

**THE LOAN TRANSLATION IN ROMANIAN
(WITH SPECIAL REFERENCE TO ARTISTIC WRITINGS
OF THE 19TH CENTURY)**

**LE CALQUE LINGUISTIQUE EN ROUMAIN
(AVEC RÉFÉRENCE AUX TEXTES LITTÉRAIRES
DU XIXe SIÈCLE)**

MARIA STANCIU-ISTRATE

CALCUL LINGVISTIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ
(CU SPECIALĂ REFERIRE LA SCRIERI BELETRISTICE
DIN SECOLUL AL XIX-LEA)

51.264
1
1996

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

București, 2006

Copyright © 2006, Editura Academiei Române.
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Academiei Române.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5,
050711, București, România
Tel.: 4021-318 81 46; 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Internet: <http://www.ear.ro>

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STANCIU-ISTRATE, MARIA

Calcul lingvistic în limba română / Maria Stanciu-Istrate. –
București : Editura Academiei Române, 2006
ISBN (10)973-27-1419-0 ; ISBN (13)978-973-27-1419-5

811.135.1

Redactor: ALEXANDRA ARDELEA
Tehnoredactor: SOFIA MORAR
Coperta: MARIANA ȘERBĂNESCU

Bun de tipar: 23.11.2006. Format: 16/70 × 100.

Coli tipar: 23,25.

CZ pentru biblioteci mari: 459-541

CZ pentru biblioteci mici: 459

ARGUMENT

Volumul de față constituie rezultatul unor investigații întreprinse în decursul mai multor ani de cercetare. Absența unor lucrări din care să reiasă rolul avut de calcul lingvistic în constituirea și desăvârșirea variantei celei mai îngrijite a limbii române a fost principalul motiv al alegerii acestui subiect.

Lucrarea are, deopotrivă, un caracter teoretic și unul descriptiv-analitic. Abordarea aspectelor teoretice ale acestui mijloc mixt de îmbogățire a limbii ne-a fost mult facilitată de numeroasele contribuții semnate de domnul prof. univ. dr. Theodor Hristea. Rezultatele studiilor sale au constituit puncte de plecare și de referință pentru cercetarea noastră. Totodată, Domnia Sa a avut amabilitatea de a fi acceptat să ne îndrume pașii în rezolvarea multora dintre problemele spinoase de care ne-am izbit pe parcursul elaborării lucrării, fapt pentru care ținem să-i mulțumim și pe această cale.

Recunoștința noastră se îndreaptă și către referenții științifici ai lucrării, doamna prof. univ. dr. Gabriela Pană Dindelegan, membru corespondent al Academiei Române, și domnul prof. univ. dr. Gheorghe Chivu, care au citit manuscrisul și ne-au făcut o serie de observații prețioase pe marginea lui. Lucrarea a beneficiat, de asemenea, de sugestiile formulate de doamna prof. univ. dr. Domnița Tomescu și doamna prof. univ. dr. Mariana Neț.

Tuturor le mulțumim călduros pentru că au avut bunăvoința să parcurgă paginile de față și să contribuie substanțial la îmbunătățirea formei și a conținutului lor prin observații utile și competente, de care am ținut seama în redactarea variantei finale a cărții.

CUVÂNT-ÎNAINTE

Cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, Charles Bally atrăgea atenția asupra importanței pe care calcul lingvistic o are în limbă. Lingvistul elvețian era convins că viitoarele dicționare etimologice nu vor mai putea fi concepute în absența studierii filiației semantice a conținutului cuvintelor și, totodată, a cuvintelor introduse prin traducere.

Pentru lingviștii care s-au arătat atrași de studierea sa, calcul lingvistic s-a dovedit a fi o adevărată piatră de încercare. Faptul că nu s-a ajuns întotdeauna la rezultate concordante dovedește că este vorba despre un fenomen complex, uneori greu de identificat sau de interpretat.

Lucrarea de față nu are ca principal scop stabilirea tipurilor de calc, întrucât un asemenea demers a fost deja întreprins, iar lingvistica românească beneficiază astăzi de o studiere și de o clasificare riguroasă a fenomenului.

O cercetare de tipul celei pe care ne-am propus să o efectuăm aici nu a fost întreprinsă în lingvistica românească. Calcul lingvistic a fost abordat mai ales, dacă nu chiar exclusiv, la nivel teoretic. Lipsesc însă studiile privitoare la influența pe care acest procedeu a avut-o în constituirea și desăvârșirea celui mai îngrijit aspect al limbii naționale. Acest fapt l-a determinat pe Ștefan Munteanu să afirme în ultima ediție a *Istoriei limbii române literare*: „Studiul sistematic al calcurilor în limba română literară rămâne încă o sarcină esențială a lingvisticii noastre” (Munteanu, Țâra, ILRL, p. 267). Așadar, obiectul lucrării de față îl reprezintă cercetarea rolului avut de acest procedeu în îmbogățirea limbii literare la nivelul și prin intermediul uneia dintre variantele ei funcționale, anume stilul beletristic. Totodată, lucrarea își propune să evidențieze măsura în care unii scriitori reprezentativi pentru cultura noastră au apelat la calc ori au promovat în operele lor forme apărute prin calchiere.

Întrucât acest procedeu își sporește frecvența în secolul al XIX-lea, atenția noastră s-a oprit, îndeosebi, asupra scrierilor literare din această perioadă. Nu au fost neglijate însă textele din secolul următor, intenția noastră fiind și aceea de a vedea în ce măsură calculul continuă să fie o cale prin care limba se îmbogățește. În același timp, am considerat că a trece sub tăcere condițiile sau împrejurările care au condus la apariția primelor calcuri în limba română ar însemna să ignorăm momente importante din evoluția limbii la nivel lexical, frazeologic ori gramatical și să neglijăm, totodată, istoria unui fenomen, utilă întotdeauna în obținerea unor explicații corecte asupra evoluției faptelor de limbă. Aceste motive ne-au determinat să ne oprim, fie și în treacăt, la momentul în care încep să se producă primele imitații în limba română.

În strângerea materialului ne-am oprit atenția nu numai asupra calcurilor insolite, neregistrate în dicționare ori mai puțin cunoscute, deși mai ales acestea ar putea stârni interesul specialiștilor în materie de lexicologie și lexicografie, ci și asupra acelor fapte de limbă, apărute prin calchiere, întâlnite în limba română contemporană și, prin aceasta, foarte cunoscute. Ne referim, mai precis, la acele calcuri care continuă să circule și astăzi, făcând parte deci din vocabularul curent, și care nu sunt arhaice ori livrești. Incluziunea lor în lucrare are drept scop evidențierea viabilității rezultatelor la care se ajunge în limbă prin calchiere.

Lucrarea cuprinde patru părți, fiecare dintre acestea având mai multe secțiuni, o bibliografie selectivă, precum și o listă a scrierilor beletristice din care a fost extras materialul lingvistic, supus analizei.

Indicele de la sfârșitul lucrării grupează cuvintele sau grupurile sintactice stabile (expresive și neexpresive) rezultate din traducerea unor frazeologisme străine, discutate pe parcursul lucrării, cu scopul de a facilita corelarea informațiilor și accesul la un material factic extrem de bogat. Cele aproximativ 1900 de articole românești reprezintă, așadar, atât calcuri, cu diverse variante, cât și simple traduceri ale unor termeni străini cu formă internă, ori împrumuturi, împreună cu care formele calchiate alcătuiesc dublete sinonimice. Tot aici au fost consemnate și cuvintele sau unitățile frazeologice străine calchiate și/sau împrumutate ori traduse.

Textele din care a fost excerptat materialul aparțin unor poeți, prozatori, istorici sau critici literari, precum și unor autori a căror importanță în planul culturii românești este recunoscută. Calcurile întâlnite în scrisul acestora au fost prezentate în context, de fiecare dată menționându-se între paranteze rotunde autorul, opera și pagina la care a fost întâlnit citatul. În stabilirea modelului care a generat apariția calcului, model indicat de noi în continuarea fiecărei forme considerate a fi fost calchiate, ne-am bazat pe principalele lucrări lexicografice românești sau pe acelea care aparțin limbilor din care provin termenii imitați, precum și pe unele lucrări de specialitate consacrate calcului lingvistic în special, formării cuvintelor ori etimologiei, în general. Ori de câte ori a fost nevoie, aceste lucrări au fost menționate în aparatul critic din subsolul paginii. Situațiile în care pentru același calc au fost oferite soluții diferite în lucrările amintite au fost, de asemenea, menționate. Când nu am avut certitudinea absolută privitoare la originea modelului ne-am servit de mențiunea cf. = „confer”. La fel am procedat și atunci când, pentru același calc, ar putea fi invocat și alt model, mai ales dacă acesta aparține unei limbi sub a cărei influență româna se afla în perioada respectivă. Astfel, pe primul loc a fost trecut modelul care poate fi considerat cel mai plauzibil, urmat, dacă este cazul, de celelalte. Precizăm, de asemenea, că prin mențiunea „românizare” am înțeles un anumit tip de calchiere, astfel încât, în ultimă instanță, nu există nicio deosebire între formele calchiate, urmate de prepoziția *după* + modelul care a stat la baza formației discutate, și acelea despre care am precizat că reprezintă „românizări” ale unor etimoane străine, produse ca urmare a presiunii exercitate de termeni existenți în limbă, moșteniți din latină.

Cercetarea noastră nu este și nici nu și-a propus să fie exhaustivă. De altfel, un asemenea scop ar fi foarte greu, dacă nu chiar imposibil de atins în limitele unei

asemenea lucrări. Ceea ce ne propunem este să oferim o imagine asupra difuzării inovațiilor lingvistice prin calc, întâlnite, cu preponderență, în texte beletristice din secolul al XIX-lea, cu rădăcini în limba veche și cu urmări în secolul al XX-lea.

*

Alegerea izvoarelor din care am extras materialul lingvistic ilustrativ nu a fost întâmplătoare. Este știut faptul că limbajul literaturii artistice este foarte eterogen, dat fiind că în cadrul lui pot fi întâlnite elemente din toate celelalte stiluri funcționale ale limbii. Ocupându-ne de analiza limbajului scriitorilor români reprezentativi sau cunoscuți, putem observa rolul avut de aceștia în producerea sau în promovarea cuvintelor ori a construcțiilor apărute prin imitație. Nu în ultimul rând, cercetarea calcurilor prezente în limba scriitorilor oferă o imagine asupra difuzării calcurilor, întrucât în limba literaturii beletristice pătrund mai ales calcuri deja sau aproape acceptate de uzul limbii.

INTRODUCERE

De timpuriu s-a observat că, la nivel lingvistic, între foarte multe limbi europene există asemănări, care nu pot fi puse numai pe seama genealogiei comune. Mai mult decât atât, în evoluția acestor limbi se observă o tendință de apropiere, și nu de diferențiere, cum ar fi de așteptat. Explicația este simplă: influența limbii grecești, în primul rând, iar, mai apoi, influența latinei se întind peste timp, dând naștere unei *mentalități europene comune*, cum a numit-o Charles Bally¹. Anterior, în 1874, F. Miklosich observa că popoarele din toată Europa au o cultură comună, fiind unite într-o așa-numită modalitate de exprimare europeană. Acestui fenomen i s-a spus „neo-europeism”². Un alt lingvist, Kr. Sandfeld Jensen, își explica asemănările constatate mai ales în variantele literare ale limbilor europene nu numai prin originea comună a majorității acestora, ci mai ales prin influențele multiple exercitate între idiomurile respective. În cadrul acestor influențe un rol decisiv a fost jucat de *calcul lingvistic*³.

Acest fenomen constituie rezultatul unei interferențe lingvistice, produse fie ca urmare a contactului direct dintre vorbitori ai unor idiomuri diferite, fie indirect, prin intermediul unor scrieri redactate într-o altă limbă decât cea maternă.

---

¹ Vezi Charles Bally, *Traité de stylistique française*, troisième édition, vol. I, Geneva – Paris, 1951, p. 23, unde se întâlnește următoarea afirmație: „La cause de ces rapprochements n'est pas difficile à trouver; elle réside dans les échanges multiples qui se produisent de peuple à peuple, dans le monde matériel et dans le domaine de la pensée. Ces échanges se font depuis près de trente siècles; la commodité des communications les a multipliés à l'époque moderne. Il s'agit là d'une véritable mentalité commune, élaborée par le Grèce et par Rome, mûrie par la civilisation de l'Europe occidentale, puis largement répandue dans le temps modernes sur tous le pays que les Occidentaux ont pénétrés et se sont assimilés. Appelons ce fonds commun, faute de mieux, la *mentalité européenne*”.

² F. Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, Wien, 1874, IV, p. 740, apud N. Molnár, *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Old Slavic Gospel Texts*, în „Studia slavica”, Academiae Scientiarum Hungaricae, tom. X, Budapesta, 1964, p. 123.

³ Vezi Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, în „Festschrift V. Thomsen”, Leipzig, 1912, p. 166 ș.u., unde se afirmă: „On a souvent relevé le fait curieux que les langues européennes surtout sous leurs formes littéraires, pretent une empreinte d'unité provenant, non seulement de la communauté d'origine de la plupart d'entre elles, mais aussi des influences multiples qu'elles ont exercées les unes sur les autres. Dans ces influences il faut accorder une large part aux emprunts de traduction, aux expressions calquées sur une langue étrangère, et le but principal des rapprochements que nous allons faire est de contribuer un peu à la mise en lumière de ce que Bally appelé a si bien la «mentalité européenne»”.

I. CONCEPTUL DE CALC LINGVISTIC

1. CALCUL LINGVISTIC. DEFINIȚIE, CARACTERISTICI, PROBLEME DE TERMINOLOGIE

Calcul lingvistic este un mijloc de inovație lingvistică, aflat la granița dintre mijlocele interne și cele externe de îmbogățire ori nuanțare a limbii. Denumirea fenomenului este generică, termenul *calc* putând acoperi fapte de natură diferită, ce aparțin fie lexicului, fie frazeologiei, fie structurii gramaticale a limbii. Tocmai de aceea în studiile de specialitate consacrate acestei forme de împrumut se înregistrează o diversitate terminologică, rezultată din dorința resimțită de specialiști de a evidenția cât mai exact natura formei apărute prin copierea sau imitarea unui model străin. Ceea ce distinge în primul rând acest fenomen de celelalte mijloace de îmbogățire și diversificare a limbii este faptul că el presupune de fiecare dată întrepătrunderea a două sisteme lingvistice. În acest sens J. Vendryes afirmă: „Il y a autres emprunts qui supposent une pénétration intime de deux systèmes linguistiques. Ce sont les faits de calques”⁴.

Ceva mai devreme, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Louis Duvau⁵ folosea pentru același fenomen și sintagma *l'hybridation du langage*, „hibridizarea limbajului”, tocmai pentru a surprinde caracterul eterogen a ceea ce rezultă în urma calchierii.

Ca procedeu extern de îmbogățire a limbii, calcul presupune imitarea sau copierea unui model străin, ceea ce justifică denumirea pe care fenomenul a primit-o. În limba română termenul *calc* are o etimologie multiplă: fr. *calque* și it. *calco*. Atât în franceză, cât și în italiană, numele respectiv a fost întrebuințat inițial în domeniul artelor grafice cu sensul de „reproducere a unei schițe sau a unui desen” realizată cu ajutorul hârtiei de calc. Ulterior, cuvântul și-a lărgit sfera semantică, ajungând să fie întrebuințat și în alte domenii, printre care și acela al lingvisticii, cu sensul de „copie, imitație, traducere”, reușind astfel să redea, așa cum remarcă R. A. Budagov, „principiul corespondențelor de structură”⁶. Din franceză vine și substantivul *decalc* (< fr. *décalque*), folosit inițial în lingvistica românească pentru a denumi același fenomen⁷.

Cel care a folosit pentru prima oară în lingvistica generală denumirea *calc* (*calque*), dând totodată și o definiție fenomenului, a fost, pe cât se pare, Louis Duvau⁸.

---

⁴ J. Vendryes, *Le Langage*, Paris, 1921, p. 341.

⁵ Louis Duvau, *Expressions hybrides*, în „Mémoires de la Société de Linguistique de Paris”, 8, 1892, p. 191.

⁶ R. A. Budagov, *Introducere în știința limbii*. Traducere și note de G. Mihăilă, București, 1961, p. 139.

⁷ Vezi Sextil Pușcariu, *Limba română, I (Privire generală)*, București, 1940, cap. *Traduceri și decalcuri*, p. 378.

⁸ Vezi, mai jos, p. 15.

Înainte sa, G. I. Ascoli⁹, autorul unui studiu dedicat morfologiei și lexicologiei latinei suprasilvane, reușea să surprindă exact caracteristicile fenomenului prin sintagma *materia romana e spirito tedesco*, folosită pentru a caracteriza modul de formare a unor cuvinte alcătuite din morfeme latinești, combinate însă potrivit „spiritului” german. În acest sens, cu privire la etimologia cuvântului *surmanar*, autorul amintit spune: „ognuno nondimeno credere facilmente che *surmanar*, anzichè *ricalcare* [s.n., M. S.I.] il lat. *se-ducere*, si foggi sopra i ted. *ver-leiten verführen*”¹⁰. De observat, totodată, și verbul folosit pentru denumirea acțiunii.

Cât privește alte limbi, se poate observa, de pildă, că în rusă întâlnim o denumire asemănătoare: *калька*, în vreme ce, pentru aceeași noțiune, engleza folosește sintagmele: *loan translation* și *translation loan word*, coexistente, ce-i drept, cu numele *calque*. În germană diversele tipuri de imitație sunt denumite în funcție de nivelul la care se produce interferența: *Lehnübersetzung*, *Lehnprägung*, *Lehnbildung*, *Lehnschöpfung*, *Übersetzungsentlehnung*, *Übersetzungslehnwort* sau *Abklatsch*¹¹, iar în lingvistica finlandeză, unii cercetători întrebuițază termenul *typomes*, prescurtare de la *phraseotypomes*¹².

Care dintre aceste denumiri este cea mai potrivită? Termenul *calc* are dezavantajul că nu poate indica decât global fenomenul, lipsindu-i precizia pe care o au termenii din lingvistica germană. Pe de altă parte însă el este scurt și poate fi folosit ca denumire generică pentru orice tip de imitație, alăturarea anumitor determinanți fiind în măsură să indice nivelul la care se produce copia¹³.

Ca procedeu intern de îmbogățire a vocabularului, calcul presupune alăturarea unor elemente formative indigene. Astfel, dacă în compusul *bunăstare* recunoaștem în cele două elemente constitutive adj. *bună* și subst. *stare*, modelul care a stat la baza acestei formații nu poate fi unul românesc, întrucât sintaxa limbii române presupune postpunerea și nu antepunerea adjectivului față de substantiv. În acest caz, ca și în alte situații similare, trebuie să acceptăm existența unui prototip străin, și anume a germ. *Wohlstand*¹⁴. Compusul românesc a luat naștere prin traducerea fiecărui cuvânt în parte: germ. *Wohl* a fost redat prin rom. *bună*, iar

---

⁹ Vezi Graziado Isaia Ascoli, *Saggio di morfologia e lessicologia soprasilvana*, cap. *Materia romana e spirito tedesco*, în „Arch. Glott. Ital.”, 7, 1880/83, p. 556–562.

¹⁰ *Ibidem*, p. 560.

¹¹ Pentru aceste denumiri, vezi: Charles Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Berne, 1950, p. 304, n° 499; cf. J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1951, p. 41–42; B. Migliorini, *Calco e irradiazione sinonimica*, în *Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, Bogota, 4, 1948, p. 14–15; George Thomas, *The Calque – An International Trend in the Lexical Development of the Literary Languages of Eighteenth-Century Europe*, în „Germano-Slavica. A Canadian Journal of Germanic and Slavic comparative Studies”, 1975, nr. 6, p. 21–41; Eugen Munteanu, *Studii de lexicologie biblică*, Iași, 1995, p. 155.

¹² O. J. Tallgren-Tuulio, *Locution figurées calquées et non calquées. Essai de classification pour une série de langues littéraires*, în „Mémoires de la Société neo-philologique de Helsingfors”, IX (1932), p. 283.

¹³ În acest sens, George Thomas spune despre denumirea *calc* că aceasta „can be modified by an adjective or prefix to designate various types of the phenomenon, e.g. *half-* (or *semi-*) *calque*, *near-calque*, *syntactical calque*, *phraseological calque* (cf. G. *Lehnsyntax, Lehnwendung*)” (*op. cit.*, p. 22).

¹⁴ Vezi DA, s.v. *bun*, DEX₂, s.v. *bunăstare*.

Stand prin corespondentul românesc *stare*. Astfel, putem spune că rom. *bunăstare* este un calc lingvistic, apărut prin traducerea fidelă a germ. *Wohlstand*, traducere care a ținut cont de forma internă a compusului.

Faptul că orice calc lingvistic, indiferent de natura sa, presupune coexistența unei structuri străine și a unor elemente lingvistice proprii limbii în care se produce imitația, îndreptățește afirmația potrivit căreia fenomenul discutat se situează la intersecția dintre mijloacele interne și externe de îmbogățire a limbii.

Importanța pe care calcul o are în evoluția unei limbi a atras atenția lingviștilor care, în studiile pe care le-au consacrat acestui subiect, s-au străduit să surprindă esența fenomenului și să-l clasifice în funcție de aspectele particulare pe care formele apărute prin calchiere le reflectă¹⁵. Rezultatele la care s-a ajuns au fost de foarte multe ori contradictorii, ceea ce dovedește complexitatea fenomenului, a cărui importanță a fost recunoscută chiar și de către unii cercetători care nu au fost preocupați în mod direct de studierea sa. Elocventă în acest sens este afirmația lui Charles Bally: „On ne comprend pas encore l’extension et l’importance de cette forme de l’imitation, qu’on surprend dans les replis les plus cachés de la langue, mais plus tard il apparaîtra que l’emprunt n’est qu’une variété d’une tendance générale, que sa diffusion est bien moins grande que celle du calque, et peut-être prendra-t-on alors de plus haut la question du «Fremdwort». Le calque est appelé à donner une nouvelle impulsion aux études lexicologiques; dans 50 ans on ne concevra plus de dictionnaire étymologique qui ne tiendra pas compte: 1) de la filiation sémantique des sens, 2) de l’étude systématique des mots introduits par traduction”¹⁶.

---

¹⁵ Dintre cercetările consacrate fenomenului amintim pentru început: Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, în „Festschrift V. Thomsen”, Leipzig, 1912, p. 166 ș.u.; A. Debrunner, *Griechische Bedeutungslehnwörter im Latein*, în «Festschrift F. C. Andreas», Leipzig, 1916, p. 16–32; Theodor Capidan, *Calques linguistiques*, în „Dacoromania”, I, 1920–1921, p. 331–336; Mirko Deanović, *Osservazioni sulle origini dei calchi linguistici*, în *Archivum Romanicum*, XVII, 1934, p. 129–142; Al. Graur, *Sur quelques types de calques*, BL 4, 1936, p. 193–194; W. Betz, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în «Beiträge zur Geischichte der deutschen Sprache und Literatur», 67, 1945, p. 275–302; Bruno Míglorini, *Calco e irradiazione sinonimica*, în *Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, Bogota, 4, 1948, p. 14–28; H. Gneuss, *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1955; Eugen Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, București, 1958, p. 125–140 (Cap. *Teoria calcului lingvistic*); Rizescu, *Contribuții*; N. Molnár, *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Slavic Gospel Texts*, în „Studia slavica”, Tom. X, Budapesta, 1964, p. 99–146; K. Schumann, *Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen*, în „Zeitschrift für slavische Philologie”, 32, 1965, p. 61–90; Theodor Hristea, *Calcul lingvistic* în Hristea, PE, p. 143–202; Boris Unbegaun, *Le calque dans les langues slaves littéraires*, în „Revue des Études slaves”, XII, 1932, p. 19–48; Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, Parte I, „Incontri linguistici”, 1, 1974, p. 21–50, Parte II, „Incontri linguistici”, 3/1, 1976–1977, p. 7–18; idem, *Saggi sull’interferenza linguistica*, vol. II, Florența 1983, p. 3–76; Theodor Hristea, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în Hristea, *Sinteze*, p. 100–121; Alexei Palii, *Calchierea ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Chișinău, 1991; Theodor Hristea, *Types de calques en roumain*, în „Balkan-Archiv”, Band 11, Südosteuropa-Schriften Band 14, coord. Maria Iliescu și Sanda Șora, *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik*, Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München, Tutzing, 30.03.–2.04.1993, Herausgegeben im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München, 1996, p. 219–231; idem, *Tipuri de calc în limba română*, în LL, nr. 3–4, 1997, p. 10–29 etc.

¹⁶ Charles Bally, *Traité de stylistique française*, I, p. 51.

II. OPINII ASUPRA CALCULUI LINGVISTIC

1. CALCUL ÎN LINGVISTICA GENERALĂ

Prima diferențiere cunoscută de noi în interiorul categoriei calcului este cea făcută de Louis Duvau. Chiar dacă intenția autorului nu a fost aceea de a oferi o clasificare a rezultatelor la care s-a ajuns prin amestecul dintre limbi (*hybridation du langage* în terminologia folosită de el), din prezentarea făcută rezultă două categorii distincte, privitoare la sensul, respectiv la forma cuvântului. Deși nu folosește denumirea *calc semantic*, întâlnită ulterior la alți autori pentru fapte de limbă similare, descrierea făcută de Louis Duvau surprinde foarte bine esența fenomenului: „Parmi les phénomènes de ce genre, le plus intéressant est sans aucun doute l’emploi d’un mot d’une langue à partir d’une certaine époque, ou dans une certaine région, dans un sens qui n’est point le sien, mais qui appartenait à un mot en partie synonyme de celui-ci dans une autre langue: quand deux groupes linguistiques différents entrent en contact, ces phénomènes se produisent immédiatement en grand nombre”¹⁷. Cu privire la al doilea aspect al fenomenului, autorul consemnează: „Un autre phénomène d’hybridation est la création dans une langue d’un mot nouveau, dérivé ou composé à l’aide d’éléments existant déjà dans cette langue, et ne se distinguant en rien par l’aspect extérieur des mots plus anciens, mais qui, en fait, n’est que le *calque* [s.n., M. S.I.] d’un mot existant dans la langue maternelle de celui qui s’essaye à un parler nouveau”¹⁸. Aceste calcuri sunt numite de autor *calques d’expressions*¹⁹. Chiar dacă denumirea suportă critici severe din cauza caracterului ambiguu, ea putând fi aplicată, la fel de bine, atât cuvintelor, cât și expresiilor, meritul lingvistului francez este incontestabil acela de a fi constatat că rezultatele interferenței limbilor pot să se producă atât în planul expresiei, cât și în acela al conținutului. Dacă astăzi este dezavuată opunerea calcului semantic celui lexical, cele două tipuri referindu-se, în fapt, la cuvânt și constituind astfel o singură categorie, la momentul în care Duvau făcea diferențierea respectivă, aceasta nu putea fi decât bine-venită.

Aceleași tipuri de calc sunt identificate în lingvistica germană de M. Singer²⁰, care, pentru *calcul semantic* folosește numele *Bedeutungsentlehnungen*, în vreme ce pentru celălalt tip propune denumirea *Bildungswörter*.

Referindu-se la rezultatele cercetărilor științifice consacrate calcului, Kr. Sandfeld Jensen nota două decenii mai târziu: „malgré l’importance de la matière, on est encore bien loin de l’avoir examinée à fond”²¹. El constata că

---

¹⁷ Louis Duvau, *op. cit.*, p. 191.

¹⁸ *Ibidem*, p. 191–192.

¹⁹ *Ibidem*, p. 192.

²⁰ Vezi M. Singer, *Beträge zur vergleichenden Bedeutungslehre*, în „Zeitschrift für deutsche Wortforschung” 3, 1902, p. 220–237, 4, p. 125–132.

²¹ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 166.

cercetările în domeniu se refereau mai ales la exemple și mai puțin la metodă²². Acest fapt l-a determinat să abordeze nu numai practic problema calcului, ci și teoretic. În opinia sa, calcurile lingvistice pot fi împărțite în trei categorii: *împrumutul semantic*, care constă în aceea că „le sens d'un mot s'élargit d'après les significations du mot correspondant d'une autre langue”²³. Printre exemple se numără pol. și ceh. *zamek* care, pe lângă „lacăt, broască”, capătă înțelesul de „castel” ca urmare a influenței germ. *Schloss*, folosit în ambele accepții. A doua categorie este formată de cuvintele în cadrul cărora „la traduction sert à la formation de mots nouveaux, p. ex. *découvert* > all. *entdecken*, *révéler* > all. *entschleiren*. Cette catégorie comprend des mots composés ou dérivés”²⁴. (În funcție de modul de transpunere a derivatului sau a compusului străin sunt distinse mai multe categorii, asupra cărora vom reveni²⁵.) În sfârșit, al treilea tip de calc este acela în care „on traduit des tournures de phrase et de locutions”²⁶. Dintre exemplele citate amintim expresia fr. *faire la cour*, care, calchiată în germană, a dat *den Hof machen*. În concluzie, se poate spune că în 1912, când Sandfeld Jensen își publica articolul, se putea vorbi despre trei tipuri de calc, numite în terminologia actuală *calc semantic*, *calc lexical de structură morfematică* și *calc frazeologic*.

În lingvistica americană, o clasificare diferită am întâlnit la Einar Haugen²⁷. Punctul de plecare în cercetarea pe care autorul amintit o întreprinde îl reprezintă o afirmație a lui Herman Paul, potrivit căreia toate împrumuturile pe care o limbă le face din alta presupun un grad minim de bilingvism²⁸. Haugen vorbește despre mai multe tipuri de împrumuturi, printre care se numără și calcurile. Terminologia și clasificarea oferită de autor dă însă loc la interpretări, așa cum se va vedea mai jos. Deși consideră denumirea de *împrumut* nepotrivită, dat fiind faptul că fenomenul se produce fără consimțământul limbii din care se preiau elemente lingvistice, iar limba care împrumută nu restituie ce a luat, Haugen o acceptă, angajându-se să-i precizeze cât mai bine semnificația. Înainte de a da o definiție fenomenului, încearcă să surprindă etapele pe care vorbitorii bilingvi le parcurg în acest sens. Potrivit interpretării sale, fenomenul se desfășoară astfel: 1. Atunci când trebuie să facă față unor situații lingvistice noi, orice vorbitor încearcă să reproducă tipare lingvistice învățate anterior. 2. Printre noile structuri pe care le-ar fi putut învăța se află și unele care aparțin altei limbi decât celei materne; acestea ar putea fi, la rândul lor, reproduse de vorbitorul respectiv. 3. Dacă vorbitorul bilingv reproduce noi tipare lingvistice într-un alt context decât cel în care și le-a însușit, se poate spune că le-a „împrumutat” dintr-o limbă și le-a introdus în alta.

---

²² Pentru limba germană este amintit studiul lui M. Singer, citat de noi mai sus, iar pentru limbile balcanice acela semnat de M. Papahagi în „Jahresbericht des Inst. f. rumän. Spr.” zu Leipzig, p. 113 ș.u.

²³ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 167.

²⁴ *Ibidem*, p. 168.

²⁵ Vezi, mai jos, p. 72.

²⁶ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 172.

²⁷ Vezi Einar Haugen, *The Analysis of linguistic Borrowing*, în „Language”, vol. 26, 1950, p. 210–231.

²⁸ Vezi Herman Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, cap. 22, Halle, 1886.

În urma acestor constatări, Haugen consideră că împrumutul este încercarea de reproducere într-o limbă a unor modele întâlnite în alta („the attempted reproduction in one language of patterns previously found in another”²⁹). El observă totodată că definiția nu surprinde motivul pentru care vorbitorul recurge la împrumut și nici nu arată dacă acesta este conștient de ceea ce face.

Pentru că împrumutul a fost definit ca un proces care implică o reproducere, orice încercare de a-i analiza desfășurarea implică o comparație a tiparului cu imitația sa. Haugen numește tiparul original *the model* și recunoaște că împrumutul poate fi mai mult sau mai puțin asemănător cu acesta. Sunt distinse mai multe situații: împrumutul este pentru un vorbitor nativ considerabil diferit de model, ceea ce înseamnă că ne aflăm în fața unei situații de învățare parțială, datorate interferenței altor factori, nenumite încă; dacă împrumutul este destul de asemănător cu modelul, astfel încât vorbitorul nativ l-ar putea accepta ca fiind al lui, se poate vorbi despre un *import* al modelului într-o altă limbă, soldat cu o inovație; dacă vorbitorul reproduce modelul într-un mod inadecvat, atunci în mod normal el a *substituit* un tipar asemănător cu altul din propria limbă.

Haugen observă că împrumutul a fost descris ca proces, nu ca stare. Cu toate acestea, notează el, cei mai mulți dintre termenii cu care este denumit descriu mai degrabă rezultatele decât procesul în sine. Clasificarea tiparelor împrumutate implică termeni ca: *loanword*, *hybrid*, *loan translation* sau *semantic loan*, denumiri care nu sunt în mod organic legate de procesul împrumutului în sine. Acestea sunt numai etichete pe care diferiți autori le-au aplicat rezultatelor observate la împrumuturi („They are merely tags which various writers have applied to the observed results of borrowing”³⁰).

Lingvistul american discută aceste categorii pe rând:

1. *Loanword* (= „împrumut”) este, după opinia sa, termenul cel mai vag al grupului pentru că poate fi folosit pentru denumirea oricărei categorii ale acestuia. El este limitat însă în mod obișnuit la situațiile în care vorbitorii preiau dintr-o limbă atât sensul, cât și învelișul sonor al unui cuvânt. Exemplul ales de autor este al AmE³¹ *shivaree*, luat din fr. *charivari*, în care vorbitorii au preluat nu numai sensul, dar și învelișul fonematic, cu o substituție mai mare sau mai mică a fonemelor native.

2. *Hybrid* (= „hibrid”) – termen folosit pentru a denumi împrumuturile (*loanwords*) în care numai o parte a învelișului sonor a fost importată, cealaltă fiind substituită cu o porțiune indigenă; ex. PaG a adoptat AmE *plum pie* în forma [blaUməpaI], în care morfemul [paI] a fost importat, în vreme ce nativul [blaUmə] l-a substituit pe *plum*. În acest caz vorbitorul a analizat compusul în elementele lui constitutive. Dacă în primul caz era vorba despre o substituție fonematică, aici este vorba și despre o substituție morfematică parțială.

²⁹ Einar Haugen, *op. cit.*, p. 212.

³⁰ *Ibidem*, p. 213.

³¹ Aici și în continuare am lăsat neschimbate abrevierile folosite de Einar Haugen, care le explică astfel: AmE = American English; PaG = Pennsylvania German, AmPort = American Portuguese. Vezi *op. cit.*, p. 210, nota 3.

3. *Loan translation*, numit în fr. *calque*; exemplele alese de autor sunt preluate de la Kr. Sandfeld Jensen³²: fr. *presqu'île*, germ. *Halbinsel*, modelate după lat. *pænninsula*, sau germ. *Wolkenkratzer*, fr. *gratte-ciel*, sp. *rascacielos*, apărute după modelul engl. *skyscraper*. Pe bună dreptate autorul se întreabă dacă aceste situații nu sunt cumva doar o extindere a procesului observat la *hibrizi*, nedeosebindu-se de aceștia decât prin aceea că, în loc să substituie doar o jumătate din cuvânt, vorbitorul l-a înlocuit în întregime. A fost împrumutat un tipar particular, anume combinația a două elemente ale unui termen compus, cu un nou sens, care nu rezultă din simpla alăturare a celor două părți. Se poate remarca însă că, în mod greșit, situația este limitată la compuse, fiind excluse derivatele. Totodată, există și exemple în care substituția nu vizează exact o jumătate din cuvânt.

4. *Semantic loan* = „împrumutul semantic” – este considerat a fi strâns legat de calc. Haugen dă ca exemplu AmPort. *humoroso*, folosit cu sensul AmE *humorous* „spiritual”, deși în portugheză înseamnă numai „capricios”. Nu se importă deci elemente de structură formală, ci numai de sens, iar substituția învelișului fonematic este completă. Haugen observă că a numi acest fenomen *împrumut semantic* înseamnă a ignora faptul că toate celelalte tipuri de împrumut descrise sunt, la rândul lor, și semantice, numai că, adaugă el, în acest caz, noul sens este singura dovadă vizibilă a împrumutului. Totodată, constată că substituția morfematică este completă³³. Această adăugire ni se pare nu numai inutilă, ci și generatoare de confuzii, întrucât nu este vorba de o înlocuire a morfemelor străine cu elementele indigene corespunzătoare, ci de o corespondență stabilită de vorbitori între două cuvinte care seamănă din punctul de vedere al aspectului sonor.

În funcție de relația existentă între substituția morfematică și cea fonematică, Haugen ajunge la următoarele grupe de împrumut:

1. *Loanword* – categorie care presupune import de morfeme, fără substituție; orice import fonematic poate fi clasificat în raport cu gradul de substituție fonematică: zero, parțială sau completă („any morphemic importation can be further classified according to the degree of its phonemic substitutions: none, partial, or complete”);

2. *Loanblend* – *împrumutul mixt* – grupă care implică în egală măsură substituție morfematică și împrumut, ceea ce necesită un anumit nivel de analiză a modelului imitat de către vorbitor; sunt incluși aici numai hibrizii care implică identificarea unui model străin;

3. *Loanshift* – substituție morfematică fără împrumut. Aici intră ceea ce se denuște în mod obișnuit prin *loan translations*, nume păstrat de autor, și prin *semantic loan*. Termenul *shift* „schimbare” este, în opinia sa, inspirat, pentru că faptele de limbă pe care le denuște apar, în limba care împrumută, numai ca schimbări funcționale ale morfemelor native. Se ignoră, totuși, faptul că, pe lângă schimbarea morfemelor străine cu cele indigene, este vorba și despre împrumut,

---

³² Kr. Sandfeld Jensen, *Die Sprachwissenschaft*, Leipzig and Berlin, 1915, p. 69, apud Einar Haugen, *op. cit.*, p. 214.

³³ Einar Haugen, *op. cit.*, p. 214.

care de această dată nu presupune materialul lingvistic, ci „spiritul” după care morfemele străine se combină, altfel spus „forma internă”.

Despre *loan translations* Haugen spune că au jucat un rol important în dezvoltarea multor limbi. Printre exemple se numără gr. *sympátheia*, reprodus prin importare în engleză (*sympathy*) și prin substituție morfematică în latină (*compassio*), în germană (*Mitleid*), în daneză (*Medlidenhed*) și în rusă (*соболезнование*). Haugen precizează că substituția morfematică se poate extinde la fraze întregi, fără a arăta însă în ce condiții: „We may call these SYNTACTIC SUBSTITUTIONS [s.a.], and include such expressions as AmPort. *responder para tras* 'to talk back'”³⁴.

*

Este surprinzătoare, în această clasificare, separarea *hibrizilor* de calcuri, deși anterior autorul observase legătura dintre cele două clase, atunci când vedea în calcuri o prelungire a categoriei *hibrizilor*. Clasificarea oferită de lingvistul american este utilă în măsura în care oferă o imagine asupra modului în care se realizează împrumutul lingvistic în general, rezultatele la care ajunge el reprezentând mai degrabă puncte de plecare pentru cercetări ulterioare. Dacă, în ceea ce privește felul în care se concretizează împrumutul în funcție de model, ar putea fi acceptată o clasificare în trei categorii de bază, nu la fel stau lucrurile atunci când punctul de referință îl constituie calcul. Nu se poate trece cu vederea faptul că și *hibrizii* reprezintă, în fapt, calcuri lingvistice rămase la jumătatea drumului, în care traducerea sau substituția morfematică s-a produs parțial, dar modelul, tiparul sau forma internă a fost împrumutată integral. Iar privitor la denumirile folosite de Haugen, *import* și *substituție*, se poate constata că acestea nu reprezintă altceva decât ceea ce majoritatea lingviștilor au numit *împrumut*, respectiv *traducere*.

*

Pentru limba rusă N. M. Shanski³⁵ vorbește despre trei tipuri de calc, dintre care două afectează fondul lexical: *кальки словообразовательные* și *кальки семантические*, iar celălalt fondul frazeologic: *фразеологические кальки*. Aceeași clasificare, cu unele diferențe terminologice, a fost operată de L. Gáldi³⁶: *кальки семантические*, *кальки в собственном смысле слова*, *фразеологические кальки*.

Demnă de a fi luată în considerație este contribuția lui Kurt Schumann³⁷ la teoria calcului lingvistic. În acord cu terminologia propusă de W. Betz³⁸, pentru

---

³⁴ Haugen, *op. cit.*, p. 220.

³⁵ N. M. Shanski, *Лексические и фразеологические кальки в русском языке*, în „Русский язык в школе”, nr. 3, 1955, p. 28–35.

³⁶ L. Gáldi, *Слова романского происхождения в русском языке*, IV, în *Международный съезд славистов*, Moscova, 1955, p. 66–76.

³⁷ Vezi Kurt Schumann, *Die griechischen Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altbulgarischen*, Berlin – Wiesbaden, 1958.

³⁸ Vezi W. Betz, *Der Einfluß des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz*, *Der Abrogans*, Heildelberg, 1936; idem, *Deutsch and Lateinsch. Die Lehnbildungen der altochdeutschen Benediktinregel*, Bonn, 1949.

care toate împrumuturile nonfonetice sunt denumite *Lehnprägungen*, Shuman propune următoarea clasificare:

1. *Lehnübersetzung*: traducerea unui cuvânt străin, element cu element, fie compus (ex. germ. *Um-stand*, după lat. *circum-stantia*), fie derivat (ex. got. *bok-areis*, după gr. *γραμματ-εὐς*);
2. *Lehnübertragung*: traducerea mai liberă a unui cuvânt, analog doar parțial cu originalul (ex. germ. *Vaterland*, după lat. *patria*, germ. *Halbinsel*, după lat. *pæningsula*);
3. *Lehnbedeutung*: însușirea unui sens nou pe baza unei analogii cu modelul străin (ex. fr. *aile*, engl. *wing*, germ. *Flügel*, rus. *крыло* sunt folosite și cu sensul „aripă a unei armate”, ca urmare a influenței exercitate de lat. *ala*, care are două sensuri: 1. „aripă”; 2. „aripă a unei armate”);
4. *Lehnwendung*: presupune împrumutarea unor expresii pe baza analogiei cu locuțiuni străine (ex. v. bg. *шъственъ творити*, după gr. *πορείαν ποιεῖν*; germ. *den Hof machen*, după fr. *faire la cour*);
5. *Lehnssystem*: este vorba, pe de o parte, de preluarea unei funcții sintactice străine (ex. v.bg. *аще* în propoziție interogativă = gr. *εἰ: ἐπρωσάαυε и аще чьто видитъ* = gr. *ἐπρώτα αὐτόν, εἰ τι βλέπει*) și, pe de altă parte, de reconstruirea tiparului unor locuțiuni străine sau construcții străine (ex. v.bg. *дати доушъ своѣхъ избавление*, după gr. *δουναὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λότρον*³⁹).

Pentru termenii hibridi, Betz folosește denumirea *Teillehnwörter*, clasă pe care nu o include în categoria calcului (*Lehnprägungen*), ci a împrumutului (*Lehnwörter*). De pildă v.sb. *воро-стигъ*, după gr. *τεο-στυγής*. La fel procedează și Schumann, care separă acest tip de neologisme de *Lehnprägungen* și neagă existența calcului, fiind de părere că este vorba despre noi cuvinte create cu ajutorul unor elemente lexicale străine. O categorie aparte o reprezintă la Schumann *Lehngliedzusatz*, care presupune contaminarea între o traducere analogă (*Analogiesetzung*) și un calc (*Lehnübersetzung*). Este vorba de exemple ca v.bg. *доброговѣниъ*, după gr. *εὐλαβής*. Spre deosebire de Betz, care include în clasa *Lehnbildungen* calcurile denumite *Lehnübersetzungen*, *Lehnübertragungen* și *Lehnschöpfungen*, Schumann consideră că în această clasă trebuie să intre și ceea ce el a numit *Lehngliedzusatz*. Totodată, absența din studiul său a informațiilor privitoare la *Lehnwendungen* și *Lehnsyntax* se explică prin faptul că obiectul cercetării sale îl constituie cuvântul luat izolat.

*

Atât terminologia germană, cât și cea engleză, privitoare la aspectele pe care le îmbracă imitația la nivelul limbii, au avantajul preciziei. Denumirile sunt însă prea lungi și greu de pronunțat pentru un străin. Așa se explică faptul că în lingvistica generală a fost preferată denumirea generică de *calque*, mult mai sugestivă decât *Lehnübersetzung* sau *loan translation*, care caracterizează numai

---

³⁹ Kurt Shumann, *op. cit.*, p. 1–2.

anumite aspecte ale fenomenului. Astfel, termenul internațional *calque* poate trimite la oricare dintre aspectele pe care imitațiile lingvistice le pot avea, în vreme ce denumirile celelalte nu se pot referi decât la copiile apărute la nivelul lexicului în formarea derivatelor sau a compuselor.

Cât privește cuvintele hibride, denumite de Betz *Theillenwörter*, iar de Haugen *loanblends*, suntem de părere că acestea sunt strâns legate de calcuri, dat fiind faptul că în formarea lor se împrumută modul de organizare a morfemelor unui cuvânt străin. În lingvistica rusă aceste forme au fost denumite *полукалька*⁴⁰. A denumi asemenea termeni *hibrizi*, pentru a desemna faptul că în alcătuirea lor intră elemente formative ce aparțin unor limbi diferite, înseamnă a reduce caracteristica de *amestec*, pe care calcul o presupune, doar la acest aspect.

2. CALCUL LINGVISTIC ÎN LUCRĂRILE CERCETĂTORILOR ROMÂNI

Una dintre primele lucrări românești în care se fac referi la calc este *Introducere în lingvistică*, ediția a doua⁴¹, unde calcul este discutat în capitolul intitulat *Schimbări de vocabular*, semnat de Angela Vasiliu. Autoarea citată afirmă că „pe lângă împrumutul direct, poate exista și o formă mascată, indirectă de împrumut. În cazul împrumutului indirect se copiază numai modul de organizare a cuvântului în limba de origine. Acest procedeu de copiere a modului de organizare a unui cuvânt din altă limbă se numește calc”⁴². Fără a se preciza criteriul care stă la baza clasificării formelor acestui tip de împrumut, se afirmă că există trei tipuri de calc: cel *lexical*, *semicalcul* și *calcul semantic*. În interiorul categoriei calculului lexical se vorbește despre existența calcurilor savante, fără a se menționa condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un calc pentru a putea fi considerat savant. Tot aici sunt incluse și calcurile care presupun copierea unor „expresii întregi”, fapt care încalcă definiția dată anterior, potrivit căreia procedeu constă în „traducerea elementelor componente ale unui cuvânt”, nu ale unei expresii. Nu pot fi deci încadrate în aceeași categorie calcuri ca *nu-mă-uita*, apărut după modelul germ. *Vergißmeinnicht*, și *muncă în acord*, expresie al cărei model îl constituie rus. *акордная работа*. Cele două exemple aparțin unor tipuri diferite de calc.

Dacă diferența dintre calculul lexical și semicalc constă, potrivit celor consemnate în ediția citată, în modul de traducere – integrală, în primul caz, și parțială, în cel de-al doilea, – a elementelor constitutive ale cuvântului străin, este de neînțeles includerea unui exemplu ca *autostradă*, format după germ. *Autobahn*, în rândul calcurilor lexicale. Dat fiind faptul că prima parte a cuvântului, *auto-*, a fost împrumutată și numai cea de-a doua tradusă: *Bahn* = *stradă*, compusul respectiv este, potrivit clasificării propuse, rezultatul unui *semicalc*.

⁴⁰ L. A. Bulahovski, *Введение в языкознание*, Moscova, 1953, p. 124–127.

⁴¹ Lucrarea, elaborată de un colectiv sub conducerea lui Al. Graur, a apărut la București, în 1955.

⁴² *Op. cit.*, p. 134–135.

Asemenea erori de interpretare dovedeau că fenomenul calchierii este insidios și uneori greu de recunoscut sau de clasificat. O lucrare consacrată exclusiv studierii calcului și rolului acestuia în îmbogățirea limbii se impunea cu necesitate și a apărut, în 1955, sub semnătura lui Ion Rizescu⁴³.

Lingvistul român își propune, în această monografie, să elucideze mai multe aspecte privitoare la calc. Pe lângă clasificarea fenomenului, autorul intenționează să stabilească granițele care există între calc, traducerea propriu-zisă și împrumut, în scopul înlăturării confuziilor care există între acestea; să afle dacă expresiile figurate pot fi copiate, sau să vadă în ce măsură acest tip de împrumut afectează lexicul românesc.

În ceea ce privește tipurile de calc identificate, Ion Rizescu afirmă că „în general, calcurile se pot împărți în: *lexicale* și *gramaticale*. Primele se referă la cuvinte, celelalte la diferite procedee gramaticale”⁴⁴. În rândul calcurilor lexicale se face o distincție între calcurile semantice și cele care „se manifestă prin traducerea elementelor componente purtătoare de sens ale unui cuvânt”, acestea putând fi totale sau parțiale⁴⁵.

Pentru cel de-al doilea subtip autorul respinge denumirea de *calque-traduction*, propusă de S. Ullmann⁴⁶, considerând că aceasta ar putea da naștere la confuzii. Dat fiind faptul că în teoria calcului lingvistic un loc aparte îl constituie problema privitoare la raportul dintre calc și traducere, categorii care de multe ori se confundă între ele, temerea autorului este justificată. El nu propune însă o denumire mai adecvată, lăsând rezolvarea în seama viitorilor cercetători preocupați de acest aspect. Dintre exemplele de calcuri semantice citate de autor, amintim substantivul *carte*, care în română a avut inițial sensul de „scrisoare”. Sub influența cuvântului vechi slav *книга*, *carte* a căpătat și sensul de „operă literară scrisă”, întrucât „în v. sl. avea ambele înțelesuri de 'carte' și de 'scrisoare’ ”⁴⁷. În rândul calcurilor lexicale, numite ulterior în studiile de specialitate calcuri de structură, se distinge între calcurile totale (*cincisutist*, calc după rus. *пятысотник*) și cele în care se traduce numai o parte a cuvântului (*surprinde* traduce numai cea de-a doua parte a fr. *surprendre*, prima fiind împrumutată). Astfel de construcții „în care o parte se împrumută, iar alta se ia din resursele interne ale limbii, le numim *semicalc*uri sau *semiîmprumuturi*”⁴⁸.

În rândul calcurilor lexicale sunt introduse și expresiile care au la bază un model străin. Astfel, *casă de nașteri*, *colțul roșu* reprezintă, în opinia sa, calcuri lexicale după rus. *родильный дом*, respectiv *красный угол*. Argumentul autorului îl constituie faptul că aceste expresii contribuie la îmbogățirea vocabularului, asemenea calcurilor semantice sau a celor în care se traduc elementele componente. În realitate însă asemenea calcuri, numite mai târziu de către alți autori *calc*uri

---

⁴³ Vezi Rizescu, *Contribuții*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 8.

⁴⁶ *Précis de sémantique française*, Berna, 1952, p. 205.

⁴⁷ Rizescu, *Contribuții*, p. 7.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 11.

frazeologice, contribuie la îmbogățirea frazeologiei românești, disciplină de sine stătătoare, dar care la un moment dat a fost considerată de unii cercetători ca fiind o ramură subordonată fie lexicologiei, fie sintaxei.

Identificarea calcului frazeologic cu cel lexical, pe de o parte, și cu cel sintactic, pe de altă parte, se întâlnește și la G. Mihăilă⁴⁹, într-un articol apărut cu doi ani înaintea lucrării lui Ion Rizescu, amintită mai sus. Astfel, cunoscutul slavist introducea în categoria calcului lexical și exemple ca *uzina automată* și *grafic orar*, la baza cărora stau modelele rusești *завод автомат*, respectiv *часовой график*, care constituie, în realitate, calcuri frazeologice. Acest fapt pare și mai surprinzător, dacă ținem seama că despre categoria calcului frazeologic se vorbește câteva rânduri mai jos: „mult mai răspândite sunt așa-numitele calcuri sintactice (frazeeologice), traduceri ale unor combinații de cuvinte existente în limba rusă”⁵⁰. În această categorie sunt incluse exemple ca: *educația marxist-leninistă*, după rus. *марксистско-ленинское воспитание*, *întrecere socialistă*, după rus. *социалистическое соревнование*, *gazeta de perete*, după rus. *стенгазета*.

O concepție mult mai unitară asupra calcului lexical se întâlnește la N. A. Ursu⁵¹, care, referindu-se strict la această varietate a procedului, distinge în interiorul ei trei subtipuri: *calcul lingvistic integral*, *calcul parțial* sau *semicalcul* și *calcul semantic*⁵². Meritul clasificării oferite de N. A. Ursu constă în primul rând în faptul că nu opune, ca alți lingviști, calcul semantic celui lexical. În ceea ce privește terminologia folosită, oferă o altă denumire *semicalcului*, și anume aceea de *calc parțial*. Din păcate exemplele specifice fiecărei clase în parte nu sunt întotdeauna bine alese, așa încât uneori, alături de calcuri autentice, sunt enumerate și traduceri.

Ion Ștefan⁵³ limitează denumirea de calc lexical numai la calcurile formate prin compunere sau derivare, argumentând, neconvincător totuși, că numai acestea contribuie efectiv la îmbogățirea lexicului cu noi cuvinte, în vreme ce calcul semantic sporește sensurile unui cuvânt existent deja în limbă⁵⁴. Despre calcul gramatical același autor spune că poate fi morfologic sau sintactic⁵⁵.

Într-un capitol special, intitulat *Teoria calcului lingvistic*, în care se ocupă în special de calcul sintactic, E. Seidel⁵⁶ vorbește în treacăt despre existența calcurilor fonetice și fonologice. Întrucât nu explică în ce ar consta acestea și nici nu oferă vreun exemplu, este greu de presupus ce fapt de limbă l-a condus pe autor la concluzia că o anumită formă ar fi rezultatul unui calc fonetic, respectiv fonologic.

---

⁴⁹ Vezi G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, III, 1954, nr. 1, p. 27–35.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 31.

⁵¹ N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, p. 117–119.

⁵² *Ibidem*, p. 118.

⁵³ *Calcul lingvistic*, în LR, 4, XII, 1963, p. 335–346.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 336.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 338.

⁵⁶ *Elemente sintactice slave în limba română*. București, 1958, p. 125.

Theodor Hristea este lingvistul român cu cele mai multe contribuții teoretice la studierea calcului lingvistic⁵⁷. În numeroasele studii consacrate problemelor calcului, autorul și-a propus și a reușit întotdeauna cu succes să elucideze confuziile existente nu numai în clasificarea procedului, ci și în cazul fiecărui tip de calc în parte.

Încă din primul studiu, intitulat *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, Domnia Sa prezintă aspecte inedite și edificatoare în același timp pentru tipologia calcului. Sunt identificate aici patru tipuri fundamentale de calc lingvistic: 1. *calcul lexical*, despre care se precizează că poate fi *de sens* sau *de structură*; 2. *calcul frazeologic*, cu diverse subdiviziuni; 3. *calcul lexico-frazeologic*; 4. *calcul gramatical*, la rândul lui, de două feluri: *morfolologic și sintactic*⁵⁸. Astfel, pentru prima oară este intuită existența unui tip combinat de calc, plasat, în clasificarea reputatului lingvist român, la punctul trei. Totodată, exemplele prezentate pentru fiecare tip de imitație sunt cât se poate de transparente, așa încât definițiile pot fi ușor înțelese.

Aspectele teoretice examinate în articolul apărut în 1965 sunt reluate de Theodor Hristea și dezbătute pe larg într-o lucrare fundamentală pentru cercetarea etimologică, apărută trei ani mai târziu, în care sunt analizate, așa cum o anunță titlul, mai multe probleme ridicate de cercetarea originii cuvintelor⁵⁹. Un loc important în această lucrare este consacrat, prin urmare, calcului lingvistic⁶⁰. După ce face o sinteză critică a principalelor lucrări consacrate acestui procedeu mixt de îmbogățire a vocabularului, lingvistul român oferă propria clasificare, însoțită de comentarii adecvate și exemple edificatoare.

Despre calcul semantic, Theodor Hristea precizează că „spre deosebire de împrumutul propriu-zis, [...] constă în atribuirea unui sens nou unui cuvânt existent deja într-o limbă, după modelul corespondentului său dintr-o altă limbă, care este

---

⁵⁷ Vezi: Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 315–326; *Le calque de structure dans la langue roumaine*, în RRL, tom XII, 1967, nr. 4, p. 279–289; *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL, 18, nr. 5, 1967, p. 507–527; *Calcul lingvistic*, în Hristea, PE, p. 143–202; *Un calc lexical de structură: floarea-soarelui*, în SCL, 24, nr. 5, 1973 (*Omagiul lui Iorgu Iordan la a 85-a aniversare*), p. 565–567; *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, nr. 5, 1975, p. 499–504; *Romanian Vocabulary and Etymology*, în vol. colectiv *Current Trends in Romanian Linguistics*, București, 1978, p. 203–254; *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în Hristea, *Sinteze*, p. 100–121; *Probleme de cultivare și de studiere a limbii române contemporane*, București, 1994, p. 87–94; *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain*, în *Analele Universității București (Limba și literatura română)*, XLIV (1995), p. 7–23; *Criterii de diferențiere a formațiilor interne de împrumuturi*, AUB, 1973, nr. 1, p. 148; *Types de calques en roumain*, în „Balkan-Archiv”, Band 11, Südosteuropaschriften Band 14, coord. Maria Iliescu și Sanda Șora, *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik*, Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München, Tutzing, 30.03.–2.04.1993, Herausgegeben im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München, 1996, p. 219–231; *Tipuri de calc în limba română*, în LL, nr. 3–4, 1997, p. 10–29.

⁵⁸ Vezi idem, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, p. 316.

⁵⁹ Vezi Hristea, PE.

⁶⁰ *Ibidem*, capitolul *Calcul lingvistic*, p. 145–202.

întotdeauna un cuvânt polisemantic⁶¹. Calcurile semantice din limba română sunt împărțite în două categorii, „după vechimea în limbă a cuvântului care și-a îmbogățit conținutul semantic prin calc”⁶². În prima categorie, alcătuită din cuvinte vechi, îmbogățite cu sensuri neologice prin calchiere, sunt incluse exemple ca *mișcare*, folosit cu sensul „acțiune sau curent care grupează un număr mare de oameni în jurul unei activități de interes general, al unei idei sau al unei concepții”, ca urmare a calchierii fr. *mouvement* și rus. *движение*⁶³. Cealaltă categorie, alcătuită din neologisme îmbogățite semantic prin calc, cuprinde exemple ca *fruct*, folosit și cu sensul figurat „produs sau rezultat al unei munci, activități, experiențe etc.” sub influența fr. *fruit*⁶⁴.

Despre noul tip de calc identificat, lexicologul român consemnează: „înțelegem prin calc *lexico-frazeologic* un calc combinat: f r a z e o l o g i c, pentru că este copiată, prin traducere literală, structura unei întregi unități frazeologice, și l e x i c a l, întrucât e împrumutată, totodată, și structura unuia dintre elementele constituente ale unității frazeologice respective. Aceasta duce nu numai la apariția unei noi îmbinări frazeologice în limba care a fost influențată, ci și la crearea unui cuvânt nou (simplu sau compus), care intră în structura acelei unități frazeologice”⁶⁵. Un exemplu de asemenea calc îl constituie frazeologismul *stihie mic-burgheză*, copie fidelă a rus. *мелкобуржуазная стихия*⁶⁶.

Prin cercetările lui Theodor Hristea, problemele teoretice ridicate de tipologia calcului lingvistic erau lămurite.

Ca urmare, o concepție mai unitară, privitoare la calc, se constată în ediția a treia a *Introducerii în lingvistică*⁶⁷, apărută la patru ani după *Probleme de etimologie*. Angela Vasiliu aduce aici unele îmbunătățiri clasificării din ediția a doua, în sensul că nu mai opune calcul lexical semicalcului, pe de o parte, și calcului semantic, pe de altă parte. Este însă surprinzător faptul că, deși, așa cum am constatat mai sus, cercetările avansaseră în domeniul calcului, îmbogățind clasificările anterioare cu noi tipuri, rezultatele acestora nu se regăsesc în ediția de față, cu toate că, la capitolul dedicat bibliografiei, este menționată lucrarea lui Theodor Hristea. Se amintește astfel numai despre calcul lexical ca despre o categorie de sine stătătoare ce îmbracă două aspecte: calcul semantic și calcul de structură. În interiorul calcului de structură se distinge între existența unui calc total, în care sunt traduse toate elementele componente ale cuvântului, și altul parțial, care presupune traducerea incompletă a cuvântului străin, partea netradusă fiind împrumutată. Fiecare categorie este ilustrată prin exemple și dacă în cazul calcului de structură total nu s-ar fi strecurat un exemplu din cea de-a doua categorie (este vorba despre *autocritică*, copiat după modelul rus. *самокритика*, presupus a sta și la baza germ *Selbstkritik*; atât în română, cât și în germană, partea

---

⁶¹ Hristea, PE, p. 152.

⁶² *Ibidem*, p. 154.

⁶³ *Ibidem*, p. 154–155.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 158.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 185.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Introducere în lingvistică*, ediția a III-a revizuită și adăugită, București, 1972.

a doua a compusului rămâne neschimbată, ceea ce înseamnă că ne aflăm în prezența unui calc de structură parțial), clasificării nu i s-ar fi putut reproșa decât faptul că se rezumă numai la o parte dintre calcurile specifice limbii române. În încheiere se afirmă că „se calchiază și expresii sau locuțiuni”⁶⁸, fără a se preciza însă în care categorie intră asemenea calcuri. Este vorba despre expresii ca: *a se ține la curent*, după fr. *se tenir au courant*; *a induce în eroare*, după fr. *induire en erreur*; *măiestrie artistică*, după rus. *художественное мастерство*; *muncă de răspundere*, după rus. *ответственная работа*.

Erorile și confuziile care au continuat să se înregistreze în domeniu l-au determinat pe Theodor Hristea ca, în ediția a treia a *Sintezelor de limba română*, unde a semnat și în calitate de coordonator, să includă un capitol special, dedicat *Raportului dintre calc, traducere și împrumutul lexical*⁶⁹. Spre deosebire de predecesorii săi, el reușește și de această dată să elucideze problema nu numai în teorie, ci și în cercetarea aplicată, susținută de un număr bogat de exemple⁷⁰.

În cea mai recentă contribuție a sa, *Tipuri de calc în limba română*, același autor completează clasificarea propusă în lucrările anterioare cu două tipuri mixte de calc, face unele precizări referitoare la caracteristicile fenomenului, corectând totodată unele interpretări eronate, întâlnite în dicționare sau în lucrările de specialitate. În preambul, Domnia Sa face următoarea constatare: „Cu destulă siguranță, se poate afirma că nici în lingvistica generală calculul nu a fost studiat pe măsura importanței pe care o prezintă. Clasificările care îmi sânt cunoscute și asupra cărora m-am oprit în lucrările anterioare mi se par susceptibile de multe obiecții, întrucât nu se întemeiază pe un material de fapte suficient de bogat și de variat, care să provină nu numai din diverse idiomuri, dar și din diversele compartimente ale aceleiași limbi. Unele lucrări fundamentale de lingvistică generală ignorează totalmente calculul, iar altele abia îl menționează, îl reduc numai la vocabular sau îl tratează mult prea sumar chiar atunci când sânt consacrate contactului dintre limbi. Există, desigur, și autori care, deși n-au tratat problema calculului sistematic sau în detaliu, au recunoscut, totuși, bogăția, complexitatea și, în general, marea importanță a acestui fenomen lingvistic”⁷¹.

În funcție de acele compartimente ale limbii care se îmbogățesc prin calc și, în același timp, de ceea ce se copiază, autorul citat consideră că se poate vorbi, în primul rând, despre trei tipuri fundamentale de imitație: *calcul lexical*, *calcul gramatical* și *calcul frazeologic*. Theodor Hristea observă că acestea „se pot combina între ele dând naștere la alte trei tipuri, care ar trebui numite: *calc lexico-gramatical*, *calc lexico-frazeologic* și *calc frazeologico-gramatical* (fiecare dintre ele cu subdiviziuni)”⁷². Semnalarea acestor tipuri mixte sau

---

⁶⁸ *Ibidem*, p. 137.

⁶⁹ Vezi Theodor Hristea, *Raportul dintre calc, traducere și împrumutul lexical*, în Hristea, *Sinteze*, p. 103–106.

⁷⁰ Pentru detalii vezi, mai jos, *Calcul, traducerea și împrumutul*.

⁷¹ Vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 10–11.

⁷² *Ibidem*, p. 12. Vezi și idem, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, în AUB, XLIV (1995), p. 9, unde autorul invocă, de asemenea, existența a șase tipuri fundamentale de calc.

combinate⁷³ reprezintă, cum am precizat mai sus, o noutate nu numai pentru lingvistica românească, ci și pentru lingvistica generală. O perspectivă diferită de a predecesorilor săi o are Theodor Hristea și în privința diverselor subdiviziuni care pot apărea în interiorul fiecărui tip de calc în parte. În aceste sens, de pildă, cu privire la calcul lexical, în care se imită forma internă a unui derivat sau compus străin, numit de autor *calc lexical de structură morfematică*, se observă că rezultatul calchierii poate fi mai mult sau mai puțin fidel modelului. În funcție de acest aspect calcurile respective pot fi *perfecte* sau *imperfecte*. Aceeași distincție poate apărea și în interiorul categoriei *calcului frazeologic*.

*

Există o diversitate terminologică în felul în care fiecare limbă în parte denumeste calcul lingvistic. Diferențele rezultă, pe de o parte, din faptul că acest procedeu lingvistic acționează în mai multe compartimente ale limbii și, pe de altă parte, din aceea că unele forme calchiate, chiar dacă se situează la același nivel al limbii, pot să aibă caracteristici diferite. Calcul a fost denumit și în funcție de aceste diferențe. Ilustrativă, în acest sens, este terminologia folosită în lingvistica germană cu privire la diferitele aspecte pe care le poate avea calcul produs la nivelul structurii morfematice a cuvântului.

O parte dintre erorile înregistrate în lingvistica românească izvorăsc din lipsa unor criterii de clasificare a calcului. Astfel, interpretarea calcului semantic și a calcului lexical ca fiind două tipuri distincte de imitație ignoră compartimentul lingvistic în care aceasta se produce. Este greșită, de asemenea, opunerea calcului parțial, numit de unii lingviști semicalc, calcului lexical, dat fiind faptul că o categorie nu o exclude pe cealaltă. Mai precis, se poate vorbi, în același timp, de calc lexical și de calc parțial pentru aceeași formă apărută prin imitație. Există, desigur, o diferență între cele două aspecte și aceasta este dată de perspectiva de analiză sau, mai precis, de criteriul de clasificare.

Cu excepția lucrărilor semnate de Theodor Hristea, cercetările de până acum dovedesc faptul că autorii lor nu pornesc de la criterii unitare și ferme în clasificarea calcului, fapt care a condus, de multe ori, la confuzii și la erori. Statutul incert al frazeologiei, disciplină considerată de unii cercetători la un moment dat ca fiind subordonată sintaxei sau lexicologiei, a condus la interpretarea calcurilor frazeologice drept calcuri sintactice ori lexicale. Întrucât topica este o problemă care vizează în general sintaxa, unele calcuri care pun probleme în această privință au fost în mod greșit considerate ca fiind sintactice.

---

⁷³ În legătură cu aceste tipuri de calc, vezi mai jos, p. 125 ș.u.

PARTEA I

RELAȚIA DINTRE CALC ȘI FENOMENE LINGVISTICE SIMILARE

I. CALCUL, TRADUCEREA ȘI ÎMPRUMUTUL

1. Calc, traducere, împrumut – caracteristici comune ♦ 2. Raportul dintre calc și traducere ♦ 2.1. Raportul dintre calcul lexical de structură morfemică și traducere ♦ 2.2. Raportul dintre calcul lexical de structură semantică și traducere ♦ 3. Raportul dintre calc și împrumut ♦ 3.1. Raportul dintre calcul lexical de structură morfemică și împrumut ♦ 3.2. Raportul dintre calcul lexical de structură semantică și împrumut

II. CALCUL LINGVISTIC ȘI ECHIVALĂRILE SEMANTICE

III. CAUZELE PRODUCERII CALCULUI

1. Desemnarea unui obiect sau a unui concept nou ♦ 2. Bilingvismul ♦ 3. Respectul față de tradiție ♦ 4. Dorința de popularizare a noilor noțiuni ♦ 5. Purismul ♦ 6. Încercarea deliberată de îmbogățire a limbii literare prin modele străine ♦ 7. Preferința limbii pentru mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului

I. CALCUL, TRADUCEREA ȘI ÎMPRUMUTUL

1. CALC, TRADUCERE, ÎMPRUMUT – CARACTERISTICI COMUNE

În orice lucrare științifică al cărei obiect de cercetare îl constituie calcul lingvistic se afirmă că, în producerea acestui fenomen, intervin împrumutul și traducerea. În acest sens, Boris Unbegaun¹ observă că un calc reprezintă în același timp un împrumut și o traducere. Cât privește diferența dintre calc și împrumut, autorul menționat spune că prin împrumut lingvistic se preia învelișul sonor sau forma externă și sensul unui cuvânt dintr-o limbă în alta, în vreme ce prin calc se adoptă modalitatea de expresie a unui cuvânt, altfel spus forma internă (germ. *die innere Sprachform*). El oferă ca exemplu trei cuvinte ce aparțin unor limbi diferite: fr. *impression*, germ. *Eindruck*, rus. *впечатление*. Atât termenul german, cât și cel rusesc sunt calchiate după derivatul francez. Sensul celor trei cuvinte este același, în vreme ce forma externă diferă (cf. situația împrumutului germ. *Bajonett* din fr. *baïonnette*, unde există atât identitate formală, cât și semantică între cele două cuvinte). Totodată, observă lingvistul rus, există un element comun între cele trei cuvinte și noțiunea pe care ele o exprimă: este vorba despre forma internă sau modul de organizare a elementelor constitutive ale cuvintelor². Concluzia lui Unbegaun este aceea că un calc reprezintă un împrumut de formă internă.

Caracterul comun pe care calcul și împrumutul îl au a fost subliniat și de Charles Bally, la care se întâlnește următoarea afirmație: „C'est une erreur que de faire une distinction rigoureuse entre l'emprunt et le calque; ils diffèrent dans leur forme extérieure, mais très peu par leur origine et leurs caractères fondamentaux; ils ont une seule et même raison d'être et une égale influence dans la formation du vocabulaire”³.

La rândul său, Vittore Pisani este de părere că „în categoria împrumuturilor intră și calcurile, care sunt împrumuturi de conținut, de limbă internă; mai exact acele cuvinte și construcții care sunt, desigur, formate din material indigen, dar după o concepție și, în plus, după o structură de import”⁴.

Legătura intrinsecă dintre calc, traducere și împrumut este exprimată chiar prin numele pe care unii specialiști l-au dat fenomenului. Astfel, Kr. Sandfeld, Charles Bally sau Louis Deroy l-au numit *împrumut prin traducere*⁵, în vreme ce S. Ullmann preferă denumirea *calques-traduction*⁶. Tocmai pentru a indica legătura

---

¹ Boris Unbegaun, *Le calque dans les langues slaves littéraires*, în „Revue des Études slaves”, XII, 1932, p. 19–48.

² *Ibidem*, p. 19.

³ Charles Bally, *Traité de stylistique française*, I, p. 50.

⁴ Vittore Pisani, *L'etimologia. Storia – Questioni – Metodo*, Paideia – Brescia, 1967, p. 76.

⁵ Kr. Sandfeld, *Linguistique balcanique*, Paris, 1930, p. 33, Charles Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Berna, 1950, p. 304, Louis Deroy, *L'emprunt linguistique*, Paris, 1956, p. 216.

⁶ S. Ullmann, *Précis de sémantique française*, Berna, 1952, p. 205.

dintre calc și traducere, lingviștii germani folosesc denumirea *Lehnübersetzung*, redată în limba engleză prin *loan translation* ori *translation loan word*⁷.

Se poate spune astfel că un calc lingvistic presupune în același timp o traducere și un împrumut. Dat fiind faptul că împrumuturile, pe de o parte, și traducerile, pe de altă parte, reprezintă, la rândul lor, fapte de limbă cu trăsături bine definite și pentru că, în anumite circumstanțe, acestea pot intra în sfera de incidență a calcului lingvistic, o discuție privitoare la trăsăturile pe care aceste fenomene lingvistice le au în comun se impune cu necesitate. Totodată, cercetarea aspectelor prin care ele se diferențiază ni se pare indispensabilă într-o lucrare care își propune studierea la nivel teoretic a acestei forme de împrumut. Cu acest prilej vor fi prezentate și erorile care pot să apară ca urmare a confundării calcului cu fenomenele lingvistice amintite.

2. RAPORTUL DINTRE CALC ȘI TRĂDUCERE

În lingvistica românească, o primă cercetare care își propune stabilirea unor granițe între calc, traducere și împrumut îi aparține lui I. Rizescu. Autorul dedică acestei probleme un capitol aparte, intitulat *Raportul dintre calc și traducerea propriu-zisă; raportul dintre calc și împrumut*⁸. Pentru început, I. Rizescu constată că „orice calc poate fi socotit drept o traducere, fără de care nici nu poate fi conceput. În schimb nu orice traducere este un calc. Traducând cuvântul rus. *человек* prin «om» ori fr. *paix* prin «pace», vocabularul limbii noastre nu se îmbogățește cu noi sensuri la cuvintele mai sus arătate, nici cu noi cuvinte. În schimb, verbul *a preluca*, deși exista și mai înainte în limbă, nu avea sensul de «a analiza», de «a trage concluzii dintr-o anumită teză», sensul acesta primindu-l sub influența rus. *неперабомамь*”⁹.

În continuare autorul citat insistă asupra diferenței dintre traducere și calc plecând de la raportul care se stabilește între rezultatele acestora și noțiunea exprimată. Dacă traducerea se face prin termeni care exprimă noțiuni existente în limbă, nu poate fi vorba despre calc. În schimb, o noțiune nouă poate fi reprodușă prin împrumut sau calc, ceea ce, continuând raționamentul autorului, ar exclude posibilitatea de a mai vorbi despre traducere. A fost însă omis un amănunt foarte important, și anume acela că nu numai traducerile care presupun echivalarea unor termeni străini cu unii indigeni nu intră în categoria calcurilor, ci nici acelea care, deși introduc noțiuni noi, pentru care limba nu are corespondente, nu pot fi considerate calcuri pentru că nu îndeplinesc o condiție fundamentală.

Un pas înainte în elucidarea raportului dintre calc, traducere și împrumut a făcut I. Ștefan: „... calcul este o imitație. El este pe de o parte o traducere, dar în același timp și un împrumut. Este o traducere, întrucât recurge la mijloace de

---

⁷ Vezi George Thomas, *The Calque – An International Trend in the Lexical Development of the Literary Languages of Eighteenth-Century Europe*, p. 22.

⁸ Rizescu, *Contribuții*, p. 19–23.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

expresie existente în limbă, dar și un împrumut, pentru că adoptă în folosirea acestora procedeele limbii străine”¹⁰. Distincția dintre cele trei fenomene devine și mai clară atunci când autorul observă că uneori sensul unui cuvânt poate fi redat în altă limbă atât prin împrumut, cât și prin calc sau traducere. Astfel, fr. *collaborer* a fost atât împrumutat: *colabora*, cât și tradus: *a lucra împreună*, și calchiat: *conlucra*¹¹.

Însă cele mai complete precizări privitoare la acest aspect se întâlnesc la Theodor Hristea. Domnia Sa a exprimat un punct de vedere diferit de al altor cercetători, dar foarte bine susținut și argumentat, astfel încât delimitarea calcului de traducere este cât se poate de clară¹². Pe lângă unele afirmații care vin să le întărească pe cele ale predecesorilor săi, autorul propune o interpretare diferită a unor fapte de limbă care, în opinia sa, nu pot fi considerate calcuri lingvistice autentice, cum au apreciat anumiți cercetători. El afirmă că „orice calc de structură (fie el lexical sau frazeologic) este, în același timp, și o traducere sui-generis, însă nu orice traducere reprezintă un calc. După opinia noastră – adaugă autorul citat – calculul autentic presupune o identitate sau cvasiidentitate de structură între model și copie. Aceasta înseamnă că, dacă modelul imitat este un cuvânt compus sau derivat, ceea ce rezultă prin calchiere trebuie să fie tot un compus sau derivat, nu o îmbinare de cuvinte (liberă sau stabilă). Redarea, în românește, a germ. *Jahreszeit* «timp al anului» prin *anotimp* este, desigur, nu numai o traducere, ci și un calc lexical de structură, deși topica elementelor constitutive ale compusului apare inversată în limba noastră (germ. *Jahres* e genitivul lui *Jahr* = «an», iar *Zeit* = «timp»). Fie el și imperfect, din cauza topicii modificate, calculul *anotimp* trebuie opus traducerii autentice și exclusive (*timp al anului*), așa cum acesta apărea, măcar și sporadic, în secolul trecut”¹³.

Considerând că perifraze ca *stare împrejur* „circumstanță” sau *umblător în somn* „somnambul” nu sunt calcuri, ci doar simple traduceri, prima a lat. *circumstantia*, iar a doua a fr. *somnabule*, Theodor Hristea deschide o nouă perspectivă în interpretarea faptelor lingvistice de acest gen. Așa cum vom observa în continuare, alți lingviști, români sau străini, sunt de părere că, în situații similare, în care un compus străin a fost redat printr-o grupare de cuvinte, rezultatul îl constituie tot un calc lingvistic.

Un asemenea punct de vedere se întâlnește la N. A. Ursu, care, în lucrarea sa, *Formarea terminologiei științifice românești*¹⁴, în capitolul intitulat *Calcuri și semicalcuri*, include în categoria calcului lexical integral¹⁵ și exemple ca: *asemenea lăturat* pentru *echilateral*, sau *asemenea piciorat* pentru *isoscel*. În aceste cazuri este vorba însă numai despre traducerea prin perifraze a termenilor străini ce stau la

---

¹⁰ Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 336.

¹¹ *Ibidem*, p. 335–336.

¹² Vezi Theodor Hristea, *Raportul dintre calc, traducere și împrumutul lexical*, în Hristea, *Sinteze*, p. 103–106.

¹³ *Ibidem*, p. 104–105.

¹⁴ Lucrarea a apărut la București, în anul 1962.

¹⁵ Pentru aceeași noțiune în unele lucrări apare denumirea *calc total* (vezi Hristea, PE, p. 159, precum și celelalte lucrări ale sale despre calc).

baza împrumuturilor¹⁶ care au înlocuit, ulterior, grupurile de cuvinte respective: fr. *équilatéral*, lat. *aequelateralis*¹⁷, respectiv fr. *isoscelle*, lat. *isoscelus*¹⁸. În concluzie, asemenea lăturat și asemenea piciorat nu pot fi considerate calcuri lexicale de structură morfematică, asemenea lui *caldomesor*, folosit inițial pentru *termometru*, sau *greomesor* pentru *barometru*.

Deși își propune să delimiteze calcurile de simplele traduceri, Ion Rizescu interpretează traducerea compuselor rusești prin combinații de două-trei cuvinte ca fiind rezultatul unui calc, așa cum rezultă din următoarea afirmație: „Calcurile după cuvintele compuse din limba rusă, apar în limba română în expresii de câte două-trei cuvinte: rus. *стенгазета*, rom. *gazeta de perete*, rus. *штурмовщина*, rom. *munca în asal*”¹⁹.

Traducerea unor compuse rusești prin „combinații de două sau mai multe cuvinte” este pusă de G. Mihăilă pe seama „caracterului mai analitic al limbii române”²⁰, fapt adevărat, de altfel, cu precizarea însă că în asemenea situații nu este vorba despre calcuri lexicale. Astfel, din precizările pe care autorul le face în continuare nu reiese cu claritate dacă acesta face o distincție între reflexele pe care rus. *партийность* le-a avut în română, și anume *spirit de partid*, respectiv *partinitate*. Dacă cea de-a doua dintre soluții reprezintă un calc lexical de structură autentic, prima constituie numai o traducere a derivatului rusesc. Aceeași interpretare este valabilă și pentru *înalt conținut de idei*, care traduce rus. *высокоидейность*. Absența unei corespondențe de structură între termenul rusesc și îmbinarea românească ne împiedică să vorbim despre calc.

Interpretări asemănătoare întâlnim și la Sextil Pușcariu, care, scriind despre influența germană, citează, pe lângă unele calcuri autentice ca: *agrăi* (în Bucovina *avorbi*), după *anreden*; *abzice* după *absagen*; *amăsurat*, după *gemäss*; *anteluptător* (în loc de *protagonist*), după germ. *Vorkämpfer*, și unele perifraze, considerate a fi tot calcuri, ca *scurt de vedere* „miop”, după germanul *kurzsichtig*; *aprinde de plămâni* „pneumonie”, după germanul *Lungenentzündung*; *drum de țară* „șosea”, după germ. *Landstrasse*; *ghete tăiate* „pantofi”, *bluză tăiată* „bluză decoltată”, după germ. *ausgeschnitten*²¹.

Într-un studiu dedicat lexicului folosit de Dinicu Golescu în jurnalul său de călătorie, Aurel Nicolescu²² consideră că *învățătura credinței* și *lucrarea pământului* sunt calcuri lingvistice, primul pentru *teologie*, cel de-al doilea pentru *agricultură*²³.

---

¹⁶ Pentru interpretarea acestor exemple ca simple traduceri, vezi și Hristea, PE, p. 149.

¹⁷ DEX₂, s.v. *echilateral*.

¹⁸ DEX₂, s.v. *isoscel*.

¹⁹ Rizescu, *Contribuții*, p. 40.

²⁰ G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, III, 1954, nr. 1, p. 32.

²¹ Sextil Pușcariu, *Limba română, I (Privire generală)*, p. 411. În legătură cu aceste exemple, vezi și Hristea, PE, p. 149, unde autorul spune că în categoria calcurilor nu intră decât verbele derivate cu prefix, celelalte fapte de limbă citate de Pușcariu încadrându-se în categoria traducerilor.

²² *Observații asupra neologismelor din „Însemnare a călătoriei mele” a lui Dinicu Golescu*, în CILRL, vol. al II-lea, București, 1958, p. 5–53.

²³ *Ibidem*, p. 20.

În realitate acestea reprezintă un gen aparte de traduceri ale compuselor neologice amintite, care au fost și împrumutate în limba română. Nici redarea germ. *Polytechnikum* de către același Dinicu Golescu prin *școală de învățătura meșteșugurilor* sau *școala a multora meșteșuguri*, ori a germ. *Naturalienkabinett* prin *cabinet firesc* (Golescu, Î, 27, 116, 138) nu reprezintă calcuri lexicale, așa cum se consideră într-o lucrare de istorie a limbii române literare²⁴, ci același tip special de traducere amintit.

Confuzii asemănătoare se înregistrează și la unii cercetători din lingvistica generală. Lingvistul italian Roberto Gusmani²⁵ consideră că în situațiile în care nu există identitate de structură între model și copie, se poate vorbi despre calcuri de structură imperfecte. În acest sens, el afirmă că atât rus. *железная дорога*, cât și it. *ferrovia* sunt calcuri de structură după germ. *Eisenbahn*, chiar dacă reflexul rusesc al modelului îl reprezintă o îmbinare de cuvinte formată din adjectiv + substantiv, iar cel italian un compus²⁶. „De altfel, spune Roberto Gusmani în continuare, sârbo-croata reproduce germ. *Eilzug*, fie prin *brzovoz*, fie prin *brzi voz* (cf. și slov. *brzovlak* și *brzi vlak*) și este evident că între cele două produse ale interferenței nu este altă diferență decât aceea de fidelitate în reproducerea structurii modelului, mai mare în cazul compusului, mai mică în celălalt caz: în esență procesul este identic”²⁷. O situație contrară, în care un grup de cuvinte a fost transpus în altă limbă printr-un compus, îi întărește autorului convingerea că cele două fenomene trebuie interpretate la fel. El constată că la baza germ. *Meerbusen*, cuvânt compus, stă sintagma lat. *sinus maritimus*. La fel s-a întâmplat și în cazul germ. *Quecksilber*, ce imită modelul oferit de lat. *argentum vivum*. Faptul că germana redă aceste unități frazeologice prin cuvinte compuse se explică, spune Roberto Gusmani, prin preferința pe care această limbă o are pentru compunere²⁸.

Într-o contribuție anterioară²⁹, același cercetător spunea despre calcul *ferrovia* că acesta poate fi considerat un rezultat neobișnuit pentru limba italiană. În opinia sa, unele structuri indigene pot influența ori condiționa forma calcului. Așa s-a întâmplat cu engl. *flatfoot* care, calchiat, a dat *piediatti*, cu inversarea ordinii cuvintelor din compus, fapt datorat tipului italian de compuse *testadura*, *pettirosso*³⁰. Aceasta înseamnă, spune R. Gusmani, că și în cazul calcului, ca și în acela al împrumutului, sistemul lingvistic în care se produce inovația nu rămâne străin în procesul de interferență și copia va fi influențată de tendințele existente în limba care imită. Astfel, așa cum există împrumuturi brute și împrumuturi asimilate

---

²⁴ Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a doua, revăzută și adăugită, București, 1971, p. 560–561.

²⁵ *Vezi Aspetti semantici dell'interferenza*, articol apărut în „Atti del Convegno della Società Italiana di glottologia”, Perugia, 24–25 aprilie 1977. Texte adunate de R. Ajello, extras, p. 11–25.

²⁶ *Ibidem*, p. 23.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ De o altă părere este Theodor Hristea care, într-o lucrare anterioară celei deja semnalate de noi aici, afirmă: „Când un compus este transpus într-o altă limbă printr-o perifrază sau viceversa avem de-a face pur și simplu cu o traducere” (Hristea, PE, p. 148).

²⁹ R. Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 21–50.

³⁰ *Ibidem*, p. 39.

sau adaptate, la fel vor exista, pe lângă calcuri fidele, și reproduceri mai libere față de model. Când structura copiei diferă de aceea a modelului, trebuie să vorbim despre *calc imperfect*³¹.

Și în *Aspetti semantici dell'interferenza* se aduce în discuție situația *calcurilor perfecte*, care presupun o identitate de structură între model și replică, și a celor *imperfecte*, categorie în interiorul căreia, adaugă R. Gusmani, se poate distinge între diferite subspecii³². Autorul italian precizează că „nu intenționează să subestimeze diferențele incontestabile între calcul la compuse, calcul la cuvintele derivate și calcul sintematic³³, ci numai să sublinieze că aceste diferențe nu pot fi considerate distinctive într-o clasificare ce, de cealaltă parte a aspectului exterior, se inspiră din motivarea fenomenelor și a mecanismelor acestora”³⁴.

O clasificare a calcurilor în *perfecte* și *imperfecte* se întâlnește și în lingvistica românească, la Theodor Hristea, însă criteriile după care lingvistul român face această diferențiere sunt diferite de acelea ale cercetătorului italian. „Diferența dintre model și copie este, adeseori, atât de evidentă, încât ne putem întreba dacă nu e vorba despre simple traduceri”³⁵. Astfel, prin calcuri imperfecte, Theodor Hristea denumesc acele copii la care apar diferențe de topică (ex. *războifulger*, după germ. *Blitzkrieg*), sau de gen (ex. *anotimp*, după *Jahreszeit*, citat și explicat mai sus), în niciun caz de structură, situație în care este vorba despre simple traduceri. „Spre deosebire de calcurile lexicale imperfecte – adaugă autorul mai jos – cele perfecte presupun o dublă identitate de ordin structural între model și copie (mai precis: același număr de elemente constituente și aceeași ordine sau distribuție”³⁶.

Și Ilse Lehiste consideră că traducerea unui compus printr-o sintagmă reprezintă un calc lingvistic, așa cum rezultă din gruparea în aceeași clasă a germ. *Eindruck*, format după lat. *impressio*, a fr. *presqu'île*, apărut după lat. *paeninsula*, precum și a rus. *демкуй cad*, perifrază al cărei model se află în compusul germ. *Kindergarten*³⁷.

*

Dacă un calc lingvistic autentic presupune identitate de structură între model și copie înseamnă că este greșită încadrarea în această categorie a acelor fapte de limbă care nu sunt aidoma modelului. Ne raliem astfel punctului de vedere exprimat de Theodor Hristea, considerând că are dreptate atunci când afirmă că

---

³¹ *Ibidem*.

³² Roberto Gusmani, *Aspetti semantici dell'interferenza*, p. 24.

³³ Termenul *sintem*, de la care acest tip de calc își ia numele, a fost creat de A. Martinet prin opoziție cu acela de *sintagmă*, diferența dintre ele constând în aceea că sintagmele sunt combinații de cuvinte cu caracter mai puțin unitar decât sintemele. Deși nu o afirmă în mod explicit, R. Gusmani denumesc prin sinteme combinațiile de cuvinte care redau compuse străine și care se caracterizează prin unitate semantică. Vezi Gusmani, *Aspetti semantici dell'interferenza*, 24.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Ilse Lehiste, *Lectures on language contact*, Londra, 1988, p. 20.

sintagme ca *picioar plat, stare împrejur* sau *curgere de sânge*, care traduc, în ordine, germ. *Plattfuß*, lat. *circumstantia* și, respectiv, lat. *haemorrhagia*, fr. *hémorragie* nu pot fi încadrate în sfera calcului lexical, întrucât ceea ce a rezultat nu reprezintă un cuvânt, ci o grupare de cuvinte³⁸. Mai precis se poate accepta o oarecare diferență de structură între calc și modelul care l-a generat, cu condiția ca, dacă este vorba despre calc lexical, ceea ce rezultă prin imitație să reprezinte tot un cuvânt, fie el chiar și aproximativ redat, nu mai multe.

Roberto Gusmani oferă o soluție numai în aparență. Interpretarea perifrazelor ce transpun cuvinte străine în altă limbă drept calcuri sintematice ar rezolva cel mult o problemă de terminologie. Subordonarea acestor calcuri categoriei calcului lexical structural ar presupune lărgirea noțiunii specifice acestuia din urmă, astfel încât acesta să includă și unități calchiate mai complexe decât cuvântul derivat sau compus, ceea ce e greu de acceptat. Prin însăși denumirea sa, calcul lexical presupune apariția unui cuvânt, nu a mai multe.

Chiar dacă nu se poate nega faptul că se ajunge la combinații de doi sau mai mulți termeni în urma unei interferențe lingvistice, când vorbitorul unei limbi B încearcă să redea, prin elemente specifice propriului idiom, o noțiune specifică unui compus din limba A, rezultatul obținut nu poate fi considerat un calc lingvistic, ci o simplă traducere. Eventualele diferențe în privința procedeeleor de formare a cuvintelor, specifice celor două limbi, pot constitui o piedică în privința redării cu fidelitate a modelului. Acest fapt a fost observat de către Theodor Hristea care spune că unele compuse străine nu au putut fi calchiate pentru că „structura mai analitică a limbii noastre nu permitea calchiera și deci formarea (din material lingvistic românesc) a unor compuse care să reproducă structura modelelor străine”³⁹.

2.1. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ ȘI TRADUCERE

După cum se știe, acest tip de calc este specific cuvintelor derivate și compuse, deci acelora care au o formă internă clară, care poate fi ușor copiată.

Să luăm situația unor derivate în a căror structură intră prefixul *re-* + *cuvânt-bază* cu etimologie îndepărtată latinească. În această categorie intră verbe ca: *a se reculege* < *re-* + *culege*, după fr. *recueillir*; *recurge* < *re-* + *curge*, după fr. *recourir*, înregistrate în scrieri din secolul al XIX-lea.

Fr. *recueillir* provine din lat. *recolligere*, derivat de la *colligere* și moștenit în română în forma *culege*, în vreme ce fr. *recourir* < *re-* + *courir*; fr. *courir* < lat. *courre*, păstrat și în română în forma *cure*, modificată în *curge* prin analogie cu *merge*.

Faptul că sensul acestor derivate nu decurge din cuvântul-bază exclude formarea lor în interiorul limbii române și ne determină să le considerăm calcuri, dat fiind faptul că acest fenomen lingvistic presupune nu numai identitate de structură, ci și identitate semantică între model și copie.

---

³⁸ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 105.

³⁹ *Ibidem*.

Astfel, *reculege* primește în DEX₂ următoarea definiție: „a-și veni în fire, a-și recâștiga calmul, liniștea (după o spaimă, o emoție etc.), a se regăsi. ♦ A se concentra, a medita profund, a se adânci într-o meditație”. Sensurile derivatului nu provin din cuvântul-bază. Ele trebuie căutate în franceză. În LEXIS⁴⁰ *recueillir* e definit astfel: (1671) 1. „Se replier sur soi-même, se concentrer sur ses pensées, ses sentiments”: „Il baissa les yeux et sembla se *recueillir*” (Grasq). – 2. (1688) „Se livrer à pieuses méditations”: J’ai tâché de fixer mon attention, de me *recueillir* comme pour un examen de conscience (Bernanos)”. Ceea ce trebuie însă precizat în mod imperativ este faptul că fr. *recueillir*, cu sensul dat mai sus, este înregistrat în dicționarul amintit sub numărul 2, înaintea sa aflându-se o unitate lexicală omonimă din care s-a desprins și a cărei origine se află în lat. *recolligere*. Prima atestare a lui *recueillir*₁ datează, potrivit celor consemnate în LEXIS, de la 1080, când cuvântul avea sensurile; 1. „Rassembler en cueillant, en collectant, en rasant. 2. Reunir ce qui est dispersé”. Iată deci că trecerea de la polisemie la omonimie s-a făcut în franceză unde, în sincronie, avem a face cu două unități lexicale distincte⁴¹. Româna a calchiat termenul după ce verigile semantice au fost rupte. Numai așa se explică de ce între neologismul *reculege* și mai vechiul *culege* nu există nicio relație de sens, deși cel de-al doilea termen este inclus în primul.

Oarecum la fel stau lucrurile și cu *recurge*, cu deosebirea că, dacă în exemplul anterior era vorba despre un derivat a cărui etimologie îndepărtată se afla în latină, în acest caz derivarea s-a produs în franceză. Astfel, pentru *recourir*₂, LEXIS face trimitere la *recourir*₁, iar pentru acesta la *courir*. Și în acest caz este vorba despre două omonime, sensul lui *recourir*₁ fiind strâns legat de cel al lui *courir*, unde este înregistrat cu sensul „revenir en courant”, așa cum apare la Sévigné: „Corbinelli a été ici deux jours; il est *recouru* pour voir le grand maître”⁴². Pentru *recourir*₂ găsim aceeași definiție pe care DEX₂ ne-o dă pentru *recurge*: „a apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor”⁴³. Devine astfel clar că româna a calchiat cel de-al doilea termen al perechii omonime din franceză, ceea ce explică diferența semantică dintre *curge* „a alerga” și *recurge*.

În aceste situații nu există nicio îndoială că este vorba despre calcuri lingvistice, în care modelul străin a fost descompus în elementele sale constitutive, iar acestea au fost traduse parțial în românește. Nu același lucru s-a întâmplat în cazul lui *rememora* sau *renova*, care nu reprezintă calcuri, ci simple împrumuturi lexicale a căror origine se află în fr. *remémorer*, lat. *rememorare*, respectiv fr. *rénover*, situații în care s-a adoptat atât forma, cât și sensul termenilor străini. Pe de altă parte, o îmbinare de cuvinte ca *a se trage îndărăt* redă fidel conținutul semantic propriu fr. *retirer*. Diferența de structură ne împiedică să vorbim însă despre calc, astfel încât *a se trage îndărăt* reprezintă o simplă traducere a

⁴⁰ LEXIS, s.v. *recueillir*.

⁴¹ Cf. LAROUSSE, unde sensurile diferite nu se explică prin omonimie, ci prin polisemie, al doilea sens, care ne interesează de altfel în discuția de față, fiind derivat.

⁴² LEXIS, s.v. *courir*.

⁴³ DEX₂, s.v. *recurge*.

termenului franțuzesc: „Turcii atunci *se traseră îndărăt* și se închiseră în Giurgiu și în Rusciuc” (Bălcescu, S, 70). Să se compare această sintagmă cu *retrage*, copie fidelă a verbului francez.

La Dinicu Golescu apare sintagma *iubitor de omenire*, care traduce, fără a calchia, fr. *philanthrope*, în care au fost identificate elementele grecești *philos* „iubitor” și *anthropos* „om”: „om de neam saxon, învățat blajin și foarte *iubitor de omenire*” (Golescu, Î, 121). Semnalăm și glosarea de către autor a lui *aftocrator* prin „din sineș împărat” (Golescu, Î, 22), perifrază ce redă întocmai sensul cuvântului respectiv, fără a constitui însă un calc lexical.

Lat. *circumcisio* a fost tradus în română prin *tăiere împrejur*: „cu o fățarnică milă, mângâie temerile fraților săi și față cu dânșii dete porunci pentru ceremonia *tăierii lor împrejur*” (Bălcescu, S, 151).

Traduceri ale unor compuse germane întâlnim la Al. Odobescu. Astfel, *anotimp*, calc de structură după germ. *Jahreszeit*, este redat de către autorul amintit prin perifraza *timp al anului*: „Haydn, la vârsta de 68 de ani, puse capăt sutimilor sale de compozițiuni muzicale prin oratoriul numit *Cele patru timpuri ale anului – die Jahreszeiten*” (Odobescu, P, 120). *Liberul vânător* traduce germ. *Freischütz*: „*Freischütz*, sau *Liberul vânător* e titlul cap-d’operei teatrale a lui Weber” (Odobescu, P, 125), iar *stilul perucilor* este o perifrază pentru compusul *Zopfensstil*: „stil pe care l-au denumit, în țările occidentale, cu porecla comică de *stilul perucilor* – *Zopfensstil*, și care la noi s-ar zice: «de când cu nemții cu coadă»” (Odobescu, P, 120). Redarea it. *capî d’opera* prin *capete de operă* reprezintă tot o traducere, în care pl. it. *capo* este redat prin pl. rom. *capete*: „se deprinsese strașnic a despuia fără rușine *capetele de operă* ale lumii” (Odobescu, P, 93). Ulterior, pentru același sens gramatical se va folosi forma *capodopere*, în care compusul va primi marca de plural la sfârșit, așa cum se întâmplă în cazul compuselor românești caracterizate prin unitate morfologică. De altfel, o formă intermediară între *capete de operă* și *capodopere* apare chiar la Odobescu în aceeași operă literară: *cap-d’operele* (Odobescu, P, 127)⁴⁴. Remarcăm aici lipsa vocalei de legătură *o*.

Tot o traducere după un compus german este și *scurt la statură* „scund, îndesat”, perifrază folosită de N. Filimon pentru a reda germ. *Kurzstämmig*: „un june de 22 de ani, *scurt la statură*” (Filimon, C, 15).

Faptul că modelele străine menționate mai sus reprezintă cuvinte compuse are o importanță deosebită în ceea ce privește reflexul pe care acestea l-au putut avea în română. Cu privire la acest aspect, Al. Graur a observat că limbile care au cuvinte compuse „permit formarea ușoară a calcurilor... și prin aceasta evită împrumutarea de material fonetic străin. Limbile care au cuvinte compuse împrumută mai puține cuvinte străine, ele preferă să traducă elementele componente, folosindu-se astfel de substanța proprie”⁴⁵. Așadar, faptul că româna nu dezvoltă într-o mare măsură acest mijloc de îmbogățire a vocabularului este una

⁴⁴ Potrivit DA, pluralul *cap d’opere* este atestat pentru prima dată la Ion Ghica (DA, s.v. *capodoperă*).

⁴⁵ Al. Graur, *Încercarea asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, 1954, p. 154.

dintre cauzele pentru care unele compuse străine nu au putut fi transpuse în română prin cuvinte de același tip, soluția la care limba a recurs de cele mai multe ori fiind împrumutul sau traducerea prin perifraze.

Multe îmbinări lexicale, corespunzătoare unor compuse străine, lasă impresia că sunt românești, că au apărut spontan, altfel spus că reprezintă grupuri sintactice stabile sau rezultatul unor tropi, datorati imaginației creatoare a scriitorilor. Limba care a generat apariția lor devine și mai greu de presupus sau de recunoscut atunci când în interiorul sintagmelor se interpun alte cuvinte.

O asemenea construcție este *vărsare de sânge*, întâlnită în textele românești vechi încă din veacul al XVI-lea și care continuă să apară în textele din secolul al XIX-lea. La baza ei se află compusul slavon *кръвопролитик*. Sensul de „crimă, omor” pe care îl exprimă *vărsare de sânge* nu se poate explica în absența modelului slavon amintit. Desigur că nu întâmplător alte limbi folosesc denumiri asemănătoare pentru sensul amintit. Engleza se folosește de termenul *bloodshed*, germana de *Blutvergießen*, iar italiana de *spargimento di sangue*. Termenul grecesc corespunzător este *αιματοκόλλισμα*, care, în ultimă instanță, se află, probabil, la baza apariției tuturor celorlalte denumiri prezentate, printre acestea numărându-se și termenul slavon. În ceea ce privește româna, *vărsare de sânge* se explică prin, sau și prin intermediar slavon. Prezența acestei perifraze în cea mai veche versiune a *Vieții sfântului Vasile cel Nou* se explică, indubitabil, printr-o influență slăvonă, întrucât textul respectiv reprezintă o traducere a unui original slavon⁴⁶. Reproducem în continuare contextul în care sintagma respectivă apare: „Cu ce să spurcară oamenii din veac? Cu slujirea idolilor și cu vrăji, cu farmece și cu otrăvire, cu mestecare de sânge, cu ucideri și cu *vărsare de sânge*” (f. 120^v).

Două secole mai târziu, îmbinarea lexicală în discuție apare, în aceeași formă sau cu unele modificări, la unii scriitori: „Purta o sabie turcească, fecioară de orice *vărsare de sânge*” (Kogălniceanu, O I, 97); „era de părere să facă o revoluțiune, prin care să silească pe Domnul Tudor a le da garanții solide pentru încetarea *vărsării de sânge* pe viitor” (Filimon, C, 200). La Asachi am înregistrat varianta fără prepoziție: *vărsarea sângelui*: „ni va scuti de *vărsarea sângelui*” (Asachi, O I, 599), în vreme ce Heliade se folosește de varianta *vărsătură de sânge*: „supărarea însă a tuturor este pentru ce să scamote domnia cu tirtipuri, cu turburări și *vărsături de sânge*” (Heliade, O III, 306).

În ceea ce privește locuțiunea verbală *a(-și) vărsa sânge(le)* „a ucide”, respectiv „a muri, a se sacrifica”, suntem de părere că aceasta a apărut prin derivare regresivă de la expresia *vărsare de sânge*: „De ce voiți *a vărsa sânge* nevinovat?” (Asachi, O I, 528); „ai putea *vărsa sângele* unui tiran” (Asachi, O I, 599); „poate că *ar fi vărsat* chiar *sânge* nevinovat, dacă nu intervenea Păturică” (Filimon, C, 201); „bateți-vă, *vărșați-vă sângele*, ardeți satele și capitalele” (Heliade, O III, 311).

---

⁴⁶ În legătură cu acest text, vezi *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*, în *Cele mai vechi cărți populare în limba română*, vol. IX, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție și glosar de Maria Stanciu-Istrate, București, 2004. Ediția reproduce cea mai veche copie românească a acestui text, păstrată în ms. rom. 100, aflat la BAR, filiala Cluj-Napoca.

Traduceri similare *vărsării de sânge* apar frecvent în limba veche. În *Viața sfântului Vasile cel Nou*, text amintit mai sus, am mai întâlnit: *făcătoriu de viață* – sl. животворящій (f. 138^v); *iubitoriu de avuție* – sl. сребролюбець (f. 115^v); *iubitoare de oameni* – sl. человеколюбіе (f. 100^v); *luptătorii icoanelor* – sl. иконоборци; *mestecare de sânge „incest”* – sl. крѣвомѣшеник (f. 120^v); *ogodirea pântecelui „îmbuibare”* – sl. чрѣвоугодик; *slujirea idolilor* – sl. идолослуженіе (f. 120^v); *urătorii de oameni* – sl. человеконенавистници (f. 60^v).

Se poate constata că, în urma traducerii în română, elementele aflate în alcătuirea compuselor slavone au fost transpuse în altă ordine, astfel încât elementul determinant apare postpus. Există însă și sintagme în care se respectă topica slavonă, fără a se putea însă vorbi despre calc: *într-o fire* – sl. єдиносѣчна (f. 138^r).

2.2. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ ȘI TRADUCERE

La Dinicu Golescu apare termenul *scos* „basorelief” („toate acele *scosuri* lucrate în aur”; Golescu, Î, 85). Cuvântul *basorelief* primește în DEX₂ următoarea definiție: „lucrare de sculptură cu figuri *scoase* (s.n., M.S.I.) în relief pe un fond cu care face corp comun”; < it. *bassoreliefo*, fr. *bas-relief*. Într-un asemenea caz nu putem vorbi despre calc semantic întrucât cele două etimoane, italian și francez, nu au decât un sens, acela bine cunoscut din sculptură, nu și pe acela pe care forma de participiu a rom. *a scoate* îl are în mod obișnuit.

În aceeași situație se află *scobit* „sculptat”, atestat la același autor: „sânt și 3 statue de marmură, *scobite* chiar de acel vestit Canova” (Golescu, Î, 120). Și în acest caz avem a face cu o simplă traducere, mai precis cu o echivalare semantică, întrucât fr. *sculpter* nu are și sensul „a scobi”. Pentru aceeași noțiune Bolintineanu folosește termenul *săpat*: „El arată cupa... toți s-au minunat./ Ea era *săpată* dintr-un matostat” (Bolintineanu, L, 49).

Cuvântul *căruță* apare la Dinicu Golescu pentru *vagon*: „au și mișcat 4 împreunate *căruțe* și încărcate cu bolovani de piatră” (Golescu, Î, 57).

În unele situații de același fel, este greu de precizat dacă este vorba despre calcuri semantice sau numai despre echivalări de sens sau, altfel spus, despre traduceri propriu-zise. Este vorba, de asemenea, despre fapte de limbă specifice scrierilor din secolul al XIX-lea. Într-o analiză pe care o face limbii poeziilor lui Iancu Văcărescu, G. Ivănescu⁴⁷ se referă și la calcurile lingvistice prin care înțelege „împrumutarea numai de sensuri și unirea lor cu cuvinte deja existente în limbă. Ele sunt mai puține la autorul nostru și nu s-au impus decât foarte rar. Ele au rezultat din lipsa de curaj a scriitorilor în ce privește împrumutul cuvintelor străine. Mai târziu limba a ajuns, în cazul lor, la unele neologisme”⁴⁸. Chiar dacă

⁴⁷ Vezi G. Ivănescu, *Ortografia și limba lui Iancu Văcărescu din „Poezii alese”*, [București], 1830, în CILRL, II, p. 55–74.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 69.

G. Ivănescu nu denumeste în termeni expliciți fenomenul lingvistic despre care vorbește, s-ar părea că este vorba despre calcul semantic. Autorul nu explică în niciun fel modalitatea prin care acest transfer semantic s-ar fi putut face. Analizând exemplele citate, am putut constata că numai o parte dintre ele se încadrează în sfera calculului, celelalte reprezentând traduceri sau echivalări cu termeni românești care fac parte din aceeași sferă semantică cu noțiunea denumită ulterior în română printr-un împrumut lexical. De remarcat este faptul că într-un singur caz este indicat modelul după care se consideră că s-ar fi efectuat calculul respectiv. Plecând de la afirmația surprinsă mai sus, potrivit căreia locul unităților lexicale considerate a fi calcuri a fost luat ulterior de neologisme și dat fiind faptul că aceste neologisme sunt trecute în continuare ca explicații sau definiții ale termenilor respectivi, le-am considerat pe acestea drept posibile modele.

Astfel, în textul lui Iancu Văcărescu se stabilește o relație de corespondență între *a-i lua seama* și *a-l/a o observa* („Zăresc, văd așa copilă / Abia seama i-am luat”, p. 17⁴⁹). Desigur că această relație există, însă ea nu se datorează unui calc, ci unei echivalări semantice a unui cuvânt străin cu o unitate frazeologică autohtonă.

Nici *îndumnezeit*, explicat prin „divin”, nu e un calc semantic („Minutul *îndumnezeit*”, p. 35). Sensul cuvântului românesc nu se datorează împrumutului *divin* < fr. *divin*, lat. *divinus*, ci bazei de la care s-a format: *Dumnezeu*.

În aceeași categorie sunt trecute *învederat* „vădit” („Și arăt *învederat* / Că sufletu-mi e-nfocat, p. 47); *lucrare* „efect, acțiune” („Pân-a nu fi cunoscută / Ce *lucrare* ele au, / Sumeția-i e căzută”, p. 7); *unirea* „unitatea” („Vocea, mîntea, vorba mea / N-au *unirea* ce avea”, p. 47); *stare* „putere”, „posibilitate” („Aș zbura d-aș avea *stare* / La maică la Dumnezeu”, p. 18; „Și eu asemenea pă cât am *stare* / Jărtfăscu-ți vecinic viața-mi întregă”, p. 31); *surpături* „ruine” („*Surpături* sânt de o parte ? D-un oraș ce a domnit”, p. 8).

Dacă în toate aceste cazuri, trecute de G. Ivănescu în sfera calculului, este ignorat mecanismul care ar fi putut declanșa imitația, în ceea ce privește folosirea verbului *a înțelege* cu sensul „a auzi” autorul menționează în paranteză: „desigur, calc lingvistic după fr. *j'entend*”⁵⁰, aceasta după ce redă contextul: „*înțeleg* șoapte”, p. 7.

În concluzie, traducerile sau echivalările semantice au fost incluse nu în mod greșit, ci deliberat în sfera calculului lingvistic, datorită concepției mai largi pe care autorul amintit a avut-o în legătură cu imitațiile semantice. De altfel, în definiția citată de noi mai sus nu se pomenește nimic despre sensul pe care cuvântul românesc trebuie să-l aibă în comun cu termenul străin pentru a se putea efectua transferul semantic, fără de care nu putem vorbi despre acest tip de calc. În acest sens, Ion Ștefan afirmă: „Transmiterea dintr-o limbă în alta a unui sens se poate realiza și prin unele echivalențe stabilite de traducător, care pot duce la lărgirea conținutului unui cuvânt”⁵¹. Autorul citat oferă ca exemplu cuvântul *strașnic* care

⁴⁹ Trimiterile la numărul paginii aparțin autorului și se referă la volumul de versuri din 1830.

⁵⁰ *Op. cit.*, p. 69.

⁵¹ Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 341.

apare în unele traduceri din secolul al XIX-lea și cu sensul fr. *auster*, precizând că „în acest caz nu avem de-a face cu un calc”⁵².

Am insistat asupra exemplurilor extrase din poeziile lui Iancu Văcărescu tocmai pentru a semnala o stare de fapt existentă la vremea respectivă și remarcată, de altfel, de G. Ivănescu. Este vorba despre timiditatea de care dau dovadă scriitorii din această epocă în fața împrumutului de cuvinte străine, pe care preferă să le echivaleze uneori cu termeni autohtoni, asemănători din punct de vedere semantic. Aceste *echivalări semantice* nu sunt altceva decât *traduceri* propriu-zise, așa cum am constatat mai sus. Analizând limba traducerii *Cugetărilor* lui Oxenstiern făcută din franceză de un autor necunoscut, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Tudor Vianu remarcă sărăcia vocabularului românesc de la acea dată, lipsa unor termeni proprii, privitori la viața morală și intelectuală⁵³. Astfel, traducătorul nu are la îndemână un cuvânt care să corespundă exact fr. *prudence* și atunci îl redă prin *pricepere*. Tot așa, fr. *raison* va fi tradus prin *socoteală*, fr. *imaginer* prin *a cugeta*, iar fr. *curiosité* prin *iscodire*⁵⁴. Echivalările semantice de acest gen reprezintă deci prima modalitate la care limba recurge pentru a reda termenii străini corespunzători. Următorul pas îl constituie calcul lingvistic, despre care L. Deroy spune că este o formă de împrumut, care are meritul de a nu răni sentimentul lingvistic al vorbitorilor⁵⁵, dându-le impresia că, de fapt, cuvintele sunt autohtone. Dovada acestui fapt, spune autorul citat, o constituie faptul că unele cuvinte au fost mai întâi calchiate, iar numai după aceea și împrumutate⁵⁶.

Ceea ce trebuie subliniat încă o dată este faptul că între traduceri de tipul celor prezentate mai sus și calcul lingvistic este o deosebire netă, care nu permite confundarea acestor două categorii. Erorile de interpretare care totuși au apărut au fost favorizate de împrejurarea că orice calc presupune în mod necesar o traducere.

Reproducem în continuare alte echivalări semantice, întâlnite în scrierile din secolul al XIX-lea, justificate prin sărăcia vocabularului de la acea dată:

ieșit „rezultat” traduce fr. *résultat* „ce qui arrive, se produit à la suite d'un action”: „Ce *eșituri*⁵⁷ minunate n-ar fi putut atunci avea această expediție” (Bălcescu, S, 251–252); „Acest tractat îngiositor pentru el și nația sa, *ieșit* al trădării dinlăuntru și dinafară, fatalitatea împregiurărilor puse pe Mihai în nevoie a-l priimi” (Bălcescu, S, 168);

înaintare „progres” redă fr. *progrès*, lat. *progressus*: „Veacul cere *înaintare*” (Bolliac, O II, 16); cf. *progresul*, la același autor: „Este de observat că, cu *progresul* unei societăți, cu *progresul* politic, cu *progresul* social, progresează totalmente și literatura unei națiuni” (Bolliac, O II, 55);

mișcător „impuls, imbold”; cf. fr. *mobile*, lat. *mobilis*: „O asemenea egalitate nu s-ar putea menține decât numai comprimând puterile individuale și suprimând

---

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Tudor Vianu, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în LR, nr. 4, III, 1954, p. 45–58.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 46.

⁵⁵ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 216.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Cuvânt explicat de autor într-o notă de subsol.

cu totul *mișcătorul* progresului social” (Ghica, O I, 238); „Dorința de a se sui pe treptele sociale este o aspirațiune naturală a omului, ea este *mișcătorul* cel mai puternic al progresului și al civilizațiunii” (Ghica, O I, 241);

nesimțitor „insensibil”; cf. fr. *insensible*, lat. *insensibilis*: „atât sântem de *nesimțitori* la gloria națională” (Bălcescu, S, 183);

putințe „mijloace de care dispune cineva”; cf. fr. *possibilités*: „În starea de izolare, trebuințele covârșesc *putințele* noastre, mijloacele noastre de producțiune” (Ghica, O I, 221);

simțire „sentiment” redă fr. *sentiment*: „*simțire* de dragoste” (Bălcescu, S, 82); „Nenorocitul sfârșit al acestei povestiri, în care ea trăise ca-ntr-o desfășurare aievea de întâmplări, în vârtejul cărora neîncercatele *simțiri* îi fuseseră târate cu-atâta înfierbântare, vui greu în adâncul acestei vieți atât de neștiutoare de patimile și tulburările lumești” (Vlahuță, S II, 18);

treabă „afacere” corespunde fr. *affaire*: „ministru al *trebilor* dinafară” (Ghica, O I, p. 298);

trebuințe „mijloace necesare” traduce fr. *nécessités*: „În starea de izolare, *trebuințele* covârșesc *putințele* noastre, mijloacele noastre de producțiune” (Ghica, O I, 221).

Există situații în care termenul străin, cu care se stabilește echivalența, este indicat de autor în paranteză: *amețeală* „confuzie” – fr. *confusion* („Mări această știre peste măsură spaima și *amețeala* (*confusion*) în tabără” Bălcescu, S, 229); *spărtură* – fr. *brèche* („se făcu o bună *spărtură* (*brèche*) cu o crăpătură de patru brațuri de ziduri” Bălcescu, S, 244).

Am înregistrat însă și exemple în care pe primul loc se află cuvântul împrumutat, explicat în paranteză prin termeni autohtoni: *olfactic* (*de mirosire*) < fr. *olfactif*: „de n-ar fi vrut să facă din acest organ *olfactic* (*de mirosire*) însuși centrul ființei noastre, oglinda inimei noastre, l-ar fi pus, firește, într-altă parte” (Heliade, O III, 84).

3. RAPORTUL DINTRE CALC ȘI ÎMPRUMUT

În legătură cu raportul dintre calc și împrumut, Ion Rizescu precizează: „orice calc se poate socoti drept împrumut, căci la baza lui stă fie cuvântul, fie expresia ori sensul cuvântului din altă limbă [...]. Desigur că nu orice împrumut este un calc. Cuvintele *colhoz*, *hozrasciot*, *instructaj* intrate de curând în limbă, sau *izvor* (foarte vechi) sunt împrumuturi, căci a fost adoptat termenul din altă limbă, adică transplantat așa cum era, cu forma sa fonică și sensul său (fără a-l traduce cu mijloacele existente ale limbii române)”⁵⁸.

Deosebiriile dintre calc și împrumut au fost subliniate și de Roberto Gusmani, la care am întâlnit următoarea aserțiune: „Il calco si differenzia dai più appariscenti fenomeni di prestito in quanto abbraccia quei casi d’interferenza in cui l’imitazione

---

⁵⁸ Rizescu, *Contribuții*, p. 21.

del modello alloglotto è limitata alla «innere Sprachform» e non ha di mira la riproduzione dell'aspetto esteriore: si trata, rispetto al prestito, di una copia meno fedele, di un processo mimetico in un certo senso più raffinato, senza che per questo si possa parlare di una reale sidderenza di natura tra i due processi»⁵⁹.

3.1. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ ȘI ÎMPRUMUT

Dacă pentru a se produce un împrumut este suficientă identificarea, chiar numai aproximativă, a semnificantului, făcându-se astfel abstracție de caracterul motivat pe care termenul străin îl are în limba căreia îi aparține, în producerea unui calc este nevoie ca modelul ori tiparul să aparțină unui cuvânt transparent, adică motivat din punct de vedere structural⁶⁰. Ceea ce se împrumută însă în cazul calcului lexical de structură morfematică nu este învelișul exterior sau aspectul sonor, ca în cazul unui împrumut propriu-zis, „ci acel element imaterial pe care lingviștii îl numesc adeseori «formă internă»»⁶¹. Se poate spune, deci, că orice calc este un împrumut, însă nu orice împrumut reprezintă în același timp un calc lingvistic. Dacă în cazul împrumutului atât forma, cât și conținutul aparțin limbii donatoare, în ceea ce privește cuvintele apărute prin imitație există întotdeauna în structura lor ceva specific limbii care imită.

E. Seidel constată că „există două modalități de a prelua dintr-o limbă străină: împrumutul (preluarea de material dintr-o limbă străină) și imitația (calcul)”⁶². Deosebirea dintre aceste modalități este aceea că în cazul celei dintâi nu este necesară cunoașterea limbii din care s-a făcut împrumutul. În schimb, bilingvismul constituie condiția principală „a preluării procedeelelor dintr-o limbă străină sau a transunerii acestora din limba maternă într-o limbă străină”⁶³. Concluzia autorului este următoarea: „Calcul este, prin urmare, imitarea materialului și a procedeelelor care lipsesc în limba proprie. Împrumutul înseamnă preluarea totală a materialului lingvistic; în calc limba străină oferă doar modelul care nu e preluat direct, ci numai imitat. În cazul împrumutului, materialul lingvistic rămâne în esență cel al limbii străine, se adaptează doar, în general, mai mult sau mai puțin la structura limbii care împrumută”⁶⁴.

Redarea unui cuvânt sau a unei construcții străine fie prin calc, fie prin împrumut poate fi influențată de factorul sociocultural. În acest sens, Mirko Deanovič a observat că slavii meridionali fără instrucție, veniți în contact cu două limbi de mare prestigiu, greaca și latina, și-au îmbogățit limba mai ales prin împrumuturi simple, pe când oamenii culti, în special scriitorii, au preferat

⁵⁹ Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 23.

⁶⁰ Vezi, în acest sens, Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 26.

⁶¹ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 216.

⁶² E. Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, București, 1958, p. 132.

⁶³ *Ibidem*, p. 133.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 134.

calchiera termenilor străini⁶⁵. La fel consideră și Roberto Gusmani, atunci când afirmă că, în ceea ce privește calcul, acesta presupune un grad de bilingvism mult mai avansat decât în cazul împrumutului, de unde și caracterul său cult⁶⁶.

În opinia lui L. Deroy bilingvismul nu este suficient pentru a explica faptul că împrumutului îi este preferată uneori subtilitatea ce caracterizează calcul. El spune că bilingvismul este numai condiția. Calcurile se pot produce uneori din dorința de a evita cuvântul străin din cauza purismului sau naționalismului⁶⁷.

Se întâmplă ca același termen străin să fie redat în limba română fie prin calc, fie prin împrumut, fie prin ambele mijloace. Reflexele pe care calcul sau împrumutul le-au avut nu au fost însă întotdeauna viabile, astfel încât, în unele situații, în locul formei calchiate a fost preferată cea împrumutată sau, dimpotrivă, aceasta din urmă a cedat locul calcului. Alteori, ambele forme au rămas în limbă, alcătuiind așa-numitele dublete lexicale sinonimice⁶⁸. Din categoria calcurilor neviabile, înlocuite de împrumuturi, fac parte exemple⁶⁹ ca: *președea* – *prezida* (Heliade, O III, 485; Bălcescu, S, 182), *prezidui* (Asachi, O I, 480) (< lat. *praesidere*, fr. *présider*); *propășire* – *progres* (Heliade, O III, 477; Bolintineanu, ME, 62; Vlahuță, S, II, 108) (< lat. *progresus*, fr. *progrès*); *simțibil* – *sensibil* (< lat. *sensibilis* și fr. *sensible*); *simțibilitate* – *sensibilitate* (< lat. *sensibilitas*, fr. *sensibilité*); *simțitiv* – *senzitiv* (< fr. *sensitif*, lat. *sensitivus*); *simțual* – *senzual* (< fr. *sensuel*, lat. *sensualis*) etc.

Din categoria împrumuturilor înlocuite de calcuri, fac parte exemple ca: *aqueduc* (Heliade, O III, 390) – *apeduct* (< lat. *aquaeductus*); *asigura* (Heliade, O III, 300) – *asigura* (< it. *assicurare*)⁷⁰; *manuscript* (Alexandrescu, O, I, 3) – *manuscris* (< lat. *manuscriptum*; cf. și fr. *manuscrit*, explicabil prin același etimon latin); *novelă* (Kogălniceanu, O I, 53) – *noutate* (< fr. *nouvelle*, it. *novella*)⁷¹, *deplora* (Bolliac, O II, 74) < fr. *déplorer* – *deplânge*; *devument* (Bălcescu, S, 148) – *devotament* (< fr. *dévouement*); *dispoza* (Bălcescu, S, 111) – *dispune* (< fr. *disposer*); *langagiu* (Heliade, O III, 180) – *limbaj* (< fr. *langage*)⁷²; *prezident* (Heliade, O III, 496; Kogălniceanu, O I, 73; Bolintineanu, ME, 117; Filimon, C, 10; Ghica, O III, 438) – *președinte* (< lat. *praesidens*, -tis, germ. *Präsident*, fr. *président*); *resignațiune*, *rezignație* (Filimon, C, 49; Heliade, O III, 392) < fr. *résignation*, derivat de la *résigner* – a fost înlocuit definitiv de forma românizată *resemnare*, derivată de la *resemna* sau modelată direct după modelul franțuzesc

---

⁶⁵ Mirko Deanovič, *Osservazioni sulle origini dei calchi linguistici*, în „Archivum Romanicum”, 18 (1934), p. 131.

⁶⁶ R. Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico (Parte I)*, p. 26.

⁶⁷ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 217.

⁶⁸ Pentru mai multe exemple vezi, mai jos, p. 304 ș.u.

⁶⁹ Întrucât, într-o altă secțiune a lucrării, calcurile discutate aici vor fi reluate și prezentate în contextele care apar, ne vom rezuma aici doar la a le menționa. Nu la fel vom proceda însă cu formele împrumutate, pentru care vom specifica, în paranteză, scriitorul, opera și pagina la care au fost înregistrate.

⁷⁰ La apariția calcului a contribuit și modelul oferit de fr. *assurer*.

⁷¹ La apariția calcului a contribuit și modelul oferit de lat. *novitas*, -atis.

⁷² La apariția calcului a contribuit și modelul oferit de it. *linguaggio*, după cum o dovedește existența variantei lexicale *limbagiu*.

amintit, sub influența lui *semn*, moștenit din lat. *signum*, recunoscut în structura termenului francez; *retirat* „retras” (Bălcescu, S, 63) presupune existența unui verb *a retira*, împrumutat din fr. *retirer* – *retrage*; *rezidenție* (Asachi, O I, 575) < it. *residenza*, fr. *résidence*, germ. *Residenz*; circulă și astăzi, ușor modificat, în forma *rezidență*, concurată puternic de *reședință*; *seansă* (Bolliac, O II, 8), *seanță* (Bolliac, O II, 8; Bălcescu, S, 99; Bolintineanu, ME, 62) < fr. *séance* a fost învins de *ședință*; *sumarin* (Heliade, O III, 383) < fr. *sous-marin*, redat ulterior prin calcul parțial *submarin*; *viceprezident* (Bălcescu, S, 65), un împrumut din fr. *vice-président*, înlocuit de *vicepreședinte* etc.

Dublete sinonimice, alcătuite din calc și împrumut sunt, de pildă: *atârnare* – *dependență*, *atârnat* – *dependent*, *binecuvânta* – *blagoslovi*, *bunavestire* – *blagoveștenie*, *conlocuș* – *coabita*, *conlucra* – *colabora*, *conlucrător* – *colaborator*, *consacra* – *consfinți*, *întrâuri* – *influența*, *locțiitor* – *locotenent* etc.⁷³

3.2. RAPORTUL DINTRE CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ ȘI ÎMPRUMUT

Nu de puține ori, calcul semantic a fost confundat fie cu împrumutul, fie cu traducerea. Dificultatea de a distinge între calc semantic și împrumut intervine atunci când cele două unități lexicale sunt identice sau asemănătoare din punct de vedere formal. În acest sens, discutând cazul cuvântului *brigadă* „unitate de muncă”, I. Rizescu se întreba: „Este acesta un calc după rusă sau un împrumut?”⁷⁴ Răspunsul dat de către autor este favorabil calcului, „deoarece cuvântul cu înțelesul mai vechi de «unitate militară» exista mai de mult în limba română (de altfel ambele limbi l-au împrumutat din franceză)”⁷⁵. La fel s-a întâmplat și cu fr. *réaliser*, care datorează sensul „a înțelege” engl. *to realize*⁷⁶. Cu privire la acest exemplu, Christian Nicolas consemnează: „pour illustrer ce procédé en français même, les linguistes citent, sans autre forme de procès, le verbe *réaliser*, que son sens moderne de «se rendre compte de (que)» met en rapport avec son homologue anglais *to realize*, à qui, nous dit-on, il doit cette nouvelle acception, loin des virtualités offertes par sa propre étymologie”⁷⁷. Faptul că un dicționar ca LEXIS înregistrează două verbe omonime *réaliser*₁ și *réaliser*₂ demonstrează, pe de altă parte, că autorii săi consideră că în acest caz nu este vorba despre calc semantic (acesta ar fi condus la polisemie), ci despre împrumut lexical (rezultatul constituindu-l apariția unui cuvânt nou).

Despre statutul acestei unități lexicale vorbește și Theodor Hristea, aducând în discuție rom. *realiza*: „Astfel, chiar pentru specialiști e greu de precizat dacă actuala folosire a lui *realiza* (cu sensul de «a-și da bine seama, a reuși să

⁷³ Pentru mai multe exemple, vezi mai jos, p. 304 ș.u.

⁷⁴ Rizescu, *Contribuții*, p. 22.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ S. Ullmann, *op. cit.*, p. 203.

⁷⁷ Christian Nicolas, *Le procédé de calque sémantique*, în „Cahiers de lexicologie” vol. LXV 1994-II, p. 76.

înțeleagă») e rezultatul unui împrumut lexical sau al unui împrumut de sens (numit și *calc semantic*). Precum se știe, acesta din urmă duce, de obicei, la *polisemie*, însă limitele dintre această categorie semasiologică și *omonimie* nu pot fi întotdeauna stabilite cu ușurință. Dacă admitem că *realiza* (cu sensul de mai sus) este exclusiv un produs al influenței engleze (< *to realize*) și că el constituie un omonim al mai vechiului *realiza* (< fr. *réaliser*), atunci avem toate motivele să vorbim, în cazul acestui «anglicism», de un simplu împrumut lexical⁷⁸. Autorul înclină în final să dea câștig de cauză influenței engleze, altfel spus să considere actuala folosire a lui *realiza* drept rezultatul unui împrumut, neexcluzând însă cu desăvârșire „o eventuală contribuție a limbii franceze la apariția noului sens pe care îl are rom. *realiza*”⁷⁹.

Așa cum s-a văzut mai sus, Einar Haugen și, în acord cu el, alți lingviști, vorbesc, în situații de acest tip, despre *împrumuturi prin analogie*. Ei consideră că împrumutul semantic este facilitat de asemănarea formală.

Dacă în astfel de cazuri confuziile care ar putea să apară între *calc* și împrumut sunt oarecum scuzabile, interpretarea lui *debușa* drept *calc* după fr. *déboucher*, semnalată de către Theodor Hristea⁸⁰, este de neînțeles. În acest caz nimic nu ne împiedică să acordăm verbului de origine franceză statutul de împrumut lexical, neexistând nici un motiv de îndoială în acest sens. Același autor constată cu un alt prilej o greșeală în sens invers: interpretarea lui *a juca* „a cânta la un instrument” drept „împrumut omonimic” din fr. *jouer*⁸¹. În acest caz este vorba despre un autentic împrumut de sens, deci despre *calc semantic*, așa cum pe bună dreptate autorul a remarcat și cu alt prilej⁸², și nu despre un împrumut lexical. Faptul că cele două unități lexicale nu sunt identice din punct de vedere formal face de neînțeles raționamentul pentru care s-a putut crede că este vorba despre un caz de omonimie.

Ținând cont de specificul calcului semantic definit ca „un fenomen lingvistic care constă în preluarea de către un cuvânt a sensului sau a sensurilor unui cuvânt străin, pe care acesta le are în plus față de sensul comun al celor două cuvinte”⁸³, devine clar că vorbim despre împrumut de sens, indiferent dacă cele două unități lexicale sunt identice formal, seamănă, sau sunt total diferite. De altfel, așa cum am văzut, identitatea sau cvasiidentitatea formală devine uneori o piedică în interpretarea corectă a căii pe care a apărut sensul nou. Destul de numeroase sunt situațiile în care cele două cuvinte care interacționează sunt diferite din punctul de vedere al aspectului fonetic. Și în acest caz însă este destul de greu de perceput influența străină exercitată asupra unei anumite unități lexicale și aceasta întrucât vorbitorul neavizat poate crede că este vorba despre o evoluție semantică firească a termenului respectiv⁸⁴.

---

⁷⁸ Hristea, *Sinteze*, p. 103.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 104.

⁸¹ Idem, *Calc, traducere și împrumut lexical*, în „România literară”, nr. 33 din 18 august 1977, p. 8.

⁸² Idem, *Calcul internațional*, în SCL, nr. 5, 1975, p. 500.

⁸³ Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 342.

⁸⁴ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 215.

Plecând de la observația că orice calc este în același timp o traducere și un împrumut, am încercat să facem unele delimitări între aceste clase, de fiecare dată luând în considerație afirmațiile cercetătorilor români sau străini, care s-au oprit, în timp, asupra subiectului. Am ajuns la concluzia că transpunerea unor compuse străine prin îmbinări lexicale alcătuite din doi sau mai mulți termeni nu reprezintă calcuri, ci simple traduceri. Așa cum au observat unii cercetători, rezultatul la care se ajunge în astfel de situații se datorează imposibilității limbii de a reda o unitate lexicală străină prin mijloace de formare identice cu cele ale idiomului imitat și care nu-i sunt specifice.

II. CALCUL LINGVISTIC ȘI ECHIVALĂRILE SEMANTICE

Studiile consacrate contactului dintre limbi au scos la iveală existența unor situații în care, pentru redarea unui cuvânt din limba A, limba B recurge la termeni indigeni sau creați special pentru această ocazie, dar care nu au nicio legătură formală sau semantică cu termenul străin. Asemenea cuvinte au fost denumite de W. Betz *Lehnschöpfung*⁸⁵. Noțiunea este preluată de Weinreich și redată prin *loan creations*, cu următoarea definiție: „a term applied to new coinages which are stimulated not by cultural innovations, but by the need to match designations available in a language in contact: e.g. Yiddish *mitkind* 'sibling' (literally 'fellow child') created on the stimulus of English *sibling*, German *Geschwister*, and the equivalent terms much in vogue in present-day social science”⁸⁶. Această categorie de cuvinte lipsește din clasificarea propusă de Kr. Sandfeld Jensen⁸⁷, dar apare la O. Weise⁸⁸, care o include în categoria calcului, denumind-o *Ersatzlehnwörter* sau *frei geschaffene Ersatzwörter*.

Pe o altă poziție se situează Einar Haugen, care, într-o recenzie⁸⁹ dedicată cărții lui H. Gneuss⁹⁰, afirmă că acest tip de neologisme, denumit de el *induced creations*, presupune numai existența unui „stimul” din partea limbii străine, și nu un proces real de interferență lingvistică. De altfel, și Weinreich a observat că unele exemple incluse în această categorie trimit în mod vag la presupusul arhetip.

---

⁸⁵ W. Betz, *Deutsch und Lateinisch; die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregel*, Bon, 1949, p. 27–28.

⁸⁶ Uriel Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York, 1953, p. 51.

⁸⁷ *Notes sur les calques linguistiques*, p. 166 ș.u.

⁸⁸ O. Weise, *Unsere Muttersprache*, Leipzig, 1912, p. 208.

⁸⁹ Vezi „Language”, 32, 1956, p. 761–766.

⁹⁰ Este vorba despre *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1955.

Astfel, cu privire la exemplul oferit de Betz (este vorba despre germ. *Kraftwagen*, creat pentru a reda pe *Automobil*), Weinreich observă că „the reference to the model form in another language is quite vague”⁹¹.

Problema este reluată de cercetătorul italian R. Gusmani, care analizează mai multe exemple, ca germ. *Umwelt* pentru fr. *milieu*, gr. *ταμίας* pentru lat. *quaestor*, it. *comizio*, *oleodotto* pentru engl. *meeting*, *pipeline* etc. Gusmani observă că lipsa unei corespondențe de formă internă dintre termeni exclude din discuție calcul structural (*calco strutturale*). Totodată, lipsa unui sens comun între membrii fiecărei perechi înainte de producerea interferenței ne împiedică să vorbim despre calc semantic: „D’altro canto, se dal piano formale passiamo a quello del significato, dobbiamo concedere che la rispondenza tra modello e replica non discende dal rapporto istituibile tra le funzioni semantiche delle due parole anteriormente al fenomeno d’interferenza, come succedeva con gli autentici calchi semantici: il fatto che *ταμίας* «tesoriere», per esempio, sia stato prescelto come equivalente di *quaestor* non è interpretabile come conseguenza dell’estensione di un significato già in partenza affine a quello del termine latino, ma è frutto di un accostamento approssimativo che prescinde da un’analisi della motivazione semantica del modello. Si potrà tutt’al più dire che il parlante ha istituito un rapporto tra le funzioni dei due magistrati, trovandovi certi punti di contatto tali da legittimare un’equivalenza tra i relativi termini, che risulta così fondata parimariamente sul piano della realtà *extralinguistica*”⁹² [s.a.]. Asemenea exemple ar putea fi considerate, după părerea lui Gusmani, *calcuri conceptuale* (*calchi concettuali*), deși autorul amintit se întreabă mai departe dacă se poate vorbi despre calc la acest nivel de interferență. Aceasta pentru că „sotto questa denominazione noi abbiamo in effetti raccolto dei particolari fenomeni d’interferenza *linguistica* [s.a.], mentre nei casi in discussione l’interferenza è limitata al piano dei concetti, non investe cioè quello delle concrete forme d’espressione che – come s’è visto – sono del tutto autonome”⁹³. Astfel încât i se pare mai potrivită denumirea *interferență conceptuală* (*interferenza concettuale*) „che non è, di per sé, fenomeno di natura linguistica, ma produce (al pari di tanti fattori d’ordine storico-culturale, come l’aquisizione di nuove tecniche, la diffusione di nuovi valori culturale) delle ripercussioni indirette anche sul piano della lingua, stimolandone la creatività e rinnovandola”⁹⁴.

Considerăm, la rândul nostru, că în situații de acest gen nu se poate vorbi despre calcuri autentice, ci despre încercări de a reda cu mijloace lingvistice proprii concepte întâlnite în alte limbi, pentru care limba proprie nu are încă un corespondent. Este vorba, de fapt, despre *traduceri aproximative* prin termeni indigeni care au în structura semantică unele trăsături afine, fără a se putea stabili

---

⁹¹ Uriel Weinreich, *op. cit.*, p. 51.

⁹² Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, Parte I, p. 45.

⁹³ *Ibidem*, p. 46.

⁹⁴ *Ibidem*.

un sens comun, care să permită să se vorbească despre calc semantic⁹⁵. Asemenea termeni ar putea fi incluși într-o categorie denumită *echivalări semantice*. Că nu se poate vorbi despre calc în asemenea situații o dovedește și faptul că, uneori, termenul străin este echivalat printr-o combinație de două sau chiar trei cuvinte indigene. De pildă, pentru a exprima ceea ce, în franceză, este denumit prin *observation*, autorii români din secolul al XIX-lea foloseau sintagma *băgare de seamă*: „felurimi de asemenea *băgări de seamă*” (Heliade, O III, 114). *Luător-aminte*, prezent, în aceeași epocă, cu sensul „atent”, traduce, probabil, lat. *attentus*: „corectorul, sau și redactorul «Curierului», bine ar fi să fie mai *luător-aminte* la corectură” (Heliade, O III, 160). O echivalare similară o reprezintă și *creștere* „educație”, folosit pentru a reda sensul fr. *éducation*: „da o bună *creștere* copiilor săi” (Ghica, O III, 453).

III. CAUZELE PRODUCERII CALCULUI

Apariția calculurilor într-o limbă este strâns legată de viața socială sau culturală a poporului care vorbește limba respectivă⁹⁶. Printre cauzele care-i pot determina pe vorbitori să recurgă la calchiere se numără următoarele:

1. DESEMNAREA UNUI OBIECT SAU A UNUI CONCEPT NOU

S-a spus că limba recurge fie la calc, fie la împrumut atunci când se ivește necesitatea denumirii unei noțiuni noi⁹⁷. Ion Ștefan⁹⁸ observă însă că, deși uneori atât calcul, cât și împrumutul vin să exprime noțiuni inexistente în limbă (spre exemplu calculul *acrima* „acid” a desemnat, în momentul apariției lui, o noțiune nouă), există și situația în care consecințele fenomenelor amintite aduc modalități noi de exprimare pentru noțiuni preexistente. Astfel, pentru noțiunea denumită de calcul *ziar* se folosea împrumutul *gazetă*, ceea ce nu a împiedicat apariția calculului amintit, după modelul oferit de it. *diario*. Concluzia lui Ion Ștefan este că „modificările care se petrec în vocabular nu sunt determinate numai de ivirea unor sensuri noi, ci au cauze multiple”⁹⁹.

---

⁹⁵ Vezi, mai sus, p. 43 ș.u.

⁹⁶ În legătură cu acest aspect, vezi și Maria Stanciu-Istrate, *Unele aspecte ale calculului în limba română*, în *Lucrările Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului: Suceava, 1999, Limbaje și comunicare*, vol. al IV-lea, Suceava, 2000, p. 110–118.

⁹⁷ Vezi, în acest sens, Vittore Pisani, *op. cit.*, p. 79.

⁹⁸ Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 339.

⁹⁹ *Ibidem*.

2. BILINGVISMUL¹⁰⁰

Bilingvismul este atât o cauză, cât și o condiție a producerii calcului. În opinia lui R. A. Budagov¹⁰¹ bilingvismul reprezintă un aspect special al interacțiunii limbilor, când omul, din diferite motive, ajunge să stăpânească, în egală măsură, două limbi. Aceste limbi, însușite de către vorbitor încă din copilărie, trebuie să-i fie la fel de familiare, astfel încât devine dificil de stabilit care dintre cele două limbi este pentru el cea maternă. Modurile în care cele două limbi se pot influența sunt diverse, unul dintre aspectele la care se poate ajunge fiind calcul lingvistic.

Spre deosebire de Budagov, A. Sauvageot¹⁰² dă o accepție mai flexibilă fenomenului de bilingvism. După părerea sa, acesta poate merge de la folosirea perfect echivalentă și chiar indiferentă a celor două idiomuri distincte, până la folosirea rudimentară și în același timp incorectă a uneia dintre cele două limbi. Mai mult decât atât, vorbitorul bilingv poate să nu cunoască în mod convenabil nici una dintre cele două limbi prin intermediul cărora se exprimă alternativ. Este cazul indivizilor cu o cultură intelectuală rudimentară. Însă eventualele inovații pe care aceștia le-ar putea introduce în limba maternă nu pot avea decât un caracter ocazional, fără persepectiva de a se impune în limbă. Este importantă astfel distincția între bilingvismul individual și bilingvismul colectiv, iar în cadrul celui din urmă tip se poate vorbi despre bilingvismul maselor și cel al oamenilor cultivați. În majoritatea cazurilor, bilingvismul colectiv presupune faptul că prima limbă, de care subiectul vorbitor se folosește ca fiind mijlocul cel mai sigur de exprimare, este cea maternă. A doua limbă este adesea însușită la mult timp după prima, fiindu-i necesară vorbitorului fie în relațiile cu o colectivitate ce ignoră prima limbă, fie pentru că pregătirea sa intelectuală i-o impune. Sauvageot prelungește noțiunea de bilingvism până la a îngloba în ea și cazul în care subiectul vorbitor, utilizând din ce în ce mai puțin limba maternă, o înlocuiește treptat cu cea auxiliară. Bilingve sunt, după părerea sa, și colectivitățile care vorbesc un dialect, un grai sau chiar un alt idiom, dar care se folosesc, pentru nevoile vieții

---

¹⁰⁰ Dintre lucrările de referință consacrate acestui subiect, amintim: A. Sauvageot, *Problème de la structure interne (innere Sprachform) et du bilinguisme*, în *Rapports du Vme Congrès International des Linguistes*, Bruxelles, 1939; E. Haugen, *Problems of Bilingualism*, în „Lingua”, II (1950), p. 271–290; Uriel Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York, 1953, p. 71–82; idem, *Reserch Frontiers in Bilingualism Studies*, în „Actes du Huitième Congrès des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, Oslo, 1958, p. 786–797; B. A. Serebrennikov, *О взаимодействии языков*, în *Вопросы языкознания*. Moscova, 1955, nr. 1; R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 461–462; E. Haugen, *Language Contact*, în „Actes du Huitième Congrès des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, p. 771–785; Charles A. Ferguson, *Diglossia*, în „Word”, vol. 15, nr. 2, 1959, p. 325–340; E. Vidos, *Le bilinguisme et le mécanisme de l'emprunt*, în „Revue de Linguistique Romane”, XXIV, 1960, nr. 93–94, p. 1–19; Keith A. Goddard, *Le bilinguisme et la diglossie. Leur importance pour l'étude des mots d'emprunt dans les langues romanes*, în „XIV Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza”, Napoli, 1974, vol. II, p. 401–406; Lambert-Felix Prudent, *Diglossie et interlecte*, în „Languages”, nr. 61, 1981, p. 13–37.

¹⁰¹ *Op. cit.*, p. 461.

¹⁰² A. Sauvageot, *op. cit.*, p. 20.

intelectuale, administrative sau oficiale, de altă limbă. Este cazul bretonilor care vorbesc franceza sau al bascilor vorbitori de franceză ori spaniolă. În sfârșit, de bilingvism ar ține și folosirea de către subiecții vorbitori, cărora le sunt specifice limbi diferite, a unui limbaj comun alcătuit din elemente disparate, cel mai bun exemplu constituindu-l, spune el, „le Pidgin English”¹⁰³.

Dacă primul dintre autorii citați restrânge foarte mult sfera fenomenului, cel de-a doilea este mult prea generos. Așa cum a observat Ion Rizescu¹⁰⁴, nu se poate vorbi despre bilingvism nici în cazul vorbitorilor unui dialect sau al unui grai, nici în situația în care a doua limbă însușită reprezintă un limbaj comun, alcătuit din lexicul mai multor limbi. După părerea sa, fenomenul de bilingvism presupune cunoașterea din copilărie a unei a doua limbi, grație conlocuirii a două populații care vorbesc în același timp două limbi sau însușirii limbii respective în anii de școală. Nuanțând puțin opinia lui Ion Rizescu, vom spune că bilingvismul presupune, după părerea noastră, cunoașterea de către subiectul vorbitor a unei limbi străine în asemenea măsură încât să o poată folosi oricând drept mijloc sigur de exprimare.

În urma folosirii alternative a celor două limbi, se ajunge la situația în care vorbitorul bilingv introduce în limba maternă, conștient sau nu, mijloace sau modalități de exprimare specifice celeilalte limbi. În rândul acestora B. A. Serebrennikov include și formarea calcurilor lexicale și a celor gramaticale¹⁰⁵.

Fără a invoca bilingvismul drept cauză a fenomenului rezultat, J. Vendryes afirmă că există împrumuturi care presupun întrepătrunderea a două sisteme lingvistice¹⁰⁶. Acestea sunt calcurile, care rezultă întotdeauna din suprapunerea a două forme ce corespund fiecare unei limbi diferite și care se confundă în vorbire. Confuzia, adaugă el, poate să se refere la cuvinte sau la construcții, însă cauza este întotdeauna aceeași.

E. Seidel este de părere că necesitatea de a prelua procedee lingvistice străine apare atunci când se constată că în cealaltă limbă există unele fenomene necunoscute în limba maternă¹⁰⁷. Aceeași idee apare și la A. Sauvageot¹⁰⁸, care afirmă că bilingvul reconstruiește în limba proprie formulele cu care este obișnuit în limba auxiliară. Însă, adaugă el, acest lucru nu este posibil decât în măsura în care structura limbii i-o permite.

În ceea ce privește limba română, unul dintre efectele bilingvismului slavo-român îl constituie crearea unor forme reflexive la verbe care inițial aveau regim tranzitiv. Al. Rosetti împarte verbele reflexive românești în două categorii. În prima dintre acestea include verbele reflexive împrumutate din slavă: dr. *a se căi*: v. sl. *капати сѧ*, *a se griji*: bg. *грижа сѧ*, *a se război*: v. sl. *разволѣти сѧ*¹⁰⁹. Cea de-a doua categorie cuprinde verbe reflexive calchiate după verbele slave: *se cade*:

¹⁰³ *Ibidem*, p. 36.

¹⁰⁴ Rizescu, *Contribuții*, p. 28.

¹⁰⁵ Vezi B. A. Serebrennikov, *op. cit.*, p. 10.

¹⁰⁶ Vezi J. Vendryes, *Le Langage*, Paris, 1921, p. 341.

¹⁰⁷ E. Seidel, *op. cit.*, p. 132.

¹⁰⁸ *Op. cit.*, p. 33.

¹⁰⁹ Vezi Rosetti, *ILR*, p. 282.

bg. ПАДА СД, *a se gândi*: bg. ДОУМАМ СД, *a se jura*: v. sl. КЛѢТИ СД, *a se ruga*: v. sl. МОЛИТИ СД¹¹⁰.

Trecerea unor verbe românești la diateza reflexivă după model slav s-a putut face tocmai pentru că exista în limba noastră această categorie. Potrivit terminologiei propuse de Sauvageot, se poate spune că exemplele citate mai sus corespund unui bilingvism al maselor ceea ce explică de altfel generalizarea și impunerea lor în limbă. Astăzi aceste forme par firești și numai un specialist în istoria limbii române poate să recunoască în ele modelul străin care le-a generat. Păstrându-ne în același domeniu al diatezei reflexive, observăm că în primele traduceri românești păstrate din secolul al XVI-lea apar unele forme verbale nespecifice limbii vorbite și care trădează, de asemenea, influența slavă. Este vorba despre verbe ca: *a se domni* (*a se împărăți*), *a se învăța*, *a se posti*, calchiate după verbele slave: ВЪЦАРИТИ СД, ПОУЧИТИ СД, ПОСТИТИ СД¹¹¹. Asemenea forme au un caracter cărturăresc, fiind rezultatul bilingvismului oamenilor cultivați. Cele mai multe dintre ele nu depășesc granițele operelor scrise în care apar.

3. RESPECTUL FAȚĂ DE TRADIȚIE

Despre un bilingvism livresc se poate vorbi, așadar, în cazul primelor traduceri românești din secolul al XVI-lea. Textele avute în față de traducătorii români sunt scrieri cu caracter religios față de care aceștia manifestă un respect adesea exacerbat, o grijă excesivă de a reda întocmai conținutul pentru care limba română nu avea totdeauna termenii necesari. Respectul față de tradiție conduce la apariția unor traduceri literale, mecanice, cu termeni greoi, care de multe ori cunosc o singură atestare. Traducătorii au la dispoziție două soluții atunci când întâlnesc noțiuni inexistente în propria limbă: să preia ca atare termenul respectiv sau, în cazul în care acesta are formă internă, să-l calchieze ori să-l traducă. Multe dintre calcurile apărute în această perioadă au avut un caracter efemer. *Fără-fund* „abis, prăpastie”, ce redă v. sl. БЕЗДЪНЬ (DA, s.v. *fără*), a coexistat și apoi a fost înlocuit de împrumutul *beznă*. Altele ca: *fără-minte* „prostie, nebunie”, apărut după v.sl. БЕЗОУМИК, (DA, s.v. *fără*), *fără-omenire* și *fără-de-omenie*, calchiate după v.sl. БЕЗЪЧЛОВѢЧИК (DA, s.v. *fără*), *fără-rău*, după v.sl. БЕЗЛОБИК (DA, s.v. *fără*) au dispărut cu totul din limbă, în vreme ce calcul *fărădelege*, al cărui model este v.sl. БЕЗАКОНИК (DA, s.v. *fărădelege*) a coexistat cu împrumutul *bezaconie*, modificat atât formal (*bazaconie*), cât și semantic, desemnând în prezent „faptă sau vorbă nesocotită; lucru bizar”¹¹².

Calcuri asemănătoare se întâlnesc și în traducerile din veacul al XVII-lea. Unele dintre acestea nici nu sunt incluse în dicționare, fapt care dovedește că uneori atestările se rezumă la un singur text. În acest sens, iată câteva exemple:

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ Densusianu, HLR, II, p. 202.

¹¹² Despre alte calcuri neviabile ale traducătorilor de cărți religioase, vezi Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC I, p. 165–168.

odihneală (< *odihnă* + *-eală*) „loc de repaus, loc de odihnă; adăpost”, după sl. *покоище* (< *покои* „odihnă, repaus” + *-ище*); în slavonă, sufixul *-иште* forma substantive neutre care arată locul¹¹³. Sensul respectiv nu este atestat în DLR¹¹⁴. *Prevânzătoriu*, cu sensul „trădător”, imită modelul oferit de sl. *прѣдатель*, definit în *Lexiconul* lui Miklosich prin „proditor”¹¹⁵. În aceeași categorie intră *vămășie* „vamă”, format de la *vameș* + sufixul *-ie*, după sl. *митарство*¹¹⁶.

4. DORINȚA DE POPULARIZARE A NOILOR NOȚIUNI

Într-un alt moment din evoluția limbii române, mai precis la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când începe procesul de formare a terminologiei științifice românești, calcul nu mai reprezintă o alternativă la împrumut, ci o preferință. În acest sens, N. A. Ursu constată că „pentru nivelul cultural scăzut pe care-l aveau românii în jurul anului 1800, calcurile lingvistice constituiau, într-o anumită măsură, o necesitate. Dacă în locul lor traducătorii diferitelor scrieri cu conținut științific ar fi folosit termenii străini corespunzători, nu s-ar fi mai atins scopul urmărit, de ei: popularizarea cunoștințelor respective”¹¹⁷. Astfel, termeni ca: *acrimă, curgere, grăunțos, mumesc, soresc, stoarcere* etc. erau mai ușor de înțeles de către cei care nu cunoșteau limba străină din care veneau: *acid, curent, granulos, matern, solar, secreție*¹¹⁸.

5. PURISMUL

După părerea lui N. A. Ursu majoritatea calcurilor ce apar în această perioadă nu au totuși drept cauză principală nevoia de popularizare a cunoștințelor științifice, ci se datorează curentelor lingvistice din epocă. În legătură cu purismul latin, promovat de Samuil Micu și Petru Maior, P. V. Haneș constată și el: „a fost la noi un curent identic ca într-o vreme la greci și germani. [...] Ceea ce s-a întâmplat la noi trebuie deci să aibă legătură cu ideile dominante ale timpului”¹¹⁹. În acest sens, N. A. Ursu observă că, după 1830, când începe împrumutul masiv din limba franceză, cele mai multe calcuri apar în scrierile latiniștilor. Foarte multe imitații produse acum vor fi treptat înlocuite de neologismele corespunzătoare, care de cele mai multe ori sunt cuvinte cu caracter internațional.

¹¹³ Pandele Olteanu (coordonator), *Slava veche și slavona românească*, București, 1975, p. 73.

¹¹⁴ În legătură cu acest calc, vezi Maria Stanciu-Istrate, *Cuvinte mai puțin cunoscute dintr-un vechi manuscris românesc*, în LR, LII, 2003, nr. 5–6, p. 551.

¹¹⁵ Vezi Miklosich, *Lexicon*, s.v. *прѣдатель*.

¹¹⁶ Pentru detalii, vezi Maria Stanciu-Istrate, *art. cit.*, p. 552–553.

¹¹⁷ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 117.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ Vezi Petre V. Haneș, *Desvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1926, p. 62.

Calcurile de la începutul veacului al XIX-lea, ca și cele din epoca anterioară, se datorează unui bilingvism livresc și reprezintă un fenomen conștient. Despre o interferență conștientă la acest nivel se poate vorbi și în cazul puriștilor, care preferau calculul împrumutului, ca mijloc de diversificare a lexicului. În acest sens se afirmă că, în privința îmbogățirii vocabularului, calculul îndeplinește anumite funcții la care alte mijloace nu pot aspira. Cuvintele apărute prin calcul au avantajul că par autohtone, deși principiul care le guvernează, mai precis forma internă, este străin. În acest sens, George Thomas consemnează: „For the purist, during a period of literary nationalism, it obviates the necessity of employing a transparently foreign word, since the foreign semantics are, to use a hackneyed metaphor, clothed in domestic garments”¹²⁰.

6. ÎNCERCAREA DELIBERATĂ DE ÎMBOGĂȚIRE A LIMBII LITERARE PRIN MODELE STRĂINE

L. Deroy constată că, în epoca modernă, în vreme ce anumite limbi ca franceza și engleza împrumutau termeni savanți din greacă și latină sau îi creau din elemente grecești și latinești, germana prefera să-i redea prin calchiere. Astfel, ceea ce în franceză este redat prin *diamètre*, în engl. prin *diameter*, în germ. are forma *Durchmesser*¹²¹. Același autor observă că germana calchiază mai mult decât engleza, spaniola mai mult decât italiana, croata, slovena, ceha și soraba – mai mult decât polona, rusa, sârba și bulgara. Explicațiile pe care autorul le găsește pentru acest fapt se referă atât la tipul de limbă despre care am vorbit mai sus, cât și la alte fenomene ca bilingvismul, ce poate să fie mai mult sau mai puțin răspândit, naționalismul sau clasa socială care împrumută. Regulile generale, spune el, sunt greu de stabilit¹²².

Afirmații asemănătoare, privind limba română, întâlnim la N. A. Ursu: „crearea unui număr atât de mare de calcuri în jurul anului 1800 a fost determinată și de exemplul limbilor străine care își exercitau atunci influența asupra limbii române: germana și maghiara în Transilvania, neogreaca și rusa în Muntenia și Moldova. Aceste limbi, spre deosebire de română, au largi posibilități de îmbogățire a vocabularului prin derivare și compunere și prin metoda calculului. Intelectualii români de atunci încearcă să imite limbile străine menționate, fără să știe sau să țină seama de faptul că româna nu oferă aceleași posibilități de formare a cuvintelor. De aici aspectul greoi și uneori comic al numeroaselor calcuri lingvistice folosite în această perioadă. Când se intensifică influența latină și romanică asupra limbii române ele sunt înlocuite în mod progresiv cu neologisme din limbile respective”¹²³.

---

¹²⁰ George Thomas, *op. cit.*, p. 23.

¹²¹ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 220.

¹²² *Ibidem*, p. 223.

¹²³ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 117–118.

Referindu-se la scriitorii din secolul al XIX-lea, Sextil Pușcariu este de părere că aceștia se caracterizează mai ales prin „spiritul tradiționalist și o sfială mare față de neologism”¹²⁴. Dintre influențele care se exercită acum asupra lexicului românesc, cea franceză este indiscutabil cea mai importantă. Și aceasta pentru că, după cum afirmă tot S. Pușcariu, în perioada amintită „se citea mai mult franțuzește decât românește”¹²⁵. O bună parte din calcurile apărute în secolul al XIX-lea, formate mai ales după franceză, se vor impune în limbă, fiind folosite și astăzi. Astfel, din această epocă datează calcuri lexicale de structură morfematică¹²⁶ de tipul: *catifelat*, după fr. *velouté*, *deznodământ*, după fr. *dénouement*, *încăpățânat*, după fr. *entêté*, *înfrunța*, după fr. *affronter*, *înlănțui*, după fr. *enchaîner*, *înlocui*, după fr. *remplacer*, *maltrata* după fr. *maltraiter*, *menține*, după fr. *maintenir* < lat. pop. *manutenire „a ține cu mâna”, *reînnoi* după fr. *renouveler*, *remușcare* după fr. *remords* (it. *rimorso*) etc.; cf. *neatârnavare* și *neatârnat*, învechite astăzi și înlocuite de neologismele de origine franceză calchiate inițial, *independență* și *independent*, sau *frățietate*, înlocuit de împrumutul neologic *fraternitate*, a cărui formă internă fusese și ea mai întâi copiată. Calcurile și traduceri făcute mai ales după cuvinte franțuzești aveau, față de împrumuturi, avantajul că păreau românești, deși în realitate erau „imitații neologice”¹²⁷. Nu toate calcurile apărute acum au fost acceptate în vorbirea curentă. Au fost respinse mai ales acelea care amenințau „să falsifice spiritul limbii”¹²⁸ și, când spunem aceasta, ne referim în special la calcurile sintactice. Astfel, construirea verbului *a locui* cu un complement direct, așa cum apare la unii scriitori din secolul trecut și nu numai, influențați de limba franceză, unde corespondentul său *habiter* are atât regim intransitiv cât și tranzitiv, nu s-a impus în limbă, fiind considerată incorectă¹²⁹.

7. PREFERINȚA LIMBII PENTRU MIJLOACELE INTERNE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI

Apariția calcurilor poate fi determinată și de felul în care o limbă concepe să-și îmbogățească ori să-și diversifice modalitățile de exprimare. Preferința pentru derivare sau compunere, manifestată de un idiom, înlesnește apariția calcurilor lexicale de structură morfematică, acestea fiind preferate împrumutului. În acest sens, Theodor Hristea face următoarea afirmație: „În general însă, mijloacele interne au (în majoritatea limbilor) preponderență față de cele externe și aceasta din cauză că împrumuturile comportă unele dezavantaje. De cele mai multe ori, noile

¹²⁴ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 374.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 375.

¹²⁶ Exemplele care urmează sunt date în ordine alfabetică, fără a se ține cont dacă este vorba despre un cuvânt simplu sau un compus. În legătură cu acestea, vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 379, precum și Hristea, PE, p. 170; idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

¹²⁷ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 378.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 383–384.

¹²⁹ Vezi Hristea, PE, p. 173–174.

cuvinte nu pot fi analizate de vorbitori în părțile lor componente și atunci sânt mai greu de înțeles și de reținut. Prin «traducere» se creează însă cuvinte cu o structură analizabilă, din care cauză calcul este adeseori preferat împrumutului lexical (cf. *anotimp* pentru germ. *Jahreszeit*; *supraom*, pentru germ. *Übermensch*, fr. *surhomme* etc.)¹³⁰.

*

Fiecare etapă din istoria limbii române reflectă așadar anumite influențe lingvistice. În funcție de acestea, calcul poate constitui un fenomen care se produce conștient sau inconștient¹³¹. Astfel, în epoca bilingvismului româno-slav, calcurile apărute în limbajul comun au fost create inconștient, ca urmare a reproducerii în limba maternă a unor tipare slave. Aceste calcuri țin de un bilingvism colectiv, iar vorbitorii care le produc nu au impresia că inovează. Mai aproape de zilele noastre, calcul a constituit un fenomen lingvistic conștient, o modalitate de îmbogățire lexicală preferată de scriitori și de publiciști, dat fiind faptul că termenii apăruți prin imitație aveau marele avantaj că păreau românești.

---

¹³⁰ Hristea, PE, p. 170.

¹³¹ Vezi, în acest sens, George Thomas, *op. cit.*, p. 23.

PARTEA A II-A

PROBLEME DE TAXONOMIE

I. CLASIFICAREA CALCURILOR LINGVISTICE

1. Considerații generale ♦ 2. Criterii de clasificare a calcurilor ♦ 2.1. Criteriul lingvistic ♦ 2.2. Criteriul sociocultural ♦ 2.3. Criteriul etimologic

II. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI LINGVISTIC

1. Calcul lexical ♦ 1.1. Calcul lexical de structură morfematică. ♦ 1.1.1. Opinii privind clasificarea calcului lexical de structură morfematică ♦ 1.1.2. Tipuri de calc lexical de structură morfematică ♦ 1.1.2.1. Calcuri totale ♦ 1.1.2.2. Calcuri parțiale ♦ 1.1.2.3. Calcuri perfecte ♦ 1.1.2.4. Calcuri imperfecte ♦ 1.1.2.5. Calcuri aproximative ♦ 1.1.2.6. Clase de unități lexicale obținute prin imitație ♦ 1.2. Calcul lexical de structură semantică ♦ 1.2.1. Circumscrierea fenomenului ♦ 1.2.2. Opinii privind clasificarea calcului semantic ♦ 1.2.3. Definiții ♦ 1.2.4. Probleme de terminologie ♦ 2. Calcul gramatical ♦ 2.1. Caracteristici generale ♦ 2.2. Confuzii înregistrate ♦ 2.3. Tipuri de calc gramatical ♦ 2.3.1. Calcul morfologic ♦ 2.3.2. Calcul sintactic ♦ 2.3.3. Calcul gramatical combinat ♦ 3. Calcul frazeologic ♦ 3.1. Precizări preliminare ♦ 3.2. Obiectul frazeologiei ♦ 3.3. Tipuri de unități frazeologice ♦ 3.4. Calcul frazeologic. Confuzii înregistrate, definiție ♦ 3.5. Indicii pentru recunoașterea unui calc frazeologic ♦ 3.6. Opinii privind clasificarea calcului frazeologic ♦ 3.7. Tipuri de calc frazeologic. Criterii de clasificare ♦ 3.7.1. Calcuri totale ♦ 3.7.2. Calcuri parțiale ♦ 3.7.3. Calcuri frazeologice perfecte. ♦ 3.7.4. Calcuri frazeologice imperfecte ♦ 3.7.4.1. Calcuri aproximative ♦ 3.7.5. Clase de unități frazeologice obținute prin imitație ♦ 4. Tipuri mixte de calc ♦ 4.1. Calcul lexico-frazeologic ♦ 4.1.1. Tipuri de calc lexico-frazeologic ♦ 4.2. Calcul lexico-gramatical ♦ 4.3. Calcul frazeologico-gramatical ♦ 4.4. Calcul lexico-frazeologico-gramatical.

III. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI SOCIOCULTURAL

1. Calcuri populare, calcuri savante

IV. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI ETIMOLOGIC

1. Calcuri multiple ♦ 2. Calcuri internaționale

I. CLASIFICAREA CALCURILOR LINGVISTICE

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Calcul este un fenomen lingvistic complex. O definiție exactă trebuie să țină seama de toate aspectele pe care acest mijloc de îmbogățire ori de diversificare a limbii le îmbracă. Pe scurt, calcul ar putea fi definit ca reprezentând *un mijloc mixt de îmbogățire a limbii, care constă în transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară, a unui sens, a unei unități frazeologice sau a unui procedeu gramatical străin dintr-o limbă A într-o limbă B, cu material lingvistic specific limbii B.*

Problema definirii calculului nu este însă nici pe departe rezolvată, întrucât definiția de mai sus nu a reușit să surprindă decât o parte a caracteristicilor fenomenului. Ținând seama de primul aspect surprins în definiție (*transpunerea unui cuvânt cu formă internă clară într-o altă limbă*), putem vorbi despre existența unui *calc lexical*, numit de unii cercetători *calc de structură*, *calc morfematic* sau *calc lexical de structură morfematică*. Acestei categorii îi aparține, de exemplu, *întreprinde*, format după modelul oferit de fr. *entreprendre*, în care au fost identificate prefixul *entre-* și verbul *prendre*, care, traduse prin elemente corespondente românești, au condus la apariția unui nou cuvânt în limba română. Transpunerea unui sens din limba A în limba B este o caracteristică a aceluși tip de calc cunoscut sub numele de *calc semantic* sau, mai exact, pentru a sublinia faptul că și acest tip de calc ține de cuvânt, *calc lexical de structură semantică*. Sensul „elită” pe care *floare* l-a dobândit se explică prin copierea structurii semantice a fr. *fleur*. Expresia *a ține cont de* nu a apărut independent în interiorul limbii române, ci reprezintă o traducere fidelă a expresiei fr. *tenir compte de...* Acest tip de imitație intră sub incidența *calculului frazeologic*. În sfârșit, transpunerea unui procedeu gramatical dintr-o limbă în alta reprezintă un *calc gramatical*. În concluzie, potrivit definiției de mai sus, avem trei tipuri de calc: *lexical*, *gramatical* și *frazeologic*. Însă nu toate cuvintele sau construcțiile apărute în urma imitării unui model străin se integrează în această clasificare, inapta să surprindă întreaga complexitate a fenomenului. De pildă, potrivit claselor de mai sus, *menține* intră în categoria *calculului lexical de structură morfematică*, ceea ce este corect, dar insuficient. Traducerea nu s-a produs decât parțial în cazul lui *menține*, ceea ce înseamnă că în cadrul acestei categorii de calc trebuie făcută o subclasificare. Aceeași subclasificare o suportă și *calculul frazeologic*, întrucât și aici traducerea poate fi totală sau parțială. Apoi, definiția nu surprinde faptul că uneori, la apariția unui nou cuvânt, pot să concureze mai multe limbi, caz în care vorbim despre un *calc multiplu*. Concluzia care se impune este aceea că într-o clasificare cât mai riguroasă a acestui fenomen trebuie să se țină seama de toate aspectele pe care calculul le poate dobândi. O analiză detaliată a acestora poate scoate în evidență caracteristicile fenomenului. Acest lucru nu poate fi obținut decât în urma stabilirii tuturor criteriilor după care calculul poate fi clasificat.

Totodată terminologia are un rol foarte important pentru înțelegerea și identificarea cât mai exactă a rezultatelor la care se ajunge prin calchiere. Numele care se dă unui tip de calc trebuie să fie cât mai exact, pentru a se evita confuziile. În acest sens Cezar Apreotesei afirmă: „în literatura de specialitate domnește o mare diversitate de păreri în privința sferelor și a raporturilor dintre calc, împrumut și traducere, a tipurilor de calc și a clasificării lor, a terminologiei folosite cu aplicație la diferite exemple concrete. Ambiguitatea termenilor îngreunează clasificarea faptelor de limbă”¹. Argumentele autorului amintit, privitoare la diversitatea terminologică în domeniu de până la acea dată, sunt pertinente.

Cu toate acestea, clasificarea propusă de acest autor poate provoca unele confuzii. Astfel, deși se afirmă că „termenul de *calc integral* [...] ar putea fi folosit [...] numai când se fac diferite clasificări, în general dicotomice, după diferite criterii, de exemplu: calcuri integrale sau parțiale, savante sau populare, directe sau indirecte”², *calcul incomplet*, despre care se precizează că mai este numit și *semicalc*, *semiîmprumut* sau *calc parțial*, este enumerat în clasificare, alături de *calculurile morfematice*, *calculurile semantice* și *calculurile frazeologice* (pe care autorul preferă să le numească *sintagmatice*)³.

Însă, un calc parțial poate fi în același timp și morfematic, cel dintâi tip neopunându-se celui de-al doilea, ci reprezentând, în fapt, cum se va vedea mai jos, un subtip al acestuia.

O sinteză a clasificărilor propuse în cercetările de specialitate se întâlnește la Cristina Călărașu⁴. Autoarea afirmă: „caracterul eterogen al elementelor cuprinse în definiție – ele însele generând subîmpărțiri multiple – face ca tipologia calcului să nu fie riguros circumscrisă; există o diversitate de criterii de clasificare și o multitudine de termeni care sunt utilizați în lucrările diverșilor specialiști și care, uneori, se suprapun”. În continuare sunt prezentate, cu exemple corecte, peste care însă vom trece, următoarele criterii de clasificare:

1. copierea totală sau parțială a „formeii interne” a modelului. „În acest caz – spune autoarea – calculul a mai fost numit calc de structură și el poate fi: a) *integral* (sau *total*) [...]; b) *parțial* (sau *semicalc*)”⁵;

2. „nivelul lingvistic la care se operează transpunerea modelului”⁶; din această perspectivă, calculul poate fi: a) *semantic* (lexical); b) *gramatical* (morfologic, sintactic sau morfosintactic);

3. „extensia unităților lexicale antrenate în procesul de calchiere”⁷; a) *calcul lexical* presupune traducerea unui singur cuvânt; b) *calcul frazeologic* presupune transpunerea dintr-o limbă A într-o limbă B a unor sintagme stabile.

---

¹ Cezar Apreotesei, *Observații asupra tipurilor și clasificării calculurilor lingvistice*, în AUT, seria *Științe filologice*, IV, 1966, op. cit., p. 145.

² *Ibidem*, p. 147.

³ *Ibidem*, p. 149.

⁴ DGS, p. 86–87, s.v. *calc*.

⁵ *Ibidem*, p. 87.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

În final, se precizează că „pe baza materialului oferit de limba română s-au stabilit șase tipuri de calc”⁸, făcându-se trimitere la ultima și totodată cea mai bogată clasificare de la acea dată propusă de Theodor Hristea (1995), dar nespecificându-se în ce măsură tipurile de calc prezentate se subordonează criteriilor enunțate.

Lipsesc însă, din această prezentare, alte tipuri cunoscute de calc, cum ar fi, de exemplu, *calcurile perfecte* și *calcurile imperfecte*, *calcurile cu un singur model*, respectiv *calcurile multiple* etc., care presupun alte criterii de clasificare a fenomenului. Mai mult decât atât, așa cum am observat mai sus, se poate vorbi despre *calc total* sau *parțial* și în cazul calcului frazeologic. Totodată, în ceea ce privește primul criteriu prezentat, afirmația potrivit căreia copierea „forme interne” a modelului poate fi integrală sau nu, este inexactă, acest ultim aspect ținând de traducere, care poate fi, într-adevăr, și parțială. Copierea „forme interne” însă trebuie să fie integrală pentru a putea vorbi despre calc. Nu în ultimul rând, cel de-al doilea criteriu din clasificare, respectiv *nivelul lingvistic*, presupune, și nu exclude, *calcul lexical de structură morfematică*.

O expunere a unor categorii de calc se întâlnește și în ELR, într-un articol semnat de Marius Sala⁹, care se oprește la prezentarea a patru tipuri fundamentale: *calcul lexical (semantic și de structură)*, *calcul gramatical*, *calcul frazeologic* și *calcul lexico-frazeologic*.

2. CRITERII DE CLASIFICARE A CALCURILOR

O clasificare cât mai riguroasă a calcului lingvistic trebuie să țină seama de toate aspectele sub care acesta se prezintă. Aceste aspecte sunt:

- compartimentul lingvistic în care se produce calcul;
- traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului;
- gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul;
- criteriul sociocultural;
- criteriul etimologic.

Dintre acestea, indiscutabil, cel mai important în clasificarea calcului este criteriul lingvistic, clasele obținute pe baza aplicării lui fiind apte să ofere o imagine exactă a punctului în care s-a produs interferența lingvistică. Celelalte criterii pot fi numite secundare, întrucât, așa cum se va vedea în continuare, nu fac decât să se subordoneze criteriului lingvistic. Ele oferă o imagine a felului în care limba B reușește să transpună, prin mijloace proprii, structuri morfematice, semantice sau gramaticale specifice limbii A. Astfel, potrivit acestor criterii, la clasificarea anterioară nu se vor adăuga noi tipuri de calc, ci se va vedea cum cele deja identificate se subordonează, de cele mai multe ori, în perechi dihotomice.

---

⁸ *Ibidem*.

⁹ Vezi ELR, s.v. *calc*.

2.1. CRITERIUL LINGVISTIC

Aplicarea criteriului lingvistic în stabilirea tipurilor de calc specifice unei limbi presupune identificarea aceluia compartiment al limbii care este îmbogățit sau influențat prin acest procedeu. Aceasta înseamnă că, dacă imitația vizează forma internă a unui cuvânt sau a unei expresii ori privește un procedeu gramatical străin, calculul va fi, după caz, lexical, frazeologic sau gramatical. Așa procedează Theodor Hristea, care, în clasificarea pe care o propune, afirmă că ține seama atât de „compartimentele limbii care se îmbogățesc prin acest procedeu cu totul special, precum și de ceea ce imită sau copiază o limbă după alte limbi”¹⁰.

Alți cercetători țin seama de alte aspecte atunci când interpretează natura unui calc. În acest sens, E. Seidel, discutând despre calculul *fără (de) lege*, afirmă: „criticii care s-au opus la tratarea expresiei *fără (de) lege* într-o lucrare de sintaxă (în realitate mai precis într-o lucrare despre influențe sintactice) au invocat motivul că *fără (de) lege* aparține lexicului limbii române și nu-și are deci locul într-o lucrare de sintaxă. Acești critici vor să definească, prin urmare calculul după partea gramaticii care e îmbogățită prin calculul respectiv”¹¹. Considerând că definirea formei respective drept calc sintactic „explică formarea cuvântului nou în limba română, în timp ce definirea drept calc lexical se reduce doar la descrierea faptelor”¹², autorul ajunge la concluzia că trebuie „să clasificăm calculul după partea gramaticii care a fost imitată și să nu acceptăm acea definiție care îl categorisește luând drept criteriu domeniul gramaticii care e îmbogățit prin calculul respectiv”¹³.

Însă, chiar dacă am clasifica o formă apărută prin calc după acea parte a limbii în care s-a produs imitația, *fără(de)lege* nu ar intra în categoria calculului sintactic, ci a celui frazeologic¹⁴. Evoluția frazeologismului obținut prin calc spre compus îndreptățește afirmația potrivit căreia, din punct de vedere sincron, *fărădelege* reprezintă un calc lexical de structură morfematică.

Părerea lui Seidel este astfel inacceptabilă, întrucât, dacă am ține seama numai de acea parte a gramaticii care este imitată, atunci sfera calculului sintactic ar fi mult extinsă și ar îngloba forme calchiate care nu aparțin aceluiași tip. În acest sens (făcând abstracție de confundarea calculului frazeologic cu cel sintactic), ar însemna că aparțin clasei calculului sintactic forme cu un statut diferit ca: *a se ruga*, verb care a devenit reflexiv sub influența sl. *МОЛИТИ СЯ*; *fără de lege*, traducere literală a sl. *БЕЗАКОНІЕ*, devenit ulterior, prin sudarea elementelor componente, cuvânt compus; *binecuvânta* care transpune sl. *БЛАГОСЛОВИТИ*. În realitate, numai primul exemplu intră în sfera calculului sintactic, celelalte două subordonându-se categoriei calculului lexical de structură morfematică. Faptul că în cazul lui *binecuvânta* determinantul precedă determinatul, cu o topică diferită deci de a românei, nu constituie un argument suficient pentru a-l considera calc sintactic¹⁵.

¹⁰ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 12.

¹¹ *Op. cit.*, p. 135.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ În legătură cu interpretarea calcurilor frazeologice drept sintactice, vezi mai jos, p. 101 ș.u.

¹⁵ Cf. Eugen Seidel, *op. cit.*, p. 137.

S-a imitat în acest caz o modalitate de formare a unui cuvânt compus, iar ceea ce a rezultat a fost tot un compus. *Binecuvânta* este deci un calc lexical de structură morfemetică.

Aceasta înseamnă că, în stabilirea naturii unui calc, trebuie să se facă un raport cât mai judicios între acea parte a sistemului lingvistic care se îmbogățește sau care este influențată, în speță lexicul, structura gramaticală sau fondul frazeologic, și modelul imitat. Astfel, atunci când un calc reflectă o topică străină, el nu trebuie considerat sintactic numai din această cauză. Mai important în acest caz este în ce categorie se încadrează modelul copiat: cuvânt compus sau unitate frazeologică. În funcție de acest aspect, calculul va fi lexical de structură morfemetică sau frazeologic. Topica se subordonează în acest caz criteriului privitor la gradul de fidelitate a copiei, în funcție de care calculul poate fi perfect sau imperfect, criteriu care se subordonează celui lingvistic, în funcție de care definim calculul. Cu alte cuvinte, numai după ce am stabilit natura lingvistică a unui calc, vom putea vedea care sunt caracteristicile lui în funcție de celelalte criterii.

În funcție de compartimentele limbii în care se produce calculul, există mai multe tipuri de imitație, care suportă, la rândul lor, definiții și ierarhizări. Însă, ținând seama numai de nivelul lingvistic la care se produce imitația, cercetările au scos la iveală faptul că există trei tipuri fundamentale de calc:

1. *calcul lexical*, care este, la rândul lui, de două feluri: *de structură morfemetică*, atunci când rezultatul calchierii îl constituie apariția unui cuvânt nou (ex. *dezlănțui*, format pe baza modelului oferit de fr. *déchaîner*), și *de structură semantică*, atunci când un cuvânt existent în limbă capătă un sens nou sub influența unui termen străin, care este polisemantic, cei doi termeni între care se stabilește legătura având cel puțin un sens comun (ex. sensul „conservator” cu care *alb* apare folosit de unii scriitori se explică prin calchierea sferei semantice a fr. *blanc*);

2. *calcul gramatical* (ex. *a întreba* a ajuns să fie folosit și la diateza reflexivă ca urmare a influenței exercitate de fr. *se demander*);

3. *calcul frazeologic* (ex. *farfurie zburătoare* se explică prin traducerea fidelă a expresiei de origine engleză *flying saucer*).

Theodor Hristea a observat că unele calculuri pot fi încadrate în două dintre aceste categorii, ceea ce demonstrează că nivelurile lingvistice la care s-a produs imitația se interferează, dând naștere unor tipuri combinate de calc:

4. *calcul lexico-gramatical* (ex. forma de participiu *conținut*, devenită substantiv prin schimbarea valorii gramaticale ca urmare a calchierii fr. *contenu*);

5. *calcul lexico-frazeologic* (ex. *pat suprapus*, după fr. *lit superposé*);

6. *calcul frazeologico-gramatical* (ex. *ape curgătoare*, după fr. *eaux courantes*);

7. Uneori, toate cele trei paliere lingvistice se cotează, dând naștere unui triplu calc, pe care-l vom numi *lexico-frazeologico-gramatical* (ex. *a-și da aere*, după fr. *se donner des airs*)¹⁶.

Fiecare dintre aceste tipuri de calc poate fi clasificat, la rândul lui, în funcție de trăsăturile pe care faptele de limbă astfel apărute le cumulează.

---

¹⁶ Ne-am rezumat, în această secțiune, doar la citarea exemplurilor, fără a insista asupra detaliilor privind calchiera. Pentru amănunte, vezi *infra*, în secțiunile consacrate fiecărui tip de calc în parte.

Astfel, *traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului sau gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul* reprezintă două aspecte esențiale ale acelor tipuri de calc care presupun imitarea formei interne a unui cuvânt sau a unei expresii străine. În funcție de aceste subcriterii calcurile se pot împărți, pe de o parte, în *calcuri totale și calcuri parțiale* și, pe de altă parte, în *calcuri perfecte, calcuri imperfecte și calcuri aproximative*. Acesta înseamnă, de exemplu, că un calc lexical de structură morfematică poate fi, în același timp, total și perfect, sau parțial și perfect, sau total și imperfect, ori parțial și imperfect.

2.2. CRITERIUL SOCIOCULTURAL

Un alt criteriu de subclasificare a tipurilor principale de calc îl constituie *criteriul sociocultural*. Astfel, în funcție de clasa socială căreia îi aparțin vorbitorii la care apar formele calchiate, se poate vorbi despre *calcuri populare* și despre *calcuri savante, livrești* ori *cărturărești*. Oricare dintre tipurile de calc stabilite potrivit criteriului lingvistic poate intra în una dintre aceste clase. În general însă, calcurile lexicale de structură morfematică reprezintă apanajul oamenilor cultivați, cu alte cuvinte intră în categoria *calcurilor savante*, în vreme ce în cealaltă categorie intră calcurile semantice și cele frazeologice.

2.3. CRITERIUL ETIMOLOGIC

În sfârșit, în strânsă legătură cu criteriul pe care-l vom numi *etimologic* se află *calcurile multiple*, care presupun că tiparul în care s-a turnat material autohton provine din cel puțin două limbi străine, și *calcurile internaționale*. Acestea din urmă constau în imitarea aceluiași model de cel puțin trei dintre limbile europene, care constituie mijloace de comunicare internațională și aparțin unor familii lingvistice diferite.

II. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI LINGVISTIC

1. CALCUL LEXICAL

Întrucât se produce cu o frecvență considerabil sporită față de celelalte tipuri de imitație, *calcul lexical* este considerat a fi cel mai important. Numele său se explică prin faptul că procesul pe care îl presupune conduce la îmbogățirea lexicului fie cu o nouă unitate lexicală, fie cu un sens nou, adăugat conținutului semantic al unui cuvânt preexistent¹⁷. Așadar, în funcție de modificarea pe care o

---

¹⁷ Hristea, *Sinteze*, p. 106.

produce în vocabular, *calcul lexical* cunoaște două aspecte: 1. *imitație de formă internă sau de structură morfematică*, ceea ce presupune apariția unui cuvânt nou, alcătuit în totalitate sau măcar parțial din morfeme autohtone; 2. *imitație de sens sau de structură semantică*, în urma căreia nu apare un termen nou, ci unul existent deja în limbă își modifică sfera semantică datorită influenței unui model străin cu care este parțial sinonim. Cele două aspecte acoperă cele două laturi ale cuvântului, forma și sensul, astfel încât reunirea lor sub un tip principal de calc este firească. Așa procedează Theodor Hristea, la care se întâlnește următoarea afirmație: „În terminologia la care m-am fixat definitiv (combinând, uneori, denumiri care circulă în literatura de specialitate), calculul lexical este de două feluri, și anume: *calc de structură morfematică* și *calc de structură semantică* (numit, adeseori, și *împrumut semantic*)”¹⁸.

1.1. CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ

Dacă ținem seama fie și numai de faptul că este prezent în toate clasificările întâlnite, acest tip de calc se dovedește a fi cel mai ușor de recunoscut. Ceea ce se imită în cazul calculului lexical de structură morfematică este modul de organizare a unui cuvânt străin, transpus într-o altă limbă prin elemente formative proprii. Acest lucru nu este posibil decât în cazul cuvintelor derivate sau al compuselor, deci al cuvintelor care au „formă internă”. Prin „formă internă” (germ. *innere Sprachform*; rus. *внутренняя форма*) se înțelege modul de organizare a învelișului sonor, pentru a corespunde cât mai bine sensului exprimat de cuvânt¹⁹. Putem astfel defini calculul lexical de structură morfematică ca fiind *acea formă de imitație prin care se împrumută modul de organizare a unui cuvânt străin, care, descompus în elementele componente, este tradus în limba proprie, rezultatul constituindu-l o unitate lexicală nouă, cu structură analizabilă*. Cuvântul astfel apărut este format în totalitate sau cel puțin parțial din elemente specifice limbii care calchiază, iar sensul său este întotdeauna același cu al cuvântului străin copiat²⁰. Astfel, cuvântul compus *binefăcător*, cu sensul „care are efect salutar”, a apărut după modelul fr. *bienfaisant*, *-e*, traducând fiecare element în parte: *bien* = *bine*, *faisant* = *făcător*. Același cuvânt are și sensul „persoană care face bine altora”, specific compusului fr. *bienfaiteur*, *-trice*, pe care, de asemenea, îl calchiază. În ambele cazuri avem a face cu calcuri lexice de structură morfematică, deoarece noile unități lexice apărute imită un model străin și au același sens ca în limba imitată. Rom. *remușcare* imită modelul oferit de fr. *remords* și primește în DEX₂ următoarea definiție: „mustrare de cuget; părere de rău; căință, regret”, care corespunde aceleia oferite de ROBERT pentru termenul francez: „sentiment douloureux, angoisse

¹⁸ Idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

¹⁹ În legătură cu acest subiect, vezi R. Budagov, *op. cit.*, p. 139, precum și Al. Graur, *Studii de lingvistică generală* (variantă nouă), București, 1960, p. 160 ș.u.

²⁰ Vezi R.A. Budagov, *op. cit.*, p. 139, care afirmă că „deși calculul este în primul rând un împrumut de structură, chiar în această structură acționează reciproc elementele semantice și cele formale”.

accompagnée de honte, que cause la conscience d'avoir mal agi; regret, repentir". În situația de față noul termen apărut este format numai parțial din elemente autohtone, dat fiind faptul că prefixul *re-* a fost împrumutat.

Întrucât *calculul lexical de structură morfematică* reprezintă, în ultimă instanță, imitarea, copierea sau împrumutarea formei interne a unui cuvânt străin, el a mai fost numit *calc de structură*²¹, *structural* sau *de formă internă*. În schimb, Cezar Apreotesei propune denumirea *calc morfematic*, considerând-o mai potrivită decât celelalte²². De aceeași părere este și Alexei Palii, semnatarul unei monografii relativ recente privitoare la calc²³. Autorul citat respinge denumirile *calchiere structurală*, propusă de Theodor Hristea²⁴, și *calchiere relațională*, avansată de S. Vaimberg²⁵, care argumentează: „rolul relațional în cazul de față îl joacă morfemele componente și echivalentele lor din alte limbi”²⁶. Palii critică aceste nume, spunând: „după părerea noastră, atât termenul **calchiere structurală** (s.a.), cât și termenul **calchiere relațională** exprimă noțiuni cu un volum mai mare decât fenomenul ce ne interesează. De fapt, orice tip de calchiere poate fi numit structural, fiindcă în fiecare caz se imită un anumit tip de structură a modelului (structura internă, structura semantică, structura gramaticală). În același timp orice calchiere poate fi numită relațională, fiindcă de fiecare dată între componentele calculului și ale modelului se stabilesc anumite relații. Prin urmare ambii termeni, propuși de T. Hristea și S. Vaimberg, caracterizează calchiera în general, dar nu tipul de calchiere ce ne interesează în cazul de față”²⁷. Reproșul formulat de Palii ar putea părea justificat. Însă, la o privire mai atentă, se poate observa că ceea ce înțelege lingvistul din Republica Moldova prin *calchiere structurală* reprezintă altceva decât accepția pe care o dă acestui termen Theodor Hristea. Mai precis, în viziunea ultimului autor citat, *calcul structural* reprezintă o variantă, alături de *calcul semantic*, a *calculului lexical*, astfel încât titulatura completă a acestuia este *calcul lexical structural*. Pe lângă acest tip fundamental de calc, sunt prezentate *calcul gramatical*, care, la rândul său, poate fi de două feluri: *morfologic* și *sintactic*; *calcul frazeologic* și *calcul lexico-frazeologic*. Așadar, în 1967 Theodor

---

²¹ Pentru denumirea *calc de structură*, vezi Budagov, *op. cit.*, p. 139. Acestea îi corespunde în originalul lucrării sintagma rus. *структурные кальки* (*Введение в науку о языке*, Moscova, 1958, p. 111). Aceeași denumire apare și în primele contribuții privitoare la teoria calculului lingvistic, semnate de Theodor Hristea. Vezi în acest sens articolul intitulat *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 317, precum și Hristea, PE, p. 158.

²² Cezar Apreotesei, *Observații asupra tipurilor și clasificării calculurilor lingvistice*, în AUT, seria *Științe filologice*, IV, 1966, p. 145–151.

²³ Alexei Palii, *Calchiera, ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Chișinău, 1991.

²⁴ Theodor Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, SCL, 1967, nr. 5, p. 507–527. În mod surprinzător, aceasta este singura lucrare cu care Theodor Hristea este înregistrat în bibliografia de la sfârșitul volumului semnat de Alexei Palii.

²⁵ Vezi S. Vaimberg, *Considerații asupra tipologiei calculului lingvistic*, în AUB, (limbi slave), 1971, p. 91–100.

²⁶ *Ibidem*, p. 92.

²⁷ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 14.

Hristea aducea în discuție existența a 4 tipuri fundamentale de calc, dintre care 3 sunt simple, iar unul este combinat, două dintre cele simple prezentând, fiecare, câte două subtipuri.

În ceea ce-l privește pe Alexei Palii, el consideră că: „a doua cale de creare a mijloacelor de exprimare, care de asemenea este o modalitate de influență a unei limbi asupra alteia, este *calchierea lexicală*. În cadrul ei avem trei subtipuri: *calchierea morfematică*, *calchierea frazeologică*, *calchierea semantică*. Toate aceste trei subtipuri ale fenomenului au loc în compartimentul lexicului și în toate trei cazuri unitățile lexicale străine se iau ca model pentru a crea mijloace noi de exprimare”²⁸. Pentru Palii, așadar, frazeologia se subordonează lexicologiei, orice unitate frazeologică nou apărută contribuind, potrivit accepției sale, la îmbogățirea lexicului. Mai justificat ni se pare reproșul făcut denumirii propuse de S. Vaimberg care, în absența unei completări, se poate acorda, într-adevăr, oricărui tip de calc, dat fiind faptul că pentru fiecare dintre acestea se stabilesc *relații* între limba model și limba care imită, diferența fiind dată de nivelul la care s-au produs aceste imitații.

Cea mai cuprinzătoare și, în același timp, mai transparentă denumire pentru acest gen de calc ni se pare cea adoptată de Theodor Hristea în cea mai recentă contribuție a sa în domeniu. Astfel, lingvistul român renunță la denumirea *calc de structură*, folosită anterior, deoarece o găsește „vagă și prea generală”²⁹. În schimbul ei autorul propune denumirea *calc lexical de structură morfematică* (adoptată de noi în titlul subcapitolului de față), precizând: „prin morfem înțeleg și aici un termen general atât pentru rădăcină, cât și pentru afixe (în care includ prefixele, sufixele și desinențele). Este de la sine înțeles că, în procesul calchierii, sunt traduse numai acele segmente de expresie dotate cu o semnificație (adică rădăcina și afixele derivative)”³⁰.

Printre alte denumiri care s-au dat tipului de calc în discuție se numără *calctraducere*, întâlnită la S. Ullmann³¹. Ceea ce se poate reproșa acestei denumiri este, pe de o parte, faptul că e oarecum pleonastică, orice calc fiind în același timp și o traducere³², iar pe de altă parte că este mult prea generală, putându-se referi și la alte tipuri de calc, cel frazeologic de pildă. N. M. Șanski propune sintagma *словообразовательная калька*³³, care, calchiată, ar conduce în română la apariția denumirii *calc de formare a cuvintelor*, termen mai potrivit, dat fiind faptul că este mai precis decât cel dat de S. Ullmann, iar L. Galdi³⁴ numește acest tip *кальки в собственном смысле слова*, „calcuri în sensul propriu al cuvântului”. Un reflex al

---

²⁸ *Ibidem*, p. 12.

²⁹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Vezi S. Ullmann, *Précis de sémantique française*, Berna, 1952, p. 205.

³² În legătură cu acest aspect, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 14.

³³ N. M. Șanski, *Лексические и фразеологические кальки*, în „Русский язык в школе”, nr. 3 (1955), p. 28–35. În franceză îi corespunde sintagma *calques de formation de mots*; cf. S. Ullmann, *op. cit.*, p. 205.

³⁴ L. Galdi, *Слова романского происхождения в русском языке*, IV, în *Международный съезд славистов*, Moscova, 1955, p. 66.

acestei ultime denumiri întâlnim în lingvistica românească la V. Vascenco³⁵, care vorbește despre *calcuri propriu-zise*. Denumirea este însă vagă și oarecum improprie, întrucât ar presupune că celelalte tipuri de calc s-ar încadra în această categorie în mod suplimentar, nefiind propriu-zis calcuri.

În lingvistica germană, S. Singer³⁶ folosește denumirea *Bildungslehnwörter*, în vreme ce W. Betz³⁷, care are meritul de a fi introdus o terminologie aptă să surprindă cât mai exact diversele caracteristici ale fenomenului, propune termenul *Lehnbildung*. Alte denumiri pe care acest tip de calc le-a primit în lingvistica germană sunt: *Lehnübersetzung*, *Lehnprägung*, *Lehnschöpfung*, *Übersetzungsentlehnung*, *Übersetzungslehnwort* sau *Abklatsch*³⁸. Traducerea în engleză a primului dintre termenii citați a condus la apariția denumirii *loan translation*, folosită de lingvistul Einar Haugen în clasificarea pe care o propune pentru împrumutul lingvistic.

După cum se poate observa, diversele denumiri care s-au dat până în prezent acestui tip de calc încearcă, fiecare în parte, să surprindă cât mai exact esența fenomenului. În ceea ce privește lingvistica românească, denumirea *calc lexical de structură morfematică*, propusă de Theodor Hristea, deși nu are avantajul conciziei, pare a fi cea mai satisfăcătoare, dat fiind faptul că surprinde nivelul lingvistic la care se produce imitația și indică, totodată, ce aspect al cuvântului se explică prin calc, respectiv forma sau învelișul sonor.

Condiția esențială producerii unui calc lexical de structură morfematică este ca arhetipul să reprezinte un cuvânt cu formă internă clară, astfel încât vorbitorul bilingv să-i poată identifica elementele componente, iar apoi să găsească în limba proprie morfemele care corespund acestora. În urma analizei și a traducerii morfemelor străine, ceea ce presupune implicit atât identificarea sensului fiecăruia dintre acestea, cât și a ceea ce rezultă din combinarea lor, el este capabil să dea naștere unui cuvânt nou, alcătuit din elemente vechi sau cel puțin anterioare momentului respectiv. Se poate spune, așadar, că imitația acoperă atât structura, tiparul ori forma internă, cât și sensul, fapt care iese și mai clar în evidență atunci când sensul cuvântului calchiat se îndepărtează de acela al elementelor care intră în alcătuirea sa. În acest sens Kr. Sandfeld Jensen precizează: „pour beaucoup de mots composés ou dérivés le développement soit plutôt sémantique”³⁹. Afirmatii asemănătoare face Roberto Gusmani: „in sostanza, il calco strutturale è anche un calco semantico, sebbene ciò non appaia sempre con la stessa evidenza”⁴⁰.

De pildă, rom. *binecrescut* imită modelul oferit de fr. *bienélevé*. Schematic, procesul calchierii ar putea fi reprezentat astfel:

---

³⁵ V. Vascenco, *Calcuri savante formate în limba română după modele rusești (secolele XVIII și XIX)*, în *Culegere de studii*, București, 1962, p. 59–70.

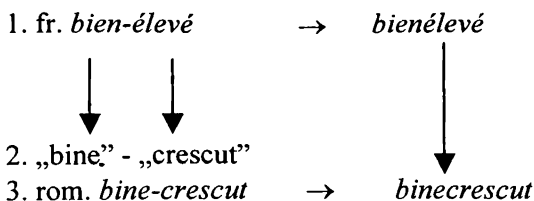
³⁶ Vezi *Zeitschrift für deutsche Wortforschung*, 3, 1902, p. 220 și 4, 1903, p. 125. Vezi, de asemenea, S. Singer, *Aufsätze und Vorträge*, Tübingen, 1912, p. 104.

³⁷ W. Betz, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în „Beiträge zur Geischichte der deutschen Sprache und Literatur”, 67, 1945, p. 275–302.

³⁸ Vezi, mai sus, la p. 13, nota 11.

³⁹ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur le calques linguistique*, p. 168.

⁴⁰ Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 30.

Din schema prezentată, rezultă că primul pas pe care vorbitorul bilingv îl face este să recunoască structura termenului străin, mai precis să identifice elementele componente ale acestuia, apoi să înțeleagă sensul lor și, în sfârșit, să găsească în limba maternă morfeme corespondente, pe care să le combine în spiritul limbii din care a extras modelul și să dea naștere unui element lingvistic nou.

*

Calcul, ca de altfel și împrumutul, reprezintă unul dintre produsele influenței pe care o limbă (de obicei superioară sau dominantă⁴¹ din punct de vedere cultural) o poate avea asupra altei limbi. Cele două mijloace de îmbogățire sau diversificare lingvistică amintite pot acționa mai ales în procesul traducerii. Aceasta poate presupune echivalarea termenului străin cu unul autohton, așa cum se întâmplă atunci când fr. *livre* este transpus în română prin *carte*. În această situație nu se poate spune însă că franceza a influențat în vreun fel limba noastră, existența termenului *carte* nefiind legată de cuvântul francez corespunzător. Atunci când limba nu dispune de un termen propriu pentru exprimarea obiectului sau a realității desemnate în textul supus traducerii, se recurge fie la împrumut, fie la calc. Rom. *avion*, de pildă, constituie un împrumut din fr. *avion*. O altă situație o prezintă *înlănțui*, care nu poate fi explicat în afara unei influențe din afara limbii. Termenul în discuție a apărut târziu – DA îl atestă în secolul al XIX-lea la C. Negruzzi –, nu este specific limbii populare, deci este cult, și corespunde perfect, atât formal, cât și semantic, modelului oferit de fr. *enchaîner*. În structura acestuia au fost identificate prefixul *en-* și baza derivativă *chaîne*, traduse în rom. prin *în-*, respectiv *lanț*, și, prin atașarea sufixului verbal *-ui*, apt a reproduce sufixul fr. *-er*, a fost creat derivatul parasintetic *înlănțui*. Asemenea cuvinte străine, transparente sau motivate la nivel structural, sunt, prin urmare, descompuse în elementele lor componente în procesul traducerii și re-create în română prin respectarea și împrumutarea tiparului străin. Deosebirea netă dintre exemplele citate este aceea că *înlănțui* nu poate fi discutat în afara unei traduceri.

1.1.1. Opinii privind clasificarea calculului lexical de structură morfematică

Autorii primelor studii consacrate studierii calculului sunt mai puțin preocupați de stabilirea unor subgrupe de calc structural în funcție de gradul de fidelitate a

---

⁴¹ În legătură cu acest aspect, vezi Leonard Bloomfield, *Language*, Londra, [1935], capitolul *Intimate borrowing*, p. 461 ș.u.

copiei, cât de necesitatea de a sublinia existența unei diferențieri tipologice mai frapante, ca aceea dintre calcul structural și calcul semantic. Rămâne totuși de referință concisa și, în același timp, complexa lucrare a lui Kr. Sandfeld Jensen⁴², în care, în interiorul calculului lexical, sunt surprinse diverse situații, în funcție de gradul de autonomie a replicii față de model. Fără să folosească o terminologie aptă să denumească faptele prezentate, Kr. Sandfeld Jensen identifică patru tipuri distincte de calc structural, caracterizate astfel:

- a) Fiecare membru al compusului este fidel reprodus de un cuvânt corespunzător în altă limbă; ex. lat. *pæningsula* > fr. *presqu'île*; lat. *miseriordia* > germ. *Barmherzigkeit*. Cu privire la aceste traduceri servile, M. Wundt⁴³ este de părere că ele aparțin unei epoci vechi.
- b) Traducerea poate fi mai liberă; ex. lat. *pæningsula* > germ. *Halbinsel*, dan. *halvø*, sl. *poluoostrov*, fin. *puolisaari*, magh. *félsziget*; fr. *déjeuner* > engl. *breakfast*. Aici intră și exemplele privitoare la traducerea compuselor prin derivate (ex. germ. *Mittagmahl* > slov. *južina*, derivat de la *jug*) sau cele în care se face simțită influența etimologiei populare: „L'influence de l'étymologie populaire se fait sentir dans *ellenör* qui est, en magyar, la traduction de *contrôleur* (*ellen* 'contre', *ör* 'gardien')”⁴⁴.
- c) Traducerea mai puțin servilă a sufixelor din structura derivatelor; ex. lat. *atramentum* > sl. *černilo*; lat. *materia* > magh. *anyag*. Aici intră și traducerea derivatelor prin compuse (ex. lat. *purgatorium* > germ. *Fegefeuer*, dan. *skærsild*) sau prin cuvinte simple (ex. lat. *atramentum* > v. engl. *blæk*, dan. *blæk* ('negru'));
- d) Traducerea pe jumătate a cuvintelor străine; ex. lat. *trilix*, *bilix* > v. germ. *drilich*, *zwilich*; v.sl. *takoždere* > *aşijderea*. Pentru limba română, Sandfeld observă că „beaucoup mots d'emprunt sont transformés de cette manière, p. ex. *zecimal* < *décimal*, *semnal* < *signal*, *repeți* < *répéter* etc.”⁴⁵

Deși este vulnerabilă în unele puncte, subclasificarea oferită de Sandfeld Jensen scoate la iveală diversele aspecte pe care calcul lexical de structură morfematică le poate avea în funcție de felul în care se realizează traducerea. Chiar dacă unele exemple nu sunt întotdeauna bine alese, Sandfeld are meritul de a fi făcut primul pas în ierarhizarea acestui tip de calc. Lipsește însă un criteriu ferm în departajările pe care autorul le face, astfel încât, în interiorul aceleiași paradigme, se pot întâlni fapte de limbă diferite. De pildă, autorul citat nu are în vedere opunerea exemplelor privitoare la situația în care, în urma interferenței, replica prezintă o alterare a funcției semantice, celor care prezintă o modificare a structurii morfologice, astfel încât un compus este transpus printr-un derivat. Așa se explică încadrarea în aceeași clasă a germ. *Halbinsel*, modelat după lat. *pæningsula*, și a slov. *južina*, creat pentru a reproduce germ. *Mittagmahl*. Nu putem fi de acord cu afirmația că v. engl. *blæk* și dan. *blæk* reprezintă rezultatul unui calc după lat.

⁴² Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*.

⁴³ Apud Kr. Sandfeld Jensen, *op. cit.*, p. 169.

⁴⁴ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 169.

⁴⁵ *Ibidem*.

atramentum. Mai precis, suntem de părere că în cazul în care un derivat străin este redat într-o altă limbă printr-un cuvânt simplu, fără formă internă, nu este vorba despre calc, ci despre o echivalare semantică, stabilită între cele două unități lexicale. Unele critici le suportă și ultima subclasă propusă de Sandfeld. Astfel, nu întotdeauna ceea ce rămâne netradus dintr-un cuvânt, în procesul calchierii, reprezintă o jumătate, lucru observat de lingviștii care s-au opus denumirii *semicalc*, propusă pentru acest subtip. În acest sens, ultimele exemple pe care autorul citat le dă pentru limba română demonstrează clar că ceea ce rămâne în afara traducerii nu reprezintă jumătate din cuvânt. În ceea ce privește verbul *repeși*, acesta reprezintă mai degrabă o adaptare a termenului francez, decât un calc.

O altă clasificare a calcurilor imperfecte a oferit, în 1936, W. Betz⁴⁶, primul cercetător care a propus și o terminologie în acest sens. Potrivit clasificării făcute de el, în funcție de gradul de îndepărtare a replicii față de model, se disting trei tipuri de calc structural:

1. *Lehnübersetzung*, definit de același autor, mai târziu, prin „die genaue Glied-für-Glied Übersetzung des Vorbildes”⁴⁷ (= „traducerea exactă, morfem cu morfem, a modelului”);

2. *Lehnübetragung*, în care părțile componente ale modelului sunt reproduse mai liber⁴⁸;

3. *Lehnschöpfung* – creștii autohtone, dar care se explică printr-un impuls creator străin (ex. germ. *Umwelt*, stimulat de fr. *milieu*, sau germ. *Kraftwagen* pentru fr. *automobil*).

Ținând seama de exemplele prezentate de Betz în studiul din 1936, rezultă că în a doua categorie sunt incluse situațiile în care, la cuvântul calchiat, se constată o alterare a funcției semantice, o corespondență imperfectă de structură, sau o diferență atât de structură, cât și de sens între model și replică. În ceea ce privește clasa *Lehnschöpfung*, încadrarea sa în categoria largă a calcului lingvistic a fost contestată, printre alții, de Roberto Gusmani⁴⁹.

Un alt lingvist german, Kurt Schumann⁵⁰, vorbește, la rândul său, despre două tipuri de *Lehnübersetzung*, diferențiate între ele de structura morfologică (derivate sau compuse). În acord cu teoria lui Betz, o categorie de sine stătătoare în clasificarea lui o reprezintă cuvintele imitate care se sprijină numai parțial pe un model străin, denumite *Lehnübertragung* (ex. germ. *Vaterland*, după lat. *patria*, germ. *Halbinsel*, după lat. *pænsula*) și aflate în clasificarea lui Sandfeld Jensen pe poziția a doua.

---

⁴⁶ W. Betz, *Der Einfluss des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz. I. Der Abrogans*, Heildelberg, 1936. Vezi și idem, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur” 67, 1944, p. 275–302, precum și idem, *Deutsch und Lateinisch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregel*, Bonn, 1949.

⁴⁷ Idem, *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, p. 296.

⁴⁸ În 1936, pentru această categorie Betz propunea numele *Lehnbildung*, folosit ulterior pentru toate tipurile de calc structural.

⁴⁹ *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 45 ș.u.

⁵⁰ *Op. cit.*, p. 1.

O contribuție care ar putea fi denumită modestă în ceea ce privește aspectul studiat aici au oferit lingviștii din școala americană. Einar Haugen⁵¹ nu vede în cuvintele hibride, alcătuite atât din material lingvistic indigen, cât și împrumutat, și numite *Loanblends*, o subcategorie a calcului în general, cu atât mai puțin a calcului lexical. Acest fapt este și mai surprinzător dacă ținem seama de faptul că, discutând despre calcuri, grupate sub denumirea de *loan translations*, el observă că, în fapt, acestea nu sunt decât o extindere a procesului observat la *hibrizi*, nedeosebindu-se de aceștia decât prin aceea că, în loc să substituie doar o jumătate din cuvânt, vorbitorul l-a înlocuit în întregime.

La rândul său, U. Weinreich, în capitolul dedicat mecanismelor interferenței lexicale (*Mechanism of Lexical Interference*), subdivide calcul lingvistic, intitulat *Loan translation*, în trei categorii: *Loan translation*, *Loan renditions*, *Loan creations*, subscriind astfel tacit la clasificarea propusă de Betz.

Pentru lingvistica rusă, merită a fi amintită contribuția din 1953 a lui L.A. Bulahovski⁵², care denumește compusele în care o parte din cuvânt se împrumută, iar altă parte se traduce *полукальки*, subliniind astfel legătura acestora cu fenomenul calchierii: „Наряду с полными кальками, в языках значительно реже встречаются **полукальки** к сложным словам (composita) языка-источника. Полукальки представляют собой наполовину сохранение, наполовину перевод иноязычных слов на заимствующий язык”⁵³. Termenul a făcut carieră, fiind preluat și în alte limbi, prin calchiere parțială, sau chiar prin ceea ce denumește termenul în sine: fr. *semicalque*, it. *semicalco*, rom. *semicalc*.

Nici N. Molnár nu vede în cuvintele apărute prin imitație, dar care se îndepărtează într-un fel sau altul de model, exemple care țin de aspecte ale calcului lexical de structură morfematică. După ce face o prezentare critică a clasificărilor calcului din lingvistica generală, autorul maghiar enumeră șase tipuri de calc despre care spune: „all these kinds of calques should be dealt with in the lexicology and stylistics as well”⁵⁴. Calcul sintactic este lăsat la o parte și, dacă facem abstracție de calcul frazeologic, celelalte tipuri de imitație țin de calcul lexical. Iată denumirile propuse de Molnár: a) *calque*, pentru imitațiile ce respectă structura modelului; b) *hémicalque*, pentru hibrizi, termen format pe baza rus. *полукалька*; c) *sémantocalque*, pentru calcul semantic; d) *phraséocalque*, pentru calcul frazeologic; e) *pseudocalque*, pentru „new creation” sau „Neuschöpfung”; f) *calquoide*, pentru ceea ce Shumann numește *Lehnghiedusätze*.

Vincenzo Orioles a observat că în stabilirea distincției dintre calcurile perfecte și calcurile imperfecte cercetătorii au acordat o importanță deosebită corespondenței de funcție semantică între model și copie. Deosebirea din planul semnificativului devine irelevantă, întrucât este determinată de imposibilitatea de a imita anumite structuri formale ale arhetipului: „[...] nella rispondenza di funzione semantica fra modello e replica la discriminante essenziale fra calco perfetto e

---

⁵¹ *The Analysis of Linguistic Borrowing*.

⁵² L. A. Bulahovski, *Введение в языкознание*, Moscova, 1953, p. 121–123.

⁵³ *Ibidem*, p. 123.

⁵⁴ N. Molnár, *op. cit.*, p. 131.

imperfetto, venendo giudicate irrilevanti le divergenze sul piano del significante che siano determinate dalla difficoltà o addirittura dall'impossibilità di imitare certe strutture formali dell'archetipo"⁵⁵. Același autor constată că acest criteriu, latent în cercetările lui Sandfeld și Betz, a fost accentuat de Schumann⁵⁶: faptul că, pe de o parte, germana recurge frecvent la compunere și, pe de altă parte, că alte limbi sunt relativ străine de acest procedeu și preferă structurile de tip analitic justifică, în viziunea acestuia din urmă, încadrarea în categoria calcurilor structurale perfecte a următoarelor exemple: rus. *паровая машина* < germ. *Dampfmaschine*; germ. *Staatsstreich* < fr. *coup d'état*⁵⁷, punct de vedere care nu poate fi însă acceptat.

Criteriul semantic joacă un rol însemnat și pentru S. Vaimberg⁵⁸, care definește calcul lexical (= structural) ca reprezentând transpunerea dintr-o limbă în alta a unor elemente de semnificat (denumite «pleremateme» în acord cu terminologia glosematică) izolate în continuumul semantic al limbii-model, după modalități necunoscute în limba receptoare: „If we define calque as a transfer of the form of the content, it follows that what a language takes over from another is the detachment, out of mass of substance, of some segments of meaning (pleremetemes, in glossematic terms) in a way unknown to the receiving language. To make things clearer, calque is just what in common terms one would call a semantic borrowing”⁵⁹. În acord cu acest punct de vedere, pentru a vorbi de calcul structural este nevoie de restituirea fidelă a structurii semantice a modelului, în timp ce în planul expresiei și al constituenților (= unitate plerematemică) replica nu trebuie să fie în mod necesar corespunzătoare prin număr și categorie gramaticală cu modelul, ci numai funcțional echivalentă.

Existența unor diferențe între model și copie, indiferent de nivelul la care acestea se înregistrează, exclude însă posibilitatea de a vorbi despre calc perfect. Astfel, Vincenzo Orioles consideră că sunt mai potrivite acele clasificări care, adoptând drept criteriu discriminatoriu corespondența formală, restrâng categoria calcului perfect la exemplele în care este reprodus fidel nu numai semnificatul, ci și numărul și articularea constituenților modelului. În aceste condiții, ar putea fi vorba despre două situații: 1. limba care copiază dispune de structuri analoge expresive sau de reguli de combinare a morfemelor; 2. limba care copiază imită servil arhetipul împotriva tendințelor care îi sunt tipice (idee preluată de la Gusmani, 1974, p. 38) sau dă loc unei relații, corecte la nivelul sistemului, dar care încalcă o normă preexistentă ori introduce una inovatoare. Orioles observă că interferențele de primul tip sunt foarte numeroase în ceea ce privește limbile înrudite (ex. engl. *railway* > germ. *Eisenbahn*), în vreme ce calcurile de al doilea tip ar putea fi numite mecanice (*meccanici*) sau servile (*servili*). În viziunea sa, acestea sunt cele mai interesante, pentru că îmbogățesc resursele expresive ale limbii imitatoare.

---

⁵⁵ Vincenzo Orioles, *Rassegna critica*, în „Incontri linguistici”, nr. 4/2, 1978, p. 255–256.

⁵⁶ Vezi K. Schumann, *Lehnprägungen*, în „Zeitschrift für slavische Philologie”, 32, 1965, p. 61–90, apud Vincenzo Orioles, *op. cit.*, p. 256.

⁵⁷ Vincenzo Orioles, *op. cit.*, p. 256.

⁵⁸ Vezi S. Vaimberg, *About the Definition of Linguistic Calque*, în RRL, XX/1, 1975, p. 63 ș.u.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 65.

Cât privește calcul imperfect Orioles este de părere că deosebirile dintre model și copie sunt prea numeroase pentru a putea fi cuprinse într-o singură clasă. O clasificare a diferitelor aspecte sub care se înfățișează calcul imperfect a întreprins H. Lauffer⁶⁰, care identifică patru tipuri de transpunere aproximativă a modelului:

- a) *defiziente Lehnübetragung* – se produce atunci când un constituent al modelului, de ex. un prefix, este ignorat (ex. *incarnatio: līhhamhafī*);
- b) *additive Lehnübetragung* presupune redeterminarea modelului prin adăugarea unui element cu scopul de a reda transparență motivării semantice a modelului (ex. *patria: Vaterland, duellum: Zweikampf*);
- c) *syntagmatische Lehnübetragung* – denumește calcurile care modifică articularea modelului (ex. transpunerea unui compus printr-o structură analitică și invers);
- d) *varrierende Lehnübetragung* – sunt incluse aici toate situațiile de nepotrivire la nivel semantic (se face o diferențiere în ceea ce privește morfemul care prezintă o inadvertență semantică: prefix, sufix, rădăcină).

O clasificare a calcurilor lexicale a oferit și Roberto Gusmani⁶¹. Lingvistul italian descoperă mai multe deosebiri la calcurile numite de el *calchi strutturali*, însă rezultatele la care ajunge nu sunt sistematizate într-o clasificare riguroasă. Mai mult decât atât, așa cum se va vedea, el răstoarnă anumite rezultate la care s-a ajuns în teoria calculului, nepropunând nimic în locul lăsat gol.

Categoriile de calc structural, asupra cărora cercetătorul italian se pronunță categoric, sunt: *calcurile structurale de compunere (calchi strutturali di composizione)*, *calcurile structurale de derivare (calchi strutturali di derivazione)* și *calcurile structurale de derivare regresivă (calchi strutturali di retro-formazione)*. Despre acest din urmă tip spune că se produce ocazional. Printre exemple se numără lat. *aspiratae*, extras din *a(d)spiratio* în conformitate cu relația existentă între *δασύτης* și *δασέα*.

Dacă până aici lucrurile sunt cât se poate de clare, în continuare lingvistul italian nu mai este la fel de categoric în afirmații. Se face precizarea că, pentru a se produce un calc autentic, vorbitorul trebuie nu numai să fie capabil să identifice structura modelului și să perceapă motivația semantică a acestuia, ci și să dispună în limba proprie de structuri apte să reproducă pe acelea ale modelului. El observă că uneori o limbă poate imita un model chiar acționând împotriva tendințelor ei tipice. Așa procedează italiana atunci când reproduce germ. *Eisenbahn* prin compusul *ferrovia*, care poate fi considerat nefiresc pentru limba italiană⁶².

În continuare, Gusmani precizează: „Non diversamente da quello che succede per il prestito, anche nel calco dunque il sistema linguistico in cui si produce l'innovazione non rimane estraneo al processo d'interferenza e si avrà una

---

⁶⁰ H. Lauffer, *Der Lehnwortschatz der altochdeutschen und altsächsischen Prudentiusglossen*, München, 1973, apud Vincenzo Orioles, *op. cit.*, p. 259.

⁶¹ Vezi *Per una tipologia del calco linguistico*, I și II.

⁶² *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 39.

maggiore o minore conformità della replica al modello in ragione inversamente proporzionale alla misura in cui la lingua imitante impone le sue abitudini e tendenze. Così come ci sono prestiti bruti e prestiti adattati o assimilati, potremo contrapporre ai **calchi fedeli** [s.n., M.S.I] le riproduzioni più libere in quanto conformi agli schemi della lingua in cui vengono create. Quando la struttura della replica – pur restando evidente il rapporto di dipendenza – diverge da quella del relativo modello, sarà dunque preferibile parlare di **c a l c o i m p e r f e t t o** (s.a.)⁶³. Fără a fi explicit, Gusmani stabilește deja o dihotomie între ceea ce el denumește *calcuri fidele* și *calcurile imperfecte*.

Sintetizând cele afirmate de Gusmani privitoare la *calcurile imperfecte*, rezultă că acestea sunt de trei feluri:

- a) calcul este un cuvânt compus, ale cărui elemente constitutive sunt redată într-o ordine diferită de cea a modelului, ex. it. *piedipiatti*, după engl. *flatfoot*;
- b) compusul străin este transpus în altă limbă printr-o structură analitică; ex. it. *lavaggio del cervello*, după engl. *brainwashing*⁶⁴;
- c) compusul străin este transpus printr-un derivat; ex. slov. *časnik* – germ. *Zeitschrift* (slov. *čas* 'timp' transpune germ. *Zeit*; cf. *časopis*, copie fidelă a modelului german, întâlnită, de asemenea, în slovenă și în cehă sau sârbocroată); *прывѣнныцъ* 'primul născut' preia de la gr. *πρωτότοκος* numai prima parte (*прывѣ* = *πρωτος*), în vreme ce sufixul se explică prin influența analogică a două derivate indigene, luate ca punct de referință datorită sensului: *mladěnici* „copil” și *putěnici* „pui de pasăre”⁶⁵.

În continuare el avansează ipoteza că ultima categorie enunțată s-ar putea izola de celelalte tipuri de calc imperfect, iar faptele de limbă care o caracterizează ar putea fi numite *semicalcuri*: „Un termine in grado di caratterizzare adeguatamente questa tipologia potrebbe essere quello di *semicalco*, anche se questa designazione ha già fatto ricorso il Molnár, attribuendole un diferente valore. Si obietterà piuttosto che sarebbe più semplice far rientrare anche questi casi nella categoria, già sopra isolata, dei calchi imperfetti, tuttavia ci sembra che una distinzione terminologica venga legittimata da un'oggettiva diversità di procedimento”⁶⁶. În această clasă consideră că trebuie încadrate și replicile care presupun apariția unui cuvânt simplu, în vreme ce punctul de plecare în procesul calchierii îl reprezintă un derivat (ex. lat. *atramentum*, transpus în anglo-saxonă prin *blæk*).

O subdiviziune a *semicalcurilor* ar putea-o alcătui, spune cercetătorul italian, compusele pentru care modelul străin îl constituie un derivat. De exemplu în scr. *sveučilište* „universitate”, prima parte *sve* redă fidel lat. *univers(itas)*, în vreme ce al doilea termen, *učilište*, care înseamnă „școală”, nu e în niciun fel sugerat de

⁶³ *Op. cit.*, p. 39.

⁶⁴ În ceea ce privește etimologia acestui termen, vezi *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary* s.v. *brainwashing*, unde se precizează că este vorba despre o traducere, atestată în 1950, din chineză: *xīnā* o.

⁶⁵ Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, I, p. 41–42.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 42.

model, însă corespunde intenției de a conferi motivație unui termen care altfel ar fi rămas neînțeles („risponde chiaramente al desiderio di dare sufficiente motivazione ad un termine destinato altrimenti a restare piuttosto oscuro”⁶⁷). Gusmani este de părere că și germ. *Vaterland*, considerat de alți lingviști ca făcând parte din paradigma *Lehmübertragung* (*calc imperfect*) reprezintă tot un *semicalc* după lat. *patria*. Termenul *Land*, care se adaugă în afara modelului, contribuie, afirmă el, la redarea mai explicită a motivației neologismului. Alte exemple din aceeași categorie: germ. *Netzhaut* „retină”, după lat. *retina* (*Netz* = „rețea”); germ. *Zweikampf*, după lat. *duellum*. Aceste situații, în care copiile prezintă în plus față de model un element clarificator, constituie o clasă aparte de *semicalcuri*, care ar putea fi denumite *calchi rideterminati*: „Come si vede possiamo legittimamente far rientrare nella categoria dei semicalchi un certo numero di quelli che più specificamente potremmo designare come *calchi rideterminati*, che presentano cioè – rispetto al relativo archetipo – un «détail surajouté» capace di determinare meglio il valore”⁶⁸. Tot aici pot fi încadrate unele exemple, denumite de Schumann *Lehngliedzusatz*: „così, per esempio, *grëchûpadanije* «peccato», che con *padanije* (~ *padati* «cadere») il ricalca palesemente il gr. *παράπτωμα*, mentre l’aggiunta di *grëchû* (il «peccato» concretamente inteso) ha con ogni verisimiglianza la funzione di chiarire l’uso metaforico dell’astratto («caduta» → «trasgressione»), che poteva anche non essere perspicuo”⁶⁹.

A accepta însă interpretarea structurilor analitice care transpun compuse străine drept calcuri, fie ele chiar și imperfecte, ar însemna a lărgi într-un mod nepermis sfera calcului, care ar trebui rezervată situațiilor în care unui cuvânt străin îi poate corespunde, prin imitație în altă limbă, tot un cuvânt, și nu o îmbinare de unități lexicale. Chiar dacă imaginea evocată de model este reprodusă fidel, faptul că nu se împrumută și structura acestuia încalcă o condiție esențială a calcului. Totodată, folosirea termenului *semicalc*, într-o altă accepție decât cea deja consacrată, nu ni se pare potrivită. Astfel, se admite îndeobște că un *semicalc* sau un *calc parțial* (denumire echivalentă și preferată de unii lingviști) presupune că o parte din noul cuvânt apărut prin imitație aparține modelului, astfel încât noua unitate lexicală poate fi considerată „jumătate” calc, „jumătate” împrumut. Gusmani nu precizează însă din ce altă categorie fac parte exemplele sale, în afara celei a calcului, în care intră numai „pe jumătate”. Așa încât, această diferențiere făcută de el vine să complice o problemă și așa controversată⁷⁰.

Cât privește calcurile imperfecte, pare desigur necesară distincția între diversele niveluri de perfecțiune pe care le poate atinge o copie în raport cu modelul său.

*

În lingvistica românească, cele mai bune rezultate în evidențierea aspectelor pe care le poate avea calcul lexical la nivelul structurii morfematice le-a obținut

⁶⁷ *Ibidem*, p. 43.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 44.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 44.

⁷⁰ Vezi, mai jos, reproșurile făcute acestei denumiri de Theodor Hristea.

Theodor Hristea. Încă dintr-o lucrare elaborată în 1965, autorul observă o primă dihotomie în interiorul calcului pe care în acel moment considera potrivit să-l numească *de structură*: „Calcurile de structură se pot clasifica [...] în totale și parțiale. Când se împrumută exclusiv forma internă a unui cuvânt străin, iar complexul lui sonor este înlocuit cu unul indigen, calcul este total. Dacă, dimpotrivă, în procesul calchierii este tradusă numai o parte a cuvântului străin (de exemplu rădăcina sau un afix), iar cealaltă este împrumutată, calcul este parțial”⁷¹. Printre exemple se numără *partinitate*, socotit calc parțial după rus. *партийность*, și *legitate*, calc total după rus. *закономерность*. În continuare, Theodor Hristea precizează: „socotim că termenul de *semicalc* (folosit de unii lingviști) trebuie neapărat abandonat, pentru motivul că, de cele mai multe ori (dacă nu chiar întotdeauna), nu se calchiază exact jumătate din structura cuvântului”⁷².

Printre autorii români la care am întâlnit denumirea *semicalc* îl amintim pe Ion Rizescu. El este, de altfel, primul autor român care vorbește despre „construcțiile în care o parte se împrumută, iar alta se ia din resursele interne ale limbii”⁷³, numind aceste formații *semicalc*uri sau *semiîmprumuturi*. Denumirea de *semicalc* o vom întâlni și la alți autori⁷⁴. Dintre aceștia, N. A. Ursu, în lucrarea sa, *Formarea terminologiei științifice românești*, are chiar un capitol intitulat *Calcuri și semicalc*uri. Precizăm totuși că, pe lângă termenul *semicalc*, autorul folosește și denumirea *calc parțial*. Pentru aceeași noțiune, E. Seidel folosește numele de *calc incomplet*⁷⁵, mult mai potrivit, întrucât, ca și denumirea *calc parțial*, indică mai bine natura fenomenului.

Theodor Hristea constată însă că există și un alt tip de diferență între model și copie, ceea ce îl determină să opereze o altă clasificare: *calcuri perfecte* și *calcuri imperfecte*. El precizează că „opозиția *total – parțial* este de altă natură decât *perfect – imperfect* și această distincție trebuie corect înțeleasă. Spre deosebire de calcurile lexicale imperfecte, cele perfecte presupun o dublă identitate de ordin structural între model și copie (mai precis: același număr de elemente constitutive și aceeași ordine sau distribuție”)⁷⁶.

O clasificare asemănătoare se întâlnește și la Alexei Palii, care argumentează: „din cauza deosebirilor dintre limba-model și limba care imită sau din alte motive, calchiera nu întotdeauna reproduce exact toate caracteristicile modelului. De regulă, raportul semnificat: semnificat se redă cu precizie, iar forma internă și

---

⁷¹ Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, p. 317.

⁷² *Ibidem*. Vezi, de asemenea, idem, *Le calque de structure dans la langue roumaine*, p. 282.

⁷³ I. Rizescu, *Contribuții*, p. 11.

⁷⁴ N. A. Ursu, *op. cit.* p. 117–119; Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC I, p. 168; Flora Șuteu, *Prefixul în-/în-*, în SMFC II, p. 43; Despina Ursu, *Glosare de neologisme din perioada 1830–1860*, în LR, XIII, 1964, nr. 3, p. 255; idem, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760–1860*, în LR XIV, 1965, 3, p. 378; Luiza și Mircea Seche, *Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (unele considerații generale)*, în LR, XIV, 1965, nr. 6, p. 687; L. Farcaș, *Некоторые наблюдения над кальками в румынском языке*, în *Culegere de studii*, București, 1958, p. 10.

⁷⁵ Eugen Seidel, *op. cit.*, p. 128.

⁷⁶ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

părțile componente doar cu o anumită aproximație”⁷⁷. Astfel, potrivit concepției sale, calchiera morfematică poate fi exactă ori aproximativă, pe de o parte, și totală sau parțială, pe de altă parte.

În concluzie, există două aspecte esențiale de care trebuie să se țină seama în interpretarea naturii unui calc lexical de structură morfematică. Aceste aspecte se identifică cu două dintre criteriile secundare de clasificare a calcului, prezentate mai sus și despre care va fi vorba în cele ce urmează.

1.1.2. Tipuri de calc lexical de structură morfematică

În funcție de *traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului* se poate vorbi despre *calcuri totale* sau *integrale* și despre *calcuri parțiale*.

1.1.2.1. *Calcurile totale* sau *integrale* presupun traducerea în întregime a modelului. *Întretăia*, de exemplu, este un *calc total* după fr. *entrecouper*, format din prefixul *entre-*, tradus în românește prin *între-*, și verbul *couper*, redat prin corespondentul său, *tăia*. La fel, *supraveghea* este un *calc total*, apărut după modelul fr. *surveiller*, prin traducerea prefixului *sur-* prin *supra* și a lui *veiller* prin *veghea*, ca și *surprinde*, format după fr. *surprendre*.

1.1.2.2. *Calcurile parțiale*. Atunci când numai o parte din formația calchiată aparține limbii care imită, iar cealaltă idiomului imitat, este vorba despre *calc parțial*. Cu alte cuvinte calcul de structură parțial este un tip special care îmbină traducerea cu împrumutul în structura aceleiași formații lexicale nou apărute. Este cazul calcului *prejudecată*, format după modelul fr. *préjugé*, în care numai cea de-a doua parte, *jugé*, a fost tradusă, în vreme ce prefixul a fost împrumutat. Totodată, în cazul modelelor fr. *surveiller* și *surprendre*, în legătură cu care am văzut că au furnizat calcuri totale, consemnăm și situația în care acestea au fost reproduse parțial, primul prin varianta neliterară astăzi *surveghea*, celălalt prin *surprinde*, formă literară în limba română contemporană.

*

În funcție de *gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul*, calcurile pot fi *perfecte* sau *imperfecte*.

1.1.2.3. *Calcurile perfecte*

Respectarea întocmai a structurii interne a modelului presupune apariția unui *calc perfect*. Cu alte cuvinte, noua formație apărută va trebui să respecte integral coordonatele impuse de model: același număr de elemente, dispuse în aceeași ordine și având același sens gramatical. De pildă, *liber-schimbism* și *liber-schimbist* respectă întocmai modelele fr. *libre-échangeisme* și, respectiv, *libre-échangiste*.

---

⁷⁷ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 16.

1.1.2.4. *Calcurile imperfecte*

Atunci când rezultatul calcului îl reprezintă o unitate lexicală de același tip cu modelul, dar diferă față de acesta prin topică, gen, număr, caz, mod etc. avem a face cu un *calc imperfect*. Un exemplu interesant în acest sens îl reprezintă compusul *bunăvoînță*, întâlnit și în varianta *binevoînță*. Se consideră că la baza rom. *bunăvoînță* stau mai multe modele: lat. *benevolentia*, fr. *bon-vouloir* sau *bienveillance*, germ. *Wohllwollen*; nu este exclus din discuție nici fr. *bonne volonté*. În aceste condiții, calitatea de *calc perfect* sau *imperfect* a acestui compus este strâns legată de modelul luat în discuție. Avem astfel un *calc perfect*, atunci când spunem că tiparul a fost oferit de fr. *bon-vouloir* sau *bonne volonté*, dar un *calc imperfect*, în cazul în care vorbim de copierea lat. *benevolentia* sau/și a fr. *bienveillance*, ori a germ. *Wohllwollen*. Acestea din urmă au contribuit, desigur, la apariția variantei *binevoînță*, în cazul căreia ne aflăm însă în fața unui *calc perfect*.

În categoria *calcurilor imperfecte* intră și *buna-cuviință*, modelat după fr. *bienséance*. Ca și în cazul de mai sus, fr. *bien* a fost tradus prin *bună*, nu prin *bine*, așa cum ar fi presupus un *calc perfect*.

O diferență de caz întâlnim la compusul *anotimp* calchiat după germ. *Jahreszeit*. Substantivul *an* apare în română în cazul nominativ, situație care nu corespunde întocmai modelului, unde *Jahres* reprezintă forma de genitiv a lui *Jahr* = „an”. *Zeit* a fost echivalat, cum era și firesc, prin *timp*. Un *calc perfect* l-ar fi reprezentat *anului-timp*. Româna a ales însă o altă soluție, noul cuvânt apărut prezentând în plus față de model vocala de legătură *o*. În raport cu calcul lexical *anotimp* (Eftimiu, N, 130), sintagma *timp al anului*, întâlnită la Odobescu în forma de plural *timpuri ale anului* (Odobescu, P, 120), reprezintă o simplă traducere a compusului german amintit, în care topică a fost inversată⁷⁸.

Schimbarea topicii în cazul unor compuse apărute prin imitație duce de asemenea la apariția unor *calcuri imperfecte*. În această categorie intră redarea compusului germ. *Vergißmeinnicht* prin *nu-mă-uita*. Un *calc perfect* l-ar fi constituit **uita-mă-nu*.

1.1.2.5. *Calcurile aproximative*

Atunci când replica prezintă o altă structură în raport cu modelul, astfel încât un derivat este reprodus printr-un compus, ori, dimpotrivă, un compus este copiat printr-un derivat, suntem de părere că ne aflăm în prezența unui alt tip de *calc imperfect*, care ar putea fi numit *calc aproximativ*.

Această denumire apare la André Martinet⁷⁹, într-o lucrare care nu are ca obiect clasificarea ori caracterizarea *calcurilor*, ci studierea interferențelor produse la nivelul lexicului. Martinet consideră că exemple precum fr. *gratte-ciel*, apărut după engl. *skyscraper*, sau fr. canadian *vivoir*, după engl. *living-room*, reprezintă

⁷⁸ În legătură cu acest *calc*, vezi și Hristea, *Sinteze*, p. 105; idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

⁷⁹ *Éléments de linguistique générale*, seconde édition, Paris, 1961, p. 173–176, sau varianta românească a acestei lucrări, *Elemente de lingvistică generală*. Traducere în limba română de Paul Miclău, București, 1970, p. 218–221.

*calcuri aproximative (calque approximatif)*⁸⁰, fără a explica în ce constau acestea, ceea ce înseamnă că autorul citat se referă atât la acele exemple în care nu există o corespondență de topică între elementele compusului, cât și la acelea în care unui cuvânt simplu îi corespunde în limba imitată un compus, situație întâlnită și în clasificarea propusă de Sandfeld Jensen⁸¹.

Se poate vorbi despre *calc aproximativ* atunci când:

a) *un compus este produs printr-un derivat*

Nu este o situație frecventă în limba română și puținele exemple pe care le-am întâlnit reprezintă fapte lingvistice periferice, rezultate dintr-un experiment eșuat. Ne referim la unii termeni tehnici propuși de Aron Pumnul, despre care Mihaela Mancaș spune că sunt formați „după sistemul intern al limbii, fie din teme existente, la care se adaugă de obicei sufixul *-mânt*, fie prin compunere cu elemente non-neologice existente în limbă”⁸². De fapt termenii în discuție sunt creați prin analogie cu termeni străini, cei mai mulți grecești. Astfel, lat. *etymologia* (cf. ngr. *ἐτυμολογία*) a fost redat prin derivatul *vorbământ*, care se rezumă la traducerea celei de-a doua părți a compusului, la care a fost adăugat sufixul *-ământ*. La fel, *scriemânt* reproduce într-un mod aproximativ numai cea de-a doua parte a gr. *ὀρθογραφία*, lat. *orthographia*, redată și prin compusul *binescriință*. În aceeași paradigmă se înscrie *stelământ*, creat pentru a corespunde lat. *astronomia*, de data aceasta cu prima parte tradusă. Mai aproape de zilele noastre, compusul rusesc *закономерность* a fost transpus în română prin derivatul *legitate*⁸³.

b) *derivatul cuprinde afixe care nu se datorează modelului*

Exemplele pe care le-am găsit conțin un prefix care nu apare în structura modelului:

încruciașător, după fr. *croiseur*. Dicționarele românești nu înregistrează această variantă, ci numai calcul perfect *cruciașător*, despre care se precizează că s-a format de la *[în]crucișa* + *-ător*, după termenul francez amintit: „*încruciașătorul* pornea în goana piraților greci care băntuiau acele mări” (Ghica, O III, 443);

împiciora (*a se ~*) „a se pune pe picioare, a-și reveni după o boală”; cf. magh. *lábadni, lábadozni*, derivat din *láb* „picior”⁸⁴: „Astăzi, mulțumită ofițerului celuia ce-i dă brațul, ea s-a mai *împiciorat*” (Bolintineanu, ME, 91);

însărcina s-a format, foarte probabil, după fr. *charger* (Camil Petrescu, ST, 12).

c) *derivatul ignoră un afix derivativ din structura modelului*

lănțui, după fr. *enchaîner*: „evenimente care nu au raport direct cu ideea primă, dar la care ajunge printr-un șir de reminiscențe *lănțuite* una de alta” (Ghica, O III, 405); formarea acestui verb după modelul fr. *chaîner* „a măsura cu lanțul”

⁸⁰ *Ibidem*, p. 174.

⁸¹ Kr. Sandfeld Jensen, *Notes sur les calques linguistiques*, p. 169.

⁸² Mihaela Mancaș, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (secolul al XIX-lea)*, București, 1974, p. 21.

⁸³ Pentru acest exemplu, vezi Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, p. 317.

⁸⁴ DA, s.v. *împicioroga*.

este exclusă, întrucât contravine principiului semantic. Cât privește verbul *înlănțui*, acesta este un calc perfect după derivatul francez *amintit*.

ținută „întreținută”, apărut după fr. *entretenu*, -e, participiul vb. *entretenir*, devenit în franceză adjectiv prin conversiune; româna a mers mai departe, astfel încât, din adjectiv, *ținută* a devenit, prin elipsa termenului determinat *femeie*, substantiv: „Postelnicul George ar fi plecat lesne urechea la însânuitoarele consilii ale *ținutei* sale” (Bolintineanu, ME, 258).

d) *un element al unui compus face parte din același domeniu sau sferă semantică, fără a fi însă perfect echivalent cu elementul corespunzător din structura modelului.*

Astfel, dacă fr. *gratte-ciel* și rus. *небоскрёб* reușesc să redea prin termeni echivalenți compusul engl. *skyscraper*⁸⁵, nu același lucru se poate spune despre rom. *zgârie-nori*. Acesta constituie un calc aproximativ, dat fiind faptul că engl. *sky* („cer”) îi este asociat un cuvânt din aceeași sferă semantică, dar nu identic. Nu excludem însă un posibil model german *Wolkenkratzer*, situație în care calculul ar fi perfect.

1.1.2.6. Clase de unități lexicale obținute prin imitație

Un alt criteriu de diferențiere a calcurilor produse la nivelul structurii morfematice îl reprezintă tipul de unitate lexicală obținută prin imitație, respectiv *cuvânt derivat* sau *compus*.

A. În funcție de tipul de derivare, se disting și aici mai multe clase de calcuri:

a) *calcuri la derivate cu prefixe*⁸⁶

abstrage < *abs-* + *trage*, după fr. *abstraire*, lat. *abstraho*, -ere; *concrește* < *con-* + *crește*, după lat. *concreștere*; *dezgust* < *dez-* + *gust*, după fr. *dégoût*, it. *disgusto*; *dezgusta* < *dez-* + *gusta*, după fr. *dégoûter*; *dezminți* < *dez-* + *minți*, după fr. *démentir* etc.

b) *calcuri la derivate cu sufixe*

fațadă < *față* + *-adă*, după fr. *façade*; *împărțibilitate* < *împărțibil* + *-itate*, după fr. *divisibilité*; *mormântal* < *mormânt* + *-al*, după fr. *tombal*; *semnal* < *semn* + *-al*, după fr. *signal*; cf. și it. *segnale*; *focar* < *foc* + *-ar*, după fr. *foyer*; *ziar* < *zi* + *-ar*, după it. *diario*; cf. și it. *giornale*, fr. *journal*; *ziarist* < *ziar* + *-ist*, după it. *diarista*, fr. *journaliste* etc.

c) *calcuri la derivate parasintetice*

descreierat < *des-* + *creier* + *-at*, după fr. *écervelé*; *deznodământ* < *dez-* + *nod* + *-ământ*, după fr. *dénouement*; *încântământ* „încântare, bucurie” < *în-* + *cânta* + *ământ*, după fr. *enchantement*; *încăpățâna* < *în-* + *căpățână* + *-a*, după fr. *s'entêter*; *împumna*, neînregistrat în dicționare, atestat la Heliade, care l-a creat din *în-* + *pumn* + *-a*, foarte probabil urmând modelul oferit de it. *impugnare* „a pune mâna (pe o armă), a apuca”; la același autor am întâlnit și o formă participială a

⁸⁵ În cazul francezei, calculul este imperfect, dat fiind faptul că topica elementelor compusului este schimbată, în vremea ce în rusă aceasta este respectată, prin urmare calculul este perfect.

⁸⁶ Pentru atestări ale acestor calcuri în literatura beletristică, vezi mai jos. p. 142 ș.u.

acestui verb, folosită cu valoare adjectivală: *împumnat* „înarmat”; *însânuitor*, foarte probabil o românizare a fr. *insinuant* (după *sân* < lat. *sinus*); *înfeștământ* < *în-* + *feastă* + *-mânt*, după fr. *entêtement* etc.

d) *calcuri la derivate regresive*

Despre calchiera produsă la acest tip de derivate vorbește Theodor Hristea: „În mod excepțional, poate fi imitată chiar structura unor derivate regresive de tipul postverbalelor, de exemplu. Astfel, substantivul românesc *cânt* (care nu e atestat mai devreme de a doua jumătate a secolului al XIX-lea) este un postverbal din *cânta*, creat după modelul lui *chant* și special pentru a traduce acest cuvânt franțuzesc moștenit din latină (*cantus*). Din limba care îi stă la bază, româna nu a conservat decât subst. *cântec* «chanson» (< lat. *canticum*) și verbul *cânta* «chanter» (< lat. *cantare*)”⁸⁷. În aceeași categorie sunt incluse și postverbalele culte *crez* și *simț*: „modelele străine după care s-au format nu pot fi decât latinești și mai ales franțuzești (*credo* și *sens*)”⁸⁸.

Un alt calc apărut prin derivare regresivă este și *acuză*, extras din *acuză*, după modelul oferit de germ. *Klage*, derivat regresiv de la *klagen*⁸⁹; cf. și it. *accusa*, cu exact același sens, situație în care ar fi vorba despre un simplu împrumut.

B. Calcuri la cuvinte compuse

În funcție de natura elementelor care intră în alcătuirea compusului, se pot obține următoarele clase:

a) *compuse din cuvinte întregi*

bun-gust, după fr. *bon-gôût*; *bunom*, după fr. *bonhomme*; *bun-simț*, după fr. *bon-sens*; *fiuucidere*, după lat. *infanticidium*, model care a generat și apariția lui *pruncucidere*; *împrejur-stare*, după lat. *circumstantia*; *înainte-mergător*, după lat. *praecedens*, fr. *précédent* etc.

b) *compuse alcătuite dintr-un afixoid + un cuvânt întreg*

semicerc, după fr. *demi-cercle*; *semizeu*, după fr. *demi-dieu*; *triunghi*, după fr. *triangle*, lat. *triangulus*; *triunghiular*, după lat. *triangularis*⁹⁰ etc.

c) *compuse parasintetice*

bunomie < *bun* + *om* + *-ie*, după fr. *bonhomie*; *mărinimie* < *mare* + *inimă* + *-ie*, după lat. *magnanimitas* etc.

d) *compuse obținute prin abreviere*

O.Z.N. = *obiect zburător neidentificat* imită modelul american *U.F.O.* = *Unidentified Flying Object*, al cărui reflex în franceză îl constituie *OVNI* = *Objet volant non-identifié*⁹¹;

⁸⁷ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 411.

⁹⁰ Cf. DEX₂ unde se spune că este vorba despre un derivat de la *triunghi*, apărut după fr. *triangle*, și abia după aceea se invocă modelul latin. În opinia noastră ar putea fi vorba despre un calc direct după lat. *triangularis*.

⁹¹ Vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

AELS = Asociația Europeană a Liberului Schimb, după engl. *EFTA = European Free Trade Association*⁹²;

OIZ = Organizația Internațională a Ziariștilor, după fr. *OIJ = Organisation Internationale de Journalistes*⁹³;

OMS = Organizația Mondială a Sănătății, după engl. *WMO*⁹⁴ = *World Health Organisation*⁹⁵ etc.

*

O categorie aparte de calcuri lexicale, o reprezintă *adjectivele ori substantivele provenite din forme verbale prin schimbarea valorii gramaticale*. Cel care a probat existența acestei clase de calcuri este Theodor Hristea: „Mult mai rar însă, pot fi calchiate și unele adjective sau substantive care provin din forme verbale prin schimbarea valorii gramaticale”⁹⁶. În situațiile de acest tip, calcul lexical se combină cu calcul gramatical, așa încât cuvintele astfel apărute constituie rezultatul unui calc combinat, numit *lexico-gramatical*. Gerunziul verbului *suferi* a devenit adjectiv – *persoană suferindă* – după modelul oferit de fr. *souffrant*, *-e. Conținut*, la origine forma de participiu a verbului *conține*, a ajuns să fie folosit ca substantiv, ca și fr. *contenu*.

1.2. CALCUL LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

1.2.1. Circumscrierea fenomenului

Al doilea subtip al calcului lexical este calcul semantic. Și despre acesta s-a scris destul de mult în lucrările de specialitate, foarte mulți cercetători considerându-l o categorie aparte, nesubordonată calcului lexical. Această interpretare caracterizează mai ales lucrările din lingvistica generală, unde *calcul semantic* constituie un aspect de sine stătător al interferenței limbilor. În clasificarea pe care Sandfeld Jensen o propune, fenomenul, numit *împrumut de sens (emprunt sémantique)*, apare citat pe prima poziție cu următoarea definiție: „le sens d’un mot s’élargit d’après les significations du mot correspondant d’une autre langue”⁹⁷.

Și Boris Unbegaun vede în *calcul semantic* un tip aparte de imitație, despre care afirmă că, asemenea *calcului frazeologic*, are calitatea de a evita procedeele prin care se creează noi forme externe ale cuvintelor. În felul acesta adaptarea în limbă este ușurată, iar originea străină este simțită mai greu: „Ces deux espèces de calques ont en commun le fait d’éviter tout procédé qui tendrait à créer dans la langue une nouvelle forme externe du mot: leur acclimatation dans la langue se trouve facilitée par là même, et leur origine allogène n’est plus sentie par personne”⁹⁸.

---

⁹² Vezi Nicolae Felecan, *Vocabularul limbii române*, Cluj-Napoca, 2004, p. 248.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ Nu este exclus însă un împrumut din fr. *O.M.S. = Organisation Mondiale de la Santé*.

⁹⁵ Vezi Nicolae Felecan, *op. cit.*, p. 248.

⁹⁶ Theodor Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, p. 518.

⁹⁷ Kr. Sandfeld Jensen, *op. cit.*, p. 167.

⁹⁸ Boris Unbegaun, *op. cit.*, p. 21.

Louis Deroy merge chiar mai departe și, referindu-se la acest fenomen, pe care-l numește *împrumut de sens*, consideră nu numai că se distinge de calcul lexical, care presupune apariția unui cuvânt nou, dar și că includerea împrumuturilor semantice în categoria calculului constituie o confuzie regretabilă⁹⁹. Acest gen de împrumut reprezintă, după părerea sa, influența cea mai puțin perceptibilă exercitată de o limbă asupra alteia, întrucât, neapărând o formă lingvistică nouă, cei neavizați au impresia că este vorba despre o evoluție semantică a cuvântului pe care-l modifică la acest nivel. Totodată, Louis Deroy consideră că împrumutul de sens nu afectează decât superficial sistemul lingvistic¹⁰⁰.

R. A. Budagov¹⁰¹ acceptă existența calculului semantic pe care-l diferențiază însă de calcul lexical, considerându-l o categorie aparte: „uneori se întâlnesc nu numai calcuri structurale, ci și calcuri semantice, întrucât pot fi copiate atât structura, cât și sensul cuvintelor”¹⁰². În ceea ce privește frecvența calculului semantic, el susține, ca și Deroy, că acesta „reprezintă un fenomen relativ rar și aproape nestudiat”¹⁰³.

Pentru Christian Nicolas acest tip de calc este cel mai frecvent. Același lingvist consideră că această formă de imitație se opune celorlalte două mari tipuri de interferență lexicală: *împrumutul lexical* și *calculul morfologic*¹⁰⁴. Devine astfel clar că cercetătorul francez ignoră criteriul lingvistic comun după care calcul produs la nivel semantic și cel care copiază forma internă a unui derivat sau compus străin, numit de el *calc morfologic*, se reunesc, de fapt, într-un tip fundamental de imitație, care afectează cuvântul. Mai mult decât atât, el le reproșează lingviștilor că nu stabilesc granițe distinctive între aceste două categorii de calc: „même les meilleurs philologues traitaient le CS (= *calque sémantique*) avec un brin de désinvolture. Ernout, par exemple, semblait, dans le chapitre, précisément intitulé «les calques sémantiques», qu’il consacre au phénomène dans ses *Aspects du vocabulaire latin*¹⁰⁵, ne pas établir de distinction suffisamment nette entre CS et calque morphologique. Meillet et Marouzeau¹⁰⁶ proposent du processus une description plus imagée que linguistique et sont à l’origine de la «canonisation» des exemples choisis comme illustration et repris pieusement par la communauté des latinistes: les couples *sapientia / σοφία*, *ars / τέχνη*, *causa / αἰτία*, *locus / τοπος*, *ratio et verbum / λογος* prennent leurs plumes la valeur exemplaire

---

⁹⁹ L. Deroy, *op. cit.*, p. 216.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 215.

¹⁰¹ *Op. cit.* p. 139.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Christian Nicolas, *Le procédé de calque sémantique*, în „Cahiers de lexicologie” voi. LXV 1994–II, p. 80.

¹⁰⁵ Vezi Coll. Études & Commentaires, Paris, Klincksieck, 1954, p. 86–91, apud Christian Nicolas, *op. cit.*, p. 78, nota 16.

¹⁰⁶ A. Meillet, *Esquisse d’une histoire de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1966, p. 194–195; J. Marouzeau, *Quelques aspects de la formation du latin littéraire*, Paris, Klincksieck, 1949, p. 140–141, apud Christian Nicolas, *op. cit.*, p. 78, nota 17.

(d'ailleurs justifiée) d'arbres sacrés qui tendent, probablement, à masquer une forêt"¹⁰⁷. Totodată, autorul francez remarcă faptul că lingviștii citați au găsit termenul just pentru a caracteriza acest procedeu lingvistic pe care el îl apreciază a fi foarte complex. Astfel, Meillet propune denumirea *emprunt de sens*, traducere a germ. *Bedeutungslehnwort*, în vreme ce Marouzeau face un joc de cuvinte atunci când descrie calcul semantic drept o *transfuzie de sens* (*transfusion de sens*), oferind astfel „une image juste et frappante”¹⁰⁸ a procedurii.

Argumentele pe care Christian Nicolas le invocă pentru a opune cele trei tipuri de interferență lexicală nu rezistă însă la un examen atent: „Comme l'emprunt lexical et le calque morphologique, il¹⁰⁹ signale un certain degré de bilinguisme, comme l'emprunt lexical et le calque morphologique, il se trouve souvent impliqué dans un exercice de traduction, comme l'emprunt lexical et le calque morphologique, il participe du vaste phénomène de la création lexicale. Il y a à chaque fois une transposition bilingue, mais la différence entre le trois catégories tient à la nature de ce qui est transféré d'une langue à l'autre: signe complet, morphèmes traduits ou sèmes. C'est principalement sur ces critères objectifs que les linguistes opèrent des typologies”¹¹⁰. Se face astfel trimitere la lucrări semnate de E. Haugen, T. E. Hope, R. N. Werth, R. Gusmani sau J. Humbley¹¹¹.

Se poate constata că C. Nicolas ține seama numai de diferențele existente între cele trei tipuri de interferență și ignoră caracteristica esențială comună a celor două tipuri de calc, care nu doar permite, ci impune gruparea lor într-un tip de imitație mai larg, privitor la cuvânt, în general.

1.2.2. Opinii privind clasificarea calcului semantic

O clasificare detaliată a calcurilor semantice a oferit Einar Haugen¹¹². În funcție de gradul de distanțare față de termenul-sursă, respectiv *import* sau *substituție* de morfeme, lingvistul american de origine norvegiană stabilește trei clase de transferuri lingvistice¹¹³. În ultima dintre acestea, caracterizată prin substituție totală de morfeme și denumită *loanshift*, include, alături de *calcul prin traducere* (*loan translation*), *împrumutul semantic* (*semantic loan*). *Loan translation* este lăsat în plan secundar, o atenție deosebită fiind acordată celeilalte

---

¹⁰⁷ Christian Nicolas, *op. cit.*, p. 78–79.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 79.

¹⁰⁹ Este vorba despre *calcul semantic*.

¹¹⁰ *Op. cit.*, p. 80.

¹¹¹ În ordinea în care au fost citați autorii, este vorba despre următoarele lucrări: *The Analysis of Linguistic Borrowing*, în „Language”, 26, Baltimore, Waverly Press, 1950, p. 210–231; *The analysis of Semantic Borrowing*, „Essays presented to C. M. Girdlestone”, Newcastle, King's College, 1960, p. 125–141; *A Methodology for Reconstructing Patterns of Cross-Cultural Semantic Contact*, în *Proceedings of the 11th Intern. Congress of Linguistics*, Bologne – Florence, 28/08 – 09/09 1972; *Per una tipologia del calco linguistico*, I & II, în „Incontri linguistici”, Università degli studi di Trieste, Udine, 1, 1974, p. 21–50 și 3, 1976, p. 7–18; *Vers une typologie de l'emprunt lexical*, în „Cahiers de lexicologie”, 25, 1974, p. 46–70.

¹¹² Einar Haugen, *The Analysis of Linguistic Borrowing*, p. 214 ș.u.

¹¹³ Vezi mai sus, la p. 18–19.

Categorii. Astfel, Haugen spune că unele împrumuturi străine apar în limbă numai ca schimbări în folosirea cuvintelor native. El distinge două situații, în funcție de gradul de asemănare între noul și vechiul sens al cuvântului:

a) Dacă noul înțeles nu are nimic în comun cu cel vechi, situația poate fi descrisă ca *omonim de împrumut (loan homonym)*¹¹⁴. Exemplul ales de autor este cel al port.-am. *grosseria* „remarcă grosolană”, care a ajuns să fie folosit și cu sensul de „băcănie” sub influența engl. *grocery* căruiua îi este specific numai acest din urmă sens. Rezultatul constă în faptul că, datorită influenței engleze, *grosseria* are două sensuri între care nu există nicio legătură de filiație, ceea ce presupune înregistrarea în dicționar a două cuvinte distincte.

*

Considerăm însă că în asemenea situații nu este vorba despre calc semantic, dat fiind faptul că nu este respectată o condiție esențială a acestui tip de imitație, anume polisemia modelului și, în același timp, existența unui sens comun între cei doi termeni care interacționează. În cazul de față este vorba, mai degrabă, de o confuzie lexicală, despre care, de altfel, Haugen vorbește mai jos, oferind un alt exemplu. Un portughez, stabilit în America, putea să creadă că engl. *grocery* îi este propriu și sensul cu care el îl folosea pe *grosseria*. În acest fel, cei doi termeni puteau ajunge să se alinieze și la nivel semantic, pe lângă cel formal, la care se măseau foarte mult.

b) Atunci când există o anumită suprapunere între sensul vechi și cel nou se poate vorbi despre *sinonime de împrumut (loan synonyms)*, care constau în adăugarea unei nuanțe semantice la morfemul nativ. Acestea în schimb ar putea fi împărțite în *deplasări semantice (semantic displacements)*, în care termenii nativi sunt atribuiți unui fenomen cultural inedit, aproximativ asemănător cu ceva din vechea cultură, și *confuzii semantice (semantic confusions)*, în care deosebirile indigene sunt șterse datorită influenței sinonimiei interlingvistice parțiale. O *deplasare semantică* se produce în cazul în care un portughez stabilit în America folosește cuvântul *pêso* „valoare” (din sp. *peso*) cu sensul „dolar”. Același fenomen se petrece între port.-am. *livraria* „librărie” și engl. *library* „bibliotecă”, atunci când termenul englez este tradus în limba portughezilor din America prin *livraria*, și nu prin port. *biblioteca*. Procesul poate fi simbolizat în felul următor: dacă limba *A* are două cuvinte a_1 și a_2 , peste care se suprapun unele sensuri ale unui cuvânt b în limba *B*, presiunea lui *B* asupra lui *A* conduce adeseori la confuzia lui a_1 și a_2 ; dacă a_1 seamănă fonetic cu b , este posibil chiar ca b să-l înlocuiască total pe a_2 ¹¹⁵.

Se precizează că *împrumuturile prin substituție (loanshifts)* se produc mai ales atunci când două cuvinte din două limbi diferite se aseamănă atât din punct de vedere fonetic, cât și din punct de vedere semantic. Pentru acești termeni Haugen propune denumirea *analogues*. Pentru cuvintele care seamănă numai fonetic, folosește numele *homophones*, în vreme ce acelora care prezintă similaritate

¹¹⁴ Einar Haugen, *The Analysis of Linguistic Borrowing*, p. 219.

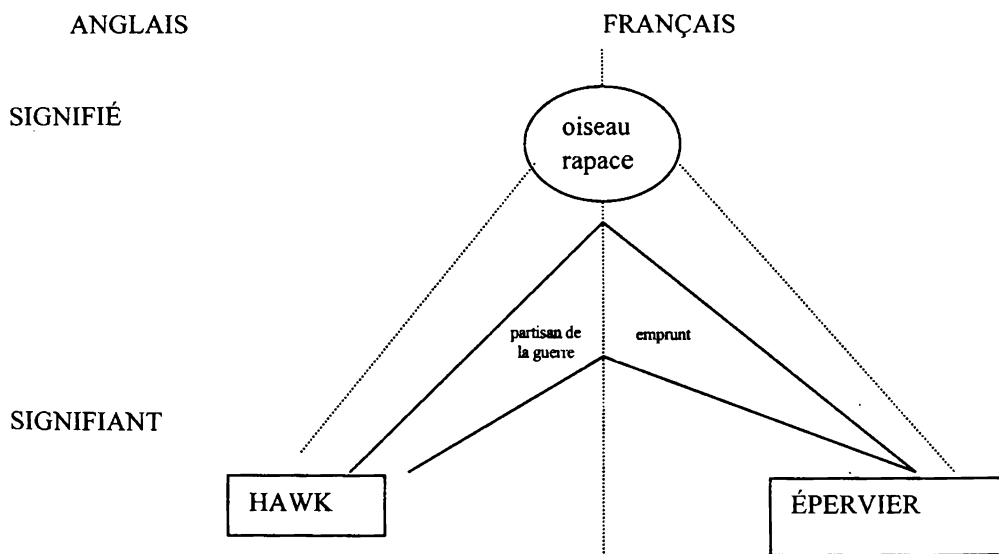
¹¹⁵ Idem, *op. cit.*, p. 220.

semantică le spune *homologues*. „All three kinds can become starting-points for a morphemic substitution”, spune Haugen¹¹⁶.

Pentru a înțelege mai bine categoriile stabilite de Einar Haugen, prezentăm în continuare o analiză a lor, întreprinsă de J. Humbley, într-o lucrare dedicată *împrumutului lingvistic*¹¹⁷.

Homologues. Humbley spune despre acestea că reprezintă „le cas de transferts sémiques dans la situation où les signifiants dans les deux langues ne présentent pas d’analogie. Il suffit qu’un mot dans la langue source ait un sème en commun avec un mot de la langue 1; il est alors possible de transférer un autre sème du mot étranger au mot de la langue 1”¹¹⁸. Exemplul oferit este al fr. *épervier*, care are în comun cu engl. *hawk* sensul „oiseau rapace”. În plus, termenul englezesc a început să fie folosit de americani, odată cu războiul din Vietnam, și cu sensul „partisan de la guerre”. Urmarea este că termenul francez începe să fie folosit și el cu sensul pe care termenul englezesc îl are în plus: „On peut dire que le deuxième sème est emprunté lorsque le français emploie épervier dans un contexte où le deuxième sème serait valorisé en anglais”¹¹⁹. Humbley propune pentru acest proces următoarea schemă:

Humbley constată că anumiți lingviști, printre care T. E. Hope, observând că substituția morfematică este completă, ca și în cazul calcului, includ exemplele de acest tip în categoria calcului semantic: „certains linguistes réservent le terme calque sémantique à ce cas bien précis, le classifiant ainsi avec le calques, ou lexies

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ J. Humbley, *Vers une typologie de l'emprunt linguistique*, în „Cahiers de lexicologie”, XXV (1974) II, p. 46–70.

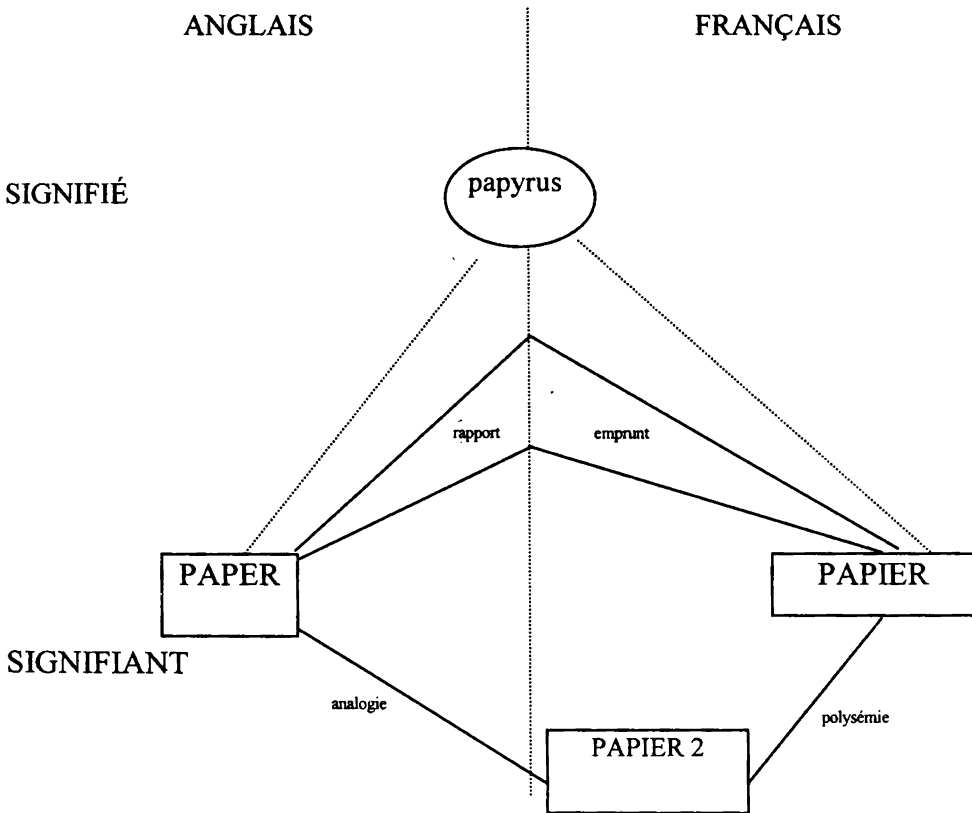
¹¹⁸ *Idem, op. cit.*, p. 58.

¹¹⁹ *Ibidem*.

complexes, où les morphèmes montrent une substitution complète, mais dont l'agencement est motivé par un modèle étranger. En réalité cette différence de terminologie s'explique par le fait que le linguiste considère le cas de deux points de vue complémentaires. D'une part il représente une adaptation parfaite à la langue 1 comme les autres catégories d'emprunt sémantique, mais en comparaison avec le modèle, la substitution de morphèmes est complète, comme dans le cas de calques"¹²⁰.

Analogie. Transferul semic poate fi declanșat de analogia formală: „lorsqu'un mot de la langue 2 ressemble à un mot de la langue 1 sur le plan formel, et possède en outre au moins un sème en commun, l'emprunt d'un deuxième sème éventuel est favorisé"¹²¹. În această situație se află fr. *papier* și engl. *paper*, care au în comun semul „papyrus” și, totodată, o formă asemănătoare. În plus, *paper* înseamnă și „rapport”, sens care este împrumutat și de termenul francez. Humbly spune că împrumutul a fost facilitat de asemănarea formală.

Împrumut semantic prin analogie:

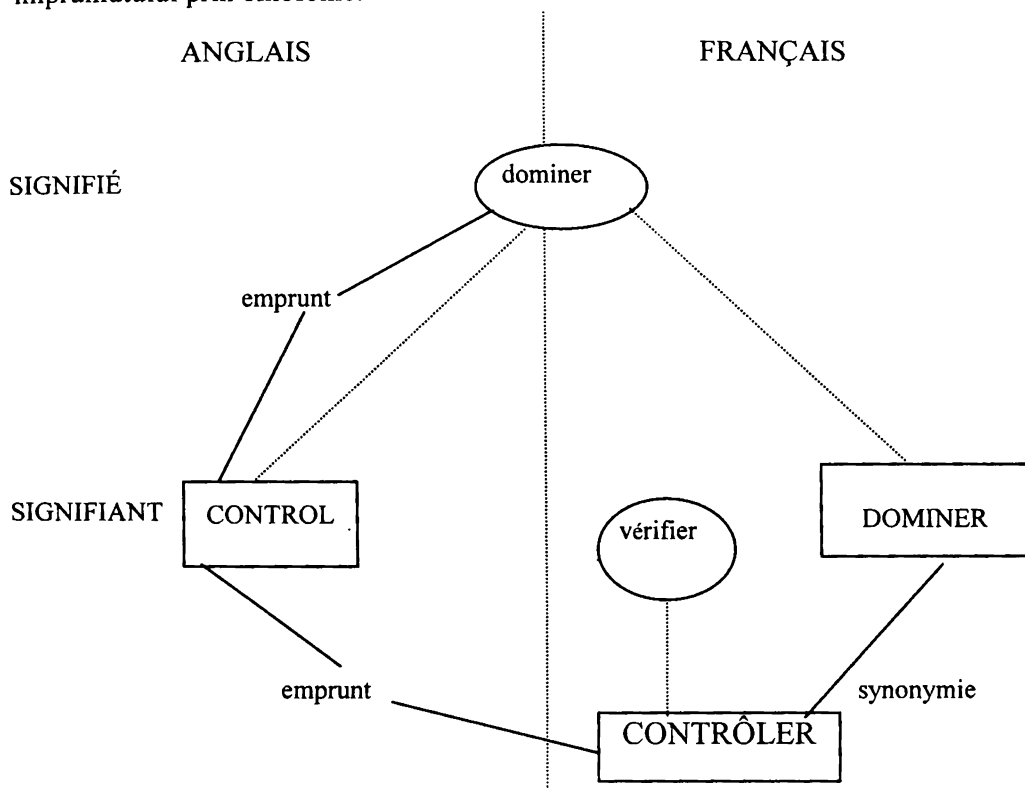

Humbly consideră că cele mai multe alunecări semantice se încadrează în această categorie, fiind facilitate de asemănarea existentă atât în plan formal, cât și în cel semantic.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 59.

¹²¹ *Ibidem*.

Homophones. Este o categorie alcătuită din cuvinte care prezintă asemănări cu un cuvânt dat, din altă limbă, numai în ceea ce privește aspectul exterior: „le sens de la langue source peut alors être donné à son homophone dans la langue 1”¹²². Dificultatea principală de acceptare a acestei categorii este dată, spune autorul, de analiza semică. În acest sens, se pune întrebarea: „pouvons-nous dire par exemple que le français *contrôler* du XIXe siècle, avant toute influence anglaise, n’avait rien en commun avec l’anglais *to control*”¹²³. Pentru interpretarea că cele două arii semantice nu coincid, Humbley propune următoarea schemă a împrumutului prin omofonie:

Din exemplul citat, rezultă că fr. *contrôler* „vérifier” este folosit și cu sensul lui *dominer* datorită asemănării formale cu engl. *to control*. Însă, din moment ce acestui din urmă termen nu-i este propriu decât sensul „dominer”, considerăm că nu este vorba despre acel împrumut de sens care se identifică cu calcul semantic, ci ne aflăm în prezența a ceea ce pedagogii antici au numit *les faux amis*¹²⁴. Este

¹²² *Ibidem*, p. 61.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ În legătură cu acest aspect, vezi P. Collart, *Glossaire latin-grec inédit sur un papyrus d'Oxyrrhinchus*, în *Mélanges Alfred Ernout*, Klincksieck, 1940, p. 61–74, apud Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine gréco-latin*, Édition Peeters, Louvain – Paris, 1996, p. 66.

vorba despre cuvinte din limbi diferite care seamănă unele cu altele, fără a avea același sens și care pot să conducă la greșeli de traducere. C. Nicolas a observat că într-o comunitate bilingvă acești *fałsi amici* sunt primii responsabili de interferență: „dans le cas d'une communauté bilingue, ils sont les premiers responsables d'interférences: synonymes d'emprunt quand le faux-ami est du même registre (*livraria / library*), homonymes d'emprunt quand il est sans rapport avec son «homophone» (*grosseria / grocery*)”¹²⁵.

Cât privește rezultatele împrumuturilor semantice prezentate, Humbley precizează: „Le résultat des trois types d'emprunt sémantique est une polysémie créée par rapport à l'ancien signifiant. Einar Haugen distingue en effet entre synonyme d'emprunt (lorsque le lien sémantique entre l'emprunt et le mot existant dans la langue 1 est évident) et homonyme d'emprunt (dans le cas où le lien sémantique n'est pas évident)”¹²⁶.

Analiza făcută de Haugen a stârnit multe comentarii. În acest sens, Louis Deroy, referindu-se la categoriile *loan homonym* și *loan synonym*, consemnează: „l'emprunt sémantique résulte d'une équivalence reconnue entre deux mots appartenant à des langues distinctes, mais [...] cette équivalence peut être établie tantôt d'après le sens. Le premier cas, c'est celui, par exemple, de l'anglais *hobby-horse* et du français *dada* 'cheval de bois'. Il implique un bilinguisme du locuteur ou du traducteur qui l'introduit. Le second cas, c'est celui de l'anglais *to appoint* 'designer, nommer' et du français *appointer* 'donner un salaire fixe'. Il implique aussi un certain bilinguisme, mais imparfait, car le rapprochement est, en réalité, une méprise. Mais si le processus diffère sensiblement dans le deux cas, le résultat linguistique est le même: un mot emprunte à l'autre un sens nouveau et le juxtapose à sa signification première comme s'il avait acquis par une évolution sémantique interne”¹²⁷.

T. E. Hope păstrează schema propusă de Einar Haugen pentru împrumutul semantic, propunând totuși unele modificări. În primul rând, Hope consideră, pe bună dreptate, că denumirea *loan polysemy* descrie mai adecvat relația stabilită între sensul indigen și cel împrumutat decât *loan synonymy*: „I shall replaced as occasion demands the term *loan-synonymy* by *loan polysemy* wich in many situations evokes more accurately the relation between established (indigenous) and borrowed senses”¹²⁸. În al doilea rând, din sfera mai largă a *loan synonymy* desprinde cazul special al calcului semantic: „I shall detach from the comprehensive rubric of *loan-synonymy* the special case of *semantic calque*, i.e. where translation of forms occurs between source and borrowing languages during transfer of meaning (e.g. Fr. *dada* 'hobby-horse' coming to mean 'special

---

¹²⁵ Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine gréco-latin*, p. 66.

¹²⁶ J. Humbley, *op. cit.*, p. 61–62.

¹²⁷ Louis Deroy, *op. cit.*, p. 201.

¹²⁸ T. E. Hope, *Lexical Borrowing in the Romance Languages. A critical Study of Italianisms in French and Gallicisms in Italian from 1100 to 1900*, vol. al II-lea, Oxford, 1971, p. 639.

occupation or preoccupation' under the influence of English *hobby* or German *Ente* meaning 'lying newspaper report' under the influence of Fr. *canard*). The latter will be classed as a distinct third category of semantic loan"¹²⁹.

Ceea ce deosebește *sinonimele de împrumut* de *omonimele de împrumut*, în afara criteriului formal, insuficient la acest nivel de analiză, este faptul că, la acestea din urmă, noul sens pare să nu aibă nicio legătură cu termenul la care apare, în vreme ce, la celelalte, se poate observa „a 'logical', gradual extension of meaning"¹³⁰. Astfel încât devine mai coerentă dihotomia *loan homonymy* / *loan polysemy* propusă de T. E. Hope: „If [...] our analysis of semantic borrowing is based upon a progression of increasing semantic affinity between established and borrowed significations (which has the advantage of allowing us to shelve formal considerations entirely for the time being and confine discussion to the semantic level) the principle which may most usefully be invoked is clearly not that of synonymy, but that of *polysemy*”¹³¹.

*

Observațiile lui Haugen sunt valabile mai ales în ceea ce privește cazurile de bilingvism specifice unor persoane stabilite într-o regiune în care limba maternă trece în plan secund. Pentru limba română, exemple de acest tip a oferit Cristina Micușan¹³². Studiind limba unor periodice scrise în limba română, dar editate în S.U.A., autoarea citată a înregistrat modificări semantice în sfera unor cuvinte, produse sub influența unor termeni din engleza americană care se aseamănă foarte mult din punct de vedere formal cu cei românești. Astfel, *actual* este folosit în publicațiile respective cu sensul „real, adevărat, veritabil”. Aceasta nu înseamnă o îmbogățire a sferei semantice a termenului respectiv, după cum precizează și Cristina Micușan: „il ne s'agit pas d'un enrichissement du contenu sémantique du lexème mais de sa substitution par le contenu sémantique du lexème du modèle”¹³³. Este vorba, așadar, despre o substituție a conținutului semantic al cuvântului, care, după cum observă autoarea citată, nu mai este folosit cu sensul din româna standard. Pentru noțiunea exprimată de *actual* românii din S.U.A. folosesc adjectivul *prezent*. Sintagma *în societatea prezentă* desemnează, de exemplu, la aceștia nu „societatea de față”, ci *societatea actuală*. Un alt exemplu este cel al adjectivului *valabil*, care, prin apropiere formală de engl. am. *valuable*, nu mai este folosit cu sensul care îi este specific în româna literară, ci cu acela de „prețios, care are valoare”, propriu termenului străin¹³⁴.

Asemenea situații probabil că sunt mai mult sau mai puțin numeroase în vorbirea și în scrisul românilor care trăiesc într-o țară unde se vorbește un alt

---

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ Uriel Weinreich, *op. cit.*, p. 50. Vezi și Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine gréco-latin*, p. 66.

¹³¹ T. E. Hope, *The Analysis of Semantic Borrowing*, p. 131.

¹³² Cristina Micușan *Types d'interférences lexicales dans un cas de bilinguisme romano-germanique*, în *Acte XII*, vol. II, p. 1219–1225.

¹³³ *Ibidem*, p. 1224

¹³⁴ *Ibidem*.

idiom. Pentru limba română în sine însă ele nu au nicio relevanță, întrucât perspectiva ca asemenea inovații să se impună în România este aproape inexistentă.

*

În lingvistica românească, existența *calcului semantic* este unanim admisă. Concepția pe care cercetătorii o au cu privire la statutul acestui tip de calc este diferită. Dacă în unele lucrări imitația produsă la nivelul sensului reprezintă, după cum am văzut¹³⁵, un alt tip de interferență decât aceea produsă la nivelul formei interne a cuvântului, în alte cercetări cele două aspecte se reunesc într-un singur tip fundamental de calc. Așa procedează, de pildă, I. Rizescu¹³⁶, care include calcul semantic în aceeași categorie cu calcul lexical pe considerentul că ambele se referă la cuvinte.

Totodată, el afirmă că „din studiile consacrate până acum acestei probleme, privind fapte din limbi deosebite, rezultă că cele mai multe calcuri sunt cele care privesc îmbogățirea sensurilor cuvântului”¹³⁷. Cu privire la acest din urmă aspect, Theodor Hristea este de altă părere¹³⁸. În urma unui examen statistic atent, autorul citat a ajuns la concluzia că numărul calcurilor lexicale de structură este mult mai mare decât al celor semantice: „Când o limbă derivă sau compune cuvinte cu ușurință, este de așteptat ca ea să și calchiece fără greutate forma internă a unor compuse sau derivate din alte limbi. Parcurgând atent și integral *Dicționarul limbii române moderne* și (parțial) alte dicționare, am constatat că numărul calcurilor de structură românești este incomparabil mai mare decât al celor semantice”¹³⁹. Același lingvist observă că numărul calcurilor de structură morfematică este mai mare în acele limbi care dezvoltă mai mult procedeul compunerii. Aceste constatări îi permit cunoscutului lexicolog să contrazică afirmația lui Ion Rizescu, citată mai sus.

*

Referitor la încadrarea calcului semantic în categoria mai largă a calcului lexical, alături de calcul de structură, suntem de părere că, întrucât ambele tipuri menționate se referă la cuvânt, primul reprezentând un împrumut de sens, iar cel de-al doilea un împrumut de formă internă, ambele fac parte din aceeași clasă, opunându-se astfel celorlalte varietăți de calc. Împrumutul de sens nu trebuie însă confundat cu împrumutul propriu-zis. Dacă cel de-al doilea vizează adoptarea atât a sensului cât și a formei cuvântului străin, operația soldându-se cu apariția unei formații lexicale noi în întregime, cel dintâi presupune existența în limba care calchiază a cuvântului la care se adaugă un sens nou, corespunzător termenului străin. Pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie ca cele două cuvinte, autohton și străin, între care se stabilește o relație de echivalență parțială, să aibă un sens comun, iar cel din urmă, a cărui structură semantică este copiată, să fie

---

¹³⁵ În legătură cu acest aspect, vezi mai sus, p. 21, 23.

¹³⁶ Rizescu, *Contribuții*, p. 6.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ Theodor Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL, anul XVIII, nr. 5, 1967, p. 507–527.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 523–524.

polisemantic. În urma copierii sensului străin, termenul la care se produce calcul va deveni, la rândul lui, polisemantic.

1.2.3. Definiții

Pe baza acestor caracteristici esențiale, *calcul semantic* poate fi definit ca „un fenomen lingvistic care constă în preluarea de către un cuvânt a sensului sau a sensurilor unui cuvânt străin, pe care acesta le are în plus față de sensul comun al celor două cuvinte”¹⁴⁰.

Nu lipsite de interes ni se par definițiile pe care *calcul semantic* le-a primit în lingvistica generală. Astfel, pentru J. Marouzeau, calcul semantic este „forme d’emprunt souvent méconnue, mais non négligeable [...], aspect le plus délicat, et sans doute le plus efficace, de l’apparement multiforme, poursuivi au cours des siècles, auquel le latin doit pour une bonne part sa richesse et sa fortune”¹⁴¹.

Într-o lucrare ce are ca obiect evidențierea unor aspecte ale vocabularului latin, A. Ernout a dedicat un capitol special problemei calculului semantic, despre care consemnează: „Une autre forme de calque, plus ingénieuse et plus discrète, que la copie pure et simple, est l’*emprunt sémantique*, procédé qui consiste à transposer le sens d’un mot d’une langue donnée dans un mot d’une autre langue qui lui ressemble par la formation, mais qui n’était pas auparavant employé dans cette acception particulière”¹⁴².

În sfârșit, Christian Nicolas susține despre calcul semantic că: „il consiste à solidariser un concept nouveau dans la langue, non encore lexicalisé, et une unité lexicale pré-existante sur le modèle d’une combinaison concept-lexème telle qu’on peut la voir déjà réalisée dans une langue étrangère. Le calque sémantique est donc le procédé par lequel un locuteur transpose sur une signe de la langue A une relation forme-sens jusque là inédite, en se fondant sur l’existence de cette même relation à l’intérieur d’une signe de la langue B”¹⁴³. Același autor precizează în continuare: „le calque sémantique [...] est une transposition bilingue qui fait passer, dans des circonstances déterminées (traduction, recherche d’équivalences sémantique...), d’un mot étranger à un mot autochtone, avec qui il se croise dans une ou plusieurs acceptions de base, une notion nouvelle, inédite à cette heure dans la langue emprunteuse”¹⁴⁴.

1.2.4. Probleme de terminologie

În denumirile care s-au dat imitațiilor produse la nivel semantic se pornește de la interpretarea acestui fenomen ca reprezentând fie un împrumut, fie un calc. În acord cu punctul de vedere avansat de Antoine Meillet, anumiți autori consideră

---

¹⁴⁰ Definiția îi aparține lui Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 342.

¹⁴¹ J. Marouzeau, *Quelques aspects de la formation du latin littéraire*, 1949, p. 141.

¹⁴² A. Ernout, *Aspects du vocabulaire latin*, Paris, Klincksieck, 1954, p. 86–87.

¹⁴³ Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine gréco-latin*, p. 7.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 19.

calcul semantic ca reprezentând un *împrumut de sens*, în vreme ce alții fac o distincție netă între împrumut și calc la acest nivel. Totodată, în lingvistica generală se înregistrează o diversitate terminologică cu privire la același fenomen de limbă. În germană se folosesc termenii: *Bedeutungslehnwort*, *Lehnbedeutung*, *Bedeutungsentlehnung*, *Lehnübersetzung*, *Lehnschöpfung*, *Abklatsch*, în engleză: *semantic loan*, *semantic borrowing*, *semantic calque*, *loan creation*.

Lingvistul italian Roberto Gusmani este de părere că numele *calc semantic* (*calco semantico*) prezintă inconvenientul de a fi prea general, mai ales că există repercusiuni în planul semnificației și în alte tipuri de interferență, cum ar fi împrumutul și calcurile structurale. Cu toate acestea termenul ar putea fi păstrat, spune el, precizând: „D’altro canto non ci sono particolari motivi per tenere separati i calchi di significato in senso stretto da altri fenomeni d’imitazione della funzione sintattica, della combinazione della unità linguistiche, di determinati usi metaforici, che al pari di quelli comportano un semplice mutamento nell’impiego di elementi già presenti nella lingua, sicché parrebbe più conveniente parlare di «calco di funzione semantica e sintattica»: la designazione consueta ha però un indubbio vantaggio di brevità e potrà essere mantenuta, una volta che si abbia il carattere convenzionale della stessa”¹⁴⁵.

T. E. Hope este de părere că, din punct de vedere strict semantic, *împrumutul semantic* și *calcul semantic* sunt echivalente, ceea ce înseamnă că nu ar trebui să se facă o distincție între ele: „Most do not distinguish between semantic calque and semantic loan in its wider aspects presumably because from a purely semantic standpoint the two are felt to be congruent”¹⁴⁶.

Pentru lingvistica franceză, Christian Nicolas observă că există două tendințe în denumirile care s-au dat fenomenului. Există astfel lingviști la care apar următorii termeni: 1. *împrumut*, pentru împrumutul lexical; 2. *calc*, pentru calcul de formă internă, numit de Nicolas calc morfologic; 3. fie *împrumut de sens*, fie *calc semantic* pentru calcul semantic. Alți autori, spune Nicolas, propun o terminologie unificată, de tipul: 1. *împrumut lexical* (*emprunt lexical*); 2. *împrumut de formă internă* (*emprunt de la forme interne*); 3. *împrumut de sens* (*emprunt de sens*), sau: 1. *împrumut de semn* (*emprunt de signe*); 2. *împrumut al substanței formei* (*emprunt de la substance de la forme*); 3. *împrumut al substanței conținutului* (*emprunt de la substance du contenu*), sau: 1. *calc fonologic* (*calque phonologique*); 2. *calc morfologic* (*calque morfologique*); 3. *calc semantic* (*calque sémantique*) (avec, qu’on soit adepte de l’*emprunt* ou du *calque*, des variantes nombreuses)¹⁴⁷. În ceea ce-l privește, autorul citat se raliază aceluia care folosec termenii: 1. *emprunt lexical*; 2. *calque morfologique*; 3. *calque sémantique*, „refusant, en l’occurrence, la dichotomie *emprunt de sens* (ou *emprunt sémantique*) / *calque sémantique* qui a parfois cours”¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Roberto Gusmani, *Per una tipologia del calco linguistico*, Parte I, p. 25.

¹⁴⁶ T. E. Hope, *Lexical Borrowing in the Romance Languages*, p. 643.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 80.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

Pentru T. E. Hope¹⁴⁹ *calcul semantic (semantic calque)* și *împrumutul semantic (semantic loan)* reprezintă categorii ale așa-zisului *semantic borrowing*. Prin *semantic borrowing* Hope denumește procesul lingvistic, în vreme ce *semantic loan* și *semantic calque* reprezintă rezultatele acestui proces. *Împrumutul semantic* se află în relație fonetică cu modelul său, în vreme ce *calcul semantic* este însoțit de o traducere și rămâne independent față de model în ceea ce privește aspectul exterior. Pe baza acestei distincții și urmând criteriile stabilite de Haugen, Hope stabilește patru subtipuri:

1. *calc semantic* fără legătură fonetică cu modelul; ex. engl. *word* „parole d'honneur” reprezintă un *loan synonym*, în măsura în care constituie același cuvânt ca și *word* „parole”;

2. *împrumut semantic* cu asemănare fonetică în raport cu modelul; fr. *introduire* folosit cu sensul „présenter”, ca urmare a apropierii de engl. *introduce*;

3. *calc semantic* sau *omonim de împrumut*; germ. *Ente* „canard” și *Ente* „fausse nouvelle”, după fr. *canard*;

4. *împrumut semantic* sau *omonim de împrumut*: *grosseria* „épicerie” (engl. *grocery*).

Cu privire la această distincție făcută de Hope, între calcul semantic și împrumutul de sens, C. Nicolas observă că ea nu a fost recunoscută ca fiind fundamentală de toți lingviștii: „Cette distinction trop subtile qu'établit T. E. Hope à la suite d'E. Haugen entre calque sémantique et emprunt de sens, dans la mesure où chez le philologue français il n'y a aucun critère de ressemblance phonétique qui serve de départ entre les deux catégories, cette distinction, donc, n'est pas reconnue comme fondamentale par tous les linguistes”¹⁵⁰.

Distincția pertinentă care s-ar putea face în interiorul calculului semantic ar fi aceea între *calc semantic de polisemie*, înțelegând prin aceasta că noul sens dobândit prin imitație conduce la *polisemie*, și *calc semantic de omonimie*, când între sensurile termenului analizat nu există nicio legătură. Pentru prima situație, Gusmani adoptă denumirea *calc semantic sinonim*, în acord cu terminologia lui Hope.

*

În ceea ce privește limba română, cele mai multe calcuri produse la nivel semantic conduc la *polisemie*.

Sensul „înfățișare, aspect exterior al unei persoane, expresie, alură, aparență”, cu care rom. *aer* începe să fie folosit în secolul al XIX-lea, se datorează fr. *air*₂, definit în dicționarele franceze prin „apparence générale habituelle à une personne, allure, façon, genre”¹⁵¹. În ceea ce privește sensul etimologic al termenului românesc de „amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei și care este absolut necesar vietăților aerobe”, acesta este propriu în franceză lui *air*₁. Astfel, dacă în limba-model avem a face cu un caz de omonimie, în română este vorba, cel puțin deocamdată, de polisemie. Important este însă faptul că și în

¹⁴⁹ T. E. Hope, *The Analysis of Semantic Borrowing*, p. 131 ș.u.

¹⁵⁰ Christian Nicolas, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine gréco-latin*, p. 69–70.

¹⁵¹ ROBERT, s.v. *air*₂.

franceză a fost inițial vorba despre un singur cuvânt cu mai multe sensuri, ceea ce a făcut posibil calculul semantic în română.

Verbul *a se afla* s-a folosit într-o anumită perioadă și cu sensul „a se simți”, datorită influenței exercitate de fr. *se trouver*, căruia îi sunt proprii sensurile „a se găsi, a se afla”, dar și „a se simți”.

A abate a dobândit sensul „a întrista, a deprima, a descuraja, a demoraliza”, după modelul oferit de fr. *abatre*. De remarcat că un dicționar ca LEXIS înregistrează două cuvinte *abatre*, sensul nou, pe care noi l-am indicat pentru termenul românesc fiindu-i propriu lui *abatre*₂, desprins din *abatre*₁, în vreme ce ROBERT înregistrează un singur articol de dicționar, cu mai multe sensuri. În ceea ce privește dicționarele românești, o evoluție poate fi observată și aici. Dacă în DEX₂, erau înregistrate două cuvinte *abate*, dintre care unul substantiv, celălalt verb, în MDA apar trei termeni identici, ultimii dintre ei fiind verbe. În ceea ce privește etimologia termenului cu sensul care ne interesează, este indicat fr. *abatre*, fără nicio altă precizare.

Cuvintele *atârna*, *atârnat* și *atârnaire* au fost folosite într-o anumită perioadă și cu un alt sens decât „a sta suspendat, a fi agățat de ceva”, „suspendat de un punct fix” și, respectiv, „acțiunea de a (se) atârna și rezultatul ei”. Astfel, termenii citați au căpătat în plus sensurile „a depinde de ceva/cineva”, „dependent, vasal” și „dependență, supunere”. În ceea ce privește sensul verbului, DA spune că s-a dezvoltat „din ideea de «a rămâne agățat de ceva»¹⁵², fără a exclude însă o influență străină, ce s-ar putea datora lat. *de-pendere*, germ. *ab-hängen*. În ceea ce ne privește, suntem de părere că nu poate fi vorba despre o evoluție semantică firească a termenilor respectivi, dat fiind faptul că sensurile noi nu s-au păstrat, iar pentru noțiunile respective au fost preferate neologismele *a depinde*, *dependent*, *dependență*, toate de origine franceză. Trebuie însă precizat faptul că influența semantică produsă asupra cuvintelor românești amintite nu aparține francezei, ci latinei. Aceasta întrucât în franceză *dépendre* nu înseamnă și „a atârna de”, ci numai „a depinde de”¹⁵³. Dacă observăm însă că ambele sensuri sunt specifice lat. *dependere*¹⁵⁴, devine clar că modelul urmat de rom. *atârna* este cel latinesc. În ceea ce privește derivatele *atârnaire* și *atârnat*, sensul lor se explică prin fr. *dépendance* și *dépendant*, care au fost puse în legătură cu lat. *dependere*. Aceleași observații sunt valabile și pentru *a spânzura*, care, în următorul context, are sensul „a depinde”: „A face să spânzure interesul tuturilor de interesul unora, va să zică a stării în barbarie” (Bălcescu, S, 120). Calcurile amintite au fost înlocuite de împrumuturile *dependent*, *dependență*: „servagiul (robia) este o urmare neapărată a clăcii; el stă în *dependența* absolută în care se află țăranul sărac către stăpânul său” (Bălcescu, S, 101);

Bucătărie are în comun cu fr. *cuisine* sensul „cameră (sau clădire) în care se gătește mâncarea”; sub influența termenului franțuzesc, *bucătărie* a ajuns să

¹⁵² DA, s.v. *atârna*.

¹⁵³ Vezi LEXIS, s.v. *dépendre*.

¹⁵⁴ Vezi *Dicționar latin-român*, redactor responsabil Rodica Ocheșanu, București, 1962, s.v. *dependeo*, *-ere*.

denumescă și „felul obișnuit de a pregăti alimentele într-o țară, regiune etc.” Astfel, un restaurant cu bucătărie franțuzească sau chinezească va servi preparate specifice țărilor respective.

Primblare era folosit la scriitori din secolul al XIX-lea și cu sensul „loc amenajat într-un oraș pentru plimbare, parc”, explicabil prin fr. *promenade*.

*

Mai rare sunt situațiile în care prin calc semantic se ajunge la *omonimie de împrumut*. Astfel, sensul „pahar de bere” pe care *țap* l-a dobândit se explică prin germ. *Bock*. În urma acestei interferențe s-a ajuns la două cuvinte românești *țap*.

2. CALCUL GRAMATICAL

2.1. CARACTERISTICI GENERALE

Calcul gramatical presupune o inovație apărută prin imitație în sistemul gramatical al unei limbi, ca urmare a unei influențe străine. Imitația se poate produce fie la nivel sintactic, fie la nivel morfologic, ceea ce face posibilă distincția între calcul sintactic și calcul morfologic. Astfel, *calcul morfologic* constă în schimbarea categoriei lexico-gramaticale a unui cuvânt sau a regimului unui verb, potrivit situației existente într-o altă limbă. Mai precis, orice modificare a statului gramatical al unei părți de vorbire, ca urmare a presiunii unei alte limbi, constituie o imitație de natură morfologică. La rândul său, *calcul sintactic* presupune o schimbare a posibilităților de combinare ale limbii la nivelul propoziției sau al frazei.

Pentru Ion Rizescu „calcul gramatical constă în împrumutarea unui procedeu gramatical, a unei construcții gramaticale dintr-o limbă în alta”¹⁵⁵. În această categorie este inclus verbul *a se ruga*, care a devenit reflexiv dinamic sub influența v. sl. *МОЛИТИ СЯ*. Autorul observă că, „după cum în cazul calcurilor lexicale este necesar să existe un element comun (și anume un sens) între calc și modelul său, și calcurile gramaticale cer o condiție asemănătoare. Pentru a se putea calchia o anumită formă gramaticală în limba A după limba B, este necesar ca în cele două limbi să existe anumite elemente gramaticale comune”. În acest sens, calcul gramatical citat mai sus a fost posibil pentru că atât în română, cât și în slava veche a existat diateza reflexivă¹⁵⁶. Nelămuriri stârnește însă partea a doua a definiției, privitoare la *împrumutarea unei construcții gramaticale dintr-o limbă în alta*. Lipsa unor precizări cu privire la natura construcțiilor amintite poate conduce la concluzia că orice „construcție” străină, care este transpusă în altă limbă, are la bază un calc gramatical, concluzie care nu poate fi acceptată.

¹⁵⁵ Rizescu, *Contribuții*, p. 13.

¹⁵⁶ Cf. Hristea, PE, p. 172, unde se avansează ipoteza potrivit căreia formele reflexive de tipul celei citate ar fi putut să apară și independent de modelul slav, potrivit principiului susținut de Vendryes (*Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, XLIV, 1948, p. 1 ș.u.) că necesități comune creează unelte și forme gramaticale identice.

E. Seidel consideră că „un calc sintactic e [...] imitarea unui procedeu sintactic al unei alte limbi (de exemplu: rom. *a ajuta* construit cu dativul în loc de acuzativul din limba latină și franceză)”¹⁵⁷. Următoarea precizare, făcută de autor câteva rânduri mai jos, nu poate fi însă acceptată: „calcul sintactic nu trebuie să atingă întotdeauna structura propoziției”¹⁵⁸, ci se poate reduce la construcția unei sintagme, a unei părți de propoziție”¹⁵⁹. Acesta întrucât imitarea *construcției unei sintagme* ține de calcul frazeologic, iar cea a unei părți de propoziție, în cazul în care acea parte este un cuvânt, simplu sau compus, ține de calcul lexical. Astfel, nu putem fi de acord cu afirmația lui Seidel, potrivit căreia *binecuvânta* sau *fărădelege* reprezintă calcuri sintactice după slavonă.

Mult mai bine a fost surprins fenomenul de către Theodor Hristea, care precizează: „În general, se înțelege prin calc gramatical copierea sau împrumutarea, dintr-o limbă străină, a unui procedeu morfologic sau sintactic (de unde și existența celor două tipuri de calc gramatical)”¹⁶⁰.

Spre deosebire de calcul lexical, calcul gramatical este o formă de imitație care se produce mult mai rar, dată fiind rezistența mai mare a sistemului gramatical al unei limbi la presiunile din afară. Această părere este acceptată de majoritatea specialiștilor în domeniu. În acest sens, la Ion Rizescu se întâlnește următoarea afirmație: „O altă regulă generală privitoare la calc este că în orice limbă calcurile gramaticale sunt în număr mai mic decât cele lexicale, tocmai ca o reflectare a stabilității și a rezistenței mai mari a structurii gramaticale decât a vocabularului, a faptului că vocabularul este mai puțin închegat decât structura gramaticală”¹⁶¹. Este contrazisă astfel afirmația lui A. Sauvageot, potrivit căreia calcurile gramaticale ar fi cele mai numeroase¹⁶².

Frecvența redusă a calcurilor gramaticale, în special a celor morfologice, reprezintă, în viziunea lui Alexei Palii, motivul pentru care majoritatea specialiștilor acordă importanță calcurilor lexicale¹⁶³. Mai mult decât atât, el afirmă că autorii ruși citați în lucrarea sa ignoră existența calcului gramatical, acordând atenție exclusivă calcului lexical¹⁶⁴.

Theodor Hristea se raliază, la rândul său, celor care văd în calcul gramatical un fenomen rar, cu condiția ca „printre calcurile sintactice să nu fie incluse și cele frazeologice”¹⁶⁵. Precizarea autorului are în vedere confuziile întâlnite în unele lucrări de specialitate, în care transpunerea unei unități frazeologice dintr-o limbă în alta este considerată a fi rezultatul unui calc sintactic.

---

¹⁵⁷ E. Seidel, *op. cit.*, p. 134.

¹⁵⁸ În text, în loc de *propoziției* apare scris *prepoziției*, ceea ce considerăm că reprezintă o greșeală de dactilografiere.

¹⁵⁹ E. Seidel, *op. cit.*, p. 134.

¹⁶⁰ Hristea, PE, p. 172.

¹⁶¹ Rizescu, *Contribuții*, p. 39.

¹⁶² A. Sauvageot, *op. cit.*, p. 28.

¹⁶³ Precizăm că, potrivit clasificării oferite de autorul menționat, calcul frazeologic reprezintă un subtip al celui lexical.

¹⁶⁴ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 39.

¹⁶⁵ Hristea, PE, p. 172.

2.2. CONFUZII ÎNREGISTRATE

Unele calcuri produse la nivel lexical au fost considerate a fi imitații sintactice¹⁶⁶. O asemenea interpretare se întâlnește la E. Seidel, pentru care compusele *fără(de)lege* și *binecuvânta* reprezintă rezultatul unui calc sintactic¹⁶⁷. Cu privire la modul în care Seidel redă în scris compusul *fărădelege*, G. Mihăilă consemnează în recenzia dedicată cărții: „Autorul scrie separat cuvântul *fărădelege*, calc morfologic (de structură a cuvântului), de proveniență cărturărească, pentru a susține natura lui «sintactică», ceea ce credem că e, totuși, o extindere prea mare a noțiunii de «sintaxă»¹⁶⁸. Despre *binecuvânta* Seidel consemnează: „în limba română calcul slav (*a binecuvânta*) a contribuit la o schimbare a structurii în sensul că adverbul *bine* a putut primi uneori funcția de prim membru al unor cuvinte compuse”¹⁶⁹.

În felul acesta, noțiunea de calc sintactic este lărgită astfel încât să înglobeze și modificările produse la nivelul formării cuvintelor și al topicii, fapt care nu poate fi acceptat¹⁷⁰. Considerăm că orice calc care presupune copierea modului de organizare a unui cuvânt este de natură lexicală. Procedând în acest fel, devine clar că, în clasificarea calcului, ținem seama, cum am precizat mai sus, de acea parte a limbii care a fost influențată prin calc.

Cât privește topica, aceasta a fost pusă în legătură cu categoria calcului gramatical și de Ion Rizescu: „o problemă legată de calcul gramatical este și «imitarea» ordinii cuvintelor”¹⁷¹. Afirmatia imediat următoare este însă contradictorie: „de obicei, în cazul calchierii diferitelor expresii se păstrează și topica din limba străină, dar aceasta numai în limitele permise de topica limbii care calchiază”¹⁷². Dacă imitația nu presupune în mod obligatoriu respectarea topicii străine, ceea ce se înțelege că ar fi reprezentat un calc gramatical, înseamnă că, de fapt, calculul presupune imitarea expresiilor și este, prin urmare, frazeologic. Rizescu dă ca exemplu expresia fr. *tuer le temps*, ale cărei elemente au fost redată în aceeași ordine în rusă: *убить время*, și cu topică schimbată în germană: *die Zeit totschiagen*.

Confundarea calcului frazeologic cu imitația produsă la nivel sintactic, întâlnită la unii cercetători, se explică prin interpretarea frazeologiei ca o ramură a sintaxei și nu ca o disciplină de sine stătătoare. În realitate calcurile frazeologice reprezintă un tip aparte, care nu poate fi inclus în cel sintactic. Calcul gramatical, căruia i se subordonează calculul sintactic, constă în imitarea unui procedeu morfologic sau sintactic străin. După cum vom vedea mai jos, calculul frazeologic pune alte probleme, care exclud posibilitatea identificării celor două categorii.

---

¹⁶⁶ Vezi E. Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, p. 135.

¹⁶⁷ În legătură cu acest aspect, vezi *supra*, p. 64.

¹⁶⁸ Vezi G. Mihăilă, recenzie la Eugen Seidel, *op. cit.*, în SCL, tomul IX, nr. 4, 1958, p. 572, nota 3.

¹⁶⁹ E. Seidel, *op. cit.*, p. 137.

¹⁷⁰ Despre nepotrivirea interpretării acestor compuse drept calcuri sintactice, vezi și Hristea, PE, p. 175.

¹⁷¹ Rizescu, *Contribuții*, p. 15.

¹⁷² *Ibidem*.

Vorbind despre calcul sintactic, Cezar Apreotesei¹⁷³ afirmă pe bună dreptate că acesta „trebuie să denumească doar traducerea acelor îmbinări de cuvinte care îmbogățesc limba cu noi raporturi sintactice și care vor fi analizate nu în cadrul lexicului, ci în domeniul sintaxei, fiind examinate sub raportul abstractizării din domeniul structurii gramaticale. La calcul sintagmatic¹⁷⁴ noul este mai ales *ce* se exprimă, conținutul noțiunii, la calcul sintactic noul este *cum* se exprimă raportul gramatical”¹⁷⁵.

Nu putem fi de acord, așadar, cu G. Mihăilă¹⁷⁶, care stabilește o relație de echivalență între calcurile sintactice și calcurile frazeologice: „mult mai răspândite sunt așa-numitele calcuri sintactice (frazeologice), traduceri ale unor combinații de cuvinte existente în limba rusă”¹⁷⁷. În această categorie sunt incluse exemple ca: *educația marxist-leninistă*, după rus. *марксистско-ленинское воспитание*, *întrecere socialistă*, după rus. *социалистическое соревнование*, *gazeta de perete*, după rus. *стенгазета*. Cu excepția ultimului exemplu, celelalte reprezintă traduceri fidele ale modelului rusesc ce le-a stat la bază. Ele nu trebuie considerate însă calcuri sintactice, dat fiind faptul că în cazul lor nu s-a copiat un procedeu sintactic străin, ci s-a transpus o unitate frazeologică sau un grup sintactic stabil. Cât privește sintagma *gazetă de perete*, aceasta traduce, fără a reuși să calchiece, cuvântul rusesc amintit¹⁷⁸.

Nici locuțiunea adjectivală *de zi cu zi*, reperabilă într-un enunț de tipul *practica de zi cu zi*, nu reprezintă un calc gramatical după adjectivul rus. *повседневный*, așa cum susțin Ion Rizescu¹⁷⁹ și Alexei Palii¹⁸⁰. Trecând peste aspectul imperfect al replicii românești a compusului rusesc, mult mai aproape de model fiind traducerea prin *de fiecare zi*, vom observa că ne aflăm în fața unei simple traduceri a unui compus rusesc. Frecvența utilizare a sintagmei astfel rezultate încă de la pătrunderea în română, a antrenat transformarea sa într-un frazeologism sau grup sintactic stabil. Felul în care Alexei Palii argumentează calitatea de calc morfologic a expresiei este neconvingător: „în urma interacțiunii dintre limba moldovenească și cea rusă expresia adverbială *zi cu zi* (*a munci zi cu zi*) a calchiat funcțiile echivalentului său rusesc, care se folosește atât cu valoare adverbială (*повседневно*), cât și cu valoare adjectivală (*повседневный*). Ca rezultat, expresia adverbială *zi cu zi* se folosește și cu funcție adjectivală (*muncă de zi cu zi*) (e vorba în fond de o conversie)”¹⁸¹. După cum se poate vedea, în rusă este vorba despre două cuvinte, *повседневно* și *повседневный*, nu despre unul singur.

---

¹⁷³ *Op. cit.*, p. 149.

¹⁷⁴ Este denumirea pe care autorul o dă calcului frazeologic, considerând-o mai potrivită decât cea consacrată astăzi.

¹⁷⁵ Cezar Apreotesei, *op. cit.*, p. 149.

¹⁷⁶ Vezi G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, 1, III, 1954, p. 27–35.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 31.

¹⁷⁸ Aceeași interpretare greșită apare și la Rizescu, *Contribuții*, p. 15.

¹⁷⁹ Rizescu, *Contribuții*, p. 14.

¹⁸⁰ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 42.

¹⁸¹ *Ibidem*.

Totodată, nici în ceea ce autorul citat numește limbă moldovenească nu este vorba despre o singură expresie, ci despre două: *zi cu zi* (mult mai potrivită ni se pare expresia *zi de zi* pentru desemnarea aceleiași realități), respectiv *de zi cu zi*.

Un gen de confuzie asemănător celui care presupune interpretarea expresiilor, apărute prin imitarea unor modele străine, drept calcuri sintactice am înregistrat la Ana Goldiș¹⁸². Într-o lucrare dedicată elementelor de relație de origine franceză, autoarea menționată susține că locuțiunile conjuncționale de origine franceză care au pătruns în limba română, prin traduceri, în secolul al XIX-lea sunt rezultatul unor calcuri sintactice: „L’analogie de la structure des locutions conjonctives nouvellement adoptées par la langue roumaine du XIXe siècle, prouve que le calque syntaxique (et en second lieu l’emprunt) a la plus grande importance. Il s’agit de types de construction ou des éléments existant déjà en roumain, mais qui dans les combinaisons calquées traduisent le sens syntaxique de la langue d’origine, en donnant naissance à un calque partiel, où l’imitation du modèle est évidente”¹⁸³. Autoarea nu precizează ce înțelege prin *sens gramatical* pentru a ne convinge că în situația invocată putem vorbi despre calc gramatical. În fapt, toate locuțiunile conjuncționale citate de autoare sunt calcuri frazeologice autentice după modele franțuzești. Faptul că ele introduc un anumit tip de subordonată nu este un motiv suficient pentru a vorbi despre calc sintactic, dat fiind faptul că sistemul gramatical nu se modifică. Ceea ce rezultă este diversificarea modalității de exprimare a unor raporturi sintactice la nivelul frazei. Aceste modalități de exprimare, respectiv locuțiunile sau sintagmele stabile ori frazeologismele, sunt date de *frazeologie*. Calcurile produse la acest nivel vor fi, prin urmare, *frazeologice*.

Aceste confuzii între calcul sintactic și calcul frazeologic își au originea în statutul insuficient de clar pentru unii lingviști al frazeologiei. Ana Goldiș nu ignoră existența acestei ramuri a lingvisticii, așa cum reiese din capitolul consacrat calcului frazeologic, într-o lucrare apărută cu doi ani mai târziu față de cea menționată anterior¹⁸⁴. Constatăm însă un viciu de interpretare în includerea, de pildă, a locuțiunii *sub pretextul că* (la baza căreia stă fr. *sous (le) pretexte que*, atât în categoria calcului frazeologic¹⁸⁵, cât și în a celui sintactic¹⁸⁶, fără a se preciza că ar fi vorba despre un tip combinat de calc. Inserarea locuțiunilor de acest tip în categoria imitațiilor sintactice se justifică, în viziunea autoarei, prin faptul că ele introduc același tip de subordonate ca locuțiunile pe care le traduc din franceză. Se naște însă întrebarea: ce diferență există, în privința modului de apariție, între construcții ca: *a cădea de acord, la rigoare, în consecință, prin faptul că* etc., și exemple ca: *admițând că, pe măsură ce, sub rezerva că, din moment ce* etc. După

---

¹⁸² Vezi Ana Goldiș, *Éléments de relation d’origine française dans la syntaxe roumaine du XIXe siècle*, în Acte XII, vol. II, p. 933–939.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 934.

¹⁸⁴ Vezi Ana Goldiș Poalelungi, *L’influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973, p. 234 ș.u.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 272.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 319–322. Vezi și *ibidem*, p. 338, unde, potrivit clasificării oferite de autoare, exemplul menționat se încadrează în categoria calcului sintactic total.

păreră noastră nici una. Toate grupurile frazeologice citate au apărut prin copierea unor modele franceze și, prin urmare, trebuie considerate calcuri frazeologice.

Este important de subliniat faptul că locuțiunile conjuncționale care traduc locuțiuni franțuzești sau de o altă origine au îmbogățit fondul frazeologic al limbii române. Cum s-au distribuit aceste noi unități frazeologice este o altă problemă. Faptul că o anumită locuțiune introduce un anumit tip de subordonată nu constituie o inovație sintactică decât dacă: 1. locuțiunea conjuncțională respectivă ar fi introdus până atunci o altă propoziție și, printr-o influență străină, a ajuns să îndeplinească o altă funcție, ceea ce este imposibil, din moment ce nu a existat până atunci; și 2. subordonata introdusă reprezintă o inovație pentru sintaxa românească, ceea ce nu este imposibil, dar nu a fost demonstrat. Or, discuțiile privitoare la interpretarea acestor construcții stabile drept calcuri nu pleacă de la aceste premise, ci susțin faptul că ele reproduc locuțiuni străine cu elemente preexistente în limbă, „într-o combinație în care traduc sensul sintactic al limbii de origine”¹⁸⁷.

Despre calc sintactic în cazul apariției unor locuțiuni vorbește și Gheorghe Poalelungi¹⁸⁸, însă dintr-o altă perspectivă. Astfel, în rândul „calcurilor sintactice evidente”¹⁸⁹, autorul citat include locuțiunea adverbială de loc *de departe*, care „capătă regimul sintactic al unui circumstanțial de mod, după modelul fr. *de loin*. Fenomenul este destul de recent și se întâlnește frecvent în limba actuală: «Primul caz este *de departe* cel mai frecvent» = «Le premier cas est *de loin* le plus fréquent»¹⁹⁰. Nu negăm caracterul recent al locuțiunii, un argument invocat de Gheorghe Poalelungi în favoarea acestei afirmații fiind faptul că nici acest exemplu, nici următoarele de pe listă nu sunt înregistrate în *Gramatica Academiei*¹⁹¹ sau în alte lucrări de specialitate. Nu ar fi fost însă de prisos să se insiste asupra faptului că, în acest caz, calculul gramatical constă nu în traducerea locuțiunii franțuzești, *de departe* preexistând influenței acestei limbi, ci în conversiunea acesteia, devenită din locuțiune adverbială de loc, locuțiune de mod, conversiune produsă ca urmare a paralelei stabilite cu limba franceză.

Precizări suplimentare trebuie făcute și în legătură cu locuțiunea adverbială *departe de*. Gheorghe Poalelungi afirmă că aceasta „crează o determinare obligatorie, în distribuție cu un infinitiv precedat de prepoziție, după un model francez (*loin de*). Constituentul adverb + prepoziție + verb (la infinitiv) poate avea următoarele funcții sintactice: complement circumstanțial opozițional: «*Departe de a constitui* o explicație, aceasta este mai curând o motivare» (fr. «*Loin de constituer une explication...*»)¹⁹² etc. Astfel, dacă autorul argumentează corect existența calculului sintactic, caracterizat prin combinarea locuțiunii cu un verb la

---

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 315.

¹⁸⁸ Vezi Gheorghe Poalelungi, *Observații asupra unor raporturi lingvistice franco-române*. în Acte XII, vol. II, p. 923–926.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 923.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ Vezi *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a II-a, București, 1966, capitolul *Locuțiuni adverbiale*, p. 304 ș.u.

¹⁹² *Ibidem*, p. 924.

infinitiv, pe baza modelului impus de franceză, el nu precizează nimic cu privire la constituirea prepoziției *de* și a adverbului de loc *departe* într-un grup frazeologic, mai precis într-o locuțiune adverbială ca urmare a unui calc frazeologic după fr. *loin de*. Aceasta înseamnă că ne aflăm în prezența unui tip de calc combinat: frazeologic și gramatical în același timp. În absența unui verb la infinitiv, combinația *departe de* își pierde statutul de locuțiune.

2.3. TIPURI DE CALC GRAMATICAL

Calcul gramatical poate fi clasificat în funcție de acea parte a gramaticii care este imitată. Din acest punct de vedere, se poate vorbi despre *calc morfologic* și *calc sintactic*¹⁹³. În situația, mai rară, în care aceste două subtipuri se combină rezultatul îl constituie *un calc morfosintactic*.

Dezavuăm clasificarea Anei Goldiș Poalelungi care face o deosebire între *calc sintactic incomplet* („calque syntaxique incomplet”) și *calc sintactic total* („calque syntaxique total”). În viziunea autoarei amintite, *calcul sintactic incomplet* presupune faptul că elementele existente în interiorul structurii presupuse a fi rezultatul unui calc sintactic apar într-o topică diferită de cea a modelului. Exemplul citat este cel al locuțiunii *dat fiind că*, apărută ca urmare a reproducerii fr. *étant donné que*¹⁹⁴. Asupra denumirii acestui tip de calc „à éléments inversés”¹⁹⁵ Ana Goldiș Poalelungi a revenit în lucrarea publicată doi ani mai târziu, când a înlocuit-o cu termenul *calc parțial*. Despre *calcul sintactic total* se precizează că „est amplement représenté par toutes les autres locutions”¹⁹⁶. Însă, așa cum am văzut mai sus, locuțiunile care apar ca urmare a traducerii dintr-o altă limbă, indiferent de specificul lor, nu reprezintă calcuri sintactice, ci calcuri frazeologice. În ceea ce privește distincția operată, aceasta ține de alte criterii, asupra cărora am avut prilejul să ne pronunțăm cu altă ocazie. De aceea, singura clasificare pertinentă ni se pare cea propusă de Theodor Hristea. Asupra tipurilor de calcuri gramaticale menționate ne vom opri atenția în rândurile următoare, încercând să trecem în revistă cele mai cunoscute fapte de limbă care le caracterizează.

2.3.1. Calcul morfologic

Cel mai citat exemplu de calc morfologic îl reprezintă crearea unor forme reflexive la verbe care inițial aveau regim tranzitiv. Este vorba despre verbe ca: *se cade*, după v.sl. *пада са*; *a se gândi*, după v.sl. *доумам са*; *a se jura* după v.sl. *кляти са*; *a se ruga*, după v.sl. *молити са*¹⁹⁷. Cu privire la diateza reflexivă, Al. Rosetti consemnează: „Verbul reflexiv din slavă corespunde în parte verbului mediu al unor limbi indo-europene, a cărui flexiune exprima participarea,

¹⁹³ Vezi Hristea, PE, p. 172.

¹⁹⁴ Vezi Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, 1971, p. 937.

¹⁹⁵ *Ibidem*.

¹⁹⁶ *Ibidem*.

¹⁹⁷ Rosetti, ILR, p. 282.

interesarea deosebită a subiectului la acțiunea îndeplinită de verb¹⁹⁸. Totodată, autorul menționat afirmă că, deși exista în latină diateza reflexivă cu pronumele în acuzativ sau dativ la verbele care exprimă o mișcare sau o stare, ca și la verbele *sentiendi* și *declarandi*, totuși, dezvoltarea considerabilă pe care a cunoscut-o, ca și întrebuițarea ei la persoana I și a II-a singular se explică printr-un model slav: „în această privință, este caracteristică crearea unei forme reflexive a verbului *a ruga*: *a se ruga*, calchiată după sl. *moliti se*”¹⁹⁹.

În schimb, J. Vendryes consideră că, în situația de față, nu ar trebui să se invoce o influență slavă, argumentând că necesități comune creează unelte gramaticale identice: „Indépendamment de toute parenté, on observe, entre des langues très diverses de temps et de lieux, certains traits communs, dont la ressemblance doit s'expliquer par des besoins semblables de l'esprit humain”²⁰⁰. În acest fel, franceza a creat, alături de *aigrir*, *croupir* etc., pe *s'agrir*, *se croupir* etc. Însă, după cum observa Al. Rosetti, „o formă ca *se prier* nu e posibilă în limba franceză, iar *a se ruga* din română nu poate fi explicat independent de v. sl. *moliti se*”²⁰¹.

Influența slavă în diateza reflexivă a verbului românesc este unanim admisă în lucrările de specialitate²⁰². Theodor Hristea, care acceptă faptul că „o influență slavă există însă, neîndoielnic asupra diatezei reflexive românești”²⁰³, nu exclude posibilitatea ca unele forme reflexive să se fi creat independent de modele slave, potrivit principiului invocat de Vendryes.

Tot de un calc morfologic asemănător ține și folosirea verbului tranzitiv *a întreba* ca activ pronominal sub influența fr. *se demander*, *s'interroger*. Theodor Hristea observă că „până în secolul al XIX-lea, *întreba* se folosea numai ca verb tranzitiv (*întreb pe cineva*, *întreb ceva* etc.). Sub influența verbelor franțuzești *se demander* și *s'interroger*, astăzi putem spune și în limba română: „*Mă întreb ce va face el*” (cf. fr. „*Je me demande ce qu'il va faire*”)”²⁰⁴.

Un calc morfologic care tinde să câștige din ce în ce mai mult teren în limba română contemporană, deși normele exprimării corecte nu îl acceptă, este utilizarea verbului *a vrea* la diateza reflexivă, după modelul fr. *se vouloir*, și el respins de lucrările normative ale limbii franceze. *A se vrea* a fost reperat în enunțuri de tipul: „artă care *se vrea* realistă”; „un buget care *se vrea* cât mai echilibrat” (cf. fr. „un budget qui se veut aussi équilibré que possible”)”²⁰⁵. Theodor Hristea constată că

---

¹⁹⁸ *Ibidem* p. 281.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

²⁰⁰ J. Vendryes, *Une catégorie verbale: le mode de participation du sujet*, în BSL, XLIV, 1948, p. 1 ș.u.

²⁰¹ Rosetti, ILR, p. 282.

²⁰² Vezi W. Meyer-Lübke, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, vol. II (*Syntax*), 1899, p. 405; Densusianu, HLR, I, p. 245; Ed. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, ediția a treia, Paris, 1930, p. 268; Al. Graur, *Les verbes «réfléchis» en roumain*, în *BL*, VI, 1938, p. 47; Rizescu, *Contribuții*, p. 13.

²⁰³ Hristea, PE, p. 172.

²⁰⁴ Vezi, în acest sens, Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

²⁰⁵ Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, însoțite de trimiteri la lucrările în care apar, vezi Theodor Hristea, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, p. 14; idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19–20.

„din presa cotidiană, unde *se vrea* este folosit de cel puțin trei sau patru decenii, același verb reflexiv a pătruns în limbajul unor istorici literari, ca și al unor critici de artă, de teatru, de film etc.”²⁰⁶ Asemenea construcții nu ar trebui să se folosească decât atunci când subiectul este nume de persoană (ex.: „el se vrea a fi un exponent al generației sale”) sau nume de lucru personificat.

În sfârșit, în categoria calcului morfologic intră și folosirea cuvintelor *bătrânețe* și *tinerețe* la plural, imitație despre care Kr. Sandfeld²⁰⁷ spune că s-a produs după un model slav și balcanic: bg. старини și младини; gr. τὰ νεῖατα și γερρόματα. Forma de plural *bătrâneții* am întâlnit-o într-un text românesc de la 1676²⁰⁸ („se-m fie podprea *bătrâneților* mele și den mângâiare”²⁰⁹), dar și două secole mai târziu, la Odobescu („ele stau semădate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute și gârbovite supt ale lor *bătrâneți*”; Odobescu, P, 26).

2.3.2. Calcul sintactic

După cum afirmă Theodor Hristea, „mult mai frecvente și mai numeroase decât calcurile morfologice sunt cele sintactice și aceasta pentru că procedeele și construcțiile sintactice se împrumută, în general, mai ușor decât faptele de morfologie”²¹⁰. Printre exemplele citate de autor se numără construirea verbului *a locui* cu un complement direct, deci cu valoarea tranzitivă, după modelul oferit de fr. *habiter*. Cu privire la acest calc, Theodor Hristea observă că, ținând cont de datele din DA (s.v. *locui*), fenomenul este atestat încă din veacul al XVII-lea, fiind întâlnit în unele traduceri, însă devine mai frecvent abia din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când influența franceză asupra românei este mai puternică²¹¹. Astfel, folosit cu valoare tranzitivă, verbul *a locui* este înregistrat la Eminescu: „am putea trăi aievea și am putea *locui* lumea stelelor și a soarelui” (Eminescu, P II, 281) sau la Alecsandri: „El *locuiește* un măreț palat de vară”²¹². Cu același regim apare și la unii scriitori din secolul următor: „Îmi simt inima strânsă de gheare invizibile. O adevărată panică mă *locuiește!* (Acterian, J, 11); „Mă *locuia* însă teama că nu voi putea scrie niciodată ceva valabil” (Acterian, J, 36).

La începutul secolului al XIX-lea, se înregistrează folosirea din ce în ce mai frecventă a infinitivului, cu funcție sintactică de obiect direct, în defavoarea construcțiilor cu verbul la conjunctiv²¹³. Cu funcția sintactică în discuție, infinitivul

²⁰⁶ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19–20.

²⁰⁷ Kr. Sandfeld, *Linguistique balcanique*, Paris, 1930, p. 39.

²⁰⁸ Este vorba despre un manuscris românesc, înregistrat la BAR București la cota 5318; pentru ediția acestui text, vezi *Alexie, omul lui Dumnezeu*, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție și glosar de Maria Stanciu-Istrate, în *Cele mai vechi cărți populare în limba română*, volumul al V-lea, 2001, p. 11–106. Forma citată apare în ediție la p. 90, iar în manuscris la fila 5^v.

²⁰⁹ Cf. како даждеть подпорь старости моеи, în manuscrisul slavon 165, f. 154/12–13, care prezintă o versiune foarte asemănătoare cu cea a textului românesc, reprezentând, foarte probabil, o copie intermediară după care s-a făcut traducerea.

²¹⁰ Hristea, PE, p. 173.

²¹¹ Hristea, *Sinteze*, p. 101.

²¹² DA, s.v. *locui*.

²¹³ Vezi, în acest sens, Ed. Bourciez, *op. cit.*, p. 592.

se întâlnește în limba textelor vechi, din secolul al XVI-lea, dar, odată cu trecerea timpului, fenomenul este în regres, astfel încât este treptat înlocuit cu modul conjunctiv²¹⁴. Tendința întoarcerii la formele mai vechi, cu infinitiv, se înregistrează atât în traduceri, cât și în scrieri originale specifice secolului al XIX-lea. Ana Goldiș Poalelungi constată două situații în imitarea modelelor franceze la acest nivel: „a) soit l’emploi d’un infinitif roumain à la place d’un subjonctif précédé d’une preposition; b) soit les infinitifs roumains ajoutent très fréquemment une préposition en copiant le modèle français”²¹⁵. În prima clasă sunt incluse exemple ca: „un copil se cuvine *a fi supus*” (GVP, p. 11; în loc de: *să fie supus*), după modelul fr. „un enfant doit *être bien obéissant*”; „mi-e drag mai bine *a muri* pentru patrie (WCDA, p. 55; în loc de: *să mor*) – după fr. „J’aime mieux *mourir* pour ma patrie” etc.²¹⁶. În cea de-a doua categorie intră exemple în care infinitivul este precedat de prepozițiile *de*, *pentru* sau *prin*: „asta fu o ocazie naturală *de a urma* drumul în pas” (DGTL, p. 41; în loc de: *ca să urmeze*) – fr. „ce fut une occasion toute naturelle *de continuer* sa route au pas”; „*pentru a construi* triunghiul...” (OATG, p. 87; în loc de *ca să construiești*) – fr. „*pour construire* le triangle...”²¹⁷

Și J. Herczeg vede în situațiile de acest tip, în care infinitivul apare folosit în locul conjunctivului, urmarea unui model străin, care poate fi latin sau romanic. În acest scop, el face un studiu asupra lucrării lui Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor*. Printre exemple se numără: „Mihai începu cu multă activitate *a se găti* de oaste”²¹⁸.

În același timp, Ion Gheție observă că „textele scrise după 1780 prezintă un număr sporit de infinitive plasate în locul conjunctivelor (mai ales pentru exprimarea complementului direct, dar și în alte cazuri). În asemenea situații, modelul latin și romanic trebuie invocat ori de câte ori scriitorii în cauză se dovedesc a împărtăși ideile de reînnoire lingvistică și culturală ale vremii: *a putut a mă slăbi* (Iancu Văcărescu), *răpit fiind cu nespusă poftă de a cânta ceva; fui silit a mă înstrăina din țara mea* (I. Budai-Deleanu), *nu trebuie a uita ceea ce ziserăm mai înainte* (Heliade)”²¹⁹.

Ion Rizescu este de o altă părere și susține că, în asemenea situații, „avem de a face cu construcții arhaice și nu cu calcuri”²²⁰, dar este evident că el face o confuzie între o caracteristică a limbii vechi, apărută sub influența slavonei, și una a limbii literare moderne, datorată influenței latino-romanice.

Înlocuirea conjunctivului prin infinitiv însă nu s-a impus. În acest sens, Ana Goldiș Poalelungi consemnează: „la tendance de généraliser l’usage de l’infinitif

²¹⁴ Vezi Al. Rosetti, ILR, care pune acest fenomen pe seama influenței limbilor balcanice: „Ceea ce este deci caracteristic este procedeele înlocuirii formelor de infinitiv cu cele de conjunctiv și faptul că fenomenul apare într-un mănunchi de limbi ce pot fi grupate într-o «uniune lingvistică». Concordanța fenomenului în fiecare din limbile «uniunii lingvistice» trebuie explicată prin influența unei limbi asupra alteia, și nu numai prin considerentul că fenomenul apare în limbi vorbite în aceeași regiune” (*op. cit.*, p. 237).

²¹⁵ Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, 1973, p. 358.

²¹⁶ Exemplele și siglele sunt reproduse ca atare din sursa citată. Vezi *ibidem*.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 359–361.

²¹⁸ J. Herczeg, *Syntaxe de l’infinitif dans „L’Histoire des Roumains” de N. Bălcescu*, în „Etudes slaves et roumaines”, vol. II, fasc. I, 1944, p. 106.

²¹⁹ Gheție, IRL, p. 138.

²²⁰ Rizescu, *Contribuții*, p. 14.

après un autre verbe n'a pas réussi. Quoique ce type de construction ait circulé fréquemment, non seulement dans les traductions mais dans les œuvres originales également, les normes grammaticales de la langue roumaine littéraire a finalement refusé les constructions de ce type"²²¹.

În categoria calcurilor sintactice intră și absența prepoziției *pe*, ca marcă a acuzativului, semnalată, de asemenea, în traduceri din prima jumătate a secolului al XIX-lea de Ana Goldiș Poalelungi. Autoarea vede în acest fapt o influență franceză. Pe de o parte, absența prepoziției amintite este însoțită de neanticiparea complementului direct printr-o formă atonă a pronumelui personal. Astfel, în loc de *omul pe care-l văd*, apare construcția *omul ce văd*. Pe de altă parte, se constată că pronumele relativ *care* este înlocuit de pronumele de același tip *ce*. Ana Goldiș Poalelungi consideră că fenomenul poate avea două explicații: fie este vorba despre o influență franceză, care presupune traducerea fr. *qui* și a fr. *que* prin rom. *ce*, fie avem a face cu o întoarcere la un tip de construcție frecvent întâlnit în limba textelor din secolul al XVI-lea. Este citată, în acest sens, afirmația lui Radu I. Paul, potrivit căruia, în primele texte literare din secolul al XVI-lea, *care* a fost înlocuit puțin câte puțin prin *ce*; *care* era folosit în secolul respectiv în mod excepțional cu valoare de pronume interogativ și mai ales la plural sau în forma articulată *carele*. Mai târziu, forma respectivă a fost înlocuită prin *ce*, aceasta neavând însă forța expresivă necesară²²². Frecvența sporită a lui *ce*, în dauna lui *care*, în textele din secolul al XVI-lea, ca și în cele din perioada următoare, este susținută și de C. Frâncu: „În toate textele literare din perioada cercetată, *ce* este mai frecvent decât *care*, fiind folosit atât la masculin, cât și la feminin, atât pentru ființe, cât și pentru lucruri”²²³.

Potrivit celor consemnate în *Gramatica Academiei*, „ca pronume relativ, *ce* intră în concurență cu *care*. *Ce* apare în limba scrisă, în special în poezie și în stilul căutat”²²⁴, în vreme ce *care* este predominant în limba vorbită. Pe de altă parte, în limba română contemporană scrisă și mai ales în limbajul oamenilor cultivați, se manifestă o tendință din ce în ce mai evidentă a înlocuirii lui *care* prin *ce*. Ana Goldiș Poalelungi consideră că acest fapt marchează fie tendința către prețiozitate, dorința de a evita ceea ce este popular, fie se explică printr-un calc după un model francez²²⁵. Concluzia la care autoarea ajunge este aceea că frecvența sporită a pronumelui relativ *ce* în detrimentul lui *care* se poate explica atât prin traduceri din franceză, cât și printr-o evoluție internă a limbii române, întărită de influența textelor traduse: „*Ce* n'a pas pénétré par les textes traduits mais son emploi fréquent prouve que le roumain est prêt à quitter les constructions anciennes pour celles qui viennent d'une autre langue romane”²²⁶.

²²¹ Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, 1973, p. 361.

²²² Radu I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932, p. 120, 123, apud Ana Goldiș Poalelungi, 1973, p. 363.

²²³ C. Frâncu, *Morfologia*, în ILRLEV, p. 129. Vezi și *ibidem*, p. 331, unde se constată că fenomenul este caracteristic și textelor literare specifice perioadei cuprinse între 1640 și 1780. Vezi, de asemenea, Maria Iliescu, *Concurența dintre pronumele care și ce*, în *Studii de gramatică*, I, 1956, p. 25–26.

²²⁴ GLR, vol. I, p. 166. Vezi și *ibidem*, vol. II, p. 276, unde se afirmă: „în vorbire, *ce* nu se mai întrebuițează decât în anumite construcții fixate de mult: *pe zi ce trece, săptămâna ce vine* etc.”

²²⁵ Ana Goldiș Poalelungi, 1973, p. 363–364.

²²⁶ *Ibidem*, p. 364.

Un fenomen care poate fi pus, deopotrivă, pe seama influenței franceze, sau a unei tendințe întâlnite în română, de data aceasta în varianta ei populară, este acela în care pronumele relativ *ce* apare folosit în locul construcției *pe care îl / o / îi / le*. Ex.: „Ea era singura persoană pe lume *ce* am iubit” – „C’était la seule personne au monde *que* j’eusse aimée”; „N-am niciun vrăjmaș, am prieteni *ce* iubesc” – „Je n’ait poin d’ennemis, j’ai des amis *que* j’aime”²²⁷). Ana Goldiș Poalelungi afirmă că exemplele de acest tip sunt generale în traducerile din secolul al XIX-lea. În aceeași categorie se înscrie folosirea lui *care* în contexte de același tip: „Răsplătirea cea mai bună *care* ar putea cineva primi pentru lucrurile ce a făcut este de a le vedea cunoscute și laudate” – fr. „La recompense la plus agréable *qu’*on puisse recevoir des choses que l’on fait, c’est de les voir connues”²²⁸.

Fenomenul discutat, prezent în limba textelor traduse, nu poate fi separat de influența modelelor franceze, invocate de autoarea citată. O altă situație o prezintă însă prezența sa în limbajul popular sau familiar, unde nu poate fi vorba despre o influență din afară, ci despre tendința către brevilocvență, fapt susținut și de Ana Goldiș Poalelungi.

În rândul calcurilor sintactice intră și utilizarea dativului, în locul acuzativului cu prepoziție după verbul *a scăpa* ca urmare a imitării unui model francez, după cum arată Theodor Hristea: „au reușit să *scape controlului*”, după fr. *échapper au contrôle*²²⁹.

La început sub influență slavonă, iar mai apoi sub influență rusească, unele verbe apar determinate de complemente indirecte în dativ. Pentru limba veche ilustrative sunt verbe cum ar fi: *a apăra*, *a conteni*, *a crede*, *a învinge*, *a judeca*, *a sledi*, *a urma* etc.²³⁰ În epoca modernă unele dintre construcțiile de acest tip sunt întărite de modele rusești. Prin urmare, verbe ca: *a ajuta*, *a crede*, *a preceda*, *a reuși*, *a servi*, *a sluji*²³¹ apar construite cu dativul în loc de acuzativ. Astfel, modelele care au fost urmate sunt, în ordine, următoarele: *помогать*, *верить*, *предшествовать*, *удаться*, *служить*, ultimul model rusec influențând, deopotrivă, regimul sintactic al sinonimelor românești *servi* și *sluji*. Așa s-a ajuns la construcții de tipul: „Comitetul pentru energia nucleară... *ajută dezvoltării* cercetărilor de fizică atomică”²³²; *a sluji cauzei* păcii, în loc de *cauza* păcii, construcție în care Theodor Hristea vede o replică fidelă a rus. *служить делу мира*²³³; „Cui să-i cred eu? *Unui șmecher*, care știe carte?”²³⁴; „Această operație *i-a reușit lui Vasile* de minune”²³⁵ etc. Cu excepția lui *a crede*, care pare totuși nefiresc construit cu

---

²²⁷ Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, precum și pentru atestări, vezi: Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, 1973, p. 365.

²²⁸ *Ibidem*.

²²⁹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

²³⁰ Vezi Densusianu, HLR, II, p. 396–397; Rosetti, ILR, p. 524; ILRLEV, p. 152, 352.

²³¹ În legătură cu aceste exemple, vezi Rizescu, *Contribuții*, p. 20–21; Hristea, PE, p. 174; Alexei Palii, *op. cit.*, p. 44.

²³² Rizescu, *Contribuții*, p. 21.

²³³ Hristea, PE, 174.

²³⁴ Alexei Palii, *op. cit.*, p. 44.

²³⁵ *Ibidem*, p. 45.

dativul, fiind preferate în continuare construcțiile cu acuzativul, la celelalte verbe, prezența unui complement indirect în acest caz nu mai surprinde.

2.3.3. Calcul gramatical combinat

În legătură cu specificul calcului *a se ruga*, Theodor Hristea opinează că este vorba despre un calc gramatical combinat, altfel spus *morfologic* și *sintactic* în același timp, cu următoarea argumentație: „Mai complicată ni se pare situația verbului **a se ruga** [...], care se folosește ca reflexiv dinamic și se construiește, totodată, cu cazul dativ, în loc de acuzativ, sub influența v. sl. *молити сѧ*. Acest exemplu (adeseori citat) a fost interpretat când ca un calc morfologic, când ca unul sintactic, iar uneori a fost considerat pur și simplu calc gramatical, fără alte precizări. După cum se știe, din latină am moștenit construcții de felul *a ruga pe Dumnezeu* (deci verb la diateza activă + obiect direct). Datorită modelului slav amintit s-a ajuns la construcția *a se ruga lui Dumnezeu*. Crearea unei forme reflexive alături de cea activă (singura explicabilă prin latină) nu poate fi decât un calc morfologic, dar schimbarea regimului acestui verb trebuie socotită un calc sintactic”²³⁶.

3. CALCUL FRAZEOLGIC²³⁷

3.1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Frazeologia a fost de multe ori confundată fie cu sintaxa, fie cu lexicologia, nefiind unanim recunoscută drept o disciplină lingvistică autonomă. Acest fapt rezultă și din definițiile pe care termenul *frazeologie* le primește în dicționare. În DEX₂ de pildă, acesta cumulează două sensuri: 1. „fel propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele”. 2. fig. „vorbărie fără conținut, care ascunde sărăcia de idei; vorbe goale și umflute; pălăvrăgeală”. Nicio mențiune așadar, despre sensul „disciplină lingvistică al cărei obiect de cercetare îl constituie *unitățile frazeologice* dintr-o limbă”, pe care acest termen îl înglobează în prezent. Acceptând acest sens, prin *frazeologie* trebuie, în consecință, să mai înțelegem și „ansamblul sau totalitatea *unităților frazeologice* dintr-o limbă dată”²³⁸.

---

²³⁶ Hristea, PE, p. 174.

²³⁷ Termenul apare la lingviști precum: B. Unbegaun, 1932; N. M. Șanski, *Лексические и фразеологические кальки в русско языке*, în «Русский язык в школе», nr. 3 (1955), p. 28–35; L. Gáldi, *Слова романского происхождения в русском языке*, IV, în *Международный съезд славистов*, Moscova, 1958; Louis Deroo, *L'emprunt linguistique*, p. 216–217. În lingvistica românească a fost înregistrat la L. Farcaș, *Некоторые наблюдения над кальками в румынском языке*, în *Culegere de studii*, București, 1958, p. 9–21, V. Vascenco, *Восточнославянские заимствования в румынском языке (автореферат диссертации)*, Leningrad, 1958, p. 5 ș.u., precum și *Calculi savante formate în limba română după modele rusești (secolele al XVIII-lea – al XIX-lea)*, în *Culegere de studii. Limbă – literatură – metodică*, 1962, p. 65 ș.u.; Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 316 (am menționat aici numai prima lucrare a autorului în care termenul apare).

²³⁸ În legătură cu sensurile menționate, vezi Hristea, *Sinteze*, p. 138, unde se menționează că acestea ar trebui să fie inserate în viitoarele dicționare românești.

3.2. OBIECTUL FRAZEOLOGIEI²³⁹

S-a observat că, în comunicare, pe lângă grupuri de cuvinte libere, apărute spontan în reuniunea respectivă, există și combinații cu un caracter stabil, anterioare momentului comunicării. În legătură cu acest aspect, Charles Bally precizează: „On peut donc dire que la combinaison des mots entre eux varie d'aspect dans les limites formées par deux cas extrêmes: 1) l'association se désagrège aussitôt après sa formation, et les mots qui la composaient recouvrent leur entière liberté de se grouper autrement; 2) les mots, à force d'être employés ensemble pour l'expression d'une même idée, perdent toute autonomie, ne peuvent plus se séparer et n'ont de sens que par leur réunion”²⁴⁰. Astfel, dacă în prima clasă este vorba despre cuvinte care își păstrează autonomia și pot intra în alte combinații, păstrându-și sensul, cealaltă categorie este rezervată cazurilor în care cuvintele își pierd autonomia semantică în interiorul grupului, sensul acestuia fiind dat de totalitatea elementelor componente. Totodată, autorul citat constată că între cele două extreme există unele cazuri intermediare, greu de clasificat: „On comprend qu'entre ces deux extrêmes il y a place pour une foule de cas intermédiaires qui ne se laissent ni préciser ni classer”²⁴¹.

În acest sens, dacă exemple cum ar fi *carte interesantă, colț întunecat, război îndelungat* se încadrează în sfera *grupurilor sintactice libere*²⁴² sau a *îmbinărilor libere de cuvinte*, alte combinații lexicale ca *război rece, carte poștală ori colțul roșu* reprezintă *grupuri sintactice stabile*²⁴³ sau *îmbinări constante de cuvinte*²⁴⁴. Acestea din urmă reprezintă obiectul de cercetare al *frazeologiei*. Ele au mai fost numite: *sintagme stabile, unități sintagmatice, grupuri frazeologice, unități frazeologice*. Termenul *unitate frazeologică* apare pentru prima oară la Charles Bally²⁴⁵, de unde îl preia V. V. Vinogradov, redându-l în rusă prin sintagma *фразеологическая единица*. Cercetătorilor ruși li se datorează denumirea *фразеологизм*, creată ulterior celei propuse de Bally și preluată și în alte limbi, printre care și româna (*frazeologism*)²⁴⁶.

---

²³⁹ Vezi în acest sens V. V. Vinogradov, *Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины*, în *Труды юбилейной сессии МГУ*, Leningrad, 1946, p. 45 ș.u.; idem, *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*, în vol. A. A. Шахматов, Moscova, 1947, p. 339 ș.u., precum și Charles Bally, *Précis de stylistique française*, Geneva, 1905, cap. *La phraséologie*, și idem, *Traité de stylistique française*, troisième édition, vol. I, Geneva – Paris, 1951, p. 74 ș.u. Vezi, de asemenea, O. S. Ahmanova, *Очерки по общей и русской лексикологии*, Moscova, 1957, p. 166 ș.u.; A. I. Smimițki, *Лексикология английского языка*, Moscova, 1956, p. 203 ș.u.; A. Andrievska, *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958, p. 86–114. În ceea ce privește lingvistica românească, amintim contribuția lui Theodor Hristea din *Sinteze de limba română* (ediția citată), intitulată *Introducere în studiul frazeologiei*, p. 134 ș.u.

²⁴⁰ Charles Bally, *Traité de stylistique française*, vol. I, p. 67–68.

²⁴¹ *Ibidem*, p. 68.

²⁴² Pentru această denumire, vezi FCLR, I, p. 8.

²⁴³ *Ibidem*.

²⁴⁴ Hristea, *Sinteze*, p. 138.

²⁴⁵ Vezi Charles Bally, *Précis de stylistique française*, ed. cit., capitolul *La phraséologie*.

²⁴⁶ Theodor Hristea (*Sinteze*, p. 138–139) constată că în lingvistica românească această denumire a fost evitată, aceeași soartă având-o, uneori, chiar termenii *frazeologie* și *unitate frazeologică* (*ibidem*). În ceea ce-l privește pe autorul citat, Domnia Sa afirmă că preferă numele *unitate frazeologică* și *frazeologism*, între care nu face nici o deosebire. Pentru varierea exprimării, nu exclude însă nici ceilalți termeni (*ibidem*), așa cum vom proceda și noi în continuare.

Prin urmare, frazeologia este disciplina care se ocupă cu studiul grupurilor de cuvinte care au un caracter stabil, există în limbă anterior momentului comunicării, sunt consacrate de uz și sunt simțite ca unități distincte²⁴⁷. Totodată, acestea sunt echivalente reale sau potențiale ale cuvintelor și se deosebesc de grupurile sintactice libere care apar atunci când un vorbitor construiește mesaje. În felul acesta, *unitățile frazeologice* se aseamănă cu *unitățile lexicale*, ceea ce și justifică, de altfel, identificarea frazeologiei cu lexicologia. Cât privește confundarea frazeologiei cu sintaxa, aceasta se explică prin faptul că ultima disciplină menționată studiază „regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziție și fraze”²⁴⁸.

Referindu-se la confuziile amintite, Theodor Hristea²⁴⁹ precizează că frazeologia „se leagă mai mult de lexicologie decât de sintaxa propriu-zisă, grație obiectului și metodelor de investigație ale acestei discipline lingvistice. De altfel, faptul însuși că putem vorbi de originea unei *unități frazeologice* tot așa cum vorbim de etimologia unui *cuvânt* (ca simplă *unitate lexicală*) este pentru noi un indiciu că frazeologia se apropie mai mult de lexicologie”²⁵⁰. Același autor consemnează, cu un alt prilej: „Așa cum există în limbă unități *fonetice*, lexicale, morfemice și sintactice, la fel există și unități pe care le numim *f r a z e o l o g i c e* și pe care le putem grupa într-un alt compartiment decât al vocabularului și mai ales al sintaxei. Admițând că *frazeologia* (în sens de «totalitate a unităților frazeologice dintr-o limbă dată») constituie un compartiment lingvistic deosebit de vocabular și mai ales de sintaxă, suntem nevoiți să admitem și legitimitatea unei discipline lingvistice relativ independente, care nu poate avea alt nume decât obiectul ei de investigație”²⁵¹.

3.3. TIPURI DE UNITĂȚI FRAZEOLOGICE²⁵²

În funcție de raportul existent între sensul întregii expresii frazeologice și sensurile elementelor care intră în alcătuirea acesteia, V. V. Vinogradov²⁵³ găsește trei tipuri principale de expresii frazeologice: 1. *expresii idiomatice* (*фразеологические сращения* = „contopiri frazeologice”); 2. *unități frazeologice* (*фразеологические единства*); 3. *îmbinări frazeologice* (*фразеологические сочетания*).

²⁴⁷ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 139.

²⁴⁸ Vezi *Gramatica limbii române*, vol. II, p. 7.

²⁴⁹ Dintre studiile consacrate de Theodor Hristea frazeologiei, amintim: *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești*, în LR, XXVI, 1977, nr. 6, p. 587–598; *Introducere în studiul frazeologiei*, în Hristea, *Sinteze*, p. 134–160; *Frazeologia și importanța ei pentru studiul limbii române*, în LL, nr. 1, 1984, p. 5–13; *Din problemele etimologiei frazeologice românești*, în LR, XXXVI, 1987, nr. 2, p. 123–135.

²⁵⁰ Theodor Hristea, *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești*, p. 588.

²⁵¹ Hristea, *Sinteze*, p. 140.

²⁵² La studiile menționate mai sus, privitoare la frazeologie, adăugăm, strâns legat de aspectul avut în vedere: R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 123 ș.u.; Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958; Ioana Boroianu, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unități frazeologice*, I, în LL, 1974, nr. 1, p. 25–34; *ibidem*, II, 1974, nr. 2, p. 242–247; Liviu Groza, *Despre locuțiuni și expresii*, în LL, vol. II, 1990, p. 139–145.

²⁵³ *Op. cit.*, 1947, p. 339 ș.u.

R. A. Budagov²⁵⁴, restrânge această clasificare la două tipuri: *expresii idiomatice* sau *frazeologice* și *îmbinări frazeologice*, reducând primele două tipuri din clasificarea lui Vinogradov la unul singur.

Charles Bally ignoră diferitele aspecte pe care le pot îmbrăca frazeologismele, singura diferențiere pe care o face fiind aceea dintre grupurile stabile de cuvinte și cele libere.

În lingvistica românească se vorbește despre următoarele tipuri de frazeologisme: a) *locuțiuni și expresii*; b) *expresii idiomatice*; c) *formule și clișee internaționale*²⁵⁵. În continuare ne vom opri atenția asupra fiecăreia dintre aceste categorii²⁵⁶.

a) Cele două denumiri, respectiv *locuțiune* și *expresie*, nu trebuie considerate sinonime. În opinia lui Theodor Hristea statutul expresiilor este „mult mai puțin clar decât al locuțiunilor. Făcând această afirmație, – precizează autorul citat – avem în vedere faptul că unii cercetători români și străini nu sunt preocupați să le deosebească de locuțiuni, iar alții le includ în acestea din urmă ori consideră că cei doi termeni (adică *locuțiune* și *expresie*) sunt sinonimi. Din această cauză, ei apar întrebuițați paralel sau chiar unul în locul celuilalt”²⁵⁷.

Există însă și cercetători care acordă o atenție deosebită distincției dintre locuțiune și expresie²⁵⁸. Florica Dimitrescu este de părere că „locuțiunile sunt îmbinări de cuvinte cu caracter permanent, înzestrate cu o funcție gramaticală unitară. Spre deosebire de ele, expresiile se caracterizează prin variabilitate, expresivitate și noutate a ansamblului de cuvinte”²⁵⁹. În final, autoarea amintită ajunge la concluzia că „esențiala distincție, calitativă, dintre locuțiuni și expresii, este că, pe când expresiile reprezintă exclusiv *f a p t e d e l e x i c*, locuțiunile sunt și *f a p t e d e g r a m a t i c ă*”²⁶⁰. La rândul său, Theodor Hristea afirmă: „cu cât o îmbinare stabilă de cuvinte este mai *expresivă* (deci are o mai pronunțată încărcătură afectivă), cu atât suntem mai îndreptățiți s-o considerăm expresie. În ceea ce ne privește, nu avem nicio îndoială că: *a spăla putina, a tăia frunze la*

²⁵⁴ *Op. cit.*, p. 126.

²⁵⁵ Hristea, *Sinteze*, p. 140 ș.u. Pentru ultimul tip de frazeologisme menționat, vezi și R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 131.

²⁵⁶ Prezentarea care urmează are în vedere cele mai importante tipuri de frazeologisme. Pentru alte aspecte ale grupurilor stabile de cuvinte, vezi Hristea, *Sinteze*, p. 145–147, unde, sub titlul *alte unități frazeologice* sunt prezentate *perifrazele* care au o frecvență superioară grupurilor libere de cuvinte (ex. *luceafărul poeziei românești, bardul de la Mircești* etc.) sau așa-numitele *locuțiuni de intensitate* (ex. *îngheșat bocnă, îndrăgostit lulea*).

²⁵⁷ Hristea, *Sinteze*, p. 141. Printre autorii care nu deosebesc locuțiunile de expresii sunt amintiți Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982, p. 99, și Pierre Guiraud, *Les locutions française*, Paris, 1966.

²⁵⁸ Vezi, în acest sens, Florica Dimitrescu, *op. cit.*, p. 62–68; Liviu Groza, *Locuțiuni și expresii*; Ioana Boroianu, *op. cit.*; Hristea, *Sinteze*, p. 141–142. Vezi, de asemenea, articolul Elenei Slave, *Locutions figurées et expressions*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, 1971, p. 535–538, unde se face următoarea precizare: „Évidemment, les expressions contiennent des structures et des termes très variés, très complexes, qui dépassent l’organisation des locutions. Si nous les avons mentionnées, c’est uniquement pour les opposer aux locutions et pour suggérer les différences de comportement syntactique et sémantique des termes figurés, selon qu’ils font partie d’une catégorie ou d’une autre” (p. 535).

²⁵⁹ Florica Dimitrescu, *op. cit.*, p. 66.

²⁶⁰ *Ibidem*, p. 67–68.

câini, a-i lipsi (cuiva) o doagă, a-și lua inima în dinți, a face zile fripte (cuiva), a se face luntre și punte, a face (pe cineva) cu ou și cu oțet sau alte asemenea grupuri frazeologice (considerate «locuțiuni verbale») sunt, în realitate, cele mai autentice expresii românești. Când, însă, expresivitatea a dispărut complet (ori în cea mai mare măsură) și grupul frazeologic a devenit «împietrit» sau cât mai bine sudat (ca în *a băga de seamă, a-și aduce aminte* etc.), atunci putem vorbi de locuțiuni fără teama de a greși. În zeci de cazuri «intermediare», nu are nicio importanță dacă acestea sunt considerate expresii sau locuțiuni. Cu adevărat important este numai faptul că atât unele, cât și celelalte sunt unități frazeologice sau frazeologisme²⁶¹.

În ceea ce privește elementele componente ale *îmbinărilor frazeologice*, acestea își păstrează independența semantică, ceea ce permite traducerea lor dintr-o limbă în alta²⁶².

b) Despre *expresiile idiomatice*, R. A. Budagov spune că reprezintă „îmbinări de cuvinte stabile, indestructibile, caracteristice pentru o limbă dată (spre deosebire de alte limbi)”²⁶³. Au mai fost numite și *idiotisme* sau *idiomatisme*. Printre trăsăturile acestora, același autor enumeră: 1. indestructibilitatea; 2. imposibilitatea de a se deduce înțelesul întregului din suma sensurilor părților componente; 3. înțelesul figurat al întregii expresii; 4. intraductibilitatea literală dintr-o limbă în alta²⁶⁴. În ceea ce privește prima trăsătură, indestructibilitatea, Budagov remarcă faptul că aceasta este o consecință a evoluției istorice a limbii, expresia idiomatică nefiind, la origine, indestructibilă.

Ceea ce au în comun cele două categorii prezentate până acum este faptul că frazeologismele care intră aici sunt echivalente reale sau potențiale ale cuvintelor. Însă, dacă în cazul *locuțiunilor* și al *expresiilor* elementele componente își păstrează independența semantică, ceea ce face posibilă traducerea literală sau calchiera lor într-o altă limbă, în ceea ce privește *idiomatismele*, acest fapt este imposibil de realizat, întrucât sensul acestora nu este dat de înțelesul cuvintelor din care sunt alcătuite. Aceasta înseamnă că traducătorul unui text în care apar expresii idiomatice trebuie să fie un bun cunoscător al limbii respective, astfel încât, în urma identificării și decodării corecte a acestora, să găsească, în limba în care traduce, expresiile echivalente²⁶⁵.

c) *Formulele și clișeele internaționale* sunt unități frazeologice apărute în diverse limbi de cultură și civilizație și răspândite în alte idiomuri prin traducere literală. Denumirea *formules et clichés internationaux* îi aparține cercetătoarei A. Andrievska²⁶⁶. Aceste frazeologisme sunt denumite în engleză *stereotyped conventional expressions*, iar în rusă *крылатые слова*²⁶⁷. Fiecare dintre aceste nume se referă însă la diferite aspecte ale expresiilor respective, astfel încât nu s-ar putea spune că una dintre ele este mai potrivită decât celelalte²⁶⁸. Theodor Hristea

---

²⁶¹ Hristea, *Sinteze*, p. 142.

²⁶² Hristea, PE, p. 177.

²⁶³ R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 123–124.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 131.

²⁶⁵ Vezi R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 125 ș.u., precum și Hristea, *Sinteze*, p. 143.

²⁶⁶ Vezi A. Andrievska, *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958, p. 112.

²⁶⁷ R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 131.

²⁶⁸ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 144.

face o prezentare separată a „formulelor cu caracter convențional și internațional” și a „clișeelelor internaționale”. În prima clasă include exemple ca: *artă pentru artă, răul secolului, turn de fildeș, mărul discordiei* etc., în vreme ce în a doua apar enumerate exemple ca: *arca lui Noe, călcâiul lui Ahile, firul Ariadnei* etc., fiecare dintre acestea având ca element comun un nume propriu²⁶⁹.

Pe lângă aceste categorii de unități frazeologice, unii cercetători enumeră și *proverbele, zicătorile, maximele sau citatele celebre*²⁷⁰. Cu privire la acest aspect, Theodor Hristea consemnează: „zicalele, proverbele, maximele, sentințele» și, în special, așa-zisele «citate celebre» (care adeseori constituie fraze întregi) ar trebui excluse din sfera propriu-zisă a frazeologiei”²⁷¹. Argumentul invocat de autor este faptul că „toate acestea nu sunt echivalente reale ori potențiale ale cuvintelor, deci cum sunt ori ar trebui să fie toate unitățile frazeologice autentice. Referindu-ne, deocamdată, numai la p r o v e r b e, care formează obiectul de cercetare al *paremiologiei*, se impune să reamintim că ele constituie, de fapt, u n i t ă ț i f r a s t i c e (fr. *unités phrastiques*), deci «fraze» complete, deși foarte scurte sau lapidare”²⁷².

3.4. CALCUL FRAZEOLGIC. CONFUZII ÎNREGISTRATE, DEFINIȚIE

Calcul frazeologic reprezintă una dintre sursele de îmbogățire a frazeologiei unei limbi, alături de împrumut.

Atât în lingvistica generală, cât și în lingvistica românească, exemplele care țin de calcul frazeologic sunt considerate de unii cercetători fie un rezultat al calculului lexical²⁷³, fie unul al calculului sintactic²⁷⁴, în funcție de domeniul căruia se consideră că i se subordonează studiul combinațiilor stabile de cuvinte, cu alte cuvinte lexicologiei ori sintaxei. Iorgu Iordan consideră frazeologia ca ținând de stilistică: „Prin fenomene stilistice înțeleg ceea ce lingviștii mai vechi numeau frazeologie (în accepția cea mai largă a termenului): combinații sintactice al căror sens este unitar și diferă de al elementelor alcătuitoare luate unul câte unul sau legate altfel decât în formula respectivă. Multe din faptele discutate supt această

---

²⁶⁹ Hristea, *Sinteze*, p. 144.

²⁷⁰ Vezi, în acest sens, V.V. Vinogradov, *op. cit.*, R. A. Budagov, *op. cit.* Vezi, de asemenea, lucrarea lui V. P. Soloviov, *Calchiera frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve romanico-slavice*. Problema dezbătută de autor este aceea a posibilității traducerii prin calchiere a proverbelor, zicătorilor sau a dictoanelor în dicționarele bilingve, toate categoriile menționate fiind considerate unități frazeologice figurate.

²⁷¹ Hristea, *Sinteze*, p. 145.

²⁷² *Ibidem*, p. 146. Un punct de vedere comun a exprimat și Liviu Groza în articolul *Locuțiuni și expresii*, p. 143: „Proverbul este o cu totul altă realitate lingvistică (studiată de altfel de o disciplină autonomă, paremiologia), se încadrează în alt tip de grup stabil de cuvinte, iar în cadrul enunțului nu poate echivala cu o singură parte de vorbire, având doar un rol semantic-expresiv”.

²⁷³ Cf. Rizescu, *Contribuții*, p. 12–13.

²⁷⁴ Cf. I. Iordan, *Influențe rusești asupra limbii române*, în „Analele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată în ședința din 29 iunie 1949, p. 66 ș.u.; G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, I, III, 1954, p. 31 ș.u.

rubrică ar putea figura tot atât de bine la «Sintaxă», după cum iarăși o bună parte din cele analizate acolo și-ar putea găsi locul aici. Căci între stilistică, oricum am concepe această noțiune, și sintaxă este greu de tras un hotar propriu-zis. Amândouă se ocupă de sintagme, adică grupuri de cuvinte legate prin diverse raporturi gramaticale. Deosebirea cea mai importantă, care nu-i totdeauna ușor sesizabilă, constă în faptul că construcțiile sintactice sunt, de obicei, fixe și lipsite de orice element subiectiv, pe când cele stilistice au un caracter mai mult ori mai puțin personal, sunt supuse modificărilor provocate de situația exterioară, de momentul psihologic etc. și conțin adesea o nuanță afectivă sau estetică²⁷⁵.

Calcul frazeologic apare menționat începând cu primele studii consacrate calculului lingvistic. Kr. Sandfeld Jensen afirmă, în acest sens, că „on se traduit des tournures de phrase et de locutions”²⁷⁶, fără a da un nume specific acestui tip de calc. Printre exemple se numără „l’expression slave pour ‘marier’ r. *vydavati zamuz*, p. *wydawać za małż* se retrouve en roumain: *a da după bărbat*, en maghyar: *ferjhez adni*, en finnois: *antaa miehelle*; de même ‘se marier’ (de la femme) r. *vychoditi zamuz*, p. *pójsć za małż*, roum. *a se duce după bărbat*, magy. *ferjhez menni*, finn. *menen miehelle*”²⁷⁷. Acestea reprezintă îmbinări stabile de cuvinte, transpuse fidel dintr-o limbă în alta.

În rândul lucrărilor consacrate calculurilor frazeologice rămâne de referință studiul lui O. J. Tallgren-Tuulio²⁷⁸. Autorul citat constată că frazeologia europeană este plină de calcuri, care se adaugă creațiilor autohtone. Cel mai vechi punct de iradiere al locuțiunilor calchiate este Grecia antică. Locuțiunilor figurate, care, prin traducere, migrează dintr-o limbă în alta, Tallgren-Tuulio le dă numele de *phraséotypomes* sau, mai pe scurt *typomes*, în vreme ce locuțiunilor figurate staționare le spune *phraséo-idiomes* sau *idiomes*: „Les typomes sont les calques (et c’est par le désir d’éviter l’amalgame du latin avec le grec que j’ai préféré phraséotypomes à «phraséocalque»). Par phraséotypomes, en fin de compte, j’exprime la même chose qu’on est habitué depuis longtemps à appeler des *calques linguistiques*, en allemand *Übersetzungsentlehnungen*”²⁷⁹. Un loc intermediar în această clasificare îl ocupă locuțiunile figurate care, trecând de la o limbă la alta, sunt identice în ceea ce privește cele mai importante funcții semantice, dar mai mult sau mai puțin diferite în privința detaliilor metaforei, puse în operă de aceste funcții²⁸⁰.

Prin urmare *calcul frazeologic constă în transpunerea literală a unei unități frazeologice în altă limbă*. V. P. Soloviov dă următoarea definiție: „prin calchiere frazeologică înțelegem de fapt o traducere literală sau semiliterală a expresiei

---

²⁷⁵ Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Iași, 1943, p. 249.

²⁷⁶ *Op. cit.*, p. 172.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 172–173.

²⁷⁸ O. J. Tallgren-Tuulio, *Locutions figurées calquées et non calquées. Essai de classification pour une série de langues littéraires*, în „Mémoires de la Société neo-philologique de Helsingfors”, IX (1932), p. 279 ș.u.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 283.

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 284.

original, în care se păstrează toți componenții, cât și factura figurată a frazeologismului în cazul în care aceasta este prezentă”²⁸¹.

După cum a reieșit din rândurile de mai sus, nu toate unitățile frazeologice pot fi calchiate. Mai precis, nu pot fi reproduse prin calchiere expresiile idiomatice sau idiotismele, dat fiind faptul că sensul lor este figurat, nefiind dat de înțelesul elementelor constitutive. În acest sens, I. Rizescu constată că expresii de tipul „rom. *între patru ochi*, fr. *tête-à-tête* „cap lângă cap”, ceh. *mezi čtyřma očma* „între patru ochi”, germ. *unter vier Augen* „între patru ochi”, engl. *face to face* „față lângă față”, rus. *с глазу на глаз* [...] nu sunt calcuri deoarece în cazul traducerii unei lucrări dintr-o limbă în alta, expresiile de mai sus nu se traduc cuvânt cu cuvânt, ci se redă numai conținutul lor. În astfel de cazuri avem de-a face cu simple traduceri”²⁸².

Nu pot fi deci calchiate acele unități frazeologice în interiorul cărora există o legătură semantică strânsă, ci numai acele combinații stabile de cuvinte în interiorul cărora elementele componente și-au păstrat independența semantică și pot fi deci traduse în altă limbă.

R. A. Budagov remarcă faptul că în calchiera unei expresii nu este suficientă respectarea structurii acesteia, ci trebuie să se aibă în vedere și raporturile semantice. El ajunge la concluzia că „în special calcurile frazeologice, fiind în primul rând un tip de împrumut structural, se află în interacțiune cu sensul cuvintelor al căror aranjament îl copiază”²⁸³. Traducerea „ad litteram” a unei expresii idiomatice poate duce la nașterea unui alt idiotism, tocmai datorită caracterului nefiresc al rezultatului la care s-a ajuns. Așa s-a întâmplat în cazul expresiei rusești *он (она) не в своей тарелке*, care a rezultat din traducerea întocmai a expresiei fr. *il n'est pas dans son assiette*, ajungând să însemne „el (ea) nu este în apele sale”. În acest caz s-au încălcat raporturile semantice, dat fiind faptul că rus. *тарелка*, nu înseamnă, pe lângă „farfurie”, și „dispoziție, stare de spirit”, sens specific fr. *assiette*²⁸⁴.

Însă, cel mai adesea, rezultatele la care se ajunge prin traducerea unui idiotism au un caracter accidental, fără perspectiva de a se impune în limbă. Asemenea construcții se întâlnesc în unele opere literare, unde sunt folosite uneori în scopul caracterizării unor personaje sau cu alte intenții stilistice. Elocvente în acest sens sunt expresiile *tambour d'instruction*, care traduce rom. *tobă de carte*, sau *laver le baril*, pentru rom. *a spăla putina*, ambele întâlnite în exprimarea Chiritei, bine-cunoscutul personaj comic al lui V. Alecsandri.

Vorbind despre transpunerea „nefericită” a unor expresii idiomatice franțuzești, V. Alecsandri constată: „Limba întrebuițată până acum de traducătorii dramelor franceze și germane este o macaronadă ridicolă și indigestă care displace auzului și nimicește interesul pieselor, fie cât de bine jucate. Toate personajele

---

²⁸¹ V. P. Soloviov, *Calchiera frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve romanico-slavice*, în *Acte XII*, vol. I, p. 1076.

²⁸² Rizescu, *Contribuții*, p. 25.

²⁸³ R.A. Budagov, *op. cit.*, p. 140.

²⁸⁴ *Ibidem*.

vorbesc același jargon bursuflat: marchezul ca ciobotarul, prințesa ca spălătorița, cardinalul ca vezeteul, împăratul ca bucătarul etc. și, grație ignoranței traducătorilor, toți rostesc fraze tâlcuite cuvânt de cuvânt pe acele din limbi străine: astfel auzi pe o tânără cochetă pariziană zicând că «a primit un pui de găină» (*elle a reçu un pulet*), sau pe un student exclamând: «ce chesea!... ceea ce-mi cânti tu nu-i decât o rață» (*quelle blague!... ce que tu me chantes là n'est qu'un canard*). Publicul rămâne cu gura căscată dinaintea unor asemenea enormități și pare a-și pregăti buzele pentru șuerare, însă el se arată indulgent, prea indulgent, și croitorii de fraze absurde se simt astfel încurajați a persista în secături literare” (Alecsandri, S, 8). Adevăratul sens al expresiilor franțuzești este indicat de autor în subsolul paginii: *a primit un bilețel de dragoste*, respectiv *ce glumă!... ce-mi spui nu-i decât o minciună*.

Neputând calchia asemenea expresii, traducătorul trebuie să găsească echivalențele cele mai potrivite, întrucât o traducere fidelă nu poate avea decât rezultate ridicole și efemere. Cu alte cuvinte reflexul pe care o expresie idiomatică străină trebuie să-l aibă în limba care traduce trebuie să-l constituie tot un idiotism²⁸⁵. Astfel, pentru expresia rom. *a apuca pe Dumnezeu de picior*, *Dicționarul frazeologic francez-român, român-francez* dă ca echivalente franțuzești expresiile: *être aux anges*, *être dans le ravissement*, *être ravi au septième*²⁸⁶. La fel, pentru *a deschide cuiva capul*, în franceză se spune *expliquer/faire comprendre une chose à qqn.*; *éclairer la caboche à qqn.* (pop), *déboucher qqn.*²⁸⁷ Din același dicționar rezultă că franceza nu are o expresie idiomatică pentru a reda ceea ce se exprimă în română prin *a face picioare* (despre obiecte), astfel încât, în eventualitatea unei traduceri, ea ar fi redată prin *disparaître*²⁸⁸, cu pierderea indiscutabilă a unor nuanțe expresive. Se înțelege de la sine că în toate aceste situații nu poate fi vorba despre calcuri, ci numai despre traduceri.

Dacă asemenea unități frazeologice nu pot fi calchiate fără riscuri, acele combinații stabile de cuvinte în interiorul cărora elementele componente și-au păstrat independența semantică pot fi redată întocmai în altă limbă, reprezentând calcuri frazeologice autentice. *În vreme ce în cazul calcului lexical de structură avem a face cu imitarea structurii unui cuvânt, în calcul frazeologic se copiază structura unui grup de cuvinte care are un sens comun și care formează deci o unitate frazeologică.*

În familia frazeologică²⁸⁹ a verbului *a da* intră o serie de expresii care s-au format după model francez:

a da câștig de cauză cuiva, după fr. *donner gain de cause à qqn*;

---

²⁸⁵ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 143.

²⁸⁶ Elena Gorunescu, *Dicționar frazeologic francez-român, român-francez*, p. 171.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 201.

²⁸⁸ *Ibidem*, p. 212.

²⁸⁹ Despre *familie frazeologică* vorbește pentru prima oară Theodor Hristea. Vezi, în acest sens, articolul *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești*, unde se precizează: „înțelesul pe care îl dăm noului concept este de «totalitate a unităților frazeologice (de proveniență internă sau externă) care au în comun cel puțin un element component». În funcție de complexitatea structurii ei, o unitate frazeologică poate să aparțină la două sau mai multe asemenea familii” (p. 593).

a da de gândit, după fr. *donner à penser*;
a da de înțeles, după fr. *donner à entendre*;
a da un semn de viață, după fr. *donner signe de vie*;
a da semne de oboseală, după fr. *donner des signes de fatigue*;
a se da în spectacol, după fr. *se donner en spectacle*;
a da viață, după fr. *donner la vie*;
dat fiind că, după fr. *étant donné que* etc.

În toate aceste situații avem a face cu expresii specifice unei exprimări îngrijite. Absența lor din limbajul popular indică faptul că ele nu s-au format în mod independent în limbă, ci pe baza unui model străin, specific limbii franceze.

Foarte multe dintre expresiile frazeologice din limba română contemporană se explică prin calcuri după franceză. Ana Goldiș Poalelungi este de părere că dintre toate tipurile de calc, cel frazeologic este cel mai important: „de toutes les variantes de calques, le plus important est le calque phraséologique”²⁹⁰. Totodată autoarea citată consideră calcurile frazeologice ca fiind cele mai frecvente. „Les aspects du calque sont variés. Tantôt ils concernent la formation des mots, tantôt leur sens, tantôt la syntaxe, tantôt la phraséologie. Il peut élargir le champ sémantique d’un mot existant, il peut copier les éléments formatifs d’un mot, mais dans la phraséologie sa fréquence est plus grande. Elles constituent, d’une part, une source inépuisable de l’enrichissement du vocabulaire, d’autre part, elles apportent plus pittoresque et de saveur au style”²⁹¹.

Unele expresii sunt traduse greșit. În acest sens Al. Graur spune că, „în graba de a copia tot ce e apusean, se fac adesea greșeli grave de înțelegere și de transpunere a unor expresii străine”²⁹². Foarte multe exemple de acest tip se întâlnesc în limbajul cronicarilor sportivi. Unul dintre exemplele oferite de Al. Graur este expresia *a duce trenă*, care, folosită cu privire la ciclistul care pedalează în frunte, reprezintă o traducere greșită a expresiei fr. *mener le train* „a conduce convoiul”. Greșeala constă în confundarea fr. *train* „convoi, tren” cu *traîne* „coada unei rochii”²⁹³.

3.5. INDICII PENTRU RECUNOAȘTEREA UNUI CALC FRAZEOLGIC

Nu întotdeauna se poate afirma cu certitudine că o anumită unitate frazeologică este rezultatul unui calc sau reprezintă o creație spontană, apărută prin poligeneză în mai multe limbi. Astfel, cu privire la *sommeil «profond»*, Tallgren-Tuulio comentează: „S’agit-il bien là d’un h e l l é n i s m e devenu un paneuropéisme, comme je l’ai admis? Ou bien, cette belle idée de la *profondeur* du sommeil serait-elle née par ce qu’on pourrait appeler une p o l y g e n è s e,

²⁹⁰ Ana Goldiș Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973, p. 217.

²⁹¹ Ana Goldiș Poalelungi, *op. cit.*, p. 217.

²⁹² Al. Graur, *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, în LR, II, 1953, nr. 6, p. 26.

²⁹³ *Ibidem*.

c'est-à-dire, par une création spontanée capable d'être répétée, en Europe même, autant de fois qu'il s'y est produit un centre de civilisation et de littérature. Pour les langues envisagées ici, les dates et le débit du courant semblent parler en faveur de la première de ces deux thèses²⁹⁴. Faptul că expresia respectivă nu se întâlnește în finlandeza populară, limbă neelenizată sau imperfect elenizată, îi întărește autorului menționat convingerea că este vorba despre un elenism, altfel spus despre o expresie răspândită prin calc în mai multe limbi.

Reținem din această discuție că un criteriu demn de luat în considerație în stabilirea originii indigene sau străine a unui frazeologism este *factorul stilistic*: prezența unității frazeologice în varianta populară a limbii exclude interpretarea acesteia printr-o influență străină. Dimpotrivă, caracterul livresc al unui grup frazeologic este un indiciu serios în favoarea apariției acestuia prin imitarea unui model din afara limbii.

Într-o lucrare dedicată *Locuțiunilor verbale în limba română*²⁹⁵, Florica Dimitrescu aduce în discuție alte criterii de identificare a originii străine a unei locuțiuni. Unul dintre acestea este acela al *noțiunii exprimate*²⁹⁶. Astfel, frazeologismele susceptibile a fi traduse din alte limbi desemnează acțiuni sau stări necunoscute la noi înainte de pătrunderea lor în limbă. Potrivit acestui criteriu, locuțiuni ca: *a avea la activul său – avoir à son actif*, *a fi la ordinea zilei – être à l'ordre du jour*, *a pune la punct – mettre au point* sunt de origine străină.

Un alt criteriu îl reprezintă *regimul gramatical al locuțiunilor*, identic cu acela din limba luată ca model²⁹⁷: „Astfel, locuțiunile românești: *a fi în măsură* și *a avea aerul* se construiesc cu infinitivul scurt, precedat de obicei de prepoziția *de*, ca și echivalentele lor franceze *être en mesure de* [...], *avoir l'air de*”²⁹⁸.

Prezența în interiorul locuțiunilor a unor termeni străini sau rar întrebuințați în afara acestora, constituie un alt criteriu de identificare a originii străine. Printre exemple sunt citate: *a fi într-o pasă rea – être dans une mauvaise passe*, *a face naveta – faire la navette* etc.²⁹⁹

Pe lângă aceste criterii de natură lexico-semantică, Florica Dimitrescu aduce în discuție *criteriul cronologic*. Autoarea precizează că este important de știut când și unde a apărut mai întâi locuțiunea studiată. Atestarea acesteia înainte de exercitarea influenței franceze asupra românei exclude un calc după această limbă, chiar dacă acolo se înregistrează o locuțiune similară. Aceasta nu înseamnă însă neapărat că locuțiunea discutată s-a născut pe teren românesc, cum consideră autoarea. Exemplul ales este al locuțiunii *a băga în vină*, atestată în 1648. Se observă că franceza înregistrează o locuțiune juridică aproape identică: *faire entrer*

---

²⁹⁴ O. J. Tallgren-Tuulio, *op. cit.*, p. 285–286.

²⁹⁵ Florica Dimitrescu, *Locuțiuni verbale în limba română*, București, 1958.

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 170.

²⁹⁷ Florica Dimitrescu vorbește de fapt despre împrumut. Exemplele pe care le dă însă reprezintă calcuri. Este însă posibil ca autoarea citată să se refere la împrumutarea structurii, ca și a regimului construcțiilor străine care stau la baza celor românești și care sunt reproduse în continuarea fiecărui exemplu. Vezi *op. cit.*, p. 171.

²⁹⁸ *Ibidem*.

²⁹⁹ *Ibidem*, p. 172.

prezența ei într-un stil funcțional caracterizat îndeobște prin calcuri lingvistice ridică un semn de întrebare serios în interpretarea ei ca o creație originală a limbii române.

Prin urmare, criteriile după care se poate determina originea străină a unui frazeologism sunt: 1. absența acestuia din varianta populară a limbii; 2. prezența în structura unității frazeologice a unor elemente împrumutate din limba calchiată; 3. regimul gramatical identic cu acela din limba imitată; 4. caracterul abstract al noțiunii exprimate; 5. data primei atestări în limbă.

3.6. OPINII PRIVIND CLASIFICAREA CALCULUI FRAZEOLOGIC

O încercare de ierarhizare a diverselor aspecte pe care le poate avea calcul frazeologic am întâlnit la V. P. Soloviov: „deosebim două feluri de calchiere frazeologică: a) calchiere completă și b) calchiere parțială. Calchiera completă redă fidel atât structura lexicosemantică a construcției, cât și factura figurată a frazeologismului. De exemplu: expresia franceză *à cheval donné on ne regarde point à la dent (à la bouche)* se traduce: *calul de dar nu se caută la dinți*, resp. rusește – *дареному коню в зубы не смотрят*. Calchiera parțială păstrează în linii generale imaginea care stă la baza frazeologismului figurat, dar admite substituirea unor componenți ai expresiei date. În exemplul: *capra sare masa, iada sare casa – quand la chèvre saute au chou, le chevreau y saute itou* s-a păstrat atât imaginea figurată, cât și componenții principali ai expresiei, cu excepția componenților *masă, casă*, substituiți în expresia franceză prin *le chou*”³⁰⁰. Proverbele citate sunt considerate de autor frazeologisme. Se precizează că ele „există sub formă de paralelisme sau calcuri naturale în câteva limbi”³⁰¹. Trecând peste interpretarea greșită a proverbelor drept frazeologisme, despre care am vorbit mai sus, observăm că apare o nelămurire pe care V. P. Soloviov nu o rezolvă. Ne referim la faptul că nu se înțelege din exemplele citate care limbă calchiază. De altfel, scopul lucrării este de a da un răspuns la întrebările: „este admisibil sau nu procedeu calchierii expresiilor frazeologice și care sunt cazurile unde poate fi aplicat acest procedeu?” (p. 1076).

Lingvistul polonez St. Skorupka³⁰² vorbește despre două categorii de frazeologisme: *convenționale* și *naturale*. Frazeologisme convenționale sunt considerate expresiile specifice unei anumite limbi, în vreme ce frazeologismele naturale reprezintă expresiile comune pentru un mare număr de limbi. Admițând această clasificare, V. P. Soloviov ajunge la următoarea concluzie: „frazeologismele naturale se pretează, ca regulă, la calchiera completă, iar cele convenționale pot fi calchiate parțial”³⁰³.

---

³⁰⁰ V. P. Soloviov, *op. cit.*, p. 1076.

³⁰¹ *Ibidem*.

³⁰² Apud V. P. Soloviov, *op. cit.*, p. 1078.

³⁰³ V.P. Soloviov, *op. cit.*, p. 1078.

În fapt, frazeologismele convenționale sunt, potrivit definiției, expresiile idiomatice sau idiotisme. Din păcate, Soloviov nu oferă nici un exemplu pentru a ne convinge că acest tip de frazeologisme poate fi calchiat, fie și numai parțial. Totodată, criteriile de departajare între calc total și calc parțial nu ni se par suficient de riguroase, astfel încât identificarea acestora devine greu de făcut.

Mult mai clară și în același timp mai pertinentă este clasificarea pe care o propune Theodor Hristea. Urmând criteriile stabilite pentru calcul lexical de structură morfematică, autorul menționat vorbește despre *calc frazeologic total*, atunci când frazeologismul străin este tradus integral, și *calc frazeologic parțial*, când în structura noului frazeologism există, pe lângă cuvinte autohtone, elemente împrumutate din limba imitată. Cum calculul frazeologic presupune, pe lângă traducere, împrumutarea structurii sau a tiparului unei expresii străine, apropierea sau, dimpotrivă, îndepărtarea replicii față de model pot conduce la apariția altor categorii de calc frazeologic. Astfel, Theodor Hristea spune că avem *calc frazeologic perfect* atunci când modelul este reprodus foarte fidel și *calc frazeologic imperfect*, când între noul frazeologism și modelul care l-a generat apar diferențe.

3.7. TIPURI DE CALC FRAZEOLGIC. CRITERII DE CLASIFICARE

În funcție de *traducerea totală sau parțială* a termenilor care intră în alcătuirea frazeologismului calchiat, calcurile frazeologice pot fi *totale* sau *parțiale*.

3.7.1. *Calcurile totale* presupun traducerea integrală a unității frazeologice luate ca model. Așa s-a întâmplat în următoarele exemple: *a avea dreptate*, după fr. *avoir raison*; *bolta cerului*, după fr. *la voûte du ciel*; *câmp de bătaie*, după fr. *champ de bataille*; *cu niciun preț*, după fr. *à aucun prix*; *cu orice preț*, după fr. *à tout prix*.

3.7.2. *Calcurile parțiale* conțin cel puțin un element care se explică prin împrumut, în vreme ce restul este tradus prin elemente autohtone: *artele frumoase*, după it. *belle arti*; *a atrage atenția*, după fr. *attirer l'attention*; *a cădea în apatie*, după fr. *tomber dans l'apathie*; *a cădea de acord*, după fr. *tomber d'accord* etc.

În funcție de *gradul de fidelitate a copiei*, calcurile frazeologice pot fi *perfecte*, *imperfecte* sau *aproximative*.

3.7.3. În categoria *calcurilor frazeologice perfecte* intră acele unități frazeologice în care categoriile gramaticale – gen, număr, caz, mod, articulare, topică – specifice elementelor componente ale frazeologismului străin, sunt reproduse fidel de noua unitate frazeologică, apărută prin calchiere. Vorbim, așadar, despre *calcuri perfecte*, în cazul următoarelor frazeologisme: *artele frumoase*, după it. *belle arti*;

a atrage atenția, după fr. *attirer l'attention*; *a avea dreptate*, după fr. *avoir raison*; *bolta cerului*, după fr. *la voûte du ciel*; *câmp de bătaie*, după fr. *champ de bataille*; *cu orice preț*, după fr. *à tout prix*.

3.7.4. *Calcurile frazeologice imperfecte* prezintă, în raport cu modelul pe care îl reproduc, anumite deosebiri.

Un calc imperfect îl constituie expresia *a da semne de viață*, în care substantivul *semne* contravine modelului francez *donner signe de vie*, ce ar fi presupus o formă de singular, și nu de plural.

Tot o replică imperfectă a modelului, generată de nerespectarea numărului substantivului din structura modelului, avem și în cazul frazeologismului *a da cuiva palme*, la baza căruia stă fr. *donner une gifle à qqn*.

A da voie, după *donner la permission*, reprezintă un alt exemplu de *calc imperfect*, ce a rezultat din nerespectarea formei articulate hotărât a fr. *la permission*.

A juca cărți, după fr. *jouer aux cartes*; în cazul de față, fr. *aux*, rezultat din combinarea unei prepoziții cu un articol hotărât, a fost ignorat. Un calc perfect l-ar fi constituit expresia **a juca cu cărțile*.

3.7.4.1. *Calcurile frazeologice aproximative* prezintă, în raport cu modelul, diferențe mai mari decât cele semnalate anterior. Aceste deosebiri pot viza anumiți termeni din interiorul frazeologimelor, care nu sunt perfect echivalenți cu cei din expresia calchiată (*martor tăcut*³⁰⁴, după fr. *témoin muet*; *mod de viațuire*, după fr. *mode de vie*).

În aceeași categorie intră, după opinia noastră, expresiile care conțin un cuvânt inexistent în structura modelului. În următoarele exemple, prepozițiile din structura frazeologimelor românești nu se explică prin modelul care a stat la baza acestora: *iubire de sine*, după fr. *amour-propre*, it. *amore proprio*, redat și prin *dragoste de sine*, *Ministerul trebilor din afară*, după it. *Ministero degli affari esteri* etc.

O altă categorie de calcuri aproximative o constituie acele expresii care au un element în minus față de model: *a nu fi îndoială*, cf. fr. *ne faire aucun doute* „a nu încapa îndoială”, *a nu suferi întârziere*, cf. fr. *ne souffrir aucun retard*, *centru atractiv*, cf. fr. *centre d'attraction*, *conștiință de sine*, după fr. *conscience de soi-même* etc.

3.7.5. *Clase de unități frazeologice obținute prin imitație*

Din punct de vedere morfologic, expresiile calchiate se clasifică astfel:

a) structuri nominale: *spirit de observație*, după fr. *esprit d'observation*; *înalta societate*, după fr. *la haute société*, cf. și engl. *high society* etc.

b) structuri adjectivale: *de bun-gust*, după fr. *de bon goût*; *de gust prost*, după fr. *de mauvais goût*; *de bună credință*, după fr. *de bonne foi* etc.

c) structuri verbale: *a avea dreptate*, după fr. *avoir raison*, *a rupe tăcerea*, după fr. *rompre le silence*, *a tăia nodul gordian*, după fr. *couper le nœud gordien* etc.

---

³⁰⁴ Aici, ca și mai jos, am reprodus cu litere îngroșate elementele care prezintă deosebiri în raport cu modelul străin.

d) structuri adverbiale: *cu orice preț*, după fr. *à tout prix*; *cu sânge-rece*, după fr. *de sang-froid*; *de bună voie*, cf. fr. *de bon gré*; *din punctul de vedere*, după fr. *du point de vue* etc.

*

Ca și în cazul calcului lexical de structură morfematică, criteriile prezentate în clasificarea calcului frazeologic sunt complementare unul în raport cu celelalte, și nu disjunctive, astfel încât, același calc poate căpăta diferite aspecte, în funcție de punctul de referință sau de criteriul avut în vedere.

4. TIPURI MIXTE DE CALC

4.1. CALCUL LEXICO-FRAZEOLGIC

Față de tipurile simple de calc, cele combinate sunt mai greu de recunoscut. În același timp ele sunt și mai puțin frecvente, fapt care explică și numărul redus de exemple. Despre tipurile mixte de calc are meritul de a fi vorbit pentru prima oară Theodor Hristea. Astfel, într-un articol publicat în 1965, Domnia Sa aduce în discuție existența unui concept nou: *calculul lexico-frazeologic*. Pentru a putea fi încadrată în această categorie, spune autorul, expresia luată în discuție trebuie să îndeplinească anumite condiții. În primul rând ea trebuie să fie rezultatul unui calc. Pe de altă parte, unul dintre cuvintele care intră în alcătuirea ei trebuie să aibă formă internă, cu alte cuvinte să fie un compus sau un derivat³⁰⁵. În același timp acesta trebuie să fie, la rândul său, calchiat. Un exemplu elocvent, prezentat de Theodor Hristea, este frazeologismul *a face anticameră*, al cărei model îl reprezintă fr. *faire antichambre*. Avem astfel a face cu două tipuri de calc: *frazeologic*, pentru că a apărut o unitate frazeologică nouă, pornindu-se de la un model străin, și *lexical*, întrucât în interiorul acesteia se distinge un cuvânt nou, *anticameră*, apărut prin imitarea formei interne a fr. *antichambre*. Deoarece *anticameră* se folosește astăzi numai în expresia amintită, se consideră că a apărut în română prin intermediul acesteia³⁰⁶.

În feiul acesta limba se îmbogățește cu un cuvânt nou și, în același timp, cu o nouă unitate frazeologică. Calcul lexical, cu care cel frazeologic se combină, poate fi însă nu numai de structură, ci și semantic. În acest caz un cuvânt preexistent în limbă și pe care-l întâlnim într-un frazeologism format după un model străin, va primi un sens nou, sub influența unui termen străin a cărui sferă semantică o imită, având cu acesta cel puțin un sens comun.

De pildă, rom. *curte* se explică formal prin lat **curtis* (= *cohors*, *-tis*). Întâlnit în unele expresii formate prin calchiera unor modele franceze, el a dobândit însă și alte sensuri, explicabile prin fr. *cour*, care are același etimon. Unul dintre aceste

---

³⁰⁵ Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calculi lingvistice)*, p. 323.

³⁰⁶ Idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 25.

sensuri se referă la „numele unei instanțe (superioare) judecătorești și administrative”³⁰⁷. Cu acest sens, cuvântul apare în unitățile frazeologice: *curte de apel*, după fr. *cour d'appel*; *curtea cu juri*, după fr. *cour d'assises*; *curtea de casație* după fr. *cour de cassation*; *curtea de conturi*, după fr. *la cour de comptes*. În toate aceste cazuri avem a face atât cu calcuri lexicale, respectiv semantice, deoarece *curte* s-a îmbogățit cu un sens nou sub influența fr. *cour*, cât și cu calcuri frazeologice, deoarece noile unități frazeologice au apărut prin traducerea unor frazeologisme străine.

Același cuvânt *curte* a primit și sensul de „omagiu măgulitor adresat unei femei în semn de afecțiune spre a-i câștiga favoarea, simpatia, dragostea”³⁰⁸, sens specific fr. *cour* din frazeologismul fr. *faire la cour à qqn*, redat în română în forma *a face curte cuiva*. Dat fiind faptul că avem a face cu un sens nou, dobândit odată cu calchierea unei unități frazeologice, considerăm că ne aflăm în fața unui calc lexico-frazeologic.

4.1.1. Tipuri de calc lexico-frazeologic

În ceea ce privește criteriile de clasificare a acestui tip de calc, acestea coincid cu cele menționate la cele două tipuri de calc care intră în alcătuirea sa, astfel încât nu vom insista pe marginea acestui subiect.

Mai sugestivă ni se pare a fi clasificarea în funcție de tipul de structură rezultată în urma calcului frazeologic și, în același timp, specificul calcului lexical din interiorul expresiei.

Astfel, se poate vorbi despre calc lexical de structură morfematică la un element component al unei structuri verbale (*a face întipărire*, înlocuit ulterior cu *a face impresie*, după fr. *faire impression*), nominale (*învățământ secundar*, după fr. *enseignement secondaire*) sau adverbiale (*cu sânge-rece* loc. adv., după modelul fr. *de sang-froid*).

De asemenea, calcul semantic poate apărea în interiorul unei expresii verbale (*a-și da aerul*, după fr. *se donner de l'air*), nominale (*aripa dreaptă*, *aripa stângă*, după fr. *aile gauche, droite*; rom. *aripă* capătă aici sensul „parte laterală a unei armate, flanc”, pe care fr. *aile* îl are în plus față de el) sau prepoziționale (*în cursul*, după fr. *au cours de / dans le cours de / en cours de*; rom. *curs* este folosit aici cu sensul „durată de timp” sub influența fr. *cours*)³⁰⁹.

4.2. CALCUL LEXICO-GRAMATICAL

Apărut pentru prima oară în clasificarea oferită de Theodor Hristea³¹⁰, calcul lexico-gramatical este o formă de imitație care presupune atât o inovație lexicală,

---

³⁰⁷ Cf. DEX₂, s.v. *curte*.

³⁰⁸ *Ibidem*.

³⁰⁹ Pentru contextele în care aceste expresii au fost înregistrate, vezi mai jos, în partea a treia a lucrării.

³¹⁰ Hristea, *Sinteze*, p. 102.

cercetătorul român amintit, caracterizează imitații care „nu pot fi perfect încadrate în niciunul dintre tipurile fundamentale discutate anterior”³¹¹. Printre exemplele oferite de Theodor Hristea se află numeralele *unsprezece* și *cincisprezece*, folosite în formă articulată (*unsprezecele*, respectiv *cincisprezecele*) și, în consecință, cu valoare substantivală. Totodată, sensul pe care cele două cuvinte astfel apărute îl au corespunde fr. *le onze* și, respectiv, fr. *le quinze*. Dicționarele franțuzești ROBERT și LEXIS definesc substantivul *le onze*, obținut prin conversiunea numeralului *onze*, astfel: „*équipe de onze joueurs, au football*”, în vreme ce *le quinze* este definit prin „*équipe de quinze joueurs, au rugby*”. „Prin analogie cu modelul francez amintit, – precizează Theodor Hristea – reporterii și cronicarii noștri sportivi au început să vorbească despre «*unsprezecele românesc*», adică «echipa de fotbal a țării noastre» și chiar despre «*cincisprezecele României*», al cărui model trebuie căutat în fr. *le quinze*. Prin conversiune, acesta a căpătat și el sensul de «*équipe de quinze joueurs, au rugby*» (în ROBERT, s.v. *quinze*)”³¹². Schimbarea clasei morfologice a celor două unități lexicale amintite, ca urmare a modelului francez invocat, constituie un calc gramatical. Totodată, noul sens cu care acestea sunt folosite reprezintă un calc lexical, respectiv semantic. „Admițând că prin conversiune sau schimbarea categoriei lexico-gramaticale se ajunge la omonimie, nu la polisemie (deci se creează noi cuvinte, nu noi sensuri lexicale, cum cred foarte mulți cercetători), atunci denumirea de calc lexico-gramatical apare și mai justificată”³¹³, precizează Theodor Hristea.

Despre calchiera lexico-gramaticală vorbește și Alexei Palii³¹⁴, la care am întâlnit următoarea afirmație: „calchiera lexico-gramaticală constituie nu numai un exemplu de influență c o m p l e x ă a unei limbi asupra alteia, dar și o confirmare elocventă a c a r a c t e r u l u i s i s t e m a t i c al limbii: schimbarea într-un compartiment duce în mod inevitabil la schimbări în alte compartimente”³¹⁵.

Calcul lexical este fie de natură morfematică, fie de natură semantică, în vreme ce conversiunea, care ne permite să vorbim în același timp despre calc gramatical, explică apariția unui substantiv dintr-un participiu, dintr-o formă gerunzială, dintr-un adjectiv sau un pronume, a unui adjectiv dintr-un gerunziu sau, mai rar, dintr-un substantiv etc. Totodată, unele verbe își pot schimba regimul sau unele substantive *singulare tantum* pot apărea la plural, ca urmare a unui calc gramatical.

Astfel, *sinucisă* este o formă în care calcul gramatical se combină cu un calc lexical de structură morfematică. Termenul nu apare înregistrat în DEX₂ și în DN₃, în vreme ce în MDA este explicat prin *sinucide*, fără model străin. Proveniența din verb este indubitabilă, dar credem că nu se poate explica în afara modelului fr. *suicidé*, participiul verbului *suicider*. Faptul că *sinucisă* apare cu valoare de substantiv, prin conversiune, ca și în franceză, ne determină să afirmăm că ne aflăm

³¹¹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 23. Vezi și idem, *Sinteze*, p. 102.

³¹² Idem, *Tipuri de calc în limba română*, p. 23.

³¹³ *Ibidem*.

³¹⁴ Vezi Alexei Palii, *op. cit.*, p. 49–52.

³¹⁵ *Ibidem*, p. 52.

în fața unui dublu calc: lexical și gramatical; „când noi ne-am transportat în localitate, *sinucisa* din strada Fidelității, d-ra Porția Popescu, se-ntorsese de la spital” (Caragiale, O II, 45).

În lucrările de specialitate³¹⁶ se atrage atenția asupra transformării unor gerunzii în adjective, procedeu despre care *Gramatica Academiei*, spune că era „folosit mai ales de către scriitorii din secolul trecut”³¹⁷. O atenție deosebită acordă acestui subiect Valentina Hristea. Spicuim din concluziile la care ajunge autoarea citată: „1. Urmărind adjectivarea gerunziului românesc, din punct de vedere istoric, am constatat că fenomenul nu apare mai devreme de prima jumătate a secolului al XIX-lea. Deși formele gerunziale acordate se întâlnesc (în proporții diferite) la aproape toți poeții și scriitorii pașoptiști și postpașoptiști, I. Heliade Rădulescu și D. Bolintineanu sunt cei care le-au folosit primii și cei care au împins procedeu până la manierism. Tot ei sunt cei care au exercitat și o influență asupra lui M. Eminescu, în ale cărui creații din epoca tinereții adjectivele gerunziale abundă. 2. Apariția în limba română a gerunziilor acordate trebuie explicată, în primul rând, ca un produs al influenței franceze. Se poate spune că primele adjective de origine gerunzială sunt chiar un anumit tip de calcuri după participiile prezente din limba franceză care au și valoare de adjectiv. [...]. 5. Comparativ cu secolul al XIX-lea, în limba română contemporană fenomenul de care ne-am ocupat e în regres. [...] 7. În stilul beletristic adjectivele gerunziale se întâlnesc mai des decât în cel publicistic, iar în poezie mai frecvent decât în proză. Frecvența mai mare a acestora în creația poetică se observă în special în secolul trecut, când adjectivele gerunziale erau preferate nu numai pentru unele calități de ordin stilistic, ci și pentru că aduceau o notă inedită în tehnica poetică a vremii”³¹⁸.

În această categorie intră exemple ca: *adormind*, -ă, după fr. *dormant*, -e; *arzând*, -ă, după lat. *ardens*, fr. *ardent*, -e; *crescând*, ă, după fr. *croissant*, -e; *lipsind*, -ă, după fr. *manquant*, -e etc.³¹⁹

Schimbarea clasei gramaticale a adverbului *bine* prin articularea cu articol hotărât – *binele* – s-a făcut sub influența gr. *agathós*, germ. *das Gut*³²⁰ și reprezintă un calc gramatical. În același timp, cuvântul astfel apărut a căpătat un nou sens, specific modelului străin, și anume „obiectul moralei ca știință”, fapt care reprezintă un calc lexical semantic.

4.3. CALCUL FRAZEOLÓGICO-GRAMATICAL

Potrivit celor consemnate de Theodor Hristea, punctul de plecare al acestui tip de calc „îl constituie o unitate sintagmatică străină sau chiar un întreg grup de

---

³¹⁶ Vezi, în acest sens, H. Tiktin, *Gramatica română*, ediția a III-a, București, 1945, p. 169; N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945, p. 70; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 421, 625–626; Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG II, p. 86 ș.u.; Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC IV, p. 252–276.

³¹⁷ GLR, vol. II, p. 117.

³¹⁸ Valentina Hristea, *op. cit.*, p. 275–276.

³¹⁹ Pentru atestări, ca și pentru alte exemple, vezi mai jos, în partea a treia a lucrării.

³²⁰ Cf. DEX₂, s.v. *bine*.

frazeologisme și semifrazeologisme care au două caracteristici comune. Mai întâi, structura lor este aproape exclusiv de tipul substantiv + adjectiv. În al doilea rând, același substantiv se regăsește ca element determinant în toate unitățile sintagmatice pe care le avem în vedere și care constituie ceea ce am putea numi o paradigmă frazeologică³²¹. Exemplul citat de Theodor Hristea în sprijinul afirmațiilor sale îl constituie un grup de unități frazeologice în alcătuirea cărora elementul comun îl constituie substantivul *sare*, aflat la plural, potrivit modelului oferit de fr. *sels*: fr. *sels minéraux* > rom. *săruri minerale*; fr. *sels alcalins* > rom. *săruri alcaline*; fr. *sels acides* > rom. *săruri acide*; fr. *sels biliaries* > rom. *săruri biliare*; fr. *sels naturels* > rom. *săruri naturale*; fr. *sels calciques* > rom. *săruri calcice*; fr. *sels médicaux* > rom. *săruri medicinale*; fr. *sels de potassium* > rom. *săruri de potasiu*³²² etc.

Apariția în limba română a acestor unități frazeologice cu valoare substantivală, odată cu exercitarea influenței franceze, l-a determinat pe autorul citat să acorde acestor combinații statutul de calcuri frazeologice. În același timp, observând că substantivul românesc nume de materie, *sare*, care în mod obișnuit are numai formă de singular, își schimbă statutul morfologic, ajungând să fie folosit în combinațiile respective la plural, ca în modelul străin, autorul ajunge la concluzia că, în același timp, calcul este și gramatical.

Fiind întru totul de acord cu observațiile lui Theodor Hristea, avansăm ipoteza că, în situațiile de față, am putea avea a face, totodată, și cu un calc lexical semantic și aceasta dacă ținem seama de faptul că *săruri* prezintă, așa cum remarcă și lingvistul român, sensuri speciale în domeniul chimiei sau al biochimiei³²³.

În rândul calcurilor frazeologico-gramaticale sunt incluse și alte unități frazeologice în interiorul cărora apar substantive cu un plural puțin folosit înainte de secolul al XIX-lea. Este vorba despre *apă*, înregistrat la plural înainte de această dată numai în anumite expresii. Theodor Hristea observă că „pluralul acestui substantiv a devenit foarte frecvent, începând cu secolul trecut, din cauză că o serie de unități frazeologice în a căror structură intră *eaux* «ape» au fost calchiate în limba română”³²⁴. Printre exemplele consemnate se numără: fr. *eaux minérales* > rom. *ape minerale*; fr. *eaux thermales* > rom. *ape termale*, *eaux souterraines* > rom. *ape subterane*; fr. *eaux courantes* > rom. *ape curgătoare* etc.³²⁵

4.4. CALCUL LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICAL

Chiar dacă nu foarte des, se poate întâmpla ca toate cele trei tipuri fundamentale de calc să se combine și să ducă la apariția unei inovații în trei compartimente lingvistice: în frazeologie, în lexic și în sistemul gramatical. Faptele de limbă susceptibile de a se subordona acestei noi categorii de calc îndeplinesc

³²¹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 27.

³²² *Ibidem*.

³²³ *Ibidem*.

³²⁴ *Ibidem*, p. 27–28.

³²⁵ *Ibidem*, p. 28.

următoarele condiții: 1. apariția unei noi unități frazeologice; 2. în interiorul acesteia, unul dintre termeni apare cu un sens nou, dobândit în urma unui calc semantic, sau reprezintă el însuși un calc lexical de structură morfematică; 3. totodată, în interiorul frazeologismului se produce și un calc gramatical.

Traducerea fr. *se donner des airs* prin *a-și da aere*, reprezintă, după părerea noastră, un triplu calc. Astfel, folosirea la plural a substantivului *aer*, care în afara acestei expresii nu cunoaște decât forma de singular, este indubitabil un calc gramatical, respectiv morfologic după fr. *airs*. În același timp, apariția în limbă a unei noi unități frazeologice, create după un tipar străin, constituie un calc frazeologic³²⁶. În sfârșit, în interiorul expresiei apare și un calc lexical, respectiv semantic, care constă în copierea structurii semantice a fr. *air*³²⁷.

În privința atestărilor, DA înregistrează expresia la V. Alecsandri, unde *aer* apare însă în forma de singular: „Neamțul prin saloane, *a să-și deie aer*” (Alecsandri, T. 127)³²⁸. Aceasta înseamnă că, în acest caz, calcul este numai lexico-frazeologic, nu și gramatical. Dat fiind faptul că modelul *se donner des airs*, redat în română, în alte cazuri, nu numai prin *a-și da*, ci și prin *a-și lua aere*³²⁹, nu a fost copiat în contextul citat într-o formă identică (rom. *aer* are formă de singular, și nu de plural, ca fr. *airs*), calculul este în același timp imperfect.

Cu sensul de „aparență, înfățișare”, *aer* apare și în expresia *a avea aerul*, calchiată, de asemenea, după fr. *avoir l'air de* „parăître”: „Picioarele *au aerul a danța*” (Hasdeu, I. C. 97)³³⁰. Și în acest caz ne aflăm în prezența unui calc lexico-frazeologic.

Dacă acceptăm că sintagma *datele problemei*, care traduce fr. *les données du problème*, are un caracter stabil și, prin urmare, este rezultatul unui calc frazeologic, trebuie să fim de acord cu afirmația că, și de această dată, avem un triplu calc, la cel deja menționat adăugându-se calcul gramatical (conversiunea participiului *dată* în substantiv prin articulare, după fr. *donée*, part. vb. *donner*) și calcul lexical (apariția unui nou cuvânt: *dată*)³³¹.

Expresia *ape subterane* constituie, la rândul ei, un triplu calc după fr. *eaux souterraines*. Calculul lexical vizează adjectivul *subteran*, apărut prin calchiera parțială a termenului francezesc corespunzător, cel gramatical constă în numărul plural al substantivului, iar cel frazeologic presupune apariția expresiei înseși.

*

În concluzie, în funcție de nivelul lingvistic la care se produce imitația, în limba română există șapte tipuri de calc: *lexical*, *gramatical*, *frazeologic*, *lexico-frazeologic*, *lexico-gramatical*, *frazeologico-gramatical* și *lexico-frazeologico-gramatical*. Aceste tipuri de calc pot fi numite principale sau fundamentale, dat

³²⁶ În legătură cu acest calc, vezi și Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 28.

³²⁷ În legătură cu acest calc semantic, vezi mai sus, p. 97–98.

³²⁸ Vezi DA, s.v. *aer*.

³²⁹ *Ibidem*.

³³⁰ *Ibidem*.

³³¹ În legătură cu această sintagmă, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 24, nota 27.

fiind faptul că fiecare dintre ele anunță o schimbare, viabilă sau nu, produsă într-un anumit compartiment al limbii.

Fiecare dintre aceste tipuri de calc a putut fi clasificat în funcție de mai multe criterii, care țin, majoritatea, de caracteristicile surprinse la nivelul structurii morfematice a formațiilor apărute prin calchiere. Astfel, la nivel formal, noua formație apărută prin calc poate să fie integral sau numai parțial românească, după cum poate să transpună fidel ori mai puțin fidel structura modelului. Prin urmare, acest criteriu se scindează în două subcategorii: una dintre acestea este dată de tipul de traducere a elementelor componente specifice modelului străin. Am numit acest criteriu *traducerea totală sau parțială a elementelor componente ale modelului*. El poate fi aplicat acelor calcuri care presupun imitarea „forme interne”, respectiv calcurilor lexicale de structură morfematică sau calcurilor frazeologice, precum și acelor tipuri de calc cu care acestea se combină. Este vorba despre calcul lexico-frazeologic și calcul frazeologico-gramatical. În funcție de acest criteriu calcurile pot fi *totale sau parțiale*.

Al doilea aspect propriu acestui criteriu ține de *gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul*, în funcție de care calcurile pot fi *perfecte, imperfecte sau aproximative*, atunci când se constată o îndepărtare mai mare a copiei față de modelul său.

III. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI SOCIOCULTURAL

1. CALCURI POPULARE, CALCURI SAVANTE

Din punctul de vedere al categoriei sociale care generează apariția cuvintelor sau a formelor imitate, se poate vorbi despre existența calcurilor *populare* și a celor *savante*, numite și *livrești* sau *cărturărești*³³².

Pornind de la premisa că acest mijloc de îmbogățire a vocabularului presupune întotdeauna bilingvismul, B. Unbegaun³³³ observă că, dacă acest fenomen e limitat la clasele cultivate ale societății, atunci calcurile rezultate vor avea un caracter savant. Acolo însă unde bilingvismul a pătruns în toate păturile sociale, calcurile pot avea o origine pur populară. În privința nivelului lingvistic la care se operează transpunerea modelului, B. Unbegaun constată că, de preferință, calcurile populare sunt fie frazeologice (slov. *imeti smolo* „a avea ghinion”, după germ. *Pech haben*), fie semantice (slov. *brati* „a culege” capătă sensul „a citi”, după germ. *lesen*, căruia îi sunt proprii ambele sensuri).

---

³³² În legătură cu acest aspect, vezi și Maria Stanciu-Istrate, *Calcuri populare și calcuri savante în limba română*, în LR, XLIX, 2000, nr. 1 (*Omagiu profesorului Theodor Hristea la a 70-a aniversare*), p. 139–145.

³³³ B. Unbegaun, *Le calque dans les langues littéraires*, p. 139 ș.u.

De cealaltă parte, *calcurile savante*, pe lângă categoriile specifice calcurilor populare, cuprind una în plus. Este vorba, spune B. Unbegaun, de acel tip de calc apărut prin copierea structurii derivatelor sau a compuselor, altfel spus de calcul lexical de structură morfematică. Ceea ce este important în privința acestui tip de calc, afirmă autorul, este, pe de o parte, că apare foarte rar în limba populară și, pe de altă parte, că este specific cu precădere limbilor care preferă ca mijloace de îmbogățire a vocabularului derivarea și compunerea.

De aceeași părere cu B. Unbegaun este și L. Deroy, care observă, la rândul său, caracterul mai mult sau mai puțin artificial al cuvintelor apărute prin calchiere. Din acest motiv, susține autorul, un asemenea calc reprezintă apanajul oamenilor cultivați și nu se produce decât excepțional în limba poporului³³⁴. Cu toate acestea, observă L. Deroy, cuvintele apărute pe această cale nu sunt condamnate la o frecvență limitată. Grație traducerilor operelor literare străine ele sunt cunoscute de o masă mult mai mare de oameni și, treptat, se „vulgarizează”³³⁵.

Spre deosebire de autorii citați anterior, I. Rizescu nu opune calculul popular celui savant în funcție de subtipurile specifice fiecăruia, altfel spus de categoria lexico-gramaticală în care calcurile respective se încadrează. Departajarea sa are în vedere un alt factor și anume cel funcțional. Astfel, în concepția sa, „calcurile populare se referă la toate sferele de activitate umană. Ele sunt opera unui colectiv bilingv mai mare”³³⁶. Observând că foarte multe calcuri populare din română au apărut sub influența slavei vechi, aduce în discuție situația cuvântului *față*, care a căpătat și sensul de „persoană” sub influența v. sl. *лице* „față, persoană”. În aceeași categorie a calcurilor populare sunt incluse, printre alte fapte de limbă regionale, unele forme lexicale specifice graiului românilor din Transilvania și Bucovina, în care se simte influența limbii germane. „Astfel – spune autorul – se observă compunerea unor verbe cu prefixe, procedeu puțin răspândit în limba română și care se face pe două căi: 1) fie prin refacere sau împrumuturi de cuvinte latine după modelul celor germane de tipul *verhandeln + pertracta*. 2) fie prin adăugarea unui prefix latin unui verb românesc: din lat. *re-* + rom. *cere*, după germ. *erfordern* = *recere* („a reclama”); *a prourma* („a continua”), din lat. *pro* + rom. *urma*, după germ. *fortsetzen*; prep. germ. *unter* e calchiată în rom. *între*: după germ. *unterlassen* s-a format *întrelăsa*”³³⁷.

Situația din urmă contrazice opinia lui B. Unbegaun și a lui L. Deroy, potrivit căroră calcurile lexicale nu apar decât accidental în limbajul popular. Se naște însă întrebarea dacă aceste calcuri regionale pot fi încadrate în categoria mai largă a calcului popular. Problema a fost deja elucidată în ceea ce privește conceptul de regionalism în general. În acest sens Theodor Hristea spune: „regionalismele nu trebuie confundate cu faptele lingvistice populare și nici considerate o simplă categorie a acestora. Din punctul de vedere al răspândirii, elementele regionale se opun celor populare, care sunt generale sau aproape generale, fără a fi, în același

---

³³⁴ L. Deroy, *op. cit.*, p. 217.

³³⁵ *Ibidem*.

³³⁶ Rizescu, *Contribuții*, p. 29.

³³⁷ *Ibidem*.

timp, și literare”³³⁸. Aceasta înseamnă că acele calcuri de tipul lui *recere* „a reclama” sau *prourma* „a continua” nu stau pe același plan cu *față* „persoană”. Dar este acest din urmă calc un calc popular? I. Rizescu spune că a apărut ca urmare a influenței vechii slave. Însă invocarea acestei înrâuriri nu este suficientă pentru a demonstra caracterul său popular. Ținând cont de faptul că unitatea lexicală respectivă apare în prezent cu sensul calchiat numai în limbajul religios (cf. *fețe bisericesti*) este mult mai posibil ca influența exercitată asupra cuvântului românesc să fi venit din direcția slavonei. Altfel spus, influența a fost cărturărească, iar calculul respectiv este, prin urmare, la origine savant.

Cu privire la calcurile savante, I. Rizescu spune că „ele se referă mai cu seamă la cuvinte din domeniul administrativ politic, științific sau tehnic. Astfel, după lat. *conscientia* s-au format rom. *conștiință*, rus. *совесть*, germ. *Gewissen*; după lat. *pronomen*, rom. *pronume*, rus. *местоимение*. Calcurile savante pot fi rezultatul activității fie a unui singur om, fie a unui colectiv restrâns”³³⁹. Exemplele citate de autor susțin teoria lui B. Unbegaun, la care a subscris și L. Deroy, în sensul că toate reprezintă calcuri la cuvinte cu formă internă. I. Rizescu fie nu a observat, fie a ignorat acest aspect prin care calcurile savante se disting de cele populare.

Prin obiecțiile pe care le-am formulat cu privire la calcurile populare în accepția lui Rizescu a rămas neelucidată situația acestei categorii în limba română. Din cele prezentate mai sus a reieșit că asemenea calcuri se datorează bilingvismului popular sau caracteristic majorității populației. Pentru limba română ilustrativ în acest sens este traiul în simbioză al românilor și slavilor, care s-a soldat cu asimilarea celor din urmă de către cei dintâi. Din păcate nu dispunem de atestări scrise din această perioadă, fapt pentru care este greu de spus care calcuri se datorează unui bilingvism popular și care dintre ele aparțin primilor noștri traducări din limba slavonă. S-ar putea invoca drept criteriu de selecție în acest caz câmpul lexical specific fiecărei forme calchiate. Dat fiind faptul că primele texte românești reprezintă traduceri din slavonă, cu caracter preponderent religios, toate calcurile care țin de acest domeniu au avut, în acest caz, un caracter savant. De această părere este L. Șăineanu care, referindu-se la calcurile semantice din limba veche, consideră că ele se datorează unui factor cultural important și anume influenței religioase. Ele nu au un caracter colectiv, ci unul mai mult individual. Altfel spus, „nu poate fi vorba aici de o «prelungită bilinguitate a două neamuri întrunite», ci acea bilinguitate a existat – și a trebuit necesar să existe – în capetele primilor noștri cărturari religioși, de la care au purces acele nuanțări semasiologice”³⁴⁰. Faptul că sensurile dobândite prin calchiere au cunoscut o largă întrebuintare, a condus, consideră autorul, la generalizarea lor și la pătrunderea în tezaurul lexical al limbii. Dintre exemplele citate de L. Șăineanu amintim: dr. *întuneric* se îmbogățește cu sensul „zece mii”, propriu v. sl. *тыма (тыма)* „întuneric; număr infinit, mii, zece mii”³⁴¹; pe lângă sensul propriu, *limbă* va însemna și „națiune,

³³⁸ Hristea, *Sinteze*, p. 129.

³³⁹ Rizescu, *Contribuții*, p. 30.

³⁴⁰ L. Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române*, București, 1887, p. 70–71.

³⁴¹ *Ibidem*, p. 81.

popor”, asemenea v.sl. *кзыкъ* „glas, limbă, popor”³⁴²; dr. *lume* va însemna atât „lumină”, cât și „lume”, după v.sl. *свѣтъ*, care cumulează ambele sensuri³⁴³.

Al. Rosetti este mai puțin tranșant în privința caracterului colectiv sau individual pe care îl au unele calcuri semantice datorate bilingvismului româno-slav. Astfel, pe lângă unele exemple date și de L. Șăineanu, citează altele ca: dr. *parte*, care primește, pe lângă sensul propriu, și pe acela de „regiune, țară”, sub influența bg. *страна* „parte, țară, regiune”³⁴⁴; *strâmb* „încovoiat, întors”, dar și „nejust, fals”, asemenea corespondentului său bg., s.-cr. *крив* „încovoiat, vinovat, fals”³⁴⁵; dr. *vită* < lat. *vita* „viață”, care capătă sensul de „animal”, specific v.sl. *животъ* „viață; animal”³⁴⁶ etc.

Este greu de stabilit care dintre acești termeni aparțin unui bilingvism popular și care se datorează unui bilingvism cărturăresc, mai ales că, așa cum am văzut mai sus, calcurile semantice sunt specifice ambelor situații. Dacă ținem cont de criteriul viabilității sensurilor calchiate, situație care ar fi putut fi determinată de o întrebuițare frecventă și generală, observăm că *lume*, *vită*, *strâmb* și *parte*, se întrebuițează și astăzi cu sensul calchiat, primele două pierzându-și chiar sensul inițial. Este posibil deci ca ele să se datoreze unui bilingvism colectiv.

Această concluzie ar putea fi întărită de constatarea că acele calcuri care cu siguranță se datorează primilor traducători români au avut, majoritatea, un caracter efemer, unele dintre ele nedepășind granițele operelor în care au apărut. Este vorba de calcuri lexicale de structură ca *fără-fund*, *fără-minte*, *fără-omenire*, *fără-de-omenie*³⁴⁷; *îndelung-răbdătoriu*, *sânge-mestecătoriu*, *bărbat-ucigătoriu*, *de-viață-dătătoriu*³⁴⁸ etc.

În ceea ce privește limba română, apariția unor calcuri populare nu poate data decât din perioada bilingvismului româno-slav. Nu a existat în istoria poporului român o altă situație în care românii să se contopească cu o populație de o altă naționalitate, exceptând situația românilor din Transilvania. Aceasta înseamnă că, la nivel popular, influențele străine cu care româna a venit în contact au avut caracter individual, fără șanse de perpetuare. În acest sens, un calc semantic cum este *struț* cu sensul „bucchet de flori”, dobândit sub influența germ *Strauss*, este ignorat de majoritatea vorbitorilor de limbă română, cu excepția unora din Transilvania și Banat, unde este întâlnit³⁴⁹. El este deci un calc regional, și nu unul popular.

În ceea ce privește calcurile savante, avântul pe care scrisul în limba română și tiparul îl cunosc începând din secolul al XIX-lea mai ales, înlesnește popularizarea formelor apărute prin imitație. Referindu-se la calcurile și traducerile din această perioadă, S. Pușcariu observă că acestea aveau față de împrumuturi

---

³⁴² *Ibidem*, p. 75.

³⁴³ *Ibidem*, p. 73.

³⁴⁴ Rosetti, ILR, p. 293.

³⁴⁵ *Ibidem*.

³⁴⁶ *Ibidem*.

³⁴⁷ Pentru modelele acestor calcuri, vezi, mai sus, p. 54.

³⁴⁸ Vezi Maria Stanciu-Istrate, *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*, p. 83 ș.u.

³⁴⁹ Vezi Hristea, PE, p. 153.

avantajul că păreau românești, deși în realitate erau „imitații neologice”³⁵⁰. Acest fapt justifică într-o oarecare măsură succesul pe care unele calcuri apărute atunci îl vor avea, rezistând în limbă și fiind întrebuințate și astăzi. Ele se datorează unui bilingvism specific oamenilor de cultură care le-au impus prin folosirea lor în scrieri proprii, în traduceri sau în presă și reprezentă, în consecință, calcuri savante.

Astfel, din perspectivă diacronică ni se pare pertinentă afirmația Cristinei Călărășu, potrivit căreia „în istoria limbii române, perioadele productive în calcuri au coincis cu momentele importante ale reînnoirii vocabularului; de exemplu influența slavă, influența franceză”³⁵¹. La acestea trebuie să adăugăm și influența engleză care, cel puțin după 1989 își face din ce în ce mai mult simțită prezența și, grație mass-mediei, are toate șansele să devină cunoscută. Faptul că limba română beneficiază astăzi de un număr apreciabil de calcuri savante justifică afirmația lui B. Unbegaun care susținea că asemenea calcuri constituie cimentul păturii superioare prin care limba literară se distinge de limba poporului³⁵².

IV. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI ETIMOLOGIC

Criteriul etimologic nu aduce în discuție noi tipuri de calc, ci indică o anumită ipostază în care forma calchiată se poate afla în funcție de modelul care se află la baza ei. Cu privire la acest aspect, pot fi distinse două situații, care conduc la aspecte diferite ale calcului:

1. În funcție de tiparele care au condus la apariția formei calchiate, există *calcuri cu model unic și calcuri multiple*.

2. Prezența aceluiași calc în mai multe limbi permite să se vorbească despre *calcuri internaționale, radiale sau poliglote*.

1. CALCURI MULTIPLE

În lingvistica românească, afirmații privitoare la calcurile multiple întâlnim la Ion Ștefan³⁵³. Autorul observă că, pe lângă compuse sau derivate care nu pot avea decât un singur model, există altele al căror tipar se întâlnește în mai multe limbi. Pentru primul caz citează ca exemplu compusul *scurt-circuit*, format după modelul oferit de fr. *court-circuit*. În cea de-a doua categorie include termeni al căror model este incert. Astfel, *ziar* s-a putut forma după it. *diario*, dar și după fr. *journal*. *Bunăvoință* ar putea avea la bază nu numai lat. *benevolentia*, ci și fr. *bienveillance*. Faptul că un compus ca *binefacere* este înregistrat și în texte din secolul al XVI-lea

³⁵⁰ S. Pușcariu, *op. cit.*, p. 378.

³⁵¹ Vezi Cristina Călărășu, în DGS, p. 87.

³⁵² B. Unbegaun, *op. cit.*, p. 22–23.

³⁵³ Ion Ștefan, *op. cit.*, p. 344–346.

impune invocarea unei influențe slave (sl. **БЛАГОДѢЛИНИК**), deși, afirmă Ion Ștefan, dicționarele indică drept model lat. *benefacio*, *-ere*³⁵⁴.

În alte împrejurări, observă același autor, este vorba despre influența succesivă a mai multe limbi, ceea ce a condus la consolidarea anumitor tipuri de calc. Este vorba despre acele situații în care avem a face cu compuse în care prima parte rămâne constantă, iar a doua este variabilă. Ion Ștefan observă că „o constantă poate migra de la o limbă la alta, prin traducere, ajungându-se la echivalențe care exprimă aceeași idee. De exemplu, lui *blago-* îi corespunde în latină *bene*, în franceză *bien*, în română *bine* (respectiv *bună*), în germană *wohl*; lui *vse-* îi corespunde în latină *omni*, în italiană *omni*, în franceză *tout*, în germană *all*, în română *atot*. Care din constantele străine a acționat asupra românei? Credem că este firesc să considerăm că modelele străine au acționat succesiv asupra calcurilor românești, consolidându-le existența. În asemenea cazuri avem de-a face cu calcuri multiple”³⁵⁵.

Problema calcurilor multiple nu este încă pe deplin clarificată. Nu putem afirma cu certitudine că anumite calcuri au apărut sub influența unui model anume și nu a altuia. Dificultățile sunt și mai mari când modelele care pot fi invocate aparțin mai multor limbi cu care româna s-a aflat în contact la vremea respectivă. Așa, de pildă, *ziar* poate să imite fie modelul italian amintit, fie pe cel francez, după cum cel care l-a format cunoștea italiana sau franceza, limbile respective influențând româna în aceeași perioadă. În privința lui *binefacere* este clar că inițial termenul a apărut sub influența slavonei. El putea fi creat însă în mod independent și după un model latin.

În concluzie, în asemenea cazuri trebuie să acceptăm o origine multiplă a termenului nou format.

Pe de altă parte, modelul urmat în apariția unui calc poate diferi de la o regiune la alta, în funcție de influențele exercitate în special asupra zonei respective. Astfel, dacă în Muntenia și Moldova pot fi invocate modele franceze, latine, italiene sau rusești, la apariția aceluiași calc putea contribui în Transilvania și un model german sau / și maghiar. De pildă, la baza lui *conșcolar* pot sta, deopotrivă, modelele oferite de lat. *condiscipulus*, lat. m. *conscholaris* și *constudens*, germ. *Mitschüler*, fr. *condisciple*, it. *condiscépolo*³⁵⁶.

În legătură cu acest aspect, Elena Carabulea³⁵⁷ a observat, într-un studiu dedicat prefixelor *inter-* și *între-*, că „unele derivate au corespondente în mai multe limbi moderne și nu se poate delimita care formație străină a servit ca model derivatului românesc; s-ar putea să fi contribuit un singur model, dintr-o singură limbă, dar e tot atât de posibil ca la baza derivatului românesc să fi stat mai multe derivate străine sau niciunul”³⁵⁸. De pildă, pentru *interzice* este posibilă atât influența lat. *interdico*, *-ere*, cât și a fr. *interdire*, respectiv a germ. *untersagen*³⁵⁹. Afirmatia este valabilă și pentru derivate în a căror structură intră alte prefixe decât cele analizate de autoarea menționată.

---

³⁵⁴ *Ibidem*, p. 345.

³⁵⁵ *Ibidem*.

³⁵⁶ Vezi Doina David, *Limbă și cultură*, Timișoara, 1980, p. 183.

³⁵⁷ Vezi Elena Carabulea, *Prefixele inter-, între-*, în SMFC III, București, p. 27–39.

³⁵⁸ Elena Carabulea, *op. cit.*, p. 36.

³⁵⁹ *Ibidem*.

Important de precizat este faptul că, în fond, cel care calchiază imită o singură limbă, care nu este însă în mod obligatoriu aceeași pentru toți vorbitorii care cunosc mai multe limbi. Aceasta înseamnă că, dacă același termen este redat printr-un cuvânt cu formă internă în mai multe limbi, iar aceste limbi au influențat româna în perioada în care termenul analizat a apărut, oricare dintre aceste idiomuri putea să ofere modelul care a generat inovația.

Următoarele calcuri pot fi explicate prin mai mult de un model, altfel spus sunt calcuri multiple:

așa-numit, după germ. *sogenannt*, rus. *так называемый*; *atotștiință*, după lat. *omniscientia*, germ. *Allwissenheit*; *binefăcător* s. sau adj., apărut în limba veche după model slavon (БЛАГОДѢТЕЛЬ), își întărește poziția, fiind sprijinit, probabil, de modelul fr. *bienfaisant*; *bunăvoință* apare în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și este considerat de obicei un calc după lat. *benevolentia*, fr. *bon-vouloir* sau *bienveillance* (cf. și fr. *bonne volonté*), germ. *Wohlwollen*³⁶⁰; *consemn*, după fr. *consigne*, it. *consegna*; *consemna*, după fr. *consigner*, it. *consegnare*; *contopi* (a se ~), după fr. *confondre*, germ. *zusammenschmelzen*; *conviețui*, după lat. *convivere*, germ. *zusammenleben*.

Există și termeni a căror apariție se poate explica prin calc după o anumită limbă și prin împrumut din alta, neexistând certitudinea că doar unul dintre aceste mijloace justifică apariția lor. Este vorba despre exemple ca: *anticameră*, la a cărei apariție putea contribui atât fr. *antichambre*, calchiat parțial, cât și it. *anticamera*, intrat în limbă prin împrumut; *clarobscur*, după it. *chiaroscuro* sau împrumutat din fr. *clair-obscur*; *contravenient*, după fr. *contrevenant* sau din germ. *Kontravenient*; *introduce*, după fr. *introduire* sau din lat. *introducere*; *prim-ministru*, după fr. *premier-ministre* sau luat din it. *primo ministro*; *satisface*, după fr. *satisfaire* sau din lat. *satisfacere*.

Același termen putea să apară prin calc în perioade diferite de timp și cu sensuri diferite. În sincronie calcul este multiplu, în diacronie însă nu se poate vorbi despre acest aspect. În această categorie intră *prescrie* „a transcrie”, apărut după sl. (scr.) *прѣписати*; același termen se explică ulterior prin imitarea, mai precis românizarea fr. *prescrire*, de la care a luat sensul „a hotărî, a impune”. Oarecum asemănătoare este situația în care se află *prelucra*. Mai întâi a fost calchiat după germ. *verarbeiten*, cu sensul „a transforma”. Atunci când complementul cu care se construiește indică oameni, *prelucra* are sensul „a căuta să convingă, să lămurească să facă ceva, să recunoască ceva”, ca urmare a modelului rus. *непереработать*.

Se poate vorbi și despre o etimologie mixtă în cazul unor termeni care puteau să apară fie prin calc, fie ca urmare a unui model preexistent în limbă, explicabil printr-un calc anterior. Astfel, *răuvoitor* se putea forma prin analogie cu *binevoitor*, nefiind exclusă influența lat. *malevolens*. La fel, *rea-voință* ar fi putut apărea după modelul intern, oferit de *bunăvoință*, sau după un model străin, fr. *mauvaise volonté*.

Și unele calcuri frazeologice se explică prin influența mai multor limbi, fapt pentru care trebuie considerate calcuri multiple: *înalta societate*, după fr. *la haute société*, cf. și engl. *high society*; *luptă de clasă*, după rus. *классовая борьба*, cf. și fr. *lutte des classes*.

³⁶⁰ Vezi DA, s.v. *bun*, Halina Mirska, *op. cit.*, p. 168, Hristea, PE, p. 167, FCLR I, p. 86.

2. CALCURI INTERNAȚIONALE

O situație diferită ne întâmpină în cazul calcurilor *internaționale*, *radiale* sau *poliglotte*. De data aceasta nu este vorba despre contribuția mai multor tipare la apariția unei forme calchiate, ci același model este reprodus în mai multe limbi.

Despre calcul internațional vorbește Theodor Hristea³⁶¹. Domnia Sa pornește de la premisa, acceptată de majoritatea cercetătorilor, că „un termen poate fi socotit internațional dacă se folosește măcar în trei dintre cele mai importante limbi europene”³⁶². Mai mult decât atât, aceste limbi trebuie să aparțină unor familii lingvistice diferite. Afirmatia este valabilă și pentru calcul internațional, fie el lexical sau frazeologic. În ceea ce privește dificultățile cu care cercetătorul se confruntă în cercetarea calcului internațional, una dintre acestea poate fi stabilirea modelului inițial care a fost copiat în mod direct sau indirect de cel puțin două limbi.

Dintre exemplele discutate de Theodor Hristea amintim germ. *Übermensch*, creație a filosofului Friedrich Nietzsche, căruia în română îi corespunde *supraom*, în fr. *surhomme*, it. *superuomo*, sp. *superhombre*, engl. *superman*, rus. *сверхчеловек*, ceh. *nadčlověk*, bulg. *свръхчовек* etc.

Același tip de calc este numit de V. Vascenco *calc radial*, dat fiind faptul că „el se propagă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere”³⁶³. Autorul observă că denumirea de *calc internațional*, apărută cu 20 de ani înaintea studiului său, nu s-a impus, situație care s-ar putea datora, spune el, „coloraturii sale politologice”³⁶⁴. În privința particularităților acestui tip de calc, autorul constată că „spre deosebire de etimologia multiplă, unde se pornește din mai multe centre de iradiere spre o singură limbă [...], în cazul calcului lingvistic radial se pornește în principiu dintr-un singur centru de iradiere spre mai multe limbi”³⁶⁵. Astfel, pornindu-se de la engl. *cold war* au apărut calcuri ca fr. *guerre froide*, span. *guerra fria*, port. *guerra fria*, rom. *război rece*, germ. *kalter Krieg*, rus. *холодная война*, ucr. *cholođna vijna*, pol. *zimna wojna*, ceh. *studena válka*, slovac. *studená vojna*, sloven. *hladna vojna*, bg. *студена война* etc.

Calcul lingvistic radial se opune calcului nonradial „care este unic, singular”. Este cazul calcului rom. *untdelemn*, format după modelul sl. *дрѣвѣно масло*. Dat fiind faptul că modelul respectiv nu a mai fost imitat și în alte limbi, calculul respectiv este nonradial.

Întrucât calcul radial are drept caracteristică esențială faptul că se regăsește în mai multe idiomuri, autorul consideră că el poate fi denumit și *calc poliglot*.

Denumirea de calc internațional pare însă cea mai potrivită, întrucât intră în aceeași serie cu *termen internațional*. Mai mult decât atât, așa-numita „coloratură politologică”, despre care vorbea V. Vascenco, nu mai împiedică, dacă a făcut-o vreodată, instituirea acestei denumiri.

---

³⁶¹ Theodor Hristea, *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, nr. 5, 1975, p. 499–504.

³⁶² *Ibidem*, p. 500.

³⁶³ V. Vascenco, *Calcul lingvistic radial*, în *Studii de lingvistică teoretică și aplicată*, București, 1996, p. 57.

³⁶⁴ *Ibidem*, p. 59, nota 20.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 57.

PARTEA A III-A

CALCURI ÎNREGISTRATE ÎN SCRIERI BELETRISTICE

I. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL LINGVISTIC

1. Precizări preliminare ♦ 2. Calcuri lexicale ♦ 2.1. Calcuri lexicale de structură morfematică ♦ 2.1.1. Calcuri la derivate cu prefixe ♦ 2.1.2. Calcuri la derivate cu sufixe ♦ 2.1.3. Calcuri la derivate parasintetice ♦ 2.1.4. Calcuri la derivate regresive ♦ 2.1.5. Calcuri la substantive compuse ♦ 2.1.6. Calcuri la adjective compuse ♦ 2.1.7. Calcuri la pronume compuse ♦ 2.1.8. Calcuri la verbe compuse ♦ 2.1.9. Calcuri la compuse parasintetice ♦ 2.1.10. Compuse calchiate, fără unitate morfologică sau sintactică ♦ 2.1.11. Traduceri ale unor compuse străine ♦ 2.2. Calcuri lexicale de structură semantică ♦ 3. Calcuri gramaticale ♦ 3.1. Calcuri morfologice ♦ 3.2. Calcuri sintactice ♦ 4. Calcuri frazeologice ♦ 4.1. Structuri nominale ♦ 4.2. Structuri adjectivale ♦ 4.3. Structuri verbale ♦ 4.4. Structuri adverbiale ♦ 4.5. Structuri prepoziționale ♦ 4.6. Structuri interjecționale ♦ 5. Calcuri lexico-frazeologice ♦ 5.1. Calc frazeologic + calc lexical de structură morfematică ♦ 5.1.1. Structuri nominale ♦ 5.1.2. Structuri adjectivale ♦ 5.1.3. Structuri verbale ♦ 5.1.4. Structuri adverbiale ♦ 5.2. Calc frazeologic + calc lexical de structură semantică ♦ 5.2.1. Structuri nominale ♦ 5.2.2. Structuri verbale ♦ 5.3. Calc frazeologic + calc de structură morfematică + calc de structură semantică ♦ 5.3.1. Structuri verbale ♦ 6. Calcuri lexico-gramaticale ♦ 6.1. Calc lexical de structură morfematică + schimbarea valorii gramaticale ♦ 6.2. Calc lexical de structură semantică + schimbarea valorii gramaticale ♦ 7. Calcuri frazeologico-gramaticale ♦ 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale.

II. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE TRADUCEREA TOTALĂ SAU PARȚIALĂ A ELEMENTELOR CARE INTRĂ ÎN ALCĂTUIREA MODELULUI

1. Calcuri lexicale de structură morfematică totale ♦ 1.1. Derivate cu prefixe ♦ 1.2. Derivate cu sufixe ♦ 1.3. Derivate parasintetice ♦ 1.4. Derivate regresive ♦ 1.5. Compuse ♦ 1.6. Compuse parasintetice ♦ 2. Calcuri lexicale de structură morfematică parțiale ♦ 2.1. Derivate cu prefix(e) împrumutat(e) și cuvântul-bază calchiat ♦ 2.2. Derivate cu prefixul calchiat și cuvântul-bază împrumutat ♦ 2.3. Derivate cu sufixul împrumutat și cuvântul-bază tradus ♦ 2.4. Derivate parasintetice ♦ 2.5. Compuse din cuvinte întregi ♦ 2.6. Compuse care conțin elemente de compunere împrumutate ♦ 3. Calcuri frazeologice totale ♦ 3.1. Structuri nominale ♦ 3.2. Structuri adjectivale ♦ 3.3. Structuri verbale ♦ 3.4. Structuri adverbiale ♦ 3.5. Structuri prepoziționale ♦ 3.6. Structuri interjecționale ♦ 4. Calcuri frazeologice parțiale ♦ 4.1. Structuri nominale ♦ 4.2. Structuri adjectivale ♦ 4.3. Structuri verbale ♦ 4.4. Structuri adverbiale ♦ 5. Calcuri lexico-frazeologice totale ♦ 5.1. Structuri nominale ♦ 5.2. Structuri adjectivale ♦ 5.3. Structuri verbale ♦ 5.4. Structuri adverbiale ♦ 6. Calcuri lexico-frazeologice parțiale ♦ 6.1. Structuri verbale ♦ 6.2. Structuri nominale ♦ 7. Calcuri lexico-gramaticale totale ♦ 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale totale ♦ 9. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale parțiale.

III. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE GRADUL DE FIDELITATE A COPIEI FAȚĂ DE MODEL

1. Calcuri lexicale de structură morfematică perfecte ♦ 2. Calcuri lexicale de structură morfematică imperfecte ♦ 2.1. Calcuri lexicale de structură morfematică aproximative

◆ 3. Calcuri frazeologice perfecte ◆ 4. Calcuri frazeologice imperfecte ◆ 4.1. Calcuri frazeologice aproximative ◆ 5. Calcuri lexico-frazeologice perfecte ◆ 6. Calcuri lexico-frazeologice imperfecte ◆ 7. Calcuri lexico-gramaticale perfecte ◆ 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale perfecte ◆ 9. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale imperfecte.

IV. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL ETIMOLOGIC

1. Calcuri lexicale de structură morfematică cu etimologie multiplă ◆ 2. Calcuri lexicale de structură semantică cu etimologie multiplă ◆ 3. Calcuri frazeologice cu etimologie multiplă ◆ 4. Modele calchiate în mai multe variante.

I. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL LINGVISTIC

1. PRECIZĂRI PRELIMINARE

Stilul beletristic este ilustrat de scrieri cu cea mai largă circulație, de unde rezultă influența net superioară a acestora, comparativ cu alte texte, în perioada de început a limbii române literare moderne.

În secolul al XIX-lea, mai ales, încep să se traducă intens texte literar-artistice, care aparțin, îndeosebi, limbilor latino-romanice. Numărul prea mare al unor scrieri provenind din literatura altor popoare l-a determinat pe Mihail Kogălniceanu să afirme, în numărul introductiv al „Daciei literare”, apărut în 1840, că traducerea nu fac literatura unui popor. Direcțiile programatice, fixate de marele prepașoptist, sunt urmate de scriitorii epocii, astfel încât începe să se scrie și la noi literatură originală. Mulți dintre cei care o alcătuiesc sunt aceia care au dat haină românească unor opere străine. Astfel, era inevitabil ca unele creații lexicale, apărute prin imitarea unor modele străine, reperabile în textele traduse, să pătrundă și în scrierile de autor. În felul acesta, calcurile care caracterizează limba textelor traduse pătrund și în scrierile originale, unde se explică, mai ales, prin grija traducătorilor față de receptorul cu o cultură medie. Acesta trebuia să întâlnească în textul avut în față o limbă cu termeni transparentți, pe care să-i poată ușor decoda. De aici rezultă o caracteristică esențială a scrierilor care aparțin stilului beletristic, anume accesibilitatea. Prin urmare, calcurile apărute în aceste scrieri sunt mai ales acelea care fuseseră acceptate în limba epocii, având astfel o anumită notorietate.

O cercetare a limbii textelor din această perioadă este, în consecință, pe cât de utilă, pe atât de interesantă. Se poate urmări astfel evoluția limbii române literare la nivel lexical, frazeologic sau gramatical. Tocmai de aceea textele pe care le-am ales pentru extragerea materialului lingvistic aparțin, în special, veacului al XIX-lea, epocă în care calcul cunoaște o evoluție ascendentă, urmând ca, spre sfârșitul acestei perioade și pe parcursul secolului următor, procedeul să fie în regres, fără să dispară însă. Pentru a evidenția acest fapt au fost parcurse și scrieri beletristice din secolul al XX-lea.

Exemplele prezentate și analizate în paginile următoare sunt însoțite de citate, pentru care, între paranteze rotunde, s-au menționat: scriitorul, opera, pagina. Pentru a nu încărca excesiv expunerea, am considerat ca fiind suficientă consemnarea a două sau trei contexte pentru fiecare formă calchiată discutată. Pentru alte atestări ne-am rezumat la a da trimiterile necesare, fără citate.

Ordinea în care vor fi prezentate exemplele a fost impusă de tipul de calc căruia îi aparține fiecare. Am acordat întâietate criteriului lingvistic de clasificare a calcului. Abia după enumerarea formațiilor care țin de ultimul tip de calc, stabilit potrivit acestui criteriu, vom trece la ordonarea tuturor formelor calchiate înregistrate, după celelalte criterii care, așa cum s-a văzut mai sus, se subordonează criteriului lingvistic.

2. CALCURI LEXICALE

2.1. ȚALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ

2.1.1. Calcuri la derivate cu prefixe¹

prefixul a-

afacere, după fr. *affaire*: „Fiecare, potrivit cu mijloacele, cu obârșia ori cu *afacerile* lui trece ca fulgerul pe pavajul grunzuros ori pășește grav” (Russo, P, 347); „*afacerile* în care nu aproba deloc pe guvern” (Vlahuță, S II, 35); „*Afacerea* ajunge la Constantinopol” (Ghica, O I, 117);

aparține, după fr. *appartenir*: „Ei nu pot *aparține* cercurilor în care te miști tu” (Eminescu, P II, 307); „se credeau umiliți d-a *aparține* unei naționalități necunoscute în lumea europeană” (Ghica, O I, 122); vezi și Acterian, J, 48;

aprețui „a aprecia”, după lat. *appretiare*, fr. *apprécier*: „d-ta ești un om care *aprețuiești* talentele” (Bolintineanu, ME, 170); „la Cernăuți teatrul român este *aprețuit*” (Alecsandri, S, 151); „el *aprețuise* deja odată prin propria experiență, caracterul nedecis și egoistic al austriacilor” (Hasdeu, P, 213);

atrage, după fr. *attirer*: „farmecul codrului, care îl *atrage* pe român (Russo, P, 261); „este ceva care trebuie să te *atrage*” (Bolintineanu, ME, 192); „fu *atras* de sunetul cel nazal și ascuțit al unei voci” (Filimon, C, 45); „*ar atrage* un oarecare interes de milă” (Odobescu, P, 159); „Subtilități metafizice îi *atrăgeau*” (Eminescu, P II, 283).

prefixul ab- (abs-)

absorbi, românizare a lat. *absorbere*, fr. *absorber*, după *sorbi*: „egoismul pasionat ia locul sentimentelor altruiste sau [...] le *absoarbe* în propria-i substanță” (Ibrăileanu, A, 90);

abstrage, după fr. *abstraire*, lat. *abstraho*, *-ere*²: „*Abstrăgând* de la dorința acestei reamintiri, fiecare-și are dorința împlinită” (Eminescu, P II, 503); vezi și Călinescu, BI, 17;

abține (a se ~), după lat. *abstinere*, fr. (*s'*) *abstenir*³: „ea se *abținu*” (Bolliac, O II, 72); „Iată de ce noi ne-am *abținut* până acum și ne vom *abține* și de aci înainte de a oferi lectorilor noștri itinerariul Domnitorului” (Hasdeu, P, 352);

---

¹ Pentru detalii privind prefixele, ca și pentru variantele sau omonimele acestora, indicate prin cifre ori de câte ori a fost cazul, vezi FCLR, II.

² Cristina Gherman și Finuța Hasan precizează că este vorba despre un calc după franceză sau după latină (vezi FCLR, II, 44).

³ Cf. MDA, s.v. *abține*, unde etimonul este considerat a fi fr. (*s'*) *abtenir*, cuvânt inexistent în franceză. Alte surse lexicografice invocă exclusiv fie un împrumut din latină (DA), fie din franceză (DEX₂); cf. DN₃, s.v. *abține*, unde se acceptă o etimologie multiplă. Ceea ce este comun tuturor acestor lucrări este faptul că termenul discutat este considerat a fi rezultatul unei adaptări a modelului invocat după rom. *ține*.

prefixul ante- (anti-)

anticameră, cu varianta *antecameră*⁴, după fr. *antichambre*⁵: „Regele I-a făcut s-aștepte mai mult de o jumătate de oră în *anticameră*” (Caragiale, O II, 76); mesele erau servite în *antecamera* dormitorului Lenorei” (Papadat-Bengescu, D, 310); „«Amicii săi politici» veneau în *anticamera* sa” (Călinescu, BI, 109); „Se pare că scările, beciurile, *anticamererele* și podul acestei neprețuite instituții sânt pline de tot felul de invenții geniale” (Eftimiu, N, 62); „se oprea în *anticamere*” (Cărtărescu, O, 16);

prefixul circum- (circon-)

circonscrie, după lat. *circumscribere*, fr. *circonscrire*: „în caz de a nu putea să conjure răul, să caute cel puțin a-l atenua, a-l *circonscrie* și a-i scurta durata” (Ghica, O I, 302);

*circumvecin*⁶ „înconjurător”, după fr. *circumvoisin*, -e; e posibil ca acest cuvânt să fi fost creat chiar de către Bălcescu, la care apare atestat și care, pentru a fi înțeles, îi explică într-o notă de subsol sensul: „o bibliotecă istorică cuprinzătoare de autorii cei mai însemnați, vechi și moderni, greci și latini, precum și de istoricii țărilor *circumvecine*, unguri, poloni, nemți și turci etc.” (Bălcescu, S, 26);

prefixul con- (com-)

combate, românzare a fr. *combattre* după *bate*: „în unire cu închinătoriul lui Mohamed să *combat* pe comunul nostru inimic” (Asachi O I, 593); „*Combătu* cu succes pe Matiaș Corvinul (Russo, P, 258); „*combătu* abuzurile amploiaților” (Filimon, C, 135); „Cu ce-l *combați*?” (Eminescu, P II, 500); vezi și Ghica, O I, 175;

comesean, *conmesean* după fr. *commensal*, -e, -aux: „marchizul Bianchi muri de apoplexie în mijlocul păharelor și a *commesenilor* săi” (Eminescu, P II, 344); „regăsi un *comesean* de altă dată al Hallipilor” (Papadat-Bengescu, FD, 24); „înveselise *conmesenii* – chiar și pe Walter” (Papadat-Bengescu, D, 338); „*Comesenii* se întoarseră unii spre alții” (Călinescu, BI, 99); „aveam pentru unul dintre *comeseni* nu numai o admirație extraordinară, dar și amintiri frumoase din vremea războiului” (Camil Petrescu, P P, 7);

compătimi, după fr. *compatir*: „părea că *compățimesc* cu mine” (Bolintineanu, ME, 116); derivate: *compățimire*: „*compățimirea* mea pentru dâșii” (Kogălniceanu, O I, 70); „simțiment de *compățimire*” (Bălcescu, S, 57); vezi și Odobescu, O I, 82; *compățimitor*: „Patriotule, arată suflet *compățimitor*!” (Asachi O I, 43);

complângere, după fr. *complainte*: „voi să mă îmbăt de junețea ta, [...] de *complângerile* tale” (Bolintineanu, ME, 261);

---

⁴ Varianta se justifică printr-o „corectare”, apărută ca urmare a analizei semantice a derivatului. În legătură cu acest aspect, vezi FCLR, II, 49.

⁵ DA și MDA explică termenul exclusiv prin it. *anticamera*, situație în care nu se poate vorbi decât despre împrumut. În DEX₂, după etimonul italian, este invocat și fr. *antichambre*, cu mențiunea „cf.”, explicație întâlnită și în FCLR, II, 49, unde însă influența fr. apare ca sigură. O dovadă că *anticameră* se explică și prin franceză este existența variantei *antișambră*. După ce cuvântul a fost împrumutat sub această formă, s-a renunțat la *antișambră* în favoarea lui *anticameră*.

⁶ Cuvântul nu apare înregistrat în DA, DEX₂, DN₃, NDN.

complăcea (a se ~), după fr. *complaire*: „Dacă ții mult la aplaude, fii mai mediocru, ca să-ți putem *complăce*” (Bolliac, O II, 26); vezi și Eftimiu, N, 153; Cezar Petrescu, PG, 49; Călinescu, BI, 11;

compune, românizare a lat. *componere*, fr. *composer*, după *pune*: El era *compus* de Bujor și de doi boieri din cele mai întâie familii (Russo, P, 262); „Repertoriul lor *se compunea* din cele mai frumoase producțiuni dramatice” (Filimon, C, 132);

compunere < *compune* sau format după fr. *composition*: „*compunerile* lor, fiind efectul impresiilor improvizate, nu s-au putut păstra în scris” (Asachi O I, 4);

conchide, românizare a lat. *concludere*, it. *concludere*, după *închide*: „*Să conchidem* dar toți câți sântem bogați sau săraci” (Bălcescu, S, 114); „Și-n definitiv, nici nu prea-mi place mie politica, cariera mea e literatura, *conchidea* el, răsucindu-și mustața” (Vlahuță, S II, 35); vezi și Agârbiceanu, D, 236;

concrește, după lat. *concreștere*: „ar fi *concreșcut* organismele lor ca doi trunchi de copaci” (Eminescu, P II, 480);

concurge, românizare a lat. *concurro*, -ere, după *curge*; nu excludem nici influența fr. *concourir* și a it. *concorrere*⁷, adaptate, de asemenea, după *curge*: „Un alt fapt *concurge* a proba geniul administrativ al lui Ioan-Vodă”;

confrate, după fr. *confrère*⁸: „contrar obiceiului *confraților* lui din alte țări” (Russo, P, 347); „durerea de *confrate*, întâmpinul cruzimei / E misia prescrisă Creștinului-Poet” (Bolliac, O I, 83); „urmat de noul său *confrate* în ciocoism, sui mai întâi scara cea mare a casei” (Filimon, C, 17); „Mă uitai la *confrății* mei” (Heliade, O III, 359); „mai prudent decât *confratele* său din Moldova” (Ghica, O I, 169); „tactica de castă a *confraților* săi” (Hasdeu, P, 336); vezi și Caragiale, O II, 45;

confrunțațiune, românizare a fr. *confrontation*, după *frunte*: „mărturii contimpurane, adesea oculare, limpezite prin *confrunțațiuni* și prin analize” (Hasdeu, P, 198);

conglăsuire < *conglăsu*, după germ. *übereinstimmen*; cf. rus. *согласить*: „mai niciodată inima ei nu este în *conglăsuire* cu vroința părinților” (Kogălniceanu, O I, 54); „Dar propunerea pentru ponci se priimește în *conglăsuire*” (Negruzzi, P, 57); „Toate proiectele seamănă unele cu altele în principii și toate sânt într-o *conglăsuire*” (Russo, P, 146);

conlucra, după fr. *collaborer*: „sânt chemați a *conlucra* cătră înființarea unei literaturi române” (Asachi O I, 4); „interesul, nevoia și sila *conlucrării* la aceasta” (Bălcescu, S, 94); „publicul este chemat de măriasa a *conlucra* cu știința și opinia” (Russo, P, 192); „progres la care *au conlucrat* toți oamenii” (Ghica, O III, 452);

conlucrare < *conlucra* sau direct după fr. *collaboration*: „cheamă la *conlucrare* pe toți compatrioții” (Russo, P, 192);

---

⁷ Vezi DA, DEX₂, MDA și DN₃, s.v. *concurge*. Dacă în DA și DEX₂ se precizează că este vorba despre o adaptare a unui neologism împrumutat din latină după rom. *curge*, în MDA este trecut numai etimonul latinesc, fără vreo explicație suplimentară. În schimb, DN₃ invocă adaptarea unui model francez și italian.

⁸ Cf. DN₃ care, pe lângă modelul francez, indică și o sursă italiană, respectiv it. *confrate*. Cum acesta reprezintă pentru italiana contemporană un arhaism, este greu de acceptat un model multiplu.

consânge, variantă a lui *consângean*⁹, după lat. *consanguineus*, -a, -um sau fr. *consanguin*¹⁰: „după codicele civil al lui Cuza se pot căsători și *consânge*, ce biserica nu-i poate cununa” (Heliade, O III, 331);

consemn, după fr. *consigne*, it. *consegna*: „retrăgându-le de pe piață [...] într-un *consemn* tacit cu ceilalți negustori” (Călinescu, BI, 82);

consemna, după fr. *consigner*, it. *consegnare*¹¹: „Mă voi mărgini a *consemna*, în liniamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante” (Caragiale, O II, 112); vezi și Eftimiu, N, 187;

consfinți, după fr. *consacrer*: „al tău nume, nemuririi *consfințit*” (Asachi O I, 13); vezi și M. Caragiale, C, 68; cf. împrumutul *consacra*, întâlnit într-o poezie scrisă de Asachi 13 ani mai târziu: „*Consacra* bunul părinte a lui zile mai senine” (Asachi O I, 48);

consimți, după fr. *consentir*: „nu voi să *consimț*” (Bolintineanu, ME, 139); „putea să ne facă mult bine dacă ar stăruii pe lângă Poartă să *consimă* la cele patru puncturi cerute de divanurile ad-hoc” (Ghica, O I, 304);

constrânge, fr. *contraindre*; cf. lat. *constringere*¹²: „cu toți sântem *constrânși* a plânge soarta patriei” (Asachi O I, 597); „se revărsa ca un torent ce, *constrâns* în sânul stâncilor, află până la sfârșit o ieșire” (Bolintineanu, ME, 202); „Râul îi *constrânge*; umbra ce s-a-ntins / Îndoieste spaima; focul lor s-a stins” (Bolintineanu, L, 68); „*constrânseră* guvernul, prin consulatul Rusiei și Franței, a mă da în judicată criminală” (Heliade, O III, 82); vezi și Acterian, J, 49;

consuna, românizare a fr. *consoner*, după *suna*: „Se degajă o atmosferă de prețiozitate și prostie care nu *consună* cu adevăratul meu caracter” (Acterian, J, 10);

conșcolar, după fr. *condisciple*, germ. *Mitschüler* sau lat. *condiscipulus*¹³: „Mi-a fost *conșcoler*” (Bolintineanu, ME, 54); „pofțit fiind la o vânătoare de amicul și *conșcolarul* meu Faugeroux” (Ghica, O I, 210);

contopi (a se ~), după fr. *confondre*, germ. *zusammenschmelzen*: „fremăta toată de dorința de a-l mângâia, de a-l îmbrățișa, de a se *contopi* cu ființa lui” (Agârbiceanu, D, 239); derivat: *contopire*: „avu senzația că au pornit alături, la un drum lung, cu un început de *contopire*” (Tudoran, F.R., 68);

contrage, românizare a lat. *contrahere*, după *trage* (continuatorul lat. *trahere*): „inima lui se *contrase* cu violență” (Eminescu, P II, 306);

conține „a stăpâni, a domina”, după fr. *contenir*, lat. *contenire*: „ceruse o corabie de război ca să poată părăsi insula, nemaiputând să *conție* pe administrații săi” (Ghica, O I, 303);

conviețui, după lat. *convivere*, germ. *zusammenleben*: „aproape concepu posibilitatea de a *conviețui* în câmpul arhitecturii împreună cu Ioanide” (Călinescu,

---

⁹ Vezi mai jos, derivatele parasintetice.

¹⁰ DA, s.v. *consângean*.

¹¹ Vezi DN₃, s.v. *consemna*; cf. DEX₂, unde, la baza acestui calc, este considerat a sta exclusiv un model francez; cf. și MDA unde se afirmă că este vorba despre un derivat specific românesc din *con-* + *semna*.

¹² DEX₂, s.v. *constrânge*.

¹³ DA, s.v. *conșcolar*.

BI, 111); derivate: *convieșuire*: „agravarea condițiilor morale de *convieșuire*” (Lovinescu, M, 11);

convinge, românizare a lat. *convincere*, după *îvinge*, continuatorul lat. *vincere*, identificat în structura derivatului: „în mai puțin de cinci ani vom avea ocazia să *ne convingem*, și iată cuvintele principale” (Bălcescu, S, 123);

convorbi, după germ. *unterreden*; cf. și lat. *colloquor*¹⁴: „am început să *convorbim* despre vreme” (Caragiale, O II, 233);

convorbire < *convorbi* sau calchiat după germ. *Unterredung*: „cocoane bătrâne a căroră *convorbire* era plăcută” (Bolliac, O II, 65); „*convorbirea* noastră să curmă” (Bolintineanu, ME, 29); „Ea intră în *convorbire*” (Bolintineanu, ME, 133);

prefixul *contra-*

contraface, după fr. *contrefaire*: „să-și poată da o socoteală despre personajul pre care-l *contraface*” (Bolliac, O II, 69);

contrasemna, după fr. *contresigner*: „Doamna Gert primise deci o solicitare imperativă, care, fiind *contrasemnată* de Hilda, fusese aprobată” (Papadat-Bengescu, D, 341);

contrazice, după fr. *contredire*: „Vezi proclamațiile în care guvernul se *contrazice* singur” (Bălcescu, S, 147); „Și ceea ce-l jena mai mult era că această lume *contrazicea* în curentul ei curentului aceluia pe care el și-l pusese ca ținta istoriei omenești” (Eminescu, P II, 537);

contrazicere, după fr. *contradiction*, lat. *contradictio*, sau derivat intern de la *contrazice*: „Dar *contrazicerea* dintre cele două cuvinte din fraza ei scurtă rămâne totuși” (Ibrăileanu, A, 47);

prefixul *de-*¹⁵

decădea, cf. fr. *déchoir*, it. *decadere*: „au *decăzut* și au devenit târâtoare și coruptive” (Bolliac, O II, 51); vezi și Preda, I, 97; *decădere* < *decădea*: „ce cumplită *decădere*!” (Holban, O, II, 180);

decurge, după fr. *découler*: „totul *decurgea* ireproșabil” (Călinescu, BI, 636);

deda (*a se* ~), românizare a lat. *dedere*, după *da*: „Voiam să intru în chiosc (pavilion) spre *a mă deda* meditațiilor mele” (Bolintineanu, ME, 16); „neexperiența amatorilor ce se *dedau* la arta dramatică” (Alecsandri, S, 150);

deduce: termenul este explicat în DEX₂ și MDA prin împrumut din lat. *deducere*, cu deosebirea că, în ceea ce privește sensul („a deriva, a desprinde o judecată particulară din alta generală sau un fapt din altul”), DEX₂ îl compară cu fr. *déduire*; DN₃ spune că e vorba despre împrumut din latină, adăugând, cu mențiunea „cf.”, etimonul francez, fără a invoca aspectul semantic. În ceea ce ne privește, considerăm că influența franceză nu poate fi contestată, astfel încât putem vorbi despre o românizare a fr. *déduire*, după rom. *duce*, care este, în același timp, un calc; „lesne *deducem* următoarele trei puncturi principale” (Hasdeu, P, 227);

dejuca, după fr. *déjouer*¹⁶: „oștire atât de *dejucată* în generoasele sale speranțe” (Heliade, O III, 317);

¹⁴ FCLR, II, 70.

¹⁵ Aici și în continuare, indicele atașat prefixului marchează omonimia. Vezi *supra*, nota 1.

¹⁶ Cf. DEX₂, unde nu se indică un model străin.

demers, după fr. *démarche*: „Aimée decisese că va face ea primele *demersuri*” (Papadat-Bengescu, D, 341); „Acela a făcut până acum, în mai multe rânduri, *demersuri* să fie mutat din oraș” (Agârbiceanu, D, 224); „Vă fac deci următoarea propunere: dumneavoastră îmi veți comunica imediat rezultatul *demersului* dumneavoastră, ca să-l pot telefona” (Camil Petrescu, ST, 16);

denumi, după fr. *dénommer*: „stil pe care l-au *denumit*, în țările occidentale, cu porecla comică de stilul perucelor” (Odobescu, P, 120);

depieri, după it. *deperire* „a se istovi, a slăbi”: „Se observă că ea *depiera* pe fiecă zi” (Bolintineanu, ME, 317);

deplânge, după fr. *déplore*: „se desprinde, spre a-și *deplânge* răstriștea, gingașa lui Francesca” (Odobescu, P, 28); „Nu putem decât să *deplângem* moartea prematură a unui tânăr care, pe lângă un caracter solid și demn de toată încrederea, mai avea un spirit fin de observație” (Eminescu, P II, 506);

depune, românizare a lat. *deponere*; cf. și fr. *déposer*¹⁷: 1. „a lăsa un obiect din mână, punându-l undeva”: „Și în mâna mea *depus-ai* schiptrul și a sa putere” (Asachi O I, 43); „Caterina se duse să-și *depuie* lucrul în camera sa” (Bolintineanu, ME, 188); 2. „a (se) pune, a (se) așeza”: „*Depune* tu speranța în omul suspinând” (Bolliac, O I, 85); „Țărăna-i se *depune* în urna vecinicii” (Bolliac, O I, 117); „a așeza în mod delicat”: „Și deodată cu vorba se apropie de bătrân și *depuse* pe mâna lui un sărutat inocent” (Filimon, C, 22); „*Am depus* și eu sărutarea mea pe acel crin” (Eminescu, P II, 381). 3. „a dărui”: „Astfel dar toaleta ei din toate zilele se compunea dintr-un șir de torture la care ea se supunea cu cea mai mare resignațiune, numai ca să-și conserve acea frumusețe care făcea pe postelnicul să *depuie* la picioarele ei toate jafurile câte le storcea din biata țară” (Filimon, C, 49); 4. „a lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituție bancară)” „fără să *depuie* niciun capital” (Heliade, O III, 397);

derădere, după fr. *dérision*: „Ionel Florinel, în *derăderea* numelui și pronumelui gingaș diminutive, ajungea în înălțime cu creștetul în tavan” (Cezar Petrescu, PG, 62);

descrie, românizare a fr. *décrire* (< lat. *describere*, modificat după *écrire*¹⁸), după rom. *scrie*: „asta ni *descrie* «Foaia sătească»” (Asachi O I, 560); „un pasaj de la Miron Costin care *descrie* răscoala norodului asupra grecilor” (Bălcescu, S, 37); „alte păcate mortale pe care ne oprim a le *descrie*” (Filimon, C, 8); „nu este în stare să *descrie* simțimentele noastre” (Bolintineanu, ME, 47); vezi și Eminescu, P II, 300;

desemn „desen”, românizare a fr. *dessin*, derivat de la verbul *dessiner* (cu originea în lat. *designare*, it. *disegnare*¹⁹), după *semn*, provenit din lat. *signum*

---

¹⁷ Cf. DEX₂, unde verbul este explicat formal prin lat. *deponere* și semantic prin fr. *déposer*. În opinia noastră nu poate fi vorba aici despre calc semantic, întrucât verbul francez nu are în comun cu rom. *depune* sensul moștenit de acesta din urmă din latină. Astfel, lat. *deponere* a fost mai întâi moștenit în română și a devenit *a dăpune* (folosit și astăzi în limba populară cu referire la o oaie sau la o vacă, despre care se spune că „stă să fete”; vezi CADE, s.v. *depune* (*dăpune*). Ulterior, același verb a fost și împrumutat din latină și poate chiar din franceză. Cei care l-au luat din această limbă i-au recunoscut originea latină și i-au modificat forma în mod conștient, astfel ajungându-se la *depune*. Vezi și cele spuse de Magdalena Popescu-Marin în FCLR, II, p. 83, care precizează că între termenul moștenit și cel explicabil prin franceză (împrumutat, în viziunea autoarei) este o relație de omonimie.

¹⁸ ROBERT, s. v. *décrire*.

¹⁹ LEXIS, s.v. *dessiner*; cf. ROBERT, unde *dessin* este considerat un calc după it. *disegno*.

(de la care a fost derivat *designare*): „Caută încă; află *desemnuri*” (Bolintineanu, ME, 150); „*desemne* de documente” (Bălcescu, S, 30); „Pe lângă tabelurile lui cu uleiuri care sânt în genere mici, el a făcut multe *desemne*” (Odobescu, P, 75, nota 2); „glumețul său frate, i-a trimis un *desemn* reprezentând doi morcovi degenerați” (Ghica, O I, 198); vezi și Eminescu, P II, 320; vezi și Vlahuță, S II, 172;

*desemna*₁ „a indica”, românizare a fr. *désigner*, lat. *designare*, după *semn*: „Se înțeleg de minune, zise Tudorina vecinului său George, *desemnând* pe Șer și pe domnișora Sereasca” (Bolintineanu, ME, 143); vezi și Papadat-Bengescu, FD, 7;

*desemna*₂ „a desena”, românizare a fr. *dessiner* (provenit, la rândul său, din lat. *designare*, it. *disegnare*²⁰), în structura căruia a fost identificat lat. *signum* > rom. *semn*: „luă creionul și *desemnă* pe părete o portocală” (Eminescu, P II, 322); „pânză pe care era *desemnat* Apollon” (Filimon, C, 149);

deține, după fr. *détenir*: „grangurii politici și rubedeniile lor *dețineau* câte trei-patru posturi” (Agârbiceanu, D, 209);

prefixul *des-* (*dez-*, *de-*)

depreția, românizare a fr. *déprécier* după *preț*: „La vatra lucrătorului ostenit și supărat, ambițiosul caută a *depreția* și a înnegri pe acei cari s-au ridicat prin muncă și prin talent” (Ghica, O I, 241);

descifra, după fr. *déchiffrer*: „fără să poată *descifra* măcar datele cele vechi” (Bolliac, O II, 58); „Era cu neputință ca Dinu să vorbească deschis, pe față, [...] despre ceea ce ea însăși se îndoia că putuse *descifra* printră rândurile scrisorilor lui” (Agârbiceanu, D, 232);

descompune, după fr. *décomposer*: „figura sa se *descompusese* încât nu-l mai cunoșteai” (Ghica, O I, 214); „pentru ca cineva să fi putut surprinde extrema malițiozitate a unui asemenea limbaj, trebuia să-l *descompună* mai întâi” (Hasdeu, P, 345);

desconcerta, după fr. *déconcerter*: „Spectatorii sânt toți vorbiți, conjurați a *desconcerta* pe artist” (Heliade, O III, 447); „Jorj (*desconcentrat*)” (Hasdeu, P, 155);

descrește, după fr. *décroître*: Munții Varaticului, din stânga, creșteau în măsura în care suiam dealul, ca să *descrească* din nou când scobora Târgu-Neamțului (Ibrăileanu, A, 95); derivate: *descreștere*: „Zilnic, Lenora urmărea *descreșterea* luminii” (Papadat-Bengescu, D, 301); „*descreșterea* neliniștitoare a consumului chibriturilor” (Eftimiu, N, 39);

desperanță, după fr. *désespoir*: „acele brațe rotunde, goale, fragede, lăsate în jos ca și când ar fi denunțat *desperanța*” (Eminescu, P II, 377);

despopula, după lat. *depopulare*, cf. fr. *dépeupler*, it. *depopolare*²¹: „La 1670, Țara Românească era mai *despopulată*” (Bălcescu, S, 102); „În adevăr, am grăit din cauza frigului școala *despopulată* complet” (Caragiale, O II, 69);

desputernicit < *desputernici*, apărut, probabil, pentru a traduce fr. *destituer*, lat. *destituere*: „susținând guvernul *desputernicit* de atunci, nu susțineam persoana cuiva, ci guvernul în abstract” (Heliade, O III, 79); nu excludem posibilitatea ca adjectivul *desputernicit* să se fi format prin substituție de prefix din *imputernicit*;

²⁰ LEXIS, s.v. *dessiner*.

²¹ Vezi DEX₂, MDA, s.v. *depopula*; cf. DN₃ unde *depopula* este comparat numai cu etimonul italian.

destinde < *des-* + [*in*]*tinde*, după fr. *détendre*: „Nu se putea *destinde* în front mai mult de 12 000 oameni” (Bălcescu, S, 184); „Din cunună cade coama sa cea brună, / Râură pe sânu-i ca două aripori / Ce un corb *destinde* iarna pe ninsori” (Bolintineanu, L, 61); „Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se *destinde* treptat peste pustii” (Odobescu, P, 28); „întinse o mână, o aduse ușurel și lung la gură, apoi o *destinse* repede” (Delavrancea, N, 175);

dezbarca, după fr. *débarquer*: „I-am obligat să *dezbarce* împreună cu mine” (Ghica, O I, 307);

*dezbate*₁, după fr. *débatte*₁: „Profesorii părăsesc clasele ca să *dezbata* chestiuni ministeriale” (Bolintineanu, ME, 136); „Asemenea chestiuni nu se *dezbata* cu pușca în mână” (Odobescu, P, 121);

*dezbate*₂ (*a se ~*) „a se zbate”, după fr. *débatte*₂ (*se*): „Zoe se *dezbătea* în brațele mele” (Bolintineanu, ME, 80);

dezgrada, după fr. *dégrader*, lat. *degradare*: „Iată cum s-a *dezgradat* bietul oraș!” (Negruzzi, P, 54);

dezgust, după fr. *dégoût*, it. *disgusto*²²: „*dezgustul* ce-ți însuflă Mesalina” (Bolintineanu, ME, 92); „Alexandru exprimă un adevărat *dezgust* pentru greci din cauza intrigilor” (Ghica, O I, 183); „Sub genele-i albe i se mai mișcau ochii, înecați în liniștea *dezgustului* de toate” (Vlahuță, S II, 13);

dezgusta (*a se ~*), după fr. *se dégoûter*: „Ele mă *dezgustă* ca tot ce este minciună” (Bolintineanu, ME, 167); vezi și Eminescu, P II, 329; „Când *te-ai dezgustat* de filosofie, nu mai vrei să crezi în nimic” (Rebreanu, AE, 13); *derivate: dezgustător*: „meschină și *dezgustătoare* paradă oficială” (Caragiale, O II, 14); „aceste suflete dezmațate și *dezgustătoare*” (Vlahuță, S II, 339);

dezice, după fr. *dédire*: „va înțelege și colega dumitale, și familia ei, că *te poți dezice* de promisiunea făcută” (Agârbiceanu, D, 195);

dezminți, după fr. *démentir*: „Fiți toți joi în gară la-nălțimea patriotismului vostru, care nu s-a *dezmințit* niciodată” (Caragiale, O II, 14); *derivate: dezmințire*: „ca să dau o mică *dezmințire* acelor autori sau filozofi romanțari, cari au zis că vânătorul nu poate ama” (Odobescu, P, 115); vezi și Cezar Petrescu, PG, 132;

dezordin(e), după fr. *désordre*, it. *disordine*²³: „discredit și *dezordin*, aceste sânt deviza guvernului de astăzi” (Alecsandri, S, 136); „părul în *dezordine*” (Eminescu, P II, 373); „a rupt rândurile și iese în *dezordine*” (Caragiale, O II, 17);

prefixul dis- (diz-, di-₂)

despune, variantă a lui *dispune*, după fr. *disposer*, lat. *disponere*²⁴: „Perspectiva se cuprinde într-o *despune* toate părțile întregului așa, încât să nu vă întimpine lacune esențiale” (Hasdeu, P, 198);

dispărea, românizare a fr. *disparaître*, după *părea*: „faceți să *dispară* după fruntea lui acele încrețituri” (Filimon, C, 203); „Acele femei, pe jumătate goale, *dispăreau*.” (Delavrancea, N, 167); „defectul ce avea la vorbă *dispărea* când pronunța ...” (Ghica, O I, 160); vezi și Eminescu, P II, 315;

²² Pentru originea multiplă a modelului, vezi DN₃, s.v. *dezgust*.

²³ Vezi DN₃, s.v. *dezordine*; cf. DEX₂, unde este trecut numai modelul francez; cf. și MDA care explică termenul prin *dez-* + *ordine*, fără vreun model străin.

²⁴ Pentru redarea prefixului neologic *dis-* prin dubletul mai vechi *des-*, vezi FCLR, II, 92.

displăcea, după it. *dispiacere*₁: „regret cele ce am zis și care au putut să vă *displacă*” (Bolintineanu, ME, 157); „în cazul când v-ar *displăcea* cronica ce v-am servit, vina nu este a mea” (Caragiale, O II, 308);

displăcere s. < *displăcea*, nefiind exclusă o românizare a it. *dispiacere*₂ s., după *plăcere*: „Dar când, în marea *displăcere* a mentorului meu, am început a protesta în contra numelui de grec, [...] Coletti mă asculta din ce în ce cu mai multă atențiune” (Ghica, O I, 201); vezi și Ibrăileanu, A, 76;

dispune, românizare a fr. *disposer*, lat. *disponere*, după *pune*: „pot *dispune* până la un milion de baionete” (Heliade, O III, 321); „Iată, amice, elementele nesuficiente de care poate să *dispuie* un autor pentru interpretarea operelor sale” (Alecsandri, S, 10); vezi și Eminescu, P II, 337;

distrage, românizare a fr. *distraire*, după *trage*: „vom avea cărți care să ne *distragă*” (Bolintineanu, ME, 115); „alte preocupățiuni l-au *distras* de la dorința ce avea de a se ocupa de această chestiune” (Ghica, O III, 418);

prefixul *ex*-₁

expune, românizare a lat. *exponere*, după verbul *pune*: „doamna Popescu-mi *expune* părerile ei sănătoase în privința educației copiilor” (Caragiale, O II, 233);

prefixul *in*-₂ (*în*-₂)

inconștient, *înconștient*, românizare a fr. *inconscient*; în structura cuvântului francez (la baza acestuia se află lat. *consciens*, derivat al lui *conscire*) a fost identificat lat. *scire*, care, moștenit în română, a dat *ști*: „O cream *inconștient*; a adoram fără să vreau” (Delavrancea, N, 168); „funcționarea sau deșteptarea lor *inconștientă* denotă o stare anormală a condițiunilor vieții” (Ghica, O III, 406); „Cum eram de părăsit, și de singur, și de neînțeleș în lumea aceea rea – *înconștient* rea și asupritoare – aveam nevoie de toată încrederea [...] în valoarea mea personală, ca să pot merge înainte” (Vlahuță, S II, 270); varianta *înconștient* se explică prin românizarea prefixului negativ *in*-, după prefixul *în*-₁, moștenit din latină²⁵;

inconștiență, românizare a fr. *inconscience*, după *inconștient*: „Ei bine, dragălașa mea, ți-o spun deschis: ești de o fermecătoare *inconștiență*” (Acterian, J, 94);

indispune, românizare a fr. *indisposer*, după *pune*: „prezența copilului o *indispunea*” (Papadat-Bengescu, D, 360);

prefixul *inter*-

interpune, românizare a lat. *interponere*, fr. *interposer* după *pune*: „Aș putea spune: mulțumesc. Cu condiția să nu se *interpună* ceva” (Acterian, J, 36); „prin sistemul comanditei, al asociației sau al rudelor *interpuse*, Manigomian mai avea magazine la [...]” (Călinescu, BI, 81); aceleași modele au fost calchiate și în forma *întrepune*;

---

²⁵ În privința vechimii, Marina Rădulescu (FCLR, II, 126) consideră că formațiile în care apar variantele învechite ale acestui prefix, respectiv *în*-₂ și *im*-₂, sunt de dată mai recentă decât cele care cuprind formele neologice ale prefixului. Autoarea menționată ajunge la concluzia că „prefixul a fost împrumutat cu formele sale din limba contemporană, iar formațiile cu *în*-₂, *im*-₂ reprezintă adaptări etimologizante ulterioare” (*ibidem*).

interzice, după lat. *interdico*, -ere; cf. fr. *interdire*, germ. *untersagen*²⁶: „Îi interziceam cu înverșunare aceste apucături” (Camil Petrescu, P P, 15);

prefixul *intro-* (*întro-*)

introduce, după fr. *introduire*; cf. și lat. *introducere*²⁷: „va compune bucăți originale, în care va *introduce* moravurile și tipurile locale” (Alecsandri, S, 11); „ca să *introducă* confuziunea spiritelor” (Filimon, C, 135); „obiceiul *introdus* la noi” (Maiorescu, C I, 145); „al cărei cult atât de stricăcios l-ai *introdus* la noi” (Eminescu, P II, 511); „Ei se *introduceau* ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau” (Ghica, O I, 141); cf. varianta *întroduce*, cu românizarea prefixului: „eram *întrodus* ca călugăr în odaia răposatului coconu Tache, tatăl dumitale” (Ghica, O I, 130); „compatrioții noștri de peste Carpați *introduc* pe toate zilele în limba română o denaturare a spiritului propriu național” (Maiorescu, C I, 83);

prefixele *în-* (*îm-*, *n-*), *în-*₁

impune „a insufla respect”, românizare a fr. *imposer*, lat. *imponere*²⁸, după *pune*: „Oamenii au dreptul de a-și *impune* unii altora decât un singur lucru, «Justiția»” (Ghica, O I, 239); „Ea începu să râdă, căci văzu pe-un bătrân mucalit silindu-se a tăia mutre evlavioase pentru a *impune* trecătorilor” (Eminescu, P II, 324); *impune* este comparat în DN₃ cu fr. *imposer* și lat. *imponere*, adaptate după rom. *pune*; DEX₂ consideră că este vorba despre un împrumut din latină, a cărui formă a fost influențată de *pune* și cu sensuri după fr. *imposer*. Franceza putea să influențeze însă și din punct de vedere formal apariția lui *impune*, astfel încât trebuie să acceptăm un model multiplu. Am întâlnit și varianta *împune*, în care fenomenul românizării a afectat atât rădăcina, cât și prefixul: „favoriții miniștrilor *împunând* încrederea în guvern cu rețevii” (Ghica, O I, 194);

înamora (a se ~), după fr. *s'enamourer* apare la Filimon construit frecvent cu prepoziția *cu*: „El făcu cunoștință cu acea volubilă și caprițioasă principesă prin mijlocul unei dame a ei de onoare, cu care se *înamorase* numai pentru împlinirea acestui scop” (Filimon, C, 19); „Acest june se *înamorase* cu o cucoană de cele mari” (Filimon, C, 35); Alți scriitori construiesc verbul cu prepoziția *de*: „Zic unii că acei ce se *înamoară* la prima vedere de o femeie nu *sânt* *înamorați* în adevăr” (Bolintineanu, ME, 160); „toate damele cele mari erau *înamorate* de dânsul” (Ghica, O I, 289); (Ibrăileanu, A, 58);

înamorat, după fr. *énomouré*, -e ori *enamouré*, -e, nefiind exclusă o proveniență internă, din participiul verbului *înamora*: „întreabă munteanul *înamorat* cu aerul său imperial” (Bolliac, O II, 12); „o carte scrisă cu litere cabalistice, pe care *înamorații*, în vanitatea și egoismul lor, cred că o citesc și o înțeleg” (Filimon, C, 36); „umărul aceluia tânăr femește-frumos, timid și *înamorat* în sine” (Eminescu, P II, 327);

²⁶ Vezi Elena Carabulea, *Prefixele inter-, între-*, în SMFC III, București, 36.

²⁷ FCLR, II, 130.

²⁸ Cf. DEX₂, unde forma este explicată prin lat. *imponere*, refăcut după *pune*, iar sensurile prin fr. *imposer*; cf. și FCLR, II, 141, unde se invocă numai modelul francez, fără alte precizări.

încadra, după fr. *encadrer*: „codana cu ochii de șoim pe care n-am văzut-o niciodată *încădrată* în versurile dumneavoastră” (Bolliac, O II, 14);

încânta, după fr. *enchanter*: „Și astăzi *încântă* auzul nostru” (Asachi O I, 4); „Atunci, cu-ncredințare, știu c-aș brodi-o bine: / E tânără, – *încântă* – schimbarea e în sine, – / Ce alt să fie, aș zice, decât Amor?” (Bolliac, O I, 99); „mă întrebă dacă ghirlandele vreodată m-au *încântat*” (Bolintineanu, ME, 16); „Tânărul calemgju începu să treacă noaptea pe la ferestrele femeii ce-l *încântase*” (Filimon, C, 36), vezi și Eminescu, P II, 367; „Acasă își citește în fiecare zi poeziile mai sonore, articolele mai de curând și se *încântă* de efectul ce au trebuit să facă asupra lumii” (Vlahuță, S, 37);

încântat, după fr. *enchanté*, nefiind exclusă formarea în interiorul limbii de la *încânta*: „*încântată* de frumusețea Iașilor” (Kogălniceanu, O I, 78);

încasa, românizare a it. *incassare*: „Altora Marius le *încasa* banii pentru pariul de a doua zi în momentul când erau distrați” (Eftimiu, N, 11); fără atest.;

încentraliza, cf. it. *incentrare* „a forma un centru, a se concentra”: „Sistema *încentralizării* ar pierde Austria” (Heliade, O III, 295);

înnăscut, -ă, după fr. *inné*, -e: „fiind poezia *înnăscută* în popor” (Asachi O I, 4); „distincțiunile ce vedem provin numai din deosebirea condițiilor *înnăscute* naturei omenești” (Ghica, O I, 238); vezi și M. Caragiale, R, 27;

însцена, după it. *inscenare*, cf. germ. *inscenieren*: „atacul premeditat putuse fi *însцена*” (Călinescu, BI, 326);

înscrie (a se ~), după fr. *s'inscrire*, care se explică prin lat. *inscribere*; baza derivativă a acestuia (*scribere*) a fost moștenită în română și a dat *scrie*: „Directorul mi-a dat bilet să te *înscriu*” (Delavrancea, N, 185); „El își *înscrie* numele pe foile candidide și parfumate” (Heliade, O III, 141);

însemn, românizare a fr. *insigne*, lat. *insegna*, după *semn*²⁹: „Nu-și schimba portul, nici nu-și lepăda *însemnele*” (M. Caragiale, C, 70);

însufla, după fr. *insuffler*: „*însuflă* nemurire armonioaselor cuvinte” (Asachi O I, 26); „ai știut a *însufla* dragostea frățească celor mai nobile ființi din patria noastră” (Alecsandri, S, 60); „aste locuri pe strămoși îi *însufla*” (Alexandrescu, O., I, 14); cf. forma neromânizată *insufla*: „Simțirile ce *însuflă* și primește un om pe pământ” (Alecsandri, S, 60);

întipărire „impresie”, cf. lat. *impressio*, -onis, fr. *impression*: „Păturică făcu o mare *întipărire* între auditori” (Filimon, C, 213); „plecă capul în jos, ca să ascunză *întipărirea* ce-i făcuse” (Filimon, C, 213); cf. și împrumutul *impresiune*: „după ce se mai *alină* dureroasele *impresiuni* ce lăsase în inima lui” (Filimon, C, 223);

prefixul *între-*

întredeschide, după fr. *entrouvrir*: „*întredeschide* ușa și vezi” (Bolintineanu, ME, 257); „Buzele ei tremurau o rugăciune, ochii săi se *întredeschideau* din când în când” (Eminescu, P II, 370);

întreprinde, după fr. *entreprendre*: „de nu voi putea eu *întreprinde* și termina această mare și alegorică epopee, să o *întreprinză* ei” (Heliade, O III, 217); „Nu voi *întreprinde* a descrie frumusețele doamnei D.” (Negruzzi, P, 28); „părăsi capitala

²⁹ DEX₂ indică numai o sursă franceză, spre deosebire de DN₃ unde este trecut și etimonul latin.

Moldaviei, unde *întreprindea* arta dramatică” (Filimon, C, 138); „*întreprinsesem*, pe cât știu minte, a căuta în cercul literelor și al artelor, imagine vânătoarești” (Odobescu, P, 79); „mijloacele noastre nu ne iartă a *întreprinde* călătorii” (Bălcescu, S, 43); vezi și Eminescu, P II, 297; derivate: *întreprindere*: „acestora am încredințat *întreprinderea*, pe atunci sumeață, a face o breșă în acea străinomanie” (Asachi O I, 480);

întrepune, după lat. *interponere*, fr. *interposer*: „puterea care se *întrepune* între acel care încearcă să nedreptățească și acel asupra căruia caută să se năpustească nedreptatea” (Ghica, O I, 223); DEX₂ nu înregistrează termenul, în vreme ce MDA precizează că este vorba despre o variantă a lui *interpune*³⁰, acesta fiind explicat prin împrumut din termenul latinesc amintit mai sus. Trebuie precizat că în ambele situații este vorba despre calchiere, totală în ceea ce privește verbul *întrepune*, și parțială în celălalt caz;

întreru(m)pe, după fr. *interrompre*: „Propun [...] să cerce a *întrerumpe* calea ambasadei lui Ștefan” (Asachi O I, 594); „somniaș-mi *întrerupte* de studiul limbei tale antice” (Heliade, O III, 370); „poate că mi-aș fi păstrat pentru multă vreme plăcerea de a le gusta cu încetul, dacă strofele ce *întrerupea*, [...] nu mi-ar fi răs cu toți ochii lor” (Bolliac, O II, 21); „Voi a *întrerumpe* pe Mărioara” (Bolintineanu, ME, 16); „în loc de a-l *întrerupe* din visările sale ambițioase, să facem cunoscut lectorilor noștri pe postelnicul Andronache Tuzluc” (Filimon, C, 19); „Și astfel am început o corespondență, deși adesea *întreruptă*” (Ghica, O I, 126);

întresfâșiere < *întresfâșia*, cf. fr. *entre-dévorer* sau fr. *entretuer*: „Țara râdea, privind *întresfâșierea* foștilor săi apăsători” (Hasdeu, P, 206);

întretăia, după fr. *entrecouper*³¹: „Urâtul traiului Lenorei era *întretăiat* de mesele luate în comun cu internii sanatoriului” (Papadat-Bengescu, D, 300);

întreșesută, part. vb. *întreșese*, calchiat după fr. *entretisser*³²: „e toată *întreșesută* cu iederă” (Eminescu, P II, 322);

întreține, după fr. *entretenir*: „adorabila sa jumătate *întreține* un comerț adulteriu cu idolul Apollon” (Heliade, O III, 145); „Ce treabă mare... cel ce-o *întreține* pe dânsa... un conte, mai știu eu!...” (Eminescu, P II, 386); vezi și Cezar Petrescu, PG, 63;

întrevedea, după fr. *entrevoir*: „*întrevedea* în lume o altă fericire” (Bolintineanu, ME, 54); „Icoana dureroasă ce bardul *întrevede*” (Bolliac, O I, 101); „nu *întrevăzură* fundamentele istorice mai adânci” (Măiorescu, C I, 147); „divinul Dante a *întrevăzut* grațioasa imagine a stolului de suflete duioase” (Odobescu, P, 28); vezi și Cezar Petrescu, PG, 63;

întrevedere, după fr. *entrevue*: „o oră de *întrevedere* fusese destul” (Bolintineanu, ME, 136); vezi și Eminescu, P II, 376;

întrevorbire < *întrevorbi*, după germ. *unterreden*³³, redat și prin *convorbi*, sau direct după germ. *Unterredung*³⁴: „Trei zile în urma acestei *întrevorbiri*, banu

³⁰ Vezi mai sus, p. 150.

³¹ În MDA nu este considerat calc.

³² DEX₂ consideră că e un derivat românesc, independent de un model străin; cf. DA, unde se indică un model francez.

³³ Cf. DLR, s.v. *întrevorbi*, unde sunt propuse ca modele germ. *Unterredung* (substantiv, cu sensul „convorbire, conversație”) sau fr. *entretien*.

³⁴ Vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, București, 1947, p. 201.

C... se preîmbla prin grădina casei sale” (Filimon, C, 20), „Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea și banul C...” (Filimon, C, 30);

prefixul *ne-*

*neaccesibil*³⁵, după fr. *inaccessible*, lat. *inaccessibilis*: „peșteră adâncă, *neaccesibilă* pașilor săi” (Ghica, O III, 15);

neadmisibil, după fr. *inadmissible*³⁶: „Soluțiunea era *neadmisibilă*” (Caragiale, O II, 113);

neajuns adj. „insuficient”, după fr. *insuffisant*, it. *insuficiente*: „La simțirile-nălțate / Al meu glas e *neajuns*” (Iancu Văcărescu, P, 23)³⁷;

neamic reprezintă, probabil, o adaptare a it. *nemicus* sau a lat. *inimicus*, în care prefixul *in-* a fost redat prin *ne-*; dacă termenul lat. e un derivat de la *amicus* înseamnă că avem un calc total și perfect: „să atace pe *neamicul* comun” (Asachi O I, 594); „să-i gratifice cu titlurile obicinuite de instrumente ale *neamicului* și ale străinului” (Ghica, O I, 224); de observat că termenul latinesc a fost și împrumutat, fiind prezent la Asachi în două variante: *enemic* („*enemic* puternic”; Asachi, O I, 592); *inimic*, formă mult mai apropiată de etimon: „comunul nostru *inimic*” (Asachi O I, 593);

neatârnare, după fr. *indépendance*: „să știe a prețui abnegația ce-i fac de *neatârnarea* mea” (Kogălniceanu, O I, 60); „una voiește mărirea, fierea, *neatârnarea* națiunei” (Bolintineanu, ME, 132); „Nu mai vrem unire noi cu țara voastră: / Căci ea ne dărâmă *neatârnarea* noastră” (Bolintineanu, L, 53); vezi și Bălcescu, S, 166; cf. împrumutul *independență*: „Capitalul nu mai poate asigura *independența* țăranului” (Bălcescu, S, 101); „vor să răpească *independința* țării” (Bolintineanu, ME, 133);

neatârnat, după fr. *indépendant*, *-e*: „idee *neatârnată*” (Kogălniceanu, O I, 51);

neavenit, după fr. *non venu*³⁸: „O dorea și o socotea *neavenită*” (Papadat-Bengescu, D, 359);

necapabil, după fr. *incapable*: „Ochii săi erau uscați și *necapabili* de-a plânge” (Eminescu, P II, 372);

necapacitate, după fr. *incapacité*: „acuză pe bietul bătrân de *necapacitate*” (Ghica, O I, 297);

necertitudine, după fr. *incertitude*: „se amăgea în *necertitudinea* întunericului” (Hasdeu, P, 346);

necompatibilă, după fr. *incompatible*: „o lăsau deplin pe sama subalternilor, ca *necompatibilă* cu rangul lor” (Eminescu, P II, 513); vezi și Călinescu, BI, 581;

necomplect, după fr. *incomplet*, *-ête*: „Ele sânt în multe priviri *necomplete*, ca toate lucrările începătoare” (Asachi O I, 4);

neconfortabil, după fr. *inconfortable*³⁹: „Capitala noastră nu era decât o imensă grămadire de case acoperite cu olane sau țindrilă, pardosite cu cărămidă sau

³⁵ Termen neînregistrat în DEX₂, MDA.

³⁶ Cf. DEX₂ unde se consideră că derivatul a apărut independent de un model străin.

³⁷ Vezi Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, 527.

³⁸ Pentru acest model, vezi DN₃ și MDA; cf. DEX₂, care dă ca model fr. *venu*, fără a explica în vreun fel prezența prefixului negativ.

³⁹ Cf. DEX₂, unde este considerat derivat independent.

pământ, urâte, nengrijite și *neconfortabili*, așezate pe o vastă mocirlă” (Caragiale, O II, 298);

neconștiință, după fr. *inconscience*: „momente de uitare, de *neconștiință*” (Eminescu, P II, 348); același model a fost transpus și prin *inconștientă*;

neconștiu, după it. *inconscio*, în care a fost recunoscută baza derivativă cu originea în lat. *scio*, *-ire* (moștenit în română în forma *ști*): „Avea instinctul *neconștiu* a unui animal, care face tot ce-i de trebuință fără să știe spre ce scop” (Eminescu, P II, 458); „li se părea că îmbla, în asemenea primilor oameni, *neconștii* de plăcerile amorului, ca doi îngeri” (Eminescu, P II, 348);

neconștiut, posibilă românizare a fr. *inconscient*, redat mai târziu prin forma *inconștient*, rezultată dintr-o acțiune similară de românizare: „cu sufletul coprins de noapte îmi apropiai un scaun de cămin și priveam *neconștiut* în flacăra lui albăstruie” (Eminescu, P II, 428); calcul este imperfect, întrucât nu există corespondență între sufixe;

necultură, după fr. *inculture*: „au trebuit să pășesc treptat în lucrarea mea, adică potrivit și cu *necultura* limbei și cu gustul neformat al publicului” (Alecsandri, S, 150);

nedelicatețe, după fr. *indélicatesse*: „Pierduse orice frână, orice conștiință a *nedelicateții*” (Călinescu, BI, 18);

nedescifrabil, după fr. *indéchiffrable*: „Pe reversul acestor bilete ce circulează pe pământ sânt scrise lucruri *nedescifrabile*” (Eminescu, P II, 544);

nedescriptibil, după fr. *indescriptible*: „fața lui se coloră de o bucurie *nedescriptibilă*” (Filimon, C, 18); „El privi pe Duduca cu o sete de amor *nedescriptibilă*” (Filimon, C, 60); vezi și Eminescu, P II, 515;

nedispensabil, după fr. *indispensable*: „o să vă fie *nedispensabil* pentru a vă apăra d-arșița soarelui” (Caragiale, O II, 292);

neesplicabil/neesplicabil, după it. *inesplicabile*, lat. *inexplicabilis*, fr. *inexplicable*: „a prins a-mi vorbi cu mult foc de situațiunea Greciei, de orbirea *neesplicabilă* a regelui Othon” (Ghica, O I, 303); „privirea ei întunecată de-o *neesplicabilă* mânie” (Vlahuță, S II, 223); „Chiar ceea ce ea Aimée, căuta acolo devenea mai *neesplicabil*” (Papadat-Bengescu, D, 429);

neexperiență, după fr. *inexpérience*: „dați țara pe mâna *neexperienței* și desfrâului” (Heliade, O III, 151); „*neexperiența* amatorilor ce se dedau la arta dramatică” (Alecsandri, S, 150);

neexpresiv, după fr. *inexpressif*: „[...] ceva desăvârșit mediocru, incolor și *neexpresiv*, un fel de domn cumsecade de 20 de ani [...]” (Camil Petrescu, P P, 6);

nefinire, cf. fr. *infinité*, lat. *infinitas*, *-atis*: „În ce *nefinire* microscopică s-ar pierde milioanele de infuzorii ale acestor cercetători, în ce *nefinire* de timp clipa de bucurie” (Eminescu, P II, 281);

neiertabil, după fr. *impardonnable*: „Uitare vinovată și *neiertabilă*” (Negruzzi, P, 220);

neinteligibil, după fr. *inintelligible*: „frază ar fi devenit de tot *neinteligibilă*” (Hasdeu, P, 351);

nemaculat, după fr. *immaculé*, lat. *immaculatus*: „ei – exemple de viață *nemaculată*” (Heliade, O III, 196);

nematerial nu apare nici în DEX₂, nici în MDA, probabil din cauza faptului că nu a fost des uzitat, fiindu-i preferat împrumutul *imaterial*, explicabil prin fr. *immatériel*, lat. *immaterialis*, modele care stau și la baza calcului: „poruncile *nemateriale* ale vrajbei” (Papadat-Bengescu, FD, 19); cf. la aceeași autoare forma împrumutată: „Aceste simțăminte erau procese ale sufletului pe care îl cred *imaterial* (Papadat-Bengescu, FD, 19);

nemărginit, cf. lat. *infinitus*, fr. *infîni*: „spațiul este *nemărginit*” (Eminescu, P II, 501);

nemensurabil, după it. *immensurabile*: „relevă slabe glicozurii, o dată o simplă umbră *nemensurabilă* și altă dată nimic” (Călinescu, BI, 637);

nemișcare „stare a ceea ce nu evoluează”, după fr. *immobilité*: „A face să spânzure interesul tuturilor de interesul unora, va să zică a stăruii în barbarie, va să zică a condamna o soțietate întregă la *nemișcare*, la suferință, a se folosi de dânsa o minoritate egoistă” (Bălcescu, S, 120);

nemișcător, după fr. *immobilier*: „averi *nemișcătoare*” (Bălcescu, S, 114); „cumpără proprietăți *nemișcătoare* pe toată ziua” (Bolintineanu, ME, 134);

memoralitate, după fr. *immoralité*: „Un vlădică fu convins de crima celei mai negre *memoralități*” (Hasdeu, P, 204);

*nenumărabile*⁴⁰, după it. *innumerabile*, cf. și fr. *inombrable*: „pe dasupra capetelor bunilor cetățeni, se-ncrucșează-n aer, în lung și-n lat, dupe sistema engleză, șinele unui număr *nenumărabile* de căi ferate”;

neofensiv, după fr. *inoffensif*, it. *inoffensivo*; nu e înregistrat în DEX₂ ca articol de dicționar, deși *inofensiv* este glosat prin „neofensiv”, și nici în MDA; „Nu este nimic în stare să aducă un moment măcar de excepțiune în viața voastră calmă și *neofensivă*” (Caragiale, O II, 293); „mie-mi pari un om *neofenziv* și care se miră” (Eminescu, P II, 498);

neomenos, cf. fr. *inhumain*, lat. *inhumanus*: „să nu iscălim *neomenosul* înscris” (Odobescu, P, 199); „scene oribile, *neomenoase* și bestiale” (Ghica, O I, 142);

neoportun, după fr. *inopportun*, lat. *inopportunos*: „de teamă că plânsul e *neoportun*, îl schimbase într-o criză de nervi” (Papadat-Bengescu, D, 309);

neprescriptibil, după fr. *imprescriptible*: „el este învestit cu dreptul *neprescriptibil* d-a trăi liber” (Bălcescu, S, 137);

neprevăzut, adj. și s., după fr. *imprévu*, adj. și s.: „acasă îi așteptau averi frumoase, moșteniri prevăzute și *neprevăzute*, care le înlesneau pînă la adânci bătrânețe o viață fără grijă și fără ambiții” (Eftimiu, N, 8); „Ea își alege uneori locuri destul de *neprevăzute*” (Acterian, J, 98); „În modul acesta clasele se populează cu numeroși elevi, dintre care unii încă ar mai avea șansa, datorită *neprevăzutului* dezvoltării ulterioare, să poată crea în artă” (Camil Petrescu, P P, 7);

---

⁴⁰ Termenul nu apare în DEX₂, în vreme ce în MDA am întâlnit forma *nenumărabil*, atestată în LM; în ceea ce privește etimologia, MDA compară termenul cu fr. *inombrable*, fără altă mențiune; cf. DN₃, unde apare neologismul *inunărabil*, împrumutat din it. *innumerabile*.

neputincios, cf. fr. *impossible*: „Ceri lucruri *neputincioase*” (Bolintineanu, ME, 201);

nerealizabil, după fr. *irréalisable*: „Și prima mea dorință și poate și ultima – *nerealizabilă*” (Eminescu, P II, 306);

neregularitate, după fr. *irrégularité*: „un cap cu plete de o sălbătică *neregularitate*” (Eminescu, P II, 281);

nereparabil, după fr. *irréparable*, lat. *irreparabilis*: „se convingeră de *nereparabila-i* pierdere” (Heliade, O III, 384);

neresponsabil, după fr. *irresponsable*: „oameni *neresponsabili*” (Heliade, O III, 391);

nerevocabil, după fr. *irrévocable*, lat. *irrevocabilis*: „junghiurile în picioare și podagra îmi cheazăuiesc pentru restul vieții, cea mai *nerevocabilă* patentă de incapacitate în deprinderile sprintene și obositoare ale vânătoriei” (Odobescu, P, 23);

nerезistibil, neînregistrat în DEX₂, MDA, a apărut prin traducerea primei părți a fr. *irrésistible* și, respectiv, a lat. *irresistibilis*: „V-o jur că am făcut-o numai dintr-o mișcare interioară instantanee și *nerезistibilă* de sinceră admirațiune” (Caragiale, O II, 294);

nesalubru, după lat. *insaluber*, fr. *insalubre*, it. *insalubre*: „Era din pricină că aveam o locuință *nesalubră*” (Preda, I, 40);

nesens, cf. fr. *non-sens*: „un *nesens* absurd ce seamăna cu gândirile unui idiot” (Eminescu, P II, 402);

nesimțitor, cf. fr. *insensible*: „Dumnezeu va mângâia pe cii ce nu rămân muți și *nesimțitori* la pătimirile fraților” (Asachi O I, 561); „și apoi, spre răsplata tuturor acestor jertfe, o azvârliți cu despreț zicând: «atât e tot...», cruzi, *nesimțitori*, infami, nelegiuți!” (Negruzzi, P, 36); „Am trăit întunecat și *nesimțitor*, ca un dobitoc” (Vlahuță, S, 32);

nesomn, cf. fr. *insomnie*: „urzea în capu-i trudit de gânduri și de *nesomn* programul unei mișcări serioase și hotărâtoare, al cărei început era fixat pentru a doua zi” (Vlahuță, S II, 97); potrivit DLR, termenul a fost înregistrat prima oară cu acest sens în dicționarul lui Pontbriant⁴¹;

nesperat „care nu a fost sperat (dar s-a realizat)”; p.ext. „care întrece așteptările”; după fr. *inespéré*: „Istoria unui galbăn, povestită în întunericul și în tăcerea nopții, era pentru mine o petrecere *nesperată*” (Alecsandri, O. P. 44)⁴²;

nestabilitate, după fr. *instabilité*: „cauza *nestabilității* timpurilor” (Bolintineanu, ME, 123);

*nestingibil*⁴³, după fr. *inestinguible*: „acea veselie *nestingibilă* a fetelor tinere” (Eminescu, P II, 328);

nesuficient, după lat. *insufficiens*, -tis, it. *insufficiente*: „Iată, amice, elementele *nesuficiente* de care poate să dispuiе un autor pentru interpretarea operelor sale” (Alecsandri, S, 10);

netimporal, după fr. *atemporel*: „Fără de aceasta, suma celor ce există într-adevăr s-ar putea privi peste tot, am ști ce este *netimporal*” (Eminescu, P II, 503);

⁴¹ Raoul de Pontbriant, *Dicționar româno-frances*, București – Göttingen – Paris, 1862.

⁴² Vezi DLR, s.v. *nesperat*.

⁴³ Termenul apare și în DEX₂, însă cu mențiunea „rar”.

neumană, după fr. *inhumain*, -e, lat. *inhumanus*, -a: „o priveau cu o ardoare sălbatecă și *neumană*” (Eminescu, P II, 399);

neviolabil, după fr. *inviolable*, lat. *inviolabilis*: „Este un punct misterios, nepipăit, *neviolabil*: o ficțiune” (Hasdeu, P, 358);

neviolabilitate, după fr. *inviolabilité*: „Constituțiunea română admite *neviolabilitatea* Capului Statului” (Hasdeu, P, 356);

prefixul *ob-* (o-₂)

obține, românizare a fr. *obtenir*⁴⁴, lat. *obtinerere*, după rom. *ține*, continuatorul lat. *tenere*, recunoscut în structura celor două etimoane: „acordându-mi favoarea de a spera că voi *obține* consimțământul mutual la adorațiunea inimei mele” (Vlahuță, S II, 333); „abia am putut-o *obține* cu cincisprezece franci pe zi” (Ghica, O III, 409);

opus, participiul verbului *opune*, apărut prin românizarea lat. *opponere*, it. *opponere*, după *pune*: „Dar ținem a așeza aici un principiu cu totul *opus* aceluia al junei foi literare: libertatea artii” (Bolliac, O II, 60);

prefixul *par-*₁

parcurge, după fr. *parcourir*: „Planetele se mișcă *parcurend* elipse în cari Soarele ocupă unul din focari” (Ghica, O III, 23);

prefixul *po-*

ponegriti, după v. sl. *понегри*⁴⁵. „Însătoșarea iubirei de avere și-a *ponegrit* moralitatea și cu greu este a țî să spăla rugina lăcomiei” (Kogălniceanu, O I, 84);

prefixul *pre-*

preconceput este considerat în DEX₂ derivat rom. din *pre-* + *conceput*, în vreme ce DN₃ îl compară cu lat. *praeconceptus*, fr. *préconçu*; este întâlnit mai ales în sintagma *idee preconcepută*, calchiată după fr. *idée préconçue*, din care s-a desprins, ajungând să fie folosit și independent; dacă sintagma reprezintă rezultatul unui efort combinat, lexico-frazeologic, derivatul *preconceput* constituie un calc simplu sau precis *lexical*: „Protestez în fața unei astfel de întrebări, complet inuzitate în literatura noastră, în spiritul onoratului juriu un portret *preconceput* al său” (Călinescu, B1, 314); în fr. există și frazeologismul *jugement préconçu*, care, copiat fiind, a dus la apariția rom. *raționament/ judecată preconceput(ă)*;

precuvântare, după sl. *прѣдословник*: „Nu i-au mai trebuit, zice el în *precuvântare*, niciun izvod al nimenui” (Bălcescu, S, 36);

predispune, după fr. *prédisposer*: „Ioan Vestimie nici era *predispus* să fie vreun om mare” (Eminescu, P II, 505); vezi și Ibrăileanu, A, 72;

predomni, după fr. *prédominer*: „În acești oameni nechemăți și nealeși *predomnește* calculul” (Maiorescu, C I, 74);

⁴⁴ Și în franceză este vorba despre o adaptare după *tenir* a lat. *obtinerere*; vezi, în acest sens, LEXIS și ROBERT, s.v. *obtenir*.

⁴⁵ Vezi și FCLR, II, 187, unde nu este exclusă formarea acestui cuvânt independent de modelul slav indicat.

preface, după sl. прѣтворити⁴⁶: „Astăzi gemetul Moldovei în armonii se *preface*” (Asachi O I, 15); „Fetele se *prefăcea* în Madam A...” (Kogălniceanu, O I, 55); „de îl are rău, să-l *prefacă* în bun” (Golescu, Î, 1); „Amorul meu se *prefăcu* în compătimire” (Negruzzi, P, 35); „se *prefăcu* că n-a observat nimic” (Filimon, C, 37); „zâmbet de bunătate *prefăcut* și amăgitor” (Odobescu, P, 72); vezi și Eminescu, P II, 291; vezi și Vlahuță, S II, 589;

prefață, după fr. *préface*: „P-aci era să uităm introducția sau *prefața*” (Heliade, O III, 148);

prejudeca, după fr. *préjuger*, lat. *praejudicare*: „Nu vreau să *prejudec* asupra întâmplărilor ce vor urma” (Călinescu, BI, 593)⁴⁷;

prejudecată, după fr. *préjugé*: „are totdeauna a se lupta și cu spiritul castelor nobile, și cu *prejudecățile* seculare ale țării” (Bălcescu, S, 112); vezi și Eftimiu, N, 16; Camil Petrescu, P P, 6;

prejudeț, după lat. *praejudicium*: „a învinge *prejudețele* de atunci” (Heliade, O III, 411); „pretențiile sale nu se întindea ca ideile, *prejudețele*, sentințele dumisale de filozofie” (Kogălniceanu, O I, 51); „Am găsit «egalitatea» turtită, sărmana, subt nămol de *prejudețe* absurde” (Alecsandri, S, 3); „este întemeiată pe *prejudețele* lumii” (Bolintineanu, ME, 115); „Stârpirea și dezrădăcinarea *prejudețelor* cere un timp îndelungat” (Ghica, O III, 19);

prelucra „transforma”, după germ. *verarbeiten*: „*prelucrată* fiind limba, va putea odineoare a să arăta vrednică de a ei strălucită spiță cu acea italiană” (Asachi O I, 3); în secolul al XX-lea, termenul este folosit și cu sensul „a analiza, a explica, a expune conținutul în fața unei adunări”; (complementul indică oameni) „a căuta să convingă, să lămurească să facă ceva, să recunoască ceva”, ca urmare a modelului rus. *непереботать*.

premergător, după fr. *précurseur*⁴⁸: „Crize mari nu mai avusese, dar simțea adesea amorțea care le era *premergătoare*” (Papadat-Bengescu, D, 380);

prenumăra „a se abona”, după germ. *pränumerieren* „Cei ce se *prenumără* pe 10 exemplare vor primi unul gratis” (Bălcescu, S, 28);

*prescrie*₁ „a transcrie”, după sl. (scr.) *преписати*: „Mergi de-ți îndreptează hârtia, ticălosule, și *prescrie*-o bine” (Heliade, O III, 115); „Nu ieșea niciun calendar care să nu-l aibă el întâi, nicio carte bisericească care să n-o cumpere, nicio traducție care să nu puie să i-o *prescrie*” (Negruzzi, P, 2); „îndată ce voi găsi timp ca să *prescriu* manuscrisul meu” (Alecsandri, S, 167);

*prescrie*₂ „a hotărî, a impune”, românzare a fr. *prescrire*⁴⁹ (al cărui etimon este lat. *praescribere*, un derivat de la *scribere*): „E misia *prescrisă* Creștinului – Poet (Bolliac, O I, 83); „legile *prescriu* măsuri pentru securitatea fiecăruia” (Ghica, O III, 449);

---

⁴⁶ Vezi CADE, s.v.; cf. și FCLR, I, p. 197, unde se precizează că nu este exclus ca acest derivat să fi apărut independent de modelul slavon invocat.

⁴⁷ Termenul este atestat în DLR în sec. al XIX-lea la Țichindeal, F., 21/10 și este considerat derivat românesc.

⁴⁸ Vezi DEX₂, s.v. *premergător*; cf. DN₃ unde nu se indică un model străin.

⁴⁹ Vezi și FCLR, II, 197, unde se consideră că modelul îl reprezintă lat. *praescribere*, în paranteză fiind indicate și fr. *prescrire*, germ. *vorschreiben*.

presimți, după fr. *pressentir*: „Eu am *presimțit* că așa va să fie” (Asachi O I, 527); „Căpitanul o *presimți*” (Heliade, O III, 383); „Veștile ce mai veniră de la Dunăre adăogară amarul inimei sale și îi pricinuiră moartea pe care el o *presimți* mai dinainte” (Bălcescu, S, 150); derivate: *presimțire*: „tresărea spăimântată de *presimțiri* sinistre” (Vlahuță, S II, 87);

prestabilit, part. vb. *prestabili*, format după fr. *préétablir*: „nu-și puteau explica această armonie *prestabiliă* dintre gândirea lui proprie și viața cetelor îngerești” (Eminescu, P II, 305);

presupune, după fr. *présupposer*: „nu știa ce să *presupuie*” (Heliade, O III, 272); „*presupuind* acum tainica lor înfrățire” (Odobescu, P, 85); derivate: *presupunere*: „Și se simți mai ușurată sub farmecul acestor dulci *presupuneri*” (Vlahuță, S II, 24);

preștiință, după fr. *préséance*: „Dumnezeu însă, în marea sa bunătate și în nemărginita sa *preștiință*, a prevăzut ca însuși din excesul răului să iasă binele” (Heliade, O III, 215);

pretinde, după fr. *prétendre*: „Unii *au pretins* că imitația ar fi toată puterea poeziei” (Bolliac, O II, 47); „a crede că un om însurat are drepturi în societate; la care un neînsurat fie oricât de cinstit, nu poate nicicum *pretinde*” (Negrucci, P, 56); „moralitatea ce *s-ar fi pretins* de la niște oameni cari luaseră armele în mâini” (Filimon, C, 205);

prevedea are mai multe sensuri, care nu se pot explica prin influența unei singure limbi⁵⁰. În primul rând, este vorba despre un cuvânt moștenit din lat. *praevidere*, cu sensul „a vedea prin, a întrevedea”. Apoi, în limba veche, *prevedea* este înregistrat și cu sensul „a deduce evoluția evenimentelor viitoare, a presimți, a întrezări”, datorat sl. *прозрачу*, care a fost calchiat. În sfârșit, se poate vorbi și despre un model francez, *prévoir*⁵¹, grație căruia rom. *prevedea* poate fi folosit și cu sensul „a specifica, a prescrie (despre legi, regulamente); a indica, a menționa”. Aceste explicații, prezente în DLR, lipsesc din DEX₂, unde *prevedea* este explicat exclusiv ca un rezultat al influenței franceze. Este adevărat că fr. *prevoir* putea să contribuie la întărirea folosirii rom. *prevedea* cu sensul „a întrezări, a presimți”; „a prevăzut ca însuși din excesul răului să iasă binele” (Heliade, O III, 215); „*prevăz* că o să ajungem la discuțiuni violente” (Bolintineanu, ME, 136); „Ura cea mai neîmpăcată ce am asupra acestui ticălos îmi vine mai mult din *prevedere*” (Filimon, C, 23); „Astfel trăia la culmea puterii și a măririi familia răposatului Dracea armașul, și nu *prevedea* groapa ce sta căscată dinainte-i” (Odobescu, O I, 77). Unele atestări ale termenului datorat exclusiv francezei am întâlnit la Al. Odobescu: „La noi până acum nici legea nu *prevede* nimic” (Odobescu, P, 52);

prezice, după fr. *prédire*: „Să trăiască țarca pe gard și tot bune să ne *prezică*” (Asachi O I, 581); „făcură pe J. J. Rousseau a *prezice* că va ieși un ce mare or straniu din insola aceasta” (Heliade, O III, 360); vezi și Eminescu, P II, 305;

⁵⁰ Cf. DEX₂, unde *prevedea* este explicat exclusiv prin calc după fr. *prevoir*.

⁵¹ Vezi și FCLR, II, 196–197.

prefixul *pro-*

propășire, după lat. *progredior*: „Moldovenii fac *propășiri*: strașnice” (Kogălniceanu, O I, 78); „n-am decât o credință sacră, pentru care sânt gata a mă jertfi, în orice moment... spiritul «dreptăței» și al «justiției»; și *propășirea* neamului omenesc” (Vlahuță, S II, 106); cf. împrumutul *progres*: „neobositului Chimiță i se pare a fi un talent rar, și se crede cu adevărat un «factor important în *progresul* național», cum zice el” (Vlahuță, S II, 108);

propune, după lat. *proponere*, fr. *proposer*: „Toți se *propun* a ți-l cumpăra” (Caragiale, O II, 306);

proscris < *proscire*, românizare a fr. *proscrire*, la rândul lui o adaptare, după *écrire*, a lat. *proscribere*⁵², sau direct după fr. *proscrit*: „aceste simțimente sânt *proscrise*? (Bolintineanu, ME, 137);

provedere „grijă” < *provedea*, după fr. *pourvoir*⁵³: „al cărui coș, prin *provederea* slujnicii, era și ardicat” (Heliade, O III, 109);

provorbă „proverb”, după lat. *proverbium*, fr. *proverbe*: „Că *povorba* zice: agiută-te, că Dumnezeu te va agiuta!” (Asachi O I, 602);

prefixul *re-*

reapărea, cf. fr. *réapparaitre*: „trec pe scenă, încungiură fondalul și *reapar* iarăși?” (Eminescu, P II, 315);

rechema, cf. fr. *réclamer*: „celalt *recheamă*, cu mai mult instinct vânătorească decât Rubens, priveliștea animată a periculoaselor vânători din pustiile prigorite ale Africei” (Odobescu, P, 206);

reculege (a se ~), după fr. *se recueillir* (DEX₂, MDA), cf. lat. *recolligere* (DN₃): „Nicăieri nu *reculegeam* mai bine ca în acea încăpere îngustă și cam întuneacoasă” (M. Caragiale, R, 28); „Walter *se reculesese* lesne din momentul de uitare de sine” (Papadat-Bengescu, D, 298);

recunoaște, după fr. *reconnaître*: „Îi *recunosc* preludul care d-atâtea ori / M-a legănat pe vise, mi-alintat durerea” (Bolliac, O I, 112); „Silită de împrejurări fatale, Țara Românească trebui în urmă să se plece, *să se recunoască* supt protectoratul Turciei, iar niciodată a-i fi roabă” (Bălcescu, S, 69); „Zoe nu putu *să-l recunoască* decât după vorbă” (Bolintineanu, ME, 184); „*recunosc*u într-însul pe Niculăiță” (Filimon, C, 46); „*va recunoște* și pe vătafu Dinu Păturică, și pe postelnicu Tuzluc, și pe Costea Chioru cu toate progeniturile lor” (Ghica, O I, 159); vezi și Cezar Petrescu, Î, I, 190;

recurge, după fr. *recourir*: „am *recurs* la o barcă” (Ghica, O III, 407); vezi și Eftimiu, N, 18;

reda, după fr. *redonner*: „iar după aceea fizionomia ciocoiului se luminează și, cu liniștea ce-i *redase* încrederea în sine și în dibăcia sa, el exclamă cu bucurie [...]” (Filimon, C, 43);

reduce este explicat în DEX₂ prin împrumut din lat. *reducere*, fr. *réduire*, în vreme ce DN₃ pune în fața etimonului francez mențiunea „cf.”. Oricum, în situația

⁵² ROBERT, s.v. *proscrire*.

⁵³ Vezi FCLR, II, 203; cf. DEX₂, unde se invocă un împrumut din it. *provvedere*. De remarcat faptul că derivatul *provedere* nu apare în sursa lexicografică menționată.

din urmă, pe lângă împrumut este vorba și despre calc, mai precis românizare, produsă sub influența lui *duce*: „*ne-am redus* pe noi și țara la o bogăție aproape de sărăcie” (Bălcescu, S, 128); „*va reduce* numărul beșliilor la 850” (Ghica, O I, 182); Eminescu, P II, 315; vezi și Agârbiceanu, D, 27;

refugit, cf. fr. *réfugie*: „cazac din Ucraina *refugit* din 1831” (Ghica, O I, 210); cu excepția MDA, dicționarele nu înregistrează un verb *refugi*, al cărui participiu ar putea fi *refugit*. MDA spune că *refugi* este o variantă a lui *refugia*, iar DN₃ înregistrează, la rândul său, varianta *refugii*, irelevantă însă aici. Dacă *refugia* este un simplu împrumut din franceză, *refugi* este un calc, partea a doua a derivatului francez fiind tradusă. În ceea ce-l privește pe *refugit*, acesta putea fi format direct după modelul amintit, nefiind exclusă proveniența sa din verbul *refugi*.

regăsi, după fr. *retrouver*: „Acei cari se *regăseau*, se îmbrățișau, dădeau o lacrimă celor pierduți pe câmpia de la Dudești” (Ghica, O I, 143); vezi și Eftimiu, O XVI, 9;

*reieși*₁, după fr. *ressortir*: „cele importante să *reiasă* în relief pe primul plan” (Hasdeu, P, 198);

*reieși*₂ apare înregistrat la Caragiale cu un sens neobișnuit, indicat de autor într-o notă de subsol: „a reuși”; atât forma, cât și sensul se explică prin it. *riuscire* „a ieși, a reuși”, derivat de la *uscire* „a ieși”; faptul că niciunul dintre dicționarele românești nu înregistrează termenul ne face să credem că este vorba despre un calc accidental, apărut, probabil, doar la acest autor: „Doamnelor și domnilor, vă jur că d-acum n-ainte nu voi mai face invocări; ar fi absurd, din parte-mi, să cerc un genere, în care văd bine că nu *reies*” (Caragiale, O II, 297); „E de prisos a vă mai spune că farsa *reieși* de minune” (Caragiale, O II, 297);

reîntoarce, după fr. *retourner*. „A doua categorie erau cei sânguitori, cu venituri mai mari sau mai mici, de la părinți și de la stat, care își vedeau de carte și *se reîntorceau* în țară ingineri și medici [...]” (Eftimiu, N, 9);

reînvia, cf. fr. *revivre*: „Nu *reînvie* oare atunci cu putere în sufletul nostru glasul celei care stă chiar atunci lângă noi” (Preda, I, 172);

remușcare, după fr. *remords*: „oamenii le sânt ca o vie *remușcare* înaintea ochilor” (Heliade, O III, 207); „N-am *remușcări*” (Eminescu, P II, 489); „Ființa ei stătea în calea vieții mele, întunecată, neîmblânzită și prigonitoare, ca o crudă și adâncă *remușcare*” (Vlahuță, S II, 30); vezi și Agârbiceanu, D, 156;

renaște, după fr. *renaître*: „Ș-amorțita mea virtute *se renaște* din mormânt” (Asachi O I, 33); „Și-n ele să *renască* ca într-o mare vie, / Cum spun că *renasc* vulturi în ape din Iordan” (Bolliac, O I, 95); „a văzut *renăscând* ca din cenușe state nouă ca Grecia, ca Belgia, România, Serbia și Bulgaria” (Ghica, O I, 111); „Sânt ei cei care *renasc* în strănepoți” (Eminescu, P II, 294);

renume, după fr. *renom*: „pentru binele nației și pentru *renumele* conlucătorilor” (Asachi O I, 480); „pentru principii strălucirea, pentru învățați *renumele*” (Eminescu, P II, 329); vezi și Eftimiu, N, 277;

renumit, după fr. *renommé*: „biografiile scurte ale autorilor celor mai *renumiți*” (Măiorescu, C I, 120);

reproduce (a se ~), după fr. *reproduire (se)*: „Iacă azi le *reproduc* în o nouă ediție” (Asachi O I, 4); „a *reproduce* un fragment dintr-o baladă națională”

(Heliade, O III, 286); „Nimeni nu ne-a *reprodu*s cu acurateță instituțiile sociale, ideile, simțimentele” (Bălcescu, S, 23); „are o metodă cu totul originală de a se *reproduce* în lume” (Bolintineanu, ME, 19); „geniul sau talentul au știut [...] să *reproducă* și să idealizeze instinctele” (Odobescu, P, 68); „a *reproduce* un fragment dintr-o baladă națională” (Heliade, O III, 286); vezi și Eminescu, P II, 423;

resemna (a se ~), după fr. *résigner*: „Mă *resemnez* însuși la puțină stimă ce vei avea” (Bolintineanu, ME, 310); vezi și Camil Petrescu, ST, 35;

resemnare poate fi explicat prin derivare de la *resemna*, nefiind exclusă modelarea sa direct după fr. *résignation*: urmărea din prag, cu un surâs de *resemnare*, toată acea desfășurare de forțe” (Eftimiu, N, 27);

resimți, după fr. *ressentir*: „acel fior de mulțumire ce *resimte* cugetul și inima” (Odobescu, P, 192); vezi și Eftimiu, N, 66;

restabili < re-+ *stabili*, după fr. *rétablir*; cf. și lat. *restabilire*: „Am rămas la escadron, spre marele necaz al ordonanței care se vedea *restabilit* la oraș” (Camil Petrescu, P P, 35);

restrânge (a se ~), după fr. (se) *restreindre*: „voiesc să *restrângă* pe bieții păcătoși de ciarlatani” (Heliade, O III, 330); „în partea a doua a operei și-a *restrâns* puterile” (Bolliac, O II, 28); vezi și M. Caragiale, R, 28; Eftimiu, N, 47;

reședință, românizare a fr. *résidence*, după *ședea*, continuatorul lat. *sedeo*, -ere: „Trecu încă o lună și primii un pachet dintr-un mic oraș al Germaniei – *reședința* unui rege-miniatură” (Eminescu, P II, 365); vezi și Cezar Petrescu, Î, I, 6;

retrage (a se ~), după fr. (se) *retirer*: „mă voi *retrage* asupra Silistrei” (Asachi O I, 593); „Cortina tribunalului se *retrage*” (Heliade, O III, 503); „însă ea părea că încă mai mult se *retrăsese* din lume” (Negruzzi, P, 35); „Costandin Cantacuzino, din locul său de *retragere*, adesea făcea domnului observații” (Bălcescu, S, 84); „Dar dac-ai ști cauza, și-ai *retrage* vorba îndată” (Bolintineanu, ME, 37); „Ea se *retrase* în camera sa” (Bolintineanu, ME, 163); „*retrăgându-se* în Carpați, ei își păstrară libertatea lor” (Bălcescu, S, 91); „Caragea se *retrăsese* în altă cameră” (Filimon, C, 27);

retrăi, cf. fr. *revivre*: alături de dumneata îmi simt tinerețea prezentă, mă *retrăiesc* pe mine însumi” (Eftimiu, N, 18);

reține (a se ~), după fr. *se retenir*: „lacrimile mele să nu te *reție*” (Asachi O I, 589); „omorau pe agalele cari voiau să-i *reție* să nu treacă Dunărea” (Ghica, O I, 139); „la luna îmi da comptul și-și *reținea* a zecea parte” (Heliade, O III, 398); „Aș fi vrut să-l întreb ce s-a întâmplat cu mine, la ce oră am venit acasă, dar *m-am reținut*” (Eftimiu, N, 89); „a-și aduce aminte”: „lângă ușă *rețin* mai ales un lighean mare de lut” (Holban, O, II, 190);

revedea, după fr. *revoir*: „Vlad: Să ni *revedem*! Osman: „*Revederea* ferice să ni fie!” (Asachi O I, 594); „Cât mă voi mărita, ne vom *revedea*, însă fii înțelept atunci, că foarte puțin vom avea atunci a ne strâmtora” (Heliade, O III, 95); „vine să o *revadă* acum” (Bolliac, O II, 9); „fericirea ce simț *să te revăd*” (Bolintineanu, ME, 79); „Ale noastre neci nu au, neci nu vor a *revedea* ceva în privința asta” (Eminescu, P II, 353); vezi și Eftimiu, N, 15;

rezice, după fr. *redire*: „Iartă-mă, doamna mea, și, îți *rezic*, jălește-mă și nu mă osândi” (Negruzzi, P, 36);

· prefixul *sub-* (*su-*, *subt-*, *sus-*)

subcomisie, după fr. *sous-commission*: „președintele *subcomisiei*” (Preda, I, 102);
subconștient, după fr. *subconscient*: „avea un plan *subconștient*” (Papadat-Bengescu, D, 366); „instincte pe care natura le-a lăsat să trăiască în *subconștient*” (Agârbiceanu, D, 87); „Atunci mi-am spus că fără îndoială *subconștientul* meu a constatat că nu mai eram atât de oribilă de îndată ce mă exteriorizasem în acest fel” (Acterian, J, 62); „tremura în *subconștientul* lui la ideea că aceștia vor fi neapărat stăpânii de mâine” (Călinescu, BI, 293);

subînțeles, după fr. *sous-entendu* (DN₃; cf. DEX₂, care consideră termenul ca fiind apărut independent de un model străin): „îi fixa un salariu global anual în lire sterline și alte procente, cu *subînțelesul* că trebuie să se deplaseze pe o rază mare în spațiul extrem-oriental” (Călinescu, BI, 154);

sublocotenent, după fr. *sous-lieutenant*: „*Sublocotenentul* Stelian Minea și *sublocotenentul* Bogdan Cernegură nu mai au nici ei de ce să aștepte cu neastâmpăr sacul cu vești” (Cezar Petrescu, Î, II, 34);

submarin, după fr. *sous-marin*: „Așa îl numeau, cu mica lor deșertăciune, clienții înăcriși ai cafenelelor din Constanța, așa precum guvizii dintre stâncile *submarine* compătinesc pe rechinul largului” (Eftimiu, N, 178);

subprefect, după fr. *sous-préfet*: „Am scris o comedie, sau cum zic francezii, «une bluette», în care mi-a plăcut să arăt un *subprefect* ignorant” (Alecsandri, S, 137);

subscrie, după lat. *subscribere*, fr. *souscrire*: „căută un copist meșter și-l puse de *subscrise* pe mitropolit” (Bălcescu, S, 71–72); „o lege care să vă oprească de a *subscrie* cele ce compuneți” (Bolintineanu, ME, 26); „am fost unul din acei cari au *subscris* angajamentul” (Alecsandri, S, 137); „lucrătorii au *subscris* ei între ei o sumă de bani cu care să fi cumpărat stabilimentul (Ghica, O III, 420);

subsemna, după fr. *soussigner*: „apoi uricarul, adică scriba, își *subsemna* numele undeva în coadă” (Hasdeu, P, 200);

subteran, -ă adj., s., după fr. *souterrain*: „o matcă a acestei vieți *subterane*” (Cărtărescu, O, 13); „Acolo, în visele mele, încep *subteranele*” (Cărtărescu, O, 11); „Poate că pe sub coaja orașului, ca a unei răni, existau într-adevăr *subterane*” (Cărtărescu, O, 13);

subtîmpărți (*a se ~*), cf. fr. (*se*) *subdiviser*⁵⁴: „Satele de consiliu se împart și *se subtîmpart* (Heliade, O III, 390); „oameni copti, carii *se subtîmpărtesc* în oameni cu capital, în lăieși [...]” (Kogălniceanu, O I, 67);

subtliniat „însemnat” < *subtlinia*, format după fr. *soulligner*: „Un român *subtliniat* îl urcă la cer prin critica sa” (Heliade, O III, 257);

subtscrie, după lat. *subscribere*, fr. *souscrire*: „nu voiește a *subtscrie*” (Heliade, O III, 444);

supune, după lat. *supponere*: „legile lumii materiale la care este *supus*” (Bolintineanu, ME, 640); „îi dezbărați de viața leneșă a nu se *supune* la greutățile unei cariere” (Heliade, O III, 51); „să mă *supun* în sfârșit și eu prețioasei și puțin urmatei povețe a lui Orațiu” (Odobescu, P, 180);

---

⁵⁴ DEX₂ nu indică un model străin.

surăde, după fr. *sourire*: „nu *surăde* niciodată decât cu amărăciune” (Heliade, O III, 141); „*surăz* de milă de câte ori îmi vorbești de dânsul” (Bolliac, O II, 24); „*surăd* cu maliție bărbații” (Bolintineanu, ME, 128); „îi zise *surăzând*” (Filimon, C, 73); „despicau spațiul ca niște săgeți de lumină și, *surăzând*, mă atingeau” (Delavrancea, N, 167); „Aceasta nu-mi *surădea* deloc” (Vlahuță, S II, 35); vezi și Eminescu, P II, 283; (Ghica, O III, 398);

surăs, după fr. *sourire*: „*surăs* amar” (Heliade, O III, 89); acel *surăs* ceresc a cărui strălucire a aprins în mine acea flacără binefăcătoare a amorului” (Vlahuță, S II, 332); vezi și Eftimiu, O XVI, 7;

suscrie, calc parțial după fr. *souscrire*, din care nu s-a tradus decât cea de-a doua parte, prima fiind împrumutată și redată conform pronunției din franceză: „mă *suscriu* eu singur în cărțile ce tipăresc” (Heliade, O III, 241); „În fine, se *suscrie* polița” (Heliade, O III, 444); „ei era foarte slabi și peste puțin se văzură siliți a *suscrie* la legile cele mai aspre” (Bălcescu, S, 94); „le aduse o condică să-și *suscrie* fiecare persoană numele” (Bolintineanu, ME, 226); cf. varianta literară *subscrie*, consemnată mai sus;

susemna, după fr. *soussigner*: „principele străin este respins de puterile ce au *susemnat* tratatul din Paris” (Heliade, O III, 304); „Trimite cineva un avocat cu procură spre a *susemna* în locul său” (idem, 314); cf. varianta literară *subsemna*, consemnată mai sus;

sustrage, după fr. *soustraire*: „Pentru a mă *sustrage* de la toate mulțămirile ce îmi sânt atât de neplăcute am făcut acel mic scandal” (Eminescu, P II, 464–465); vezi și Papadat-Bengescu, D, 302; Călinescu, BI, 80;

susține, după fr. *soutenir*: „Rușine pe națiunea întregă, care totdeauna și-a *susținut* librării săi adevărați...” (Heliade, O III, 403); „Chioșc *susținut* de opt stâlpi” (Bălcescu, S, 172); „Dacă lumea trăiește, dacă armonia se *susține* eu sânt pricina” (Bolintineanu, ME, 65); „nu au cruțat nici intriga, nici clevetirea, pentru a ajunge sau pentru a se *susține* la putere sau la favoare” (Ghica, O I, 122); „*susținută* de toate părțile cu ghizduri de lemn” (Filimon, C, 220); „să *susție* pe acel bătrân poet” (Eminescu, P II, 375);

prefixul *super-*

superpune, după fr. *superposer*: „*superpunea* în două și trei caturi diferitele litere ale unui cuvânt” (Filimon, C, 121);

prefixul *supra-*

supraadăugat < *supraadăuga*, după fr. *surajouter*: „Spatele, cât îl puteam vedea, purta triunghiurile omoplaților, încât ele păreau două plăci subțiri *supraadăugate*” (Cărtărescu, O, 26);

supraalimentație, după fr. *suralimentation*: „Se vede că *supraalimentația*, oricât de rațională, dădu peste cap balanța organismului lui Conțescu” (Călinescu, BI, 645);

supraevalua, după fr. *surévaluer*: „Te-am *supraevaluat*, Mouthy. Tu răsturnată pe volan n-ai putut să-l zăpăcești atât cât a făcut-o domnișoara Coremați, stând ca o fetiță cu mâinile pe genunchi” (Camil Petrescu, P P, 95);

suprafață, după fr. *surface*: „marea, a cărei *suprafață* era ruptă pe ici pe colea de câte-un colț de stâncă ce ieșea de sub apă” (Eminescu, P II, 321); „*suprafața* unui lan de grâu” (Ghica, O III, 415);

supraîncărca, după fr. *surcharger*: „deficitul aceluia principiu vital nou, care a operat la pubertate mai puternic în fata mică, dizgrațioasă, decât în cea frumoasă, *supraîncercându-o* cu electricitate feminină (Ibrăileanu, A, 99);

supranatural, după fr. *surnaturel*: „ademenitor pentru că [era] *supranatural*” (Eminescu, P II, 532);

supranume, după fr. *surnom*: „acum nu aștepta decât rangul de vtorivistier drept plata ostenețelor sale și *supranumele* de «bulucci-boier», pentru multele șiretlicuri și încurcături ce făcea” (Filimon, C, 46); „Vru să-și dea și un *supranume* tot românesc” (Heliade, O III, 397);

supranumit < *supranumi*, după fr. *surnommer*, it. *soprannominare*: „Prinț de Condé *supranumit* marele” (Cezar Petrescu, PG, 110); „Istrate Mavrodin, *supranumit* «omul cu trei peruci» (Eftimiu, N, 173);

supraom, după germ. *Übermensch* (creație a filozofului Nietzsche), fr. *surhomme*, it. *superuomo*: „Am venit să te umflăm din pat și să te sărbătorim, lămurii *supraomul* cu catastifal aniversărilor în buzunar” (Cezar Petrescu, PG, 87);

supraomenesc, după fr. *surhumain*, it. *soprumano*: „Să fi avut, oare, puteri *supraomenești*?” (Tudoran, F.R., 21); „încordare *supraomenească*” (Eftimiu, N, 148); cf. împrumutul *suprauman*;

suprapământesc, după fr. *surterrestre*: „îngeri de-o frumusețe *suprapământescă*” (Eminescu, P II, 388);

supraprinde, după fr. *surprendre*: „acele divine ineme ce știam a le *supraprinde* și a le cânta altădată” (Heliade, O III, 438);

suprapus < *suprapune*, după fr. *superposer*, cf. lat. *superponere*: „Gaittany trăia în sfere *suprapuse*” (Călinescu, BI, 22);

supraumană, după fr. *surhumain*, -e: „furie *supraumană*” (Eminescu, P II, 401); „fericire *supraumană*” (Preda, I, 47);

supraveghea, după fr. *surveiller*. „Ascultă, Elviro, nu crezi că e necesar să *supraveghezi* pe Pica?” (Călinescu, BI, 30); „În sfârșit, Mouthy s-a potolit puțin... Ghenovicescu o *supraveghea* însă” (Camil Petrescu, P P, 95);

supraviețui, după fr. *survivre*: „pe cei cari *supraviețuiau* după această barbară și periculoasă operațiune îi vindeau la turci pentru paza haremurilor” (Ghica, O I, 281); vezi și M. Caragiale, C, 69; Cezar Petrescu, PG, 93;

supraviețuitor, după fr. *survivant*: „ultimii *supraviețuitori* ai unei rase osândite pieirii” (Cezar Petrescu, PG, 59);

prefixul *sur-* (*sir-*)

sirnume, după fr. *surnom*: „lumea îi dete *sirnumele* ironic de «modestul răpitor»” (Bolintineanu, ME, 171);

surfață, după fr. *surface*: „*Surfața* lacului” (Bolintineanu, ME, 224);

surprinde, românzare a fr. *surprendre*, după rom. *prinde*: „acele scene *surprinse*” (Bolliac, O II, 42); „Ei vor să mă *surprinză*” (Bolintineanu, ME, 278); „*Am surprins* unele din cugetările care-l preocupau în genere” (Eminescu, P II, 283); „Se întoarse și-mi *surprinse* privirea” (Vlahuță, S II, 34);

surveghea, după fr. *surveiller*: „să *survegheze* mișcările și faptele lui Tudor” (Ghica, O I, 174); *survegheare*: „o administrațiune și o *survegheare*, cu o contabilitate atât de complicată, mi se părea mie că echivala cu o imposibilitate” (Ghica, O III, 418);

prefixele trans-, tra, tre-

tradusă < *traduce*, după fr. *traduire*⁵⁵: „*tradusă* din elinește” (Filimon, C, 133); *transcrie*, românizare a fr. *transcrire*, după *scrie*: 1. „a copia”: „citeam și *transcriam*” (Eminescu, P II, 548); 2. (jur.) „a înscrie, a copia un act într-un registru public special”: „A scăpat nu știu cum, învoindu-se cu cea dintâi să *transcrie* divorțul” (Călinescu, BI, 313);

transpărea, după fr. *transparaître*: „Prin hainele argintoase îi *transpar* membrele ușoare” (Eminescu, P II, 303); vezi și Cărtărescu, O, 15;

transpune, după fr. *transposer*, cf. și lat. *transponere*⁵⁶: „*transpuind* pe spectatorul, prin arta scenarie, cu toate iluziile sale, în epoha evenimentului” (Asachi O I, 482); „semnul ce-i în stare a te *transpune* în adâncimile sufletești” (Eminescu, P II, 290); vezi și Acterian, J, 93;

tresări, după fr. *tressaillir*: „Câte inimi nu *tresar* la suvenirea ta” (Bălcescu, S, 145); „Oh!, cum mi-*a tresărit* inima!” (Delavrancea, N, 177); „tu *tresari* de voluptate” (Bolintineanu, ME, 272); „Și *tresări*, cătând sperios la mine” (Vlahuță, S II, 27).

2.1.2. Calcuri la derivate cu sufixe

sufixul -a

înainta, cf. fr. *avancer*: „sabia mea are două tăiușuri, *înaintindu-mă* au retrăgându-mă” (Asachi O I, 591);

sufixul -adă

fațadă, după fr. *façade*: „aceasta este tripla deviză ce va fi întinsă pe toate *fațadele* zidirii ce se proiectează, precum pe *fațada* infernului lui Dante [...]” (Hasdeu, P, 348); vezi și Camil Petrescu, P P, 99;

sufixul -agiu

limbagiu, după it. *linguaggio*, fr. *langage*: „un *limbagiu* care îi era cunoscut” (Bolintineanu, ME, 133); „un *limbagiu* care îi era cunoscut” (Bolintineanu, ME, 133); „De unde-ai învățat acest *limbagiu*, Ieronim” (Eminescu, P II, 341); *limbagiu* (Holban, O, II, 182);

sufixul -al

fundal, românizare a it. *fondale*, după *fund*: „Vântul îi flutura părul și, cum silueta i se profila pe un *fundal* nelegat de pământ, ei i se păru că seamănă cu eroul din vis” (Tudoran, F.R., 30);

mormântal, -ă, după fr. *tombal*, -e: „începu a zice cu un glas sărbătoresc și *mormântal*” (Negruzzi, P, 186); „tăcere *mormântală*” (Filimon, C, 178); „voce *mormântală*” (Filimon, C, 223);

⁵⁵ Nu este exclus un împrumut din lat. *traducere*.

⁵⁶ FCLR, II, 248.

pumnal, după it. *pugnale*, derivat de la *pugno* „pumn”: „pe urmă a scos un *pumnal* și un revolver” (Caragiale, O II, 151); vezi și Călinescu, BI, 261; Rebreanu, AE, 26;

punctual, românizare a fr. *ponctuel*, după *punct*: „Sânt cea mai *punctuală* din toate, ajung cu un sfert de oră mai devreme” (Preda, I, 146);

semnal, după fr. *signal*; cf. it. *segnale*⁵⁷: „O zi atât de fericită în tot anul să o serbăm cu bucurie, ca *semnal* de dizrușenie, ogur de unire” (Asachi O I, 587); „Disparițiunea șefului a fost *semnalul* desfacerii oștirea românești” (Ghica, O I, 177); „asta să fie un *semnal* pentru mine? (Eminescu, P II, 349);

senșual, după fr. *sensuel*, lat. *sensualis*: „incriminând amorul pe care îl numește *senșual*” (Bolintineanu, ME, 188);

simțimântal, după fr. *sentimental*: „Este prea *simțimântal*” (Bolintineanu, ME, 205);

sufixul -ar

focar, după fr. *foyer*: „elipse în cari Soarele ocupă unul din *focar*” (Ghica, O III, 23); vezi și Călinescu, BI, 637; Rebreanu, AE, 10;

semnatar, românizare a fr. *signataire*, după *semna*: „era tocmai dispus a întreba cine e *semnatarul*” (Călinescu, BI, 98);

unghiular, după lat. *angularis*, fr. *angulaire*: „După ce m-a primit, cu gesturi *unghiulare* și cu o bucurie rece de matematician, deși reală, Timotin m-a lăsat singur” (Ibrăileanu, A, 98);

ziar; DEX₂ indică formarea acestui termen din *zi* + *-ar*, după it. *diario*, în vreme ce DLR și MDA invocă un model multiplu, italian: *giornale* și francez: *journal*. În situația din urmă calculul este imperfect, dat fiind faptul că modelele străine conțin sufixul *-ale*, respectiv *-al*: „Ce e nu mai puțin remarcabil, este indiferența șefului redacțiunii pentru articoliile ce i se trimit de aiurea și cari ocupă în *ziar* paginile a doua și a treia” (Hasdeu, P, 328); „mă întâlnisem cu Armand Carrel, redactorul, capul *ziarului* «Le National»” (Ghica, O I, 210); vezi și Călinescu, BI, 137; Holban, O, II, 193;

ziarist, după it. *diarista*⁵⁸; cf. și fr. *journaliste*: „Pentru a fi *ziarist* sau, cum se zice, publicist, românul nu are zor de nimic, nici chiar de gramatică” (Hasdeu, P, 324); „Vei avea un frumos viitor ca *ziarist* român” (Caragiale, O II, 73);

sufixul -at

catifelat, după fr. *velouté*: „Mâinile ei albe și *catifelte*” (Papadat-Bengescu, FD, 7); „Cuvântul său, când amintea o mâncare ori o băutură vrednice de pomenire, devenea onctuos ca un sos *catifelat*” (Cezar Petrescu, PG, 93); „voce clară, *catifelată*” (Agârbiceanu, D, 55); „Fire de păianjen mă învăluiau, servindu-mi drept cel mai *catifelat* ascensor” (Eftimiu, N, 85); „Cu chenar de lemn negru, l-am fixat pe peretele din fața patului pentru că roșul fraged și *catifelat* al petalelor îmi limpezește privirea somnoroasă dimineața când mă scol” (Camil Petrescu, P P, 26);

⁵⁷ Ipoteza unei influențe italiene este avansată în DN₃, s.v. *semnal*.

⁵⁸ Model indicat în DEX₂, s.v. *ziarist*; cf. DLR și MDA, unde se consideră că la baza acestui calc se află fr. *journaliste*.

„ochii se deschideau *catifelaji*” (Holban, O, II, 181); „pielea ta e *catifelată*, dar să nu-ți închipui că există o catifea atât de fină” (Tudoran, F.R., 43);

cruciat, după fr. *croisé*: „numai în lumea din care venisem eu și cu Maria *cruciații* de odinioară putuseră fi niște adevărați războinici” (Preda, I, 282);

crucificat, substantiv rezultat prin schimbarea valorii gramaticale a participiului verbului *a crucifica*, format după fr. *crucifier*, sau calchiat direct după substantivul fr. *crucifié* < *crucifier*: „În nopțile de vară, însă, mă distram imaginându-mi câte un *crucificat* cu cunună de spini pe creștet” (Cărtărescu, O, 10);

domniat „domeniu”, românzare a it. *dominato* după *domn*: „E un rezel de moarte între aceste două principe, și până a-l descrie cu istoria în mână, trecând prin toate epokele ambelor *domniate*, cată mai întâi a arăta ce a fost și mai este boierul și ce este ciocoiul” (Heliade, O III, 186); „să s-aducă până la 10 milioane de nemți să colonize ambele *domniate*” (Heliade, O III, 311);

pătrat (*patrat*) derivat de la *patru*, după lat. *quadratus*, it. *quadrato*, germ. *Quadrat*, în a căror structură a fost recunoscută rădăcina lat. *quattuor*; continuat în română, *quattor* a dat *patru*: „aceste lucruri *pătrate*” (Filimon, C, 10); „se puteau desface și întoarce astfel încât reprezentau un *patrat* îndoit” (Eminescu, P II, 512); vezi și Camil Petrescu, P P, 98;

sufixul *-ărie*⁵⁹

pânzărie „țesătură”⁶⁰, după fr. *toilerie*, „tissu de toile”⁶¹: „Părea câmpia o *pânzărie* întinsă și verde presărată cu buchete de flori felurite” (Eminescu, P II, 460); „În căldura arzătoare, ce acoperea c-o *pânzărie* diafană câmpiile de flori” (Eminescu, P II, 465);

visărie, cf. fr. *rêverie*⁶²: „Pierdut în *visării* fără fine, părea că fiecare floare și fiecare stea e sor cu mine” (Eminescu, P II, 381); „plăcutele *visării* ale amorului” (Eminescu, P II, 402); cf. împrumutul *reverie*: „mă deșteptai din *reveria* mea” (Eminescu, P II, 360);

sufixul *-ătate*

seninătate, după fr. *sérénité*; cf. și lat. *serenitas*⁶³: „Și știți pentru ce titlul imperatorului era *seninătate*” (Heliade, O III, 235); „va fi o viață de tinerețe, de amor, de *seninătate*” (Bolintineanu, ME, 311); „*seninătatea* adânc-albastră a cerului” (Eminescu, P II, 321); vezi și M. Caragiale, C, 55; (Cezar Petrescu, PG, 86); vezi și Eftimiu, N, 217; (Eftimiu, P, 34);

sufixul *-ător*

coborător, cf. fr. *descendant*: „*coborătorii* acestor romani își cred ușoară sarcina de a așeza gîntea română pe bazele civilizațiunii” (Măiorescu, C I, 148);

---

⁵⁹ Pentru acest sufix vezi Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul*, ediție revizuită și adăugită, București, 1985, 219.

⁶⁰ CF. DEX₂, unde se înregistrează numai sensul „cantitate mare de pânză”, impropriu pentru contextul citat aici.

⁶¹ LEXIS, s.v. *toile*.

⁶² În DLR nu este considerat calc, în vreme ce în DEX nu este înregistrat.

⁶³ În legătură cu acest calc, vezi Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 12, unde sunt respinse alte soluții etimologice întâlnite în dicționare.

crescător s. „educator”, după fr. *éducateur*, *-trice*, derivat de la *éduquer*: „Crescătoarea lor, în devotismul ei, credea că ar face mare serviciu lui Dumnezeu ademenindu-și nepoatele la viața monahală” (Bolintineanu, ME, 54);

curgător „curent”, cf. fr. *courant*: „anafora de 27 ale *curgătoarei* luni sept” (Filimon, C, 172);

începător, cf. fr. *initial*, *-e*, lat. *initialis*: „Ele sânt în multe priviri necomplete, ca toate lucrările *începătoare*” (Asachi O I, 4);

tundător „persoană care tunde”, după fr. *tondeur*, derivat de la *tondre*: „au suferit foarfeca cenzurei mai rău decât oaia foarfeca *tundătorului*” (Heliade, O III, 54);

sufixul *-ătură*

semnătură, după fr. *signature*⁶⁴: „Ajunse la *semnătură*” (Eminescu, P II, 309);

sufixul *-bil*

amicabil, după fr. *amiable*⁶⁵, nefiind exclus împrumutul din lat. *amicabilis*⁶⁶: „mă-ntreabă numai, precum un dascal pe eleva lui, *amicabil*, însă destul de rece: «Adevărat vorbești?»” (Eminescu, P II, 335);

auzibil, după fr. *audible*, lat. *audibilis*: „Horcăitul respirației se amesteca cu al motorului, dar uneori era *auzibil*” (Papadat-Bengescu, D, 467); nu apare în DA, în vreme ce MDA înregistrează numai dubletul *audibil*;

domnibil „care poate fi dominat”, cf. it. *dominabile*: „și noi, românii, să voim ca d-alătura cu 5 milioane de români generoși și *domnibili*, să facem să s-aducă până la 10 milioane de nemți” (Heliade, O III, 311);

simțibil, după fr. *sensible*: „Limbajul acesta testimonează că *simțibilul* amor și-au stabilit lucrătoria [...]” (Negruzzi, P, 145);

sufixul *-eală*

negreală „cerneală”, după sl. чрънило: „Îndată am gătit caiete, condeie nouă, *negreală* bună, nimic n-am uitat” (Negruzzi, P, 5);

sufixul *-esc*

călăresc adj. (înv.), cf. fr. *cavalier*, *-ère*, „désinvolté jusqu'à la grossièreté; sans gêne”: „n-are nicidecum aer *călăresc*” (Negruzzi, P, 30);

ceresc, după fr. *celeste*: „am trebuință de iertarea ta, o, copilă *cerească!*” (Bolintineanu, ME, 79);

sufixul *-ește*

călărește adv. „cu impertinență, cu aroganță; (în mod) îndrăzneț”, după fr. *cavalièrement*, model indicat chiar de către Negruzzi, la care am întâlnit acest cuvânt, în paranteză: „Vara mea luă brațul bărbatului său, iar eu, făcându-mi loc printre dame cam *călărește* (*cavalièrement*), călcând pe bătăturile moșnegilor ...” (Negruzzi, P, 28).

⁶⁴ Cf. DEX₂ unde nu se indică un model străin pentru acest termen.

⁶⁵ În franceză este vorba tot despre un calc apărut sub influența lat. *amicabilis*, derivat de la *amicus* (LEXIS, s.v. *amiable*).

⁶⁶ DA consideră că este vorba despre un împrumut din latină care putea fi influențat de germ. *freundlich*, *freundschaftlich*.

sufixul *-ic*

faptic, după germ. *tatsächlich* (derivat de la *Tatsache* „fapt”), rus. *фактический*⁶⁷: „Argumentele *factice* sânt și ele nenumărate” (Camil Petrescu, P P, 83);

sufixul *-ie*

cărturărie „librărie”⁶⁸, după fr. *librairie*: „se puseră unii bunioară de a traduce vorba greacă *biblion* în Biblie, libru (*livre* franț., ce se distinge din *carte*) și *cărturăriilor* le ziseră librării” (Heliade, O III, 395);

juneție, cf. fr. *jeunesse*: „am aruncat în foc fără milă o mulțime de schițe, eboșuri ale unei fugoase imaginații de *juneție*” (Bolliac, O II, 23);

orășenie, cf. fr. *bourgeoisie*, un derivat de *bourgeois*⁶⁹ „orășean”, în structura ambelor derivate franțuzești recunoscându-se tema *bourg* „oraș”. Este posibil însă și un model german *Bürgertum*, dat fiind faptul că pentru un derivat din aceeași familie, *orășenesc*, Bălcescu indică în paranteză germ. *Bürger*. De asemenea, nu este exclusă influența it. *borghesia*: „Înălțarea fanarioților la putere avu cu totul caracterul *orășeniei* în apusul Europei”⁷⁰ (Bălcescu, S, 132); „Într-adevăr, în această ochire istorică văzurăm că statul din «domnesc» sau absolut s-a făcut «boieresc» sau aristocratic, apoi «fanariot» sau *orășenesc* (*bürger*)” (Bălcescu, S, 136);

președinție, derivat de la *președinte*, independent sau după fr. *présidence*: „El a clădit palatul Ministerului de Externe, care se ridica la capul podului, acolo unde este *Președinția Consiliului de Miniștri*” (Eftimiu, N, 55);

semnificație, românizare a fr. *signification*, lat. *significatio*, *-onis*: „făcu din mână un gest cu *semnificația* «v-am spus că Ioanide e plin de spirit” (Călinescu, BI, 15);

sufixul *-ier*

*ușier*⁷¹, după it. *usciera*, fr. *huissier*: „au părăsit meseria și s-au făcut funcționari, – *ușieri* pe la ministere” (Ghica, O III, 414); „și-i spuse *ușierului* s-o poftescă să între” (Agârbiceanu, D, 166);

sufixul *-ieră*

fructieră, după fr. *fruitière*: „Chelnerul aduse două *fructiere* cu struguri de Constantinopol, piersici și pere” (Cezar Petrescu, Î, I, 4);

sufixul *-ime*

întăime, cf. fr. *primauté*: „cu dreptul este a nu li se refuza îngăduința în privirea *întăimei* cuprinse în astă culegere” (Asachi O I, 7); același model a generat apariția lui *întăietate*;

---

⁶⁷ O amplă discuție privitoare la acest calc se întâlnește la Hristea, PE, 192–194. Aici este semnalată și existența germ. *faktisch*, despre care autorul spune că „la rigoare cuvântul românesc ar mai putea fi considerat și o «românizare» a acestuia (sufixul german *-isch* a fost aproape întotdeauna redat în românește prin *-ic*” (p. 193). În acest sens, germ. *illusorisch* a devenit în română *iluzoric*.

⁶⁸ Sens neatestat în DA.

⁶⁹ Vezi LEXIS, s.v. *bourgeoisie*.

⁷⁰ Explicația acestui termen este oferită chiar de către Bălcescu într-o notă de subsol: „aici în sensul de burghezie”.

⁷¹ Vezi TDRG, s.v. *ușier*.

viitorime „posteritate”, cf. rus. *потомство* (< *потом* „apoi, pe urmă” + *-ство*), definit în dicționarul lui Ojegov⁷²: „потомки, люди последующих поколений” („descendenți, oameni ai generației următoare”); este un calc aproximativ în ceea ce privește echivalența dintre cele două rădăcini, românească și rusească. În favoarea calcului⁷³ și împotriva formării independente în limbă pledează faptul că termenul nu este înregistrat mai devreme de secolul al XIX-lea, DLR oferind atestări numai din această perioadă. Totodată, acest termen efemer apare atestat într-o perioadă în care se producea influența rusă. Din punct de vedere formal, termenul românesc este mai apropiat de rus. *будущность* < *будущий* „viitor” + *-ость*, de care pare însă a se distanța semantic, acesta din urmă fiind definit de Ojegov⁷⁴ prin: „состояние, положение кого-чего-н. в будущем”; „să arăți poeziilor din *viitorime* poteca cea bună” (Odobescu, P, 21);

sufixul -ință

ședință, după fr. *séance*. În franceză *séance* este un derivat de la participiul prezent al verbului *seoir* și anume *séant*. În ceea ce-l privește pe *seoir* originea acestuia este în lat. *sedere* > rom. *șede*⁷⁵. „*Ședințele* Divanului Înalt” (Ghica, O III, 438);

sufixul -ism

creștinism, după fr. *christianisme*: „*Creștinismul* și, în urmă, Revoluțiunea franceză de la 1789 au proclamat și au realizat egalitatea drepturilor” (Ghica, O I, 236); „Istoria veche era pentru el o pregătire la *creștinism*” (Eminescu, P II, 537);

simțualism, după fr. *sensualisme*: „un *simțualism* ce nu are nici facultatea de a forma gustul” (Bolintineanu, ME, 279);

sufixul -ist

simțualist, după fr. *sensualiste*: „Către acestea românii sânt *simțualiști*” (Bolintineanu, ME, 279);

sufixul -istic

limbistic, după fr. *linguistique*⁷⁶: „Nu poate exista o mai urâtă dihanie *limbistică* decât aceea ce resonă în sala teatrului din noua Capitală” (Alecsandri, S, 151); „este de opinie că erorile *limbistice* criticate de noi sânt numai niște «bagatele»” (Măiorescu, C I, 145); „această onoare și demnitate personală [...] nu poate face [...] din limba lui Pumnul un adevăr *limbistic* (Măiorescu, C I, 140);

sufixul -ișag

furțișag, după magh. *tolvajság*: „Dumnezeu să ne ferească de *furțișag*” (Heliade, O III, 482);

⁷² S. I. Ojegov, *Словрь русского языка*, Moscova, 1989, s.v. *потомство*.

⁷³ Cf. DLR, s.v., unde, pentru originea acestui termen, se indică *viitor* + *-ime*, fără altă precizare, autorii considerându-l astfel un derivat apărut independent de vreun model străin.

⁷⁴ S. I. Ojegov, *op. cit.*, s.v. *будущность*.

⁷⁵ În legătură cu acest cuvânt, vezi și Pușcariu, LR, I, 401.

⁷⁶ Cf. MDA, s.v. *limbistic*, unde nu se indică un model străin.

sufixul *-itate*

fieritate, după lat. *feritas*, *-atis* (derivat de la *fera* > rom. *fiară*): „cu toată *fieritatea* caracterului său, se înspăimântă” (Filimon, C, 215);

fierozitate, cf. fr. *féroçité*: „cu multă *fierozitate* alergică a reinnoi asaltul” (Bălcescu, S, 245);

prețiozitate, românizare a fr. *préciosité*, după rom. *preț*: „*Prețiozitate* nepotrivită între doi iubiți care nu s-au văzut de atâta vreme” (Holban, O, II, 24);

siguritate, cf. fr. *sécurité*, lat. *securitas*, *-atis*: „Dar a fâgăduit cai pe păreți, sănătate în vite, ploaie la soroace, *siguritate* în case și pe drumuri” (Ghica, O I, 224); la baza termenului franțuzesc se află lat. *securitas*, un derivat de la *securus* „sigur”⁷⁷. Mai mult decât atât, franceza are, la rândul său, un calc după lat. *securitas*. Este vorba despre *sûreté*⁷⁸, derivat de la *sûr*, care traduce lat. *securus*.

noutate „știre”, românizare a lat. *novitas*, *-atem*, it. *novità*, fr. *nouveauté*⁷⁹, după *nou*: „Sterilitatea unor *noutăți* în adevăr importante împinge vrând-nevrând mai toate ziarele române [...] a se preocupa cu multă gravitate de călătoria Măriei-Sale” (Hasdeu, P, 351); cu același sens, *noutate* apare și mai târziu, în secolul al XX-lea: „Dragul meu, e o *noutate* puțin cam veche. Ultima *noutate* e că examenele încep la 1 iunie” (Acterian, J, 95);

sufixul *-iv*

semnificativ e o românizare a fr. *significatif*, it. *significativo*⁸⁰: „se uitau *semnificativ* la el” (Eminescu, P II, 304); vezi și Călinescu, BI, 310;

sufixul *-ment (-mânt)*

așzământ, după fr. *établissement*: „Cunoscând deci cât este de însemnători un asemenea *așzământ*, doritorii de luminarea compatrioților [...] s-au întrunit cu mine spre a urzi un teatru național” (Asachi O I, 475);

liniament, românizare a fr. *linéament*, după *linie*: „Mă voi mărgini a consemna, în *liniamentele* lor generale, unele din faptele sale cele mai importante” (Caragiale, O II, 112);

semnalment, românizare a fr. *signalement*, după *semnal*: „Conțescu luă toate *semnalmentele* în carnet” (Călinescu, BI, 101);

simțimânt, *simtiment*, *simțământ*, *simțemânt*, *simțimânt*, *simțiment*, după fr. *sentimen*⁸¹: „*simțimânt* divin” (Bolintineanu, ME, 188); „*simtimente* delicate” (Bolintineanu, ME, 125); „Este scris ca să nu cunosc acest *simțimânt*” (Bolintineanu, ME, 19); „un *simțiment* în inima lui este o poezie” (Bolintineanu, ME, 24); „*simțimântul* natal” (Măiorescu, C I, 74); „făcuse să dispară orice *simțemânt* de iubire” (Ghica, O I, 141); „nu putea să escite niciun *simțământ* în

⁷⁷ Vezi, în acest sens, LEXIS, ROBERT s.v. *sécurité*.

⁷⁸ Vezi ROBERT, s.v.

⁷⁹ În legătură cu acest calc, vezi Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 344, precum și N. A. Ursu, Despina Ursu, *op. cit.*, p. 303. Cf. DEX₂, s.v. *noutate*, unde, pe lângă etimonul latinesc, este invocat și fr. *nouvelle*.

⁸⁰ Vezi Mioara Avram, *Contribuții la studierea derivării cu -iv*, în SMFC IV, p. 92–93.

⁸¹ Vezi și Ana Goldiș Poalelungi, *Despre istoricul pătrunderii cuvântului «sentiment» și a derivatelor sale în limba română*, în LL, XXVI, 1970, p. 71–83.

mine” (Eminescu, P II, 393); „ce *simțemânt* ni rămâne pentru acest interval al ștergerii?” (Eminescu, P II, 498); *simțământ* (M. Caragiale, C, 59); vezi și Călinescu, BI, 320; Papadat-Bengescu, D, 347; *simțimânt* (M. Caragiale, R, 33);

sufixul -os

aburos, după fr. *vaporeux*, traducând pe *vapeur* prin *abur*, la care a fost adăugat sufixul -os, corespunzător fr. -eux; întâlnit la Odobescu: „Tânăra fecioară se arată cu conciul semănat cu diamanturi, cu *aburosul* zavon de filaliu”; sau la Alecsandri: „Torente curg în văile-*aburoase*”⁸²;

plângeroasă, cf. fr. *pleureur*, -euse: „Vocea sa era frântă, *plângeroasă* și amortită de durere” (Eminescu, P II, 371);

sufixul -re

domnire s-a format imitând fr. *domination*: „Se întoarță sânte drituri, ce-s odoare unui neam / Spre a căroră *domnire* de mult rugi noi înălțăm” (Asachi O I, 15); „Lasă gingașei Vineri și dulcelor ei dezmierdări, întregă *domnirea* lumii” (Odobescu, P, 23); în structura derivatului francez a fost recunoscut verbul *dominer*, tradus prin *domni*, sufixul -re corespunzând fr. -tion.

semnalizare, după fr. *signalisation*, prin recunoașterea rădăcinii lat. *signum* > rom. *semn*, sau derivat intern de la *semnaliza*, românizare a fr. *signaliser*; cf. și germ. *signalisieren*: „făcându-i *semnalizări* disperate de la masa berărie!” (Cezar Petrescu, PG, 144);

sufixul -tor

dănțuitor, după fr. *dansantes*: „Soirées dansantes (Adunări *dănțuitoare*)” (Kogălniceanu, O I, 34);

luminator, cf. rus. *улюминатор*: „Poate ar fi fost gata să facă o nebulie, să fugă de acasă sau să se spânzure de *luminator*, dacă n-ar fi avut într-una presimțirea că trebuie să vină o izbăvire” (Tudoran, F.R., 51);

mijlocitor „persoană, guvern care mijlocește o înțelegere între două părți adverse; mediator” reprezintă, în opinia noastră, o traducere fidelă a lat. *mediator*. Atât DLR, cât și DEX₂ explică această unitate lexicală ca fiind un derivat de la *mijloci* + -tor, independentă de un model străin. În DEX₂ i se atribuie sensul „persoană care mijlocește; intermediar, samsar, misit”. Atestarea acestui termen cu înțelesul specific neologismului *mediator* se înregistrează, potrivit DLR, la începutul secolului al XVIII-lea, ceea ce ne determină să presupunem că, în situații de acest gen, *mijlocitor* reprezintă un calc după lat. *mediator*, a cărei rădăcină, *medium*, a fost tradusă prin *mijloc*: „Se hotărî dar a să deschide un congres pe Dunăre la Șistov. Prusia, Olanda și Englitera, care povățuiseră pacea și intraseră *mijlocitoare*, trimiseră acolo fiecare câte un ministru” (Bălcescu, S, 68);

mișcător „emoționant”, cf. fr. *émouvant*: „Toate dădeau clipelor aceiora o măreție...*mișcătoare*” (Vlahuță, R P, 23); „cuvinte *mișcătoare*” (M. Caragiale, C, 46); „Supunerea Lenorei îi părea *mișcătoare*” (Papadat-Bengescu, D, 344);

---

⁸² Cf. DA, s.v. *aburos*.

simțitor, cf. fr. *sensoriel*, *-elle*: „Nu este așa că Dumnezeu știe să pedepsească bine, să izbească bine, că cunoaște partea *simțitoare* a orce egoism, a orce urâtă patimă?” (Bălcescu, S, 128);

sufixul -ui

lănțuit < *lănțui*, după fr. *enchaîner*: „evenimente care nu au raport direct cu ideea primă, dar la care ajunge printr-un șir de reminiscențe *lănțuite* una de alta” (Ghica, O III, 405);

sufixul -ură

trăsură „trăsătură, element caracteristic” < *tras*, part. vb. *trage* + *-ură*, după fr. *trait* < lat. *tractus* < lat. *trahere* „a trage”: „acțiunea de a trage; element caracteristic al unei persoane sau al unui lucru”⁸³: „Aflarăm acum în urmă despre o *trăsură* de caracter în adevăr român, care face onoare și soldaților, și [...]” (Heliade, O III, 325); „dar plastica nu era în stare încă să desemne nicio *trăsură* a lor” (Bolliac, O II, 44); vezi și expresia *a avea trăsături fine, regulate, delicate* etc. după fr. *avoir des traits fins, réguliers, délicats*...

trăsătură (M. Caragiale, C, 47).

*

Uneori calculul presupune românizarea rădăcinii, urmată de o adaptare sau un împrumut al părții finale a cuvântului străin:

camerad, românizare a fr. *camarade*, împrumutat din sp. *camarada*, derivat de la *camara*⁸⁴ „cameră”: „Cam înspre ziuă îmi veni somn și mie și mă trântii lângă unul din *camerazii* mei” (Eminescu, P II, 372); „mă simțeam fericit ca un rege asupra acelor *camerazi* horăinzi” (Eminescu, P II, 381); cf. împr. *camerad*: „Coriolan trebuia să ajungă în fruntea *camerazilor* lui” (Caragiale, O II, 103);

curtezană, românizare a fr. *courtisane*, după *curte*: „Avea sau nu legături cu vreo clientă sau vreo infirmieră? cu vreo *curtezană* sau vreo vânzătoare de tablouri?” (Papadat-Bengescu, D, 295);

fruntarie, românizare a fr. *frontière*, după *frunte*: „Bătaia avu loc pe *fruntaria* celor două țări” (Caragiale, O II, 291);

semnala, românizare a fr. *signaler*, după *semn*: „mi l-au *semnalat* într-un mod cu totul particular” (Odobescu, P, 180); „Un singur punct ne permitem încă să *semnalăm*” (Măiorescu, C I, 79); „Repedea îmflare a nărilor și vioaia sclipire a ochilor lui *semnala* o inimă din cele bune” (Eminescu, P II, 354);

științific, *științific*, românizare a fr. *scientifique*, lat. *scientificus*, după *știință*: „sacul său *științific* sta în cunoștința a câtorva principii” (Ghica, O III, 438); „teorie *științifică*” (Măiorescu, C I, 142).

2.1.3. Calcuri la derivate parasintetice

afacerism, după fr. *affaire*: „*Afacerismul* își cerea un cât mai larg loc sub soare” (Eftimiu, N, 268);

⁸³ În LEXIS sunt înregistrate, pentru sensurile indicate de noi, două unități lexicale distincte.

⁸⁴ LEXIS, s.v. *camarade*.

amăsurat „conform”, după germ. *angemessen*⁸⁵: „Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspundă, neșasare, *amăsurat* priceperii și rățiunii sale” (Caragiale, O II, 20);

asigura (a se ~), după fr. *assurer*: „patima lor trecută s-au vindecat și despre viitoare s-au *asigurat*” (Asachi O I, 560); „nu se hazardă într-un rezel până nu se *asigură* de aliați naturali” (Heliade, O III, 321); „spre recunoștința acestora tractatele încheiate *asigurară* drepturile țării călcate de vreme îndelungată” (Bălcescu, S, 105); Derivate: *asigurare*: „Dar această *asigurare* în sănătatea ei îi da idei pline de tinerețe” (Bolintineanu, ME, 319); „*asigurarea* cinstei celor ce se ostenesc” (Heliade, O III, 38); *asigurătoare*: „din ce în ce iau măsuri mai *asigurătoare*” (Heliade, O III, 300);

conpetitor, românizare a fr. *compétiteur*, lat *competitor*, prin identificarea în structura derivatului a lat. *petere*, continuat în română în forma *peți*: „câtă vreme îl purta cu vorba în privința căsătoriei, îl imobiliza în calitate de *conpetitor* al catedrei” (Călinescu, BI, 549);

concetățean, după fr. *concitoyen*: „căile alese de unanimitatea *concetățenilor*” (Russo, P, 78); „râz ca să-ți arăt cum și de ce lucruri râd oamenii ce și-au petrecut o viață de 25 de ani ostenind și jărtfindu-și toată odihna întru slujba *concetățenilor* săi” (Heliade, O III, 37); „Iată Copoul, iată primblarea favorită a *concetățenilor* noștri” (Kogălniceanu, O I, 92); „pentru ca dând de vorbă *concetățenilor* săi asupra acestei nevinovate nebunii a lui, să-i oprească de a cârti despre dânsul alte lucruri mai rele” (Odobescu, P, 59); „jărtfindu-și toată odihna întru slujba *concetățenilor* săi” (Heliade, O III, 37); „să joace o farsă *concetățenilor* săi” (Caragiale, O II, 297);

confrunța, românizare a fr. *confronter*, după *frunte*: „apoi ar trebui *confruntate* cu cele de care vorbesc naturaliștii” (Odobescu, P, 198); vezi și Papadat-Bengescu, D, 298;

conlucrător, după fr. *collaborateur*: „pentru binele nației și pentru renumele *conlucrătorilor*” (Asachi O I, 480); „amicul și *conlucrătorul* lui Rubens” (Odobescu, P, 161);

*consângean*⁸⁶, după lat. *consanguineus* sau fr. *consanguin*: „spiritul de inocență al lui Manigomian și al *consângeanilor* săi” (Călinescu, BI, 165);

consimțământ, *consimțimânt*, după fr. *consentement*: „*consimțământul* mutual” (Vlahuță, S II, 333); „Cu *consimțământul* nostru este” (Bolintineanu, ME, 172); vezi și Papadat-Bengescu, D, 347; Cezar Petrescu, PG, 159;

conștient, românizare a fr. *conscient*, după *ști*: „Iubire și Dumnezeu. *conștient* sau inconștient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc” (Rebreanu, AE, 17);

conștiincios, românizare a fr. *consciencieux*, după *ști*: „*Conștiincios* și cinstit în daravelile sale” (Ghica, O III, 438); vezi și Ibrăileanu, A, 60;

conștiință, o românizare după *ști* a fr. *conscience*, lat. *conscientia*, în care a fost recunoscut lat. *scire*, continuat în română de *ști*: „Cuvântul este al domnului,

---

⁸⁵ Vezi FCLR, II, 38.

⁸⁶ Prima atestare datează din secolul al XIX-lea, la Hamangiu, C. C. 162 (DA, s.v. *consângean*). Pentru varianta *consânge* a acestui calc, vezi, mai sus, p. 145.

sau al *conștiinței* neamului întreg” (Russo, P, 74); „am observat cu *conștiință* clerul înalt și pe cel proletar” (Filimon, C, 8); „noi nu putem zice în *conștiință* că până acum n-avem deloc istorie” (Bălcescu, S, 25); „nu vruî să mai dau nicio audiință *conștiinței* mele” (Heliade, O III, 88); vezi și Eminescu, P II, 465;

contimpuran, românizare a fr. *contemporain*, lat. *contemporaneus*, după forma de pl. a substantivului *timp*, care este moștenitorul lat. *tempus*, inclus în structura celor două etimoane: „puține gloriei *contimpurane* vor rămâne” (Russo, P, 61); „Relațiile ce acest prinț au avut cu alți puternici suverani, ai săi *contimpurani*” (Asachi O I, 482); cf. și varianta *contimporan*: „scrieri *contimporane* avem foarte puține sau nicidecum” (Ghica, O I, 162); „Vrăjmășia *contimporanilor* este singura și cea mai strălucitoare aureolă a geniiilor în viață” (Vlahuță, S II, 38);

contravenient, după fr. *contrevenant*, cf. germ. *Kontravenient*: „Din mulțimea care se grămădea tăcută în jurul micului *contravenient*, un hamal îndrăzni să vorbească: ceru cu vorbe atingătoare, pline de adâncă bunătate a românului sărac, să ia copilul acesta părăsit, să fie al lui” (Vlahuță, S II, 322);

contrazicător, după fr. *contradictoire*: „Capii poporului, boierii, în numele libertății, princip *contrazicător* al autorității, încep atunci o luptă îndelungată împotriva domnilor” (Bălcescu, S, 131); „Pictorul ieși zâmbind cu răutate, dar cu deosebire încântat de mutrele ce le tăia Cezara... *contrazicătoare*, turburi, desperate” (Eminescu, P II, 325);

desărcina, după fr. *décharger*: „veni din nou un ins de la raion și mă *desărcină* din funcția de secretar ca să-l numească în locul meu pe Dămăceanu” (Preda, I, 82–83);

descărnat < *descărna*, după fr. *décharner*: „scoase pe marginea patului picioarele *descărnate* și păroase” (Cezar Petrescu, PG, 87);

descreierat, după fr. *écervelé*: „nu e popular rezelul, și numai *descreierații* pot să mai crează într-însul” (Heliade, O III, 323); „urletele cele false ale *descreieraților*” (Eminescu, P II, 382); „Agresorul *descreierat* este fratele persoanei ridicule” (Caragiale, O II, 48); vezi și Papadat-Bengescu, FD, 24; Eftimiu, N, 91; *descreierată* (Camil Petrescu, P P, 90);

desemnator „desenator”, românizare a fr. *dessinateur* < *dessiner*: „când cu pinsula pictorului, când cu plumbul *desemnatorului*” (Odobescu, P, 176);

despărțământ, după fr. *département*: „Dormitorul, foarte mare, era despărțit în două printr-o cortină albastră de velur și fiecare dormea într-un *despărțământ*” (Călinescu, BI, 614);

devotament, după fr. *dévouement*: „*Devotamentul* acestui nou principe muntenesc era asigurat” (Hasdeu, P, 223); „Un june care a iubit pe o femeie cu credință și *devotament* și a fost răsplătit prin indiferență, ipocrizie și trădare, acela pierde încrederea în femei” (Filimon, C, 54); vezi și Eftimiu, N, 113;

dezlănțui (*a se* ~), după fr. *déchaîner*: „Spectacol neprețuit, de confort, de risipă și trai bun, care *se va dezlănțui* fără preget” (Cezar Petrescu, Î, I, 5); „Necunoscuta nu bănuia nici pe departe ce catastrofă morală *a dezlănțuit* în cuminenția omului mahmur de pe pat” (Cezar Petrescu, PG, 17); „prin temperamentul ei cred că poate *dezlănțui* pasiuni arzătoare” (Ibrăileanu, A, 99); „închipuirea, fermecată de priveliștea măreției, construia, *dezlănțuită*, alte și alte

cupole de aur” (Agârbiceanu, D, 226); „Ca să nu-l audă, Zeus *dezlănțui* furtuna” (Eftimiu, P, 180);

dezmăsurat „nesfârșit, imens”, după it. *smisurato*: „Când vezi Etna, ți se pare căminul unei făurării *dezmăsurate* ce colcăie în rărunchii pământului” (Heliade, O III, 381);

deznodământ, după fr. *dénouement*: „să ne aducem aminte dacă nu totalitatea seratei, încai efectul *deznodământului*” (Hasdeu, P, 356); vezi și Călinescu, BI, 152;

dezvălui, după fr. *dévoiler*: „Ana crezu că-i mai bine să nu *dezvăluie* nimic în afară de ceea ce-i spusese Dinei, că-l cunoaște de la mare” (Agârbiceanu, D, 230);

împiciora (a se ~), cf. magh. *lábadni, lábadozni*⁸⁷: „Astăzi, multămită ofițerului celuia ce-i dă brațul, ea *s-a* mai *împiciorat*” (Bolintineanu, ME, 91);

împiciorongi „a se pune pe picioare, a-și reveni după o boală” cf. magh. *lábadni, lábadozni*, derivat din *láb* „picior”⁸⁸: „Sosea slab și uscat ca o mortăciune, un fel de mumie târcată abia târându-și pielea întinsă pe oase ca pe niște bețe și intra numaidecât în tratament. Sta până *se împicioronge*” (Voiculescu, Z, 10);

*împumna*⁸⁹, după it. *impugnare* „a pune mâna (pe o armă), a apuca”: „înaintea cărora avem a *împumna* lancea și a îndrepta tunul” (Heliade, O III, 321); *împumnat* „înarmat”: „Când se uită în jos, unde își întinsese brațul *împumnat*, văzu cordela legiunii d-onoare” (Heliade, O III, 384);

*încântământ*⁹⁰ „încântare, bucurie”, după fr. *enchantement*: „*Încântământul* înfiorător al nopților o mie și una îți coprinde sufletul” (Heliade, O III, 376); „sorbind cu deliciu ceaiul și aspirând cu *încântământ* opiul, ei își petrec inocent timpul” (Caragiale, O II, 293);

încântător, după fr. *enchanteur, -eresse*⁹¹: „Ici fu răpită de o frumusețe *încântătoare* de zei și de muritori” (Heliade, O III, 374); „Zilele mele trec ca niște vise *încântătoare*” (Negruzzi, P, 57); „farmecul acestui loc *încântător*” (Bolintineanu, ME, 13); „Luna-așa *încântătoare* n-am avut a ammira” (Alexandrescu, O., I, 13); „bolta cerului era de un albastru *încântător*” (Filimon, C, 55); „o *încântătoare* simfonie vânătorească” (Odobescu, P, 121); vezi și Vlahuță, S II, 72;

încarna, românizare a fr. *incarner*, lat. *incarnare*: „Ca și cum un om ar putea atinge – chiar și cu degetul cel mic – sfințenia lui Iisus. Și atunci, dacă nu-l poți atinge, cum poți avea tupeul să-l *încarnezi*?” (Acterian, J, 95);

încăpățâna, după fr. *s'entêter*⁹²: „Ministrul se *încăpățânează*” (Caragiale, O II, 39); vezi și Rebreanu, AE, 14; Eftimiu, N, 11; *încăpățânată* (Eftimiu, P, 177);

---

⁸⁷ Vezi, mai jos, și varianta *împiciorongi*, explicabilă prin același model.

⁸⁸ DA, s.v. *împicioroga*. Vezi, mai sus, și varianta *împiciora*, explicabilă prin același model.

⁸⁹ Neatestat în DA.

⁹⁰ Neînregistrat în DA, DEX₂, MDA.

⁹¹ Nu este exclusă formarea în limba română, independentă de modelul francez. Vezi DEX₂, DA, s.v. *încânta*.

⁹² Ipoteza unui calc este avansată în DA, s.v.: „pare a fi cuvânt literar, format după fr. *s'entêter*”; cf. DEX₂, care nu indică un model străin. În schimb, în FCLR, II, 141, influența franceză nu este pusă la îndoială.

încrângătură, după fr. *embranchement*: „încâlceala unor *încrângături* pârloase de vorbe și de gesturi” (Cărtărescu, O, 11);

încruciașător e un calc imperfect după fr. *croiseur*. Derivatul francez nu are în structura sa un prefix, ca termenul românesc. De altfel dicționarele românești nici nu înregistrează această variantă, ci numai calcul perfect *cruciașător*, despre care se precizează că s-a format de la [*în*] *crucișa* + *-ător*, după termenul francez amintit: „*încruciașătorul* pornea în goana piraților greci care băntuiau acele mări” (Ghica, O III, 443);

înfrunta, după fr. *affronter*⁹³: „*Înfruntă*, strigă, ba încă (după limba dumnealui) și ocărăște” (Heliade, O III, 114);

îngrășământ, după fr. *engraissement*: „*îngrășăminte* pentru culturi” (Preda, I, 80);

înlănțui, după fr. *enchaîner*: „mult mai bine voi servi cauza fiind liber ca pasărea cerului, decât stând *înălțuit* într-un birou” (Eftimiu, N, 46); „L-am sărutat pe ochi, i-am spus vorbe de mângâiere, mă *înlănțuia* tot mai strâns [...]” (Camil Petrescu, P P, 19); „Barba-Costa nu voia ca Prometeu să fi fost *înălțuit* pe Caucaz, ci chiar pe Olimp” (Eftimiu, P, 178);

înnobila „a deveni mai distins, mai rafinat”, după fr. *ennoblir*: „*Înnobilând* mizera înfățișare fizică și vestimentară cu o metalică răceală” (Cezar Petrescu, PG, 38); sensul „a da unei persoane un titlu de noblețe”, specific, de asemenea, acestui termen, se explică prin calchierea unui alt termen, anume fr. *anoblir*⁹⁴;

înrauri, cf. fr. *influer*, *influencer*, germ. *beeinflussen*: „Spre bine va *înrauri* asupra limbei” (Asachi O I, 3); „Bucură-te, electricitate care *înraurezi* fără-delegile amploiaților” (Kogălniceanu, O I, 82); „Aceste temeuri *înrauriră* mult asupra duhului lui Bathori” (Bălcescu, S, 251);

înraurință, după fr. *influence* (< lat. *influentia* < *influere*)⁹⁵: „adăugire a *înraurinței* zodiilor asupra vieții omenești” (Eminescu, P II, 289); cf. împrumutul *influință* (Eminescu, P II, 511);

înraurire se putea forma direct de la *înrauri*, nefiind însă exclus un calc după fr. *influence*; către această posibilitate ne trimite calcul frazeologic *a avea înraurire*, după fr. *avoir une influence sur qqn.*, redat și prin *a avea o influență asupra cuiva*, cu diferența că în primul caz este vorba despre un calc frazeologic total, iar în celălalt de calc parțial: „Ea urma sub *înraurirea* spiritului de imitațiune” (Bolintineanu, ME, 180); „Este cu neputință că o asemine împrejurare să nu aibă *înraurire* asupra năravurilor” (Kogălniceanu, O I, 27);

însânuitor, românizare a fr. *insinuant*, după *sân* (< lat. *sinus*): „Postelnicul George ar fi plecat lesne urechea la *însânuitoarele* consilii ale ținutei sale” (Bolintineanu, ME, 258);

însămânța, după fr. *ensemencer*: „Îl urmărește un singur gând: să participe, să se înfrupte și el într-un chip oarecare din prosperitatea care *se însămânțează* la «Capșa»” (Eftimiu, N, 313);

---

⁹³ Un alt reflex pe care fr. *affronter* l-a avut în română a fost *afrunta*, care constituie un calc parțial. Vezi, în acest sens, FCLR, II, 38, unde se afirmă despre acest derivat că este rezultatul unui semicalc.

⁹⁴ Vezi DEX₂, DN₃, s.v. *înnobila*.

⁹⁵ Vezi ROBERT, s.v. *influence*.

însărcina, după fr. *charger*: „După cum știți, familiile Cantacuzino, Calimachi, Crețulescu *au însărcinat* și ele pe unii dintre istoricii noștri cu asemenea cercetări în arhivele lor” (Camil Petrescu, ST, 12);

însărcinat, după fr. *chargé*, nefiind exclusă o etimologie internă, din participiul verbului *însărcina*: „Directorul, care era *însărcinat* a gera afacerile prefecturii” (Caragiale, O II, 14); vezi și Eftimiu, N, 69;

*înstelat*⁹⁶, participiul verbului *înstela*, calchiat după fr. *étoiler*, sau format direct după fr. *étoilé*: „mă întind seara pe terasă pe șezlong cu fața în sus și trăiesc clipe privind cerul *înstelat*” (Preda, I, 47);

întări „a afirma”, după lat. *affirmare* (derivat de la *firmus* „tare, solid”): „li să proclamă în tabără libertatea lor, *întărind-o* cu mare credință și giurământ” (Bălcescu, S, 209);

întonare < *întona*, iar acesta format după fr. *entonner*: „fără pauze, fără *întonări* variate” (Alecsandri, S, 9); forma literară de astăzi, *intona*, se explică, foarte probabil, ca o reacție la formele românzate cu *in-* > *în-*;

*întreprinzător*₁, după fr. *entrepreneur*: „caii de poste ai *întreprinzătorului* de față, dl. Bar” (Bolintineanu, ME, 147); „În timpul lui Caragea veni pentru prima oară un *întreprinzător* de dioramă și clădi un teatru de scânduri” (Filimon, C, 132); cf. împrumutul *antreprenor*: „– Dar contractul cu *antreprenorii* [...] este făcut sub regimul vechi” (Bolintineanu, ME, 147); „Puțin însă după aceea veni în București un *antreprenor* de teatru moldovenesc” (Filimon, C, 132);

*întreprinzător*₂, după fr. *entreprenant*, *-e*, nefiind exclusă derivarea directă, de la *întreprinde*: „dar să ne închipuim că aceste țări se fac deodată *întreprinzătoare*, bogate” (Bălcescu, S, 124); „E tot ce poate fi mai *întreprinzător*, mai universal și mai fără frâu” (Vlahuță, S II, 106);

înterupător, după fr. *interrupteur*: 1. „persoană care o întrerupe pe alta”: „Mare elector, mare *înterupător* în Cameră, dacă aceasta îți spune ceva” (Cezar Petrescu, PG, 38); 2. „dispozitiv care servește la întreruperea sau la restabilirea unui circuit electric, hidraulic etc.”: „*Înterupătorul* era după șifonier, și când stingeam lumina odaia devenea un acvariu livid” (Cărtărescu, O, 10);

înțesta (*a se ~*), după fr. *s'entêter*: „Numai unul rămase îndărătnic și *se înțesta* să ție tot sistema veche” (Heliade, O III, 301); termenul nu este înregistrat în DA, unde apare în schimb *înțestat*, explicat prin *țeastă* + *-at*, după modelul lui *încăpățânat*; potrivit atestărilor din DA, *încăpățâna* ar fi mai vechi decât *înțestat*, primul dintre ele fiind consemnat la Slavici, celălalt la Ispirescu. Însă prezența lui *înțesta* schimbă perspectiva de analiză, acest verb explicând mai bine apariția lui *înțestat*. Mai mult decât atât, înregistrarea lui *înțesta* la Heliade Rădulescu, într-o scriere anterioară celei semnate de Slavici, ar putea reprezenta un indiciu în favoarea explicării acestui verb ca urmare a imitării fr. *s'entêter*, în vreme ce *încăpățâna* putea să apară după modelul cuvântului românesc, prin derivare sinonimică. Nu este exclusă însă o nouă calchiere a derivatului francez, mai ales că *înțesta* nu apare frecvent în scris, așa explicându-se și absența lui din DA. În

---

⁹⁶ Atestat pentru prima oară la C. Negruzzi: „Luând călăuzire din cerul *înstelat*” (vezi DA, s.v. *înstela*).

concluzie, atât *înfeșta*, cât și *încăpățâna* pot fi explicate ca apărând ca urmare a imitării unui model străin. Atestarea mai timpurie a lui *înfeșta* contrazice afirmația potrivit căreia acesta s-ar fi putut forma după modelul celui alt.

înfeștământ, după fr. *entêtement*: „Nu m-au ascultat, dizgrațiații, m-au persecutat, și a venit timpul cum să dea țara de răpă prin *înfeștământul* lor” (Heliade, O III, 78);

învățământ, după fr. *enseignement*: 1. (la pl.) „concluzie dedusă din practica vieții sociale sau individuale; învățătură, lecție”: „aflând *învățăminte* care-i stăteau sub ochi și nu avusese ochi să le vadă” (Cezar Petrescu, PG, 92); 2. (la sg.) „totalitate a instituțiilor de instruire dintr-o țară”: „Sânt tineri diplomați care așteaptă cu anii să fie numiți în vreun post, chiar și în *învățământ*” (Agârbiceanu, D, 20); „Certificat de absolvire a claselor *învățământului* urban” (Călinescu, BI, 573);

năsăturabil, var. a lui *nesăturabil*, neînregistrată în dicționare, a apărut, probabil, după modelul lat. *insatiabilis*, fr. *insatiable*: „chinul sărmanului chinez care este condamnat la intrarea «Pungei Publice» să-ncerce a sătura pe *năsăturabilele* monstru” (Caragiale, O II, 294);

neînsemnător, posibilă românzare a fr. *insignifiant*, după *semn*: „acesta zisă că frigurile era *neînsemnătoare* și se fâgădui a îndrepta pre pruncul domnesc în câteva zile” (Kogălniceanu, O I, 65); „După câteva vorbe *neînsemnătoare* Smărăndița începu cu stărița o convorbire religioasă” (Bolintineanu, ME, 49); „Untul și brânzeturile noastre, care ar face un obiect important de exportăție, ne aduc un venit *neînsemnător*” (Ghica, O III, 413);

predomnitor, *-toare* după fr. *prédominant*, *-e*: „fac principiul monarșic *predomnitor*, personifică statul într-înșii” (Bălcescu, S, 131); „O credem, fiindc-o cred și alții, pentru că e o normă *predomnitoare*” (Eminescu, P II, 500);

presimțământ, *presimțimânt*, *presimțiment*, românzări ale fr. *pressentiment*, după *simți*: „silabisind în propriile lor inimi *presimțământul* catastrofei” (Hasdeu, P, 226); „Era poate un *presimțimânt* de dureri ce o așteptau în viață?” (Bolintineanu, ME, 216); „*presimțimentul* meu era adevărat” (Bolintineanu, ME, 80); cf. *presemntiment* (Bolintineanu, ME, 217); cf. și *presentiment* (Preda, I, 264);

președință, după fr. *présidence*: „Onorurile balului le-a făcut comitetul damelor, sub *președința* tinerei doamne [...]” (Caragiale, O, 79);

prevăzător, după fr. *prévoyant*, *-e*: „guvernul actual se compune de bărbați maturi și *prevăzători*” (Heliade, O III, 323); „Ciociul devine *prevăzător* ca un prezident” (Filimon, C, 10); „Doamna Chiajna, în *prevăzătoarea*-i îngrijire, cugetă a-și căpăta reazimul unor mai puternici dintre acei greci” (Odobescu, O I, 95); „În toate țările ce se bucură de legiuri înțelepte și *prevăzătoare*, pe cari și le pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată ca ceasornicul, prin toate acele țări, vine un moment al anului când d-odată vânătoarea se închide” (Odobescu, P, 51–52); „Nemții sunt *prevăzători*, noi însă le vom dovedi că suntem mai isteți decât dânșii” (Bălcescu, S, 66);

recunoscător, după fr. *reconnaisant*: „și el e în tot dreptul de a nu fi *recunoscător*” (Heliade, O III, 108); „trebuie să fii *recunoscător*” (Heliade, O III, 37); „sus-însemnații, în parte, le vor fi *recunoscători*” (Bălcescu, S, 27); „mi-au rămas foarte *recunoscătoare*” (Bolintineanu, ME, 69); „iașenii îi sânt prea puțin *recunoscători*” (Kogălniceanu, O I, 96);

recunoștință, după fr. *reconnaissance*: „Sugetul piesei sânt sentimentele de respect, [...], de *recunoștință* și de amor” (Asachi O I, 481); „[plâng] de

recunoștință” (Bolintineanu, ME, 79); „Dar datoria istoriei este d-a le păstra și d-a aduce suvenirii acestui vrednic patriot tributul *recunoștinței* ce românii îi sunt datori” (Bălcescu, S, 59); „făcu să cază din ochii săi de șarpe două lacrimi de acelea ce în aparință arată o inimă plină de *recunoștință*” (Filimon, C, 43); „primește tu această lacrimă de *recunoștință*” (Odobescu, P, 116); vezi și Eminescu, P II, 467;

resimțământ, după fr. *ressentiment*: „El n-a păstrat în inima lui nici *resimțământul*, nici dorința de răzbunare” (Ghica, S, 324);

subpământean, cf. fr. *souterrain*; MDA și DEX₂ nu-l consideră calc; termenul e atestat, potrivit MDA, la 1832, în vreme ce *subteran* apare pentru prima dată la Heliade, într-o traducere din 1834; coincidența semantică dintre cei doi termeni ne determină să considerăm că ambii sunt rezultatul unui calc, total, în ceea ce-l privește pe *subpământean*, și parțial, în cazul lui *subteran*. Iată o atestare a celui dintâi la Cezar Petrescu: „Deasupra lui, sub bârnele de stejar ale bordeiului *subpământean*, o gazornită oficioasă afuma lemnul și adunase un roi de musculițe nocturne” (Cezar Petrescu, Î, II, 7);

surâzător, după fr. *souriant*, -e (Bolintineanu, ME, 144).

2.1.4. Calcuri la derivate regresive

înfrunt < *înfrunța*, după fr. *affront*, derivat regresiv de la *affronter*⁹⁷. „Era un *înfrunt* pe care iubirea mea de sine nu-l putea mistui” (Negruzzi, P, 6); „nu puteam uita *înfruntul* ce-mi făcuse” (Negruzzi, P, 9); cf. împrumutul *afroant* (Preda, I, 68).

2.1.5. Calcuri la substantive compuse alcătuite din:

substantiv + substantiv

*anotimp*⁹⁸, după germ. *Jahreszeit*: „De ce să răscolim mocirla care atâtea și atâtea *anotimpuri* fusese heleșteul cu flori de nufăr?” (Eftimiu, N, 130);

aurfaur, după fr. *orfèvre*: „Hainelor le fusese smuls petecul cu numele croitorului, iar ceasornicului tasul cu iscălitura *aurfaurului*” (M. Caragiale, R, 39);

fiucidere, după lat. *infanticidium*, model care a generat și apariția lui *pruncucidere*: „Mărturisesc, domnul meu, că *fiuciderea* este crima cea mai neagră din câte poate săvârși omul” (Bolliac, O II, 22);

omucidere, după lat. *homicidium*: „în zilele când hotărâse *omuciderea* se adunau în ele toate cruntele moșteniri” (Eftimiu, N, 151);

oraș-lumină „Paris”, după fr. *la Ville lumière*: „Cât despre ceilalți băieți săraci din Cartierul Latin, trăgeau pe dracu de coadă, cu îndârjire și entuziasm, fericiți că se aflau în *orașul-lumină*” (Eftimiu, N, 275);

vagon-pat, după fr. *wagon-lit*: „te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în *vagonul-pat*, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri [...]” (Ghica, O I, 245).

⁹⁷ În legătură cu acest exemplu, vezi și Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 15.

⁹⁸ Vezi și Hristea, *Sinteze*, p. 104–105.

substantiv + adjectiv

argint-viu, după lat. *argentum vivum*. Primele atestări ale acestui termen aparțin, potrivit datelor din DA, secolului al XVII-lea⁹⁹. Mai târziu, cuvântul a fost pus în legătură cu formații corespunzătoare din alte limbi: it. *argento vivo*, fr. *vif-argent* sau *argent-vif*¹⁰⁰: „și multe economii de acestea, ce ne aduc aminte veacul de aur în toată pulberea și murdalăcul lui cel primitiv, amestecat și cu *argint-viu*” (Heliade, O III, 23); vezi și M. Caragiale, R, 35;

mam'mare, după fr. *grand-maman*: „*mam'mare*, mamișica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai” (Caragiale, O II, 120);

stat-major, după fr. *état-major*: „arhiva marelui *stat-major*” (Cezar Petrescu, Î, II, 108).

adjectiv + substantiv

bună-credință, după fr. *bonne foi*: „oameni vrednici și cu *bună-credință*” (Bălcescu, S, 75);

buna-cuviință, după fr. *bienséance*¹⁰¹: „deprins cu *buna-cuviință* și eticheta cea mai delicată a curților” (Heliade, O III, 305); „nu ar ține seama de *buna-cuviință* a saloanelor” (Odobescu, P, 198); „Atât pentru *buna-cuviință*” (Măiorescu, C I, 125);

bunăstare, după germ. *Wohlstand*: „De aceea toate clasele, înțelegând și pe cele mai în *bunăstare*, cele mai bogate, era atunci sărace în comparație cu ceea ce sunt astăzi” (Bălcescu, S, 123); vezi și Camil Petrescu, P P, 89; Acterian, J, 103;

bună-vestire a imitat în limba textelor vechi modelul oferit de sl. *БЛАГОВѢСТІЯ*; atestarea acestui termen la Victor Eftimiu, într-un alt context decât cel religios, se explică prin considerente de ordin stilistic: „n-avea decât să supună comitetului această *bunăvestire*” (Eftimiu, N, 113);

bună-voie, cf. sl. *БЛАГОВОЛЕНІЯ*¹⁰²; compusul *bună-voie*, este atestat la 1654 într-un act de vânzare-cumpărare, reprodus de N. Bălcescu în lucrarea sa *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în principatele române în deosebite timpuri*: „ci au venit la jupan Radul, Cluceriul Buzăscul fiind atunci vel-spătar, ei de a lor *bună-voie* și s-au vândut vecini” (Bălcescu, S, 96); în ceea ce privește termenii mai vechi *bună-vreare* și *bunăvoire*, atestați în textele vechi religioase, modelul acestora l-a constituit, foarte probabil, același compus slavon.

bunăvoință apare în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și este considerat de obicei un calc după lat. *benevolentia*, fr. *bon-vouloir* sau *bienveillance* (cf. și fr. *bonne volonté*), germ. *Wohllwollen*¹⁰³; prin aceleași modele se explică termenul sinonim *binevoință*: „cu toată *bunăvoința* ce am de a lăuda”

⁹⁹ DA, s.v. *argint*.

¹⁰⁰ FCLR, I, 85.

¹⁰¹ Vezi Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC I, 168.

¹⁰² Vezi I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană, comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*. Edițiune critică, vol. II, București, 1916, p. 515.

¹⁰³ Vezi DA, s.v. *bun*; Halina Mirska, *op. cit.*, p. 168; Hristea, PE, p. 167; FCLR I, p. 86.

(Kogălniceanu, O I, 49); „n-am făcut-o mișcați de vreo simțire de dragoste sau *binevoință* către dâșii” (Bălcescu, S, 82); „lăsând la o parte orice patimă, orice prejudeție, de a ne uni cu toată *bunăvoința*” (Bălcescu, S, 107); „Critica lui era plină de dreptă judecată și de *bunăvoință*” (Ghica, O I, 158);

bun-gust, după fr. *bon-goût*: „prin reflecțiile lor de *bun-gust*, fine și drepte, învia societatea” (Kogălniceanu, O I, 51); „Cu toată înlesnirea ce se pare că au unii cu pretenții de *bun-gust* de a cârmui lumea [...]” (Heliade, O. III, 16);

*bun-simț*¹⁰⁴, după fr. *bon-sens*: „Conversația sa, deși nu vie și grabnică, era plăcută, arătând în toate un *bun-simț* firesc” (Kogălniceanu, O I, 105); „publicul cu *bun-simț* a sfârșit prin a le crede pe amândouă” (Măiorescu, C I, 119); „om drept și plin de *bun-simț*” (Ghica, O I, 128); „lipsite și de respect și de rușine și de tot ce se cheamă *bun-simț*” (Vlahuță, S II, 336);

clarviziune, după fr. *clairvoyance*: „Și aici fiecare om, luat la rând, ți-ar putea spune atâtea despre iubire și ură, despre adevăr și minciună, despre curaj și lașitate, despre orbire și *clarviziune* [...]” (Preda, I, 273);

dreptunghi, după fr. *rectangle*, lat. *rectangulus*: „mese cari în starea lor normală reprezentează un *dreptunghi*” (Eminescu, P II, 512);

liber-schimbism, după fr. *libre-échangeisme*: „*Liber-schimbismul* nu e de talia unei țări agricole” (Caragiale, O II, 30);

mărinimă, după lat. *magnanimitas*, cu ignorarea sufixului lat. *-itas*: „Bucură-te, Duh ce însuflețezi *mărinima* acelor tâlhari” (Kogălniceanu, O I, 85);

rea-credință, după fr. *mauvaise foi*¹⁰⁵: „sânțeți cu *rea-credință* și încurcați lumea cu frazi și declarațiuni” (Heliade, O III, 508); „acuză pe bietul bătrân de necapacitate și chiar *rea-credință*” (Ghica, O I, 297);

rea-voință, după modelul lui *bunăvoință* sau după fr. *mauvaise volonté*¹⁰⁶: „repetau acele zgomote, unii din *rea-voință*” (Bolintineanu, ME, 165); „au să-i acuze de *reavoință*” (Ghica, O I, 224); „a bate pe inferior pentru nesupunere, nepricepere sau *rea-voință*” (Caragiale, O II, 38);

scurtcircuit, după fr. *court-circuit*: „Gândul s-a descărcat câteva clipe lungi asupra mea asemeni unui curent în *scurt circuit*, dar nu s-a ars în mine nicio rezistență” (Preda, I, 61).

pronume + verb

sinucid, după fr. *suicide*: „A alunga pe săteni de pe moșii ar fi ca un *sinucid* moral, și *sinucidul* nu este iertat de nicio lege” (Heliade, O III, 509).

verb + substantiv

zgârie-nori, după engl. *skyscraper*; cf. germ. *Wolkenkratzer*: „încercarea de a se introduce în canonică arhitecturii noastre sacre siluete de *zgârie-nori*, contururi

¹⁰⁴ În FCLR, vol. I, 87, se afirmă că acest compus apare în textele românești de la mijlocul secolului al XIX-lea, dându-se ca exemplu atestarea sa la Kogălniceanu.

¹⁰⁵ Vezi FCLR, I, 87, unde se avansează și ipoteza formării acestui compus independent de un model străin, însă în strânsă legătură cu existența rom. *bună-credință*.

¹⁰⁶ FCLR, I, 77-78.

bizare de stil decadent [...] e de natură a atrage atenția forurilor noastre competente (Călinescu, BI, 463); „Nu se putea ca unchiul nostru să nu fi luat parte la congresele francmasonilor din New York, la ridicarea primilor *zgârie-nori* din Chicago” (Eftimiu, N, 233).

adverb + substantiv

binecuvântare, după sl. *благословеник*: „*binecuvântările* oamenilor, venite până la mormântul meu” (Bolintineanu, ME, 295); este posibil să fie vorba și despre un derivat intern, de la *binecuvânta*; interpretarea acestui compus drept calcare în vedere existența dubletului *blagoslovenie*, explicabil prin împrumut;

binefacere, a imitat, în limba textelor din secolul al XVI-lea, modelul oferit de sl. *благодѣлнѣ*¹⁰⁷, *благотвореник*, gr. *επιποια*, poziția sa fiind întărită, ulterior, de lat. *beneficentia*, fr. *bienfaisance*¹⁰⁸: „*binefacerile științei*” (Heliade, O III, 358); „tu calci în picioare *binefacerile* lor” (Bolintineanu, ME, 256); „senatul și poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă *binefacerile* și triumfurile gloriosului împărat” (Odobescu, P, 92); „mersul îi părea și lui o *binefacere*, pentru că-l încălzea” (Eminescu, P II, 404); vezi și Agârbiceanu, D, 30;

împrejur-stare „împrejurare, circumstanță”, frecvent întâlnit în limba scriitorilor din secolul al XIX-lea și atestat anterior la Cantemir, s-a format după modelul lat. *circumstantia*. Cuvântul latinesc a fost de altfel și împrumutat și așa este cunoscut astăzi. La scriitori ca B. P. Mumuleanu apare însă forma calchiată: „Oameni mari și scăpătați / D-*împrejur-stări* scăpătați” (Mumuleanu, C, 107);

împreună-lucrare „colaborare”, fr. *collaboration* sau independent de acesta, ca formă de infinitiv lung substantivată: „Ajutorul și *împreună-lucrarea* dumitale” (Gorjan, H IV, 23);

înainte-cuvânt(are), după sl. *прѣдъсловик*: (Asachi O I, 3); vezi și Kogălniceanu, O I, 82;

*înainte-mergător*₁ „cel care pregătește venirea altuia, precursor”, după sl. *прѣдѣтеча*, gr. *προδρομος* fr. *précurseur*: „ea va fi totdeauna *înainte mergătoare* spre a le înnobila” (Bolliac, O II, 46); „Oamenii pe cari instituțiunile, împrejurările sau educațiunea i-a pus în fruntea unei națiuni sunt datori să fie *înainte-mergătorii* ei” (Ghica, O I, 125); „Zicea că ea este *înainte-mergătoare* a libertății” (Ghica, O I, 235); cf. și traducerea *mergător înainte*, cu o topică românească: „este creatorul lor, *mergătorul* lor *înainte*” (Bolliac, O II, 50);

*înainte-mergător*₂ „care se produce înainte”, după lat. *praecedens*, fr. *précédent*: „se rezezi ca un erete *înaintemergător*” (Heliade, O III, 222); „expresiuni ce vădesc o societate în prada ignoranței și ametelei *înainte-mergătoare* ale pieririi societății” (Bolliac, O II, 65);

jos-însemnat, după fr. *soussigné*, redat și prin *subsemnat*¹⁰⁹, care s-a impus în limbă: „nu poate aduce nicio vătămare nici persoanei *jos-semnatului*, nici scrierilor lui”

¹⁰⁷ Vezi Ion Ștefan, *Calcul lingvistic*, p. 345.

¹⁰⁸ DA, s.v. *binefacere*.

¹⁰⁹ Pentru etimologia acestuia, vezi și DEX₂, unde este indicat (ca model calchiat) vb. fr. *soussigner*. În felul acesta este încălcat criteriul concordanței clasei lexico-gramaticale, care trebuie să existe între cuvântul căruia i se stabilește etimologia și presupusul său etimon.

(Heliade, O III, 32); cf. *sus-însemnat*, apărut, probabil, prin analogie: „*Sus-însemnații*, având o colecție de vreo zece leteopisițe sau cronice [...]” (Bălcescu, S, 26);

subcomisar, după fr. *sous-comissaire*: „lucruri la priceperea cărora nu-l ajungea capul pe-un membru gros de la primărie sau pe-un *subcomisar*” (Eminescu, P II, 495); vezi și Eftimiu, N, 220;

subsemnat după fr. *soussigné*¹¹⁰: „*subsemnatul* sau mai bine [ne]subsemnatul a avut onoarea d-a spune” (Eminescu, P II, 543).

substantiv + prepoziție + substantiv

cap-d-operă, după it. *capo-d'opera*, fr. *chef-d'œuvre*¹¹¹: „*capul-d-operă* al lui Schiller” (Heliade, O III, 219); „în viitor *capete-d-operă* or să plouă” (Heliade, O III, 104); „un concert simfonic compus din toate *cap-d'operele* de muzică vânătoarească” (Odobescu, P, 127); remarcăm că în penultimul exemplu se imită modul de redare a pluralului în it. *capi d'opera*, *cap de operă* (Papadat-Bengescu, FD, 28);

drum-de-fier, format după fr. *chemin de fer*¹¹²; cf. și engl. *railway*; apare atestat cu mai multe sensuri: 1. „cale ferată”: „Vistul au ieșit din țara unde s-au aflat legile atracției [...] *drumurile de fier* [...] adecă patria ingiezielor” (Kogălniceanu, O I, 28); „astfel mijloacele de comunicare publică, canalurile, *drumurile de fier* n-ar fi cu puțință” (Bălcescu, S, 121); „știm că *drumurile de fier*, șoselele [...] se fac și se țin cu cheltuieli mari” (Russo, P, 193); „călătorie pe *drumul de fier* București și Giurgiu” (Hasdeu, Pa, 350); „*drumuri de fier*, instituțiuni de credit [...] toate eu le-am născocit” (Ghica, O III, 411); 2. „tren”: „Am sosit aseară la Viena, după o călătorie de 37 ceasuri cu *drumul de fier*” (Alecsandri, S, 168); „Voiți să răscumpărați *drumurile de fier* – zicea un senator – dar [...] unde o să găsiți împiegați capabili să le puie în mișcare [...] ?” (Ghica, O I, 124); „nu e priveștiște mai plăcută, într-o călătorie cu *drumul de fier*, decât la fereastra din spatele trenului” (Caragiale, O II, 134); „La teatru, în tramvai, în *dumul de fier* l-ați auzit desigur vorbind tare” (Vlahuță, S II, 292); 3. „joc de noroc”: „Jucase toată noaptea, într-o casă particulară, la Arnoteni, *drum de fier* și se umpluse” (M. Caragiale, C, 55).

prepoziție + prepoziție + substantiv

fărădelege, după sl. *веззаконик*: „Pentru-a noastră *fărădelege*, pre cetăți și pre câmpii, / [...] / Săgeta a morței înger mii de fulgere și mii” (Asachi O I, 15); „*fărădelege* a curții Austriei” (Bălcescu, S, 163); „Guvernul se face că închide ochii asupra *fărădelegilor* noastre” (Alecsandri, S, 5); vezi și Filimon, C, 302.

prepoziție + tot + substantiv

atotștiință, după lat. *omniscientia*, germ. *Allwissenheit*¹¹³: „apela într-o vreme Georgei Galea la *atotștiința* de romancier psihologico-social al lui Emil Ciugolea” (Cezar Petrescu, PG, 96).

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ FCLR, I, 101.

¹¹² În franceză este vorba tot despre un calc, după engl. *railway* (ROBERT, LEXIS s.v. *chemin de fer*).

¹¹³ Vezi DA, s.v. *a-tot-*, unde se precizează că termenul apare în secolul al XIX-lea, la Barcianu.

Substantive în structura cărora intră elemente de compunere

autoapreciere, după engl. *self-esteem*: „– Așa e scrisul meu obișnuit. Tata, săracul, n-are scrisoare chiar atât de frumoasă. – Asta sună a *autoapreciere!*” (Agârbiceanu, D, 168);

locotenent, după it. *luogotenente*, fr. *lieutenant*: „să facă vizită oficială *locotenentului* de domn” (Ghica, O I, 116);

manuscris, calc parțial după lat. *manuscriptum* (cf. și fr. *manuscrit*, explicabil prin același etimon latin), adaptat după *scris*: „*manuscrite* originale necunoscute până acum publicului” (Bălcescu, S, 26); „se înnebunesc după *manuscrite* autografe” (Heliade, O III, 88);

patrulater, românzare a lat. *quadrilaterus*, fr. *quadrilatère*, după *patru*: „Pomponescu scoase o bucată de bazalt *patrulateră*” (Călinescu, BI, 628);

semicerc „șir de ființe așezate în formă de *semicerc*”, după fr. *demi-cercle*: „Când îndrăznețul ager, ce ochii vă-ntâlnește, / Își lasă *semicercul* și vine, se lipește / La spate, așteptând” (Bolliac, O I, 127);

semizeu, după fr. *demi-dieu*: „timpii fabuloși ai *semizeilor*” (Heliade, O III, 371); „*semizeii* cântați de nemuritorul Omir” (Bălcescu, S, 195);

triunghi, după fr. *triangle*, lat. *triangulus*: „a cărora trup nu se poate ținea decât în *triunghi*” (Kogălniceanu, O I, 55); „se aruncă cu furie asupra laturilor acestui *triunghi*” (Bălcescu, S, 191); „păsări călătoare străbat cu aripile-ntinse, într-un lung *triunghi*, adâncimile fără de margine” (Eminescu, P II, 449); vezi și Cărtărescu, O, 26.

Alte substantive compuse calchiate, alcătuite din:

adjectiv + adjectiv

clarobscur, adjectiv, devenit substantiv prin schimbarea valorii gramaticale, s-a format după modelul oferit de it. *chiaroscuro* sau a fost împrumutat din fr. *clair-obscur*¹¹⁴: „Toate acele adâncimi și reliefuluri ale *clarobscurului* dispăuseră” (Papadat-Bengescu, FD, 30); cf. împrumutul *chiaroscuro*, prezent la Negruzzi și explicabil exclusiv prin italiană: „acel *chiaroscuro* priincios ochiului” (Neguzzi, P, 211);

Nu-mă-uita este un compus de tip propoziție¹¹⁵, calchiat după germ. *Vergißmeinnicht*: „Lăcrimioara vă zâmbește / Lâng-un trist *nu-mă-uita*” (Bolintineanu, ME, 18); „samână cu o floare de mac într-un câmp de *nu-mă-uita*” (Kogălniceanu, O I, 37); vezi și Eftimiu, N, 229; Cezar Petrescu, Î, I, 13.

2.1.6. Calcuri la adjective compuse din:

prepoziție + substantiv sau adjectiv substantivizat + adjectiv

atocuprinzător, după sl. *всьедръжителъ*: „Conștiința își pierde treptat limpezimea *atocuprinzătoare*, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburii și năbușitor” (Rebreanu, AE, 24);

¹¹⁴ Pentru originea multiplă a termenului, vezi DN₃; cf. DEX₂, unde se indică doar modelul francez.

¹¹⁵ FCLR, I, p. 108.

atotputernic, după sl. **ВЪСЕВЛАСТЪЦЪ**, și întărit, ulterior prin modelul oferit de lat. *omnipotens*, fr. *tout-puissant*, germ. *allmächtig*¹¹⁶: „iar tu vei deveni ca mine, etern, atotștiutor și, cu ajutorul cărții, *atotputernic*” (Eminescu, P II, 299); „*atotputernicul* ministru Villara” (Ghica, O III, 432); vezi și Rebreanu, AE, 25;

atotputinte, după lat. *omnipotens*: „se îndreptau către casa *atotputintelui* fanariot” (Filimon, C, 85);

atotstăpânit, după sl. **ВСЕВЛАСТИТЕЛЬ**: „niciodată nu va scăpa de răutatea mișeilor *atotstăpânitori*, înfipti în cine știe colț de vamă” (Eftimiu, P, 14);

atotștiutor, după lat. *omnisciens*: „Îi vezi, nepricepuți plagiatori ai *atotștiutorului* Pic dela Mirandola” (Odobescu, P, 129); „ea va fi *atotștiutoare* și-ți va spune ce să faci” (Eminescu, P II, 296).

adverb + adjectiv

așa-numit, după germ. *sogenant*, rus. *так называемый*¹¹⁷: „totul merge după principiul *așa-numitului* «schimb de bune proceduri»” (Caragiale, O II, 160); „Ceea ce surprindea pe Ioanide era insignifianța completă a numelor *așanumitei* Mișcări” (Călinescu, BI, 162);

așa-zis, cf. fr. *soi-disant*: „fonduri *așa-zise* culturale” (Călinescu, BI, 322); „absurditatea acestei *așa-zise* descoperiri” (Eftimiu, N, 68);

binecrescut, cf. fr. *bien élevé*: „macar că cetesc scrieri românești, sânt așa de plăcute și de *binecrescute*” (Kogălniceanu, O I, 53); „atunci ce diferență mai există între femeile *binecrescute* și cele ce se dau pentru bani?” (Bolintineanu, ME, 195); vezi și Agârbiceanu, D, 25; Călinescu, BI, 586;

binefăcător s. sau adj., apărut în epoca anterioară după model slavon (**БЛАГОДѢТЕЛЪ**), își întărește poziția, fiind sprijinit, probabil, de fr. *bienfaisant*, în ceea ce privește adjectivul, și fr. *bienfaiteur*, it. *benefattore* în ceea ce privește substantivul; în sprijinul unui model italian pledează varianta *benefăcător*: „sânt trecuți toți acei *benefăcători*” (Asachi O I, 560); „Aperere Dumnezei pe Domnitorul *binefăcător*” (Asachi O I, 561); „contractă un acord *binefăcător* capului și înântrului meu” (Heliade, O III, 352); „slujiră de pavază *binefăcătoare* țarei” (Bălcescu, S, 67); „a aprins în mine acea flacără *binefăcătoare* a amorului” (Vlahuță, S II, 332); „rezultate *binefăcătoare*” (Bolintineanu, ME, 132); „o răcoreală *binefăcătoare* îl cuprinse pe el” (Eminescu, P II, 342);

bineînțeles, după fr. *bien entendu*: „se mulțumeau a trage supușilor lor, din vreme în vreme, câte-o falangă bună, având, *bineînțeles*, precauțiunea a așterne postav roșu când tălpile erau viță de boier cu caftan” (Ghica, O I, 115);

binepriimită, cf. fr. *bien reçue*: „Bucură-te, cela ce mituirile le-ai sfințit astăzi ca o jărtfă *binepriimită*” (Kogălniceanu, O I, 87);

binevenit, după fr. *bienvenu*: „Astfel de aș fi vorbit și scris, aș fi fost ascultat și *binevenit* în saturnale politice” (Heliade, O III, 151); „acest artist modest, ale cărui versuri sânt *binevenite*” (idem, 131); „i-erau toate mijloacele *binevenite*, deși nu dispunea de multe” (Eminescu, P II, 337);

¹¹⁶ Vezi Ion Ștefan, *art. cit.*, 346.

¹¹⁷ FCLR, I, 178.

binevoitor, după fr. *bienveillant*, nefiind exclusă o derivare internă, de la *binevoi*; Finuța Hasan avansează și ipoteza formării acestui compus pe baza lui *de-bine-voitor*, caracteristic limbii vechi¹¹⁸, fără a preciza felul în care a apărut acesta din urmă; „reclamând însă mai întâi îngăduința cetitorului *binevoitor*” (Asachi O I, 6); consemnăm și varianta *bineviitor*: „Cuviosule părinte, vino și nu-mi refuza și astă dată al tău *bine-viitor* concurs” (Asachi O I, 601); „nu e mândru după cum se crede în genere, ci mai des om bun, *binevoitor*, dar, ce e drept, cam cu nasul sus” (Heliade, O III, 57); „Pas de nu asculta, dacă poți, de poveștile amicale ale unui astfel de *binevoitor*” (Ghica, O I, 267);

clarvăzător, după fr. *clairvoyant*: „Sânt atât de *clarvăzătoare* în prezent că mi-e frică” (Acterian, J, 83);

liber-schimbist, după fr. *libre-échangiste*: „Un guvernamental *liber-schimbist*” (Caragiale, O II, 29);

nou-născut adj. și s., după fr. *nouveau-né*: „Să se simtă proaspăt ca un prunc *nou-născut*” (Cezar Petrescu, PG, 7); „Așa binecuvântă păstorul Kaurava pe *noul născut*, înfățișându-l soarelui ce-și sulița lumina răcoroasă în zarea răsăritului” (Rebreanu, AE, 24);

nou-venit adj. și s., după fr. *nouveau venu*: „Exponentul partidului *nou-venit* la putere îi înșiră pe toți” (Agârbiceanu, D, 11);

preaplin, după fr. *trop-plein*: „el simțea nevoia să-și împărtășească *preaplinul* care-l apăsa, mărturisindu-se cuiva, indiferent cui” (Eftimiu, N, 184);

propriu-zis, după fr. *proprement dit*: „Sultana nu era *propriu-zis* o bolnavă” (Călinescu, BI, 38);

rău-crescut, cf. fr. *mal éduqué* sau fr. *mal élevé*: „Era bătrân, *rău-crescut*, fără spirit” (Bolintineanu, ME, 123); cf. împrumutul *mal élevé*: „Sfială de om *mal élevé*” (Hasdeu, P, 177); cf. *prost-crescut*, cu același sens și format, foarte probabil, după aceleași modele;

răufăcător, după lat. *maleficus*¹¹⁹, fr. *malfaiteur*: „Acest om are facultatea excepțională de a deveni instrumânt *răufăcător*” (Bolintineanu, ME, 127); vezi și Călinescu, BI, 360;

răuvoitor, după lat. *maleuolens* sau format prin analogie cu *binevoitor*: „*Răuvoitorii* românilor” (Hasdeu, P, 220); „informații tendențioase, *răuvoitoare* pentru noi” (Eftimiu, N, 29);

sus-arătat, cf. fr. *susmentionné*: „Firește că ne merge rău, ca și tipografului *sus-arătat*” (Heliade, O III, 302);

sus-numit, după fr. *susnommé*: „*sus-numitul* proprietar a amenințat cu dare afară” (Caragiale, O II, 59);

sus-pomenit, cf. fr. *susmentionné*: „Noi, dar, scoțind dintei cei mai *sus pomeniți*, din rămășiță vom lepăda și pre provincialul evghenist [...]; vezi și Kogălniceanu, O I, 70;

---

¹¹⁸ FCLR, I, 180.

¹¹⁹ Vezi, pentru acest model, FCLR, I, p. 181, unde se precizează că termenul este atestat abia în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

sus-pus cf. germ. *hochgestell*¹²⁰: „Au legături cu oameni *sus-puși*” (Agârbiceanu, D, 133); „onorificența fiind rezervată unor persoane *sus-puse*” (Călinescu, BI, 394).

adjectiv + substantiv

bunom, după fr. *bonhomme*: „Blânde și pacifice în timp de pace, fizionomia *bunomă*, ochii sinceri [...]” (Eminescu, P II, 420);

mărinim, după fr. *magnanime*. Termenul nu apare înregistrat în DLK, ceea ce înseamnă că a reprezentat o apariție efemeră. E posibil chiar să fi fost o creație a lui Bălcescu, la care îl întâlnim atestat: „și supt inspirația simțimentelor celor mai exaltate, s-a oprit la aceeași măsură, și printr-un decret, într-adevăr *mărinim*, a declarat pe țărani proprietari” (Bălcescu, S, 111).

adjectiv + adjectiv

dreptunghiular, după fr. *rectangulaire*: „Era o cameră mare, *dreptunghiulară*” (Papadat-Bengescu, D, 300); „plicul *dreptunghiular*, alb, atât de așteptat” (Camil Petrescu, P P, 84); „Nu există nicio ușă, e doar o deschizătură *dreptunghiulară* într-un perete” (Cărtărescu, O, 219).

*Adjective în structura cărora intră
elemente de compunere*

triunghiular, după lat. *triangularis*, nefiind exclusă și influența fr. *triangulaire*: „era pe timpii aceia o piață *triunghiulară* din care își lua începutul trei ulițe” (Filimon, C, 64); „dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și-n inima cea *triunghiulară* și îngustă a ciociului” (Filimon, C, 10); vezi și Camil Petrescu, P P, 98; Rebreanu, AE, 54.

2.1.7. Calcuri la pronume compuse

alt eu-însumi, după lat. *alter ego*: „într-însul mi se părea că găsisem un prieten de când lumea și adesea, mai mult chiar, un *alt eu-însumi*” (M. Caragiale, C, 58).

2.1.8. Calcuri la verbe compuse din:

Cuvinte întregi, existente independent în limbă

binecuvânta, după sl. *благословити*, gr. *εὐλογεῖν*¹²¹: „*Binecuvântează*, părinte” (Eminescu, P II, 323);

binemerita „a câștiga dreptul la recunoștința cuiva”, compus pe care Iorgu Iordan¹²² îl compară cu o construcție fr. *bien mérité*, în interiorul căreia, spune autorul amintit, *bien* apare ca simplu determinativ. În FCLR, vol. I, despre același compus se afirmă că reprezintă un calc după franceză, apărut în secolul al XIX-lea¹²³,

¹²⁰ FCLR, II, 178.

¹²¹ Vezi și FCLR, I, 209, unde se constată că e vorba despre un compus vechi, ce datează din secolul al XVI-lea.

¹²² Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Iași, 1943, p. 230.

¹²³ FCLR, I, 209.

fără a se preciza însă modelul. (În ROBERT este înregistrată construcția fr. *bien mérité* „Avoir droit à la reconnaissance”, exemplificată într-un context ca *Il a bien mérité de la patrie*): „Unul dintr-acei români care *au binemeritat* de la patrie a fost și spătarul Ioan Cantacuzino” (Bălcescu, S, 59);

binevoi datează, ca și *binecuvânta*, din secolul al XVI-lea, și are ca model sl. *БЛАГОВОЛИТИ*, redat în limba veche și prin *bine-vrea* sau *bine-învoi*¹²⁴; poziția acestui verb putea fi întărită ulterior prin modelul oferit de gr. *εὐδοκεῖν*. „Au *binevoit* să-și înmulțească abonații” (Heliade, O III, 254); „propuseră aceluiași domn ca *să binevoiască* a hotărî” (Bălcescu, S, 103); „societatea la care te numeri mădular, de *vei binevoi*” (Bolliac, O II, 11);

binezice, lat. *benedico,-ere*: „*Bine-zis* să fie Zeul ce ni dă pre-aist pământ / Domnitori plini de credință, de virtute,-nțelepciune” (Asachi O I, 43); nu este înregistrat în DA; este sinonim perfect al lui *binecuvânta*, pe care îl suplinește aici, probabil, din necesități prozodice; tot la Asachi am întâlnit și derivatul *binezicere*: „Cungjurat de *bine-ziceri* și de ruga cea fierbinte” (Asachi O I, 46);

împreună-lucra, după fr. *collaborer*: „Să *împreunălucrez* cu dânsul (Drăghici, P, 252)¹²⁵”.

sinucide, după fr. *suicider*: „O elegantă de la Biserica Albă *se sinucide* de amar” (Fotea-Ioaniceanu, O I, 77); „România nu piere sub loviturile streinilor; ea *se sinucide*” (Bolintineanu, ME, 293); „Să *mă sinucid* cu carbon” (Eminescu, P II, 387); „abținerea este *sinucidere*” (Bolliac, O II, 72).

Verbe în structura cărora intră elemente de compunere

maltrata după fr. *maltraiter*: „*maltratând* pe reprezentanții puterilor streine și pe turci” (Bălcescu, S, 62);

menține, după fr. *maintenir*: varianta *manține* se explică prin păstrarea pronunției francezești: „nu acea emancipație mijlocită, necompletă, dată de cristianism și cavalerism și *manținută* cu dreptul de slăbiciune de la generozitatea omului” (Bolliac, O II, 52); „acea egalitate nu s-ar putea *menține*” (Ghica, O I, 237); „Numirile lor nu *se mănțin* la un popor printr-o simplă platonică tradițiune” (Hasdeu, P, 254); „dorința sa de a *mănținea* pacea” (Ghica, O I, 174); „Puterile cele mari cred că au datoria de a *menține* în viitor tot ce au cerut, tot ce au hrăpit” (Ghica, O III, 450);

satisface, după fr. *satisfaire* (DN₃); cf. și lat. *satisfacere* (DEX₂): „cererile tuturor fură *satisfăcute*” (Heliade, O III, 446); „pentru a-și putea explica ceea ce vedea și a-și *satisface* curiozitatea” (Ghica, O III, 15); „să *se satisfacă* cât mai urgent nevoile școlaii” (Caragiale, O II, 67); vezi și Eftimiu, N, 62.

2.1.9. Calcuri la compuse parasintetice

atotputernicie, după lat. *omnipotentia*: „principiul *atotputerniciei* nasului” (Heliade, O III, 87); „capeți chiar o bucată din *atotputernicia* lui Dumnezeu” (Eminescu, P II, 295);

¹²⁴ FCLR, I, 209.

¹²⁵ DA, s.v. *împreună*.

bunomie, după fr. *bonhomie*: „Vezi profunditatea acelu suflet teribil care zăcea sub masca *bunomie*?” (Eminescu, P II, 420);

mărinimie, după modelul lat. *magnanimitas*: „Cuvântat să fii de bine, Ghica, ce-n *mărinimie* / Urmezi a virtutei voace [...]” (Asachi O I, 45); „*mărinimia* a doi auguști monarhi” (Măiorescu, C I, 103); „toți se ilustrează cu atâta *mărinimie* unii pe alții” (Măiorescu, C I, 119); „pe chipul acestuia domnea, într-acei minut, senină *mărinimie*” (Odobescu, O I, 90–91);

mărinimos, după lat. *magnanimus*: „Bătrânule *mărinimos*, bătrânețile tale să nu rămâie fără fii” (Asachi O I, 546); „fruntea ta cea posomorâtă, pe care se zugrăvea trufia ta cea *mărinimoasă*” (Heliade, O III, 417); „*mărinimosul* domn” (Bălcescu, S, 193); „ești atât de bun, atât de *mărinimos*” (Bolintineanu, ME, 110); „aceste *mărinimoase* aspirațiuni ale românilor” (Filimon, C, 137); „*mărinimosul* Toader Zurgălău” (Eminescu, P II, 521);

unsunător adj. „la unison”, cf. germ. *eintönig*: „Prin armonie nespusă / De acord *unsunător* / Firea e-n mișcare pusă. / Orice ton răsun-Amor!” (Iancu Văcărescu, *Poezii alese*, 23)¹²⁶.

2.1.10. Compuse calchiate, fără unitate morfologică sau sintactică

Unele formații apărute prin calchiere dovedesc lipsă de unitate morfologică sau sintactică, astfel încât primul dintre membrii compusului primește, uneori, mărci flexionare sau articol, ori între componentele acestuia apar alte elemente lexicale¹²⁷. La unele dintre aceste cuvinte poate fi surprinsă faza de trecere în categoria compuselor cu unitate morfologică¹²⁸:

bun ton, după fr. *bon ton*: „Politeța și *bunul ton*, luate în cea adevărată a lor însemnare” (Heliade, O III, 436);

bună credință: „Lordul Strangford credea în *buna credință* a guvernului rusesc” (Ghica, O I, 182);

bună cuvântare, după sl. БЛАГОСЛОВЕНИК: „te măgulești cu falsele *bune cuvântări* a lingușitorilor” (Kogălniceanu, O I, 84);

bună stare: „sporirea *bunei stări* materiale a țerii noastre” (Kogălniceanu, O I, 101);

buna voință: „oamenii vicleni exploată *buna-voință* a generosului și simplului sătean” (Heliade, O III, 360); „d-șă are *buna voință* a ne spune” (Măiorescu, C I, 125);

bun simț: „Românii, în *bunul lor simț*, fără a ști ce sânt sistemele, numește Păcală pe oricine face lucrurile pe dos” (Heliade, O III, 295); „li s-ar vedea sărăcia ideilor și *bunului simț*” (Bolliac, O II, 65);

nou venit: „*Noul venit* era un bătrân bine conservat” (Ghica, O I, 128); „găsi că *noul-venit* nu prezintă niciun interes” (Cezar Petrescu, PG, 153);

prim ministru, cf. fr. *premier-ministre*, it. *primo ministro*: „Odată, Cuza-Vodă călătorea cu *primul său ministru*, Mihalache Kogălniceanu” (Caragiale, O II, 38);

¹²⁶ Apud Rosetti, Cazacu, Onu, IRLR, 527.

¹²⁷ Vezi, în acest sens, Finuța Hasan în FCLR, I, p. 9–10, 13–17.

¹²⁸ Compusele pentru care nu se specifică modelul au fost deja prezentate în paginile de mai sus, unde au fost surprinse exemple pentru situațiile în care acestea dovedeau că au unitate morfologică.

primul venit, cf. fr. *le premier venu*: „Ați fi vrut să se expună curiozității trecătorilor, indiscreției *primului venit*?” (Eftimiu, N, 71);

sânge rece, după fr. *sang-froid*: „nu poci să mă uit cu un *sânge* așa de *rece*” (Heliade, O III, 330); „Peste putință! zise greaca în sine, disperată de *sângele rece* al ciocoiului” (Filimon, C, 51).

2.1.11. Traduceri ale unor compuse străine

O serie de îmbinări lexicale, alcătuite din substantiv + *de* + substantiv au apărut în texte românești încă din secolul al XVI-lea ca urmare a traducerii unor modele slavone. La rândul lor, termenii slavoni reprezintă calcuri după compuse grecești. Poziția unora dintre aceste îmbinări a fost întărită mai târziu, în secolul al XIX-lea, de modele latino-romanice, explicabile, și ele, prin imitarea unor modele grecești:

călcător de lege – sl. *законопрѣстѣпникъ, законопрѣстѣпникъ*: „Iată, români, în ce stare ne-au adus niște înșelători, *călcători de legi* și de tractate” (Heliade, O III, 305); „Șef care povățuiești banda *călcătorilor de lege*” (Kogălniceanu, O I, 87); „să-i gratifice cu titlurile obicinuite de [...] *călcători de legi*” (Ghica, O I, 224);

facere de bine – v.sl. *благодѣльник*; cf. lat. *benefacere*: „s-au pus sub tipar ist mic product, a căruia vânzare Institutul Albinei îl va profora pentru o *facere de bine*” (Asachi O I, 484); „el sporește adorul *facerilor de bine*” (Asachi O I, 504); „*Facerile de bine* răsplătite cu nerecunoștință” (Heliade, O III, 433); „Îți mulțumesc și de aceasta, arhon polcovnice, și nu voi uita *facerea de bine* cât voi trăi” (Heliade, O III, 170); „trece zilele în *faceri de bine*” (Bolintineanu, ME, 310); „Aide-de, fă-mi această *facere de bine* și nu te voi uita până la moarte” (Filimon, C, 88); alături de această îmbinare a circulat de timpuriu și compusul *benefacere*, pe care l-am găsit atestat pentru prima oară la Cantemir: „viață făcătoare de *benefaceri* izvorâte din adevărata dragoste de frate” (Cantemir, D., 11–12). Pe aceeași pagină compusul este redat în trei cuvinte: *de bine faceri*: „Au acélea ale mării-tale cătră mine nenumărate *de bine faceri* nu vor mărturisi?” (Cantemir, D., 11). În legătură cu acest compus, Fulvia Ciobanu (FCLR, I, 61) consideră că reprezintă un calc după v.sl. *благодѣти* sau un derivat de la *beneface*, în vreme ce sintagma este explicată de aceeași autoare prin *благодѣльник*. Sl. *благодѣти* nu poate sta la baza apariției substantivului, dat fiind faptul că este verb, așa încât *benefacere* nu poate fi dedus decât din celălalt model. Însă nu trebuie neglijată influența modelului lat. *benefacere*.

făcător de bine – v. sl. *благодѣтель*, cf. fr. *bienfaiteur, -trice*: „Prădat și de religie, / De lege, de rușine, / Desprețuit-am oamenii, / Pre *făcători de bine*” (Asachi O I, 41); „Toată destoinicia avea acest învățător atât de *făcător de bine* rumânilor” (Heliade, O III, 348); „civilizația cea *făcătoare de bine*” (Kogălniceanu, O I, 45); „temerea că nu va putea servi aici pe *făcătoarea sa de bine*” (Bolintineanu, ME, 275); „casa *făcătorului meu de bine*” (Filimon, C, 123); „stropesc cu noroi pe *făcătorii lor de bine*” (Ghica, O I, 159);

făcător de minuni – sl. *чюдотворецъ*: „Își poartă varga *făcătoare de minuni* de la coloană până la cutie și înapoi” (Heliade, O III, 446); „moșul sau strămoșul

lui Iamandi venise în țară de peste Dunăre cu moaștele *făcătorului de minuni*” (Ghica, O I, 289); „Maica-Precista, *făcătoare de minuni*, s-a milostivit și și-a întors, cu îndurare, fața spre ea” (Vlahuță, S II, 88);

făcător(iu) de rele cf. sl. злодѣлатель; adv. v.sl. зло este redat în rom. prin adj. pl. *rele*; remarcăm totodată că același compus slav a fost redat încă din sec. al XVI-lea și prin *răufăcător*, calc total și perfect în același timp. Fulvia Ciobanu consideră că *făcătoriu-de-rău* reprezintă un compus¹²⁹: „Bucură-te, mare *făcătoriule de rele!*” (Kogălniceanu, O I, 83); atestarea aceleiași sintagme la Heliade se explică și prin it. *maleficio*, așa cum rezultă din jocul de cuvinte din următorul citat: „Ce fel de Bonifaciu, atât de malicios! Oamenii, de frică, se tremură de a-l numi *Malifaciu, făcător de rele*” (Heliade, O III, 363); nu excludem posibilitatea ca această îmbinare lexicală stabilă, apărută de timpuriu în scrisul românesc, să fi fost întărită ulterior prin influența exercitată de fr. *malfaisant*, lat. *malefactor*: „îl privesc ca pe un *făcător de rele*” (Bolintineanu, ME, 59);

iubire de argint – sl. сребролюбивик: „Împietrit de *iubire de argint* fiind” (Kogălniceanu, O I, 83);

iubire de sine, după fr. *amour-propre*: „Numele acestor nemuritori traducători ar ațâța *iubirea sine*” (Heliade, O III, 53); „să nu atingi *iubirea de sine* a celor ce se află de față” (Heliade, O III, 437);

iubitor de omenire – fr. *philanthrope*: „Thirsie, om de neam saxon, învățat, blajin și foarte *iubitor de omenire*” (Golescu, Î, 121).

Alte traduceri:

afară din fire – lat. *extraordinarius*: „Gustul cel bun nu este un ce *afară din fire*” (Heliade, O III, 435);

cabinet firesc – germ. *Naturalienkabinett*: „*Cabinet firesc*, unde au dobitoace, metaluri, împietrituri” (Golescu, Î, 116);

din sineș împărat „autocrator” apare la D. Golescu (Golescu, Î, 22) într-o notă de subsol privitoare la *aftocrator* care s-ar putea explica prin rus. *автократ* sau ngr. *autokrator*;

dinaintea potopului – fr. *antédiluvien*: „nu se mai pomeni despre romantism ca și de dobitoacele *antediluviene (dinaintea potopului)*” (Heliade, O III, 103);

guvernul prin sine însuși – engl. *self-government*: „Baza societăților celor mai libere, a societății engleze și americane, este *guvernul prin sine însuși*, ceea ce ei numesc *Self-government*” (Ghica, O I, 230);

îndestularea pânteceleui reprezintă, probabil, o altă modalitate de exprimare a sl. чръвоугодник, redat și prin *ogodirea pânteceleui*¹³⁰: „se îngrijesc numai pentru *îndestularea pânteceleui*” (Kogălniceanu, O I, 85);

jumătate sânge, după fr. *demi-sang*: „dezmierda prelung și respectuos cei doi cai *jumătate sânge*, care, grație unor îngrijiri deosebite, erau strălucitori ca un «satin laqué»” (Papadat-Bengescu, FD, 8);

¹²⁹ FCLR, I, 101

¹³⁰ Vezi Maria Stanciu-Istrate, *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*, p. 86. Cu prilejul studierii originalului slavon care a stat la baza traducerii textului românesc, am văzut că sintagmei românești în discuție îi corespunde compusul precizat mai sus.

lucra împreună – fr. *collaborer*, lat. *collaborare*: „Din a Proniei chemare, ce pre om a pus aice / Să lucreze împreună cătră scopul ei cel sânt” (Asachi O I, 47);

lucrarea pământului – lat. *agricultura*: „s-au fost pus la cale ca să lipsească zilele de lucru din mijloc și locuitorii să urmeze *lucrarea pământului* la stăpânii moșiei în măsură hotărâtă” (Bălcescu, S, 104);

mergător înainte – fr. *précurseur*: „este creatorul lor, *mergătorul lor înainte*” (Bolliac, O II, 50);

omorî pe sine (a se ~) – fr. *suicider*: „Să știi că fiul tău întâmpinat hotărârea judecății, *omorându-se pe sine*” (Asachi O I, 540);

omorî singur (a se ~) – fr. *suicider*: „Știți ce mi-a zis odată? că *se omoară singur*” (Bolintineanu, ME, 191);

prisos de valoare traduce compusul fr. *plus-value*: „*acel prisos de valoare* în veniturile voastre este averea noastră, este proprietatea noastră” (Bălcescu, S.a., 118);

sânge pur – fr. *pur-sang*: „Un cal de călărie, arab alb sau englez roib-auriu, *sânge pur*” (Caragiale, O II, 306);

schimbare la față – sl. *преображеник*: „Așa trece prin toate metamorfozele sau transfigurațiunile sau *schimbările la față* sau *preobrăjeniile*, cum vă place” (Heliade, O III, 128);

scurt la statură – germ. *Kurzstämmig*: „un june de 22 de ani, *scurt la statură*” (Filimon, C, 15);

scurtă vedere „miopie” – germ. *Kurzichtigkeit*: „în a lor *scurtă vedere* / Propășirei neînvinse pun ei dese-mpotriviri” (Alexandrescu, O., I, 15);

simț bun – fr. *bonne sens*: „nu pretindem inimă, dar nici chiar o rămășiță de *simț bun*?” (Bălcescu, S, 116);

tăiere împrejur după lat. *circumcisio*: „față cu dânșii dete porunci pentru ceremonia tăierii lor *împregiur*” (Bălcescu, S.a., 151);

timpul anului, după germ. *Jahreszeit*: „Saint-Lambert, în poema sa didactică asupra *Timpurilor-anului*, a descris, în cântul al treilea, consacrat toamnei, vânătoarea” (Odobescu, P, 189); pentru aceeași noțiune a circulat și *vremea anului*, înregistrat de N. A. Ursu și Despina Ursu¹³¹ în traduceri după rusă, franceză, respectiv germană, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; prin urmare, pe lângă modelul german amintit, nu este exclusă influența rus. *время года*, care putea conduce la apariția lui *vremea anului*, un calc frazeologic autentic din această perspectivă;

ton bun – fr. *bon ton*: „Îi dă prestigiul *tonului bun*” (Bolintineanu, ME, 206);

ucigaș de sine – fr. *suicidé*: „Fiul meu *ucigaș de sine*! Clevetire!” (Asachi O I, 540).

Pentru ceea ce se redă prin calcurile *mărinimie*, *mărinimos*, N. A. Ursu și Despina Ursu consemnează perifrazele: *mărime a sufletului*, *mărime a sufletului*, *mărime de suflet*, *mărimea inimii*, respectiv *mare la suflet*¹³². Atestarea perifrazelor în traduceri din neogreacă, latină, ori franceză indică faptul că la baza lor se află

¹³¹ N. A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860)*, Iași, 2004, 147.

¹³² *Op. cit.*, 150.

ngr. *megalopsihia*, lat. *magnanimitas*, fr. *magnanimité*. În ceea ce ne privește, am înregistrat și varianta *mărinim*, care nu se poate explica, după cum am menționat¹³³, decât prin influență franceză (*magnanime*), limbă care explică, de altfel, și împrumutul *magnanim*.

2.2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

abatere < *abate* „a demoraliza”, după fr. *abatre*: „căzuse într-o stare de melancolie și de *abatere* sufletească” (Caragiale, O II, 41);

abătut „demoralizat”, după fr. *abattu*: „Ne-am întors *abătuți* și triști” (Vlahuță, S II, 198);

aer „aspect exterior al unei persoane, alură, aparență”, după fr. *air*: „îl măsoară se sus până jos cu un *aer* semnificativ” (Heliade, O III, 497); „Bărbatul salută pe amantul cocoanăi cu un *aer* protector” (Heliade, O III, 57); „cu un *aer* oțerit mi-i întreba” (Kogălniceanu, O I, 50); „n-are nicum *aer* călăresc” (Negruzzi, P.a., 28); „stă lungit pe divan cu un *aer* stângaci” (Russo, P, 324); „obicinuitul său *aer* de înjosire” (Filimon, C, 100); „în fine, cedează și, languros, melancolic, cu *aerul* unui om care-și smulge din inimă un secret sfânt, arată la toată societatea fotografia unei ministrese” (Vlahuță, S II, 147);

afla (*a se* ~) „a se simți”, după fr. *se trouver*: „– Cum *te afli*? mă întrebă ea” (Bolintineanu, ME, 34); „Scrie-ne cum *te mai afli*” (Vlahuță, S II, 88); „madam Ioanide trimise câteva rânduri arhitectului, rugându-l să treacă pe acasă, deoarece Tudorel *se afla* cam bolnav” (Călinescu, BI, 209);

alb „conservator”, după fr. *blanc*¹³⁴: „să rămâie o pată neștersă și indelebilă asupra acestui negru regim, pretins *alb*” (Caragiale, O II, 10); „Eu, domnilor, nu sunt nici roș, nici *alb*” (Vlahuță, S II, 128);

• *aplecare*, pe lângă înțelesul bine cunoscut, a dobândit în plus, la scriitorii moderni, sensul de „înclinație, predispoziție”, sub influența fr. *inclination*, *penchant* sau a germ *Neigung*¹³⁵: „Vei să devii regele acestei societăți? flatează *aplecările* ei” (Bolintineanu, ME, 256); „Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosi de asemenea *aplecări* ale cotropitorilor săi” (Odobescu, P, 94); „părul creț – *aplecare* către plăceri” (Heliade, O III, 59);

așeza „a dispune, a stabili”, după fr. *asseoir* „a așeza, a pune (să stea în echilibru; a întemeia, a institui; a stabili, a fixa”¹³⁶: „*Așăzat-ați* școale-n țară, mulțămire se cuvine” (Asachi O I, 19); „Tu spune-le că neamu-ți nu știe viclesug, / Că-i este prunc comerțul, nu-s reguli *așezate* / Dar este drept și pacinic, și fără răutate” (Bolliac, O I, 103); „Dar ținem *a așeza* aici un principiu cu totul opus aceluia al junei foi literare: libertatea artii” (Bolliac, O II, 60);

¹³³ Vezi, *supra*, p. 190.

¹³⁴ Pentru acest sens, vezi LEXIS, s.v. *blanc, blanche*₂.

¹³⁵ DA, s.v. *aplecare*.

¹³⁶ În LEXIS sunt înregistrate două unități lexicale *asseoir*₁ și *asseoir*₂; cf. LAROUSSE, unde sensurile respective sunt grupate sub același articol de dicționar.

atârna „a depinde de ceva/cineva”, după lat. *dependere*, germ. *abhängen*: „– [...] desigur că dumneavoastră ați fi cele care ați regreta. – *Atârână!* – De ce *atârână?* – De cel care vorbește” (Agârbiceanu, D, 231);

atârnaire „dependență”, după fr. *dépendance*: „starea de *atârnaire* și supunere desăvârșită” (Bălcescu, S, 94);

atârnat „dependent, vasal”, după fr. *dépendant*: „Bucură-te, mană ce îndestulezi cu amărăciune pre cei *atârnați* de tine!” (Kogălniceanu, O I, 84); „Căci mai bine este supus lăudat, / Decât cu rușine domn și *atârnat*” (Bolintineanu, L, 53);

atingător adj. primește sensul „emoționant”, probabil după fr. *touchant*, -e. Transferul semantic invocat aici nu poate fi discutat în absența aceluia produs la cuvântul de bază, *a atinge*, care, pe lângă sensul „a lua contact direct (dar superficial, ușor sau în treacăt) cu un lucru sau cu o suprafață”¹³⁷, l-a dobândit și pe acela de „a emoționa, a mișca, a înduioșa”: „De aici pornesc *atingătoare* amintiri” (Russo, P, 348); „mai *atingător* și mai interesant” (Filimon, C, 190); „starita, zâmbind de *atingătoare* ei nevinovăție, a sărutat-o” (Vlahuță, S II, 17). Franceza mai cunoaște o unitate lexicală omonimă, prepoziția *touchant*, care are sensul „cu privire la, cât despre”. La fel se întâmplă și în română. Atât în DA, cât și în DEX₂ este înregistrată însă o singură unitate lexicală *atingător*, adjectiv din punct de vedere morfologic, căreia îi este propriu și sensul „care ține de..., care se referă la...”, considerat a fi „des” în prima sursă lexicografică citată, și „învechit” în cealaltă, fără alte precizări. În ceea ce ne privește, considerăm că sensul din urmă se datorează tot unui calc semantic, produs sub influența celui de-al doilea cuvânt, fr. *touchant*.

atinge (*a se ~*)₁ „a avea legătură cu”, după fr. *se toucher*: „Aceasta era starea rumânului întru aceea ce *se atinge* de inima și de sufletul lui, când a venit Gheorghe Lazăr” (Heliade, O III, 343); „Ioanide observa grija infinită pe care o punea Erminia spre a da aspect delicat în special la ceea ce *se atingea* de mâncare și de existența materială” (Călinescu, BI, 137);

*atinge*₂ „a mișca, a înduioșa”, după fr. *toucher*: „Amiciția ce-mi arăți mă *atinge* atât, că nu voi putea niciodată cu nimic să mă plătesc” (Bolintineanu, ME, 32);

birou „grup de persoane alese de o organizație sau de o adunare constituită ca să-i organizeze lucrările și să asigure buna lor desfășurare”, după rus. *бюро*: „Ca elev era printre cei șapte-opt care promiteau să se califice în cele mai bune condiții, iar ca utemist în timpul alegerilor se făcu galben în banca lui când un ins de la raion îi strigă numele cu al meu și cu al încă unuia să facem parte din *birou*” (Preda, I, 81);

cameră, cu sensul „parte componentă a organului legislativ în unele țări”, se poate explica și prin influența fr. *Chambre*. DA explică termenul prin împrumut din it. *camera*, în vreme ce DEX₂ precizează că este un împrumut „din it. *camera*, (pentru unele sensuri și) engl. *camera*, fr. *caméra*. Sensul în discuție este specific și termenului italian, însă influența franceză nu poate fi ignorată: „și apoi, având majoritatea în *Cameră*, să ajungeți voi la minister, și noi să rămânem pe dinafară” (Heliade, O III, 523);

---

¹³⁷ DEX₂, s.v. *atinge*.

cap „șef”, după fr. *chef* „cap; conducător”: „*Capii* poporului, boierii, în numele libertății, princip contrazicător al autorității, încep atunci o luptă îndelungată împotriva domnilor” (Bălcescu, S, 131); „mă întâlneam cu Armand Carrel, redactorul, *capul* ziarului «Le National»” (Ghica, O I, 210);

carte a însemnat inițial „hârtie”, potrivit etimonului latinesc *charta*. Sub influența v.sl. *книга*, căruia îi sunt specifice sensurile „hârtie; scriere, scrisoare, document”, termenul românesc a căpătat și înțelesurile pe care acesta le are în plus. Ulterior, sensul original s-a pierdut, păstrându-se numai în dialectele românești din sudul Dunării¹³⁸. În secolul al XIX-lea, rom. *carte* a primit și alte sensuri neologice sub influența fr. *carte*¹³⁹, care a fost, de altfel, și împrumutat sub forma *cartă*. Astfel, urmat de unele determinări introduse prin prepoziția *de*, cuvântul respectiv a dobândit sensul „bucată de carton, cu însemnări scrise sau tipărite, căreia i se dau diverse întrebuintări”: *carte de alegător*, *carte poștală*, *carte de joc*, *carte de vizită*. În toate aceste expresii, *carte* apare de fapt în locul lui *cartă* cu care a fost confundat. Nefiind niciun sens comun între rom. *carte* și fr. *carte*, sensurile noi cu care cuvântul românesc apare nu se datorează deci unui calc semantic, ci unei confuzii, mai precis unei etimologii populare. Cu acest sens nou apare *carte* la B. P. Mumuleanu: „Șad la *cărți*, dau, păgubesc” (Mumuleanu, C, 85)¹⁴⁰;

cădere, infinitivul lung cu valoare substantivală de la vb. *cădea* „a-și pierde puterea, a fi destituit”, după fr. *tomber*, cf. și engl. *to fall* „to lose power, as a government”¹⁴¹: „*Căderea* guvernului îl izbi pe Ion Muja drept în moalele capului” (Agârbiceanu, D, 47); „a nu mai fi valabil”: „Versiunea cu argatul-complice *cădea* de la sine” (Eftimiu, N, 129);

cer „divinitate, providență”, cf. fr. *ciel*: „Însă dacă *cerul*, vrând să-ngreueze/ Anii vieții mele și să mă-ntristeze, / Nobilul tău suflet astfel l-a schimbat” (Bolintineanu, L, 34). Cu acest sens, termenul este atestat în DA la Costache Cōnachi, într-o ediție de versuri apărută în 1886, așa încât, lipsa unor atestări mai timpurii, ar putea fi un indiciu în favoarea unei influențe străine pentru acest sens.

cerc a dobândit, sub influența fr. *cercle*, și, eventual, a germ. *Zirkel*¹⁴², sensurile: 1. „grup de oameni legați între ei prin interese comune”: „mult timp au răsunit în *cercul* societăților” (Asachi O I, 481); „să zbor din aste maluri, s-ajung în *cercul* tău” (Bolliac, O I, 122); „O!, câtă mulțumire aveți când vă priviți / Încongiurate-n *cercuri* de juni pe care-aprindeți” (Bolliac, O I, 126); „Aceasta este opinia publică, de vreți să o știți, iar nu aceea ce se învârtește în *cercurile* coteriilor” (Heliade, O III, 81); „*cercurile* literare” (Russo, P, 318); 2. „cuprins, sferă, întindere”: „*Cercul* restrâns al acestui articol nu ne iartă a enumera aici pe toți sau măcar pe cei mai deosebiți” (Bălcescu, S, 35); „*cercul* literelor și al artelor” (Odobescu, P, 79); „Casa lui constituia acum un alt *cerc* de reuniune” (Călinescu

¹³⁸ Vezi Ion Ștefan, *art. cit.*, p. 343.

¹³⁹ DA, s.v. *carte*; cf. DEX₂, unde nu numai sensul, ci și forma se explică prin franceză. În legătură cu noile sensuri ale lui *carte* vezi, mai ales, Hristea, PE, p. 242–247.

¹⁴⁰ Apud CILRL, I, 20.

¹⁴¹ Webster, s.v. *fall*.

¹⁴² Vezi Hristea, PE, p. 154.

B. I., 53). Cu privire la acest termen, Theodor Hristea precizează: „în ultimele decenii *cerc* a mai căpătat unele semnificații speciale sub influența rus. *кружок* (cf. *cerc de studiu, cerc de învățământ politic, cerc studențesc* etc.)”¹⁴³;

cunoștință „persoană pe care vorbitorul o cunoaște”, după fr. *connaissance* „Îmi vorbi de *cunoștințele* lui, de casele bune în cari e veșnic invitat la masă” (Vlahuță, S II, 35); vezi și Ibrăileanu, A, 36;

curs e folosit cu următoarele sensuri, datorate fr. *cours*: 1. „timp, durată”: „să luăm exemplu de la englezi care mănâncă tot *cursul* anului struguri naționali” (Ghica, O III, 412); 2. „acțiune, desfășurare”: „*cursul* piesei nu dezvălește sfârșitul ei” (Russo, P, 8); 3. „lecție, prelegere”: „Vremea se strică și amenință să nu mai putem urma *cursurile* fără combustibil” (Caragiale, O II, 66);

curte apare înregistrat cu mai multe sensuri: 1. „instanță judecătorească”, după fr. *cour*: „era un judecător integru; și la *curtea* ce prezida el, generalul Năsturel Herescu și Ștefan Golescu câștigaseră reputațiunea meritată de judecători incoruptibili” (Ghica, O III, 438); 2. „omagiu respectuos și măgulitor acordat unei persoane sus-puse sau unei femei spre a-i câștiga bunăvoința sau simpatia”, după fr. *cour*, germ. *Hof*¹⁴⁴: „În sfârșit, într-una din zile supărat pe femei că nu-i priimesc *curtea*, repeta dictonul lui favorit: «Oare să mă însor, ori să nu mă însor?» [...]” (Negruzzi, P, 55);

deduce se explică, formal, prin lat. *deducere*, în vreme ce sensul „a trage o concluzie pe calea deducției, din două sau mai multe premise” se explică prin fr. *déduire*: „să *deducă* urmările necesare și firești” (Russo, P, 322);

descoperire „invenție”, cf. fr. *découverte*: „Aceste *descoperiri* însemnate și aproape sincronice, putem zice” (Ghica, O, III, 22);

dreaptă „conservator”, după fr. *droit*: „aceia sânt calificați cu numele de retrograzi, de antinaționali, de *dreaptă* din cap până-n picioare” (Heliade, O III, 250);

drept s. dobândește sub influența fr. *droit*¹⁴⁵ următoarele sensuri: 1. „totalitatea regulilor și normelor juridice care reglementează relațiile sociale dintr-un stat”: „Învățații Grimm și Michelet s-au folosit mult de acest izvor istoric în scrierile lor asupra originii *dreptului* german și francez” (Bălcescu, S, 33); 2. „prerogativă legal recunoscută unei persoane de a se bucura de anumite privilegii”: „niciodată nu va câștiga *dreptul* de împământenire” (Russo, P, 52); „vor recâștiga influința și *drepturile* lor în societate” (Bolliac, O II, 48); „dobândind de la stăpânitori *dreptul* de scutire de dăjzii pentru satele lor” (Bălcescu, S, 95); „nu mai vru a se jertfi pentru o patrie unde nu i s-a lăsat *drepturi*” (Bălcescu, S, 98);

duh reprezintă un împrumut din sl. *Духъ*, specific, inițial, limbajului religios¹⁴⁶. Ulterior, pe lângă sensuri ca: „ființă supranaturală, imaterială; strigoi,

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ Cf. DA, s.v. *curte*.

¹⁴⁵ Vezi LEXIS, s.v. *droit*, la baza căruia stă lat. *directum* = „ceea ce este just”.

¹⁴⁶ Vezi în acest sens G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960, p. 146, unde, referindu-se la unele cuvinte specifice terminologiei bisericești, autorul spune: „[...] multe cuvinte din această grupă se întrebuițesc în limba comună (în grairi și limba literară) cu înțelesuri noi, uneori foarte îndepărtate de accepțiunea religioasă. Ele fac parte din fondul curent al limbii române literare și numai analiza conținutului lor inițial ne dezvăluie originea religioasă; de ex.: *sfânt, slavă, podoabă, odor, jertfă, duh* și chiar *rai*”.

stafie; spirit rău, drac; suflet, spirit (al unei ființe)”, același cuvânt a dobândit semnificații noi, sub influența fr. *esprit*: 1. „minte, inteligență, spirit”: „Are el ceva din ale tale? [...] din *duhul* tău atât de fin?” (Heliade, O III, 94–95); „Începutul lui, ca și tipografia și mai toate biruințele *duhului* cercetător a omului [...] este învălit în mare întunecare” (Kogălniceanu, O.I, 28); „Unii zic că vîstul omoară puterile *duhului*” (Kogălniceanu, O I, 28); „într-o epocă în care *duhul* omnesc se dizvălește” (Russo, P, 6); 2. „persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale”: „Sînt niște *duhuri* statornice și drepte ce intră în cariera literară armați cu tot felul de scrieri” (Heliade, O III, 53); 3. „caracter, fire”: „Numai *duhurile* ușoare care caută slava adâncii gândiri au o asemenea socotință” (Kogălniceanu, O I, 27); 4. „glumă, anecdotă, banc”: „Și *duhurile* frumoase de societate, și jucătorii de șarade în faptă, și, mai ales, acei istorisitori de povești fantastice [...]” (Kogălniceanu, O I, 35); 5. înclinare, tendință, pornire”: „religia, interesul statului și *duhul* înaintării noroadelor ne vor fi în ajutor” (Bolliac, O II, 20); ulterior, în locul lui *duh* a fost preferat împrumutul *spirit*;

floare „partea cea mai de seamă, cea mai aleasă, elita”, după fr. *fleur*: „Dar de voi mi-i ciudă, *floarea* țarei și care tare mi-i teamă că n-a să aducă niciun rod” (Kogălniceanu, O I, 99); „Altădată tu erai *floarea* tinerimei noastre” (Bolintineanu, ME, 77); „Dar Buzescu Preda vede cu durere/ *Floarea* României ce pe vale piere” (Bolintineanu, L, 31); „Se trece în robie, și *floarea* tineretii/ Sub bicele de scorpia aști cruzi ce veștejesc” (Bolliac, O I, 130); „Ajungând în *floarea* junetei, ea devenise un magnet care atrăgea spre sine [...]” (Filimon, C., 34); „Plutarc ne spune că frumosul, răsfățatul și sburdalnicul Alcibiad, *floarea* efebilor din Atena, tăia într-o zi coada cea frumoasă a unui câine minunat” (Odobescu, P, 59); „*floarea* tinerimii, cu care formează «legiunea sacră»” (Ghica, O I, 172); după același model cuvîntul a căpătat și sensul de „ornament” specific termenului într-o sintagmă ca *flori de stil*;

foaie „ziar, revistă”, după fr. *feuille*: „În această *foaie* sînt trecuți toți acei benefăcători” (Asachi O I, 560); „Încălicînd pe versul său năbădăios, sau pe câte o mîrtoagă de *foaie* publică” (Heliade, O III, 125–126); „numărul 8, tot din această *foaie*” (Russo, P, 68); „O *foaie* publică este *duhul* și articulele redactorilor și colaboratorilor ei” (Heliade, O., III, 32); „La Iași apare o *foaie* literară” (Bolliac, O II, 60); „le-aș da desigur povața ca să schimbe cât mai curînd titlul *foaiei* lor” (Odobescu, P, 132);

fugi „a evita”, după fr. *fuir*: „cu cât alții caută intrigi de amor, cu atîta eu le *fug*” (Kogălniceanu, O I, 69);

găsi (a se ~) cf. fr. (se) *trouver* 1. „a socoti”: „Te *găsesc* prea aspră cu mama ta!” (Papadat-Bengescu, D, 344); 2. „a se simți”: „Se *găsea* bine la Tana: avea gazdă și libertate” (Papadat-Bengescu, D, 356); „Desigur, amorul propriu al d-lui Tiberiu Piscupescu s-a *găsit* jignit de această întâmplare” (Vlahuță, S II, 125);

gust „capacitatea de a înțelege sau de a aprecia frumosul (în natură, în artă)”, după fr. *goût*: „iubind a fi epigramatic, însă pururea cu *gust* și cu măsură” (Kogălniceanu, O I, 96); „judecata și *gustul* se vor isca în ziua aceea în care vom înțelege că literatura este pâinea zilnică a unui neam” (Russo, P, 113); „d. Odobescu

ar pune mult *gust* la aranjarea și la ilustrațiunea acestei lucrări atât de importante” (Bolliac, O II, 57);

hrăni „a întreține, a cultiva o idee, un sentiment”, după lat. *nutrire* „a hrăni; a întreține anumite sentimente”, cf. it. *nutrire* „a hrăni; a nutri (o pasiune)”: „El *hrănea* de mult timp un amor foarte tare pentru juna Maria” (Filimon, C, 20); „dacă *hrănești* în inima ta dispreț și ură, dispreț și ură ți se va da” (Bălcescu, S, 126);

ierta „a îngădui”, după fr. *pardonner* „a ierta, a scuza; a îngădui, a permite”: „Cercul restrâns al acestui articol nu ne *iartă* a enumera aici pe toți sau măcar pe cei mai deosebiți” (Bălcescu, S, 35);

iubi „a-i plăcea să”, după fr. *aimer*: „Femeile măritate care *iubesc* a șugui cu holteii” (Kogălniceanu, O.I, 39); „*Neiubind* a avea a face cu evgheniștii” (Kogălniceanu, O I, 71); „iute la mânie și *iubind* tare a mânca și a bea bine” (Bălcescu, S, 55); „Eu în copilărie *iubeam* să mă opresc / Pe dealul mănăstirei, și-n vale să privesc” (Alexandrescu, O., I, 7); „*iubea* mai mult a trăi în societatea amicilor săi decât în atmosfera curței grecești” (Ghica, O III, 431);

începător „primar”, după fr. *primaire*: „Rugai atunci pe Daniel Tomescu a se muta la mine în Sfântul Sava și a-mi ajuta în clasele *începătoare*” (Heliade, O III, 408);

*încercare*₁ „experiență”, după fr. *épreuve* „încercare, probă; experiență”: „știu din *încercare* cât prețuiește și credința eunucilor” (Filimon, C, 41);

*încercare*₂ „studiu de proporții restrânse asupra unei teme filozofice, literare sau științifice”, după fr. *essai*, care a fost și împrumutat (*eseu*): „nu-i înlesniți să-și tipărească *încercările* copilărești” (Heliade, O III, 51);

întorsătură „ruladă”, după fr. *roulade* „termen muzical; rostogolire, întoarcere”¹⁴⁷: „ar putea asemăna cuvintele însemnate cu oarecare *întorsături* urlate, nepotrivite cu noatele și acompanământul” (Russo, P, 107);

înțelege apare înregistrat cu alte sensuri decât cel etimologic, datorate, foarte probabil, fr. *entendre*; în acest caz influența a fost efemeră, în limba română contemporană nereperându-se exemple în care a *înțelege* să fie folosit cu sensurile: 1. „a se referi la, a insinua”, cf. fr. *entendre* „vouloir dire, insinuer”: „să mărturisesc cu inimă curată și cu duh umilit că toate numele din aceste file sânt închipuite, că n-am *înțeles* pre nimene, că tot este obștesc și nimica personal” (Kogălniceanu, O. I, 49); 2. „a auzi”, după fr. *entendre*, atestat la Iancu Văcărescu: „*înțeleg* șoapte”¹⁴⁸;

juca: 1. „a dansa”, după sl. *играти*¹⁴⁹; 2. „a cânta”, după fr. *jouer*: „Alexandru rugă pe Elena să *joace* la piano” (Bolintineanu, ME, 169); 3. „a interpreta un rol”, după fr. *jouer*, it. *giocare*: „d-la Bilani a arătat un frumușel glas de contralto și și-a *juca* bine rola. D-l Berlendis nu poate *juca* rău” (Bolliac, O II, 29); „a dat-o afară de la teatru că n-a vrut să *joace* în piese comuniste” (Preda, I, 30–31);

lovitură „acțiune care frapează”, după fr. *coup*: „Tu nu ești un tip să te mulțumești cu o sută de franci [...]. Lasă-mă o vreme, fă ce-ți spun eu și am să-ți găesc o combinație, să câștigi ceva... Până atunci nu trebuie să compromitem cu meschinării *lovitura* cea mare” (Eftimiu, N, 252);

¹⁴⁷ Sensul neobișnuit al termenului este dezvăluit chiar de Russo, într-o notă din subsolul paginii.

¹⁴⁸ Apud Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, 527.

¹⁴⁹ Hristea, PE, p. 147.

mărie „termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) monarh”, după lat. *maiestas*, *-atis*: „majestatea latină fu tradusă în *mărie*, și cu *măria-ta* se adresează tot românul către alesul nației” (Heliade, O III, 180);

măsură 1. (mai ales la pl.) „dispoziție, decizie, hotărâre, prevedere”, după fr. *mesure*¹⁵⁰: „e o noapte numai bună pentru fapte rele, pentru comploturi de romanz, pentru mari *măsur*i de stat” (Russo, P, 222); „Orce *măsură* socială, ca să fie adevărat bună, câtă să satisfacă din trei puncturi de vedere diferite” (Bălcescu, S.a., 107); 2. „moderație” în loc. adv. *cu ~*, după fr. *mesure*¹⁵¹: „iubind a fi epigramatic, însă pururea cu gust și cu *măsură*” (Kogălniceanu, O I, 96);

mijloc: 1. „intermediar”, după fr. *moyen*₁ adj. „ce qui est moyen; ce qui permet de faire qqch.”: „ne-am bucurat văzând în dumneata *mijlocul* prin care să ne putem înțelege mai bine cu moldovenii” (Bolliac, O II, 10). 2. Folosit mai ales la plural, primește mai multe sensuri moderne sub influența fr. *moyen*₂ „façon, manière”, aflat în relație de omonimie cu *moyen*₁ „qui se trouve entre deux choses”. De precizat că, în franceză, *moyen*₂ provine din *moyen*₁, iar acesta are la bază lat. *medianus* „care se află la mijloc”¹⁵²: 1. „metodă, cale, procedeu”: „Fiecare, potrivit cu *mijloacele*, cu obârșia ori cu afacerile lui trece ca fulgerul pe pavajul grunzuros ori pășește grav” (Russo, P, 347); „Alexandru căuta timpul priincios ca să ceară o eplicație Elenei, dar nu era niciun *mijloc*” (Bolintineanu, ME, 200); „a alerga din toate puterile noastre la singurul *mijloc* de scăpare pentru o țară slabă și născândă ca a noastră” (Bălcescu, S, 107); „își exercită acțiunea lor în contra altor societăți și altor state prin tot felul de *mijloace*” (Ghica, O III, 449); 2. „resurse pecuniare”: „face să fugă mușteriii de la dânsul și, prin urmare, îi ardică *mijloacele* traiului, îi ia bucătura din gura lui și a copiilor” (Heliade, O III, 49); „Nouă ne lipsesc *mijloacele* care le aveți d-voastră” (Bolintineanu, ME, 27); „s-a dus cu propriile sale *mijloace* la Paris” (Bolliac, O II, 56);

mișca „emoționa”, după fr. *émouvoir*: „Știam că vedenia trecutului, în care se cufunda cu patimă, era singurul lucru în stare să-l miște” (M. Caragiale, C, 70); termenul este atestat încă de la 1897, la Molnár: „Treaba ritoricii iaste a afla și a zice lucruri toate vreadnice ca să îndemne, ca să miște și să încredințeze pe ascultătoriu” (Molnar, RET. 13/19)¹⁵³;

mișcare „acțiune care grupează un număr mare de oameni în jurul unei activități, idei etc.”, după fr. *mouvement*: „n-a luat bărbătește inițiativa unei *mișcări* mari a corporației sale” (Caragiale, O II, 31); „urzea în capu-i trudit de gânduri și de nesomn programul unei *mișcări* serioase și hotărâtoare, al cărei început era fixat pentru a doua zi” (Vlahuță, S II, 97);

pânză „tablou”, după fr. *toile* „pânză, țesătură; tablou”: „Îți arată expoziția artiștilor în viață și se laudă cu numărul *pânzelor* spânzurate pe părete” (Maiorescu,

¹⁵⁰ Pentru acest sens, vezi LEXIS, s.v. *mesure*₃; vezi și ROBERT, s.v., unde *mesure* e definit astfel: „manière d’agir proportionnée à un but à atteindre; acte officiel visant à un effet”.

¹⁵¹ În LEXIS apar înregistrate două cuvinte *mesure*, sensul care ne interesează aici fiind specific lui *mesure*₂. Cf. ROBERT, unde este vorba despre polisemie, nu de omonimie.

¹⁵² LEXIS, s.v. *moyen*₁, ROBERT, s.v. *moyen*₁.

¹⁵³ Vezi DA, s.v. *mișca*.

C I, 148); „a reinnoit în *pânzele* pe care a zugrăvit vânătorile de lei și de mistreți din Algeria și din Sahara” (Odobescu, P, 156);

pătură „categorie socială”, după fr. *couche*: „El este compus de mai multe *pături* ce apasă una pe alta ca stratificările unui munte” (Alecsandri, S, 3);

pleca (*a se ~*) „a înclina”, cf. fr. *incliner* à: „Noi *ne plecăm a crede*” (Bălcescu, S, 164);

plecare „înclinație”, cf. fr. *penchant*: „Una din operațiunile pentru care părea a avea o deosebită *plecare* [...] era de a porunci cazacilor să scoată nădragii bieților negustori” (Ghica, O I, 264);

primblare „loc amenajat într-un oraș pentru plimbare, parc”, după fr. *promenade*: „Iașii, ca o capitalie, trebui și ea să aibă o *primblare* pentru societatea aleasă a sa” (Kogălniceanu, O I, 91); „se zice că Departamentul Lucrărilor Publice s-ar pregăti să facă pozna de a plânta la Copou o *primblare* cu alee de copaci după pilda Câmpiilor Elisee și a Praterului” (Kogălniceanu, O I, 92);

privi „a avea legătură cu”, după fr. *regarder*: „N-a pus nicio întrebare care să mă *privească*” (Holban, O, II, 28);

râde „a fi favorabil, a se prezenta sub un aspect favorabil”, după fr. *rire*: „voi, câți vă *râde* soarta! Gândiți că-n aste zile / Stau sub pământuri, ocne, prin temniți și exile / Atâți nevinovați” (Bolliac, O I, 88);

rătăcire „neînțelegere; eroare” < *rătăci* „a se înșela, a greși, a se abate de la adevăr”, după fr. *s'égarer*: „Cele mai multe *rătăciri* și cele mai multe certe au provenit că încep a disputa oamenii pentru lucruri ce nu le cunosc încă bine, sau își fac o idee strâmbă de dânsule” (Heliade, O III, 62); „Această *rătăcire* totală a judecăței este fenomenul cel mai însemnat în situațiunea noastră intelectuală” (Maiorescu, C I, 148); *rătăciută* „greșită”: „Nouă această părere ni se pare *rătăcită*” (Bălcescu, S, 92);

roade (*a se ~*) „a se ciopli, a se șlefui; a se cizela, a se civiliza”, cf. germ. *schleifen* „a lustrui, a freca; a cizela, a educa”: „fiul meu [...] a ajuns la ilichie și cu toate că m-am silit a-l învăța toate iușchiuzarlăcurile și marafeturile cu care trebuie să fie împodobit un adevărat calemgui, dar nefiind de ajuns toate acestea, îl trămit la domnia-ta ca să se mai *roadă*, să poată ieși și el mâne-poimâne la obraze.” (Filimon, C, 17);

roșu „inspirat sau pătruns de idei progresiste ori revoluționare” cf. fr. *rouge*: „Eu, domnilor, nu sunt nici *roș*, nici alb” (Vlahuță, S II, 128);

scară „ierarhie”, după fr. *echelle*: „dar aceste virtuți cetățenești, de care face atâta pompă, nu sînt decât treptele *scării* pe care voiește a se sui la putere” (Filimon, C, 12);

scoarță, „înveliș exterior, aparență”, după fr. *écorce*: „Deosebirea e numai de grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaște pe sine însuși dincolo de *scoarța* materială” (Rebreanu, AE, 16);

simț 1. „sens, înțeles”, după lat. *sensus*: „Elescu încă nu înțelese bine *simțul* acestor vorbe” (Bolintineanu, ME, 148); „toate zisele mele le interpretezi într-un *simț* cu totul contrariu” (Bolintineanu, ME, 161); „*Simțul* însă cel adevărat al cuvântului însemnează cal pitic de Arabia” (Filimon, C, 218); 2. „direcție”, după fr. *sens*: „curioșii noștri se preumblară prin tabără în toate *simțurile*” (Bolintineanu, ME, 164);

slujbă „faptă care avantajează pe cineva, serviciu”, după fr. *service*: „Mare *slujbă* ar face literaturii noastre cel care ne-ar da un articol coprinzător” (Heliade, O III, 53);

sluji (*a se ~*) „a oferi, a servi”, după fr. *servir*: „Pantazi porunci să se destupe șampania ce, după datina meselor noastre, *se sluji* în pahare mari” (M. Caragiale, C, 50);

spânzura „a depinde”, după lat. *dependeo*, *-ere*: „De la dânsa *spânzură* soarta bătăliei” (Bălcescu, S, 192);

spirit, după fr. *esprit*: 1. „inteligentă”: „cu mai mult *spirit* decât mulți carii se socotea mai înțelepți decât dânsul” (Kogălniceanu, O I, 96); „A doua zi după sosirea lui, postelnicul îl chemă la dânsul ca să-i examineze *spiritul* și inteligența” (Filimon, C, 38); 2. „minte, rațiune, intelect”: „Oh! Să-mi privesc ideea în ea cum se resfrânge, / Că *spiritu*-i o simte [...]” (Bolliac, O I, 100); 3. „mod, fel de a gândi”, după fr. *esprit*: „Aceasta începu a face impresie asupra *spiritului* sultanului” (Bălcescu, S, 157); „Nu are nici *spirit*, nici învățătură” (Bolintineanu, ME, 14); 4. „idei, sentimente care orientează acțiunea unei colectivități”: „Dar trebuie să cunoaștem asemenea că în Rusia, împăratul, în orice proiect de reformă, are totdeauna a se lupta și cu *spiritul* castelor nobile” (Bălcescu, S, 112);

spunere „poveste, istorisire”, după rus. *сказание*: „Copiez din albumul mei chiar *spunerea* doamnei B.” (Negruzzi, P, 32);

stângă „aripa radicală a unui partid”, după fr. *gauche*: „Când zicem *stângă* în zilele noastre [...] nu mai înțelegem un loc, ci o misie” (Heliade, O III, 249);

stinge „a achita, a lichida o datorie”, după fr. *éteindre* „a stinge; a anula, a lichida, a stinge o datorie”: „după mijloacele date creditului într-un timp hotărât, toate obligațiile se găsesc *stînse*” (Russo, P, 197);

strâmb „făcut pentru a înșela”, după bg., s.-cr. *kriv* „încovoiat; vinovat, fals”: „Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă și vânzând cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vânzând cu cântare *strâmbe* și m-am mâhnit, căci răul este foarte mare” (Filimon, C, 7); sensul „nedreptate” pe care îl are *strâmbătate* în contextul următor se explică prin calcul produs la cuvântul-bază *strâmb*: „străbunii noștri au fost blestămați de Domnul pentru *strâmbătățile* lor” (Russo, P, 163);

strânsoare „colecție”, după fr. *collection*: „*strânsoare* de mulțime și felurimi de monede” (Golescu, Î, 28);

trage, după fr. *tirer*: 1. „a multiplica” după fr. *tirer*: „Ce să vă mai spun cum îl cheamă! Un tip, *tras* în mai multe exemplare, care se află pretutindeni și care va trăi în veci” (Vlahuță, S II, 105); 2. „a lansa un proiectil cu ajutorul unei arme”, după fr. *tirer*: „Nu mă pricep, *n-am tras* niciodată cu revolverul” (Călinescu, BI, 319);

treaptă „rang, poziție, situație”, cf. fr. *échelon* „treaptă a unei scări; treaptă socială”: „Apoi, pe o *treaptă* mai modestă a societății [...] s-au ivit pictori cari au reprezentat serios vânătoarea cea mică” (Odobescu, P, 207); „noima *Băcălia* se poate înțelega orice *trepte* a soțietății” (Russo, P, 8);

trup „unitate militară”, după fr. *corps*: „să să împartă armata în câteva *trupuri*” (Bălcescu, S, 182); „Sigismund Bathori, împărțindu-și oștile în nouă *trupuri*” (Bălcescu, S, 211), cf. împrumutul *corp*: „În a treia linie venea un *corp* de 12 000 călăreți lănceri” (Bălcescu, S, 211);

țap „pahar în care se servește berea”, după germ. *Bock*: „continua să clătească drojdia de pe fundul *țapului* de bere” (Cezar Petrescu, G., 146);

vârșă „a depune, a plăti”, după fr. *verser*: „*să-mi vârșăți* a zecea parte din surplusul de încasări pe care îl veți realiza” (Eftimiu, N, 41);

zâmbi „a favoriza, a-i fi favorabil”, după fr. *sourire*: „Fetițe norocite ce soarta vă *zâmbește*” (Bolliac, O I, 125).

3. CALCURI GRAMATICALE

3.1. CALCURI MORFOLOGICE

În poezia lui Iancu Văcărescu apar unele construcții improprie, corespunzătoare perfectului compus al indicativului: „Lacrămi în zadar *sânt curse*” (Văcărescu, P.a., 3; „au curs”), „Un trup dumnezeesc / ... L-am, *m-are-mbrățișat*” (Văcărescu, P.a., 37; „m-a îmbrățișat”), „Nenorocirea-mi este stăpână; / *Cuprins mă are* ea cu primejdii (Văcărescu, P.a., 45; „m-a cuprins”) ¹⁵⁴. Este posibil ca în aceste situații să fie vorba despre un calc după italiană, dat fiind faptul că în această limbă perfectul compus se exprimă prin intermediul auxiliarelor *avere*, respectiv *essere* + participiul verbului de conjugat.

Tot un model italian a urmat Heliade Rădulescu în încercarea de a introduce articolul hotărât în poziția proclitică, situație întâlnită în poezia *Poetul murind*: „Peste curând ca dâșii trăi-voi *a viață*”. O construcție asemănătoare se mai întâlnește la Eminescu, în poezia *La Eliade*: „plăcută-i *a ghirlandă*” ¹⁵⁵.

Consemnăm și apariția verbului *a naște* cu regim intransitiv în următoarele contexte: „slobozenia dinafară este neatârnarea moșiei, în care *naștem* și care ne hrănește” (Russo, P, 163); „Ea știe că durerea-i mai mult înc-o să crească; / Atuncea va simți / Ș-a soțului robie, ș-a fiilor ce-*or naște*” (Bolliac, O I, 130); „Planta nu se teme de cei ce-o jignesc, / Ca de viermi ce-n sân-u-i *nasc* ș-o veștejesc” (Bolintineanu, L, 56). În asemenea situații este vorba despre un calc după fr. *naître*, dat fiind faptul că pentru română este specifică folosirea acestui verb numai cu regim tranzitiv, ori reflexiv. Acest calc a fost discutat și de către Theodor Hristea. Autorul a observat că „Numai în limba veche *a naște* apărea, foarte rar, cu valoare intransitivă: «Piară zioa întru carea *am născut*». BIBLIA, 1688 (ap. TDRG, s.v.). Valoarea aceasta s-a pierdut, se pare, definitiv, iar prin secolele al XIX-lea și al XX-lea a reapărut la unii scriitori influențați de limba franceză” ¹⁵⁶.

a teme apare construit la Gh. Asachi fără pronume reflexiv, probabil sub influența fr. *craindre*, înregistrat însă de LEXIS cu regim tranzitiv: „Cruda noastră soartă / Ni-au fost giurat peire, / Dar nu *temem* de moarte” (Asachi O I, 554);

În schimb, verbul *a da* apare la diateza reflexivă, influențat fiind de fr. *se donner*: „se înalță, *dându-se* cu totul privescării ce așteaptă să se destindă dinaintea

¹⁵⁴ Apud Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, 524–525.

¹⁵⁵ Apud Ion Ștefan, *art. cit.*, 338.

¹⁵⁶ Hristea, PE, 173.

privirii sale” (Kogălniceanu, O I, 72); totodată este vorba și despre calc semantic, verbul căpătând sensul „a se consacra, a se dedica”, potrivit modelului amintit.

Prin analogie sinonimică, verbul *a dori* apare folosit la diateza reflexivă, asemenea lui *a se vrea*, devenit reflexiv după modelul oferit de fr. *se vouloir*¹⁵⁷: „să nu se dorească ea acasă nici măcar de sărbători?!” (Agârbiceanu, D, 40).

Verbul *întreba*, devine, la rândul său, reflexiv ca urmare a imitării fr. *se demander*: „Acum, *mă pot întreba* dacă visez sau nu” (Eftimiu, P, 15); „*Mă întreb* ce ar trebui să fac ca să ies din banal” (Acterian, J, 49).

Tot de un calc morfologic ține și folosirea substantivului *apă* la plural; în această formă, *apă* este înregistrat rar, numai în anumite expresii, cum este *a face ape*, folosită în legătură cu o țesătură sau un material. După cum consemnează Theodor Hristea, „pluralul acestui substantiv a devenit foarte frecvent, începând cu secolul trecut¹⁵⁸, din cauză că o serie de unități frazeologice franțuzești (în a căror structură intră *eaux* „ape”) au fost calchiate în limba română¹⁵⁹. Prin urmare, chiar dacă nu se poate spune că folosirea la plural a lui *apă* se datorează exclusiv influenței fr. *eaux*, în mod cert ea a fost întărită de aceasta. Prezentăm, în acest sens, un citat extras dintr-o scriere a lui Victor Eftimiu: „eu am încercat toate *apele* făcătoare de minuni din țară, și nu m-am ales, după cura de rigoare, decât cu noi și mai acute dureri, despre care specialiștii spuneau că sunt efectul băilor, reacțiunea care dovedește eficacitatea *apelor* consumate” (Eftimiu, N, 323).

3.2. CALCURI SINTACTICE

Construcții cu prepoziția de

Construirea verbului *a se compune* cu prepoziția *de* își are originea în modelul oferit de fr. *se composer de*: „guvernul actual *se compune de* bărbați maturi și prevăzători” (Heliade, O III, 323); „Banda aceasta *se compunea de* șase țigani robi ai clucerului Alecu” (Ghica, O III, 402); „El este *compus de* mai multe pături ce apasă una pe alta ca stratificările unui munte” (Alecsandri, S, 3); „Cea mai frumoasă parte a vieții *se compune de* simțirile ce insuflă îi primește un om pe pământ” (Alecsandri, S, 60); „populațiunea cea cultă a țării *se compunea* în mare parte *de* funcționari” (Ghica, O III, 410); „literatura noastră mai ales, a căria parte poetică nu *se compunea* până în anii din urmă decât *de* niște balade tradiționale, inspirații necultivate ale suferinței [...]” (Alexandrescu, O, I, 4);

Verbul *a (se) schimba* apare construit cu prepoziția *de*, imitând modelul oferit de fr. *changer de*¹⁶⁰: „Multe neamuri *s-au schimbat de* caracter, așa englezii râd și gioacă astăzi, pe când din contra voioșii franțuji de odinioară se fac serioși...” (Russo, P, 134). Aceeași construcție am consemnat-o în secolul al XX-lea, la Cezar

¹⁵⁷ În legătură cu acest aspect, vezi Theodor Hristea. *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

¹⁵⁸ Este vorba despre secolul al XIX-lea.

¹⁵⁹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 27–28.

¹⁶⁰ În legătură cu aceasta vezi și Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a treia, București, 2001, 272–273, unde se afirmă că prezența lui *de* în astfel de construcții „este inutilă, livrescă și prețioasă, datorată unei influențe străine”.

Petrescu: „Păi vezi! *schimbă de front*, entuziasmat, Panait Bâzdrugovici. Ne-am speriat degeaba. Lu i-o fată deșteaptă. Știe ea ce menu ne convine la o asemenea zi” (Cezar Petrescu, PG, 91). Cu privire la regimul acestui verb, Theodor Hristea consemnează: „când unii vorbitori români schimbă *de adresă, de locuință, de direcție* și mai ales *de părere*, ei se lasă influențați de construcțiile franțuzești *changer d'adresse, de logement, de direction* și, desigur, *changer d'avis*”¹⁶¹.

Construcții cu prepoziția *la*

Exprimarea complementului indirect în dativ printr-o construcție analitică formată din prepoziția *la* + substantiv în cazul acuzativ, întâlnită în unele scrieri din secolul al XIX-lea, se datorează modelului francez *à* + substantiv. Astfel, la C. Bolliac¹⁶² întâlnim foarte multe forme de acest gen, mai ales în titlurile poeziilor: „*La muza mea*” (Bolliac, O I, 83); „*Sonet la *****” (Bolliac, O, I, 99), „*La D. Ioan Văcărescu*” (Bolliac, O, I, 111). Aceeași construcție apare înregistrată și la Bolintineanu: *La femeie* (Bolintineanu, ME, 151), la Grigore Alexandrescu: „*Trecutul. La Mănăstirea Dealul. Dedicat măriei sale prințului nostru*” (Alexandrescu, O, I, 7) sau la Eminescu: „*La Bucovina*” (Eminescu, O I, 12); „*La Heliade*” (idem, 17); „*La o artistă*” (idem, 18);

Apariția verbului *a se adresa* într-o construcție analitică, cu prepoziția *la*, constituie, foarte probabil, un calc după fr. *adresser à qqn.*: „Toată această frumoasă chiriellă de epitete *se adresa la mine*” (Negruzzi, P, 36); „dacă vei lua o femeie care nu va avea o costiță destul de bogată, poți să te adresezi la mine, îți voi da cât îi va trebui” (Bolintineanu, ME, 70); „Nu îndrăzneza fiecine să se adreseze la rudele de aproape ale lui vodă” (Ghica, O III, 403). În mod obișnuit, complementul indirect cu care se construiește verbul *a se adresa* se exprimă sintetic, cu cazul dativ. Astfel, spunem *a se adresa cuiva*, și nu *a se adresa la cineva*. Pentru franceză astfel de construcții sunt firești. Iată un exemplu extras din opera lui Molière: „*c'est à vous [...] que ce discours s'adresse*”¹⁶³. Posibil ca verbul, explicabil prin împrumut din franceză, să fi fost luat și cu regimul sintactic din franceză, abandonat ulterior.

O situație specială prezintă verbul *a crede* în următorul exemplu: „Pe mine însă inima nu mă lăsa *a crede la atâta necredință*” (Negruzzi, P, 37). Este posibil ca în cazul de față autorul să redea fr. *croire à*, traducând prepoziția franceză prin *la*, sens specific acesteia în anumite situații, nu însă și în cea de față, când ar fi trebuit să fie redată prin *în*. Totodată, verbul românesc a căpătat un regim intransitiv, specific verbului francez cu prepoziție.

Aceeași situație ne întâmpină în următorul exemplu: „slobod au fost și mie, în toată călătoria ce să coprinde într-o această cărticică, *să gândesc nu la casa, ci la Patria mea, la care cine nu gândește, nici face pentru dânsa orice bine, poate n-are nici casă*” (Golescu, Î, 1); „*Gândeam la tine, pentru că numai la tine gândesc*” (Negruzzi, P, 12); „Puțini sânt care nu *gândesc la bani*” (Bolintineanu, ME, 138).

¹⁶¹ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 19.

¹⁶² Vezi și Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, în CILR, vol. I, p. 102.

¹⁶³ Vezi ROBERT, s.v. *adresser*.

Este posibil ca modelul construirii verbului *a gândi* fără regim reflexiv, împreună cu prepoziția *la*, să-l constituie fr. *penser à*.

Construcții cu prepoziția compusă de la

A depinde reprezintă un împrumut cu etimologie multiplă: fr. *dépendre*, lat. *dependere*. Construirea acestui verb cu prepoziția compusă *de la* constituie un calc sintactic după franceză, unde *dépendre* este construit cu *de la* (ex.: *L'effet, la conséquence dépend de la cause*¹⁶⁴): „reușita campaniei *depindea de la* detașamentul trimis la Vad de la Oblucița” (Hasdeu, P a, 224).

*

În rândul calcurilor sintactice se înscrie și construirea lui *grație* cu un nume în dativ, după modelul oferit de fr. *grâce à*. DA oferă o primă atestare la Titu Maiorescu, ceea ce înseamnă că procedeul nu este vechi. Mai mult decât atât, el nu este specific vorbirii populare; „Nici nu m-am lovit de pietre, nici nu am băut *grație d-lui* Elescu” (Bolintineanu, ME, 166); „*Grație împrejurărilor și stăruinței* oamenilor de bine, am putut a le vedea realizate una după alta (Ghica, O I, 125); „intră în cafenea Edmond Buzdrogovi, *grație amabilității* căruia opera filantropică avusese concursul *grațios* al muzicei militare” (Caragiale, O II, 81);

Pe seama influenței franceze trebuie pusă și *neanticiparea complementului direct*, așa cum apare în următorul enunț: „Minette ridicase din umeri și *sfătui* se pe Cora [...]” (Papadat-Bengescu, D, 330).

4. CALCURI FRAZELOGICE

Unitățile frazeologice pe care le considerăm a fi apărut prin calchiere vor fi ordonate potrivit criteriului morfologic.

4.1. STRUCTURI NOMINALE

aer comprimat, după fr. *air comprimé*: „să-și încarce iar pompa de *aer comprimat* și să poată urni trenul din loc” (Caragiale, O II, 124);

anul grației, cf. fr. *l'an de grâce*: „Suntem în *anul grației* 3874” (Caragiale, O II, 291);

arta salonului, după fr. *l'art du salon*, model indicat chiar de autor: „au mai ales pretenția a cunoaște 'à fond' *arta salonului*, 'l'art du salon', cum zic dumnealor” (Kogălniceanu, O I, 51);

artele frumoase, după it. *belle arti*; cf. și fr. *beaux-arts*, la rândul lui un calc după expresia it.: „atunci și *artele frumoase* vor recâștiga și ele demnitatea lor” (Bolliac, O II, 51); „Lucru de remarcat e că curtezanul nostru, de când iubește, s-a hotărât să îmbrățișeze *artele frumoase*” (Vlahuță, S II, 333);

---

¹⁶⁴ Vezi ROBERT, s.v. *dépendre*.

avere nemișcătoare, după fr. *fortune immobilière*: „mai posedă încă *avere nemișcătoare*” (Bălcescu, S, 114);

bărbat de gust, după fr. *homme de goût*: „«Pentru ce nu publici scrierile dumitale?» întrebai mai deunăzi pe un *bărbat de spirit* și *de gust* care ține ascunse în portofoliul său mai multe manuscrise de poezii” (Alexandrescu, O., I, 3);

bărbat de încredere, cf. fr. *homme de confiance*: „Oamenii știau că, de la unire, Ion Muja făcuse mereu politică liberală. Era un fel de *bărbat de încredere* pentru vreo zece sate din jur. El ținea legătura cu conducerea de plasă a partidului” (Agârbiceanu, D, 10);

bărbat de spirit, după fr. *homme d'esprit*: „«Pentru ce nu publici scrierile dumitale?» întrebai mai deunăzi pe un *bărbat de spirit* și *de gust* care ține ascunse în portofoliul său mai multe manuscrise de poezii” (Alexandrescu, O., I, 3);

bărbat de stat, după fr. *homme d'État*: „nu e posibil rezelul înaintea înțelepților *bărbați de stat*” (Heliade, O III, 323);

binele obștesc, după fr. *le bien public*: „un mijloc «de a petrece vremea fără de a jâcni binele obștesc»” (Kogălniceanu, O I, 17);

birou de așteptare a apărut probabil prin analogie cu *sală de așteptare*: „Și biroul șefului de cabinet, și *biroul de așteptare* erau înțesate” (Camil Petrescu, P P, 107);

bolta cerească, după fr. *la voûte céleste*: „scânteind ca stelele atârinate de *bolta cerească*” (Russo, P, 281); „se înălța răpide pe *bolta cerească*” (Kogălniceanu, O I, 62);

bolta cerului, după fr. *la voûte du ciel*: „*bolta cerului* era de un albastru încântător” (Filimon, C, 55);

bună dispoziție, după fr. *bonne humeur*: „Aimée îi observase *buna dispoziție*” (Papadat-Bengescu, D, 339); „E numai *bună dispoziție* și duh” (Agârbiceanu, D, 242);

bună venire, probabil prin analogie cu *bun venit*, format după fr. *bienvenu*, care stă la baza lui *bine venit*: „felicită pe ciocoi de *bună venire*” (Filimon, C, 83);

cale ferată, după fr. *voie ferrée*: „dispune de-un bilet de liber parcurs pe toate *căile ferate române*” (Vlahuță, S II, 292);

cameră de dormit, după fr. *chambre à coucher*: „Fiecare se retrase în *camera de dormit*” (Bolintineanu, ME, 57);

cameră de mâncare, după fr. *salle à manger*: „Beizadeaua se îndreptă către *camera de mâncare*” (Filimon, C, 104);

călărirea ușoară, după it. *cavalleria leggera*: „*Călărirea ușoară*, care manevra la avanposturi, înaintă” (Bălcescu, S, 186);

câmp de bătaie, după fr. *champ de bataille*: „Când găsește câte o săgeată de fier îngropată de timp cu osemintele celor morți în *câmpul de bătaie*, nu știe decât că e din vremea lui Han-Tatar” (Bălcescu, S, 134); „se întâmpină pe acest *câmp de bătaie*” (Russo, P, 176); „Ștefan-vodă, Mihai-vodă și alți domni moldoveni și români au boierit pe *câmpul de bătaie* pe mai mulți opincari cu inima de boier” (Filimon, C, 127); „un popor care, prin eroismul său pe *câmpul de bătaie*, a știut să se ridice la înălțimea la care a ajuns [...]” (Ghica, O III, 412);

câmp de bătălie (batalie), după it. *campo di battaglia*: „să-l învingem în câmpul bătălii” (Asachi O I, 593); „pământul întreg va fi un câmp de batalie” (Heliade, O III, 440); „nimic mai de ambiționat decât moartea cea glorioasă a câmpului de bătălie” (Bolliac, O II, 49); „își preumblă privirea pe câmpul bătăliei” (Bălcescu, S, 192); forma *batalie*, întâlnită la Heliade, indică în mod clar un model italian (DA: rom. *bătălie* < it. *battaglia*, probabil prin mijlocire neogreacă, și românizat în privința accentului), ceea ce înseamnă că în acest caz avem calc parțial;

Câmpii Elisei, Câmpiile Elisee, după fr. *Champs Elisées*: „Așa Parisul are Câmpii Elisei” (Kogălniceanu, O I, 91); „de la Câmpiile Elisee ale Parisului pân’ la grădina Kiseleff” (Kogălniceanu, O I, 92); „În sfârșit, e Tuileriile, Câmpiile Elisee, pădurea Bouloniei, bulevardele Iașilor” (Russo, P, 336); „Îmi părea că mă văd primblându-mă în Câmpii Elizei, într-o trăsură trasă de doi mândri lei” (Ghica, O I, 292); „Vă voi povesti despre o noapte petrecută într-o atmosferă cu totul deosebită în Parisul din 1910, într-un palat de pe celebrul bulevard al Câmpiilor Elizee” (Eftimiu, N, 260); în forma *Câmpii Elisei* este vorba despre un calc perfect, dat fiind faptul că în franceză *champ* este de genul masculin;

cântec de masă, după fr. *chanson de table* „cântec în care este celebrat vinul”: „începură lăutarii a cânta cele mai frumoase și mai patetice cântice de masă” (Filimon, C, 105);

cântec de lume, cf. sl. *мирскыя пѣсни*: „îl plimba cu dânsul noaptea în butcă dinainte, de-i cânta cântece de lume” (Ghica, O I, 155);

cap de listă, după fr. *tête de liste*: „Protectorul său, acela care-i obținuse fetei bursa la liceu, era cap de listă și avu un succes răsunător în țara-ntreagă” (Agârbiceanu, D, 21);

cap de masă, după rus. *стол начальник*: „Magistratul, profesorul sau capul de masă (stol nacealnicul)” (Heliade, O III, 57);

Capul Bunei Speranțe, după engl. *Cape of Good Hope*: „din fundul Șvediei până în insula Malta, și chiar în Africa, până la Capul Bunei Speranțe” (Odobescu, P, 44);

casă de cruțare, cf. fr. *maison de repos*: „casele de cruțare care apără bătrânețele de chinurile sărăciei” (Kogălniceanu, O I, 102);

casă de depuneri, cf. fr. *caisse des dépôts*: „avea îi vreo 12 mii de lei în bonuri la casa de depuneri (Caragiale, O II, 46);

casă de economie, după it. *cassa di risparmio*: „Vezi armata asta, dorobanți, pompieri, zicea el, eu i-am făcut [...] case de depozite, de economie, de asigurări, toate eu le-am născocit, eu le-am înființat și le-am organizat” (Ghica, O III, 411); astăzi în forma *casă de economii*, cu determinantul la plural, este un calc imperfect;

casă de întâlnire, după fr. *maison de rendez-vous*: „fusesse Veniaminul cafenelei «Cazes» și Cherubinul caselor de întâlnire” (M. Caragiale, C, 49);

casa liftului, după fr. *cage de l'ascenseur*: „La opt era și casa liftului, și se vorbea despre zgomotul ca de tunet al motorului, când pornea și când se oprea” (Cărtărescu, O, 223);

centru atractiv, cf. fr. *centre d'attraction*: „e inutil să-ți spun că a fost «le clou», centrul atractiv al oaspeților” (Eftimiu, N, 27);

centru de gravitate, după fr. *centre de gravité*: „Goe își pierde un moment *centrul de gravitate* și se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu” (Caragiale, O II, 122);

clasa conducătoare, după fr. *classe dirigeante*: „trece la un rechizitoriu al *claselor conducătoare*” (Cezar Petrescu, Î, II, 133);

clasa de jos, cf. engl. *lower class*: „a da *claselor de jos* un trai mai bun” (Kogălniceanu, O I, 102); „Una din condițiunile cele mai importante pentru libertatea unui popor este ca în *clasa de jos* să existe spiritul de conservățiune și în cele de sus să existe spiritul de inovațiune și de progres” (Ghica, O I, 222);

clasa de sus, cf. engl. *upper class*: „Una din condițiunile cele mai importante pentru libertatea unui popor este ca în *clasa de jos* să existe spiritul de conservățiune și în cele *de sus* să existe spiritul de inovațiune și de progres” (Ghica, O I, 222);

clasa inferioară, după engl. *lower class*: „Evoluția și primenirea claselor superioare prin elemente din *clasele inferioare* este necesară, dar ea trăbă făcută cu mare tact” (Agârbiceanu, D, 29); vezi, mai sus, varianta *clasa de jos*;

clasa mijlocie, după engl. *middle class*: „Să vedem ce-i cu fetele de țărani și cu cele din *clasele mijlocii* care urmează liceul și universitatea” (Agârbiceanu, D, 29);

clasa superioară, după engl. *upper class*: „Evoluția și primenirea *claselor superioare* prin elemente din clasele inferioare este necesară, dar ea trăbă făcută cu mare tact” (Agârbiceanu, D, 29); vezi, mai sus, varianta *clasa de sus*;

codru virgin, după fr. *forêt vierge*, transpus în română și prin *pădure virgină*¹⁶⁵: „sdoarea care se pierdea în barba stufoasă ca râurile în *codrii virgini*” (156);

companie de siguranție, cf. fr. *compagnie d'assurance*: „canalurile ce favorizează comunicația lucrurilor și a ideilor, *companiile de siguranție* și de împrumut, bancele care înlesnesc comerțul ...” (Kogălniceanu, O I, 102); același model, cu al doilea termen la plural, a condus la apariția frazeologismului *companie de asigurări*;

concurs de împrejurări, după fr. *concours de circonstances*: „Printr-un ciudat și regretabil *concurs de împrejurări*, apărarea nu posedă nicio probă materială” (Eftimiu, N, 74);

consiliu de război, după fr. *conseil de guerre*: „Olimpie izbutește a convinge pe Tudor să meargă să asiste și el la acel *consiliu de război*” (Ghica, O I, 176);

conștiință de sine, după fr. *conscience de soi-même*: „Boieria, neavând *conștiința de sine*, pretențiile ei fură din cele mai nebune” (Heliade, O III, 240);

conștiință obștească, după fr. *conscience collective*: „Cu o presimțire mai presus decât *conștiința obștească* de atuncea, părinții moldoveni și români umplură lumea cea mare de copiii lor spre a-i adăpa la izvoarele de învățătură” (Russo, P, 132);

cornul abondinței, după fr. *corne d'abondance*: „*Cornul abondinței*, cuprindea mai puține bunătăți în comparație cu cele care se vedeau pe masa parvenitului” (Filimon, C, 179);

---

¹⁶⁵ Vezi, în acest sens, Hristea, PE, 181.

corp de armie, după fr. *corps d'armée*: „închipuiește-ți spinarea lată ca un șes a unui deal gol, [...] având [...] înainte-ți redul în fund ca *corp de armie*, și, ca aripi, viile domniei Regensburg” (Kogălniceanu, O I, 92);

corp de oaste, după fr. *corps d'armée*: „în războiul imperatorului meu să dai un *corp de oaste* și împreună să vii în persoană a te închina înaintea imperatorului” (Asachi O I, 592);

corp străin, după fr. *corps étranger*: „Cazaciuc era acolo, sta pe prisă cu tatăl, iar mama vitregă cu fata vânturau pe-o cergă, fasole, întinsă în mijlocul bătăturii, una în picioare cu o baniță în mână, cealaltă în genunchi alegând *corpurile străine* care tot mai scăpau la vânturat” (Preda, I, 110);

Curtea de casație, după fr. *Cour de cassation*: „Când era vorba d-a se înființa *Curtea de casație*, mulți din oamenii noștri politici se întrebau unde o să găsim douăzeci de legiști învățați...” (Ghica, O I, 123);

cuvânt de onoare, după fr. *parole d'honneur*: „Rudele adunară mână de la mână suma necesară plății datoriilor lui Toto, în schimbul *cuvântului* său *de onoare* că nu va mai avea niciun fel de raporturi cu doamna Juana Lopez” (Eftimiu, N, 302);

cuvânt de ordin(e), după fr. *mot d'ordre*: „ceea ce este adevărat pentru tot românul bun sânt *cuvintele de ordin* (les mots d'ordre) sacramentale ce cată a circula din gură în gură” (Bălcescu, S, 115); „intrarea în lagăr a oamenilor particulari nu era poprită nici ziua, nici noaptea, dacă ei cunoșteau *cuvântul de ordin*” (Filimon, C, 195);

cuvânt de spirit, după fr. *mot d'esprit*: „pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un *cuvânt de spirit* la moment” (Caragiale, O II, 82);

dinte de lapte, cf. fr. *dent de lait*: „abia i-ați permis să se emancipeze că a și început să-și schimbe *dinții de lapte*” (Cezar Petrescu, Î, I, 9);

doamnă de onoare, după fr. *dame d'honneur*: „El începu să-și agațe victimele din Gara de Est sau de Lyon, agitând un buchet de trandafiri și întrebând pe marii voiajori din țară dacă în același tren nu venea din București *doamna de onoare* de la palat, mătușa domniei-sale” (Eftimiu, N, 303);

drept de viață și de moarte, cf. fr. *droit de vie ou de mort* (Bălcescu, S, 167);

drept divin, după fr. *droit divin*: „argumente pentru *dreptul divin* și *dreptul natural*” (Eminescu, P II, 328);

drept natural, după fr. *droit naturel*: „argumente pentru *dreptul divin* și *dreptul natural*” (Eminescu, P II, 328);

drepturile omului, după fr. *les droits de l'homme*: „Întemeiat pe vaga doctrină a *drepturilor omului*, detestabilul pașoptism interzice orice atingere a individului [...]” (Călinescu, BI, 270);

duhul legii, după fr. *l'esprit de la loi*; este vorba totodată și despre un calc lexical, *duh* primind și sensul pe care fr. *esprit* îl are în plus, anume acela de „intenție”: „acel ce nu se ține de *duhul legiei* se leapădă de slobozenie” (Russo, P, 162);

duș rece fig. „ceea ce distruge o speranță, o iluzie; care trezește la realitate”, după fr. *douche froide*: „Gluma căzu *duș rece* peste pornirea lui Comșa” (Cezar Petrescu, Î, I, 174);

facultate de drept, cf. fr. *faculté de droit*: „Și pot urma acolo *facultatea de drept*” (Agârbiceanu, D, 246);

ființa adevărului, cf. fr. *être de raison*: „și cât vei auzi că încep a croi câte una mai deochiată, tu să mă tragi de mânica hainei, căci eu îndată voi îndrepta-o după *ființa adevărului*” (Odobescu, P, 62);

firul Ariadnei, cf. fr. *fil d'Ariane*: „Radu Comșa își spunea că n-are să mai nimerească niciodată, fără *firul Ariadnei*, drumul îndărăt, prin acel labirint” (Cezar Petrescu, Î, I, 140);

foaie zburătoare, după fr. *feuille volante*: „Dar nu se știe în ce mâni pot să pice aceste *foi zburătoare*” (Odobescu, P, 194);

frământare de conștiință, după fr. *tiraillement de conscience*¹⁶⁶, redat și prin *mustrare de conștiință*, expresie întâlnită încă din sec. al XIX-lea: „nu trebuie să piardă vremea cu *frământări de conștiință*” (Eftimiu, N, 176); „*vagi mustrări de conștiință*” (Eftimiu, N, 198);

frumoasele arte, calc perfect după it. *le belle arti*: „Deși până azi Piatra nu s-a prea deosebit în *frumoasele arte*, o zicătoare veche a ținutului place străinilor” (Russo, P, 289);

grădină de vară, după fr. *jardin d'été*: „o știam de la balurile mascate și de la *grădinile de vară*” (M. Caragiale, C, 57);

grădină publică, după fr. *jardin publique*: „boierimea a preferat *grădinei publice*, grădinii de la Socola, Copoul” (Russo, P, 334); „mă rățăceam în vro *grădină publică*” (Eminescu, P II, 389);

greutăți materiale, cf. fr. *difficultés matérielles*: „prietena ei va avea de întâmpinat mari *greutăți materiale* – mai mari decât cele de până acum” (Agârbiceanu, D, 165);

guvern vremelnic, după fr. *gouvernement provisoire*: „hotărârea *guvernului vremelnic*” (Heliade, O III, 345); se ignoră forma internă a fr. *gouvernement*; rom. *guvern* < *guverna* < fr. *gouverner*;

înalta societate, după fr. *la haute société*, cf. și engl. *high society*: „comedie bizară pe care o numim *înalta societate*” (Bolliac, O II, 12); același model a fost reprodus și prin *societatea înaltă*, modelul fiind astfel adaptat la sintaxa românească: „Dovadă că *societatea înaltă* a țării nu este impizmată contra teatrului național” (Bolliac, O II, 75);

încredere în sine, după fr. *confiance en soi*: „zicându-mi c-un zâmbet plin de *încredere în sine*” (Negruzzi, P, 5); „cu liniștea ce-i redase *încrederea în sine* și în dibăcia sa” (Filimon, C, 43); „această glorioasă *încredere în sine* nu se mărginește la câteva exemple izolate” (Măiorescu, C I, 128); „Faptul că nu se mai deosebea prin nimic de celelalte fete o făcu să-și piardă dintr-o dată *încrederea în sine*” (Agârbiceanu, D, 23);

---

¹⁶⁶ Vezi DFR, s.v. *conscience*.

înger păzitor, cf. fr. *ange gardien*: „nu avui cum să mă împotrivesc acestui *înger păzitor*” (Bolintineanu, ME, 33);

instinct de apărare, după fr. *instinct de défense*: „Un *instinct de apărare* a sorii sale, cu toate că nu știa bine ce înseamnă o profanare” (Holban, O, II, 47); „Gestul acesta, observat și la alte femei, e semnul unei pudori excesive, datorite unei excesive feminități, care trimite mereu în conștiință ecoul ei puternic, dar, în același timp – și în contra *instinctului de apărare* care-l dictează – ei solicită și pune problema” (Ibrăileanu, A, 84);

istoria firească, după fr. *histoire naturelle*: „Școală pentru învățatura fetelor, unde învață legea, socoteala, *istoria firească*, gheografia” (Golescu, Î, 35).

iubire de sine, după fr. *amour-propre*, it. *amore proprio*, redată și prin *dragoste de sine* (Bălcescu S, 166): „*iubirea mea de sine* ar suferi prea mult de aceasta” (Kogălniceanu, O I, 60); „fără a vătăma vro *iubire de sine*, încă nu avem, nici putem avea o literatură până mai târziu” (Russo, P, 3); „Este adevărat că titlul acesta este unul din cele mai lingușitoare pentru *iubirea de sine*” (Heliade, O III, 16); „Era un înfrunt pe care *iubirea mea de sine* nu-l putea mistui” (Negruzzi, P, 6); „În căpățina lor n-au 13 idei, de le-ai socoti de idei însuși nevasta, copilul, rangul, pânticile, *iubirea de sine* și puricele carele noaptea nu-i lasă în pat în pace” (Kogălniceanu, O I, 28); cf. împrumutul *amor proprio*: „pentru *amorul meu proprio*, n-aș vrea să fiu și eu cuprins în dezlegarea problemei puse” (Russo, P, 282);

joc de cuvinte, după fr. *jeu de mots*: „își râdeau de nenorocirea bieteii creaturi, făcând *jocuri de cuvinte* triviale și neroade asupra numelui ei clasic” (Caragiale, O II, 44);

joc de lumini, după fr. *jeu de lumière*: „Tinereța – plutire pe un râu de munte cu mlădieri capricioase, sub *jocurile de lumini* și umbre ale pădurilor, cu întâzieri și binevenite, cu gândul la bucuria drumului de mână” (Ibrăileanu, A, 47);

jocul cărților, *jocul de cărți*, după fr. *jeu de cartes*: „Când e vorba de *jocul cărților*, zice că nu știe, nu-i place fleculețele alea de jocuri pe migăite” (Heliade, O III, 140); „Din toate relele acestea, *jocul de cărți* fu acela care răspândi mai mult demoralizarea” (Filimon, C, 97); „Luă un *joc de cărți* și le meni, ca să vadă dac-a veni mâni” (Eminescu, P II, 336);

jucărie de vorbe, după fr. *jeu de mots*: „coconul Drăgan la astfel de *jucării de vorbe* e totdeauna om al lui Dumnezeu” (Heliade, O III, 117);

judcător de instrucție, după fr. *juge d'instruction*: „mă supraveghea continuu, ca un *judcător de instrucție* care, fumând amabil cu cel bănuț, îl examinează atent” (Camil Petrescu, P P, 23);

judcătorii câmpului, după fr. *juges de camp*, model indicat chiar de către scriitor în paranteză: „Iată, domnul P., unul din *judcătorii câmpului* (*juges de camp*)” (Negruzzi, P, 29);

legile gravitațiunii, după fr. *les lois de la gravitation*: „câzând la loc, biruit de *legile gravitațiunii*” (Cezar Petrescu, PG, 110);

legitimă apărare, după fr. *légitime défense*: „este spirit de conservare și de *legitimă apărare*, în contra vecinilor ce îi înconjoară (Ghica, O III, 451); „sântem în *legitimă apărare*” (Voiculescu, Z, 85);

libertate de spirit, după fr. *liberté d'esprit*: „De când nu mai pot avea nicio îndoială că «știe» – și știe că eu știu că «știe» – mi-am pierdut toată *libertatea de spirit*, pe care ea o are mai complectă decât înainte” (Ibrăileanu, A, 82);

licență în drept, după fr. *licence en droit*: „Unii, trimiși de familie sau de guvern, cu subsidii generoase, ca să-și ia *licența în drept*, litere sau medicină, o luau sau n-o luau cu anii” (Eftimiu, N, 8);

limită de vârstă, după fr. *limite d'âge*: „Costăchel Andrieș, fost elev veteran în liceu până la *limita de vârstă*” (Cezar Petrescu, PG, 129);

linia întâi, după fr. *première ligne*: „Sigur că am aprobat, ce-ați fi vrut, să-l țin să-mi omoare și alți ostași, era un caz de demență dacă l-aș fi lăsat în libertate pe *linia întâia*, cine știe ce ar fi făcut” (Preda, I, 132);

linie de fier, cf. fr. *ligne de chemin de fer*: „Alaltăseară, pornind de la gara ta, adormisem adânc, legănat de valorile ascuțite ale *liniilor de fier* Strussberg” (Ghica, O I, 127);

lovire de stat, după fr. *coup d'État*: „Împărații, baronii, toate revoluțiunile [...] *lovirile de stat*, toți și toate au jurat și jură în numele sacru al libertății” (Ghica, O I, 218); „guvernul a preferat a se ocupa cu *loviri de stat*” (Alecsandri, S, 151);

lovitură de stat, după fr. *coup d'État*: „Am văzut îndoita alegere a lui Cuza-vodă, proclamarea Unirei Principatelor și *lovitura de stat*” (Ghica, O I, 122); „ai făcut, după unii, o *lovitură de stat*” (Călinescu, BI, 308);

lumea bună, după fr. *le beau monde*: „ea descifră cutezanța obraznică pe care o putea avea un tânăr din așa-numita *lume bună* față de ea” (Agârbiceanu, D, 83);

lumea materială, după fr. *le monde matériel*: „De altfel materia și toată *lumea materială* există numai în funcție de percepția omenească” (Rebreanu, AE, 16); probabil prin analogie cu această expresie a apărut *lumea spirituală*: „Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din *lumea spirituală*” (Rebreanu, AE, 17);

lungime de undă, după fr. *longueur d'onde*: „Durerea mea emite pe o *lungime de undă* unică și nu se întâlnește cu altele” (Preda, I, 274);

luptă de clasă, după rus. *классовая борьба*; cf. și fr. *lutte des classes*: „Și era încă tânăr, deci primejdios din punctul de vedere al *luptei de clasă*” (Preda, I, 133);

lupta pentru viață, după engl. *struggle for life*, redată și prin *lupta vieții*: „Pe lumea aceasta, unde domnește *lupta pentru viață* (*struggle for life*), munca este cea dintâi condițiune a bunului trai” (Ghica, O III, 451); „despre cei căzuți în *lupta vieții*, în goana după dolarii mincinoși, nu mai pomenea nimeni nimic” (Eftimiu, N, 231);

mână de fier provine, probabil, din proverbul *mână de fier în mânășă de mătase*, al cărui model se află în fr. *une main de fer dans un gant de velours*, definit în ROBERT prin „une autorité très ferme sous une apparence de douceur”: „De trei ori respinsese invitația să primească postul de secretar general la Interne, unde era nevoie de o *mână de fier*” (Cezar Petrescu, Î, I, 15);

martor tăcut, după fr. *témoin muet*: „Într-o zi, Costică fu *martor tăcut* al stării mele foarte rele care continua să nu se amelioreze” (Preda, I, 209);

mijloace de producțiune, după fr. *les moyens de production*: „În starea de izolare, trebuințele covârșesc putințele noastre, *mijloacele noastre de producțiune*” (Ghica, O I, 221);

Ministerul de Război, după fr. *Ministère de la Guerre*: „S-a sesizat parchetul și s-a reclamat *Ministerul de Război*” (Caragiale, O II, 48);

ministrul afacerilor străine, după fr. *Ministre des Affaires Étrangères*: „declarând că nu mai voiește să aibă a face cu dânsul și că va părăsi Constantinopolul dacă nu se va numi alt *ministru al afacerilor străine*” (Ghica, O I, 298);

Ministerul trebilor din afară, cf. it. *Ministero degli Esteri*: „Bătrânul Centra, din *ministerul trebilor dinafară*, încuraja și proteja această acțiune” (Ghica, O I, 212);

ministrul trebilor din afară, cf. it. *ministro degli Esteri*: „Se aprobă un virament de fonduri de 33 de parale, făcut de *ministrul Trebilor Dinafară*” (Caragiale, O II, 309);

mod de viață, după fr. *mode de vie*: „contrarie cu totul *modului de viață* a boierilor bătrâni” (Filimon, C, 97);

mulțumire de sine, după fr. *contentement de soi*: „Are pururea acea fericită, senină, perfectă *mulțumire de sine*” (Vlahuță, S II, 108);

mustrare(a) (de) cuget(ului) cf. fr. fam. *tiraillement de conscience*¹⁶⁷: „Răzbătut de târzie *mustrare a cugetului*” (Asachi O I, 515); – 1835; „*mustrarea de cugit* m-a săgitat amar” (Bolliac, O II, 23); „Dar *mustrare de cuget* pentru ce să am?” (Negruzzi, P, 23); „coprins fiind de *mustrare de cuget* pentru fărâdelegea sa” (Bălcescu, S, 86); „fără cea mai mică *mustrare de cuget*” (Filimon, C, 29); „Mihnea singur simțea în sineși nu *mustrarea unui cuget* de om, ci mulțumirea unei inimi de fiară sălbatică ce și-a îndestulat patima uricioasă” (Odobescu, O I, 73); „Crezi ca-mi trece prin minte să-ți cruț *mustrările de cuget*” (Eminescu, P II, 489); vezi și Bolintineanu, ME, 51; Aceeași unitate frazeologică a stat probabil la baza frazeologismului românesc *mustrare de conștiință*, frecvent întâlnit astăzi mai ales în forma de pl. *mustrări de conștiință*: „le pune în lucrare fără *mustrare de conștiință*” (Filimon, C, 10), „*mustrarea de conștiință* dispăru de la dânsul” (Filimon, C, 20);

odaia de culcare, după fr. *chambre à coucher*: „*Odaia de culcare* a ministrului e despărțită printr-o ușe de a lui vodă” (Caragiale, O II, 39); vezi, mai sus, *cameră de dormit*. Același model a fost calchiat și în forma *cameră de culcare*;

om cu duh, după fr. *homme d'esprit*: „Bărbații se socot diplomați, [...] pân' și *oamenii cu duh*” (Kogălniceanu, O I, 51); „Aici am descoperit la un prieten al meu, *om cu duh* și judecată, o scriere însemnată” (Alecsandri, S, 55);

om de bine, după fr. *homme de bien*: „Grație împrejurărilor și stăruinței *oamenilor de bine*, am putut a le vedea realizate una după alta (Ghica, O I, 125);

om de inimă, după fr. *homme de cœur*: *oamenii de spirit* și *inimă* caută să cugete ca noi” (Bolintineanu, ME, 135);

om de lume, după fr. *homme du monde*: „Gaittany *om de lume*, pentru că se bucură de un temperament egal și mânuiește câteva formule stereotipe ca niște sigilii” (Călinescu, BI, 93);

om de spirit, după fr. *homme d'esprit*: „*oamenii de spirit* și *inimă* caută să cugete ca noi” (Bolintineanu, ME, 135); „un rus, *om de spirit*” (Russo, P, 330); „d-l X... era un *om de spirit*, învățat, plin de talent” (Ghica, O I, 164);

---

¹⁶⁷ *Ibidem*.

om de stat, după fr. *Homme d'État*: „Oamenii de stat, istoricii, atât vechi cât și noi, toți se unesc a zice” (Bălcescu, S, 108); „Ciocoiul sau puiul de ciocoi, ajuns *om de stat* se deosebește de omul onest” (Filimon, C, 12); „Am cunoscut oameni ce doreau a fi mai frumoși (câte femei), mai cuminiți (câți *oamenii de stat*)” (Eminescu, P II, 502);

om de știință, după fr. *homme de science*: „Se întruniră din nou în casa celebrului *om de știință*” (Eftimiu, N, 57);

ora H „moment favorabil”, după fr. *l'heure H*: „S-ar putea ca *ora H* să fie ora ... Hariton” (Camil Petrescu, ST, 16);

orânduială publică, după fr. *ordre public*: „să se închiză Alecu Russo, ca un răzvrătit al *orânduiei publice* din țara sa” (Russo, P, 238);

ordin de bătaie „aranjare a unei trupe pe teren”, după fr. *ordre de bataille*: „se găesc față-n față cu trupa lui Colocotroni așezată în *ordin de bătaie*” (Ghica, O I, 177); „Studiind acum în quintesență întregul *ordin de bătaie* al armatei moldovene, lesne deducem [...]” (Hasdeu, Pa, 227);

ordin de zi, după fr. *ordre du jour*. „Citat în *ordin de zi* pe corp de armată... singur cu mitraliera... menținut poziția...” (Cezar Petrescu, Î, II, 112);

ordinea de zi, după fr. *l'ordre du jour*: „au trecut la *ordinea zilei, ordine de zi* pe care Istoria unei țări [...] trebuie s-o înregistreze cu dezgust” (Caragiale, O II, 99);

organizație de partid, după rus. *партийная организация*: „Lasă că ridicăm noi problema în altă parte (adică în *organizația de partid*)” (Preda, I, 92);

origine sănătoasă, după rus. *здоровое происхождение*: „Dumnezeul mă-ti, tovarășe inginer, cu *originea ta sănătoasă* și cu ăia care te-au trecut la examene” (Preda, I, 136–137);

parolă d-ordine „lozincă”, după fr. *mot d'ordre*: „Cu *parola d'ordine* de principe străin înlăturăm pe toți românii ce au calitățile, meritele și mijloacele legali de a fi aleși pentru tron” (Heliade, O III, 307); vezi mai sus *cuvânt de ordine*;

pădure virgină, după fr. *forêt vierge*: „A tăiat *păduri virgine*” (Eftimiu, N, 180); vezi, supra, *codru virgin*;

părerea publică, după fr. *l'opinion publique*: „numele român în *părerea publică* înseamnă o batjocură” (Heliade, O III, 66); „Vă plângeți neîncetat [...] că nu aveți destulă greutate în *părerea publică*” (Bolliac, O II, 17); cf. împrumutul *opinie publică*: „De la un timp încoace a început și la noi a răsuna în gura mai multora vorbe ca *opinie publică* (Heliade, O III, 63);

pian cu coadă, după fr. *piano à queue*: „*pianul cu coadă* de un abanos strălucitor și sufrageria de stejar vernisat solid” (Papadat-Bengescu, FD, 10);

piatră de mormânt, după fr. *pierre tombale*: „Portretul ei e la intrarea bisercii, pe peretele din (caută în gând) dreapta, deasupra *pietrei de mormânt*...” (Camil Petrescu, ST, 26);

piatră kilometrică, după fr. *borne kilométrique*: „e mai mult un moment, e o constatare de coborâre, ca o *piatră kilometrică* pe un drum” (Camil Petrescu, P P, 59);

politica din afară, cf. it. *politica estera*: În privința *politiceii din afară*, neutralitate desăvârșită” (Caragiale, O II, 317);

prezență de spirit, după fr. *présence d'esprit*: „sasul, pierzându-și *prezența de spirit*, scăpase felinarul și cheia din mână” (Eminescu, P II, 418); vezi și Preda, I, 214;

proces de conștiință, după fr. *procès de conscience*: „se afla însă la o anumită fază din evoluția aceluia *proces de conștiință*” (Papadat-Bengescu, D, 298);

profesiune de credință, după fr. *profession de foi*: „Piscopescu a luat cuvântul, și pe când își făcea «*profesiunea de credință*», un glas din mulțime îl întrerupe” (Vlahuță, S II, 129);

proiept de lege, după fr. *projet de loi*: „să facă *proiepte de legi*” (Heliade, O III, 330);

punct de plecare, după fr. *point de départ*: „Politica este *punctul de plecare* chiar al particularilor” (Bolintineanu, ME, 136); „mizeria persoanelor bine are alt *punct de plecare* decât a indivizilor de rând” (Călinescu, BI, 84); „rezervele anticipate ce mi s-au adus și mi-am adus m-au determinat să nu privesc redactarea primă ca o realizare, ci ca un *punct de plecare* al unei alte elaborări” (Lovinescu, M, 10);

punct de privire, după fr. *point de vue*: „În cursul vieții, imaginea rămânând aceeași, a variat, totuși, odată cu *punctul de privire* în care mă mutau anii. În copilărie, fata cu părul castaniu îmi era mamă. La douăzeci de ani, soră. Astăzi, o simt fiică» (Ibrăileanu, A, 34);

punct de sprijin, după fr. *point d'appui*: „cum spusese Arhimede, mi se pare, că răstoarnă globul, dacă îi dai o pârghie și un *punct de sprijin*” (Preda, I, 92);

punct de vedere, după fr. *point de vue*: „cată să satisfacă din trei *puncturi de vedere* diferite” (Bălcescu, S, 107); „astăzi, când se judecă și se privesc lucrurile dintr-un alt *punct de vedere*” (Russo, P, 318); „privită din adevăratul ei *punct de vedere*” (Filimon, C, 204); „Din acest *punct de vedere*, înființarea unei reviste («Convorbiri literare») cu o tendință critică mai pronunțată ne pare a împlini un gol lăsat în mica noastră mișcare literară” (Măiorescu, C I, 119); vezi, supra, *punct de privire*;

putere de convingere, după fr. *pouvoir de persuasion*: „Era o activistă cu *putere de convingere*, inimoasă și plăcută la înfățișare” (Preda, I, 96);

putere judecătorească, după fr. *le pouvoir judiciaire*: „unul care cumula în aceeași vreme, împotriva principiilor constituționale, *puterea judecătorească* și *puterea executivă*” (Cezar Petrescu, PG, 106);

puterea executivă, după fr. *le pouvoir exécutif*: „unul care cumula în aceeași vreme, împotriva principiilor constituționale, *puterea judecătorească* și *puterea executivă*” (Cezar Petrescu, PG, 106);

rău de mare, după fr. *mal de mer*: „Când am fost în străinătate cu vaporul, pe mare aproape lină, am constat cu rușine că am *rău de mare*” (Călinescu, BI, 345);

respect de sine, după fr. *respect de soi*: „ordine de zi pe care istoria unei țări ce se mai bucură de cea din urmă doză de *respect de sine*, trebuie s-o înregistreze cu dezgust și rușine” (Caragiale, O II, 10);

sac științific „ansamblu de cunoștințe”, cf. fr. *bagage scientifique*: „*sacul său științific* sta în cunoștința a câtorva principii” (Ghica, O III, 438);

sală de așteptare, după fr. *salle d'attente*: „Încăperea slujea și ca *sală de așteptare* pentru cei ce aveau treabă cu notarul” (Agârbiceanu, D, 8); „Când sosi Ioanide, din *sala de așteptare* ieșea trântind ușa o accidentală clientă” (Călinescu, BI, 57);

sală de mâncare, după fr. *salle à manger*: „Vorbind astfel, ne duserăm în *sala de mâncare*” (Bolintineanu, ME, 75); „am intrat în *sala de mâncare*, unde am luat o supă de ierburi [...]” (Ghica, O III, 409); vezi, supra, *cameră de mâncare*;

schimb de vederi, după fr. *échange de vues*: „un cuvânt mă temeam a nu pierde din luminosul lor *schimb de vederi* și de cunoștințe” (M. Caragiale, C, 55);

schimbare de aer < *a schimba aerul*, după fr. *changer d'air*: „*Schimbarea de aer* îi făcu bine” (Eftimiu, N, 290);

școală elementară, după fr. *école élémentaire*: „o stanoagă de podișcă din fața *școlii elementare*” (Preda, I, 153);

școală militară, după fr. *école militaire*: „elevii din *școala militară* își fac un ideal din locotenentul instructor și-l imită în oraș cu orice prilej” (Camil Petrescu, P P, 60);

școală normală, după fr. *école normale*: „multe fete de țărani ajunseseră la *școala normală*” (Agârbiceanu, D, 15);

școala primară, după fr. *école primaire*: „în anul al patrulea de *școala primară*” (Caragiale, O II, 192); „după ce terminase *școala primară* din sat, îl dăduseră părinții la liceu” (Agârbiceanu, D, 12); „Treceai pe la poarta *școlii primare*, de două ori pe zi, înfrigurat de emoție” (Ibrăileanu, A, 54);

școala publică după fr. *l'école publique*: „la *școala publică* se învăța numai grecește” (Negruzzi, P, 2);

scoarța pământului, după fr. *écorce terrestre*: „fiind singur rămas fără tovarăș pe *scoarța rece a pământului*, nu va avea cu ce să-și petreacă de urât decât cu un exametru profan sau cu un verset sacru” (Caragiale, O II, 333);

scoarța terestră, după fr. *écorce terrestre*: „te iubesc așa de mult, încât te-aș urmări din loc în loc pe toată *scoarța pământului*” (Hasdeu, Pa, 144); vezi și *scoarța pământului*;

scrisoare de recomandăție, după fr. *lettre de recommandation*: „Ghiță a venit la București cu o *scrisoare de recomandăție* către ministrul [...]” (Caragiale, O II, 194);

șef de familie, după fr. *chef de famille*: „acest exemplar *șef de familie* își trădase partidul” (Eftimiu, N, 114); aceeași expresie fr. a condus la apariția frazeologismului rom. *cap de familie*, un autentic calc lexico-frazeologic, calcul lexical fiind de structură semantică (*cap* „șef”, după fr. *chef* = „cap; conducător”);

semn de viață, după fr. *signe de vie*: „El o scoase din apă, o înfășură în mantaua lui, începu să-i frece mânele, pleoapele – nimic, niciun *semn de viață*” (Eminescu, P II 350);

semnal de alarmă, după fr. *signal d'alarme*: „Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras *semnalul de alarmă*” (Caragiale, O II, 124);

semnalul de plecare, după fr. *le signal de départ*: „un vapor mare din cele transatlantice ridicase *semnalul de plecare*” (Ghica, O III, 416);

sensul datoriei, după fr. *le sens du devoir*: „ignoranța și lipsa *sensului datoriei*” (Caragiale, O II, 39);

sexul slab, după fr. *le sexe faible*: „Dumnezeu știe de ce ni se spune nouă, femeilor, *sexul slab*” (Agârbiceanu, D, 80);

sexul tare, după fr. *le sexe fort*;

sfat de război, după fr. *conseil de guerre*: „Adunând un *sfat de război*, el umblă a-și ascunde gândul d-a fugi” (Bălcescu, S, 215–216);

sfat popular, după rus. *народный совет*: „I se auzea glasul pe drum, ba că are nu știu ce de aranjat pe la miliție, ba pe la *sfatul popular*” (Preda, I, 106);

simț moral, după fr. *le sens moral*: „Hahalere simpaticе, descurcăreți, fără un pronunțat *simț moral*, nu se deosebeau întru nimic de ceilalți români înstăriți ai Cartierului Latin” (Eftimiu, N, 260);

simț practic, după fr. *sens pratique*: „până și Costăchel Andrieș se simțea în drept să se minuneze de atâta lipsă de *simț practic*” (Cezar Petrescu, PG, 129); vezi și Agârbiceanu, D, 69;

simțul realității, după fr. *le sens de la réalité*: „După convingerea mea, e o față cu mult *simț al realității*” (Agârbiceanu, D, 83); „personaj fără *simțul realității*” (Camil Petrescu, ST, 8); expresia *a avea simțul realității* își are modelul tot în franceză: *avoir le sens de la réalité*;

societate de binefacere, după fr. *société de bienfaisance*: „Era chiar binevenit pentru sanatoriul Walter faptul de a da concurs unei bine cunoscute *societăți de binefacere*” (Papadat-Bengescu, D, 347); în același timp este vorba și despre un calc lexical de structură morfematică la termenul *binefacere*; cf. la Heliade Rădulescu *societate făcătoare de bine*, în care compusul francez este transpus în română printr-o sintagmă: „regulamenturi de *societăți făcătoare de bine*” (Heliade, O III, 417);

spirit de contradicție, după fr. *esprit de contradiction*: „Din *spirit de contradicție*, n-a mai voit să se boteze deloc” (Călinescu, BI, 237);

spirit de observare, după fr. *esprit d'observation* „*Spiritul lui de observare*, îndreptat pururea și prea de timpuriu asupra celor ce se petreceau în lume, îl făcu să înțeleagă cât e de greu să răzbați și să ajungi ceva între ai tăi” (Vlahuță, S II, 51);

spirit de observație, după fr. *esprit d'observation*: „avea *spirit fin de observație* și multă dreaptă judecată” (Eminescu, P II, 506); vezi infra, *spirit de observare*, *spirit observator*;

spirit de solidaritate a apărut, probabil, prin analogie cu *sentiment de solidaritate*, expresie tradusă după fr. *sentiment de solidarité*: „un generos și lăudabil *spirit de solidaritate*” (Cezar Petrescu, PG, 172);

spirit întreprinzător, după fr. *esprit entreprenant*: „Și în partidul liberal e apreciat pentru subtilitatea luciferică a inteligenței lui, pentru *spiritul său, întreprinzător*, care găsește soluții neașteptate” (Camil Petrescu, ST, 11);

spirit lucid, după fr. *esprit lucide*: „impresia pe care o poate da unui *spirit lucid* o feerie” (Papadat-Bengescu, D, 367);

spirit observator, cf. fr. *esprit d'observation*: „denotă *spiritul observator* al poporului” (Russo, P, 272);

stăpân pe sine, după fr. *maître de soi*: „Cam prea echilibrat, vorbind rar, dar nu fără o privire *stăpână pe sine* și ades ironică” (Camil Petrescu, P P, 34); „făcând pe omul senin, *stăpân pe sine*, calm, i-am răspuns liniștită [...]” (Acterian, J, 95);

stăpânire de sine, după fr. *maîtrise de soi*: „fusese nevoit să-și încordeze împotriva-le toată *stăpânirea de sine*” (M. Caragiale, C, 70); „După ce slujnica plecă își pierdu *stăpânirea de sine*” (Tudoran, F R, 72);

stare a lucrurilor / de lucruri „circumstanță, situație, conjunctură”, după fr. *état de choses*: „am hotărât a mă încredința cu ochii de *starea lucrului*” (Asachi

O I, 502); „Legea care îl declară slobod nu schimbă nimic la această *stare a lucrurilor*” (Bălcescu, S, 101); „Dinu Păturică [...] prevăzuse cât de mari treburi putea să facă într-o asemenea *stare de lucruri*” (Filimon, C, 212); „nepăsarea celor ce se află la putere au produs o *stare de lucruri* foarte tristă de privit” (Alecsandri, S, 136);

stare civilă, după fr. *état civil*: „Pufuleț își schimbă *starea civilă* în Matusalem” (Cezar Petrescu, PG, 131);

stare de război, după fr. *état de guerre*: „încetarea relațiilor diplomatice cu Poarta da drept Rusiei să se considere în *stare de război* cu Turcia” (Ghica, O I, 187);

stare sufletească / de suflet, după fr. *état d'âme*: „Senzația de clasă nu-i o *stare de suflet* absolută” (Ibrăileanu, A, 33); „a avut naivitate să-și publice *stările sufletești*” (Holban, O II, 36);

științe naturale, după fr. *les sciences naturelles*: „Te văd un dușman feroce al ei, zise cu dispreț profesoara de *științe naturale*” (Agârbiceanu, D, 29);

stoarcere de bani, după fr. *extorsion d'argent*: „Domnirea lui nu fu decât un șir de tiranii și *stoarceri de bani*” (Bălcescu, S, 179);

strat social, după fr. *couche sociale*, transpus în rom. și prin *pătură socială*: „Pentru mine nu există *strat social*, clasă, tagmă cu prerogative” (Agârbiceanu, D, 31);

tăcere mortală / mormântală, cf. fr. *silence de mort*¹⁶⁸: „El repetă bătaia – iar un ecou surd și adânc, apoi iar *tăcere mortală*” (Eminescu, P II, 443); „Din moment ce ea îmi întâmpina scrisorile cu o *tăcere mormântală*, ce mai era de aflat?” (Preda, I, 176);

tărie de caracter, după fr. *fermeté de caractère*¹⁶⁹: „Să ne aducem aminte de *tăria lor de caracter*” (Bălcescu, S, 144); „nu este o faptă de *tărie de caracter* a purta decorațiunile străine” (Bolintineanu, ME, 134); „simplitatea și viața cea aspră ce ne da *tăria de caracter*” (Filimon, C, 139);

tratat de pace, după fr. *traité de paix*: „fu trimis de Dumitrașcu-Vv. Cantacuzino în două rânduri în Polonia pentru *tratații de pace*” (Bălcescu, S, 50); „neguțând *tratatul de pace* cu Polonia” (Hasdeu, Pa, 213); „le-am încorporat fără *tratate de pace*” (Cezar Petrescu, PG, 94);

uitare de sine, după fr. *oubli de soi*: „Arareori frigurile îl biruiau și îl smulgeau de tot din această fericită *uitare de sine*” (Vlahtuță, S II, 54); „În acel moment de *uitare de sine* nu apucase a refuza, ba chiar pronunțase cuvinte de angajament” (Papadat-Bengescu, FD, 297); „E o spontaneitate, uneori o *uitare de sine* în femeia asta, stăpână pe faptele ei până la calcul, care îmi dezarmează «psihologia» (Ibrăileanu, A, 65); vezi și Preda, I, 56;

ultimul cuvânt, după fr. *le dernier mot*: „[...] Da ... Da ... șeful vrea să știe dacă acesta este *ultimul dumneavoastră cuvânt*” (Camil Petrescu, ST, 18);

umbră de îndoială, după fr. *ombre de doute*: „Ultima *umbră de îndoială* și de temere a d-rei Popescu fu risipită” (Caragiale, O II, 43);

---

¹⁶⁸ ROBERT, s.v. *silence*.

¹⁶⁹ ROBERT, s.v. *fermeté*.

veacul cel de aur, după fr. *le siècle d'or*: „*Veacul cel de aur* al puterii boierești” (Hasdeu, Pa, 345);

viață de familie, după fr. *la vie de famille*: „Ținea să fie un soț corect, ținea să aibă o *viață de familie*” (Papadat-Bengescu, D, 396);

viață materială, după fr. *vie matérielle*: „Timpul și spațiul devin realități pentru părțile întregului. Începe *viața materială*” (Rebreanu, AE, 16);

viață politică, după fr. *vie politique*: „o apostrofă pe care un ministru o lansase cu succes *vieții politice* de pe însăși banca ministerială” (Camil Petrescu, P P, 60);

viață publică, după fr. *vie publique*: „Un început de cultură, în orice ram al ei s-ar întâmpla, trebuie să cuprindă întâi ceva ce nu a fost până atunci în *viața publică* a aceluia popor” (Măiorescu, C I, 140); „În alte domenii ale *vieții publice* se poate să aibă dreptate” (Agârbiceanu, D, 37);

viață socială, după fr. *vie sociale*: „grozăviile despre care vorbiți sânt apariții noi în *viața socială* românească?” (Agârbiceanu, D, 214); „Fără o largă suprafață de aderență în *viața socială* a faptelor [...]” (Lovinescu, M, 8);

vorbă de ordin, după fr. *mot d'ordre*: „oamenii aștia aveau o *vorbă de ordin*, și felul acesta de vorbă era progres” (Heliade, O III, 103); vezi mai sus *cuvânt de ordine*;

vorbă de spirit, după fr. *mot d'esprit*: „*vorbă de spirit* care sfâșie și batjocorește sântenia amorului vostru” (Filimon, C, 54); „Niciodată nu lasă să-i scape ocazia de a-ți spune o *vorbă* pe care și-o credea *de spirit*” (Vlahuță S. II, 37); „îi inventam aventuri, *vorbe de spirit*, gafe, după cum ziarul sau revista la care colaboram îi erau favorabile sau ostile” (Eftimiu, N, 83); vezi, supra, *cuvânt de spirit*.

4.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

de bun-gust, după fr. *de bon goût*: „tavanurile de o bogăție rară și *de bun-gust*” (Ghica, O III, 400);

de gust prost, după fr. *de mauvais goût*: „galanterii *de gust prost*” (Ghica, O III, 410);

de bună credință, după fr. *de bonne foi*: „dovedi, întemeiat pe istorici *de bună-credință*, romanitatea noastră” (Bălcescu, S, 52); „În această încredere nu ne poate slăbi opoziția de *bună* și *rea-credință* ce am întâmpinat [...]” (Măiorescu, C I, 141);

de bună-venire, cf. fr. *de bienvenue*: „Într-o clipă, biserica a fost plină, și preotul, punându-și odăjdiiile, a citit rugăciunile *de bună-venire*” (Ghica, O I, 307);

de primă necesitate, după fr. *de première nécessité*: „îmbunătățiri: *de primă necesitate*” (Filimon, C, 135);

de rea-credință, cf. fr. *de mauvaise foi*: „În această încredere nu ne poate slăbi opoziția de *bună* și *rea-credință* ce am întâmpinat [...]” (Măiorescu, C I, 141);

de spirit, după fr. *d'esprit*: „anecdote *de spirit*” (Filimon, C, 106);

în scris, cf. fr. *par écrit*: „supt chezușuirea *în scris* a domnului” (Bălcescu, S, 79);

pe o scară mare, după fr. *sur une grande échelle*: „Cei mai mulți dintr-înșii îndrăznesc a zice că au fost moldavi și ungureni, căci au creat o limbă *pe o scară așa de mare*, după cum se vede în [...]” (Heliade, O III, 53);

sigur de sine, după fr. *sûr de soi*: „surâsul ei, răbdător *sigur de sine* dar păstrat pentru ea” (Preda, I, 142).

4.3. STRUCTURI VERBALE

Următoarele structuri verbale vor fi ordonate în funcție de verbul care intră în alcătuirea lor:

aduce

~ *un concurs*, cf. fr. *apporter son appoint*: „Nu știu dacă am creat teatrul național, dar știu că i-am *adus* un mare *concurs* și că aș fi fericit de l-aș vedea prosperând” (Alecsandri, S, 151);

~ *la cunoștință*, cf. fr. *porter à la connaissance*: „i *s-a adus la cunoștință* cazul” (Caragiale, O II, 43);

~ *satisfacții*, după fr. *apporter des satisfactions*: „am avut prilejul să mă introduc și eu nițel într-o artă care probabil că-ți *aduce multe satisfacții*” (Agârbiceanu, D, 223);

arunca

~ *o lumină*, după fr. *jeter une lumière*: „Răspunsul neapărat la aceste neapărate întrebări *aruncă o lumină* așa de tristă asupra organului asociațiunii transilvane” (Măiorescu, C I, 146);

~ *o privire*, după fr. *jeter/lancer un regard*: „*să aruncăm o privire* asupra așezării” (Russo, P, 321); „El își *aruncă privirea* pe unul din ziarele de seară” (Eminescu, P II, 506);

avea

~ *a face cu*, după fr. *avoir affaire à qqn.*: „*a avea a face cu evgheniștii*” (Kogălniceanu, O I, 71); în limba română contemporană se înregistrează frecvent varianta *a avea de-a face cu*, foarte probabil apărută prin contaminarea produsă între *a avea a face cu cineva* și *a avea de făcut ceva*: „*Avem de-a face cu o mafie a destrămării*” (Călinescu, BI, 214); „I se auzea glasul pe drum, ba că are nu știu ce de aranjat pe la miliție, ba pe la sfatul popular, venea și pe aici, om greu, *avea de-a face cu* președintele și cu cine mai întâlnea pe acolo” (Preda, I, 106);

~ *bunul simț*, după fr. *avoir du bon sens*: „*a avut bunul simț* de a conserva cea mai profundă tăcere” (Hasdeu, Pa, 351);

~ *ceva / pe cineva pe conștiință*, după fr. *avoir qqn./ qqch. sur la conscience*: „*Are pe conștiință* vro patru cărți tipărite: proză și poezie” (Vlahuță, S II, 37); „*Dacă m-o răpi cineva, ai să mă ai pe conștiință*” (Cezar Petrescu, PG, 161);

~ *conștiință de*, după fr. *avoir connaissance de*: „își făceau cu sfințenie datoria, fără să *aibă conștiință de* binele ce făceau țării lor” (Ghica, O I, 152); e un calc imperfect, dat fiind faptul că fr. *connaissance* a fost impropriu redat prin *conștiință*, nu prin *cunoștință*; cf. expresia *a avea cunoștință de*, apărută după același model;

~ *cuvântul*, „a avea permisiunea de a vorbi”, după fr. *avoir la parole*: „Când președintele strigă: «D-l Petcu *are cuvântul*», o dată sări conu Dumitrachi și, [...]” (Vlahuță, S II, 194);

~ *dreptate*, după fr. *avoir raison*: „*Ai dreptate*, dar, ia spune-mi, ce trebuie să fac?” (Filimon, C, 48);

~ *dreptul*, după fr. *avoir le droit de* + inf.: *avea dreptul* „a avea puterea să”: „Doamne! tu *ai dreptul* a schimba-n mormânturi, / Pentru neatârnare, oameni și pământuri” (Bolintineanu, L, 52); „Cererea lor fu priimită și se hotărî ca Leurdeanu să se dea în judecată Obșteștii Adunări a țării, care, după vechea noastră constituție, *avea drept* să judece în pricini de vini mari” (Bălcescu, S, 87–88); „am crezut că *am dreptul* de-a desprețui amorul unui om ce mă iubește” (Eminescu, P II, 336);

~ *în vedere*, după fr. *avoir en vue*: „care scop și noi *l-am avut în vedere*” (Asachi O I, 481); „Așadar, *având* aceasta *în vedere*, cu onoare sunteți invitați” (Caragiale, O II, 16); „Îl *avusesem* totdeauna *în vedere* pe eminentul tânăr” (Caragiale, O II, 105);

~ *încredere*, după fr. *avoir confiance*: „Fiindcă *aveți* așa de puțină *încredere* în prințipurile eterne, care sunt niște dovezi divine, să venim la fapte” (Bălcescu, S, 126); „eu nu desper de viitorul României, deși nu *am încredere* în generația actuală” (Alecsandri, S, 162); „totuși, chehaia-beg nu *avea încredere* într-înșii” (Ghica, O I, 179);

~ *o vocație*, după fr. *avoir la vocation*: „Precum știi, în tinerețea noastră *n-aveam nicio vocație precisă*” (Eftimiu, N, 23);

~ *ocazia*, cf. fr. *avoir l'occasion*: „În mai puțin de cinci ani *vom avea ocazia* să ne convingem” (Bălcescu, S, 123);

~ *ochiu asupra ceva* „a supraveghea”, cf. it. *avere d'occhio a*, fr. *avoir l'œil (sur qqch.)*: „Aflându-se în Austria, austriacii *având ochiu* asupra Țării Românești, le propuseră să intre în slujba lor” (Bălcescu, S, 61);

~ *pretenție*, după fr. *avoir des prétentions*: „Ș-apoi mai *ai încă pretenție* să ne areți ceva nou” (Kogălniceanu, O I, 44);

~ *recurs la* „a se adresa”, după fr. *avoir recours à qqn.*: „Atuncea ea *avu recurs* la câteva persoane influente” (Bolintineanu, ME, 90); „M-am mirat cum, într-o țară unde vegetațiunea era atât de bogată, *aveau recurs* la Paris, la Holanda și la Svițera, pentru obiecte de ale mâncărei atât de lesne de obținut în pământul lor” (Ghica, O III, 409);

~ *sentimentul că* + vb. la indicativ, după fr. *avoir le sentiment que* + vb. la indicativ: „*Aveam sentimentul că* iau parte la o nelegiuire misterioasă și fatală, la un păcat mare, care «trebuie» să se întâmple” (Vlahuță, S II, 278); „*Avea sentimentul că* nu este singură în odaie” (Tudoran, F.R., 13);

~ *trebuință*, cf. fr. *avoir besoin de*, it. *avere bisogno*: „*Avem trebuință* pentru odihna noastră a crede în virtutea omenească” (Heliade, O III, 437); „știți ce mi-a vărsat în pahar? Vin de Borto, de Lăfăiet și șampanie, ca și când eu *aș avea trebuință* de doftorii și burcuturi” (Kogălniceanu, O I, 98); „Românii *au trebuință* astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj” (Bălcescu, S, 31); „*Am trebuință* de singurătate” (Eminescu, P II, 330); „*Având trebuință* de o jachetă, am intrat într-o prăvălie” (Ghica, O III, 409);

cădea

~ *de acord*, după fr. *tomber d'accord*: „sfârșeau totdeauna prin *a cădea de acord*” (Vlahuță, S II, 35);

~ în *apatie*, cf. fr. *tomber dans l'apathie*: „apoi iar cădea într-un fel de *apatie*” (Filimon, C, 43);

~ în *cursă*, după fr. *tomber dans un piège*: „Cei dintâi căzură în *cursă* magistrații” (Eftimiu, N, 117);

~ în *descurajare*, cf. fr. *tomber dans l'abattement*: „Când l-am întâlnit întâiași dată, eram căzut într-o *descurajare* așa de mare [...]” (Ghica, O I, 295);

~ în *întristare*, după fr. *tomber dans le malheur*: „se prefăcu că *cade* într-o adâncă *întristare*” (Filimon, C, 143);

~ la *picioarele cuiva*, după fr. *tomber aux pieds de qqn.*: „Și atunci ia hotărârea pe care n-a înțeles-o nimeni, nici măcar cel care îi *cădea la picioare* și îi declara că o iubește” (Preda, I, 56);

~ la *tristeță*, cf. fr. *tomber dans le malheur*: „Lipsind această ceremonie, Pomponescu *cădea la tristeță*, se simțea neglijat” (Călinescu, BI, 346); vezi, supra, *a cădea în întristare*;

~ pe *gânduri*, cf. fr. *plonger dans ses pensées*: „el însuși *căzu pe gânduri*” (Bolintineanu, ME, 231);

cere

~ *asentimentul cuiva*, după fr. *demander l'assentiment de qqn.*: „N-au decât, dar *să nu-mi ceară* și *asentimentul* meu și dacă din pricina asta o să pățesc și eu ca studentii ăia și or să mă dea afară din școală, sau să mă trântesc la examen, mă duc înapoi pe șantier și-i spun [...]” (Preda, I, 83);

~ *avizul* după fr. *prendre l'avis de qqn.*¹⁷⁰: „intendentul *cerea avizul*” (Papadat-Bengescu, D, 306);

~ *cuvântul*, după fr. *demander la parole*: „*Cer cuvântul* în chestie personală: m-a lovit la fes” (Caragiale, O II, 310);

~ în *căsătorie*, după fr. *demander en mariage*: „a avut nerușinarea de *a cere* pe fie-sa în *căsătorie*” (Filimon, C, 92);

~ o *explicație*, cf. fr. *demander une explication*: „asta nu s-a spus în bobot, cum ar crede criticul, și *cere o explicație* care va sluji domnului D. G. pentru alte articule” (Russo, P, 6); „căuta timpul priincios ca *să ceară o explicație* Elenei” (Bolintineanu, ME, 200);

~ *pardon*, după fr. *demander pardon*: „– Atunce *îmi cer pardon*” (Bolintineanu, ME, 139); „scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare către mamița și către frățiorul ei, prin care le *cerea pardon* de durerea ce le-o cauzează” (Caragiale, O II, 42);

~ *răzbunare*, după fr. *demander vengeance*: „trânțește-te de pământ și *cere răzbunare*, că eu iar îți dau palme” (Heliade, O III, 38);

~ *reparație*, după fr. *demander réparation*: „Afacerea ajunge la Constantinopol, unde ministrul Greciei aleargă în toate părțile, *cerând reparație* de la Poartă” (Ghica, O I, 117);

~ *satisfacție*, după fr. *demander satisfaction*: „mai ia o mie de lei pe lună în zadar, *cere satisfacție*, [...] că eu iar îți dau palme” (Heliade, O III, 38);

---

¹⁷⁰ Vezi DFF.

~ *scuze (a-și)*, după fr. *demander excuse*: „e de prisos a-mi cere scuze de îndrăzneala ce iau” (Bolliac, O II, 10);

~ *voie*, cf. fr. *demander la permission*: „cerea voie a se întrupe la arhon polcovnicul” (Heliade, O III, 169);

da

~ *a înțalege*, după fr. *donner à entendre*: „Ori dă a înțalege că dreptățile politice și țivile erau a se întinde preste tot” (Russo, P, 153); acest calc perfect a fost înlocuit ulterior de *a da de înțeles* – calc imperfect după același model: „«Fii mai hotărât», zise ea atunci zâmbind iarăși, dându-mi de înțeles că preocupări cum ar fi cea care m-a adus de pildă la ea, [...], sânt o piedică” (Preda, I, 158);

~ *asalt*, după fr. *donner assaut à*: „Din vreme în vreme acele coterii se unesc sau se coalizează, dau *asalt guvernului*, căutând să răstoarne ministerul care se agăța de putere” (Ghica, O III, 411);

~ *compt*, după fr. *rendre compte*: „moșia prospera din an în an, fără a fi dator proprietarul a da nimului *compt* nici despre veniturile ce lua, nici despre uzul lor” (Heliade, O III, 297);

~ *crezământ*, cf. fr. *donner créance*: „Noi însă *deterăm* mai mult *crezământ* raportului lui Albert Kiraly” (Bălcescu, S, 171);

~ *cuiva palme*, cf. fr. *donner une gifle à qqn.*¹⁷¹: „eu iar îți *dau palme*” (Heliade, O III, 38);

~ *cuvântul (a-și ~)*, după fr. *donner sa parole*: „nu mă condamnați până *nu-mi voi da cuvântul*” (Heliade, O III, 147);

~ *cuvântul cuiva*, după fr. *accorder, passer la parole à qqn.*: „acum aștepta să *i se dea cuvântul* și să-i demaște” (Preda, I, 82);

~ *demisia (a-și~)*, după fr. *donner sa démission*: „unii au fost depărtați, alții șicanați și paralizați astfel cum să-i aducă la nevoie spre *a-și da demisia*” (Heliade, O III, 271); „l-a asigurat Caragea că-și *va da demisia* după trei ani” (Ghica, O I, 140);

~ *dovadă de*, cf. fr. *faire preuve de*: „Tu-mi poți *da altă dovadă* de iubire” (Bolintineanu, ME, 35); „dragostea și credința despre care mi-ai *dat dovadă*” (Filimon, C, 60);

~ *dreptate*, după fr. *donner raison à qqn.*: „Toată societatea aplaudă și-mi *dete dreptate*” (Bolintineanu, ME, 61); „acest manuscript *dă dreptate* «României literare» (Russo, P, 105); „m-a trimis aici ca să ascult plângerile voastre și *să vă dau dreptate*, dacă veți avea” (Filimon, C, 81);

~ *iertăciune*, cf. fr. *accorder son pardon à qqn.*: „*Dau iertăciune* lui Gautier, căci nu cunoaște Soveja” (Russo, P, 242);

~ *în spectacol (a se ~)*, după fr. *se donner en spectacle*: „cinci ani *s-a dat în spectacol*, plângând ca un cojgogea măgar” (Cezar Petrescu, PG, 172);

~ *încredere*, după fr. *donner confiance*: „munca de fiecă zi, cu rezultate pozitive, care-i *dădea încredere* în forțele ei” (Agârbiceanu, D, 176);

~ *loc la*, după fr. *donner lieu à*: „Piesa a fost reprezentată în București sub titlul de «Rusaliile în satul lui Cremine» și *a dat loc la critici*” (Alecsandri, S, 137);

---

¹⁷¹ Vezi DRF, s.v. *palma*.

~ *lovitura decisivă*, după fr. *donner le coup décisif*: „a sosit timpul să *dea lovitura decisivă*” (Filimon, C, 143);

~ *măsura*, cf. fr. *donner la mesure*: „Tot acea influență dinafară a climei și a hranei *dete măsura* și gradul civilizației” (Russo, P, 62);

~ *o idee*, cf. fr. *suggérer une idée*¹⁷²: „vrând să *ne deie o idee* despre ignoranța șarlatanilor greci” (Kogălniceanu, O I, 65); „își deschise comorile uimitoarelor sale frumuseți, spre a ne *da o idee* perfectă de sublimitatea ei” (Filimon, C, 55);

~ *ocaziune*, cf. fr. *donner, fournir l'occasion*: „părea venită într-adins ca să *dea ocaziune* lui Păturică a arăta lumii duplicitatea și lașitatea caracterului său” (Filimon, C, 182–183);

~ *opinia* (*a-și* ~), după fr. *donner son opinion*: „eu *îmi dădui opinia* fără nicio scrupulozitate” (Bolintineanu, ME, 62); „nu l-ar sili o dată pentru totdeauna *a-și da opinia* sa asupra criticei de față” (Russo, P, 3);

~ *ordin*, după fr. *donner un ordre*: „atunci s-a *dat ordine* lui Silistra-Valesi [...] să trimită oștire” (Ghica, O I, 174);

~ *parola de onoare*, după fr. *donner sa parole d'honneur*: „*am dat parola de onoare* să nu-i spun numele” (Caragiale, O II, 73);

~ *părerea* (*a-și*~), după fr. *donner son avis sur qqch.*: „În alt capitol *îmi voi da* și eu *părerea* sau opinia mea” (Heliade, O III, 82);

~ *prilej*, cf. *fournir l'occasion*: „*ai dat prilej* celor de o aplicație cu tine a îndeplini ticăloșia soartei” (Kogălniceanu, O I, 85);

~ *probă de*, cf. fr. *faire preuve de*: „În loc de *a da probe de* mare capacitate în împrejurările grele în care au adus țara, ei pân-acum *au dat probe* numai de o micșurare de simțiri” (Alecsandri, S, 162);

~ *satisfacțiune*, după fr. *donner satisfaction*: „– Mă insulti, și *îmi vei da satisfacțiune*” (Bolintineanu, ME, 155); „În convențiunea încheiată s-a *dat* deplină *satisfacțiune* cererilor Rusiei” (Ghica, O I, 186);

~ *semn(e) de viață*, după fr. *donner signe de vie*: „Ridicarea lui Tudor fu deșteptarea nației: d-atunci începu a se forma partida națională; d-atunci țara începu a mai *da semne de viață*” (Bălcescu, S, 144); „Mă uitam în fața lui fără să știu ce să fac, nu mai *da neci un semn de viață*” (Eminescu, P II, 413); „Câtva timp *nu-mi dădu niciun semn de viață*” (Eftimiu, N, 62);

~ *semne de nerăbdare*, după fr. *donner des signes d'impatience*: „Mini, în adevăr, începuse a *da semne de nerăbdare*” (Papadat-Bengescu, FD, 52);

~ *semne de oboseală*, după fr. *donner des signes de fatigue*: „Ședeă ore întregi în picioare, fără a *da semne de oboseală*” (Călinescu, BI, 387);

~ *telefon*, cf. fr. *donner un coup de téléphone*. „de nu avea îndată la dispoziție un vehicul, *dădea telefoane*, trimitea servitorii [...]” (Călinescu, BI, 85);

~ *un aer* „a da impresia de...” a apărut probabil prin analogie cu expresii ca: *a avea aerul...*, *a lua un aer...*, în care *aer* este folosit cu sensul „aparență, impresie falsă” obținut prin calc semantic după fr. *air*: „părul pieptănat lipit pe spate și totdeauna tuns cu grije, ca să le *dea un aer sprinten*” (Camil Petrescu, P P, 71);

---

¹⁷² Vezi DFF.

~ *viața (a-și-)*, după fr. *donner sa vie*: „avu încă norocirea d-a-și da viața pentru credința sa” (Bălcescu, S, 134);

~ *voie*, cf. fr. *donner la permission*: „Cum ai dat voie a se tipări acel atac și cum slobozi a se tipări cel din urmă într-un chip ce atacă nu scrierea unui om, ci persoana lui?” (Heliade, O III, 36); „Poarta le *dete voie* să intre în țară” (Bălcescu, S, 61); „dumneata i-ai dat voie” (Heliade, O III, 35);

face

~ *autocritica (a-și ~)*, după fr. *faire son autocritique*: „să vă aud zicând: accept critica și-mi fac autocritica!” (Preda, I, 91);

~ *act de prezență*, după fr. *faire acte de présence*: „nu rămânea decât timpul de a face act de prezență” (Papadat-Bengescu, D, 367);

~ *aluzie*, după fr. *faire allusion*: „făcea aluzie la dânsul” (Filimon, C, 203);

~ *apel la*, după fr. *faire appel à*: „ar mântui-o încă dacă ei făcând un apel la dânsul l-ar fi interesat la pricina țarei” (Bălcescu, S, 76);

~ *atenție* după fr. *faire attention*: „datorie la care nu facem atenție” (Bolliac)¹⁷³;

~ *carieră*, după fr. *faire carrière*: „Înainte de unire, nici noi, intelectualii, nu ne dădeam copilele la școală la oraș pentru a trăi mai bine, pentru a se fericii sau pentru a face carieră” (Agârbiceanu, D, 18);

~ *complimente*, după fr. *faire de compliments à qqn.*: „îi făcu o mulțime de complimente” (Filimon, C, 85); „m-am crezut obligat a vă face complimente” (Alecsandri, S, 167);

~ *cunoștința cuiva*, după fr. *faire la connaissance de qqn.*: „Până a introduce pe cititori în mijlocul acestui cerc de desprivilegiați, ca să le facem cunoștința bărbaților și femeilor de care era compus, să vorbim de moșia boierească” (Bolintineanu, ME, 123); „Iată împrejurările ce m-a făcut și pe mine să-i fac cunoștință” (Ghica, O III, 439);

~ *cunoștință cu cineva*, după fr. *faire connaissance avec qqn.*: „gălbănași englezești, cu care sameșul ținutului cred că să va bucura a face cunoștință” (Asachi O I, 559); „iau un aer serios și, adică, trist când se salută, fie și într-un bal mascat, dacă s-a întâmplat a face cunoștință la îngropăciunea cuiva” (Heliade, O III, 58); „Mânele sale încă nu făcuseră cunoștință cu mânușele” (Kogălniceanu, O I, 97); „făcu cunoștință cu doamna S” (Bolintineanu, ME, 82); „să poată face cunoștință cu zece popoare și să călătorească totodată în Franța, Germania și în Orient” (Russo, P, 323); „El făcu cunoștință cu acea volubilă și caprițioasă principesă” (Filimon, C, 19); „Acel Filip făcuse cunoștință cu un impieगत al Porții” (Ghica, O I, 116); vezi și Preda, I, 36;

~ *curte*, după fr. *faire la cour à qqn.*: „Însă să faci astfel ca în zece zile să te iubească... Caută de-i fă curte” (Bolintineanu, ME, 192); „Pe vremea aceea nu era lucru lesne de a fi galant și nu fiecine îndrăznea a face curte” (Ghica, O I, 147);

---

¹⁷³ În legătură cu acest calc, vezi Gh. Bulgăr, *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, în CILRL, I, 99

~ *educație*, după fr. *faire l'éducation*: „trebuie să-i *fac educația*” (Caragiale, O II, 233);

~ *față*, după fr. *faire face*: „Ești cetățeană liberă, trebuie să-ți exerciți dreptul de a alege și de a fi aleasă, mâine poimâine, cine știe, te propun cetățeniei deputată, nu trebuie să știi *să faci față?*” (Preda, I, 103);

~ *furori*, după fr. *faire fureur*: „La Cameră nu i s-a auzit gurița. În baluri *face furori*” (Vlahuță, S II, 150);

~ *incursiune*, după fr. *faire une incursion dans un lieu*: „Până pe la 1826, cârjaliii *făceau incursiuni* prin țară și veneau până la barierele Bucureștilor tăind și părjolind” (Ghica, O I, 113);

~ *întrebare*, după fr. *faire une demande à qqn.*: „Făcu Caterinii *întrebări* de natură ce un vechi amic încă nu cutează a face unei fete” (Bolintineanu, ME, 139);

~ *naveta*, după fr. *faire la navette*: „- Dar era Jean, care *făcea* mereu *naveta* între noi și plaja mare” (Agârbiceanu, D, 112);

~ *o idee de(spre) (a-și-)*, după fr. *se faire une idée de*: „Unde să-l caut, pentru ca *să-mi fac o idee* esactă de geniul român” (Russo, P, 273); „abia ne vom putea *face o idee* despre trista stare în care se aflau ulițele Bucureștilor pe timpii aceia” (Filimon, C, 64); „Cele mai multe rătăciri și cele mai multe certe au provenit că încep a disputa oamenii pentru lucruri ce nu le cunosc încă bine, sau *își fac o idee* strâmbă de dânsule” (Heliade, O III, 62); „Căci Chimiță e ambițios cum nimeni nu poate *să-și facă idee*” (Vlahuță, S II, 106);

~ *o observare*, după fr. *faire une observation*: „Am *să-ți fac o observare*... ești prea ideal” (Bolintineanu, ME, 186);

~ *o scenă*, după fr. *faire une scène*: „Fata începu să-i *facă niște scene*” (Caragiale, O II, 42);

~ *o vizită*, după fr. *faire une visite*: „*să facă vizită* oficială locotenentului de domn” (Ghica, O I, 116); vezi și Preda, I, 50;

~ *onoarea*, după fr. *faire à qqn. l'honneur de*: „jurnalistica română mi-a *făcut onoarea* a se ocupa de mine” (Alecsandri, S, 138);

~ *plăcere*, după fr. *faire plaisir à qqn.*: „Bineînțeles! Dacă îți *va face plăcere*” (Agârbiceanu, D, 246);

~ *sânge rău (a-și ~)*, după fr. *se faire du mauvais sang*: „Oricum, *sânge rău* n-aveam de ce-*mi face*” (M. Caragiale, R, 37); „Ce *să ne facem sânge rău* cu ceea ce s-ar putea întâmpla?” (Călinescu, BI, 466);

~ *schii*, după fr. *faire du ski*: „am încercat să *fac schii*” (Holban, O, II, 28);

~ *semn*, cf. fr. *faire signe à qqn.*: „deschise ferestrele și *făcu* cu batista un *semn*” (Filimon, C, 56); „Ascultați...! marea fantomă *face semn*... dă o poruncă...” (Alexandrescu, O., I, 10);

~ *spirit(e)*, după fr. *faire de l'esprit*: „În restaurant erau o mulțime de cavaleri, probabil ai urbei, care *făceau spirit*, toți, cu atâta emulație, de parcă ar fi concurat la un premiu” (Ibrăileanu, A, 75); „În jurul nostru nemții râdeau în cascade, se înhionteau, cântau, *făceau spirite*, își consumau beția” (Holban, O, II, 181);

~ *tristă figură* „a face impresie proastă”, după fr. *faire triste figure*; „Nu cunoșteam pe nime, și credeam că *voi face tristă figură* în societatea asta” (Bolintineanu, ME, 72);

~ *un serviciu*, după fr. *faire un service*: „*făcea* românilor câte un mic *serviciu* în lumea gazetărească și teatrală, unde întreține relații favorabile” (Eftimiu, N, 14);

fi

~ *cuiva egal*, după fr. *être égal à qqn.*: „*Toate îmi sânt perfect egale...* declară omul, desprins de la nimicniciile terestre” (Cezar Petrescu, PG, 158);

~ *de părere*, cf. fr. *être d'avis que*: „*erau de părere* a se trage înapoi” (Bălcescu, S, 185);

~ *în curent*, după fr. *être au courant*: „Poate că prințesa proceda astfel față de o femeie ca s-o familiarizeze cu nenorocirea, sau pur și simplu credea că madam Ioanide *e în curent*” (Călinescu, BI, 354); astăzi este activă expresia *a fi la curent*, apărută după același model;

~ *în imposibilitatea de*, după fr. *être dans l'impossibilité de faire qqch.*: „Mai mult de jumătate de oră am conversat despre *imposibilitatea* în care *sântem* de a învăța ceva” (Acterian, J, 97)

~ *în primejdie*, după fr. *être en danger* (Bălcescu, S, 162);

~ *în stare să*, după fr. *être en état de*: „Accentu-i *era-n stare* un om să *fericească*” (Bolliac, O I p. 136); „numai proprietarii *vor fi în stare* a ne citi” (Bălcescu, S, 115); „Pătrurică *ar fi fost în stare* să dea contimporanilor să [...]” (Filimon, C, 40); „Mă face *să fiu în stare* de-a-mi jârfti viața pentru tine” (Eminescu, P II, 333);

~ *la capătul puterilor*, după fr. *être à bout de forces*: „în spital mi se întâmplase și mie o dată să gândesc așa și fusese ceva nespus de chinuitor ceea ce trăisem, fiindcă *eram la capătul puterilor*” (Preda, I, 228);

~ *legat de*, după fr. *être lié à*: „Dar poate că toate scăderile care o deziluzionaseră *erau strâns legate* de cele discutate în grupul acesta de tineri” (Agârbiceanu, D, 210);

~ *mâna dreaptă a cuiva*, cf. fr. *être le bras droit de qqn.*: „domnia-ta, care ești *mâna cea dreaptă* a măriei-sale” (Filimon, C, 94);

juca

~ *cărți*, cf. fr. *jouer aux cartes*: „bărbații își petrec *jucând cărți*” (Heliade, O III, 13); „niște prieteni de-ai lui *jucau cărți* la o masă” (Eminescu, P II, 507);

~ *un rol*, „a avea o influență”, după fr. *jouer un rôle*: „un personajiu foarte interesant, care are *să joace un rol* însemnat în această istorie” (Filimon, C, 64); „ușa s-a deschis iarăși marelui logofăt Aristarce, care între Mencikof și fostul vizir avea perspectiva *să joace un rol* politic însemnat” (Ghica, O I, 298);

lua

~ *act de*, după fr. *prendre acte de qqch.*: „Rog *să se ia act* de aceasta” (Caragiale, O II, 33); „I-am adus elogii, mințind, căci conștiința n-a putut *lua act* de *nimic*: Adela era prea aproape de mine” (Ibrăileanu, A, 94);

~ *apărarea cuiva*, după fr. *prendre la défense de qqn.*: „dumneata ai aflat-o aceasta de vină și *ai luat apărarea* în loc de izbire” (Heliade, O III, 35); „totuși *îi luai apărarea*, confirmând fără să-mi dau seama iertarea cu pricina” (Preda, I, 237);

~ *atitudine*, după fr. *prendre une attitude*: „să nu se zică mai pe urmă că n-a luat *atitudine* și nici să creadă cei de față că bâțâia de frică auzindu-mă cum vorbesc” (Preda, I, 164);

~ *avânt*, cf. fr. *prendre son essor*: „Cu Lazăr, cu domnia lui Gheorghe Ghica, [...], școala românească și-a luat *avântul*” (Ghica, O I, 260);

~ *interes* „a fi interesat”, după fr. *prendre intérêt*: „– Iată domnișoara Caterina... *ia* un mare *interes* a vorbi cu Elescu” (Bolintineanu, ME, 143);

~ *în considerare*, după fr. *prendre en considération*: „se plâng și nu li *se ia în considerare* plânsurile” (Bolintineanu, ME, 239);

~ *în întreprindere*, după fr. *prendre à l'entreprise*: „Cine e dator și nu poate plăti, care bancă se clatină, ce stațiune de nămol poate fi monopolizată, ce șosea poate *fi luată în întreprindere*” (Eftimiu, N, 196);

~ *în serios*, după fr. *prendre au sérieux*: „Te-a atacat, e adevărat, dar cine-l *ia în serios*?” (Călinescu, BI, 466); „Dar văd că *iau* lucrurile *în serios*... Știi că a început să-mi placă să scriu?...” (Camil Petrescu, P P, 90);

~ *în tragic*, după fr. *prendre au tragique*: „– Dar *ăsta a luat-o în tragic!* căci într-adevăr Ladima se autosugestionează într-un mod întristător” (Camil Petrescu, P P, 78);

~ *întâlnire*, după fr. *prendre rendez-vous*: „despărțindu-ne, spre dimineață, *am luat întâlnire* pentru seara următoare” (M. Caragiale, C, 61); „Dar n-are încă experiență politică! corectase doamna Vidianu, *luând întâlnire* cu Minetta la Sport Club pe a doua zi” (Papadat-Bengescu, D, 319);

~ *libertatea de...*, după fr. *prendre la liberté de...*: „îl consiliem mai bine ca să rumpă cu cititul de la această virgulă ce ni *luăm libertatea* d-a așeza mai groșcioară chiar aici” (Eminescu, P II, 453);

~ *măsuri* (*a se ~*), după fr. *prendre des mesures*: „*Măsurile* care *am luat* cu Vlad [...] sânt puternice și nimerite” (Asachi O I, 598); „eu sânt sigur că și acum am slujit țării, spre *a se lua măsuri* vrednice de guvernul nostru” (Heliade, O III, 38); „Afară de țările ce arătarăm în particular, nu e loc în Europa unde să nu se *fi luat măsuri* mai mult sau mai puțin energice” (Bălcescu, S, 112); „ei, șireții, *au luat măsuri* ca să nu lase nicio urmă despre nelegiuirile lor” (Filimon, C, 71); „și-i făcuse să *ia măsuri* crude în contra propagandiștilor” (Ghica, O I, 169);

~ *măsuri de prudență* a apărut fie prin calchierea unei expresii rezultate prin contaminația frazeologică dintre expresiile franțuzești sinonime fr. *prendre des mesures* și, respectiv, fr. *prendre des précautions*, fie prin analogie cu expresia *lua măsuri de precauție*¹⁷⁴: „Bine, doamnă, am înțeles, mai ales în situația dumneavoastră trebuie să *vă luați* toate *măsurile de prudență*” (Preda, I, 128);

~ *o baie*, după fr. *prendre un bain*: „bem răcoritoare, *luăm băi*, dejunuri à la fourchette, cafele, cognac, în socoteala lui Toma” (Caragiale, O II, 305);

~ *obicei*, cf. fr. *prendre l'habitude*: „făcuse pe domni *a lua obicei* a petrece o parte din iarnă în acest oraș” (Bălcescu, S, 204);

---

¹⁷⁴ În legătură cu această expresie, vezi *infra*, p. 245.

~ *parte la*, după fr. *prendre part à*: „*luau și ei parte la veselia obștească*” (Filimon, C, 96); „*Ipsilante spera să meargă la Hamburg, ca să se îmbarce să se ducă în Grecia, să ia parte la luptă*” (Ghica, O I, 178); „*Nu putem deci lua parte la dezbatere*” 38);

~ *proporțiuni*, după fr. *prendre des proportions*: „*De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s-ar închide școala, spre a nu lua proporțiuni mai mari*” (Caragiale, O II, 69);

~ *responsabilitatea (a-și ~)*, după fr. *prendre la responsabilité*: „*Îți spuneam de responsabilitatea pe care și-o ia*” (Călinescu B. I., 308);

~ *un aer...*, după fr. *prendre un air...*: „*Apoi luând un aer voios, adăogă: Voi să te învăț a minți*” (Bolintineanu, ME, 187); „*înainte de a începe eu vorba, ia un aer doctoral și începe o lungă disertațiune politico-umanitară*” (Ghica, O I, 302);

~ *(o) hotărâre(a)*, după fr. *prendre la décision*: „*il sili a lua o hotărâre*” (Bălcescu, S, 228); „*El își luase hotărârea de a deveni om mare*” (Filimon, C, 40); „*fapta ta de astă-noapte, dragostea și credința despre care mi-ai dat dovadă m-au făcut să-mi iau hotărârea*” (Filimon, C, 60);

~ *concediu „a-și lua rămas bun”*, după fr. *prendre congé*: „*Câtă putere îi trebui asupra-i ca să ia concediu de la cei de față, să surâză [...], să găsească pentru fiecare două vorbe plăcute, să strângă mâna Elenii și să plece!*” (Bolintineanu, ME, 181);

~ *cunoștință de...*, după fr. *prendre connaissance de qqch.*: „*Georgei Galea luă cunoștință de această decizie cu cea mai desăvârșită indiferență*” (Cezar Petrescu, PG, 156); „*Voi mai putea să mă prefac că pricep tot, dar că nu vreau să iau cunoștință de ceea ce am priceput?*” (Agârbiceanu, D, 238);

~ *curaj*, după fr. *prendre courage*: „*dacă se declară incapabilă de a avea ortografie și stil bun, atunci de unde a luat curajul de se mai prezenta pe arma publicității*” (Măiorescu, C I, 146); „*Roth, văzând că fug turcii dinaintea noastră, a luat curajiu, s-a întors, s-au pus și ei pe goana turcilor*” (Ghica, O I, 138);

~ *cuvântul*, după fr. *prendre la parole*: „*Cine a luat cuvântul*” (Caragiale, O II, 32); „*Într-o chestie mare voi lua cuvântul*” (Vlahuță, S II, 109); vezi și Preda, I, 81;

pierde

~ *capul*, după fr. *perdre la tête*: „*Trebuie să știi că am pierdut capul de bucurie*” (Bolintineanu, ME, 83);

~ *curajul*, după fr. *perdre courage*: „*asta nu este un cuvânt ca să ne pierdem curajul și să chemăm moartea*” (Bolintineanu, ME, 63);

~ *din vedere*, după fr. *perdre de vue*: „*Se adun basmalele, se fac un pachet mare, care se depune pe masă înaintea spectatorilor, fără a-l pierde din vedere*” (Heliade, O III, 447); „*documentele istorice pierd din vedere pe viteazul Radu din Calofirești*” (Bălcescu, S, 180); „*Să nu pierdem din vedere că acel ce ne-a dat viața nu ne era cu nimic dator*” (Bolintineanu, ME, 63); „*Lucrul important este acum ca această direcție mai bună să se ferească [...] de necuviința de a pierde din vedere, obiectul și de a discuta numai cu personalități*” (Măiorescu, C I, 133); „*Românii nu pot pierde din vedere că, ca națiune și ca stat, avem o misiune de îndeplinit*” (Ghica, O III, 451);

~ *încrederea (în sine)*, după fr. *perdre confiance (en soi)*: „Un june care a iubit pe o femeie cu credință și devotament și a fost răsplătit prin indiferență, ipocrizie și trădare, acela *pierde încrederea în femei*” (Filimon, C, 54); „Soldații noștri, care au luptat, cu atâta inimă în țările calde, sânt obosiți, descurajați, răpuși de viscole, de frig, de toate privațiunile... *Au pierdut încrederea. Marea armată!*” (Eftimiu, O XVI, 9); „Ca orice om care *a pierdut*, întrucâtva, *încrederea în sine*, deveneam filozof” (Eftimiu, N, 31);

~ *mințile (a-și ~)*, cf. fr. *perdre la raison*: „Bunățatea ce arăți către mine mă face *să-mi pierd mințile*” (Filimon, C, 121);

~ *nădejdea*, după fr. *perdre espoir*: „nu numai că vei *pierde nădejdea* de procopseala ta, la care mă gândesc de atâta vreme, dar te voi și pedepsi fără milă” (Filimon, C, 42);

~ *noțiunea timpului*, după fr. *perdre la notion du temps*: „Uneori *perdeau noțiunea timpului* și ajungeau la masă târziu” (Agârbiceanu, D, 228);

~ *sufletul (a-și ~)*, după fr. *perdre son âme*: „Și ce va folosi omului de va câștiga avuțiile lumii acesteia și *își va pierde sufletul?*” (Filimon, C, 203);

~ *timpul (a-și ~)*, cf. fr. *perdre du/son temps*: „oamenii științelor *nu-și putea pierde timpul* cu cărți din școala dezământată a Parisului” (Heliade, O III, 402); „– Ai văzut care este dama... este tânără, frumoasă... este ceva care trebuie să te atragă... *nu pierde timpul*” (Bolintineanu, ME, 192); „cineva poate să zică cu cuget împăcat că *nu și-a pierdut timpul în zadar*” (Filimon, C, 40);

~ *viața (a-și ~)*, după fr. *perdre la vie*: „păcat că *și-a pierdut viața* (Călinescu, BI, 598);

~ *vremea*, după fr. *perdre son temps*: „Mihai, fără *a pierde vremea*, căută a se folosi de acest ne-nsemnat agiutor” (Bălcescu, S, 192); „Eu, fără să *pierd vremea*, chem pe Caravasili și-i dau ordin să se ducă...” (Ghica, O I, 314);

prinde

~ *gustul*, după fr. *prendre goût à*: „*Am prins gustul* lucrurilor serioase (Eftimiu, N, 297);

~ *loc*, cf. fr. *prendre place* „se placer” (LEXIS): „Iscălitul se socotește în numărul acelora care gândesc cum că critica *nu ar prinde loc* în epoha de astăzi” (Russo, P, 3);

pune

~ *capăt*, cf. fr. *mettre fin à qqch.*: „Acestei stări de lucruri trebuia *să-i pun capăt*” (Eminescu, P II, 426);

~ *în aplicare*, după fr. *mettre en application*: „am avut ocaziunea de *a pune îndată în aplicare* învățăturile și povețele ce se găsesc în cartea ta” (Odobescu, P, 58);

~ *în evidență*, după fr. *mettre en évidence*: „materialul prim pentru confecționarea marelui roman, *pus în evidență*, cum se revine, într-un laborator de creator ordonat și metodic” (Cezar Petrescu, PG, 138)➤

~ *în fața faptului împlinit*, după fr. *meure qq. devant le fait accompli*¹⁷⁵: „sora dumneavoastră poate să se mute și *să-i pună în fața faptului împlinit*” (Preda, I, 3);

¹⁷⁵ ROBERT, s.v. *accompli*.

~ *în lucrare*, după fr. *mettre en œuvre*: „Aceste voiesc să le pui în lucrare” (Asachi O I, 596); „daca știa bine a pune în lucrare proverbul acela” (Heliade, O III, 67); „legea a venit de le-a pus în lucrare și în faptă” (Russo, P, 191); „Puneți în lucrare toate resorturile intelectuale și morale” (Bolliac, O II, 20); „Acum vom pleca spre a pune în lucrare planul meu” (Bolintineanu, ME, 179); „devine comunist fără știrea lui și începe a pune în lucrare această doctrină” (Filimon, C, 11); „legiuri înțelepte și prevăzătoare, pe cari și le pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată ca ceasornicul” (Odobescu, P, 51);

~ *în mișcare*, după fr. *mettre en mouvement*: „Este timpul ca poezia să se ocupe să puie în mișcare toate resorturile sale” (Bolliac, O II, 51); „se întrebau unde o să găsim douăzeci de legiști învățați și ispitiți cu cari să se poată pune în mișcare o asemenea înaltă instituțiune” (Ghica, O I, 123);

~ *în practică*, după fr. *mettre en pratique*: „simțindu-se culpabilă în conștiința ei [...] de a fi imaginat numeroase sisteme de a-l suprima, dar pe are nu încercase să le pune în practică, văduva Lotreanu găsi, totuși forța necesară de a-și striga nevinovăția” (Eftimiu, N, 120); „am să mă ocup de punerea în practică a acestui proiect” (Eftimiu, N, 61); vezi și Preda, I, 84;

~ *în primejdie* (a se ~), cf. fr. *mettre en danger*: „Acela care ar îndrăzni să arăte vro idee neatârnată se pune în primejdie de a vede pre gazdă că-i întoarce dosul” (Kogălniceanu, O I, 51);

~ *în regulă* (a se ~), după fr. *se mettre en règle*: „după ce se puseră în regulă, începură a suna mai întâi marșul zis al lui Napoleon și alte piese muzicale de recreațiune” (Filimon, C, 118);

~ *la /în curent*, după fr. *mettre qqn. au courant*: „Să te pună la curent: prințesa de Meklenburg s-a logodit cu ducele de Hessa, sau poate el e prinț și ea ducesă” (Ibrăileanu, A, 59); „Aimée se slujea de numele ei, fără măcar s-o pună la curent, știind-o fricoasă” (Papadat-Bengescu, D, 308); „prietenui Comșa n-a simțit niciodată nevoie să mă pună în curent cu chestiunile lui intime” (Cezar Petrescu, Î, II, 132);

~ *la indice*, după fr. *mettre à l'index*: „turcii erau puși la indice ca barbari și ca apărători cruzi ai creștinătății” (Ghica, O I, 166);

~ *la punct*, după fr. *mettre au point*: „nu și-a putut încă pune la punct situația” (Papadat-Bengescu, D, 351); „Calificativul lui Aimée, «donatoare», pusese totul la punct” (Papadat-Bengescu, D, 321); „După ce pun la punct treburile tatii, mă duc la Cairo” (Călinescu, BI, 153); „Într-o clipă mi-a părut rău de brutalitatea mea și am căutat acum, după ce mi se părea că pusese lucrurile la punct și stabilisem o înțelegere tăcută între noi, că nu trebuie să mai vie altădată – să repar puțin din răul pe care-l făcusem acestui trup cu nervii roși de suferință” (Camil Petrescu, P P, 11);

~ *pe scenă*, după fr. *mettre sur scène*: „vorbește-le de dâșii, cată vreun mijloc a îi pune pe scenă și vei vedea că frunțele se însuflețesc” (Heliade, O III, 437);

~ *punctul pe «i»*, după fr. *mettre les points sur les «i»*: „Și ca să punem puncturile pe «i», adăogim noi, acest sugrumător de ordinea publică, [...] este disfaimosul numit Berlicocò” (Heliade, O III, 211);

rămâne

~ *literă moartă*, după fr. *rester lettre morte*: „a înaintat o adresă încă din anul trecut 15 decembrie cu No. 4599, către d. primar local, dar și aceasta a *rămasese literă moartă*” (Caragiale, O II, 68);

~ *stăpân pe situație*, cf. fr. *rester maître de la situation*: „Din ziua aceea ei *rămaseră stăpâni pe situație*” (Vlahuță, S II, 95);

scăpa

~ *din vedere*, după fr. *perdre de vue* (frazologism redat și prin *a pierde din vedere*): „și îl urmărea de aproape, fără să lase *a-i scăpa din vedere* niciuna din faptele sale” (Filimon, C, 69);

~ *ocazia*, cf. fr. *manquer l'occasion*: „Poarta să căiește că *a scăpat ocazia* să facă în țară pašalâc” (Bălcescu, S, 84);

trage

~ *băgarea de seamă*, după fr. *attirer l'attention*: „această carte este foarte interesantă de vreme ce ți se pare că numai ea e vrednică de *a-ți trage băgarea de seamă!*” (Heliade, O III, 97); același model francez a fost redat și prin *a trage luarea aminte*: „Această scriere ce bate în moravurile și în defectele societății noastre din București, este menită a *trage luareaminte* a tuturor cetitorilor” (Alecsandri, S, 55);

~ *beneficiuri/ profit/ folos*, cf. fr. *tirer avantage, parti, profit de...*: „înțelegea cu cine are a face și ce *profit* poate să *tragă* de la dânsa” (Filimon, C, 65); „aveți drept să pretindeți, a întrebuința pământurile voastre și *a trage beneficiuri*” (Bălcescu, S, 117); „lucrat-au ei mai puțin în folosul celorlalți, fără plată, fără *să tragă* și ei cel mai mic *folos*” (Bălcescu, S, 118); „înțelegea cu cine are a face și ce *profit* poate să *tragă* de la dânsa” (Filimon, C, 65); „ceilalți nu se apără decât ca să *tragă foloase*” (Ghica, O I, 225);

~ *o concluzie*, după fr. *tirer une conclusion*: „În acest caz, Panaite, hotărât că nu-i român! *trase concluzia* Maximilian Ștaic” (Cezar Petrescu, PG, 95); „Nu te grăbi niciodată să *tragi concluzii* din câteva aparențe” (Agârbiceanu, D, 136);

~ *la tutun*, cf. fr. *tirer sur sa cigarette*: „*trag la tutun*, nu ca un tuc, ci ca patru” (Russo, P, 214);

trece

~ *prin gând*, cf. fr. *passer par la tête*: „Poate să-ți *treacă prin gând* că doamna cutare a cutezat să zică cutare lucru?” (Heliade, O III, 11);

~ *în revistă*, după fr. *passer en revue*: „după ce *trece în revistă* situația diferitelor state față cu războiul ce izbucnea, ajungând la Austria, îmi zice că această putere era elementul de cea mai mare importanță” (Ghica, O I, 302);

~ *sub / cu tăcere*, după fr. *passer qqch. sous silence*: „– Numele lui? – Iartă *a-l trece sub tăcere*” (Bolintineanu, ME, 291); „pomenește numai de Buhuș hatmanu, iar pe Miron îl *trece sub tăcere*” (Bălcescu, S, 51); „Mai sânt și alte speție de poeți, despre care îmi vor împluta oamenii, poate, pentru ce *i-am trecut sub tăcere*”

(Heliade, O III, 147); „însă toate răspunsurile, după obiceiul introdus la noi, erau pline de personalități, așa încât, din respect pentru publicitate, au trebuit să fie trecute sub tăcere” (Maiorescu, C I, 145); „Mai bine trec cu tăcerea sau îmi frâng pana decât să laud vitejiile și virtuțile unui om care n-a fost decât o secătură” (Ghica, O I, 164); vezi și Caragiale, O II, 51;

ține

~ în respect, după fr. *tenir qqn. en respect*: „obiect de artă pe care nu-l puteai molesta și care te ținea în respect” (Papadat-Bengescu, D, 305);

~ o conferință, cf. germ. *einen Vortrag halten*¹⁷⁶: „frate-meu, cred că-i fi citi și d-ta, s-a întors acum de la Paris și vrea să ție câteva conferințe la Universitate” (Vlahuță, S II, 123); „L-am rugat să ajungă la chestiunea care l-a adus la mine, fiindcă îmi închipuiam că n-a venit să-mi țină o conferință” (Cezar Petrescu, Î, II, 133);

Alte structuri verbale:

a acorda încredere, cf. fr. *faire confiance à quelqu'un* (fam.): „Noi nu putem a nu acorda poeziei poporane cel puțin tot atâta încredere ca și monumentelor scrise” (Hasdeu, Pa, 338);

a apuca o hotărâre, după fr. *prendre une décision*: „nu știam ce hotărâre să apuc” (Bolintineanu, ME, 53);

a arde de nerăbdare, după fr. *brûler d'impatience*: „Ardeam de nerăbdare să încep” (Eftimiu, N, 32);

a chema la ordine, după fr. *rappeler à l'ordre*: „Prezidentul trage clopotul și cheamă la ordine” (Caragiale, O II, 310);

a conserva tăcerea, cf. fr. *garder le silence*: „a avut bunul simț de a conserva cea mai profundă tăcere” (Hasdeu, Pa, 351); vezi, infra, *a păstra*, *a păzi tăcerea*;

a depune armele, după fr. *déposer les armes*: „O luasem numai cam repede și mă vedeam în curând silit să depun armele” (M. Caragiale, C, 45);

a găsi de bun „a aprecia”, cf. fr. *trouver bon*: „Toți ofițerii găsiră de bună această părere” (Bălcescu, S, 202);

a gusta fericirea, după fr. *gôûter le bonheur*: „eu nu cunoșteam ce fericire gustă acela care are o familie” (Bolintineanu, ME, 13);

a impune tăcere, după fr. *imposer silence*: „au putut pe trei zile impune tăcere pizmiilor religioase” (Russo, P, 93);

a întrece măsura, după fr. *combler la mesure*: „de data asta întrecuse orice măsură” (M. Caragiale, R, 34);

lasă să se facă, *lasă să se treacă*, după fr. *laissez faire, laissez passer*: „Amândoi acești publiciști mari apără principiul libertății economice al lui Adam Smith: *lasă să se facă*, *lasă să se treacă* (*laissez faire, laissez passer*)” (Ghica, O I, 229);

a lega cunoștință, după fr. *lier connaissance avec qqn.*: „vorbea bulgărește ca apa și legase cunoștințe cu neguțători de peste Dunăre” (Ghica, O I, 277);

---

¹⁷⁶ Vezi Theodor Hristea, *Criterii de diferențiere a formațiilor interne de împrumuturi*, AUB, 1973, nr. 1, 148.

a mișca până la lacrimi, după fr. *toucher qqn. jusqu'aux larmes*: „El pășea grav, sprijinindu-se în bățul său de cireș, străbătea încet aleile, fumând, oprindu-se uneori dus pe gânduri. Dar cari puteau fi ele ca, năpădindu-l, să-l miște până la lacrimi?” (M. Caragiale, C, 59);

a nu suferi întârziere, cf. fr. *ne souffrir aucun retard*: „spiritul public se agită asupra atâtor și atâtor cestiuni, toate «vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întârziere»” (Caragiale, O II, 38);

a păstra tăcerea, după fr. *garder le silence*: „Ea poate păstra tăcerea (o femeie are dreptul să tacă asupra vieții ei intime)” (Ibrăileanu, A, 45);

a păzi tăcerea, după fr. *garder le silence* „a păstra tăcerea”: „Tălmăciri, imitații, cercări, deși vrednice de laudă, nu alcătuiește o literatură, ș-ar fi păzit tăcere, dacă oareșcare socotinți judecătorești ale d-lui D.G. [...] (Russo, P, 3);

a pericola viața (a-și ~), cf. fr. *risquer sa vie*: „calomnia împreună cu dâșșii pe acei bravi care își pericolau viața spre a da țării drepturile ei cele vechi” (Filimon, C, 183);

a pescui în apă tulbure, după fr. *pêcher en eau trouble*; am înregistrat derivatul frazeologic *pescuitor în apă tulbure*: „trebuia să-l împingem noi de la spate să ia cuvântul și să se apere de diverși pescuitori în apă tulbure” (Preda, I, 129);

a-și recuceri cunoștința reprezintă o variantă a expresiei mult mai des întâlnite *a-și recăpăta cunoștința*, calchiată după fr. *repandre connaissance*: „Încătușat complet în coaja materială, trebuie să-și recucerească anevoie cunoștința de sine, să urmeze supus legile vieții materiale” (Rebreanu, AE, 17);

a ridica dreptul la cuvânt cuiva, cf. rus. *лишуть кого-нибудь слова*: „Tovarășe președinte, să se ridice dreptul la cuvânt la ăștia care bat câmpii” (Preda, I, 92);

a ridica părul pe cap cuiva, cf. fr. *faire dresser les cheveux sur la tête* (fig.): „Sânt glume fioroase, glume ce-ți încheagă sângele, glume ce-ți ridică părul pe cap” (Hasdeu, P, 342);

a ridica ședința, după fr. *lever la séance*: „[...] zise directoarea, ridicând ședința” (Agârbiceanu, D, 39); „Apoi ridică ședința tocmai când madam Farfara se întorcea din inspecție” (Călinescu, BI, 117); „Apoi, găsindu-se într-o surescitare nervoasă care l-ar fi împiedicat să continue interogatoriul, ridică ședința, urmând să afle pe alte căi un adevăr care de-altminteri sărea în ochi” (Eftimiu, N, 119);

a rupe relațiunile, cf. fr. *rompre les relations*: „Grecușorul, nemulțumit de o asemenea primire, [...] rupe relațiunile cu guvernul Moldovei” (Ghica, O I, 117);

a rupe tăcerea, după fr. *rompre le silence*: „după o meditație oarecare, rupe tăcerea” (Heliade, O III, 271); „unul din ei rupse tăcerea” (Filimon, C, 218); „Rup tăcerea, și, timid: – Frate, e adevărat că or să scază lefurile” (Caragiale, O II, 141); vezi și Preda, I, 5;

a salva aparențele, după fr. *sauver les apparences*: „E drept că Minette era ea însăși din cele mai compromise, printr-un fel de naivitate care o făcea să nu salveze aparențele” (Papadat-Bengescu, D, 335);

a sări cuiva muștarul, cf. fr. *la moutarde lui monte au nez*: „Ce e cu dumneata de-ți sare muștarul fără niciun rost, nu te uiți la el că e mare și într-o zi s-ar putea să-ți dea un brânci așa cum îl auziși și n-o să ai ce să-i mai faci?” (Preda, I, 66);

a schimba părerea, „a se răzgândi”, cf. fr. *changer d'avis*: „– Mă duceam la Bârlad; dar acum am schimbat părerea. Mă întorc la Iași” (Russo, P, 225);

a schimba vorba, cf. fr. *changer de sujet*: „Doamna Zamfira Popescu schimbă vorba, fără să se teamă de vreun sfârșit fatal” (Caragiale, O II, 41);

a se purta cu mânuși cu cineva, după fr. *prendre des gants avec qqn.*: „până și șeful se poartă cu ei cu mânuși” (Preda, I, 97);

a simți în siguranță (*a se ~*), după fr. *se sentir en sécurité*: „Părea că acolo s-ar fi simțit mai acasă, mai în siguranță” (Agârbiceanu, D, 57);

a simți trebuința, după fr. *sentir, ressentir, éprouver le besoin de* (qqch., faire qqch.), expresie redată și prin *a simți nevoia*, existentă și astăzi în uz: „În sfârșit și în Rusia, guvernul *a simțit trebuința* d-a merge înaintea acestei tendințe sociale” (Bălcescu, S, 112);

a spune drept, cf. fr. *dire vrai*: „eu atât îi respectez – ba să-ți spui drept: atât mi-e teamă de dâșii, – încât niciodată n-am îndrăznit [...]” (Heliade, O III, 19);

a tăia nodul gordian, după fr. *couper le nœud gordien*: „Cuvântul lui se compunea din afirmații scurte și răstite [...]. Sau din întrebări care tăiau nodul gordian” (Preda, I, 82);

a-și ucide timpul, după fr. *tuer le temps*, transpusă în română și prin *a-și omori timpul*: „Trebuie *a ucide timpul*, pentru ca să nu ne ucidă el pe noi” (Bolintineanu, ME, 70); „oameni care-șiucid timpul fiindcă n-au ce face cu el” (Cezar Petrescu, PG, 135);

a veni în sine, cf. fr. *revenir à soi*: „își vin curând în sine și încep a se lupta cu tărie” (Bălcescu, S, 190);

a veni la fapte, după fr. *venir à (un sujet, une question)*¹⁷⁷: „Fiindcă aveți așa de puțină încredere în prințipurile eterne, care sunt niște dovezi divine, să venim la fapte” (Bălcescu, S, 126);

4.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu condițiunea, după fr. *à condition*: „nu se poate dobândi decât *cu condițiunea* de a stabili între dâșii o solidaritate de interese” (Ghica, O III, 419);

cu orice preț, după fr. *à tout prix*: „plecat pe drumul de a deveni om mare *cu orice preț*” (Filimon, C, 10); „să potolească *cu orice preț* revolta acelei provincii” (Ghica, O I, 185); „vanitatea de a arăta popoarelor străine *cu orice preț*, chiar cu disprețul adevărului, că le suntem egali în nivelul civilizațiunii” (Măiorescu, C I, 148);

cu știință de cauze redă aproximativ expresia fr. *en connaissance de cause*: „tratată cu seriozitate și *cu știință de cauze*, de către conștiințiosul autor” (Odobescu, P, 20);

cuvânt de cuvânt, după fr. *mot à mot*: „toți rostesc fraze tâlcuite *cuvânt de cuvânt* pe acele din limbi străine” (Alecsandri, S, 8);

---

¹⁷⁷ Vezi ROBERT, 1996, s.v. *venir*, unde apare exemplul *Venons au fait**.

de bună voie, de bunăvoință, cf. fr. *de bon gré*: „vino cu noi *de bună voie*, să nu te silim” (Asachi O I, 526); „De unde dar curge oprirea vânzării cei *de bunăvoie*, și în locul ei prețuri hotărâte și păgubitoare?” Russo, P, 144); „Pe atuncea drumurile erau pline de călători *de bunăvoință* cu nădejdele deschise, inimile aprinse” (Russo, P, 134); „trebuia un om *de bunăvoință* să se sacrifice pentru ele” (Bolintineanu, ME, 31); „s-a vândut la Cochii vechi *de bună voia mea*” (Filimon, C, 166); „*de bună voia* lor trăieș esilați la vun sat spre a se iubi departe de zgomotul lumii”; „sarcina ce singură, *de bunăvoie*, și-o luase asupra-i” (Vlahuță, S II, 20);

de drept, după lat. *de jure*: „Această comisiune apoi să facă parte *de drept*, într-o societate istorică întinsă” (Bolliac, O II, 58);

din vreme în vreme, cf. engl. *from time to time*: „*Din vreme în vreme* acele coterii se unesc” (Ghica, O III, 411);

fără îndoială, cf. fr. *sans doute*: „Măi, *fără îndoială* că preferi, cum se vede treaba, mai bine de d. Victor Hugo” (Heliade, O III, 104); „poate că *fără îndoială* ai protimisi să-ți iei mai strălucitoare urmări” (Kogălniceanu, O I, 84); „aceea care a iscat cele mai multe patimi în țară este *fără îndoială* chestia de a face pe țăran proprietar” (Bălcescu, S, 107); „A fost *fără îndoială* un vânător inspirat” (Odobescu, P, 72); „–A critica este ușor; e greu a face mai bine. – *Fără îndoială*” (Maiorescu, C I, 119); „*Fără îndoială* că această stăruință n-ar rămâne atât de stearpă și de nefolositoare dacă deprinderea de cugeta s-ar fi putut introduce în obiceiurile amicului meu” (Vlahuță, S II, 38);

fără rușine, cf. fr. *sans honte*: „a despuia *fără rușine* capetele de operă ale lumii” (Odobescu, P, 93);

în adevărata sa însemnare, cf. it. *nel vero senso della parola*: „Aristocrația în sine, *în adevărata sa însemnare*, este sănătatea întăritoare...” (Heliade, O III, 230);

în consecință, după fr. *en conséquence*: „Nu pleacă trenul *fără măriile-voastră*... s-a dat ordin *în consecință*” (Caragiale, O II, 16);

în conștiință de lucru, după. fr. *en connaissance de cause*: „Nimeni însă nu poate pronunța acest titlu, *în conștiință de lucru*, dacă nu va citi «Ciocoi vechi» de d. Filimon” (Bolliac, O II, 57);

în cunoștință de cauză, după fr. *en connaissance de cause*: „le vom putea învinge, ori ne vom putea feri din fața lor, văzându-le și fiind deci *în cunoștință de cauză* și avertizați” (Preda, I, 276);

în fapt(ă), cf. fr. *en effet*: „deși în public se arăta că se ocupă cu pregătirea și adunarea oștilor și a armelor spre a le trimite lui Féhad, *în faptă* însă se silea cât putea de risipea toate pregătirile făcute” (Bălcescu, S, 157); „Nu spun că nu m-am purtat bine cu tine și că n-am fost călăuzit de cele mai bune intenții, dar *în fapt* am ezitat, fiindcă alții erau contra ta” (Preda, I, 6);

în fine, cf. it. *in fine*: „*în fine*, face totul și se pierde în prăpastia celor mai mari crime” (Filimon, C, 139);

în marș forcé redă parțial fr. *à marche forcée*: „a merge d-aci înainte *în marș forcé*” (Bălcescu, S, 232);

în multe priviri, după fr. *à tous égards*: „Prin această mică scriere imperfectă *în multe priviri* am vroit numai să arăt chipul și drumul ce ar trebui a să lua spre a se scrie o istorie” (Bălcescu, S, 24);

în principiu, după fr. *en principe*: „deși-l susținea *în principiu*, pe cât îi permiteau modestele lui puteri (Vlahuță, S II, 35);

în sânul familiei, după fr. *au sein de la famille*: „mi-aș petrece o zi pe săptămână *în sânul familiei*” (Preda, I, 220);

în scris, după fr. *par écrit*: „să i se dea *în scris* ofertele ce-i făcuse” (Filimon, C, 138);

în sfârșit, după fr. *enfin*; cf. lat. *in fine*: „*În sfârșit*, unele din dame hotărâri ca ...” (Kogălniceanu, O I, 55); „rămas bun *în sfârșit* acelor zâmbete femeiești” (Russo, P, 291); „Iată-mă, *în sfârșit*, ajuns la ținta dorințelor mele” (Filimon, C, 43);

în toate privirile, după fr. *à tous les égards*: „Această hotărâre este cea mai înțeleaptă *în toate privirile*, iar mai ales *în* privirea sănătății tale” (Alecsandri, S, 59);

în urmare, după fr. *en conséquence*: „este numită a trage luareaminte a tuturor cetitorilor și *în urmare* cred că nu poate figura mai bine aiure decât *în* «Bucovina»” (Alecsandri, S, 55);

încet câte încet, cf. engl. *slowly by slowly*: „Acei bătrâni, ce se născuseră *în* giubele și caftane, *încet câte încet* au părăsit lumea” (Russo, P, 39);

într-un cuvânt, cf. fr. *en un mot*, engl. *in a word*: „versurile îi sânt cam oloage, cam șchioape [...]: *într-un cuvânt*, idei ca acelea *în* niște versuri ce seamănă a proză stricată” (Heliade, O III, 137); „patimile, voința și, *într-un cuvânt*, tot ce constituie caracterul sunt atâtea cauze de inegalități” (Ghica, O I, 239);

la cea întâi vedere, după fr. *à première vue*, redat și prin *la prima vedere*: „oamenii carii, *la cea întâi vedere*, samănă a fi provinciali” (Kogălniceanu, O I, 68); „Experiența a dovedit de multe ori că un om a putut iubi o femeie *la prima vedere*, pentru calitățile morale” (Bolintineanu, ME, 161);

la ordinea zilei, după fr. *à l'ordre du jour*: „pasiunile politice erau *la ordinea zilei*” (Maioreescu, C I, 163); „Uite, a venit Zăuc-agă, a cărui interpelare este *la ordinea zilei*” (Caragiale, O II, 310);

la un moment dat, după fr. *à un moment donné*: „Fiindcă una e să ta iai după ce poate să zică cineva *la un moment dat* [...] și alta e să vezi cu ochii tăi” (Preda, I, 16);

mai presus decât toate, după fr. *par-dessus tout*: „Iar *mai presus decât toate*, societatea amicală ce ți se pregătește pentru un șir de luni întregi este cel mai sigur izvor de sănătate pentru tine” (Alecsandri, S, 60);

până la evidență, cf. fr. *à l'évidence*: „parfumurile cu care era stropită și mai presus de toate grațiosul aer ce avea *în* acea seară arătau *până la evidență* necesitatea ce avea ea de a încânta și ameți pe fanariot mai mult decât totdeauna” (Filimon, C, 143); „garantează *până la evidență* prin ea însăși” (Hasdeu, Pa, 362); „am esplicat *până la evidență* că *în* societățile libere nu există altă diferență între oameni decât aceea a îndeletnicirilor” (Ghica, O I, 243);

până la un punct, după fr. *jusqu'à un certain point*: „se poate zice *până la un punct* că nu există până-acum popor destul de luminat” (Ghica, O III, 450);

pe sub mână, cf. it. *sotto mano*: „încuraja și proteja această acțiune *pe sub mână*” (Ghica, O I, 212);

prin auz „din auzite”, cf. fr. *par ouï-dire*: „Cei mari vorbea [despre] femeii, vânat, amor, cai cărți, o limbă ce nu cunoșteam decât *prin auz*” (Kogălniceanu, O I, 59);

prin mijlocirea, cf. fr. *par le moyen de*: „contele Bezborotko, *prin mijlocirea* generalului de Ribas, îl îndupleca să meargă în Rusia” (Bălcescu, S, 74);

sub cuvânt (că), cf. fr. *sous prétexte que*: „scoase pe sofragiu și pe stolnic *sub cuvânt* de mâncătorie și puse în locul lor pe alții” (Filimon, C, 74); „Turcii cereau să li se remită Anapa *sub cuvânt că* ei posedau acest punct încă cu 20 de ani înainte [...]” (Ghica, O I, 186);

4.5. STRUCTURI PREPOZIȚIONALE

din punctul de vedere, după fr. *du point de vue*: „Acest bine singur se poate critica *din punctul de vedere* al regulilor așezate de pedanți sau *din punctul de vedere* al îmbrățișării ce află în public” (Bolliac, O II, 62); „Și marele logofăt și mitropolitul aveau dreptate... *din punctul lor de vedere*” (Hasdeu, Pa, 206), „vânătoarea, privită *din punctul de vedere* artistic al pasionaților” (Odobescu, P, 184);

față cu, cf. fr. *face à*: „*Față cu* această direcție a publicului român, noi nu putem crede că [...]” (Maiorescu, C I, 148); „trece în revistă situația diferitelor state *față cu* războiul ce izbucnea” (Ghica, O I, 302);

în cât privește, cf. fr. *en ce qui concerne*, redat și prin *în ceea ce privește*¹⁷⁸: „iar *în cât privește* libertatea socială [...] se cuvine a ține seamă de respectul libertății celorlalți” (Ghica, O I, 226);

în curs(ul) (de), după fr. *en cours de* sau *dans le cours de*: „Ce *în curs de* ani o mie a stătut în biruință” (Asachi O I, 13); – 1809; „De câte ori *în cursul* vieții mele / P-acest cotun fortuna săgeta” (Asachi O I, 504); – 1835; „*într-un curs de* doi ani săvârși atâtea fapte gigandioase” (Bolliac, O II, 8); „s-a tot îmborsădit *în cursul* timpului, până în zilele lui Vodă Știrbei” (Hasdeu, Pa, 342);

în privirea, după fr. *à l'égard de*: Această hotărâre este cea mai înțeleaptă în toate privirile, iar mai ales *în privirea* sănătății tale” (Alecsandri, S, 59);

în materie de, după fr. *en matière de*: „De ce, *în materie de* vânătoare, să nu hotărâm marginile posibilului?” (Odobescu, P, 65); „Am citit și am răscitit și am văzut că *în materie de* drept constituțional, nimini n-a atins chestia” (Caragiale, O II, 311);

în puterea „în numele, în virtutea”, cf. fr. *en vertu de*: „*în puterea* prieteniei, iartă-mi aceste nazuri de lăcomie literară” (Odobescu, P, 54);

privitor la, cf. fr. *concernant la*: „dechiarățiunile făcute în organul nostru de atâtea ori, *privitoare la* instituțiunea pompiarilor” (Caragiale, O II, 10).

4.6. STRUCTURI INTERJEȚIONALE

a revedere, după fr. *à revoir*: „Adio și *a revedere* cu sănătate” (Alecsandri, S, 166); „*A revedere* – te sărut, V. A.” (Alecsandri, S, 169); cf. „Atunci *à revoir!*” (Hasdeu, Pa, 160);

---

¹⁷⁸ Vezi Hristea, PE, p. 179.

la revedere, după fr. *au revoir*: „Ne despărțeam, urându-ne la revedere” (Ghica, O III, 443);

*

Pe lângă asemenea frazeologisme mai există o categorie aparte, de natură metaforică, asupra căreia a atras atenția cel dintâi Theodor Hristea. E vorba de îmbinări frazeologice de tipul:

încărcat de ani „bătrân”, format după modelul fr. *chargé d'années*: „Într-o sală-ntinsă printre căpitani,/ Stă pe tronu-i Mircea, *înărcat de ani*” (Bolintineanu, L, 42);

în floarea vârstei, expresie la baza căreia a stat tot o unitate frazeologică franceză, *à la fleur de l'âge*¹⁷⁹.

dimineața vieții „tinerețe”, după fr. *le matin de la vie*: „fără exagerare, o frumusețe rară, dar seamănă cu o floare ce în *dimineața vieții* sale se înclină melancolică” (Bolintineanu, ME, 13).

5. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE

Unitățile frazeologice prezentate în continuare vor fi clasificate în primul rând în funcție de specificul fiecăreia (nominală, verbală etc.), iar apoi în funcție de tipul de calc lexical produs în interiorul expresiei. Am considerat util să includem aici și acele expresii care conțin derivate sau compuse întâlnite și în afara frazeologismului respectiv. Rațiunea pentru care am procedat în acest fel este aceea că, în fapt, simultan cu traducerea expresiei, are loc și traducerea fidelă a termenului cu formă internă, ceea ce reprezintă condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un calc lexico-frazeologic. Pentru a nu încărca excesiv expunerea, ne rezumăm la a sublinia unitatea lexicală calchiată, ca și modelul care i-a stat la bază, de regulă fără alte mențiuni. De la acest principiu ne-am abătut, totuși, atunci când am considerat că sunt absolut necesare anumite precizări.

5.1. CALC FRAZEOLGIC + CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ

5.1.1. Structuri nominale

cale ferată, după fr. *voie ferrée*: „principalele linii de *căi ferate*” (Agârbiceanu, D, 56);

caz de conștiință, după fr. *cas de conscience*. „Aceștia erau căutătorii de probleme sufletești, de *cazuri de conștiință*” (Călinescu, BI, 459); „am examinat în adâncime *cazul său de conștiință*” (Eftimiu, N, 70); „A., văzând că mă podidesc lacrimile, a spus: «Hai să mergem. Văd că faci din asta *caz de conștiință*” (Acterian, J, 20);

---

¹⁷⁹ Vezi în acest sens Theodor Hristea, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, p. 16.

conștiință încărcată, după fr. *conscience chargée*, „din delicateta unei conștiințe încărcate nu cuteza să se însoare” (Papadat-Bengescu, D, 295);

învățământ primar, după fr. *enseignement primaire*: „Sântem la nici două decenii după unire și posturile în *învățământul primar*, ca și în cel secundar, sânt mai puține decât candidații la ele” (Agârbiceanu, D, 27);

învățământ secundar, după fr. *enseignement secondaire*: „Școli românești de *învățământ secundar* se deschisese în «Sfântu Sava» și în «Trisfetitele»” (Ghica, O I, 112); „În alte domenii ale vieții publice se poate să aibă dreptate. [...] Dar în *învățământul secundar* pentru fete, nu ar trebui să se plângă” (Agârbiceanu, D, 37);

învățământ superior, după fr. *enseignement supérieur*: „căuta să afle dacă e vreo mișcare în sensul modificării legii *învățământului superior*” (Călinescu, BI, 645);

lespede mormântală, după fr. *ierre tombale*: „scotând un plaivaz de tâmplar începu a face socoteli pe marginea *lespezii mormântale*” (Călinescu, BI, 117);

libertate de conștiință, după fr. *liberté de conscience*: „Instinctul funcționează în ciuda *libertății mele de conștiință*” (Călinescu, BI, 201);

metru pătrat, după fr. *mètre carré*: „Ce să facă alții mai tineri decât ei și care nu-și puteau plasa un *metru pătrat* de peisaj sau natură moartă?” (Eftimiu, N, 268);

om de afaceri, după fr. *homme d'affaires*: „voia să-mi ia piuitul de la început, cum se face între *oameni de afaceri*” (Eftimiu, N, 40);

pat suprapus, după fr. *lit superposé*: „adusese cam câte șase *paturi suprapuse* în fiecare odaie” (Preda, I, 79).

5.1.2. Structuri adjectivale

plin de învățăminte, cf. fr. *riche d'enseignements*

de prost-gust, după fr. *de mauvais goût*. „I se părea o comedie *de prost-gust*” (Călinescu, BI, 367).

5.1.3. Structuri verbale

atrage băgarea de seamă, după fr. *attirer l'attention*: „noi vom *atrage băgarea de seamă* a lectorilor noștri asupra stării morale...” (Filimon, C, 197); același model francez a fost reprodus în română și prin *a atrage atențiunea*: „Aceste sunete [...] *atraseră atențiunea* ciocoiului” (Filimon, C, 55); „*să atragă* mai mult *atențiunea* publică” (Filimon, C, 216). O variantă a acestor expresii o reprezintă *a atrage luarea aminte*, care însă nu mai poate fi considerată calc la Camil Petrescu, dat fiind faptul că expresia *a atrage atenția* se încetățenise în limbă încă din secolul trecut; locuțiunea substantivală *luare aminte* este folosită de autor din motive stilistice, pe când la scriitorii din epoca anterioară constituia o traducere a fr. *attention*: „*Să atrag luarea-aminte* a domnului, tot atât de reputat scriitor [...] era oarecum prea târziu, căci și mâncase jumătate din farfurie” (Camil Petrescu, P P, 37);

bate în retragere, după fr. *battre en retraite*: „Era limpede că nu mai putea *bate în retragere* pentru o sumă de bani, după ce fata lor primise invitația” (Agârbiceanu, D, 46);

despuia un scrutin, după fr. *dépouiller un scrutin*: „am fost numit membru al unei subcomisii de supravegherea și *despuiera scrutinului*, câteva sate mai încolo” (Preda, I, 101);

face întipărire „a impresiona”, după fr. *faire impression*: „La aceste vorbe, junele lăasă să iasă din pieptul său un suspin, care făcu multă *întipărire* boierului” (Filimon, C, 120), fr. *impression* < lat. *impressio*, derivat de la *imprimere* < *premere* „a apăsa, a presa”; rom. *tipar* „urmă, întipărire” < v. sl. *типаръ*;

întreține corespondență, după fr. *entretenir correspondance avec qqn.*: „Îi plăcea să *întrețină corespondența* cu el” (Agârbiceanu, D, 204);

lua cunoștință, după fr. *prendre connaissance de qqch.*: „Dacă din întâmplare cineva ar citi aceste pagini, n-aș vrea ca acel cineva să *ia cunoștință* de toate ascunzișurile, trapele și secretele mele” (Acterian, J, 94);

trage învățăminte, după fr. *tirer des enseignements*: „Ei, ce figuri am să le fac eu pe urmă o să audă și alții și o să tragă *învățăminte*” (Preda, I, 192);

vorbi cu subînțeleș, după fr. *parler par sous-entendus*.

5.1.4. Structuri adverbiale

cu sânge-rece, după fr. *de sang-froid*: „Ciocoiul suferi această umilire *cu sânge-rece* prefăcut” (Filimon, C, 209); „Dacă ne-ar fi iertat a fi în aceste momente *cu sânge-rece* [...] am afla că [...]” (Alecsandri, S, 159); „țăranul român privea *cu sânge-rece* și fără o umbră de invidie la curțile cele frumoase” (Hasdeu, Pa, 337); „– Ie, răspundea *cu sânge-rece* văcarul” (Eminescu, P II, 520);

fără precauțare, după fr. *sans préméditation*: „bătrânul fecior vorbise *fără precauțare*” (Papadat-Bengescu, D, 383);

în contratimp, după fr. *à contretemps*: „Îmbrățișarea Emiliei e însă aproximativă, *în contratimp*, pierzând contactul” (Camil Petrescu, P P, 58); *contratimp* < *contra* + *timp*, după fr. *contretemps*; cf. DN₃ unde termenul este comparat atât cu termenul fr., cât și cu it. *contratempo*. În italiană însă, sensul pe care acest cuvânt îl are este „întâmplare, obstacol (neprevăzut); piedică”, altul decât în română, unde, ca și în franceză, se referă la un „moment nepotrivit”.

la un moment dat, după fr. *à un moment donné*: „De remarcat imposibilitatea pe care o simte de a comunica și comunia cu oamenii [...]. Asta până *la un moment dat*” (Acterian, J, 89).

5.2. CALC FRAZEOLGIC + CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

5.2.1. Structuri nominale

aripa dreaptă, *aripa stângă*, după fr. *aille gauche, droite*; rom. *aripă* capătă sensul „parte laterală a unei armate, flanc”, pe care fr. *aille* îl are în plus: „1. *Aripa*

dreaptă – Cazacii – prin lac îi prin tunuri era tare în privința defensivă; 2. *Aripa stângă* – cavaleria – prin șes și prin număr era tare în privința ofensivă” (Hasdeu, Pa, 227);

capul Statului, după fr. *le chef de l'État*: „Capul Statului părăsește țara, nu se știe pe cât timp” (Hasdeu, Pa, 351);

cerc vicios, după fr. *cercle vicieux*: „Dar nu faptul că mă aflam într-un *cerc vicios* – dacă nu plecam, nu se putea divorța, dacă nu divorțam, nu-mi dădea spațiul locativ casă – mă preocupa pe mine în momentul acela” (Preda, I, 241);

curtea de apel, după fr. *la cour d'appel*: „Sânteți nepotul lui Mircea Galea, fostul președinte la *Curtea de Apel*?” (Cezar Petrescu, PG, 63); „El îi socotise întotdeauna pe aprozii de la tribunal și pe cei de la *Curtea de Apel* ca făcând parte din însăși instituția Justiției” (Agârbiceanu, D, 163);

egalitate de drepturi, după fr. *l'égalité des droits*¹⁸⁰: „Cea dintâi condiție a dezvoltării morale a unui stat, e existenței lui politice, e libertatea poporului și *egalitatea de drepturi*” (Bălcescu, S, 142);

lovitură de teatru, după fr. *coup de théâtre*: „Ispravnicul vorbi. *Lovitură de teatru*. Taina se răspândește” (Eftimiu, N, 112);

lua măsurii de precauțiune, după fr. *prendre des mesures*. În franceză mai există expresia *prendre de précaution*, cu același sens. Nu am reperat însă o expresie fr. **prendre des mesures de précaution*, care să explice rom. *a lua măsurii de precauțiune*. Prin urmare, cea mai bună explicație etimologică pentru această unitate frazeologică este contaminația frazeologică a celor două expresii franțuzești care s-au suprapus la un moment dat la un vorbitor român, cunoscător al limbii franceze. Deși pleonastică, se pare că expresia astfel rezultată s-a fixat destul de bine, astfel încât este destul de frecvent folosită în româna contemporană în forma *a lua măsurii de precauție*: „e bine să luăm niște *măsurii de precauțiune*” (Agârbiceanu, D, 225);

mijloace de comunicare publică, după fr. *moyens de communication publique*: „astfel o cere interesul nostru, astfel *mijloacele de comunicare publică*, canalurile, drumurile de fier (Bălcescu, S.a., 121); calcul semantic constă în faptul că *mijloc*, sub influența fr. *moyen*, desemnează „ceea ce servește pentru îndeplinirea unui anumit scop”;

mijloace materiale, după fr. *moyens matériels*: „nu poți trăi tot ce simți înalt și frumos dacă nu ești avut, dacă nu ai din belșug *mijloacele materiale*” (Agârbiceanu, D, 72);

mijloc de existență, cf. fr. *moyen d'existence*: „Era firesc ca acum, în țara românească unii dintre băieți să-și câștige alt *mijloc de trai*” (Agârbiceanu, D, 22);

pătură socială, după fr. *couche sociale*: „N-au ajuns aici deocamdată decât primele valuri pornite, fără nici-o selecție, din toate *păturile sociale*” (Agârbiceanu, D, 29);

pătură țărănească, *pătură conducătoare* au apărut, probabil, prin analogie cu *pătură socială*: „Cum se explică atâtea salturi de-a-dreptul din *pătura țărănească* în cea mai solidă *pătură conducătoare*?” (Agârbiceanu, D, 32);

---

¹⁸⁰ Vezi ROBERT, 1996, s.v. *égalité*.

trupul legilor sau *trup de legi*, după fr. *corps de lois* și pe care îl găsim atestat la Săulescu: „Făcu a se alcătui un codic de legi, cunoscut astăzi supt nume de *trupul legilor* lui Iustinian”¹⁸¹. Astfel, pentru că rom. *trup* și fr. *corps* au în comun sensul de „trup, corp al unei ființe”, cuvântul francez din sintagma respectivă a fost redat prin *trup*, termenul românesc dobândind astfel și sensul de „culegere, corpus, ansamblu”. Cuvântul *trup* apare folosit în secolul al XIX-lea și cu un alt sens, explicabil de asemenea prin calc semantic. Astfel, frazeologismul *trup de oaste/ostășesc* a apărut prin traducerea fr. *corps d'armée*. Aceeași identitate semantică parțială semnalată mai sus a dus la redarea lui *corps* prin *trup*, frazeologismul având sensul „unitate militară”. Cu acest înțeles apare la Bălcescu și la Negruzzi: „Strigă haiducii, husarii și tot *trupul ostășesc*” (Negruzzi, P.a, 76); „Mihai-Vodă, cu un *trup de oaste* alcătuit de români, ardeleni și cazaci, pripi de le ieși înainte la hotarul Țării Românești” (Bălcescu, S.a., 169). Același model francez apare la Bălcescu transpus și prin *trup de armie*: „doborâse la pământ mai mult de 300 000 turci și tătari, carii, în câteva rânduri și în deosebite *trupuri de armie*, în zadar se ispitiseră a-l stăvili” (Bălcescu, S, 256).

5.2.2. Structuri verbale

avea aerul, după fr. *avoir l'air de*: „trei inși cari *aveau aerul* a fi într-o stare de ebrietate patentă” (Caragiale, O II, 48); „Tineri eleganți, intram în cele mai vestite localuri de noapte, uitându-ne de sus la ceilalți clienți, *având aerul* de-a căuta pe cineva care ne-așteaptă” (Eftimiu, N, 261); „trebuie să ai *aerul* totdeauna sigur de tine” (Eftimiu, N, 15); „Femeia asta tânără și curioasă de viață și de stări sufletești mă scrutează neconținut, fără să aibă *aerul*” (Ibrăileanu, A, 50);

avea dreptul să, cf. fr. *avoir le droit de*: „Nu știu ce-o să se-întâmpale, de pot să se mai vază; / Căci nu au niciun *drept*” (Bolliac, O I, 127); „*avea drept* să judece în pricini de vini mari” (Bălcescu, S.a., 88);

da aerul (a-și ~), după fr. *se donner de l'air*: „După ce Păturică făcu tot ce putu ca să-și dea *aer* de om cinstit și cu durere de inimă de averea stăpânului său, el se înfățișă dinaintea lui și-i dete socoteala de toate măsurile ce luase” (Filimon, C, 75); „Dar avem de discutat cu acei adversari, mai numeroși decât s-ar crede, care în opinia lor intimă recunosc ca și noi greșelele criticate, însă își *dau aerul* de a le susținea din alte considerări” (Maiorescu, C I, 139); „Leonora, de nouăsprezece, brunetă, subțire, suferind de un ușor strabism, care-i *dădea* veșnic un *aer* de îngândurare [...]” (Ibrăileanu, A, 54).

face curte cuiva, după fr. *faire la cour à qqn.*: „Un om plăcut este și acela care *face curte* mamelor, spre a ave dritul de a face și fetelor” (Kogălniceanu, O.I, 35).

pierde inima, cf. fr. *perdre courage*: „Mihai, fără a *pierde inima* din această neizbândă, își culege puterile și din nou dă năvală asupra turcilor” (Bălcescu, S, 190); *inimă* este folosit cu sensul „curaj”, sub influența fr. *cœur* „cord; ardoare, curaj”.

---

¹⁸¹ Cf. DLR, s.v. *trup*.

5.3. CALC FRAZEOLÓGIC + CALC DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ + CALC DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ

5.3.1. Structuri verbale

a extrage o rădăcină pătrată, după fr. *extraire une racine carrée*: „știam să extrag o rădăcină pătrată și chiar să rezolv ecuații de gradul întâi” (Preda, I, 77). Calcul frazeologic constă în apariția unei noi unități frazeologice ca urmare a imitării modelului francez indicat. În interiorul acestei expresii, *extrage* reprezintă un calc lexical de structură morfemică, în vreme ce *rădăcină* din frazeologismul *rădăcină pătrată* prezintă un sens nou, explicabil prin fr. *racine*. În sfârșit, *pătrat* a apărut ca urmare a unui calc lexical de structură morfemică¹⁸².

6. CALCURI LEXICO-GRAMATICALE

Calcul lexical din interiorul acestui tip mixt de imitație poate fi atât de structură morfemică, cât și de structură semantică. Celălalt tip de calc, cel gramatical, poate consta în conversiune, în schimbarea regimului unui verb sau în folosirea unui substantiv *singulare tantum* la numărul plural.

6.1. CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ + SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

a) participiu > substantiv

conținut, după fr. *contenu*: „Iată conținutul caietului” (Călinescu, BI, 264); „Nu știam ce să răspund, nici n-am citit biletul, pentru că acum conținutul lui mi-era indiferent” (Camil Petrescu, P P, 7);

cunoscută, după fr. *connue*, apare folosit cu valoare substantivală în următoarele contexte: „Ele vorbeau, râdeau, se plimbau cu *cunoscutele* lor, iar ea, Ana, nu avea nicio *cunoscută*” (Agârbiceanu, D, 23); „Dar cine credeți că ar fi venit, dintre *cunoscutele* voastre, să vă spună cum trăiește?” (Agârbiceanu, D, 214); în franceză, *connue* este adjectiv și apare în contexte ca: *homme connu*. Este posibil ca transformarea adjectivului românesc în substantiv să fie rezultatul unei evoluții interne.

înamorat poate fi interpretat drept formă de participiu a lui *înamora*¹⁸³, fără a exclude posibilitatea formării sale după fr. *enamouré*, -e. Folosirea sa cu valoare substantivală se datorează în mod cert însă modelului francez: „o carte scrisă cu litere cabalistice, pe care *înamorații*, în vanitatea și egoismul lor, cred că o citesc și o înțeleg” (Filimon, C, 36);

întreținut, -ă „persoană căreia o altă persoană (de sex opus, cu care trăiește în concubinaj) îi asigură mijloacele de existență” reprezintă un calc lexical de

¹⁸² În legătură cu modelele acestuia, vezi *supra*, p. 169.

¹⁸³ Vezi DEX₂, s.v. *înamorat*.

structură morfematică după fr. *entretenu*, -e, redat, prin calc aproximativ, și în forma *ținută*¹⁸⁴; în același timp avem a face și cu un calc gramatical, deoarece din punct de vedere morfologic este vorba despre un substantiv rezultat din schimbarea valorii gramaticale a participiului vb. *întreține* (el însuși un calc după fr. *entretenir*), apărut ca urmare a imitării formei fr. *entretenue* (part. vb. *entretenir*) folosit atât cu valoare adjectivală, cât și substantivală: „o pepinieră din cele mai grațioase *întreținute* erau să asiste la sărbătoare” (Bolintineanu, ME, 278); „Dacă *întreținuta* vreunui boier cu trecere la curte și bogat se oprea cu butca dinaintea prăvăliei sale, el ieșea [...]” (Filimon, C, 65);

scris, sub influența fr. *écrit* < *écrire*, era folosit în secolul al XIX-lea cu valoare substantivală, având sensul „reclamație, raport în care se află nedreptatea”: „Prin *scrise* fac supărări” (Mumuleanu, C, 120). Și în acest caz ne aflăm atât în prezența unui calc lexical, care de data aceasta este semantic, cât și a unui calc gramatical, participiul *scris* devenind substantiv prin schimbarea categoriei lexico-gramaticale.

sinucisă, după fr. *suicidé*, participiul verbului *suicider*: „când noi ne-am transportat în localitate, *sinucisa* din strada Fidelității, d-ra Porția Popescu, se-ntorsese de la spital” (Caragiale, O II, 45);

ținută, după fr. *tenue*: „Zâmbetul lui, melancolia lui, căutătura, tonul, *ținuta*, mișcările” (Vlahuță, S II, 110); vorba și *ținuta* Minettei” (Papadat-Bengescu, D, 319); „*ținuta* sa impunătoare trezea respect” (Călinescu, BI, 332);

Un calc lexico-gramatical avem și în cazul lui *trimis*, folosit cu valoare substantivală și cu sensul „emisar, curier, sol”, după fr. *envoyé*, -e, part. vb. *envoyer*: „un *trimes* cu însărcinare de la pașa de Silistra să anunțe ca să vă vorbească” (Asachi O I, 591); „niște *trimiși* din partea garnizoanei Târgoviștei (Bălcescu, S, 228); „*Trămisul* domnesc se închină până la pământ” (Filimon, C, 21); „Dar în sală se arată / De la curte un *trimis*” (Bolintineanu, L, 58); „Prin *trimișii* noștri te-am înștiințat” (idem, 61); „acest *trimis* se închină și ieși” (Bolintineanu, ME, 116); „*Trimisul* turcesc sosi la Iași” (Hasdeu, Pa, 214); „Izbutise prin *trimișii* săi, Orlando și Lusioti, să ridice 280 000 de lire [...]” (Ghica, O I, 185).

b) verb la gerunziu > adjectiv

adormind, -ă, după fr. *dormant*, -e: „un fel de slăbiciune molatecă ce coprinsese toate mișcările ei ca *adorminde*, făceau ca ochii mei să se aprindă de-o dorință [...]” (Eminescu, P II, 380);

arzând, -ă, după lat. *ardens*, part. prez. al vb. *ardere*, fr. *ardent*, -e: „fruntea sa *arzândă*” (Bolintineanu, ME, 202); „o sărutare *arzândă* pe floare” (Eminescu, P II, 381); rom. *ardent* este explicat în DEX₂ prin împrumut din fr. *ardent*, despre care se precizează în LEXIS că provine din part. prez. al lat. *ardens*), în vreme ce DN₃ îl compară și cu lat. *ardens*;

crescând, -ă, după fr. *croissant*, -e: „*crescânda* popularitate” (Filimon, C, 137);

dominând, -ă, după fr. *dominant*, -e: „Intenția de a juca «Julius Caesar» revelă spiritul *dominând* în această organizație” (Călinescu, B I, 261);

---

¹⁸⁴ Vezi, *supra*, p. 83.

lipsind, -ă după fr. *manquant*, -e: „Prin bolțile ce reprezentau locul ferestrelor *lipsinde* erau trepte cu oale de flori proaspete” (Eminescu, P II, 476);

lucind, -ă, cf. fr. *brillant*, -e: „stelele *lucinde* ale cerului” (Odobescu, P, 55);

murind, -ă, după fr. *mourant*, e: „se uită la cavalerii cei frumoși cu ochi *murinzi*” (Kogălniceanu, O I, P. 39); „Nimic, răspunsă un glas *murind*” (Russo, P, 37); „- Tu n-ai auzit acea muzică divină, acel înger *murind*” (Eminescu, P II, 371);

născând, -ă, după fr. *naissant*, -e: „Istoria literaturii *născânde* a românilor” (Asachi, O. I, 6); „glorie abia *născândă*” (Heliade, O III, 144); „semne ale unui amor *născând*” (Filimon, C, 123); „țară slabă și *născândă* ca a noastră” (Bălcescu, S, 107);

râzând, -ă, după fr. *riant*, -e „*râzândă*: „Mi se părea că le văd pe toate trecând pe dinainte-mi, frumoase, vesele, triste, plânse, *râzânde*” (Negruzzi, P, 43); „Ș-o copiliță dulce, *râzândă*, grațioasă” (Bolintineanu, L, 89); „Caterina ieși atunci din cameră, fragedă și *râzândă*, ca florile ce răsăriseră în acea dimineață” (Bolintineanu, ME, 222); „Era mască *râzândă* și comică a unui suflet plin de ură” (Eminescu, P II, 416);

sângerând, -ă, după fr. *sanglant*, -e: „ridica cu o mână sabia și-și arăta cealaltă, truncheată și *sângerândă*” (Eminescu, P II, 444);

suferind, -ă, după fr. *souffrant*, -e: „ființe *suferinde*” (Asachi O I, 233); „astă sărmană garoafă se vede foarte *suferindă*” (Negruzzi, P, 33); „să lucreze la fericirea claselor uitate, *suferinde*” (Bălcescu, S, 125); „Se sculă din pat; dar slabă, *suferindă*” (Bolintineanu, ME, 312); „Acum o săptămână doamna N... era tristă și *suferindă*” (Alecsandri, S, 29); „umanitatea *suferindă*” (Caragiale, O II, 79); „Plăpând, bolnăvicios de mic, *suferind* într-una de friguri și de dureri de cap, stam zile-ntregi la fereastră” (Vlahuță, S II, 285);

tremurând, -ă, după fr. *tremblant*, -e: „mâni și picioare *tremurânde*” (Heliade, O III, 353); „Și tânăra fată se aruncă în *tremurânde* brațe a părinților” (Kogălniceanu, O I, P. 47); „La urmă, c-o mână *tremurândă*, apucă cordela verde” (Negruzzi, P, 45); „voce *tremurândă*” (Bolintineanu, ME, 169); „îl dede lui Păturică cu mâna *tremurândă*” Filimon, C, 60); „ținându-mă în *tremurânde* lor brațe” (Eminescu, P II, 363);

zâmbind, -ă, după fr. *souriante*: „față *zâmbindă*” (Hasdeu, Pa, 336).

Dintre formele calchiate citate, *suferind* a avut o evoluție particulară față de celelalte, în sensul că a ajuns să fie folosit și ca substantiv, probabil datorită unei întrebuintări mai frecvente¹⁸⁵. Destul de răspândită este și folosirea lui *crescând*, -ă, ca și a antonimului acestuia, *descrescând*, -ă, reperabile în sintagme de tipul *ordine crescândă / descrescândă*¹⁸⁶. Eventuala folosire în limba română actuală a oricăruia dintre gerunziile citate ar conferi contextului în care ar apărea o incontestabilă notă livrescă sau arhaică.

După cum se poate vedea din contextele în care apar, toate aceste gerunzii se comportă ca niște adjective, acordându-se în gen, număr și caz cu substantivele pe

¹⁸⁵ În legătură cu acest exemplu, vezi și Iorgu Iordan, LRC, p. 421.

¹⁸⁶ Vezi și *ibidem*, p. 421-422.

care le determină. Aceeași situație este specifică și pentru limba franceză, unde participiile prezente respective reprezintă adjective de origine verbală. În toate aceste cazuri ne aflăm, pe de o parte, în prezența unor calcuri lexicale, deoarece este vorba despre apariția unor cuvinte noi, și, pe de altă parte, a unor calcuri gramaticale, întrucât aceste cuvinte au apărut prin intermediul unui procedeu gramatical imitat după franceză.

Transformarea gerunziilor în adjective nu mai este un fenomen productiv în limba română contemporană, un argument în plus pentru a nu considera asemenea formații un fenomen firesc în evoluția sistemului lingvistic românesc.

Consemnăm și unele gerunzii care au devenit adjective, probabil sub presiunea analogică a celorlalte:

horăind: „mă simțeam fericit ca un rege asupra acelor camerazi *horăinzi*” (Eminescu, P II, 381);

leșinând: „voi care pozați ca eroii *leșinânzi* a romancierilor” (Eminescu, P II, 360);

șoptinde: „Astăzi toată ziua erau împreună, retrase, *șoptinde*” (Bolintineanu, ME, 173);

tăcândă: „Elena rămase *tăcândă*” (Bolintineanu, ME, 237);

După acest model a fost creat, probabil, și *nemurind*: „Dar prin versuri *nemurinde* a lui patimi încă-s vie” (Asachi O I, 49).

c) verb la gerunziu > substantiv

Similar cu transformarea participiilor active franceze în adjective s-a produs transformarea în substantive. Dat fiind faptul că la același scriitor am înregistrat exemple de ambele tipuri, este posibil să fie vorba tot de influență franceză, nefiind însă exclusă o evoluție internă de tipul: *gerunziu* > *adjectiv* > *substantiv*, în care doar prima transformare se explică prin franceză¹⁸⁷.

dormind, -ă, după fr. *dormant*, -e adj. și s.: „Zăresc o vânăta și lucie țeavă de pușcă ce părea a se-ndrepta în[spre] cei *dorminzi*” (Eminescu, P II, 411);

fugind, -ă, cf. fr. *fuyant*, -e: „Vuietul *fuginzilor* venea mai aproape” (Eminescu, P II, 414);

murind, -ă, după fr. *mourant*, -e¹⁸⁸: „Ascultați însă măcar debutul confesiunii, măcar primele vorbe ale *murindului* păcătos, măcar suspinele întrerupte, cu care începe, în așteptare ca ora supremă să-i smulgă din gâttej oribila exclamațiune: nu mai sunt!...” (Hasdeu, Pa, 347); „Afară era un timp posomorât și gemător ca gândirile *murinzilor*” (Eminescu, P II, 363); „ochii *murindei* se deschiseră și ea începu să cânte” (Eminescu, P II, 370); „*Murinda* cânta, dar ce fel!” (Eminescu, P II, 371);

d) adjectiv > substantiv

colectiv, cu sensul „grup de oameni” și devenit substantiv, după rus. *коллектив*: „Asta nu înseamnă să neg importanța *colectivului*” (Preda, I, 157);

---

¹⁸⁷ Vezi, în acest sens, Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC I, p. 275, care consideră că „o dată folosite ca adjective, câteva gerunzii au evoluat transformându-se în substantive, prin simplă articulare” (p. 175).

¹⁸⁸ Vezi și Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 24.

e) pronume > substantiv

eul, după fr. *le moi*, germ. *das Ich*: „Urez *eului* meu viitor să nu se plictisească ca *eul* meu prezent căci – mai știi? – asta l-ar putea determina să citească aceste pagini și atunci – nu mă-ndoiesc – ar fi de ce să moară de plictis” (Acterian, J, 63); „Senzație de vid în jurul meu și în mine, în «*eul*» meu” (Acterian, J, 74);

f) substantiv > adjectiv:

dreptunghe adj., după fr. *rectangle*, s. și adj.: „Fereștile *dreptunghe* strălucesc în soare” (Eminescu, P II, 526);

g) adverb > adjectiv

susă, cf. fr. *haut* adj. „înalt, superior”; adv. „sus: „fereastra *susă* a palatului era închisă” (Eminescu, P II, 360);

6.2. CALC LEXICAL DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ + SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

a) calc lexical de structură semantică + substantiv *singulare tantum* la numărul plural

aere, după fr. *airs*: „un fel de celebritate, pe care le o purta cu desfătare sub *aere* nepăsătoare” (Papadat-Bengescu, D, 294); „îl socotea infatuat, reclamagiu și prezumțios sub *aere* de modestie” (Călinescu, BI, 115); „Să cadă imprudentul de Toto cât prețuia orgoliul boieresc al celor ce le stricaseră viața cu *aerele* lor de regalitate ofuscată” (Eftimiu, N, 310); „Dar Adela e atât de pură, și, cu toate *aerele* ei de sfidare, e atât de bună!” (Ibrăileanu, A, 79); „Au *aere* de psiholog dezinteresat, îi detaliam calitățile” (Ibrăileanu, A, 73); „*Aerele* ei îi dezvăluiau calitatea sufletului, mai bine zis vulgaritatea” (Acterian, J, 26); „Te palpează, te sucesc, te răsucesc, te chestionează și iar te chestionează și toate astea cu *aere* importante” (Acterian, J, 70). Avem, așadar, un calc gramatical, constând în pluralul unui substantiv *singulare tantum* în limba română, și un calc lexical, respectiv semantic, care constă în sensul nou pe care termenul îl dobândește în această formă: „alură, aparență, înfățișare”.

Mențiuni speciale trebuie făcute în legătură cu *cadre*, pe care DEX₂ îl înregistrează sub același articol de dicționar cu forma de singular *cadru*. În opinia noastră, în cazul de față este vorba despre două unități lexicale distincte: *cadru*₁ „ramă în care se fixează o fotografie, un tablou; tablou, fotografie”, împrumutat din fr. *cadre* și care inițial a circulat în forma *cadră*, aceasta din urmă fiind astăzi o simplă variantă a celui dintâi; *cadru*₂, formă de singular extrasă din pl. *cadre* ce reprezintă atât un calc semantic, cât și unul gramatical, respectiv morfologic, după rus. *кадры*. Iorgu Iordan observă că o formă de plural *cadre* exista și înainte de 23 August 1944 „mai ales, dacă nu exclusiv, în formule de felul *cadrele armatei, cadrele magistraturii*¹⁸⁹, ceea ce-i permite să afirme că sensul „activ de bază al muncitorilor dintr-o organizație profesională sau de partid etc., în general, toți cei

¹⁸⁹ Iorgu Iordan, LRC, p. 107.

care creează într-un sector oarecare, având o anumită calificare” se datorează modelului rusesc. Observăm că semnificația pe care *cadre* o are în sintagmele surprinse de Iorgu Iordan este specifică fr. *cadre*. În LEXIS sunt înregistrate trei unități lexicale omonime, prima dintre ele având ca sens principal pe acela dat de noi pentru *cadru*₁, iar cea de-a treia înțelesul „membru al personalului care exercită funcții de conducere sau de control într-o antrepriză sau într-o administrație”, atestat la 1931, și „ansamblu de ofițeri și subofițeri care concură la comandamentul unei forțe militare și care este activ sau în rezervă”, sens înregistrat în 1796¹⁹⁰. Aceste două sensuri sunt specifice formei românești de plural *cadre*, despre care Iorgu Iordan spune că exista și înainte de 1944. Româna a împrumutat deci din franceză două cuvinte *cadru*, și nu unul singur, cel de-al doilea ajungând să fie întrebuițat în română mai ales la plural. Cu alte cuvinte trecerea de la polisemie la omonimie s-a făcut, în ceea ce privește această unitate lexicală, în franceză.

Peste cea de-a doua semnificație a lui *cadre*, pl. lui *cadru*₂, s-a suprapus cea datorată influenței rusești. Faptul că între aceste sensuri există anumite verigi ne determină să vorbim despre calc semantic. Folosirea acestui termen la plural justifică afirmația că el reprezintă în același timp și un calc morfologic, apariția unui singular *cadru* fiind ulterioară, fapt constatat și de Iordan: „Interesant este că s-a creat un singular *cadru*: *ne trebuie un cadru bun la instituția noastră*”¹⁹¹. Între *cadru*₁ și *cadru*₂, singular extras din *cadre* nu se percepe însă nicio relație semantică astfel încât separarea lor în lucrările lexicografice ar constitui nu numai un fapt firesc, ci chiar necesar.

Menționăm că și în limba rusă avem a face cu două unități lexicale distincte, așa cum rezultă din dicționarul lui Ojegov¹⁹², unde acestea apar înregistrate în articole separate, unul cu formă de singular și altul cu formă de plural.

„Mă gândeam la spusele inginetului Dan cu privire la felul cum au trecut unele din *cadrele* noastre prin liceu și universități” (Preda, I, 146).

b) calc semantic + schimbarea regimului unor verbe

A fugi apare cu un sens nou: „a evita, a se sustrage” și cu regim tranzitiv sub influența fr. *fuir*: „cu cât alții caută intrigi de amor, cu atâta eu *le fug*” (Kogălniceanu, O I, 69); „un om ce desprețuiește femeile, ce-i indiferent față cu ele, ce le *fuge* spre a se înamora în chipul lui propriu (Eminescu, P II, 470);

A tăcea apare folosit cu sensul „a ascunde, a tăinui”: „*tăcui* al meu nume” (Asachi O I, 517); „Dar eu nu pot *să vă tac* asemenea bucurie” (Asachi O I, 553); „mierarea este cum a putut să-i agiungă d-sale numai trii luni pentru *a tăce reviu*l «României literare»” (Russo, P, 108); „într-însul sta scris că eu, sub a mea răspundere, i-aș fi îndemnat a rosti unele pasagii, dar că ei, temându-se de urmări, *le-ar fi tăcut*” (Russo, P, 219) – 1855; „de ce *să tac pe poetul* de provincie” (Heliade, O III, 147); „eu *îl tac*, dumneavoastră *îl devinați*” (Heliade, O III, 148). Totodată este vorba aici și despre calc gramatical, respectiv morfologic, dat fiind

¹⁹⁰ LEXIS, s.v. *cadre*₃.

¹⁹¹ Iorgu Iordan, LRC, p. 107, nota 4.

¹⁹² S. I. Ojegov, *Словрь русского языка*, Moscova, 1989, s.v. *кадр*₁, *кадр*₂.

faptul că verbul capătă regim tranzitiv sub influența verbului francez a cărei sferă semantică a copiat-o. Inovația se înregistrează, sporadic și în secolul al XX-lea: „Oarecari nedumeriri pricinuite de confidențe Hilda *le tăcuse*” (Papadat-Bengescu, D, 339); „Trec peste viața casnică a acuzatului, plină de neregularități pe care *le tac* din considerații pentru ființe cu totul nevinovate” (Călinescu, BI, 322).

7. CALCURI FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE

Din această categorie am înregistrat un singur exemplu care să se explice exclusiv prin calc frazeologico-gramatical, ceea ce întărește afirmația lui Theodor Hristea că „acest tip de imitație este întâlnit mult mai rar decât tipurile anterioare”¹⁹³:

ape curgătoare, după fr. *eaux courantes*: „Oriîncotro mă întorceam, câmpii roditoare, munți înalți acoperiți cu păduri bogate în tot felul de soiuri de copaci, *ape limpezi, curgătoare și plutitoare, coborând de la munți*” (Ghica, O III, 407).

Expresia *ape atmosferice* a apărut, probabil, prin analogie cu *ape subterane*, (modelată după fr. *eaux souterraines*), sau cu altele asemănătoare, în care *apă*, elementul determinat, apare la plural: „pe de altă parte, subt *apele atmosferice*, auzul vieții îi fusese învăluit și pulsul ei slăbit” (Papadat-Bengescu, FD, 33).

8. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE

Expresia *a-și lua aere aristocratice* ar fi putut apărea prin analogie cu *a-și da aere*, nefiind exclusă totuși influența expresiei franțuzești *prendre de grands airs*, definită în ROBERT prin „faire l'important, le grand seigneur”: „Coriolan își aduse aminte că observase de mai multe ori la ea obiceiul acesta de *a-și lua aere aristocratice*” (Vlahuță, S II, 176); „Sânt interesante *aerele aristocratice* pe care *și le ia* în micile stațiuni «balneare» și «climaterice» toată lumea asta, și mai cu seamă femeile” (Ibrăileanu, A, 33); în situația în care acceptăm, totuși, o influență din afară, calcul este triplu: frazeologic, deoarece limba s-a îmbogățit cu o expresie nouă; lexical, pentru că *aer* are un sens care nu se poate explica în afara influenței fr. *air*; gramatical, mai precis morfologic, prin numărul plural al substantivului.

Și *însărcinat cu afaceri*, apărut prin traspunerea fr. *chargé d'affaires*, constituie un triplu calc. În 1845, când Bălcescu scria *Postelnicu Costandin Cantacuzino*, noțiunea respectivă era exprimată prin frazeologismul francez, pentru care autorul oferea traducerea într-o notă de subsol: „Prusia, Olanda și Englitera, care povățuiseră pacea și intraseră mijlocitoare, trimiseră acolo fiecare câte un ministru (*Chargé d'affaires*)” (Bălcescu, S, 68). Ulterior, la Ion Ghica, modelul respectiv este tradus prin *însărcinat de afaceri*, prepoziției *cu* fiindu-i preferată prepoziția *de*: „Manolache Arghiropol, fost dragoman și *însărcinat de afaceri* al

---

¹⁹³ Theodor Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, p. 27.

legațiunei eline” (Ghica, O I, 297); „Așa așteptam să se apropie ziua de examen când eram mic, sau inspecția *însărcinatăului de afaceri* când eram detașat” (Camil Petrescu, P P, 38). Calcul lexico-gramatical constă în conversiunea pe care o suferă *însărcinat*, sub influența fr. *chargé*, în vreme ce calcul frazeologic constă în apariția expresiei. Așadar, *însărcinat*, participiul verbului *însărcina*, modelat după fr. *charger*, devine substantiv, prin schimbarea valorii gramaticale, asemenea modelului său, constituind, totodată, și un calc lexical, întrucât presupune apariția unui nou cuvânt; în același timp este vorba și despre calc frazeologic, întrucât a apărut în limba română o nouă unitate frazeologică.

Expresia *persoane bine* a apărut, probabil, după fr. *des gens bien*: „mizeria *persoanelor bine* are alt punct de plecare decât a indivizilor de rând” (Călinescu, BI, 84); calcul gramatical constă în schimbarea clasei lexico-gramaticale a adverbului *bine*, devenit adjectiv sub influența fr. *bien*; este vorba, totodată, de un calc lexical, termenul astfel apărut având sensul adj. fr. *bien*, definit în ROBERT prin „convenable, comme il faut, distingué, en parlant des gens”.

Prin *mare ținută* este denumită „uniforma militarilor, uneori a elevilor din liceele militare, purtată la parade sau cu ocazia altor festivități”. Expresia are la bază fr. *grande tenue*: „l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de *mare ținută*” (Caragiale, O II, 233); schimbarea valorii gramaticale a formei de participiu a verbului *a ține*, sensul nou, pe care substantivul astfel apărut îl capătă, precum și expresia în sine constituie rezultatul unui triplu calc.

Termenului francezesc *tenue* îi este propriu și sensul „manière dont une personne est habillée; son aspect”, însușit, de asemenea, prin calc, de rom. *ținută* în expresii de tipul: *ținută elegantă*, copie fidelă a fr. *tenue élégante*; *ținută lejeră*, după fr. *tenue légère*.

În următoarele expresii, *ținută* are sensul de „ansamblu de obiecte de vestimentație și accesorii specifice unei activități sau ocupații; costum”, după fr. *tenue*: *ținută de voiaj* – fr. *tenue de voyage*; *ținută sport* – fr. *tenue de sport*; *ținută de seară* – fr. *tenue de soirée*; *ținută militară* – fr. *tenue militaire*. Așadar considerăm că și în aceste situații este vorba de calcuri triple după modelele francezești precizate.

II. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE TRADUCEREA TOTALĂ SAU PARȚIALĂ A ELEMENTELOR CARE INTRĂ ÎN ALCĂȚUIREA MODELULUI

Traducerea totală sau parțială a modelului presupune existența a două subtipuri de calc: *calcurile totale* și *calcurile parțiale*. Acestea vor fi prezentate în rândurile următoare în funcție de criteriul lingvistic și acela al clasei lexicale sau frazeologice, obținute prin calchiere.

1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ TOTALE

1.1. DERIVATE CU PREFIXE

conglăsuire, conlucra, conmesean, contopi, conviețui, convorbi, descrește, descrie, despune, destinde, dezbate₁, dezbate₂, dezgust, dezgusta, dezminți, încânta, încântat, innăscut, înscrie, înseamnă, însuflă, întredeschide, întreprinde, întrepune, întreru(m)pe, întresfășia, întretăia, întrețesută, întreține, întrevedea, întrevedere, întrevorbire, introduce, neajuns, neamic, neatârnaire, neatârnat, nemărginit, nemișcare, nemișcător, neomenos, neprevăzut, neputincios, nesimțitor, nesomn, precuvântare, prelucra, prevedere, subînțeles, sublocotenent, subscrie, subsemna, subsemnat, subțimpărți, subtilinat, subțscrie, supraadăuga, suprafață, supraîncărca, supranume, supranumi, supraom, supraomenesc, suprapământesc, supraprinde, suprapune, supravaghea, supraviețui, supraviețuitor, surăzător.

Cele mai multe dintre cele 70 de calcuri înregistrate în lista de mai sus sunt derivate cu prefixele *supra-* (13), *ne-* (12), *între* (11), sau *des-* (*dez-*; 9).

1.2. DERIVATE CU SUFIXE

aburos, așăzământ, călăresc, călărește, cărturărie, catifelat, ceresc, coborător, crescător, cruciat, crucificat, curgător, dănuitor, domnire, faptic, focar, fruntarie, furțișag, înainta, începător, întâime, întipărire, juneție, lăntui, mișcător, negreală, nouate, pânzărie, plângeroasă, ședință, semmala, semmalizare, semnatar, semnătură, seninătate, simțământ, simțământ, simțământ, simțământ, simțitor, trăsătură, trăsură, tundător, viitorime, visărie, ziar.

Au fost înregistrate 46 de derivate cu sufixe.

1.3. DERIVATE PARASINTETICE

conlucrător, descărna, descreierat, despărțământ, dezlăntui, dezmăsurat, deznodământ, dezvălu, împiciorongi, împumna, încântământ, încântător, încăpățâna, încarna, încrengătură, încrucișător, înfrunța, îngrășământ, înlăntui, împiciora, înrăuri, înrăurință, înrăurire, însămânța, însănuitor, însărcina, însărcinat, înstelat, întări, înțesta, înțestământ, întreprinzător₁, întreprinzător₂, întreprupător, învățământ, neînsemnător, subpământean.

Au fost înregistrate 37 de derivate parasintetice.

1.4. DERIVATE REGRESIVE

acuză, avânt, cânt, crez, înfrunt, simț.

Au fost înregistrate 6 derivate regresive.

1.5. COMPUSE

alt eu-însumi, anotimp, argint-viu, așa-numit, așa-zis, atotputernic, atotputinte, atotstăpânitor, atotștiință, atotștiitor, aurfaur, autoapreciere, automulțumire, binecrescut, binecuvânta, binecuvântare, binefăcător, binefacere, bineînțeles, binepriimită, binevenit, binevoi, binevoitor, binezice, bună-credință, bună-cuvântare, buna-cuviință, bunăstare, bună-vestire, bună-voie, bunăvoință, bungust, bunom, bun-simț, dreptunghi, fărădelege, fiucidere, împrejur-stare, împreună-lucra, împreună-lucrare, împreună-lucrător, înainte-mergător, înaintecuvânt, înainte-cuvântare, înaintemergător, jos-însemnat, mam'mare, mărinim, mărinimă, nou-născut, nou-venit, nu-mă-uita, omucidere, oraș-lumină, preaplin, primul-venit, propriu-zis, răucrescut, răufăcător, răuvoitor, rea-credință, revoință, sânge-rece, scurtcircuit, semicerc, semizeu, sinucid, sinucide, stat-major, subsemnat, sus-arătat, sus-numit, sus-pomenit, zgârie-nori.

Au fost înregistrate 74 de compuse, apărute prin calchiere totală.

1.6. COMPUSE PARASINTETICE

atotputernicie, bunomie, dreptunghiular, liber-schimbism, liber-schimbist, mărinimie, mărinimos, unsunător.

Au fost înregistrate 8 compuse parasintetice.

*

Analizând listele formate din calcuri lexicale totale, am constatat că, pentru unele modele, se înregistrează mai mult de o replică. În derivatul *consânge*, variantă a lui *consângean*, apărut după lat. *consanguineus* sau fr. *consanguin*, este ignorat sufixul, astfel încât rezultatul calchierii îl constituie un derivat cu prefix, în vreme ce respectarea întocmai a structurii modelului a condus la apariția unui derivat parasintetic. Se poate astfel spune că, pe lângă *calc parțial*, *consânge* reprezintă și un *calc imperfect*, mai precis *aproximativ* după modelele invocate. Pe lângă varianta literară *științific*, a cărei formă se explică prin apropierea fr. *scientifique* și a lat. *scientificus* de *știință*, a circulat și forma *știentiștic*, explicabilă prin influența grafiei celor două etimoane. *Inconștient* și *înconștient* au reprezentat, la rândul lor, un dublu rezultat pentru fr. *inconscient*, varianta neliterară astăzi explicându-se nu numai prin românizarea rădăcinii, ca și cealaltă, ci și a prefixului. La fel se explică varianta *introduce* pentru *introduce*.

Neexplicabil și *neexplicabil* se justifică prin originea multiplă a modelului. Astfel, *neexplicabil* trădează o influență din partea it. *inesplicabile*, în vreme ce varianta *neexplicabil* presupune traducerea parțială a lat. *inexplicabilis* și a fr. *inexplicable*.

În privința unor derivate care cuprind sufixul *-re* am luat în calcul posibilitatea ca, la apariția lor, să fi contribuit un model străin, francez sau/și latinesc, în a căror structură intră sufixul *-ion*, respectiv *-io*, *-ionis*. Către această concluzie ne trimite existența unor dublete de tipul *domnire* – *dominație*,

compunere – compoziție, contrazicere – contradicție, derâdere – deriziune, întipărire – impresiune etc.

Înrâurire se putea forma de la *înrauri*, nefiind însă exclus un calc după fr. *influence*, în care sufixul *-ence* să fi fost redat prin rom. *-re*, cum s-a întâmplat în *neatârnare*, modelat după fr. *indépendance*.

2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ PARȚIALE

Calcurile alcătuite dintr-o parte tradusă și alta împrumutată reprezintă fie derivate cu prefixe, derivate cu sufixe sau derivate parasintetice, fie compuse. Ceea ce rămâne netradus poate constitui fie un afix derivativ, fie rădăcina, fie un element de compunere. În funcție de aceste aspecte, vom ordona calcurile lexicale de structură morfematică prezentate mai sus:

2.1. DERIVATE CU PREFIX(E) ÎMPRUMUTAT(E) ȘI CUVÂNTUL-BAZĂ CALCHIAT

În prezentarea care urmează, au fost incluse și cuvintele supraprefixate¹⁹⁴, în care primul prefix atașat la cuvântul-bază, a fost împrumutat, în vreme ce al doilea afix de acest gen a fost reprodus prin corespondentul lui românesc:

absorbi, abstrage, abține, afacere, anticameră, aparține, circonscrie, circumvecin, combate, comesean, compătimi, complăcea, complângere, compune, compunere, conchide, concrește, concurge, confrate, confrunțațiune, consânge, conșcolar, consemn, consemna, consfinți, consimți, constrânge, consuna, contopi, conține, contraface, contrage, contrasemna, contrazice, contrazicere, conviețui, convinge, decădea, decurge, deda, deduce, dejuca, demers, denumi, depieri, deplânge, depreția, depune, derâdere, descompune, desemn, desemna₁, desemna₂, desperanță, deține, dezice, dezordin(e), dispărea, displăcea, dispune, distrage, expune, impune, inconștient, inconștiență, indispune, interpune, interzice, introduce, neconștiu, neconștiut, neconștiință, obține, parcurge, ponegri, preconcept, predispuce, predomină, preface, prefață, prejudeca, prejudecată, prejudeț, prenumăra, prescrie₁, prescrie₂, președință, președinție, presimți, prestabilit, preștiință, presupune, pretinde, prețiozitate, prevedea, prezice, propășire, propune, proscris, provorbă, reapărea, rechema, reculege, recunoaște, recurge, reda, reduce, refugit, regăsi, reieși₁, reieși₂, reînțoarce, reînvia, remușcare, renaște, renume, renumii, reproduce, reședință, resemna, resemnare, resimți, restabili, restrânge, reține, retrage, retrăi, revedea, rezice, sirnume, superpune, supune, surâde, surâs, surfață, surprinde, surveghia, surviețui, suscrie, susemna, susține, sustrage, traduce, transcrie, transpărea, transpune, tresări.

---

¹⁹⁴ În legătură cu acest aspect, vezi Ion Rizescu, *Supraprefixarea sau cumulul de prefixe*, în FCLR, II, p. 257–261.

La o analiză atentă a listei precedente, se observă că, în vreme ce prefixul rămâne netradus, baza derivativă este supusă, cel mai adesea, unei „românizări”. Nu întotdeauna însă calculul coincide cu românizarea. Pe lângă exemple ca: *afacere, concurge, deda, desemna, prescrie* etc., în care calculul se combină cu „românizarea”, există și termeni calchiați în a căror structură intră rădăcini de o altă origine decât cea a morfemului corespunzător al modelului. Este vorba despre: *circumvecin, conșcolar, consfinți, contopi, conviețui, desărcina, ponegri, preface, premergător, prescrie₁, propășire, regăsi, reieși₁, remușcare, retrăi*. Dintre acestea, două cuvinte au modele de o altă origine decât latino-romanică: *ponegri, preface*, în vreme ce trei dintre celelalte se explică, pe lângă un model latino-roman, și printr-unul germanic: *conșcolar, contopi, conviețui*. Numărul total al derivatelor parțiale cu prefixe este 146.

Derivatele în a căror structură intră prefixe identice cu cele din limba imitată, au fost incluse în categoria calcurilor parțiale, chiar dacă există în limba română cuvinte în care afixele respective sunt moștenite. Ne referim la prefixe ca: *a-*, *de-*₂, *de-*₃, care au întărit poziția în limbă a acestor afixe moștenite în structura unor termeni care continuă elemente latinești, sau se află în componența unor împrumuturi latino-romane.

Calcurile *contopi, conviețui* sunt parțiale, în ceea ce privește modelele oferite de franceză (*confondre*), respectiv latină (*convivere*) și totale, în privința modelelor oferite de germană (*zusammenschmelzen*, pentru primul calc, și *zusammenleben* pentru al doilea).

Și *sirnume* este un calc parțial, a cărui formă se explică prin încercarea celui care l-a creat de a reproduce pronunția franceză.

Dintre cele 147 de calcuri, mai numeroase sunt derivatele cu prefixele *re-* (28), *con-* (*com-*; 26), *pre-* (18), *de-*₃ (18) și *sub-* (*su-*, *sus-*; 11). Celelalte prefixe nu au mai mult de zece derivate.

Au fost luate în considerație și derivatele supraprefixate, cu cel de-al doilea prefix împrumutat, ca: *descompune, neconștiință, neconștiut, neconștiu*.

2.2. DERIVATE CU PREFIXUL CALCHIAT ȘI CUVÂNTUL-BAZĂ ÎMPRUMUTAT

descifra, despopula, dezbarca, dezgrada, înamora, înamorat, încasa, încentraliza, înnobila, înscena, întona, neaccesibil, neadmisibil, necapabil, necapacitate, necertitudine, necompatibilă, necomplet, neconfortabil, necultură, nedescifrabil, nedescriptibil, nedispensabil, neexplicabil, neexplicabil, neexperiență, neexpresiv, nefinire, neinteligibil, nemaculat, nematerial, nemensurabil, nemoralitate, nenumărabil, neofensiv, neoportun, neprescriptibil, nerealizabil, neregularitate, nereparabil, neresponsabil, nerevocabil, nerevizibil, nesalubru, nesens, nesperat, nestabilitate, nestingibil, nesuficient, netimporal, neumană, neviolabil, neviolabilitate, subcomisar, subcomisie, submarin, subprefect, subteran, supraalimentație, supranatural, supraumană.

Au fost înregistrate 61 de calcuri de acest tip. Atragem atenția asupra derivatului *nefinire*, în care este vorba atât de traducerea prefixului, cât și de echivalarea sufixelor fr. *-ité* și lat. *-itas, -itatis* prin rom. *-ire*.

2.3. DERIVATE CU SUFIXUL ÎMPRUMUTAT ȘI CUVÂNTUL-BAZĂ TRADUS

amicabil, auzibil, camerad, creștinism, curtezană, domniat, domnibil, fațadă, fieritate, ferozitate, fructieră, fundal, limbagiu, limbaj, limbistic, liniament, luminator, mijlocitor, mormântal, orășenie, pătrat, pumnal, punctual, neiertabil, semnal, semnalment, semnificativ, semnificație, senșual, siguritate, simțimântal, simțiment, simțibil, simțiment, simțualism, simțualist, științific, științific, unghiular, ușier, ziarist.

Calcurile parțiale, derivate cu sufixe, sunt mai puțin numeroase decât cele cu prefixe. Astfel, față de 142 de cuvinte derivate cu prefixe, reproduse parțial în limba română, numărul calcurilor care conțin un sufix împrumutat este 41. Cele mai numeroase derivate sunt cele cu sufixul *-al*: șapte. La acestea se mai adaugă alte trei derivate supraprefixate cu sufixele *-ment*: *semnalment*; *-ism*: *simțualism*; și *-ist*: *simțualist*; sufixul *-bil* apare în structura a patru derivate calchiate, *-itate* este inclus în trei calcuri parțiale, iar *-ism* apare în două calcuri.

2.4. DERIVATE PARASINTETICE

afacerism, amăsurat, asigura, compețitor, concetățean, confrunța, consângean, conșcolar, consimțământ, consimțământ, conștient, conștiincios, conștiință, contimpuran, contimporan, contravenient, contrazicător, desărcina, desemnator, devotament, nesăturabil, predominant, premergător, presimțiment, presimțământ, prevăzător, recunoscător, recunoștință, resimțământ.

Au fost înregistrate 29 de derivate parasintetice parțiale, cu prefix rămas netradus. Uneori este tradusă numai rădăcina, ambele afixe rămânând ca în limba de origine. Să se compare, de pildă, *afacerism* cu fr. *affaireisme, confrunțațiune* cu fr. *confrontation, conștient* cu fr. *conscient*.

2.5. COMPUSE DIN CUVINTE ÎNTREGI

binemerita, bun ton, cap-d'operă, clarobscur, clarvăzător, clarviziune, drum-de-fier, prim-ministru, scurt-circuit, vagon-pat.

2.6. COMPUSE CARE CONȚIN ELEMENTE DE COMPUNERE ÎMPRUMUTATE

locotenent, maltrata, manuscris, menține, patrulater, satisface, triumphi, triumphiular.

Cel mai adesea, la cele opt exemple înregistrate, elementul de compunere se află plasat pe prima poziție. Fac excepție *locotenent* și *patrulater*.

3. CALCURI FRAZELOGICE TOTALE

3.1. STRUCTURI NOMINALE

avere nemișcătoare, bărbat de gust, bărbat de încredere, binele obștesc, bolta cerească, bolta cerului, bună dispoziție, bună venire, bun venit, cameră de dormit, cameră de mâncare, câmp de bătaie, cântec de masă, cântece de lume, cap de masă, casa liftului, casă de cruțare, casă de întâlnire, călărimea ușoară, codru virgin, conștiință de sine, conștiință obștească, dimineața vieții, dinte de lapte, drept de viață și de moarte, drepturile omului, duhul legii, fînța adevărului, firul Ariadnei, foaie zburătoare, frământări de conștiință, grădină de vară, instinct de apărare, iubire de sine, dragoste de sine, încredere în sine, înger păzitor, joc de cuvinte, joc de lumini, jucărie de vorbe, judecătorii câmpului, linia întâi, linie de fier, lumea bună, lupta pentru viață, lupta vieții, luptă de clasă, mână de fier, martor tăcut, mulțumire de sine, muștrare(a) (de) cuget(ului), odaia de culcare, om cu duh, om de bine, om de inimă, om de lume, om de știință, origine sănătoasă, pădure virgină, piatră de mormânt, piatră mormântală, punct de plecare, punct de privire, punct de sprijin, punct de vedere, putere de convingere, putere judecătorească, rău de mare, sac științific, schimb de vederi, schimba aerul, scoarța pământului, semn de viață, semnalul de plecare, sfat de război, sfat popular, stare a lucrurilor, stare de lucruri, stare de război, stare sufletească, stare de suflet, stăpân pe sine, stăpânire de sine, stoarcere de bani, trup de oaste, uitare de sine, ultimul cuvânt, umbră de îndoială, veacul cel de aur.

3.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

de bună credință, de bună-venire, de bun-gust, de gust prost, de rea-credință, în floarea vârstei, în scris, încărcat de ani, pe o scară mare, sigur de sine.

3.3. STRUCTURI VERBALE

acorda încredere, aduce la cunoștință, aduce un concurs, apuca o hotărâre, arde de nerăbdare, arunca o lumină, arunca o privire, a-și da cuvântul, a-și da părerea, a-și da viața, atrage băgarea de seamă, avea un ochi asupra ceva, avea a face cu, avea bunul simț, avea ceva pe conștiință, avea conștiință de, avea cuvântul, avea dreptate, avea dreptul, avea în vedere, avea încredere, avea ochiu asupra ceva, avea pe cineva pe conștiință, avea trebuință de, cădea în cursă, cădea în descurajare, cădea în întristare, cădea la picioarele cuiva, cădea la tristețe, cădea pe gânduri, cere cuvântul, cere în căsătorie, cere răzbunare, cere voie, conserva tăcerea, da (un) semn(e) de viață, a nu da niciun semn de viață, a da a înțelege, da asalt, da crezământ, da cuiva palme, da cuvântul cuiva, da dovadă de, da dreptate, da iertăciune, da încredere, da loc la, da lovitura decisivă, da măsura, da prilej, da

semne de nerăbdare, da semne de oboseală, da un aer, da voie, face cunoștința cuiva, face cunoștință cu cineva/ceva, face curte, face față, face întrebare, face o observare, face plăcere, face sânge rău (a-și ~), face semn, fi de părere, fi în primejdie, fi în stare să, fi la capătul puterilor, fi legat de, fi mâna dreaptă a cuiva, găsi de bun, gusta fericire, impune tăcere, întrece măsura, lasă să se facă, lasă să se treacă, lega cunoștință, lua (o) hotărâre(a), lua apărarea cuiva, lua avânt (a-și ~), lua cunoștință de, lua cuvântul, lua în întreprindere, lua întâlnire, lua măsuri (a se ~), lua măsuri de prudență, lua o baie, lua obicei, lua parte la, lua un aer, mișca până la lacrimi, păstra tăcerea, păzi tăcerea, pericola viața (a-și ~), a pescui în apă tulbure, pierde capul, pierde curajul, pierde din vedere, pierde inima, pierde încrederea (în sine,) pierde mințile, pierde nădejdea, pierde sufletul (a-și ~), pierde timpul (a-și ~), pierde viața (a-și ~), pierde vremea, prinde gustul, prinde loc, pune capăt, pune în fața faptului împlinit, pune în lucrare, pune în mișcare, pune în primejdie (a se ~), pune la punct, pune punctul pe «i», a se purta cu mânuși cu cineva, recuceri cunoștința (a-și ~), a-și recăpăta cunoștința, ridică dreptul la cuvânt cuiva, ridică ședința, a ridică părul pe cap cuiva, rupe tăcerea, a-i sări cuiva muștarul, scăpa din vedere, schimba părerea, schimba vorba, simți în siguranță (a se ~), simți trebuința, a simți nevoia, spune drept, a nu suferi întârziere, trage băgarea de seamă, trage la tutun, trăi ca în sânul lui Avram, trece prin gând, trece sub/cu tăcere, ține o conferință, a se ține de cuvânt, ucide timpul, veni în sine, veni la fapte.

3.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu orice preț, cu știință de cauze, cuvânt de cuvânt, de bună voie, de bunăvoință, de drept, din vreme în vreme, fără îndoială, fără rușine, în adevărata sa însemnare, în consecință, în conștiință de lucru, în cunoștință de cauză, în fapt(ă), în multe priviri, în scris, în toate privirile, în urmare, încet câte încet, în sfârșit, într-un cuvânt, la cea întâi vedere, la prima vedere, mai presus decât toate, până la un punct, pe sub mână, prin auz, prin mijlocirea, sub cuvânt (că).

3.5. STRUCTURI PREPOZIȚIONALE

din punctul de vedere, față cu, în cât privește, în curs(ul) (de), în privirea, privitor la.

3.6. STRUCTURI INTERJEȚIONALE

a revedere, la revedere.

*

Existența mai multor frazeologisme pentru exprimarea aceleiași noțiuni are explicații diferite. Astfel, unele dintre frazeologisme provin din calchierea unor expresii sinonime. Este cazul structurilor nominale *bolta cerească* (după fr. *la voûte céleste*) și *bolta cerului* (după fr. *la voûte du ciel*). O altă explicație o constituie oscilația în alegerea între cuvinte sinonime din interiorul limbii: *pădure virgină / codru virgin* (după fr. *fôret vierge*), *punct de vedere / punct de privire*

(după fr. *point de vue*), *joc de cuvinte / jucărie de vorbe* (după fr. *jeu de mots*). Alteori, una dintre variante se explică printr-o traducere greșită. *A păzi tăcerea* a rezultat din traducerea improprie a fr. *garder*, din expresia *garder le silence*, care trebuia echivalat prin *păstra* în această combinație.

4. CALCURI FRAZELOGICE PARȚIALE

4.1. STRUCTURI NOMINALE

aer comprimat, anul grației, arta salonului, artele frumoase, bărbat de spirit, bărbat de stat, câmp de bătaie (batalie), Câmpii Elisei, Câmpiile Elisee, cap de listă, Capul Bunei Speranțe, casă de depuneri, casă de economie, centru atractiv, centru de gravitate, clasa conducătoare, clasa de jos, clasa de sus, clasa inferioară, clasa mijlocie, clasa superioară, companie de siguranție, concurs de împrejurări, consiliu de război, cornul abundenței / îmbelșugării, corp de armie, corp de oaste, corp străin, Curtea de casație, cuvânt de onoare, cuvânt de ordin(e), parolă d-ordine, cuvânt de spirit, doamnă de onoare, stare civilă, drept natural, duș rece, facultate de drept, frumoasele arte, grădină publică, greutăți materiale, guvern vremelnic, înalta societate, istoria firească, jocul cărților, jocul de cărți, judecător de instrucție, legile gravitației, legitimă apărare, libertate de spirit, licență în drept, limită de vârstă, lovire de stat, lovitură de stat, lumea materială, lungime de undă, mijloace de producție, minister de război, ministerul trebilor din afară, ministrul afacerilor străine, ministrul trebilor din afară, mod de viață, om de spirit, om de stat, ora H, orânduială publică, ordin de bătaie, ordin de zi, ordinea de zi, organizație de partid, părere publică, pian cu coadă, piatră kilometrică, prezență de spirit, proces de conștiință, profesii de credință, proiect de lege, puterea executivă, respect de sine, sală de așteptare, sală de mâncare, școală elementară, școală militară, școală normală, școala primară, școala publică, scoarța terestră, scrisoare de recomandare, șef de familie, semnal de alarmă, sensul datoriei, sexul slab, sexul tare, simț moral, simț practic, simțul realității, societate de binefacere, societate făcătoare de bine, societatea înaltă, spirit de contradicție, spirit de observație / observare, spirit întreprinzător, spirit lucid, spirit observator, științe naturale, strat social, tărie de caracter, tratat de pace, viață de familie, viață materială, viață politică, viață publică, viață socială, vorbă de spirit.

4.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

de primă necesitate, de spirit.

4.3. STRUCTURI VERBALE

aduce satisfacții, a-și da demisia, a-și da opinia, a-și face o idee de(spre), avea o vocație, avea ocazia, avea pretenție, avea recurs la, avea sentimentul că,

cădea de acord, cădea în apatie, cere asentimentul cuiva, cere o explicație, cere pardon, cere reparație, cere satisfacție, cere scuze (a-și ~), chema la ordine, da compt, da în spectacol (a se ~), da o idee, da ocaziune, da ordin, da parola de onoare, da probă de, da satisfacțiune, da telefon, depune armele, face autocritica (a-și ~), face (o) incursiune, face act de prezență, face aluzie, face atenție, face carieră, face complimente, face educație, face furori, face naveta, face o scenă, face o vizită, face onoarea, face schi, face spirit(e), face tristă figură, face un serviciu, fi cuiva egal, fi în curent, fi în imposibilitatea de, juca cărți, juca un rol, lua act de ceva, lua atitudine, lua concediu, lua curaj, lua interes, lua în considerare, lua în serios, lua libertatea de, lua proporțiuni, lua responsabilitatea (a-și ~), a o lua în tragic, pierde noțiunea timpului, pune în aplicare, pune în evidență, pune în gardă (a se ~), pune în practică, pune în regulă (a se ~), pune la /în curent, pune la indice, pune pe scenă, rămâne literă moartă, rămâne stăpân pe situație, rupe relațiunile, salva aparențele, scăpa ocazia, a tăia nodul gordian, trage o concluzie, trage profit, trece în revistă, ține în respect.

4.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu condițiunea, în fine, în marș forcé, în materie de, în moment, în principiu, în sânul familiei, la ordinea zilei, la un moment dat, până la evidență.

5. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE TOTALE

5.1. STRUCTURI NOMINALE

cale ferată, conștiință încărcată, lespede mormântală, pat suprapus, aripa dreaptă, aripa stângă, trupul legilor, trup de legi, trup de oaste/ostășesc.

5.2. STRUCTURI ADJECTIVALE

plin de învățăminte, de prost-gust.

5.3. STRUCTURI VERBALE

atrage atențiunea, atrage băgarea de seamă, bate în retragere, a extrage o rădăcină pătrată, face întipărire, lua cunoștință, trage învățăminte, vorbi cu subînțeleș, avea aerul, avea dreptul să, da aerul (a-și ~).

5.4. STRUCTURI ADVERBIALE

cu sânge-rece, fără precugetare, în contratimp.

6. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE PARȚIALE

6.1. STRUCTURI VERBALE

despuia un scrutin, întreține corespondență.

6.2. STRUCTURI NOMINALE

caz de conștiință, învățământ primar, învățământ secundar, învățământ superior, libertate de conștiință, metru pătrat, curtea de apel, lua măsuri de precauțiune, lovitură de teatru, mijloc de existență, mijloace materiale, pătură socială, capul Statului, cerc vicios, egalitate de drepturi, trup de armie, mijloace de comunicare publică, la un moment dat.

7. CALCURI LEXICO-GRAMATICALE TOTALE

arzând, -ă, crescând, -ă, dormind, -ă, fugind, -ă, înamorat, întreținut, lipsind, -ă, lucind, -ă, murind, -ă, născând, -ă, răzând, -ă, sângerând, -ă, sinucisă, suferind, -ă, tremurând, -ă, ținută, zâmbind, -ă.

8. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE TOTALE

a avea aerul, a-și da aer, a-și da aere, a-și lua aere aristocratice, însărcinat cu afaceri, mare ținută, persoane bine, ținută de seară.

9. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE PARȚIALE

datele problemei, ținută elegantă, ținută lejeră, ținută de voiaj, ținută sport, ținută militară.

III. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE GRADUL DE FIDELITATE A COPIEI FAȚĂ DE MODEL

Sunt susceptibile a intra în această categorie acele tipuri de calc, stabilite potrivit criteriului lingvistic, în care este vorba despre o imitație care afectează modul de aranjare a morfemelor într-un derivat sau compus, ori a cuvintelor dintr-o

expresie frazeologică. Prin urmare, vorbim despre calcuri *perfecte*, *imperfecte* sau *aproximative* în ceea ce privește *calcul lexical de structură morfematică* ori *calcul frazeologic*, precum și tipurile mixte de calc în alcătuirea cărora intră unul dintre calcurile menționate.

1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ PERFECTE

absorbi, abstrage, abține (a se ~), aburos, afacere, afacerism, amăsurat, amicabil, anticameră, aparține, argint-viu, așa-numit, așăzământ, aurfaur, autoapreciere, automulțumire, auzibil, binecrescut, binecuvânta, binecuvântare, binefacere, binefăcător, bineînțeles, binemerita, binepriimită, binevenit, binevoi, binevoitor, binezice, bun ton, bună-credință, bună-cuvântare, bunăstare, bună-vestire, bună-voie, bunăvoință, bun-gust, bunom, bunomie, bun-simț, camerad, cap-d-operă, catifelat, călăresc (adj.), călărește (adv.), cărturărie, ceresc, circonscrie, circumvecin, clarobscur, clarvăzător, clarviziune, coborător, combate, comesean, compătimi, compețitor, complângere, complăcea (a se ~), compune, compunere, concetățean, conchide, concrește, concurge, confrate, confrunta, confrunțațiune, conglăsuire, conlucra, conlucrător, commesean, consângean, consemn, consemna, consfinți, consimțământ, consimțământ, consimți, constrânge, consuna, conșcolar, conștient, conștiincios, conștiință, contimporan, contopi (a se ~), contraface, contrage, contrasemna, contravenient, contrazicător, contrazice, contrazicere, conține, conviețui, convinge, convorbi, crescător (s.), creștinism, cruciat, crucificat, curgător, curtezană, dănuitor, decădea, decurge, deda, deduce, dejuca, demers, denumi, depieri, deplânge, depreția, depune, derâdere, desârcina, descârna, descifra, descompune, descreierat, descrește, descrie, desemn, desemna₁, desemna₂, desemnator, despărțământ, desperanță, despopula, despune, destinde, deține, devotament, dezbarca, dezbate₁, dezbate₂ (a se ~), dezgrada, dezgust, dezgusta (a se ~), dezice, dezlântui, dez măsurat, dezminți, deznodământ, dezordin(e), dezvălui, dispărea, displăcea, displăcere, dispune, distrage, domniat, domnibil, domnire, dreptunghi, dreptunghiular, drum-de-fier, expune, faptic, fațadă, fieritate, fierozitate, fiucidere, focar, fructieră, fruntarie, fundal, furțișag, impune, inconștient, înconștient, inconștiență, indispuce, interpune, interzice, introduce, împrejur-stare, împreună-lucra, împreună-lucrare, împreună-lucrător, împumna, înainta, înainte-mergător, înainte-cuvântare, înaintemergător, înamora (a se ~), înamorat, încânta, încântat, încântământ, încântător, încarna, încasa, încăpățâna (a se ~), începător, încengătură, înfrunt, înfrunta, îngrășământ, înlântui, înnăscut, înnobila, înrâuri, înrâurință, înrâurire, însânui, însânuiitor, însămânța, înscena, înscrie, însemn, însufla, întări, întipărire, întona, întredeschide, întreprinde, întreprinzător₁, întreprinzător₂, întrepune, întreru(m)pe, întrerupător, întresfâșia, întretăia, întrețese, întreține, întrevedea, întrevedere, întrevorbire, introduce, înțesta (a se ~), înțestământ, învățământ, jos-însemnat, juneție, liber-schimbism, liber-schimbist, limbagiu, limbaj, limbistic, liniament, locotenent, maltrata, manuscris, mărinim, mărinimie, mărinimos, menține, mijlocitor, mormântal, -ă, neaccesibil, neadmisibil, neamic, neatârnare, neatârnat,

necapabil, necapacitate, necertitudine, necompatibilă, necomplet, neconfortabil, neconștiință, neconștiu, necultură, nedescifrabil, nedescriptibil, nedispensabil, neexplicabil/neexplicabil, neexperiență, neexpresiv, nefinire, negreală, neiertabil, neinteligibil, neînsemnător, nemaculat, nematerial, nemărginit, nemensurabil, nemișcare, nemișcător, nemoralitate, nenumărabil, neofensiv, neomenos, neoportun, neprescriptibil, neprevăzut, neputincios, nerealizabil, neregularitate, nereparabil, neresponsabil, nerevocabil, nerezystibil, nesalubru, nesăturabil, nesens, nesimțitor, nesperat, nestabilitate, nestingibil, nesuficient, netimporal, neumană, neviolabil, neviolabilitate, nou-născut, noutate, nou-venit, obține, omucidere, oraș-lumină, orășenie, pânzărie, parcurge, patrulater, pătrat/patrat, plângeroasă, ponegri, preaplin, preconceput, precuvântare, predispuce, predomni, predominant, -toare, preface, prefață, prejudeca, prejudecată, prejudeț, prelucra, premergător, prenumăra, prescrie₁, prescrie₂, presimți, presimțământ, presimțiment, presimțământ, prestabilit, presupune, președință, preștiință, pretinde, prețiozitate, prevăzător, prevedea, prezice, prim-ministru, primul-venit, propășire, propriu-zis, propune, proscris, proscric, prevedere, provorbă, pumnal, punctual, răucrescut, răufăcător, răuvoitor, rea-credință, reapărea, rea-voință, rechema, reculege (a se ~), recunoaște, recunoscător, recunoștință, recurge, reda, reduce, refugit, regăsi, reieși₁, reieși₂, reînțoarce, reînvia, renaște, renume, renumit, reproduce (a se ~), resemna (a se ~), resemnare, resimțământ, resimți, restabili, restrânge (a se ~), reședință, retrage (a se ~), retrăi, reține (a se ~), revedea, rezice, sânge-rece, satisface, scurtcircuit, semicerc, semizeu, semnal, semnala, semnalizare, semnalment, semnatar, semnătură, semnificativ, semnificație, seninătate, senșual, siguritate, simțământ, simțământ, simțământ, simțibil, simțământ, simțământal, simțiment, simțiment, simțitor, simțualism, simțualist, sinucid, sinucide, sirnume, stat-major, subcomisar, subcomisie, subînțeleș, sublocotenent, submarin, subpământean, subprefect, subscrie, subsemna, subsemnat, subteran, -ă, subțimpărți (a se ~), subtiliniat, subțscrie, superpune, supraadăuga, supraalimentație, suprafață, supranatural, supranume, supranumi, supraom, supraomenesc, suprapământesc, supraprinde, suprapune, supraumană, supraveghea, supraviețui, supraviețuitor, supune, surăde, surăs, surăzător, suprafață, surprinde, surveghea, surviețui, sus-arătat, suscrie, susemna, sus-numit, sus-pomenit, sustrage, susține, ședință, științific, științific, traduce, transcrie, transpărea, transpune, tresări, triumghi, triumghiular, iundător, unghiular, unsunător, ușier, vagon-pat, visărie, ziar¹⁹⁵, ziarist.

2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ IMPERFECTE

Întrucât fiecare calc imperfect necesită explicații, vom încerca să le prezentăm pe rând.

În această categorie intră elemente lexicale care se deosebesc de modelele pe baza cărora au apărut prin diverse aspecte gramaticale, ca: numărul, genul, cazul, articolul. Diferențe pot fi și între afixele derivative care intră în alcătuirea termenilor.

¹⁹⁵ Avem calc perfect doar în ceea ce privește modelul oferit de it. *diario*.

Dacă admitem că la baza lui *neconștiut* se află fr. *inconscient*, trebuie să admitem că rezultatul calchierii este imperfect, dat fiind faptul că sufixul fr. *-ent* a fost transpus în română printr-un afix cu aspect participial.

Un caz diferit avem în interiorul compusului *anotimp*, calchiat după germ. *Jahreszeit*. O copie fidelă a acestuia din urmă ar fi presupus ca substantivul *an* să aibă formă de genitiv.

În următoarele compuse, primul element îl constituie în limba română un adjectiv, în vreme ce în limba imitată elementul corespunzător este adverb: *bunacuviniță* – fr. *bienséance*, *bunăvoință* – fr. *bienveillance*.

În structura lui *așa-zis*, format, probabil, după fr. *soi-disant*, intră o formă de participiu, în vreme ce în franceză este vorba despre un gerunziu.

De calcul imperfect ține și transpunerea elementelor modelului într-o topică diferită, cu condiția ca rezultatul calchierii să-l constituie, bineînțeles, tot o unitate lexicală. Astfel, *mam'mare* reprezintă un calc imperfect după fr. *grand-maman*, ca și *nu-mă-uita*, după germ. *Vergißmeinnicht*.

2.1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ APROXIMATIVE

Când diferențele dintre model și replică sunt mai mari, am considerat că avem a face cu *calculi aproximative*. În fapt este vorba despre un anumit tip de *calculi imperfecte*, în care deosebirea dintre cuvântul calchiat și modelul care l-a generat constă în adăugarea sau, dimpotrivă, suprimarea unor afixe derivate.

a) Se poate astfel întâmpla ca noul cuvânt să ignore partea finală a unui derivat străin, mai precis sufixul acestuia.

Consânge, de pildă, se deosebește de *consângean* prin aceea că ignoră sufixul existent în structura lat. *consanguineus*, *-a*, *-um*. Astfel, dacă prima variantă reprezintă un derivat cu prefix, apărut prin imitație, cealaltă este un derivat parasintetic.

Nici *neajuns* nu transpune integral fr. *insuffisant*, it. *insuficiente*, ignorând sufixele *-ant*, respectiv *-ente*.

În aceeași clasă intră *nesomn*, dacă admitem că la baza sa se află modelul oferit de fr. *insomnie*.

În compusul *mărinimă*, apărut după lat. *magnanimitas*, sufixul lat. *-itas* a fost lăsat la o parte, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul lui *mărinimie*, compus parasintetic, ca și modelul.

Mai vechiul *înainte-cuvânt*, care traduce sl. *прѣдсловавик*, lasă la o parte sufixul *ик*, redat însă prin *-re* în varianta *înainte-cuvântare*.

Întăime redă aproximativ fr. *primaute*, diferența față de model fiind dată de sufix: *-ime* este sufix colectiv, în vreme ce fr. *-ité* este abstract.

b) Se poate întâmpla să nu fie tradus prefixul, ca în cazul lui *lănțui*, apărut după fr. *enchaîner*. Față de acesta, *înlănțui* reprezintă un calc perfect. Dacă la apariția lui *mișcător* „emoționant” și a lui *luminator* au contribuit modelele oferite

de fr. *émoiçant*, respectiv rus. *шлюминатор*, atunci, și în aceste situații este vorba despre reproducerea aproximativă a modelelor.

c) Un alt aspect al calcului aproximativ îl constituie adăugarea unui element suplimentar în raport cu modelul. În această categorie intră *alt eu-însuși*, care transpune lat. *alter ego*. O serie de compuse, apărute în epoca veche, au în plus, față de termenii pe care îi reproduc, prepoziția *a*, foarte probabil pentru că prezența acesteia răspunde unei structuri mai apropiate de specificul limbii române. Este vorba despre compuse alcătuite din *a* + *tot* + adjectiv sau substantiv, ca: *atotcuprinzător* – sl. *всьедръжителъ*, *atotputernic* – lat. *omnipotens*, *atotputernicie* – lat. *omnipotentia*, *atotputinte* – lat. *omnipotens*, *atotștiință* – lat. *omniscientia*, germ. *Allwissenheit*, *atotștiitor* – lat. *omnisciens*.

O serie de verbe apărute prin acest procedeu, cuprind în plus față de modelele lor, prefixul *în-*. Să se compare, astfel: *împiciorongi* (*a se ~*), *împiciora* cu magh. *lábadni*, *lábadozni*; *încrucșător* cu fr. *croiseur*; *însărcina* cu fr. *charger*; *însărcinat* cu fr. *chargé*; *înstela* cu fr. *étoiler*; *înstelat* cu fr. *étoilé*. Prezența aceluiași prefix se înregistrează și în *supraîncărca*, modelat după fr. *surcharger*.

Dacă admitem că la apariția lui *încentraliza*, neînregistrat în dicționare, a contribuit modelul oferit de it. *incentrare*, vom observa că elementul românesc are radicalul *central*, în vreme ce modelul este un derivat de la primitivul *centro*.

Trăsură „trăsătură, element caracteristic” < *tras*, part. vb. *trage* + *-ură*, după fr. *trait* cuprinde un sufix inexistent în termenul franțuzesc. Varianta *trăsătură*, literară astăzi, a apărut, probabil, prin analogie cu derivatele de la participiile verbelor de conjugarea I, cum s-a întâmplat și cu *întorsură* – *întorsătură*. DLR apreciază că ambele forme reprezintă derivate interne ale limbii. Înclinăm să credem că este vorba despre imitații, dat fiind faptul că, pentru sensul amintit, aceeași sursă lexicografică nu oferă atesări mai vechi de secolul al XIX-lea. Astfel, *trăsură* este înregistrat cel mai devreme în 1829, în timp ce *trăsătură* apare abia la Eminescu.

Președinție pare mai degrabă un derivat intern de la *președinte*, decât un calc după fr. *présidence*. Înclinăm, totuși, către această din urmă soluție, din mai multe motive. În primul rând, pentru că toți, sau aproape toți termenii din această familie au apărut prin calc. Este vorba despre: *președea* – fr. *présider*, *președinte* – fr. *président*, *președință* – fr. *présidence*. În al doilea rând, existența variantei învechite *președință*, cu același sens, dovedește că, pentru noțiunea respectivă, s-a făcut apel la un model din afară. Apoi, existența variantei *președenție*, atestată, de pildă, la Gala Galaction („Au întrebat de două ori de dumneavoastră de la *președenția* consiliului, Galaction, O., A. I, 111¹⁹⁶), credem că se poate explica și prin influența grafiei asupra pronunției (*-enc-* rostit *-enț-*), ceea ce constituie un alt argument în favoarea calcului. Variante explicabile în același fel se înregistrează și pentru ceilalți termeni: *președente*, *președență*.

d) De calcul aproximativ ține, în sfârșit, traducerea unui compus prin elemente din aceeași sferă semantică, fără a corespunde însă întocmai cu modelul. Așa s-a întâmplat cu *zgârie-nori*, tradus după engl. *skyscraper*.

---

¹⁹⁶ Vezi DLR, s.v. *președinție*.

3. CALCURI FRAZEOLOGICE PERFECTE

aduce la cunoștință, aduce satisfacții, aer comprimat, anul grației, apuca o hotărâre, arde de nerăbdare, arta salonului, artele frumoase, arunca o lumină, arunca o privire, a-și da cuvântul, a-și da demisia, a-și da opinia, a-și da părerea, a-și da viața, a-și face o idee de(spre), atrage atențiunea, avea a face cu, avea ceva pe conștiință, avea cuvântul, avea dreptate, avea dreptul, avea în vedere, avea încredere, avea ocazia, avea ochiu asupra ceva, avea pe cineva pe conștiință, avea recurs la, avea sentimentul că, avea trebuință, avere nemișcătoare, bărbat de gust, bărbat de încredere, bărbat de spirit, bărbat de stat, binele obștesc, bolta cerească, bolta cerului, bună dispoziție, cădea de acord, cădea în apatie, cădea la picioarele cuiva, călărimea ușoară, cale ferată, cameră de mâncare, câmp de bătaie, câmp de bătălie (batalie), Câmpii Elisei, Câmpiile Elisee, cântec de masă, cântece de lume, cap de listă, cap de masă, Capul Bunei Speranțe, casă de cruțare, casă de depuneri, casă de economie, casa liftului, cere asentimentul cuiva, cere cuvântul, cere în căsătorie, cere o explicație, cere pardon, cere reparație, cere satisfacție, cere scuze (a-și ~), chema la ordine, clasa conducătoare, clasa inferioară, clasa mijlocie, clasa superioară, codru virgin, concurs de împrejurări, conserva tăcerea, consiliu de război, conștiință obștească, cornul abundenței/îmbelșugării, corp de armie, corp de oaste, corp străin, cu condițiunea, cu orice preț, Curtea de casație, cuvânt de cuvânt, cuvânt de onoare, cuvânt de ordin(e), parolă d-ordine, cuvânt de spirit, da a înțelegere, da asalt, da compt, da crezământ, da cuvântul cuiva, da dreptate, da în spectacol (a se ~), da încredere, da loc la, da lovitura decisivă, da măsura, da satisfacțiune, da semne de nerăbdare, da semne de oboseală, da un ordin, de bună voie, de bun-gust, de drept, de primă necesitate, de rea-credință, de spirit, depune armele, dimineța vieții, din punctul de vedere, din vreme în vreme, dinte de lapte, doamnă de onoare, drept de viață și de moarte, drept natural, drepturile omului, duhul legii, duș rece, face (o) incursiune, face act de prezență, face aluzie, face atenție, face autocritica (a-și ~), face carieră, face complimente, face cunoștința cuiva, face cunoștință, face față, face naveta, face o observare, face o onoare cuiva, face o scenă, face o vizită, face plăcere, face semn, face tristă figură, face un serviciu, facultate de drept, fără îndoială, fără rușine, față cu, fi de părere, fi egal cuiva, fi în imposibilitatea de, a fi în primejdie, a fi în stare să, fi la capătul puterilor, fi legat de, fi mâna dreaptă a cuiva, ființa adevărului, firul Ariadnei, foaie zburătoare, frământări de conștiință, frumoasele arte, grădină de vară, grădină publică, greutăți materiale, gusta fericirea, guvern vremelnice, impune tăcere, în adevărata sa însemnare, în cât privește, în consecință, în cunoștință de cauză, în curs(ul) (de), în fapt(ă), în fine, în floarea vârstei, în marș forcé, în materie de, în principiu, în privirea, în sânul familiei, în scris, în toate privirile, în urmare, înalta societate, încărcat de ani, încet câte încet, încredere în sine, inger păzitor, în sfârșit, instinct de apărare, întrece măsura, într-un cuvânt, istoria firească, joc de cuvinte, jocul de cărți, juca un rol, judecător de instrucție, judecătorii câmpului,

la revedere, la cea întâi vedere, la ordinea zilei, la prima vedere, la un moment dat, lasă să se facă lasă să se treacă, lega cunoștință, legile gravitațiunii, legitimă apărare, libertate de spirit, licență în drept, limită de vârstă, lovire de stat, lovitură de stat, lua act de ceva, lua apărarea cuiva, lua avânt (a-și ~), lua concediu, lua cunoștință de, lua curaj, lua cuvântul, lua hotărârea, lua în considerare, lua în întreprindere, lua în serios, a o lua în tragic, lua interes, lua libertatea de, lua limbă, lua măsuri, lua o baie (a-și ~), lua parte la, lua proporțiuni, lua responsabilitatea (a-și ~), lua un aer, lumea bună, lumea materială, lungime de undă, luptă de clasă, mijloace de producțiune, ministru al afacerilor străine, mișca până la lacrimi, mulțumire de sine, muștrare de cuget, odaia de culcare, om de bine, om de inimă, om de spirit, om de stat, om de știință, ora H, ordin de bătaie, organizație de partid, origine sănătoasă, pădure virgină, până la evidență, părere publică, păstra tăcerea, pe cuvântul meu, pe o scară mare, pe sub mână, pericola viața (a-și ~), pescui în apă tulbure, pian cu coadă, piatră kilometrică, piatră mormântală, pierde capul, pierde din vedere, pierde noțiunea timpului, pierde sufletul (a-și ~), pierde timpul (a-și ~), pierde viața (a-și ~), politica din afară, politica dinăuntru, prezență de spirit, prin auz, prin mijlocirea, prinde loc, privitor la, proces de conștiință, profesiune de credință, proiept de lege, punct de plecare, punct de privire, punct de sprijin, punct de vedere, pune capăt, pune în aplicare, pune în evidență, pune în fața faptului împlinit, pune în lucrare, pune în mișcare, pune în practică, pune în primejdie (a se ~), pune în regulă (a se ~), pune la curent, pune la indice, pune la punct, pune pe scenă, a se purta cu mânuși cu cineva, putere de convingere, putere executivă, putere judecătorească, rămâne literă moartă, rău de mare, recăpăta cunoștința (a-și ~), recuceri cunoștința (a-și ~), respect de sine, a revedere, ridică părul pe cap cuiva, ridică ședința, rupe relațiunile, rupe tăcerea, sac științific, sală de așteptare, sală de mâncare, salva aparențele, scăpa din vedere, scăpa ocazia, schimb de vederi, schimba aerul, școală elementară, școală militară, școală normală, școala primară, școala publică, scoarța terestră, scrisoare de recomandatie, șef de familie, semn de viață, semnal de alarmă, semnalul de plecare, sensul datoriei, sexul slab, sexul tare, sfat de război, sfat popular, sigur de sine, simț moral, simț practic, simți în siguranță (a se ~), simți trebuința, a simți nevoia, simțul realității, societate de binefacere, societatea înaltă, spirit de contradicție, spirit de observație/observare, spirit întreprinzător, spirit lucid, spune drept, stăpânire de sine, stare civilă, stare de lucruri, stare de război, stare de suflet, științe naturale, stoarcere de bani, strat social, sub cuvânt (că), a tăia nodul gordian, tărie de caracter, trage băgarea de seamă, trage o concluzie, trage profit, trăi ca în sânul lui Avram, tratat de pace, trece în revistă, trece sub tăcere, trup de oaste, ține în respect, ucide timpul, uitare de sine, ultimul cuvânt, umbră de îndoială, veacul de aur, veni în sine, viață de familie, viață materială, viață politică, viață publică, viață socială, vorbă de spirit.

4. CALCURI FRAZEOLOGICE IMPERFECTE

În continuare, expresiile calchiate vor fi clasificate în funcție de tipul de abatere de la coordonatele morfologice impuse de model:

a) Diferențe în articularea unor substantive...

a aduce un concurs, cf. fr. *apporter son appoint*;
a avea bunul simț, după fr. *avoir de bon sens*;
a avea o vocație, după fr. *avoir la vocation*;
a cădea în cursă, după fr. *tomber dans un piège*;
a cădea în descurajare, cf. fr. *tomber dans l'abattement*;
a cădea în întristare, după fr. *tomber dans le malheur*;
a cădea la tristeță, cf. fr. *tomber dans le malheur*;
a cere voie, cf. fr. *demander la permission*;
a da ocaziune, cf. fr. *donner l'occasion*;
a da prilej, cf. *fournir l'occasion*;
a da voie, cf. fr. *donner la permission*;
a face curte, după fr. *faire la cour à qqn.*;
a face educație, după fr. *faire l'éducation*;
a face întrebare, după fr. *faire une demande à qqn.*;
a face schi, după fr. *faire du ski*;
a face spirit, după fr. *faire de l'esprit*;
a lua atitudine, după fr. *prendre une attitude*;
a lua obicei, cf. fr. *prendre l'habitude*;
a pierde curajul, după fr. *perdre courage*;
a pierde încrederea (în sine), după fr. *perdre confiance (en soi)*;
a pierde nădejdea, după fr. *perdre espoir*;
a prinde gustul, după fr. *prendre goût à*;
a rămâne stăpân pe situație, cf. fr. *rester maître de la situation*;
a se ține de cuvânt, cf. fr. *tenir sa parole*;
în moment, cf. engl. *in a moment*;
în puterea, cf. fr. *en vertu de*.

b) Diferențe de număr

avea pretenție, după fr. *avoir des prétentions*;
da cuiva palme, cf. fr. *donner une gifle à qqn.*;
da semne de viață, după fr. *donner signe de vie*;
face furori, după fr. *faire fureur*;
face spirite, după fr. *faire de l'esprit*;
joc de lumini, după fr. *jeu de lumière*;
pierde mințile, cf. fr. *perdre la raison*;
pune în gardă (a se ~), după fr. *se mettre sur ses gardes*;
pune punctul pe «i», după fr. *mettre les points sur les «i»*;
veni la fapte, după fr. *venir au fait*.

c) Diferențe de categorie gramaticală

cameră de dormit, după fr. *chambre à coucher*;

---

¹⁹⁷ Aici și în continuare, caracterele îngroșate atrag atenția asupra deosebirilor morfologice dintre model și copie.

casă de întâlnire, după fr. *maison de rendez-vous*;
a da de înțeles, după fr. *donner à entendre*;
lua întâlnire, după fr. *prendre rendez-vous*;
piatră de mormânt, cf. fr. *Pierre tombale*.

d) Diferențe de caz

jocul cărților, după fr. *jeu de cartes*; prepoziția fr. *de* este confundată cu articolul genitival *de*;

lupta vieții, după engl. *struggle for life*;
mustrarea cugetului cf. fr. fam. *tiraillement de conscience*;
om de lume, după fr. *homme du monde*;
ordin de zi, după fr. *ordre du jour*;
ordinea de zi, după fr. *l'ordre du jour*;
Minister de Război, după fr. *Ministère de la Guerre*;
scoarța pământului, după fr. *écorce terrestre*;
stăpân pe sine, după fr. *maître de soi*;
stare a lucrurilor după fr. *état de choses*.

e) Diferențe de topică

de gust prost, după fr. *de mauvais goût*;
face sânge rău (a-și ~), după fr. *se faire du mauvais sang*;
linia întâi, după fr. *première ligne*;
ține o conferință, cf. germ. *einen Vortrag halten*.

f) Greșeli de traducere

avea conștiință de, după fr. *avoir connaissance de*;
cu știință de cauze, redă aproximativ expr. fr. *en connaissance de cause*;
fi în curent, după fr. *être au courant*;
în conștiință de lucru, după fr. *en connaissance de cause*;
om cu duh, după fr. *homme d'esprit*;
păzi tăcerea, după fr. *garder le silence*;
pierde inima, după fr. *perdre courage*, corect transpusă prin *a pierde curajul*;
pune în curent, după fr. *mettre qqn au courant*;
trece cu tăcere după fr. *passer qqch. sous silence*.

4.1. CALCURI FRAZEOLOGICE APROXIMATIVE

a) Expresii traduse prin cuvinte care fac parte din aceeași sferă semantică, fără a fi perfect echivalente

acorda încredere, cf. fr. *faire confiance à quelqu'un*;
cădea pe gânduri cf. fr. *plonger dans ses pensées*;
companie de siguranție, cf. fr. *compagnie d'assurance*;

da dovadă de, cf. fr. *faire preuve de*;
da o idee, cf. fr. *suggérer une idée*;
da probă de, cf. fr. *faire preuve de*;
jucărie de vorbe, după fr. *jeu de mots*;
martor tăcut, după fr. *témoin muet*;
mod de viață, după fr. *mode de vie*;
orânduială publică, după fr. *ordre public*;
trage la tutun, cf. fr. *tirer sur sa cigarette*;
trece prin gând, cf. fr. *passer par la tête*.

b) Expresii care conțin un cuvânt inexistent în structura modelului
a nu da niciun semn de viață, după *ne pas donner signe de vie*;
clasa de jos, cf. engl. *lower class*;
clasa de sus, cf. engl. *upper class*;
găsi de bun „a aprecia”, cf. fr. *trouver bon*;
iubire de sine, după fr. *amour-propre*, it. *amore proprio*, redate și prin
dragoste de sine;

lua măsuri de precauție, după fr. *prendre des précautions* + fr. *prendre des mesures*;

lua măsuri de prudență, după fr. *prendre de mesures* + fr. *prendre des précautions*;

mai presus decât toate, după fr. *par-dessus tout*;

Ministerul trebilor din afară, după it. *Ministero degli affari esteri*;

Ministerul trebilor dinlăuntru, după it. *Ministero dell'interno*;

ministrul trebilor din afară după it. *ministro degli Esteri*;

ridica dreptul la cuvânt *cuiva*, cf. rus. *лишить кого-нибудь слова*;

c) Expresii care au un element în minus față de model

a nu suferi întârziere, cf. fr. *ne souffrir aucun retard*;

a-i sări cuiva muștarul, cf. fr. *la moutarde lui monte au nez*;

centru atractiv, cf. fr. *centre d'attraction*;

conștiință de sine, după fr. *conscience de soi-même*;

da iertăciune, cf. fr. *accorder son pardon à qqn.*;

da parola de onoare, după fr. *donner sa parole d'honneur*;

da telefon, cf. fr. *donner un coup de téléphone*;

juca cărți, cf. fr. *jouer aux cartes*;

linie de fier, cf. fr. *ligne de chemin de fer*;

până la un punct, după fr. *jusqu'à un certain point*;

pierde vremea, după fr. *perdre son temps*;

schimba părerea, cf. fr. *changer d'avis*;

schimba vorba, cf. fr. *changer de sujet*;

spirit observator, cf. fr. *esprit d'observation*;

stare sufletească, după fr. *état d'âme*;

tăcere mortală / mormântală, cf. fr. *silence de mort*.

5. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE PERFECTE

aripa dreaptă, aripa stângă, atrage atențiunea, avea aerul, avea dreptul să, bate în retragere, cale ferată, capul Statului, caz de conștiință, cerc vicios, conștiință încărcată, cu sânge-rece, curtea de apel, da aerul (a-și ~), de prost-gust, despuia un scrutin, egalitate de drepturi, a extrage o rădăcină pătrată, face întipărire, fără precugetare, în contratimp, întreține corespondență, învățământ primar, învățământ secundar, învățământ superior, la un moment dat, lespede mormântală, libertate de conștiință, lovitură de teatru, lua cunoștință, lua măsuri de precauțiune, metru pătrat, mijloace de comunicare publică, mijloace materiale, mijloc de existență, om de afaceri, pat suprapus, pătură socială, plin de învățăminte, trage învățăminte, trup de armie, trup de oaste/ostășesc, trup de legi, vorbi cu subînțeleș.

6. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICE IMPERFECTE

În expresia *a face curte cuiva*, după fr. *faire la cour à qqn.*, *curte* apare fără articol hotărât, cum ar fi presupus-o un calc perfect. În schimb, avem articulare hotărâtă în expresia *pierde inima*, deși fr. *courage* din expresia fr. *perdre courage* este nearticulat.

Trupul legilor este o copie imperfectă a fr. *corps de lois*, calchiat însă și perfect: *corp de legi*.

7. CALCURI LEXICO-GRAMATICALE PERFECTE

adormind, -ă, arzând, -ă, crescând, -ă, dormind, -ă, fugind, -ă, înamorat, întreținut, -ă, lipsind, -ă, lucind, -ă, murind, -ă, născând, -ă, răzând, -ă, sângerând, -ă, sinucisă, suferind, -ă, tremurând, -ă, ținută, zâmbind, -ă.

8. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE PERFECTE

a-și da aere, a-și lua aere aristocratice, datele problemei, însărcinat cu afaceri, mare ținută, persoane bine, ținută de seară, ținută de voiaj, ținută elegantă, ținută lejeră, ținută sport, ținută militară.

9. CALCURI LEXICO-FRAZEOLOGICO-GRAMATICALE IMPERFECTE

Redarea fr. *se donner des airs* prin *a-și da aer* reprezintă un calc imperfect, dat fiind faptul că modelul presupunea numărul plural la substantivul *aer*.

IV. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL ETIMOLOGIC

Printre calcurile întâlnite în textele beletristice parcurse, unele pot fi justificate prin mai mult de un model, altfel spus sunt calcuri multiple. Lista de mai jos include și acei termeni susceptibili a fi apărut prin influența mai multor modele, neexistând o certitudine absolută în acest sens:

1. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ MORFEMATICĂ CU ETIMOLOGIE MULTIPLĂ

absorbi, românizare a lat. *absorbere*, fr. *absorber*;
abstrage, cf. fr. *abstraire*, lat. *abstraho*, -ere;
abține (a se ~), după lat. *abstinere*, fr. (s') *abstenir*;
auzibil, după fr. *audible*, lat. *audibilis*;
cap-d-operă, după it. *capo-d'opera*, fr. *chef-d'œuvre*;
circonscrie, după lat. *circonscribere*, fr. *circonscrire*;
conpețitor, românizare a fr. *compétiteur*, lat. *competitor*;
conchide, românizare a lat. *concludere*, it. *concludere*, după *închide*;
concurge, românizare a lat. *concurro*, -ere, după *curge*; cf. fr. *concourir*, it. *concorrere*;
consânge, *consângean*, după lat. *consanguineus*, -a, -um sau fr. *consanguin*;
constrânge, fr. *contraindre*; cf. lat. *constringere*;
conține, după fr. *contenir*, lat. *contenire*;
contrazicere, după fr. *contradiction*, lat. *contradictio*, sau derivat intern de la *contrazice*;
decădea, cf. fr. *déchoir*, it. *decadere*;
desemna, românizare a fr. *désigner*, lat. *designare*, după *semn*;
despopula, după lat. *depopulare*, cf. fr. *dépeupler*, it. *depopolare*;
dezgrada, după fr. *dégrader*, lat. *degradare*;
dezordin(e), după fr. *désordre*, it. *disordine*;
dispune, românizare a fr. *disposer*, lat. *disponere*, după *pune*;
dreptunghi, după fr. *rectangle*, lat. *rectangulus*;
faptic, după germ. *tatsächlich*, rus. *фактически*;
impune, românizare a fr. *imposer*, lat. *imponere*, după *pune*;
înaîntemergător, după lat. *praecedens*, fr. *précédent*;
încarna, românizare a fr. *incarner*, lat. *incarnare*;
începător, cf. fr. *initial*, -e, lat. *initialis*;
înnobila, după fr. *anoblir*, *ennoblir*;

înrauri, cf. fr. *influer*, *influencer*, germ. *beeinflussen*;
încena, după it. *inscenare*, cf. germ. *inscenieren*;
însemn, românizare a fr. *insigne*, lat. *insegni*, după *semn*;
interpune, românizare a lat. *interponere*, fr. *interposer* după verbul *a pune*;
întipărire „impresie”, cf. lat. *impresio*, -onis, fr. *impression*;
limbăgiu, după it. *linguaggio*, fr. *langage*;
locotent, după it. *luogotenente*, fr. *lieutenant*;
manuscris, românizare a lat. *manuscriptum*; cf. fr. *manuscrit*, după *scris*;
năsăturabil, var. a lui *nesăturabil*, după modelul lat. *insatiabilis*, fr.

insatiabile;

neaccesibil, după fr. *inaccessible*, lat. *inaccessibilis*;

neajuns adj. „insuficient”, după fr. *insuffisant*, it. *insuficiente*;

neamic, după it. *nemicus* sau/și lat. *inimicus*;

neaplicabil/neexplicabil, după fr. *inexplicable*, lat. *inexplicabilis*, it. *inesplicabile*;

nefinire, cf. fr. *infinité*, lat. *infinitas*, -atis;

nemaculat, după fr. *immaculé* lat. *immaculatus*;

nemărginit, cf. lat. *infinitus*, fr. *infini*;

nematerial, după fr. *immateriel*, lat. *immaterialis*;

nenumărabil, după it. *innumerabile*, cf. și fr. *inombrable*;

neofensiv, după fr. *inoffensif*, it. *inoffensivo*;

neomenos, cf. fr. *inhumain*, lat. *inhumanus*;

neoportun, după fr. *inopportun*, lat. *inopportunus*;

nereparabil, după fr. *irréparable*, lat. *irreparabilis*;

nerevocabil, după fr. *irrévocable*, lat. *irrevocabilis*;

nerezistibil, fr. *irrésistible*, lat. *irresistibilis*;

nesalubru, după lat. *insaluber*, fr. *insalubre*, it. *insalubre*;

nesuficient, după lat. *insufficiens*, -tis, it. *insufficiente*;

neumană, după fr. *inhumain*, -e, lat. *inhumanus*, -a;

noutate „știre”, românizare a lat. *novitas*, -atem, it. *novità*, fr. *nouveauté*;

obține, românizare a fr. *obtenir*, lat. *obtinere*, după rom. *ține*;

orășenie, cf. fr. *bourgeoisie*, it. *borghesia*, germ. *Bürgertum*;

pătrat (patrat), după lat. *quadratus*, it. *quadrato*, germ. *Quadrat*;

patrulater, românizare a lat. *quadrilaterus*, fr. *quadrilatère*, după *patru*;

preconceput, după lat. *praeconceptus*, fr. *préconçu*;

prejudeca, după fr. *préjuger*, lat. *praejudicare*;

prevedea „a deduce evoluția evenimentelor viitoare, a presimți, a întrezări”, datorat sl. *прозрачти*; „a specifica, a prescrie (despre legi, regulamente); a indica, a menționa” după fr. *prévoir*;

propune, după lat. *proponere*, fr. *proposer*;

proscie, românizare a fr. *proscrire*, lat. *proscribere*, după *scie*;

provorbă „ proverb ”, după lat. *proverbium*, fr. *proverbe*;

răufăcător, după lat. *maleficus*, fr. *malfaiteur*;

reculege (a se ~), după fr. *se recueillir*, cf. lat. *recolligere*;

restabili, după fr. *rétablir*; cf. și lat. *restabilire*;
semnal, după fr. *signal*; cf. și it. *segnale*;
semnificație, româнизare a fr. *signification*, lat. *significatio*, -*onis*, după *semn*;
semnificativ, o româнизare a fr. *significatif*, it. *significativo*, după *semn*;
seninătate, după fr. *serenité*; cf. și lat. *serenitas*;
senșual, după fr. *şensuel*, lat. *sensualis*;
siguritate, cf. fr. *sécurité*, lat. *securitas*, -*atis*;
științific, *științific*, româнизare a fr. *scientifique*, lat. *scientificus*, după *știință*;
subscrie, după lat. *subscribere*, fr. *souscrire*;
supranumi, după fr. *surnommer*, it. *soprannominare*;
supraom, după germ. *Übermensch*, fr. *surhomme*, it. *superuomo*;
suprapune, după fr. *superposer*, cf. lat. *superponere*;
transpune, după fr. *transposer*, cf. și și lat. *transponere*;
triunghi, după fr. *triangle*, lat. *triangulus*;
triunghiular, după lat. *triangularis*, fr. *triangulaire*;
unghiular, după lat. *angularis*, fr. *angulaire*;
zgârie-nori, engl. *skyscraper*; cf. germ. *Wolkenkratzer*;
ziar, după it. *diario*; cf. și it. *giornale*, fr. *journal*;
ziarist, după it. *diarista*; cf. fr. *journaliste*.

2. CALCURI LEXICALE DE STRUCTURĂ SEMANTICĂ CU ETIMOLOGIE MULTIPLĂ

aplecare „înclinație, predispoziție”, după fr. *inclination*, *penchant* sau după germ. *Neigung*;

cădea „a-și pierde puterea, a fi destituit”, după fr. *tomber*, cf. și engl. *to fall* „to lose power, as a government”;

cerc 1. „grup de oameni legați între ei prin interese comune”: 2. „cuprins, sferă, întindere”, după fr. *cercle*, germ. *Zirkel*, rus. *кpужок*;

curte „omagiul respectuos și măgulitor acordat unei persoane sus-puse sau unei femei spre a-i câștiga bunăvoința sau simpatia”, după fr. *cour*, germ. *Hof*

încălca „a nesocoti, a nu respecta”, după fr. *envahir*, lat. *invadere*;

juca 1. „a cânta”, după fr. *jouer*; 2. „a interpreta un rol”, după fr. *jouer*, it. *giocare*.

3. CALCURI FRAZEOLOGICE CU ETIMOLOGIE MULTIPLĂ

Și unele *calcuri frazeologice* se explică prin influența mai multor limbi, fapt pentru care trebuie considerate calcuri cu etimologie multiplă:

a se purta cu mănuși cu cineva, după it. *trattare una persona coi gianti*, cf. și fr. *prendre des gants avec qqn*.

artele frumoase, după it. *belle arti*; cf. și fr. *beaux-arts*, la rândul lui un calc după expresia italiană;

avea ochiu asupra ceva „a supraveghea”, cf. it. *avere d'occhio a*, fr. *avoir l'œil (sur qqch.)*;

în curs(ul) (de), după fr. *en cours de* sau fr. *dans le cours de*;

în sfârșit, după fr. *enfin*; cf. lat. *in fine*;

într-un cuvânt, cf. fr. *en un mot*, engl. *in a word*.

4. MODELE CALCHIATE ÎN MAI MULTE VARIANTE

Pe lângă situația în care mai multe limbi pot contribui la apariția unui calc frazeologic, o semnalăm și pe aceea în care, de la același model se ajunge la mai multe frazeologisme sinonime. Una dintre expresii poate cuprinde un termen autohton, iar alta un împrumut: *a atrage atențiunea* și *a atrage băgarea de seamă* (cf. fr. *attirer l'attention*), *a da prilej* – *a da ocaziune* (cf. fr. *donner l'occasion*).

Altele cuprind, deopotrivă, cuvinte din fondul vechi al limbii, dar unul dintre ele tinde să se arhaizeze: *a simți trebuința*, *a simți nevoia* (cf. fr. *sentir le besoin*), sau să se diferențieze stilistic: *codru virgin* – *pădure virgină* (cf. fr. *forêt vierge*). În ceea ce privește dubletul *a pierde din vedere* și *a scăpa din vedere* (cf. fr. *perdre de vue*), ultima expresie pare să piardă teren în favoarea celeilalte. Dintre replicile pe care expresia fr. *point de vue* le-a avut, în română, respectiv *punct de privire* și *punct de vedere*, cea din urmă se folosește și astăzi.

O concurență a existat și între *a-și recuceri cunoștința* și *a-și recăpăta cunoștința* (fr. *reprendre connaissance*), ultima dintre expresii fiind activă și astăzi.

Unele frazeologisme care cuprind un calc semantic au dispărut tocmai pentru că inovația semantică respectivă nu a rezistat. Este cazul frazeologismului *a pierde inima*, în care ultimul termen apare folosit cu sensul de „curaj”; cf. expresia viabilă *a pierde curajul*.

Se poate întâmpla ca niciuna dintre variante să nu mai fie activă în limba română contemporană. Este cazul expresiilor *a cădea în întristare* și *a cădea la tristețe*, modelate, probabil, după fr. *tomber dans le malheur*.

Expresia fr. *donner à entendre* a fost calchiată fidel în forma *a da a înțelege*. Același model a fost tradus și prin *a da de înțeles* – calc imperfect, preferat însă celuilalt.

Și pentru fr. *coup d'État* am întâlnit două variante: *lovire de stat*, prezentă la Ion Ghica și V. Alecsandri, și *lovitură de stat*, atestată, de asemenea, la Ghica și, în secolul următor, la George Călinescu.

Uneori există chiar trei variante pentru același model străin: *cuvânt de ordin(e)*, *vorbă de ordin* și *parolă d-ordine* au apărut ca urmare a calchierii fr. *mot d'ordre*.

Pentru expresia fr. *garder le silence* am înregistrat, de asemenea, trei frazeologisme românești: *a păstra / a păzi / a conserva tăcerea*, ca și pentru fr. *esprit d'observation*: *spirit de observație*, *spirit de observare*, *spirit observator*. Dintre acestea din urmă, indiscutabil prima a ieșit învingătoare, celelalte nemaifiind folosite.

PARTEA A IV-A

CALCUL LINGVISTIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

I. CALCUL LINGVISTIC ÎN SCRISUL ROMÂNESC

1. Epoca veche ♦ 2. Epoca modernă

II. VIABILITATEA CALCURILOR

1. Concurența dintre calc, traducere și împrumut ♦ 1.1. Cuvânt tradus – cuvânt împrumutat ♦ 1.2. Cuvânt calchiat – cuvânt împrumutat ♦ 2. Dublete și triplete sinonimice alcătuite din calcuri și împrumuturi ♦ 2.1. Calc – calc ♦ 2.2. Calc – împrumut ♦ 2.3. Calc – calc – împrumut

I. CALCUL LINGVISTIC ÎN SCRISUL ROMÂNESC

O clasificare a calcului în funcție de modelele care l-au generat este strâns legată de etapele înregistrate în evoluția ei de către limba română literară.

Problema periodizării istoriei românei literare este rezolvată diferit în literatura de specialitate¹. În prezentarea pe care o vom face în continuare, privitoare la modelele urmate în calchiere, am subscris la periodizarea propusă de Ion Gheție, care acceptă existența a două mari epoci în evoluția limbii literare: *epoca veche* (1532–1780) și *epoca modernă* (1780–1960), cu precizarea: „am renunțat să delimităm o perioadă de tranziție între cele două faze ale românei literare, nu pentru că am nega existența unei astfel de perioade, ci pentru că sântem încredințați că locul ei este mai degrabă în interiorul epocii moderne decât în al celei vechi”². În cadrul fiecăreia dintre aceste epoci sunt surprinse mai multe etape.

1. EPOCA VECHIE

Cu privire la caracteristicile limbii literare din perioada veche, mai precis în epoca aflată în intervalul 1532–1656, Ion Gheție consemnează: „În embrion, deci, dar îmbrăcând unele structuri caracteristice, distingem elementele unui stil căruia putem să-i zicem *oficial*. El se opune, în ansamblu, modului cum este organizat discursul în celelalte sectoare ale literaturii și căruia i s-ar putea spune *neoficial*. Amândouă se încadrează într-un *stil (limbaj) cult* care se opune *stilului (limbajului) popular* printr-o serie de trăsături, mai puțin numeroase decât astăzi, dar suficient de tranșante”³.

Gheorghe Chivu observă că despre o literatură laică se poate vorbi abia la sfârșitul veacului al XVI-lea, de când datează cele mai vechi copii ale traducerilor cărților populare *Floarea darurilor* și *Alexandria*. La acestea se adaugă *Cronograful* tradus de Mihail Moxa în 1620, „care, prin felul de prezentare a evenimentelor, prin absența intenției de a le pune în relație pentru a le explica și prin utilizarea mijloacelor artei literare, se dovedește a nu fi încă un text științific”⁴.

Chiar dacă textele din epoca veche nu aparțin integral stilului beletristic, ci conțin numai unele trăsături specifice discursului literar, cum ar fi descrierea sau portretul, ele nu pot fi ignorate într-o lucrare privitoare la calcul lingvistic, dat fiind faptul că influențele exercitate asupra limbii române în această perioadă sunt altele decât cele care caracterizează epoca modernă.

---

¹ Vezi, în acest sens, Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL; Munteanu, Țăra, ILRL; Gheție, ILRL.

² Gheție, ILRL, p. 31.

³ *Ibidem*, p. 98.

⁴ Gheorghe Chivu, *Stilul textelor beletristice*, în ILRLEV, p. 242–243.

Astfel, primele calcuri românești apar odată cu primele traduceri ale unor originale slavone, care au, majoritatea, un pronunțat caracter religios⁵. Este vorba în primul rând de calcuri lexicale de structură morfematică, în urma cărora apar noi compuse în limba română. Cu privire la acest aspect, Alexandra Roman Moraru consemnează: „Este surprinzător numărul mare de compuse, având în vedere că limba română nu este prea bogată în formații de acest gen. Ele se explică prin calchierea (realizată prin alăturări dintre cele mai surprinzătoare, adesea contravenind spiritului limbii române) unor termeni slavoni, mai rar maghiari sau neogrecești”⁶. Acum apar formații de tipul: *argintu-tăietoriu*, după sl. *среброковачь*, *bună-mirosenie*, după sl. *благосуханик*. Cât privește noțiunile exprimate, Ion Gheție afirmă că termenii astfel apăruți „servesc adeseori pentru exprimarea unor noțiuni abstracte: *burătate-cinstitoriu* (= pios; *Codicele Voroneșean*), *om-iubire* (= umanitate; Coresi), *bună-govire* (= pietate; Coresi), *mare-frumusețe* (= magnificență; *Psaltirea Scheiană*) etc.”⁷

Către jumătatea veacului al XVII-lea, influența slavonă începe să slăbească, dat fiind nivelul cultural scăzut al românilor care, în marea lor majoritate, nu cunoșteau limba. În schimb, începe să se facă simțită influența culturii grecești, care se amplifică în secolul următor⁸. În ceea ce privește literatura artistică, la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, grație lui Dimitrie Cantemir și Dosoftei, apar primele scrieri beletristice notabile, al căror nivel nu va fi, din păcate, menținut pe parcursul veacului al XVIII-lea. Abia către finele acestui secol și la începutul veacului al XIX-lea încep să apară scrieri literare demne de luat în seamă, semnate de Ion Budai-Deleanu sau de poeții Văcărești⁹.

Scrierile cu evidente trăsături literar-artistice, specifice epocii vechi, sunt cunoscute îndeosebi sub denumirea de *cărți populare*. Vocabularul acestora nu diferă însă prea mult de acela al cărților religioase, multe dintre ele fiind vieți de sfinți sau legende biblice ori liturgice¹⁰. Calcurile înregistrate aici se explică fie prin model slavon, fie prin model grecesc, în funcție de originalul care a generat traducerea. Uneori, modelul îndepărtat este grecesc, iar cel imediat este slavon.

---

⁵ Pentru calcul lingvistic în limba veche, vezi: Densusianu, HLR, II, p. 364–371; I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, vol. II, 1916, p. 515–546; G. Mihăilă, *Contribuții la studiul calcului lingvistic (pe baza textelor bilingve slavo-române din sec. al XVI-lea)*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 5, p. 529–539; Alexandru Gafton, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași, 2001, p. 259–295. Vezi, de asemenea, Maria Stanciu-Istrate, *Calcul lingvistic și îmbogățirea limbii române literare*, în „Conferințele Academiei Române”, ciclul *Limba Română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*, București, 2006.

⁶ Alexandra Roman Moraru, *Lexicul. Elementul cult*, în ILRLEV, p. 206.

⁷ Gheție, ILRL, p. 89.

⁸ Cu privire la aceste aspecte, vezi N. A. Ursu, Despina Ursu, *op. cit.*, p. 7 ș.u.

⁹ Vezi Ioan Oprea, Rodica Nagy, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Suceava, 2002, p. 327.

¹⁰ Pentru prezentarea tematică și bibliografică a acestora, vezi Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, *Epoca influenței sud-slave*, vol. al II-lea, *Epoca influenței grecești*, București, 1929, 1938. Vezi, de asemenea, cele 11 volume publicate de Sectorul de limbă literară și filologie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, sub coordonarea lui Ion Gheție și Al. Măreș, în colecția *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*. Volumele oferă ediții ale celor mai vechi versiuni ale cărților populare respective, însoțite de ample studii filologice și lingvistice.

Reproducem mai jos câteva calcuri după slavonă, reperate în texte din această perioadă: *bărbat-ucigătoriu*, după sl. мѣжеуѣвница; *bună-mirosenie*, după sl. благовоиникъ; *bună-vrere*, după sl. благоволенник; *cu-bărbat-zăcătoriu*, după sl. мѣжеложникъ; *de-oameni-iubire*, după sl. чловѣколюбство; *de-viață-dătătoriu*, după sl. жизниподатель; *duhul-sfânt-luptătoriu*, după sl. дѣхворецъ; *dulce-miroseală*, după sl. благооуханик; *dulce-vestire*, după sl. благовѣстник; *fărălege*, după sl. безаконик; *fărălegi*, după sl. безаконовати; *înainte-curător*, după sl. прѣдителя; *lege-dătător*, după sl. законодавецъ; *lung-răbda*, după sl. дълготрѣпѣти; *nefățarnic*, după sl. нелицемѣрныи; *om-iubire*, după sl. чловѣколюбик; *pace-făcătoriu*, după sl. миротворецъ; *puțină-credință*, după sl. маловѣръ; *sânge-mestecătoriu*, *sânge-mestecătoare* după sl. кръвомѣсць, кръвомѣсицѣ etc.¹¹

Mirela Teodorescu a constatat că, în epoca veche, „cu totul rare sunt compusele formate în limba română fără urmarea unui model străin”¹², care, de cele mai multe ori, este slavon.

În aceeași epocă se înregistrează și calcuri după greacă sau după latină. Și acestea, ca și celelalte, au astăzi un pronunțat caracter arhaic. Multe exemple am întâlnit la Dimitrie Cantemir, unde se explică prin încercarea marelui savant de a încetățeni o terminologie științifică. Cu privire la acest aspect, Al. Rosetti, B. Cazacu și Liviu Onu consemnează: „deoarece principalele lucrări ale sale în limba română n-au intrat în circulație decât târziu, încercarea lui Cantemir de a stabili o terminologie științifică și o frază savantă – în fond, artificial construită și retorică – a rămas aproape fără răsunet”¹³. Aceiași autori mai explică eșecul inovațiilor lui Cantemir astfel: „deși profund cunoscător al limbii și creațiilor populare, dovadă numeroasele cuvinte luate din graiurile populare, precum și unele pasaje ale scrierilor sale, Cantemir s-a lăsat totuși prea mult influențat de modele străine (în special latine și turcești) și și-a făurit o exprimare singulară, adesea artificială”¹⁴. Printre calcurile întâlnite la Cantemir, amintim¹⁵:

arătătoriu „demonstrativ”, după lat. *demonstrativus*: „alt siloghizm împotriva acestuia *arătătoriu* nici a să afla, nici în mintea altuia a să naște ieste cu puțință” (Cantemir, I, 47);

câinesc „cinic”, după ngr. κυνικός: „filosofia ce-i dzic *câinească*” (Cantemir, I, 72);

curățitoriu, după lat. *purgatorium*: „Și mai vârtos într-aceasta a lumii viață ca într-un foc *curățitoriu* (carele papistașii în viața viitoare a fi îl socotesc și cu numele *purgatorium* îl număsc, adecă *curățitoriu*) a fi ne poruncște” (Cantemir, D, 233);

¹¹ Pentru aceste exemple vezi Mirela Teodorescu, *Formarea cuvintelor*, în ILRLEV, p. 223; Maria Stanciu-Istrate, *Viața sfântului Vasile cel Nou și vămile văzduhului*, p. 83 ș.u.; idem, *Interferențe româno-slave într-un manuscris românesc din prima jumătate a veacului al XVII-lea*, în LR, LIV, 2005, nr. 1–4, p. 8–17. Pentru alte compuse din epoca veche, vezi, de asemenea, Halina Mirska, *op. cit.*, p. 165–175.

¹² Vezi Mirela Teodorescu, *loc. cit.*

¹³ Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL, p. 392–394.

¹⁴ *Ibidem*, p. 394.

¹⁵ Pentru alte exemple, vezi Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, 1973, p. 180 ș.u.

ființă „esență” < *fi* + *-ință*, după lat. *essentia* < *esse* + *-entia*¹⁶: „nu etimologia numelui, ce *ființa* lucrului trebuie tâlcuită” (Cantemir, I, 67);

împregiur stare, format după lat. *circumstantia*, apare uneori alături de împrumutul *țircumstanție*: „Așea, dară, toate *țircumstanțiile*, adecă *împregiurstările* ale lumii sint” (Cantemir, D, 201); „toate mijloacele și *împregiurstările* foarte cu mare osârdie să să păzască” (Cantemir, I, 369); cf. împrumutul *țircumstanție*: „Toate *țircumstanțiile* lumii păcătosului pârâș<e> și dovêde vor fi” (Cantemir, I, 249);

îndreptătoriu „conducător”, după lat. *rector* < *rectus* „drept”¹⁷: „Pentru aceasta dară, Dumnădzău și *îndreptătoriu* cel prea de sus” (Cantemir, D, 305);

neășezare „dezordine” cf. ngr. *ἀταξία*: „amestecăturile și *neășezările* vremii aceștia” (Cantemir, D, 295);

neclătitor, *nemutător* „imuabil”, după ngr. *ἀκίμητος*: „întru toate câte întru a ceriului trup stéle să poartă, doă numai *neclătitoare* și *nemutătoare* a fi arată” (Cantemir, D, 7);

necunoștință „ignorantă”, după ngr. *ἀγνοία*: „Neștiința și *necunoștința* a lucrurilor carile prelesne sint a să cunoaște” (Cantemir, D, 297);

negândire „nechibzuință” după ngr. *αυλλογισιά*, lat. *incogitantia*: „nesămăluirea și oamenilor *negândirea* a multe răutăți pricină iaste” (Cantemir, D, 297);

nemoarte „nemurire”, după ngr. *αθανασία*: „Deși înaintea oamenilor cazul au pățit, nedejdea lor de *nemoarte* plină iaste” (Cantemir, D, 221);

nemuritoriu, după ngr. *αθάνατος*: „Iară sufletul – duh dumnădzăiesc, *nemuritoriu* și pururea trăitoriu iaste” (Cantemir, D, 137); .

nepărăsit „neîncetat”, după sl. *непрестанно*: „fără svârșit chinuindu-să să va, *nepărăsit*, pedepsi” (Cantemir, D, 133); „nemăsurate vicleşuguri și de cap primejdii, tu și ai tăi asupra-i *nepărăsit* aducându-i” (Cantemir, I, 347); cf. împrumutul *neprestano*: „La spița cea mai de sus a bunății *neprestanno* siléște” (Cantemir, D, 369); „Pururea în răcnetile leilor, în mormăiturile urșilor, în șuerețele bălaurilor și a șerpilor *neprestanno*, ca să nu dzic *nepărăsit*, groaza și frica cumplitelor jiganii [...] purtând” (Cantemir, D, 73);

nesămăluire „prostie, nechibzuință”, după ngr. *ανοησία*, lat. *inconsiderantia*: „*nesămăluirea* și oamenilor *negândirea* a multe răutăți pricină iaste” (Cantemir, D, 297);

nestătător „nestatornic”, după ngr. *ασταθής*: „precum trecătoare și *nestătătoare* iaste a pricepe își trebuie” (Cantemir, D, 143);

singuratec „unic”, cf. ngr. *ονωτατος*, lat. *unicus*: „*Singuratec* numai, atotputernic, atâta cât ori fiecă ari vrea, desăvârșit a face poate” (Cantemir, D, 305);

socotitoriu „rațional” cf. ngr. *λογικος* < *λογικο* „rațiune”: „nu iaste rușine ca tu, om *socotitoriu* fiind, aceasta a priceape să nu poți” (Cantemir, D, 227);

substare „substanță”, după ngr. *υπόστασι*, lat. *substantia*: „Înțelepciunea iaste substanție, adecă postanovanie, adecă *suptstare* a tot lucrul cu cinste a face” (Cantemir, D, 315);

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 180.

¹⁷ Petru Vaida, *Calcul lingvistic, procedeu de creare a terminologiei filozofice la Dimitrie Cantemir*, în LR, XV, nr. 1, 1966, p. 11.

*suptpământ*¹⁸ „subteran” cf. lat. *subterraneus*: „Fericită îi este viața când în întuneric *suptpământului* împlă” (Cantemir, I, 116);

supt-pământ-fugire „subterfugiu”, după lat. *subtergufium*; „nici o pricină de price le va folosi, nici o șuvăire, nici o aciuare sau *supt pământ fugire* vor avea” (Cantemir, D, 331).

Calcuri se înregistrează și la Dosoftei, *împreună-știință, înainte-gândire*, întâlnite în scrierile lui, fiind modelate după compuse grecești¹⁹.

Pe lângă calcurile lexicale de structură morfematică, în limba română veche se produc și calcuri de structură semantică: *chin* „patimă, pornire nestăpânită”, după sl. *страсть* „patimă; chin, suferință fizică”; *întuneric* „zece mii”, după sl. *тыма* „întuneric; număr infinit, mii, zece mii”; *lume* „mundus”, după sl. *свѣтъ* „lumină; lume”; *sămânță*, după sl. *колѣно* „sămânță; neam”; *vită* „animal”, după sl. *животъ* „viață; animal” etc.

Alături de influențele slavonă și grecească dominante, pentru aceeași perioadă din evoluția limbii noastre literare trebuie menționată și influența maghiară, chiar dacă imitațiile produse după această limbă sunt mult mai puțin numeroase. De pildă, *furtișag*, întâlnit în această perioadă, dar și mai târziu, s-a format după magh. *tolvajság*. *Unăciune* a apărut după magh. *egység*, iar *doauă* „îndoială, dubiu” imită, la rândul lui, magh. *kétseg*²⁰.

În concluzie, calcurile apărute în epoca veche sunt generate mai ales de modele slavone, grecești sau, mai rar, de modele specifice latinei savante ori maghiarei. Ele au avut, în general, un caracter efemer. Rațiunile producerii lor țin, pe de o parte, de sărăcia limbii și, pe de altă parte, de respectul manifestat de traducători față de textul pe care-l transpuneau în propria limbă. Acest respect este impus de specificul scrierilor care sunt, în marea lor majoritate, religioase. Nu în ultimul rând, unele calcuri se explică și prin „eforturile întâmpinate de traducători sau copişti”²¹.

2. EPOCA MODERNĂ

Indiscutabil însă, cele mai multe calcuri lingvistice cunoscute în scrisul românesc se produc în epoca modernă. Începutul acesteia se caracterizează printr-o nevoie imperioasă de înnoire și modernizare a vocabularului, datorită apariției unor noțiuni necunoscute până la acea dată în cadrul vieții materiale și spirituale. Prima sursă la îndemână la care se putea apela în scopul înnoirii lexicului a constituit-o neogreaca. După 1800 însă asistăm la o schimbare de orientare, datorită, în bună parte, ardelenilor. Astfel, Ion Gheție observă: „Limbă romanică, româna trebuia să se îndrepte spre latină și spre celelalte idiomiuri romanice moderne. «Fiică» a latinei, ca și franceza, spaniola și italiana, ea avea un drept sacru la acea parte a moștenirii latine pe care, în urma vicisitudinilor istorice, o pierduse. Epoca

---

¹⁸ Vezi și DLR, s.v. *subpământ*, unde cea mai veche atestare se înregistrează la Gorjan, *Halima*, text prelucrat stilistic, după o traducere din greacă de la 1783.

¹⁹ Gheție, ILRL, p. 113.

²⁰ Pentru aceste calcuri, vezi Ion Gheție, *Fragmentul Todorescu*, ediție critică, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, p. 279.

²¹ Alexandra Roman-Moraru, *loc. cit.*, p. 206.

marchează, în acest sens, începutul unui proces conștient de relatinizare a limbii literare, care se va întinde de-a lungul întregului secol și va da naștere, după 1840, la cunoscutele excese de ordin purist²².

În această epocă, în care se poartă discuții aprinse privitoare la utilitatea neologismelor, respectiv a mijloacelor cu ajutorul cărora limba putea să se diversifice, calcul apare ca o alternativă la împrumut. El răspunde unei necesități interne de îmbogățire a limbii și are meritul, așa cum observa Deroy, de a nu răni sentimentul lingvistic al vorbitorilor²³. Ponderea sa diferă de la o variantă stilistică la alta²⁴ și, în funcție de acest aspect, de la o etapă la alta. Dacă în scrierile cu caracter științific numărul calcurilor, foarte mare la cumpăna veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, este în regres la jumătatea secolului al XIX-lea, în textele artistice procedeul ajunge la apogeu abia în jurul anului 1850. În acest sens, Ioan Oprea și Rodica Nagy afirmă: „sub aspect tematic și lingvistic, literatura și literații au mers uneori cu circa o jumătate de secol în urma ideilor și limbii științifice²⁵”. Situația se poate explica prin aceea că este vorba despre perioada în care începe să se scrie literatură autentică sau se traduc, mai mult decât înainte, texte din această categorie. Aceiași autori observă că „adevărata literatură modernă a fost fundamentată prin activitatea scriitorilor de la jumătatea secolului al XIX-lea, când se produce o accentuată diversificare tematică și lingvistică a operelor literare, precum și o manifestare a creației în diferite genuri și specii literare. După o perioadă de prevalare a traducerilor din literatura europeană (îndeosebi din cea franceză) se trece tot mai intens la creația națională, constatarea potrivit căreia «traducerile nu fac o literatură» fiind acceptată ca valabilă de marea majoritate a învățaților români²⁶”.

Așadar, în jurul anului 1830, în Principatele Române începe procesul de relatinizare programatică și intensă a culturii și a limbii române, proces aflat în plină desfășurare în deceniile al patrulea și al cincilea ale secolului al XIX-lea și care va dura până pe la 1870–1880²⁷. În consecință, limbile care oferă modele pentru calcuri sunt altele decât în epoca anterioară. Tiparele provin mai ales din latina savantă, franceză, italiană²⁸, dar și din germană ori rusă, iar mai târziu, în secolul al XX-lea, și din engleză. Însă, chiar dacă limbile se schimbă, aspectul

---

²² Gheție, ILRL, p. 145.

²³ Vezi L. Deroy, *L'emprunt linguistique*, p. 216.

²⁴ Dintre studiile consacrate limbii diverselor stiluri funcționale, amintim: Tudor Vianu, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în LR III (1954), nr. 4, p. 45–58; CILRL, vol. I–III, București, 1956–1962; N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; Romulus Todoran, *Contribuții la studiul terminologiei juridico-administrative românești din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în CILR, III, p. 103–136; *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. I–II, București, 1969; Vasile Teodorescu, *Despre construirea terminologiei sportive românești (secolul al XIX-lea)*, în Acte XII, vol. I, p. 1031–1036; Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979.

²⁵ Ioan Oprea, Rodica Nagy, *op. cit.*, p. 328.

²⁶ *Ibidem*, p. 327.

²⁷ Vezi Mihaela Mancaș, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (Secolul al XIX-lea)*, București, 1974, p. 5.

²⁸ Pentru influența exercitată de limbile latino-romanice în epoca veche, vezi Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)*, București, 1992.

calcurilor la începutul epocii moderne este, ca și în perioada anterioară, greoi, artificial, motiv pentru care nici acestea nu rezistă prea mult în limbă. Formele explicabile prin imitație reprezintă un stadiu al prefacerilor prin care limba literară trebuia să treacă în drumul ei spre desăvârșire.

Franceza²⁹ a exercitat una dintre cele mai importante influențe moderne asupra lexicului românesc. „Grație ei, în primul rând, – spune Theodor Hristea – româna s-a îmbogățit cu câteva mii de cuvinte, modernizându-și vocabularul în toate domeniile vieții materiale și spirituale”³⁰.

Unul dintre primele texte beletristice românești, traduse după franceză, îl reprezintă *Cei doi excessuri a amerii*³¹. Textul, apărut în cuprinsul unui calendar, tipărit în grafie chirilică de Paul Iorgovici, la Viena, în 1794³², a fost editat de curând de Gheorghe Chivu într-o lucrare în care sunt prezentate și o serie de particularități lexicale specifice scrierii³³. Cu privire la textul editat, autorul amintit consemnează: „Ne aflăm cu certitudine în fața unei noutăți excepționale în spațiul literar românesc de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Traducătorul, influențat de lecturile sale occidentale, a făcut astfel un experiment literar romantic într-o arie culturală dominată sever de clasicism. Iar acest experiment a fost destinat, foarte probabil, testării reacției cititorilor sau pregătirii gustului acestora, întrucât, departe de fi fost închisă între copertele unui manuscris păstrat într-o bibliotecă particulară, «istoriola» intitulată *Cei doi excessuri a amerii* a fost difuzată prin tipar, deci în exemplare numeroase și în medii culturale diferite”³⁴. În privința particularităților lexicale ale scrierii, Gheorghe Chivu constată că „noutatea vocabularului utilizat în această traducere beletristică și modernitatea lui aproape ostentativă [...] sânt mai mult decât evidente. Neologisme și calcuri (deopotrivă semantice, de structură sau frazeologice), pe care nu o dată cercetătorii limbii române literare le-au atestat abia după mijlocul secolului al XIX-lea, apar frecvent în tipăritura din 1794”³⁵.

---

²⁹ Pentru rolul jucat de limba franceză în îmbogățirea limbii române prin calc, vezi: Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I, p. 378 ș.u.; Ana Goldiș Poalelungi, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973; Ana Goldiș, «Calque linguistique» dans le cadre du contact entre deux langues apparentées, le français et le roumain, în „Cahiers de lexicologie”, vol. XXVIII, 1976–I, p. 99–119; Liviu Groza, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, în LL, vol. III, 1982, p. 312–317; Munteanu, Țăra, ILRL, p. 262 ș.u.; Liviu Groza, *Unități frazeologice de proveniență romanică în limba română literară*, în LL, vol. III, 1986, p. 292–296; Theodor Hristea, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain (calques linguistiques)*, în AUB, XLIV (1995), p. 7–24.

³⁰ Hristea, *Sinteze*, p. 59.

³¹ În legătură cu acest text, vezi *Istoria literaturii române*, II, București, 1968, p. 104. Precizăm că este vorba despre același text pe care lucrarea *Dicționar cronologic. Literatură română*, București, 1974, îl înregistrează, din neatenție, la p. 74, sub titlul *Cei doi excessuri ai Americii*.

³² Vezi N. A. Ursu, *Un calendar istorico-popular publicat de Paul Iorgovici*, în LR, XII, 1963, nr. 3, p. 283–291.

³³ Vezi Gheorghe Chivu, «*Cei doi excessuri a amerii*» – o «istoriolă» romantică într-un calendar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în LL, XLVII, vol. I–II, 2002, p. 84–98, textul propriu-zis ocupând paginile 91–98 ale articolului. În legătură cu același text, vezi idem, *Un experiment literar și lingvistic la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, *Comunicările «Hyperion»*. Filologie, 11, volum coordonat de Dim. Păcurariu, București, 2002, p. 149–158.

³⁴ Idem, «*Cei doi excessuri a amerii*» – o «istoriolă» romantică într-un calendar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, p. 88.

³⁵ *Ibidem*.

Printre calcurile înregistrate în text și dispărute astăzi din limbă, unele fiind înlocuite de împrumuturi, de alte calcuri sau de alte variante, se numără și următoarele, pentru care indicăm posibilele modele: *bine-amată* „iubită”, după fr. *bien-aimée*; *a cădea în bolnăvire*, după fr. *tomber malade*; *clar-vedeață* „clar-văzătoare”, după fr. *clairvoyante*; *concheia*, după fr. *conclure*; *desnodemânt*, după fr. *dénouement*; *încântăreață*, după fr. *enchanteresse*; *judecământ*, după fr. *jugement*; *locul-țineț*, după fr. *lieutenant*; *mijlocritate*, după fr. *médiocrité*; *nainteț*, după fr. *avantage*; *nenoceață*, după fr. *innocente*; *păzi* „păstra”, după fr. *garder*; *suprinde*, după fr. *surprendre*³⁶ etc.

Apar însă în «istoriolă» și calcuri care prezintă aceeași formă ca în limba română contemporană: *combate*, *recunoaște*, *reduce*, *resemnare*, *retrage*.

La acestea s-au adăugat pe întreg parcursul veacului al XIX-lea o serie de alte calcuri care au îmbogățit considerabil lexicul românesc „fără să lase asupra lui amprenta unei fizionomii străine specificului limbii noastre”³⁷. Astfel, datorăm modelelor franțuzești cuvinte cum ar fi: *clarviziune*, după fr. *clairvoyance*, datat și prin *clarvedere*³⁸; *du-te-vino*, după fr. *va-et-vient*; *împăia*, după fr. *empailler*; *a se împăuna*, după fr. *se pavaner*³⁹; *îndurerat*, după fr. *endolori*; *înjosi* (*a se ~*) după fr. *abaissier* (*s'*); *înlocui*, după fr. *remplacer*; *însorit*, după fr. *enseleillé*; *însuși*, după fr. *approprier*; *întreciocni*, după fr. *entrechoquer*; *întrețese*, după fr. *entretisser*; *scurt-circuit*, după fr. *court-circuit*⁴⁰.

Franceza a exercitat o influență considerabilă și asupra frazeologiei românești. Foarte multe expresii au fost preluate ca atare din această limbă sau au fost calchiate. Și la acest nivel se poate vorbi despre expresii viabile sau despre arhaisme⁴¹. Astfel, nu mai sunt active astăzi expresii ca: *a da nuvele* (< fr. *donner des nouvelles*), *a se confunda în scuze* (< fr. *se confondre en excuses*), *a arunca fundamentele* (< fr. *jeter les fondements*; *a arunca* = *a pune*”), *a arunca un țipăt* (< fr. *jeter un cri*, cf. it. *gettare grida*; *a arunca* = „a emite”) ⁴² etc.

Din categoria, mult mai bogată, a calcurilor viabile fac parte expresii ca: *a cădea de acord* (< fr. *tomber d'accord*), *a da viață* (< fr. *donner la vie*), *a da de gândit* (< fr. *donner à penser*), *a se da în spectacol* (< fr. *se donner en spectacle*), *a face să curgă multă cerneală* (< fr. *faire couler beaucoup d'encre*), *a face naveta* (< fr. *faire la navette*), *la nesfârșit* (< fr. *à l'infini*)⁴³, *materie cenușie* (< fr. *matière*

³⁶ Pentru unele citate, ca și pentru alte exemple, vezi și Gheorghe Chivu, «*Cei doi excessuri a amerii*» – o «istoriolă» romantică într-un calendar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, p. 89. Vezi, de asemenea, N. A. Ursu, Despina Ursu, *op. cit.*, p. 35–36.

³⁷ Munteanu, Țăra, IRL, p. 262.

³⁸ Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 321.

³⁹ Verbul francez este o contaminație între *se paonner* (< *paon*) și *pavane*. Vezi ROBERT, s.v. *pavaner*.

⁴⁰ Vezi Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 379; Iorgu Iordan, LRC, p. 321; Theodor Hristea, 1984, p. 115. Pentru alte exemple, vezi, în lucrarea de față, *Viabilitatea calcurilor*.

⁴¹ În legătură cu acest aspect, vezi Liviu Groza, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, în LL, vol. III, 1982, p. 312–317. Vezi, de asemenea, idem, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, 2005.

⁴² Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, vezi Liviu Groza, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, p. 313–317.

⁴³ Hristea, *Sinteze*, p. 116.

grise), *a mișca pe cineva până la lacrimi* (< fr. *toucher qqn. jusqu'aux larmes*), *ordinea zilei* (< fr. *l'ordre du jour*), *prezență de spirit* (< fr. *présence d'esprit*) etc.

Cât privește repartitia teritorială a influenței franceze, Ion Gheție observă că a fost foarte puternică în Moldova și Muntenia, dar nu a depășit, în general, Carpații⁴⁴.

Calculurile după **latina savantă**, produse în epoca modernă, aparțin unui alt registru stilistic decât cele apărute anterior, ceea ce explică și numărul mai mare de exemple viabile față de perioada precedentă. Foarte mulți termeni, explicabili prin sau și prin latină, reprezintă, în fapt, *românizări*⁴⁵ ale unor teme, rădăcini sau afixe latinești, cărora li s-au aplicat anumite transformări fonetice, petrecute în trecerea de la latină la română. Succesul pe care termenii astfel obținuți l-au avut se explică prin faptul că aceștia intrau în acord cu tendințele interne de dezvoltare a limbii. Așa au apărut: *conștiință*, *constrânge*, *conține*, *contrage*, *conviețui*, *desemna*. Alteori *românizarea* se aplică unor termeni franțuzești, în a căror rădăcină au fost recunoscute morfeme latinești. Așadar, în aceste situații este vorba tot despre o influență latinească, produsă indirect, prin intermediul francezei. În felul acesta se explică termeni de tipul: *combate*, *dezbate*; *consimțământ*, *simțământ*; *conține*, *deține*, *menține*, *obține*, *susține*; *curtezană*; *descrie*, *prescrie*; *dispărea*; *deprinde*, *surprinde*; *președinte*, *ședință*, *reședință*, *vicepreședinte*; *semnal*, *semnala*, *semnalment*, *semnaliza*, *semnificativ*; *tresălta*; *tresări* etc. Este adevărat că nu toate „românizările” au rămas în limbă, uneori în locul lor fiind preferate împrumuturile. Astfel, din perechile de cuvinte care urmează, primul element, apărut prin „românizare”, a fost împins la periferia vocabularului de celălalt: *aprefui* – *aprecia*; *desemn* – *desen*; *fericita* – *felicită*; *simțibil* – *sensibil*; *simțitiv* – *senzitiv*; *simțământalism* – *sentimentalism* etc.⁴⁶

De multe ori, modelul latinesc a fost întărit de unul francez sau/și italian: *absorbi*, românizare a lat. *absorbere*, fr. *absorber*, după *sorbi*; *abstrage*, cf. fr. *abstraire*, lat. *abstraho*, -ere; *circumscrie*, după lat. *circonscribere*, fr. *circonscrire*; *conchide*, românizare a lat. *concludere*, it. *concludere*, după *închide*; *concurge*, românizare a lat. *concurro*, -ere, după *curge*; cf. fr. *concourir*, it. *concorrere*.

Un rol important în schimbarea aspectului limbii române literare l-a jucat **influența italienească**⁴⁷. Epoca primelor contacte cu limba italiană datează mai de timpuriu, începând cu secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, însă de o influență directă din partea acestei limbi se poate vorbi mai ales în secolul al XIX-lea, când scriitorii ca Ion Heliade-Rădulescu, Cezar Bolliac, Nicolae Filimon introduc în

⁴⁴ Gheție, ILRL, p. 169.

⁴⁵ Vezi Theodor Hristea, *Probleme de etimologie în „Dicționarul limbii române moderne”*, în SCL, XI, 1960, nr. 2, p. 235–237; Hristea, PE, p. 210–211; Maria Stanciu-Istrate, *Românizarea neologismelor și calcul lingvistic*, în LR, XLIX, 2000, nr. 3, p. 581–597.

⁴⁶ Pentru mai multe exemple, vezi, mai jos, tabelul de la p. 298–303.

⁴⁷ Despre curentul italianist din secolul al XIX-lea, vezi: Petre Haneș, *Desvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*. București, 1927, p. 112–129; Mihaela Mancaș, *op. cit.*, p. 21–27; Marin Z. Mocanu, *Periodizarea împrumuturilor italiene pătrunse în limba română*, I, SCL, XXIX, 1978, nr. 6, p. 641–651, și II, SCL, XXX, 1979, nr. 1, p. 23–30; Munteanu, Țara, ILRL, p. 206–209; Hristea, *Sinteze*, p. 57–58; Mariana Stănculescu Cuza, *Italianism și italianisme în perioada de formare a limbii române literare*. București, 1992, Gh. Chivu, *Influența italiană în limba română veche*, în SCL, XLV, 1994, nr. 1–2, p. 19–30.

operele lor cuvinte italienești sau forme modelate după acestea. De o prețuire deosebită s-a bucurat această limbă un secol mai târziu, la George Călinescu, în ale cărui scrieri se întâlnesc numeroase exemple de împrumuturi sau calcuri explicabile prin italiană. Unele dintre calcurile pentru care se poate invoca un model italian sunt, de fapt, de origine multiplă. Iată câteva exemple: *consemn*, după fr. *consigne*, it. *consegna*; *consemna*, după fr. *consigner*, it. *consegnare*; *dezmăsurat* „nesfârșit, imens”, după it. *smisurato*; *împumna*, după it. *impugnare* „a pune mâna (pe o armă), a apuca”; *noutate* „știre”, românizare a lat. *novitas*, -atem, it. *novità*, fr. *nouveauté*; *semnificativ*, românizare a fr. *significatif*, it. *significativo*, după *semn*; *supraomenesc*, după fr. *surhumain*, it. *soprumano*.

Limba germană a oferit, la rândul ei, unele modele pentru calcuri, produse mai ales la românii culți din Transilvania și Banat. Sextil Pușcariu a observat că „în opoziție cu Țara veche, unde *ceasul se întoarce*, în Transilvania el *se trage*, fiindcă în nemțește se zice «die Uhr aufziehen», expresie ușor de înțeles dacă ne gândim la pendulele cu lanțuri, de care atârnav greutățile, și care trebuiau «trase» spre a li se porni mecanismul”⁴⁸. Alte expresii calchiate după germană sunt: *a cerceta școala*, după *die Schule besuchen*; *a fi înțeles cu ceva*, după *mit etwas einverstanden sie*⁴⁹; *a se pune în viață*, după germ. *ins Leben treten*; *a băga în socotință*, după germ. *in Rechnung, in Anschlag bringen*⁵⁰. Despre gazetarii la care apar, mai ales, asemenea expresii, Titu Maiorescu⁵¹ spunea că „fac greșeli neiertate în contra limbei române, introducând construcțiuni false de cuvinte, stil greoi antiromân și mai întâi de toate o monstruoasă germanizare în expresii”⁵².

Caracterul profund artificial al acestor construcții și faptul că puneau în pericol unitatea limbii române literare au condus la eliminarea lor treptată din limbă, produsă în primele decenii ale secolului al XX-lea, adică, după cum precizează Ion Gheție, „aproximativ în aceeași perioadă când în Muntenia și Moldova vor dispărea unele elemente franțuzești care nu s-au încetățenit”⁵³.

În ceea ce privește cuvintele, au fost copiate după germană *abzice*, după *absagen*, *amăsurat* „conform”, după *gemäs*, *anteluptător* „protagonist”, după *Vorkämpfer*, *depica*, după *entfallen*, *desrădica*, după *entheben*, *prourma*, după *fortsetzen*, *prorupe* „izbucni”, după *ausbrechen*, *străpus* „strămutat”, după *verleght* sau *versetzt* etc.⁵⁴ „Asemenea exemple de germanisme – spunea Titu Maiorescu – credem că sunt de natură a deștepta în toți cetitorii o dreaptă neliniște asupra soartei finale a unei limbi astfel maltratate”⁵⁵.

⁴⁸ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 410.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 410–411.

⁵⁰ Vezi Gheție, ILRL, p. 169.

⁵¹ Vezi Titu Maiorescu, *Limba românească în jurnalele din Austria. 1868*, în *Critice*, vol. I, București, 1967, p. 83–116.

⁵² *Ibidem*, p. 83.

⁵³ Gheție, ILRL, p. 169.

⁵⁴ Pentru aceste exemple, ca și pentru altele, vezi Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 84 ș.u.; Al. Graur, *Sur quelques types de calques*, în „Bulletin linguistique”, nr. 4, 1936, p. 193–194; Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 411; Doina David, *Limbă și cultură. (Româna literară între 1880 și 1920. Cu privire specială la Transilvania și Banat)*, Timișoara, 1980, p. 205 ș.u.

⁵⁵ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 93.

Lipsa de afinitate dintre română și germană explică și caracterul nefiresc al altor termeni, cu aspect ridicol și greoi în același timp, ca: *degâtlegău* „cravată”, după *Halsbinde*, sau *nasștergău* „batistă”.

Chiar dacă nu sunt numeroși, există totuși unii termeni apăruiți prin calchierea unor modele germane, care au rezistat în limbă: *anotimp*, după *Jahreszeit*, *convorbire*, după *unterredung*, *întrelăsa*, după *unterlassen*, *reoglinți*, după *widerspiegeln*. În unele situații, la consolidarea poziției unui asemenea calc a contribuit și un model dintr-o altă limbă. În această categorie intră, de pildă, *contopi*, explicabil atât prin germ. *zusammenschmelzen*, cât și prin fr. *confondre*; *conviețui* a fost calchiat de unii vorbitori după germ. *zusammenleben*, iar de alții după lat. *convivere*. Noțiunea exprimată de *supraom* a apărut, indiscutabil, mai întâi în germană: *Übermensch*. După această limbă l-au calchiat franceza: *surhomme*, italiana: *superuomo*, engleza: *superman*. Româna putea să preia acest calc, devenit internațional, de la oricare dintre idiomurile amintite. Pentru apariția lui *pătrat* (*patrat*) derivat de la *patru*, trebuie să acceptăm, pe lângă modelele oferite de lat. *quadratus*, it. *quadrato*, și un tipar germ. *Quadrat*.

De o influență a **limbii ruse** se poate vorbi încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de când datează o traducere a unei *Istorie a rușilor*⁵⁶. Asemenea traduceri au continuat pe tot parcursul acestui veac și s-au intensificat în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Însă, în ceea ce privește calcul lingvistic, influența rusă modernă devine însemnată mai ales în secolul al XX-lea⁵⁷, pentru care Theodor Hristea distinge două perioade: prima este cuprinsă între octombrie 1917 și 23 august 1944⁵⁸. Cealaltă începe în 1944 și se termină în decembrie 1989. Calcurile produse după rusă aparțin, mai ales, limbajului politic sau tehnic. Astfel, *activ* devine substantiv și capătă sens politic sub influența rus. *актив*; *brigadă* „grup sau colectiv de muncitori [...]”, după rus. *бригада*; *colectiv* își schimbă categoria lexico-gramaticală, devenind substantiv, cu sensul „totalitatea oamenilor uniți în vederea aceluiași scopuri”, după rus. *коллектив*; *colaborator științific* imită modelul rus. *научный сотрудник*, iar *colțul roșu* traduce fidel rus. *красный угол* etc. În rândul calcurilor lexicale de structură morfematică se înscriu: *cincisutist* –

---

⁵⁶ Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, II, București, 1926, p. 143–144, unde se precizează că este vorba despre o traducere conservată în cinci manuscrise, unul dintre acestea având menționat anul 1727.

⁵⁷ Vezi, în acest sens, Iorgu Iordan, *Influențe rusești asupra limbii române*, în „Analele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată în ședința din 29 iunie 1949, p. 55; G. Mihăilă, *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, I, III, 1954, p. 27–35; Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, în LR, 4, 1954, p. 31–44; idem, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 106–112; L. Farcaș, *Некоторые наблюдения над кальками в румынском языке с русского*, în „Culegere de studii”, București, 1958, p. 9–21; S. Vaimberg, *Calcuri românești după adjectivele compuse din limba rusă*, în „Culegere de studii”, București, 1961, p. 64–72; Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 315–326.

⁵⁸ Theodor Hristea, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, p. 315.

пятисотник, *sutamiist* – *стотысячник*, *codism* – *хвостисм* etc.⁵⁹ Schimbările intervenite în viața politică a României după decembrie 1989 au făcut ca asemenea inovații produse sub influența modelelor rusești să treacă în vocabularul pasiv. Există însă și calcuri care ar putea fi considerate încă viabile, ca: *maestru al artei*, după *мастер искусства*, *cultul personalității*, după *культ личности*, *casă de odihnă*, după *дом отдыха*, *satelit artificial*, după *искусственный спутник*⁶⁰.

Mai ales din secolul al XX-lea se poate vorbi și despre unele calcuri produse după engleză. Unele dintre acestea nu s-au impus, mai ales din cauza faptului că au rezultat din greșeli de traducere. Astfel, Cristina Micușan⁶¹ a înregistrat în unele periodice românești editate în S.U.A. calcuri cum ar fi: *a lua loc* „a avea loc” < engl. am. *to take place*, *a plăti respect* „a-și prezenta omagiile” < engl. am. *to pay respect*, *a agreea la/cu* „a fi de acord cu” < engl. am. *to agree to/with*, *a lua curs* „a se derula” < engl. am. *to take course*⁶².

În rândul calcurilor viabile se numără: *autocontrol*, după *self-control*, *autoapreciere*, după engl. *self-esteem*; *automulțumire*, după fr. *autosatisfaction*, engl. *self-satisfaction*; *Capul Bunei Speranțe*, după engl. *Cape of Good Hope*; *clasa inferioară*, după engl. *lower class*; *clasa mijlocie*, după engl. *middle class*; *clasa superioară*, după engl. *upper class*.

Uneori compusele nu au putut fi calchiate, astfel încât au fost rediate prin perifraze. Așa s-a întâmplat cu engl. *self-government*, transpus la Ghica prin sintagma *guvernul prin sine însuși* (Ghica, O I, p. 230). Unele modele englezești au pătruns la noi indirect, prin franceză. De pildă *drum-de-fier* se explică prin fr. *chemin de fer*, iar acesta prin engl. *railway*⁶³.

Frazeologismele explicabile prin modele englezești sunt mai puțin numeroase decât cele care imită modelele franțuzești și aparțin, îndeosebi, terminologiilor de specialitate⁶⁴. Mai recent, au apărut *carte verde*, după *green card* (1969)⁶⁵, care circulă și ca împrumut; *gaură neagră*, după engl. *black hole* (1968); *cutie neagră*, după engl. *black box* (1945); *creier electronic*, după *electronic brain*; *farfurie zburătoare*, după *flying saucer*; *numărătoare inversă*, după *count down*; *vorbitor nativ*, după *native speaker*⁶⁶. Prin *Beretele verzi*, calchiat după *Green Beret* (1962), sunt denumiți membrii unei trupe speciale a armatei S.U.A. Este posibil ca și *undă verde* să redea engl. *green light* (1937), în ambele limbi expresiile având același sens: „permisiunea de a trece la realizarea unei acțiuni”.

---

⁵⁹ Vezi L. Farcaș, *op. cit.*, p. 9 ș.u., G. Mihăilă, 1954, p. 27 ș.u.

⁶⁰ Pentru aceste exemple, ca și pentru multe altele, vezi Theodor Hristea, 1965; Hristea, PE, p. 181 ș.u. Vezi, de asemenea, G. Mihăilă, 1954, cu precizarea că acolo calcurile frazeologice sunt interpretate a fi sintactice; vezi și Iorgu Jordan, 1956.

⁶¹ Vezi Cristina Micușan *Types d'interférences lexicales dans un cas de bilinguisme romano-germanique*, în Acte XII, vol. II, p. 1219–1225.

⁶² *Ibidem*, p. 1223–1224.

⁶³ Vezi ROBERT, s.v. *chemin de fer*.

⁶⁴ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 152.

⁶⁵ Aici, ca și mai jos, am reprodus, între paranteze rotunde, atestările oferite de *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*.

⁶⁶ Vezi Hristea, *Sinteze*, p. 152.

Destul de apropiate de zile noastre sunt și *cortină de fier*, după *iron curtain*, sau *desene animate*, la a cărei apariție a contribuit, alături de fr. *dessins animés*⁶⁷, și engl. *animated cartoons*, atestat în această limbă în 1915, dar desigur de o dată mai recentă în română.

II. VIABILITATEA CALCURILOR

1. CONCURENȚA DINTRE CALC, TRADUCERE ȘI ÎMPRUMUT

Între calc și traducere, pe de o parte, și calc – împrumut, pe de altă parte, a existat o concurență, căreia calcul a reușit, uneori, să-i facă față. Astfel, calcul a ieșit fie învingător, fie a rămas în limbă, alături de împrumut, ducând la apariția unor dublete sinonimice, fie a fost împins la periferia vocabularului. La acest din urmă aspect a contribuit, îndeosebi, caracterul profund artificial al formei calchiate, situație specifică mai ales imitațiilor produse la cuvintele compuse.

Gradul de viabilitate a calcurilor românești diferă de la o etapă la alta. Șansele de supraviețuire în timp a calcurilor din limba veche s-au dovedit a fi mult mai mici decât ale celor produse cu peste două secole mai târziu. Pentru limba textelor artistice, punctul culminant al producerii calcurilor îl reprezintă cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Este o perioadă caracterizată prin atitudinea antineologistă a scriitorilor, astfel încât calcul reprezintă mijlocul cel mai la îndemână de îmbogățire lingvistică. Nu este de mirare astfel că acum se produc cele mai multe calcuri care au ca punct de plecare mai ales modele latino-romanice. Afinitatea dintre limbile înrudite constituie un factor favorizant în privința viabilității calcurilor. Se poate spune astfel că limba după care se calchiază are un rol foarte important în soarta pe care o va avea calcul.

Nu trebuie neglijat însă rolul pe care tiparul l-a avut în popularizarea calcurilor. Dacă textele vechi circulau mai ales în copii manuscrise, numai o parte dintre ele ajungând să fie tipărite, astfel încât multe inovații lexicale au rămas la o singură atestare, în etapa modernă, grație multiplicării prin imprimare a scrierilor, fie ele traduceri, fie texte originale, cuvintele recent apărute se răspândesc și au șansa nu numai să devină cunoscute, ci și să se impună în limbă.

Scrierile de la începutul perioadei moderne a literaturii se caracterizează, mai ales, prin *lărgiri sau extensii semantice* ale unor termeni din fondul vechi al limbii, care, fără a avea un sens comun cu termenii străini ale căror noțiuni trebuie să le reproducă, prezintă unele apropieri. În acest fel, Dinicu Golescu folosește, de pildă, termenii *căruță*, *săpat*, *strânsoare* pentru a reda sensul exprimat de *vagon*, *sculptat*, *colecție*. La Iancu Văcărescu apare *a lua seama* cu sensul „a observa”, *lucrare* pentru „efect, acțiune”, *unirea* „unitatea” sau *stare* „putere”, „posibilitate”. Heliade

---

⁶⁷ Frazeeologismul francez se explică, la rândul lui, prin engleză, prima sa atestare datând din 1916.

folosește sintagma *băgare de seamă* pentru „atenție”, ori compusul *luător-aminte* cu sensul „atent”. Multe asemenea traduceri sau echivalări semantice se întâlnesc, mai apoi, la Bălcescu: *ieșit* „rezultat”, *simțire* „sentiment”, *spărtură* „breșă”. Destul de frecvent, *înaintare* apare cu sensul „progres” la scriitorii din secolul al XIX-lea. La Ion Ghica *putințe* redă sensul fr. *possibilités*, iar *creștere* este folosit pentru ceea ce se exprimă în franceză prin *éducation*⁶⁸.

Continuă să apară, ca și în epoca veche, traduceri prin perifraze ale unor compuse sau derivate mai greu sau imposibil de calchiat în română. Printre acestea se numără: *afară din fire*, *aprindere la plămâni*, *a chema împreună*, *dinaintea potopului*, *din sineș împărat*, *făcător de bine*, *făcător de viață*, *învățătura credinței*, *a lucra împreună*, *mărime a sufletului*, *mare la suflet*, *sânge pur* etc. Unele dintre acestea sunt dublate de calcuri: *binefăcător*, *conlucra*, *mărinimie*, *mărinimos*, *pur-sânge*. Nu întâmplător modelul care le-a generat este latino-roman. Dacă în cazul ultimului compus citat diferența dintre calc și traducere este dată de topică, adaptarea acesteia la limba română conducând la traducere, iar respectare presupunând calcul, situația celorlalte este diferită.

Mențiuni speciale trebuie făcute în legătură cu perfrazele alcătuite din adjective de origine verbală, urmate de prepoziția *de*, iar apoi de un substantiv, un adjectiv sau un adverb. În această succesiune, ele reprezintă simple traduceri ale compuselor străine, foarte multe dintre ele provenind direct din slavonă și indirect din greacă. Deplasarea prepoziției pe prima poziție (*de binefăcător*, *de răufăcător*, *de viață făcător* etc.), cu respectarea topicii modelului, duce la calc. Din punctul de vedere al gradului de fidelitate a copiei față de model, este vorba despre calcuri imperfecte, apariția prepoziției *de* nefiind cerută de model, ci de încercarea de adaptare la specificul sintaxei românești. Aceste forme apar în limba veche în alternanță, în vreme ce, mai aproape de zilele noastre, prezența lui *de* în contextul amintit nu mai este simțită ca necesară. Poziția compuselor de acest tip în limbă a fost întărită și de modelele latino-romanice. Faptul că astăzi continuă să fie active calcuri ca: *binefacere*, *binefăcător*, *răufăcător* se explică prin suportul acordat și de alte modele decât cel slavon. Un argument în favoarea rolului însemnat pe care modelele din limbi afine românei l-au avut în supraviețuirea calcurilor de acest tip îl constituie situația în care se află alte perifraze modelate după slavonă și indirect după greacă, de tipul: *făcătoare de minuni*, *iubire de argint*, *iubitoare de oameni*, *îndestularea/ogodirea pântecelui*, *luptătorii icoanelor*, *vărsare de sânge* etc. Nefiind întărite de modele latino-romanice, unele dintre aceste traduceri au fost abandonate, în locul lor fiind preferate împrumuturile, care nu întotdeauna se explică prin etimonul care a generat apariția perifrizei. Altele rămân prizonierele textelor de tip religios, în care de altfel au și apărut: *făcătoare de minuni*, *iubire de argint*.

În ceea ce privește forme ca: *binevoitor*, *binefacere*, *binefăcător* considerăm că acestea se explică mai bine prin calc, decât prin derivare internă de la *binevoi*,

---

⁶⁸ Pentru citate, vezi mai sus, p. 43–44, 51.

*bineface*⁶⁹. Către această concluzie ne trimite, pe de o parte, existența perifrazelor apărute prin traducere, invocate mai sus, care reprezintă una dintre modalitățile de reproducere a compuselor străine, și, pe de altă parte, faptul că verbele în discuție sunt mai puțin frecvente decât derivatele.

1.1. CUVÂNT TRADUS – CUVÂNT ÎMPRUMUTAT

Așadar, termenii străini care exprimau o noțiune inexistentă în română au fost fie traduși prin perifraze, fie calchiați, fie împrumutați. Pentru o mai bună evidențiere a raportului dintre traducere și împrumut la acest nivel de analiză, reproducem mai jos, în paralel, cele două soluții găsite de traducători în reproducerea cuvintelor străine cu formă internă, adăugând, unde este cazul, și rezultatul obținut prin calchiere. Se va putea astfel mai lesne observa că, pentru transpunerea unor astfel de modele în limba română, de cele mai multe ori a fost preferat împrumutul. Faptele de limbă prezentate au fost întâlnite în textele beletristice parcurse de noi sau apar discutate în lucrări de specialitate consacrate calcului.

Traducere	Calc	Împrumut	Model/Origine
1	2	3	4
<i>afară din fire</i>		<i>extraordinar</i>	lat. <i>extraordinarius</i>
<i>aprinde de plămâni</i>		<i>pneumonie</i> ⁷⁰	germ. <i>Lungenentzündung</i>
<i>asemenea lăturat</i>		<i>echilateral</i>	fr. <i>équilateral</i> lat. <i>aequelateralis</i> ,
<i>asemenea piciorat</i>		<i>isoscel</i>	fr. <i>isocèle</i> , lat. <i>isoscelus</i>
<i>caldomesor</i>		<i>termometru</i>	fr. <i>thermomètre</i>
<i>capete de operă</i>		<i>capodopere</i>	it. <i>capì d'opera</i>
<i>călcător de lege</i>			sl. <i>законопрѣстѣпникъ</i> , <i>законопрѣстѣпникъ</i>
<i>a chema împreună</i>	<i>conchema</i> ⁷¹	<i>convoca</i>	fr. <i>convoquer</i> , lat. <i>convocare</i>
<i>cu știință</i>	<i>conștient</i>		fr. <i>conscient</i>
<i>dinaintea potopului</i>		<i>antediluvian</i>	fr. <i>antediluvien</i>
<i>din sineș împărat</i>		<i>aftocrator, autocrator</i>	ngr. <i>autokrátor</i>
<i>facere de bine</i>	<i>de-bine-facere</i> , <i>binefacere</i>		sl. <i>благодѣлникъ</i> , lat. <i>benefacere</i>
<i>făcător de bine</i>	<i>de-bine-făcător</i> , <i>binefăcător</i>		sl. <i>благодѣтель</i> , sau/și fr. <i>bienfaiteur, -trice</i>
<i>făcătoare de minuni</i>	<i>de-minuni-făcătoare</i>	<i>ciudotvoreșă</i>	sl. <i>чудотворьца</i>
<i>făcător(iu) de rele</i>	<i>de-rău-făcător</i> , <i>răufăcător</i>		sl. <i>злодѣлатель</i> , lat. <i>malefactor</i> , fr. <i>malfaisant</i>

⁶⁹ În legătură cu acest aspect, Finuța Hasan consemnează: „*Binevoitor*, frecvent la începutul secolului al XIX-lea [...] poate fi derivat de la verbul *binevoi* (cf. DA), dar poate fi creat pe baza lui *de-bine-voitor*, folosit în limba mai veche (ISBD 288), mai ales că existau și alte paralele, ca *viață-făcătoriu* (CC₂ 199, DVS 17//16) și *de-viață-făcătoriu* (CC₂ 115). Pentru compunerea lui *binevoitor* (și împotriva derivării lui) pledează și *bun-voitor*, atestat de LB, paralelismul *bine/bun* fiind frecvent la compusele mai vechi” (FCLR, I, p. 180).

⁷⁰ Împrumutat din fr. *pneumonie*.

⁷¹ Pentru atestări, vezi MDA, s.v. *conchema*.

1	2	3	4
făcătoriu de viață	de-viață-făcător		sl. животвораціи
iubire de sine		amor propriu	fr. amour-propre
iubitor de oameni/ iubitor de omenire	de-oameni-iubitor/ de-oamenire-iubitor	filantrop	sl. человеклюбець, gr. philanthrôpos
învățătura credinței		teologie	lat. theologia, fr. théologie
a lucra împreună	împreună-lucra, conlucra	colabora	lat. collaborare, fr. collaborer
lucrare împreună	împreună-lucrare, conlucrare	colaborare	fr. collaboration
lucrător împreună	împreună-lucrător, conlucrător	colaborator	fr. collaborateur
lucrarea pământului		agricultură	lat. agricultura
a lupta împreună	combate		fr. combattre
luptătorii icoanelor		iconoclaști	sl. иконоборци ⁷²
mare la suflet	mărinimos, mărinim	magnanim	fr. magnanim
mărime a sufletului, mărime a sufletului, mărime de suflet, mărimea inimii	mărinimie	megalopsihie magnanimitate	gr. megalopsihia, lat. magnanimitas fr. magnanimité
mergător înainte	înainte-alergător, înaintă-curător, înainte-mergător, premergător	precursor	sl. прѣдидеца, gr. προδρομος, fr. précurseur
mestecare de sânge		incest	sl. крѣвомѣшеник
a se omori pe sine / a se omori singur	a se sinucide		fr. suicider
prisos de valoare	plus-valoare		fr. plus-value
schimbare la față		preobrajanie	sl. преображеніе
scurt la statură		scund	germ. Kurzstämmig
scurt de vedere		miop	germ. Kurzichtig
scurtă vedere		miopie	germ. Kurzichtigkei:
simț bun	bun simț		fr. bon-sens
sânge pur	pursânge		fr. pur-sang
slujirea idolilor		idolatrie	sl. идоолослуженіе
spirit de partid	partinitate		rus. партийность
stare împrejur	împrejur-stare	circumstanță	lat. circumstantia
școală de învățătura meșteșugurilor / școala a multora meșteșuguri		politehnică	germ. Polytechnikum
tăiere împrejur	împrejur-tăiere	circumcizie	lat. circumcisio
împul anului, timp al anului	anotimp		germ. Jahreszeit
ton bun		bonton	fr. bon ton
a se trage îndărăt	retrage (a se ~)	retira (a se ~)	fr. (se) retirer
ucigaș de sine	sinucigaș		fr. suicidé
unul născut			sl. єдиородний
urătorii de oameni		mizantropi ⁷³	sl. человеконенавистници

⁷² Foarte probabil, calc după gr. bizant. *eikonoklastês*, care, în ultimă instanță, stă și la baza împrumutului *iconoclast*, intrat în română prin filieră franceză.

⁷³ Este vorba despre împrumut din fr. *misanthrope*, explicabil, la rândul său, prin gr. *misanthrôpos*, care a generat și apariția calcului din slavoană.

În funcție de modul în care au fost redați în română unii termeni străini, se disting mai multe situații:

1. Unele derivate sau compuse străine nu au putut fi calchiate. Mai precis, acestea nu au putut fi transpuse prin unități lexicale similare, alcătuite din morfeme românești, astfel încât au fost traduse prin perifraze al căror loc a fost luat de împrumuturi. În această categorie intră exemple ca: *afară din fire* – *extraordinar*; *a chema împreună* – *a convoca*, *urător de oameni* – *mizantrop*. Existența împrumutului dovedește faptul că era nevoie de un termen pentru exprimarea noii noțiuni. El a fost preferat perifrizei datorită tendinței către brevilocvență, existentă în limbă.

2. Alte perifraze, rezultate din traducerea unor compuse imposibil de calchiat, au dispărut cu totul din limbă, noțiunea pe care o exprimau fiind desemnată prin împrumuturi diferite de termenii care au condus la apariția perifrazelor respective: *aprinde de plămâni* – *pneumonie*; *mestecare de sânge* – *incest*; *scurt de vedere* – *miop*; *scurtă vedere* – *miopie*; *slujirea idolilor* – *idolatrie*.

3. Există și situația în care unele traduceri au fost concurate și învinse de calcuri: *cu știință* – *conștient*; *mare la suflet* – *mărinimos*; *mergător înainte* – *premergător* etc.

4. Destul de rar, se poate întâmpla ca un termen străin să poată fi transpus în română prin toate cele trei procedee: traducere, calc, împrumut: *a lucra împreună* – *a conlucra* (cu varianta *împreună-lucra*) – *a colabora*; *mare la suflet* – *mărinimos* (cu varianta *mărinim*) – *magnanim*; *stare împrejur* – *împrejur-stare* – *circumstanță*.

Îmbinările lexicale care se mai folosesc și astăzi sunt: *facere de bine*, *făcătoare de minuni*, *făcător de bine*, *făcător de rele*, *a lucra împreună*, *schimbare la față*, *spirit de partid*. Unele dintre acestea sunt puternic concurate de calcuri. Este vorba despre: *facere de bine*, *făcător de bine*, *făcător de rele*, *a lucra împreună* și *spirit de partid*, pentru penultima dintre ele înregistrându-se, alături de calcul *conlucra*, împrumutul *colabora*, incontestabil mai frecvent întâlnit. Concurența dintre *făcătoare de minuni* și *schimbare la față*, pe de o parte, și *ciudotvoretă* și *preobrajenie*, pe de altă parte, s-a sfârșit cu victoria celor dintâi. Cât privește calculul *de-minuni-făcătoare*, acesta a avut aceeași soartă cu a compuselor calchiate în a căror structură apare pe primul loc prepoziția *de*. Trebuie totuși precizat că frecvența acestor perifraze este destul de redusă, ele fiind specifice limbajului religios.

În ceea ce privește calcurile consemnate, sunt simțite astăzi ca învechite cele care conțin pe prima poziție adverbele *împrejur* și *împreună*, ca și cele în a căror componență intră prepoziția *de*, aflată pe prima poziție.

1.2. CUVÂNT CALCHIAT – CUVÂNT ÎMPRUMUTAT

Există și situația în care lupta se dă între calc și împrumut sau chiar între calcuri ale aceluiași model ori cu modele diferite ca origine, dar identice din punctul de vedere al noțiunii exprimate.

CALC VIABIL	CALC NEVIABIL	ÎMPRUMUT	MODEL / ORIGINE
1	2	3	4
	<i>aburos</i>	<i>vaporos</i>	fr. <i>vaporeux</i>
	<i>alt eu-insumi</i>	<i>alter ego</i>	lat. <i>alter ego</i>
	<i>amicabil</i>	<i>amiabil</i>	fr. <i>amiable</i>
	<i>apăsător</i>	<i>opresor</i>	fr. <i>oppresseur</i>
	<i>aprețui</i>	<i>aprecia</i>	fr. <i>apprécier</i>
	<i>arzând</i>	<i>ardent</i>	lat. <i>ardens</i> , fr. <i>ardent</i>
<i>atotputernic</i>	<i>atotputinte</i>	<i>omnipotent</i>	sl. <i>всьеблaстѣць</i> , lat. <i>omnipotens</i> , -tis fr. <i>tout-puissant</i> , germ. <i>allmächtig</i>
<i>atotputernicie</i>		<i>omnipotență</i>	lat. <i>omnipotentia</i>
<i>atotștiutor</i>		<i>omniscient</i>	lat. <i>omniscient</i>
<i>binecuvânta</i>		<i>blagoslovi</i>	sl. <i>blagosloviti</i> sau gr. <i>εὐλογεῖν</i> , lat. <i>benedicere</i>
<i>binecuvântare</i>	<i>bună-cuvântare</i>	<i>blagoslovenie</i>	sl. <i>благословеник</i>
	<i>bun ton</i>	<i>bonton</i>	fr. <i>bon ton</i>
<i>bunavestire</i>		<i>blagoveștenie</i>	sl. <i>благовѣщенник</i>
<i>bunăvoință</i>	<i>binevoință</i>		lat. <i>benevolentia</i> , fr. <i>bon-vouloir</i> sau <i>bienveillance</i> (cf. și fr. <i>bonne volonté</i>), germ. <i>Wohllwollen</i>
	<i>bunom</i>	<i>bonom</i> (livr.)	fr. <i>bonhomme</i>
	<i>bunomie</i>	<i>bonomie</i> (livr.)	fr. <i>bonhomie</i>
	<i>camerad</i>	<i>camarad</i>	fr. <i>camarade</i>
	<i>cap-d-operă</i>	<i>capodoperă</i>	it. <i>capo-d'opera</i> , fr. <i>chef-d'œuvre</i>
	<i>călărimie</i>	<i>cavalerie</i>	cf. it. <i>cavalleria</i>
	<i>cărturărie</i>	<i>librărie</i>	fr. <i>librairie</i>
<i>ceresc</i>		<i>celest</i>	fr. <i>celeste</i>
<i>circumscrie</i>	<i>circonscrie</i>		lat. <i>circumscribere</i> , fr. <i>circonscrire</i>
	<i>coborător</i>	<i>descendent</i>	cf. fr. <i>descendant</i>
<i>comesean</i>	<i>conmesean</i>		fr. <i>conmensal</i>
	<i>conpețitor</i>	<i>competitor</i>	fr. <i>compétiteur</i> , lat. <i>competitor</i>
<i>compunere</i>		<i>compoziție</i>	fr. <i>composition</i>
<i>conchide</i>		<i>conclude</i> (rar)	lat. <i>concludere</i> , it. <i>concludere</i>
<i>concurge</i>		<i>concura</i>	lat. <i>concurro</i> , -ere; cf. fr. <i>concourir</i> , it. <i>concorrere</i>
<i>conlucra</i>	<i>împreună-lucra</i>	<i>colabora</i>	fr. <i>collaborer</i>
<i>conlucrare</i> ⁷⁴	<i>împreună-lucrare</i>	<i>colaborare</i>	fr. <i>collaboration</i>

⁷⁴ Inserarea acestui termen și a celui imediat următor în tabel ia în considerație posibilitatea ca aceste derivate să fi apărut prin calc, nu prin etimologie internă. De altfel, faptul că astăzi *conlucrare* și *conlucrător* sunt simțite ca învechite, în locul lor fiind folosite *colaborare*, *colaborator*, este un argument în favoarea interpretării apariției lor prin calc.

1	2	3	4
<i>conlucrător</i> (inv.)	<i>împreună-lucrător</i>	<i>colaborator</i>	fr. <i>collaborateur</i>
	<i>consânge, consângean</i>	<i>consangvin</i>	lat. <i>consanguineus</i> , -a, -um sau fr. <i>consanguin</i>
<i>consfinți</i>		<i>consacra</i>	fr. <i>consacrer</i>
<i>consimțământ</i>	<i>consimțământ</i>	<i>consentiment</i>	fr. <i>consentement</i>
	<i>conșcolar</i> (rar)	<i>condiscipol</i>	fr. <i>condisciple</i> , germ. <i>Mitschüler</i> sau lat. <i>condiscipulus</i>
	<i>contimporan,</i> <i>contimpuran</i>	<i>contemporan</i>	fr. <i>contemporain</i> , lat. <i>contemporaneus</i>
<i>contopi</i> (a se ~), <i>confunda</i> (a se ~)			fr. <i>confondre</i> , germ. <i>zusammenschmelzen</i>
<i>contrazicere</i>		<i>contradicție</i>	fr. <i>contradiction</i> , lat. <i>contradictio</i>
<i>convorbire</i>	<i>întrevorbire</i>		germ. <i>unterredung</i>
	<i>contrazicător</i>	<i>contradictoriu</i>	fr. <i>contradictoire</i>
	<i>creșcătoare</i>	<i>educatoare</i>	fr. <i>éducateur</i> , -trice
<i>crucișător</i>	<i>încrucișător</i>		fr. <i>croiseur</i>
	<i>curgător</i>	<i>curent</i>	cf. fr. <i>courant</i>
<i>curtezană</i>		<i>curtizană</i>	fr. <i>courtisane</i>
	<i>cuvântologie</i>	<i>lexicologie</i>	fr. <i>lexicologie</i>
	<i>dănșuitor</i>	<i>dansant</i>	fr. <i>dansant</i>
	<i>dezbarca</i>	<i>debarca</i>	fr. <i>débarquer</i>
<i>deplânte</i>		<i>deplora</i>	fr. <i>déplorer</i>
	<i>depreția</i>	<i>deprecia</i>	fr. <i>déprécier</i>
<i>derâdere</i>		<i>deriziune</i>	fr. <i>dérision</i>
	<i>desconcerta</i>	<i>deconcerta</i>	fr. <i>déconcerter</i>
	<i>desemn</i>	<i>desen</i>	fr. <i>dessin</i>
<i>desemna</i>		<i>designa</i>	fr. <i>désigner</i>
	<i>desemna</i>	<i>desena</i>	fr. <i>dessiner</i>
	<i>desemnator</i>	<i>desenator</i>	fr. <i>dessinateur</i>
	<i>despărjământ</i>	<i>departament</i>	fr. <i>département</i>
<i>depopula</i> ⁷⁵	<i>despopula</i>		lat. <i>depopulare</i> , cf. fr. <i>dépeupler</i> , it. <i>depopolare</i>
	<i>desputernici</i>	<i>destitui</i>	cf. fr. <i>destituer</i> , lat. <i>destituere</i>
	<i>dezgrada</i>	<i>degrada</i>	fr. <i>dégrader</i> , lat. <i>dégradare</i>
<i>dispune</i>	<i>despune</i>		fr. <i>disposer</i> , lat. <i>disponere</i>
	<i>domniat</i>	<i>domeniu</i>	it. <i>dominato</i>
	<i>domnire</i>	<i>dominație</i>	fr. <i>domination</i>
<i>dreptunghiular</i>		<i>rectangular</i>	fr. <i>rectangulaire</i>
	<i>fierozitate</i>	<i>ferocitate</i>	cf. fr. <i>féroçité</i>
<i>țărădelege</i>		<i>bazaconie</i>	sl. БЕЗАКОННИК
	<i>fruntarie</i>	<i>frontieră</i>	fr. <i>frontière</i>
	<i>greomesor</i>	<i>barometru</i>	fr. <i>baromètre</i> ⁷⁶

⁷⁵ *Depopula* este calc, dacă se admite influența fr. *dépeupler*, it. *depopolare*, și împrumut în ceea ce privește influența lat. *depopulare*.

⁷⁶ Vezi ROBERT, s.v. *baromètre*, unde se precizează că este vorba despre un cuvânt format în engleză din elemente grecești.

1	2	3	4
<i>împune</i>	<i>împune</i>		fr. <i>imposer</i> , lat. <i>imponere</i>
<i>introduce</i>	<i>întroduce</i>		fr. <i>introduire</i> ; cf. lat. <i>introducere</i>
<i>inconștient</i>	<i>înconștient, neconștiut</i>		fr. <i>inconscient</i>
<i>încăpățâna (a se ~)</i>	<i>înțesta (a se ~)</i>		fr. <i>s'enteter</i>
	<i>începător</i>	<i>inițial</i>	cf. fr. <i>initial</i> , lat. <i>initialis</i>
	<i>înfrunt</i>	<i>afront</i>	fr. <i>affront</i>
<i>înlănțui</i>	<i>lănțui</i>		fr. <i>enchaîner</i>
<i>înrâuri</i>		<i>influența</i> ⁷⁷	cf. fr. <i>influer, influencer</i> , germ. <i>beeinflussen</i>
<i>înrâurire</i> ⁷⁸	<i>înrâurință</i>	<i>influență, cu var. influință</i>	fr. <i>influence</i>
	<i>însânui (a se ~)</i>	<i>insinua (a se ~)</i>	fr. <i>s'insinuer</i>
	<i>însânuitor</i>	<i>insinuant</i>	fr. <i>insinuant</i>
<i>însemn</i>		<i>insignă</i>	fr. <i>insigne</i> , lat. <i>insegna</i>
	<i>însufla</i>	<i>insufla</i>	fr. <i>inssufler</i>
<i>întâietate</i>	<i>întâime</i>		fr. <i>primauté</i>
	<i>întări</i>	<i>afirma</i>	lat. <i>affirmare</i>
	<i>întipărire</i>	<i>impresie</i>	cf. lat. <i>impressio, -onis</i> , fr. <i>impression</i>
<i>întreprinzător</i>		<i>antreprenor</i>	fr. <i>entrepreneur</i>
<i>limbaj</i>	<i>limbagiu</i>		it. <i>linguaggio</i> , fr. <i>langage</i>
	<i>limbistic</i>	<i>lingvistic</i>	fr. <i>linguistique</i>
<i>mărinimie</i>	<i>mărinimă</i>	<i>magnanimitate, megalopsihie</i>	gr. <i>megalopsihia</i> , lat. <i>magnanimitas</i> , fr. <i>magnanimité</i>
<i>mărinimos</i>	<i>mărinim</i>	<i>magnanim</i>	lat. <i>magnanimus</i> , fr. <i>magnanime</i>
<i>menține</i>	<i>manține</i>		fr. <i>maintenir</i>
	<i>mijlocitor</i>	<i>mediator</i>	lat. <i>mediator</i>
	<i>nesăturabil, năsăturabil</i>	<i>insațabil</i>	lat. <i>insatiabilis</i> , fr. <i>insatiable</i>
	<i>neaccesibil</i>	<i>inaccesibil</i>	fr. <i>inaccessible</i> , lat. <i>inaccessibilis</i>
<i>neadmisibil</i>		<i>inadmisibil</i>	fr. <i>inadmissible</i>
	<i>neajuns</i>	<i>insuficient</i>	fr. <i>insuffisant</i> , it. <i>insuficiente</i>
	<i>neamic</i>	<i>enemic, inimic</i>	it. <i>nemicus</i> , lat. <i>inimicus</i>
	<i>neatârnare</i>	<i>independență</i>	fr. <i>indépendance</i>
	<i>neatârnat</i>	<i>independent</i>	fr. <i>indépendant</i>
	<i>necapabil</i>	<i>incapabil</i>	fr. <i>incapable</i>
	<i>necapacitate</i>	<i>incapacitate</i>	fr. <i>incapacité</i>
	<i>necertitudine</i>	<i>incertitudine</i>	fr. <i>incertitude</i>
<i>recompatibil (rar)</i>		<i>incompatibil</i>	fr. <i>incompatible</i>
<i>necomplet</i>		<i>incomplet</i>	fr. <i>incomplet</i>

⁷⁷ Explicabil prin împrumut din fr. *influer*, pe când *înrâuri* este copiat după fr. *influer*.

⁷⁸ Nu este exclusă și o etimologie internă de la *înrâuri*.

1	2	3	4
<i>neconfortabil</i>		<i>inconfortabil</i>	fr. <i>inconfortable</i>
	<i>neconștiință</i>	<i>inconștiență</i>	fr. <i>inconscience</i>
	<i>necultură</i>	<i>incultură</i>	fr. <i>inculture</i>
<i>nedelicatețe</i>		<i>indelicatețe</i>	fr. <i>indélicatesse</i>
<i>nedescifrabil</i>		<i>indescifrabil</i>	fr. <i>indéchiffrable</i>
	<i>nedescriptibil</i>	<i>indescriptibil</i>	fr. <i>indescriptible</i>
	<i>nedispensabil</i>	<i>indispensabil</i>	fr. <i>indispensable</i>
	<i>neesplicabil, neexplicabil</i>	<i>inexplicabil</i>	fr. <i>inexplicable</i> , lat. <i>inexplicabilis</i> , it. <i>inesplicabile</i>
	<i>neexperiență</i>	<i>inexperiență</i>	fr. <i>inexpérience</i>
	<i>neexpresiv</i>	<i>inexpresiv</i>	fr. <i>inexpressif</i>
	<i>nefinire</i>	<i>infinitate</i>	cf. fr. <i>infinité</i> , lat. <i>infinitas, -atis</i>
	<i>negreală</i>	<i>cerneală</i>	v.sl. черъило
	<i>neiertabil</i>	<i>impardonabil</i>	fr. <i>impardonnable</i>
<i>neinteligibil</i>		<i>ininteligibil</i>	fr. <i>inintelligible</i>
	<i>neînsemnător</i>	<i>insignifiant</i>	fr. <i>insignifiant</i>
	<i>nemaculat</i>	<i>imaculat</i>	fr. <i>immaculé</i> , lat. <i>immaculatus</i>
	<i>nematerial</i>	<i>imaterial</i>	fr. <i>immatériel</i> , lat. <i>immaterialis</i>
<i>nemărginit, nesfârșit, nețăr murit</i>		<i>infinit</i>	cf. lat. <i>infinitus</i> , fr. <i>infini</i>
	<i>nemișcător</i>	<i>imobiliar</i>	fr. <i>immobilier</i>
	<i>nemoralitate</i>	<i>imoralitate</i>	fr. <i>immoralité</i>
	<i>nenumărabil</i>	<i>inombribil</i>	it. <i>innumerabile</i> , cf. fr. <i>inombrable</i>
	<i>neofensiv</i>	<i>inofensiv</i>	fr. <i>inoffensif</i> , it. <i>inoffensivo</i>
<i>neomenos</i>	<i>neuman, -ă</i>	<i>inuman -ă</i>	cf. fr. <i>inhumain, -e</i> , lat. <i>inhumanus, -a</i>
<i>neoportun</i>		<i>inoportun</i>	fr. <i>inoportun</i> , lat. <i>inoportunus</i>
	<i>neprescriptibil</i>	<i>imprescriptibil</i>	fr. <i>imprescritible</i>
	<i>nerealizabil</i>	<i>irealizabil</i>	fr. <i>irréalisable</i>
<i>neregularitate</i>		<i>iregularitate</i>	fr. <i>irrégularité</i>
<i>nereparabil</i>		<i>ireparabil</i>	fr. <i>irréparable</i> , lat. <i>irreparabilis</i>
	<i>neresponsabil</i>	<i>iresponsabil</i>	fr. <i>irrésponsable</i>
	<i>nerrevocabil</i>	<i>irevocabil</i>	fr. <i>irrévocable</i> , lat. <i>irrevocabilis</i>
	<i>nerезистibil</i>	<i>irezistibil</i>	fr. <i>irrésistible</i> , lat. <i>irresistibilis</i>
	<i>nesens</i>	<i>nonsens</i>	cf. fr. <i>non-sens</i>
<i>nesomn</i>		<i>insomnie</i>	cf. fr. <i>insomnie</i>
<i>nestabilitate</i>		<i>instabilitate</i>	fr. <i>instabilité</i>
<i>nestingibil (rar)</i>		<i>inextingibil</i>	fr. <i>inextinguible</i>
	<i>nesuficient</i>	<i>insuficient</i>	lat. <i>insufficiens, -tis</i> , it. <i>insufficiente</i>
	<i>netimporal</i>	<i>atemporal</i>	fr. <i>atemporel</i>

1	2	3	4
	<i>neviolabil</i>	<i>inviolabil</i>	fr. <i>inviolable</i> , lat. <i>inviolabilis</i>
	<i>neviolabilitate</i>	<i>inviolabilitate</i>	fr. <i>inviolabilité</i>
<i>noutate</i>		<i>novitate</i>	lat. <i>novitas</i> , -atem, it. <i>novità</i> , fr. <i>nouveauté</i>
<i>omucidere</i>		<i>homicid</i>	lat. <i>homicidium</i> , fr. <i>homicide</i>
	<i>orășenie</i>	<i>burghezie</i>	fr. <i>bourgeoisie</i> , it. <i>borghesia</i> , germ. <i>Bürgertum</i>
<i>patrulater</i>		<i>cadrlater</i>	lat. <i>quadrilaterus</i> , fr. <i>quadrilatère</i>
	<i>predomni</i>	<i>predomina</i>	fr. <i>prédominer</i>
	<i>predomnitor</i>	<i>predominant</i>	fr. <i>prédominant</i> , -e
	<i>prejudeț</i>	<i>prejudiciu</i>	lat. <i>praejudicium</i>
<i>premergător</i>	<i>înainte-alergător</i> , <i>înainte-curător</i> , <i>înainte-mergător</i> ₂	<i>precursor</i>	sl. <i>прѣдшества</i> , gr. <i>προδρομος</i> , fr. <i>précurseur</i>
<i>presimțământ (rar)</i>	<i>presentiment</i> , <i>presimement</i> , <i>presimțământ</i> , <i>presimțiment</i>	<i>presentiment</i>	fr. <i>pressentiment</i>
<i>președinte</i>		<i>prezident</i>	lat. <i>praesidens</i> , -tis, germ. <i>Präsident</i> , fr. <i>président</i>
<i>președinție</i>	<i>președință</i>		fr. <i>présidence</i>
	<i>propăși</i>	<i>progresă</i>	lat. <i>progredior</i> , fr. <i>progresser</i>
	<i>provorbă</i>	<i>proverb</i>	lat. <i>proverbium</i> , fr. <i>proverbe</i>
<i>pruncucidere</i>	<i>fiucidere</i>	<i>infanticid</i>	lat. <i>infanticidium</i>
<i>rechema</i>		<i>reclama</i>	cf. fr. <i>réclamer</i>
	<i>refugi</i>	<i>refugia</i>	fr. <i>réfugier</i>
	<i>refugit</i>	<i>refugiat</i>	cf. fr. <i>réfugié</i>
	<i>reieși</i> ₂	<i>reuși</i>	it. <i>riuscire</i>
<i>resemna (a se ~)</i>		<i>resigna (a se ~)</i>	fr. <i>résigner</i>
<i>reședință</i>		<i>rezidență</i>	fr. <i>résidence</i>
<i>retrage (a se ~)</i>		<i>retira (a se ~)</i>	fr. (se) <i>retirer</i>
<i>semnal</i>		<i>signal</i>	fr. <i>signal</i> ; cf. it. <i>segnale</i>
<i>semnala</i>		<i>signala</i>	fr. <i>signaler</i>
<i>semnalment</i>		<i>signalment</i>	fr. <i>signalement</i>
<i>semnatar</i>		<i>signatar</i>	fr. <i>signataire</i>
<i>semnătură</i>		<i>signatură</i>	fr. <i>signature</i>
<i>semnificativ</i>		<i>significativ</i>	fr. <i>significatif</i> , it. <i>significativo</i>
<i>semnificație</i>		<i>significație</i>	fr. <i>signification</i> , lat. <i>significatio</i> , -onis
	<i>senșual</i>	<i>senzual</i>	fr. <i>sensuel</i> , lat. <i>sensualis</i>
	<i>siguritate</i>	<i>securitate</i>	cf. fr. <i>sécurité</i> , lat. <i>securitas</i> , -atis
<i>simțământ</i>	<i>simțământ</i> , <i>simțiment</i> , <i>simțământ</i> , <i>simțământ</i> , <i>simțiment</i>	<i>sentiment</i>	fr. <i>sentiment</i>
	<i>simțământal</i>	<i>sentimental</i>	fr. <i>sentimental</i>
	<i>simțibil</i>	<i>sensibil</i>	fr. <i>sensible</i>

1	2	3	4
	<i>simțitor</i>	<i>senzorial</i>	fr. <i>sensoriel</i>
	<i>simțualism</i>	<i>senzualism</i>	fr. <i>sensualisme</i>
	<i>simțualist</i>	<i>senzualist</i>	fr. <i>sensualiste</i>
	<i>simțualitate</i>	<i>senzualitate</i>	fr. <i>sensualité</i>
	<i>sinucid</i>	<i>suicid</i>	fr. <i>suicide</i>
<i>subscrie</i>	<i>suscrie, subscris</i>		lat. <i>subscribere</i> , fr. <i>souscrire</i>
<i>subsemna</i>	<i>susemna</i>		fr. <i>soussigner</i>
<i>subsemnat</i>	<i>jos-însemnat</i>		fr. <i>soussigné</i>
<i>subîmpărți</i>	<i>subîmpărți (a se ~)</i>	<i>subdiviza</i>	cf. fr. (se) <i>subdiviser</i>
<i>sublinia</i>	<i>sublinia</i>		fr. <i>souligner</i>
<i>suprapune</i>	<i>superpune</i>		fr. <i>superposer</i> , cf. lat. <i>superponere</i>
<i>sus-arătat, sus- menționat, sus-pomenit</i>			fr. <i>sousmentionné</i>
<i>suprafață</i>	<i>suprafață</i>		fr. <i>surface</i>
<i>supranume</i>	<i>sirnume</i>		fr. <i>surnome</i>
<i>surprinde</i>	<i>supraprinde</i>		fr. <i>surprendre</i>
<i>supraveghea</i>	<i>surveghea</i>		fr. <i>surveiller</i>
<i>supraviețui</i>	<i>surviețui</i>		fr. <i>survivre</i>
<i>științific</i>	<i>știentific</i>		fr. <i>scientifique</i>
<i>ședință</i>		<i>seanță</i>	fr. <i>séance</i>
<i>unghiular</i>		<i>angular (livr.)</i>	fr. <i>angulaire</i>
<i>wagon-pat</i>		<i>wagon-lit</i>	fr. <i>wagon-lit</i>
	<i>visărie</i>	<i>reverie</i>	fr. <i>rêverie</i>
<i>ziar</i>		<i>jurnal</i>	it. <i>diario</i> ; cf. it. <i>giornale</i> , fr. <i>journal</i>
<i>ziarist</i>		<i>jurnalist</i>	it. <i>diarista</i> ; cf. fr. <i>journaliste</i>

Se poate constata că și în privința raportului dintre calc și împrumut există mai multe situații în care termenii astfel apăruți se pot afla:

A. Aceiași cuvânt străin a fost atât calchiat, cât și împrumutat, din lupta dintre ele ieșind învingător împrumutul: *aburos – vaporos, consăngean, consânge – consangvin, însănu – insinua* etc.

B. Alteori s-a impus calcul, în defavoarea împrumutului: *binecuvântare – blagoslovenie, deplânge – deplora, desemna – designa, ședință – seanță* etc.

C. Ambele au rămas în limbă, alcătuind dublete sinonimice: *atotputernic – omnipotent, bună-vestire – blagoveștenie, concurge – concura, dreptunghiular – rectangular, ziarist – jurnalist* etc.⁷⁹

D. Aceeași noțiune a fost redată uneori prin calcuri concretizate în mai multe variante. Deosebirea dintre variante reflectă mai multe aspecte:

a) calcurile au la bază modele ce aparțin unor limbi diferite; de obicei, doar una dintre variante este literară: *limbaj – limbagiu, bunăvoință – binevoință*;

⁷⁹ În legătură cu acest aspect, vezi Theodor Hristea, *Dublete sinonimice realizate prin calc și împrumut*, în Hristea, *Sinteze*, p. 116–118. Vezi, de asemenea, lucrarea recent apărută la Editura Universității din București, elaborată de Cristian Moroianu, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, 2005, p. 241–243.

- b) calcurile provin din același model, redat mai mult sau mai puțin fidel: *mărinimă – mărinimie*;
- c) calcurile provin din același model, sunt cuvinte compuse, iar unul dintre elementele compusului este tradus prin sinonime: *așa-numit, așa-zis; sus-arătat, sus-menționat, sus-pomenit*;
- d) calcurile provin din același model, sunt parțiale, iar partea împrumutată se explică prin imitarea cât mai fidelă a pronunției din limba de origine: *manține – menține*;
- e) traducerea totală sau parțială a modelului: *subscrie – suscrie, subsemna, susemna, suprapune – superpune, suprafață – suprafață, supraviețui – surviețui*.
- f) ambele variante reprezintă calcuri totale, dar numai una dintre ele este acceptată de limba literară: *sublinia – sublinia*.

E. În unele situații, același cuvânt poate constitui calc sau împrumut, în funcție de etimonul care se consideră că stă la baza lui. De pildă *introduce* este calc, dacă se ia în considerare etimonul francez, și împrumut, în ceea ce privește originea latinească. Nu se poate nega influența niciuneia dintre aceste limbi, ambele contribuind la apariția și impunerea termenului respectiv în limbă.

În privința calcurilor lexicale de structură morfematică, acelea care au rezistat reprezintă, în mare măsură, românizări ale unor modele latino-romanice⁸⁰: *conchide, consimțământ, desemna, inconștient, însemn, președinte, resemna, reședință, semnal, semnalment, semnatar, semnătură, semnificativ, semnificație, simțământ, știință, științific* etc.

Unele calcuri învechite apar în scrisul actual din rațiuni stilistice: *fruntarii* în loc de *frontiere*.

2. DUBLETE ȘI TRIPLETE SINONIMICE ALCĂTUIE DIN CALCURI ȘI ÎMPRUMUTURI

Dubletele privitoare la calc cunosc două aspecte. Pe de o parte este vorba despre dublete în care ambele cuvinte au apărut prin calc. Și aici este vorba despre mai multe situații:

- cele două cuvinte imită modele din limbi diferite: *mărinimos – mărinim* etc.;
- cele două cuvinte imită modele din limbi diferite și sunt sinonime: *contopi – confunda*;
- cele două cuvinte imită același model, *total* într-un caz și *parțial* în celălalt caz: *suprafață – suprafață, supraveghea – surveghea*;
- cele două cuvinte imită același model, traducând diferit unele morfeme sau cuvinte din structura compusului: *conlucra – împreună-lucra, pruncucidere – fiucidere, încăpățâna – înțesta, întâietate – întâime*;

Pe baza acestor caracteristici, au fost identificate următoarele serii:

---

⁸⁰ În legătură cu acest aspect, vezi și Maria Stanciu-Istrate, *Românizarea neologismelor și calcul lingvistic*, în LR, XLIX, 2000, nr. 3, p. 581–598.

2.1. CALC – CALC

atotputernic – atotputinte
binecuvântare – bunăcuvântare
bunăvoință – binevoință
conlucra – împreună-lucra
conlucrare – împreună-lucrare
conlucrător – împreună-lucrător
contopi – confunda
convorbire – întrevorbire
crucișător – încrucișător
depopula – despopula
inconștient – neconștiut
interpune – întrepune
încăpățâna – înșesta
înlănțui – lănțui

întâietate – întâime
mărinimie – mărinimă
neconștință – inconștiență
pruncucidere – fiucidere
subsemnat – jos-însemnat
suprafață – surfață
supranume – sirnume
supraomenesc – suprauman
suprapune – superpune
supraveghea – surveghea
supraviețui – surviețui
surprinde – surprinde

De cele mai multe ori, unul dintre membrii perechilor de mai sus este astăzi neliterar. Uneori s-a impus calculul total (*suprapune, supraveghea, supraviețui*), alteori calculul parțial (*conlucra, convorbire, interpune, surprinde*). Există însă și situația în care ambii termeni au rămas în limbă, datorită specializării semantice. Este cazul dubletelor: *contopi – confunda, locotenent – locțiitor*.

2.2. CALC – ÎMPRUMUT

A doua categorie de dublete o constituie cele alcătuite dintr-un cuvânt calchiat și altul împrumutat⁸¹, mult mai numeroase decât cele din prima categorie:

aburos – vaporos
alt eu-însumi – alter ego
amicabil – amiabil
apăsător – opresor
aprețui – aprecia
arzând – ardent
atotputernicie – omnipotență
atotștiință – omnisciență
atotștiutor – omniscient
binecuvânta – blagoslovi
bun ton – bonton
bunavestire – blagoveștenie
bunom – bonom
bunomie – bonomie
călărimie – cavalerie
cărturărie – librărie
ceresc – celest
coborător – descendent
compețitor – competiitor

conchide – concludere
concurge – concura
consângean – consangvin
consemna – consigna
conșfinți – consacra
conșimțământ – consentiment
conșcolar – condiscipol
contrazicător – contradictoriu
contrazicere – contradicție
creșcător – educator
curgător – curent
cuvântologie – lexicologie
dănțuitor – dansant
depreția – deprecia
derâdere – deriziune
desemn – desen
desemna – desena
desemnator – desenator
despărțământ – departament

---

⁸¹ Vezi, *supra*, nota 79.

*desputernici – destitui
domnibil – dominabil
domnire – dominație
dreptunghiular – rectangular
fărădelege – bazaconie
fierozitate – ferocitate
fruntarie – frontieră
greomesor – barometru
împrejur-stare – circumstanță
înainta – avansa
înainte-cuvânt(are) – predoslovie
înainte-mergător – precursor
începător – inițial
înfrunt – afront
în râuri – influența
însânui – insinua
însânuiitor – insinuant
înseamnă – insignă
întări – afirma
întipărire – impresie
întreprinzător – antreprenor
limbistic – lingvistic
mijlocitor – mediator
neaccesibil – inaccesibil
neadmisibil – inadmisibil
neajuns – insuficient
neamic – inamic
neatârnaire – independență
neatârnat – independent
necapabil – incapabil
necapacitate – incapacitate
necertitudine – incertitudine
necompatibil – incompatibil
necomplet – incomplet
neconfortabil – inconfortabil
necultură – incultură
nedescifrabil – indescifrabil
nedescriptibil – indescriptibil
nedispensabil – indispensabil
neexperiență – inexperiență
neexplicabil – inexplicabil
neexpresiv – inexpressiv
nefinire – infinitate
negreală – cerneală
neiertabil – impardonabil
neinteligibil – ininteligibil
neînsemnător – insignifiant
nemaculat – imaculat
nematerial – imaterial
nemijlocit – imediat
nemișcare – imobilitate
nemișcător – imobiliar
nemoralitate – imoralitate
nenumărabil – innumbrabil*

*neofensiv – inofensiv
neomenos – inuman
neoportun – inoportun
neprescriptibil – imprescriptibil
neputincios – imposibil
nerealizabil – irealizabil
neregularitate – iregularitate
nereparabil – ireparabil
neresponsabil – iresponsabil
nerevocabil – irevocabil
nerezistibil – irezistibil
nesalubru – insalubru
nesăturabil – insațiabil
nesens – nonsens
nesimțitor – insensibil
nesomn – insomnie
nestabilitate – instabilitate
nestingibil – inestingibil
nesuficient – insuficient
netimporal – atemporal
neumană – inumană
neviolabil – inviolabil
neviolabilitate – inviolabilitate
noutate – novitate
omucidere – omucid
orășenie – burghezie
precuvântare – predoslovie
predomni – predomina
predomnitor – predominant
prejudeț – prejudiciu
presimțământ – presentiment
președinte – președinte
președință – președință
provorodă – proverb
rechema – reclama
refugi – refugia
resemna – resigna
resimțământ – resentiment
reședință – rezidență
retrage – retina
semna – signa
semnal – signal
semnala – signala
semnalment – signalment
semnatar – signatar
semnătură – semnătură
semnifica – semnifica
semnificativ – semnificativ
semnificație – semnificație
senșualist – senzualist
siguritate – securitate
simțământal – sentimental
simțământ – sentiment
simțibil – sensibil*

simțitor – senzorial
simțual – senzual
simțualism – senzualism
simțualitate – senzualitate
sinucid – suicid
stingător – extincător
subîmpărți – subdiviza
ședință – seanță

triunghi – trianțlu
unghiular – angular
wagon-pat – wagon-lit
visărie – reverie
vorbitor – parloar
zecimal – decimal
ziar – jurnal
ziarist – jurnalist

Unele forme calchiate din lista de mai sus apar în una sau mai multe variante. Astfel, pe lângă variantele *consimțământ*, *presimțământ*⁸², *simțământ*, *subîmpărți*, considerate literare în limba română contemporană, au circulat și *consimțământ*; *preșentiment*, *preșimentent*, *presimțământ*, *presimțiment*; *simțământ*, *simțiment*, *simțemânt*, *simțământ*; *subîmpărți*. Pentru ceea ce se exprimă astăzi prin *senzual*, *senzualism* au existat câte două variante de calc: *simțual*, *sențual*; *sențualism*, *simțualism*. Varianta *neesplieabil*, înregistrată pentru *neexplieabil*, reprezintă, foarte posibil, un reflex al etimonului italian, calchiat parțial.

La unii termeni se constată o specializare semantică. Să se compare, în acest sens, *fărădelege* – *bazaconie*, *ziar* – *jurnal*.

Mențiuni speciale trebuie făcute cu privire la termenii în a căror structură intră prefixul negativ *ne-*. Foarte mulți dintre aceștia nici nu figurează în dicționare (*neadmisibil*, *necapabil*, *necapacitate*, *necertitudine*, *neconștiință*, *neconștiut*, *necultură*, *nedescriptibil*, *nedispensabil*, *neexplieabil*, *neexperiență*, *neexpresiv*, *nefinire*, *neiertabil*, *neînsemnător*, *nemaculat*, *nematerial*, *nenumărabil*, *neofensiv*, *neprescriptibil*, *nerealizabil*, *nesens*, *nesuficient*, *netimporal*, *neumană*), în vreme ce alții sunt considerați ca fiind formați în interiorul limbii române fără vreun model din afară. Astfel, DEX₂ și MDA consideră a fi derivate românești: *necomplet*, *neconfortabil*, *nedelicatețe*, *nedescifrabil*, *neinteligibil*, *nemărginit*, *nemișcător*, *neomenos*, *neoportun*, *nereparabil*, *neresponsabil*, *nerrevocabil*, *nerrezistibil*, *nesomn*, *nestabilitate*. În aceeași categorie include DEX₂ cuvintele *neadmisibil* și *necompatibil*. Acestea nu sunt înregistrate în MDA, lucrare care inserează însă în plus față de DEX₂ termenul *nemoralitate*. De asemenea, MDA cuprinde și unitatea lexicală *neviolabil*, despre care nu mai dă ca sigură proveniența internă, ci o compară cu fr. *inviolable*, lat. *inviolabilis*. Comparația cu un etimon francez se face în acest dicționar și pentru *neviolabilitate* (absent din DEX₂), *nerregularitate* și *nestingibil*. În schimb, DEX₂ consideră că ultimii doi termeni au apărut prin calc după franceză.

Considerăm însă că toate derivatele menționate mai sus se explică printr-un model străin⁸³. De cele mai multe ori traducerea presupusă de calc se rezumă la transpunerea prefixului *in-* prin *ne-*, baza derivativă fiind împrumutată. Astfel, originea franceză sau/și latină a unor termeni de tipul: *complet*, *confortabil*, *delicatețe*, *descifrabil*, *inteligibil*, *oportun*, *reparabil*, *responsabil*, *revocabil*, *rezistibil*,

⁸² Înregistrat în DEX₂ cu mențiunea „rar”.

⁸³ Pentru includerea exemplor de acest tip în categoria calcurilor vezi și FCLR, II, p. 166–167. Vezi, de asemenea, Sergiu Drincu, *Prefixele neologice in- în româna literară a secolului al XIX-lea*, în LR, XLIX, 2000, nr. 2, p. 263.

stabilitate constituie un argument în favoarea interpretării derivatelor în care acestea intră ca elemente componente ca fiind calcuri parțiale după modelele amintite. Totodată, existența formațiilor paralele, cu *in-*, respectiv *ne-*, constituie un alt indiciu că în asemenea situații nu putem vorbi despre derivare internă, ci despre calc. Asemenea dublete apar și în celelalte stiluri funcționale ale limbii⁸⁴. Ulterior, limba literară a consacrat mai ales formele cu prefixul *in-*, multe dintre cele cu *ne-*, după cum am văzut mai sus, nefiind nici măcar amintite în dicționare. Păstrarea ambilor termeni ai perechii se explică prin specializarea semantică survenită între variante. Sergiu Drincu este de părere că „variantele cu prefixul *ne-* sunt mai concrete sub raport semantic, în vreme ce derivatele cu prefixul neologic sunt mai abstracte”⁸⁵.

2.3. CALC – CALC – ÎMPRUMUT

Unele modele străine au dus la apariția în limba română a unor triplete, alcătuite din două forme calchiate și una împrumutată:

atotputernic – atotputinte – omnipotent
binecuvântare – bunăcuvântare – blagoslovenie
conlucra – împreună-lucra – colaborează
conlucrare – împreună-lucrare – colaborare
conlucrător – împreună-lucrător – colaborator
împrejur-stare – împrejur-stanție – circumstanță
înrăurire – înrăurință – influență
locțiitor – locul-țineț – locotenent
mărinim – mărinimos – magnanim
mărinimă – mărinimie – magnanimitate
președinție – președință – prezidenție
pruncucidere – fiucidere – infanticid
premergător – înainte-mergător – precursor

Seria *conlucra*, *conlucrare*, *conlucrător* continuă să fie folosită alături de împrumuturile corespondente, cu precizarea că cele din urmă sunt mult mai frecvent folosite, în vreme ce primele au o ușoară nuanță arhaică. Cât privește compusele care redau prefixul *co(l-)* prin adverbul *împreună* este indubitabil că acestea se situează în momentul actual la periferia vocabularului, alături de *împrejur-stare*, *împrejur-stanție*. Aceasta întrucât *circumstanță* a reușit să se impună în limbă. *Mărinim* și *mărinimă* sunt, din punctul de vedere al limbii actuale, arhaisme, în vreme ce folosirea lui *magnanim*, *magnanimitate* este livrescă. Dacă la această serie am adăuga și grecismul *megalopsihie*, am putea vorbi despre un cvadrupelet sinonimic. În această categorie se încadrează și *nemărginit*, *nesfârșit*, *nețârmurit*, *înfin*.

Un cvintet sinonimic, alcătuit din patru calcuri și un împrumut pentru exprimarea aceleiași noțiuni, avem în cazul seriei: *înainte-alergător* – *înainte-curător* – *înainte-mergător* – *premergător* – *precursor*.

⁸⁴ Vezi și N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, p. 122–123.

⁸⁵ Sergiu Drincu, *op. cit.*, p. 264.

CONSIDERAȚII FINALE

Calcul este un fenomen lingvistic complex, aflat la granița dintre mijloacele interne și cele externe de îmbogățire a limbii. În privința compartimentelor lingvistice în care se poate produce, influența sa este mai mare în vocabular și în frazeologie, în vreme ce sintaxa și morfologia sunt mai rezistente la inovațiile de acest tip.

În funcție de criteriul lingvistic, care presupune identificarea compartimentului limbii în care se produce imitația, în limba română se poate vorbi despre șapte tipuri fundamentale de calc: *calcul lexical*, *calcul gramatical*, *calcul frazeologic*, *calcul lexico-frazeologic*, *calcul lexico-gramatical*, *calcul frazeologico-gramatical* și *calcul lexico-frazeologico-gramatical*.

Aplicarea aceluiași criteriu în interiorul acestor clase permite unele subclasificări. Astfel, în funcție de acea parte a cuvântului care suportă imitația, *calcul lexical* este de două feluri: *de structură morfematică*, atunci când, pe baza unui tipar străin, este construit un cuvânt nou, alcătuit, total sau parțial, din morfeme indigene, respectiv *de structură semantică*, dacă unui cuvânt românesc i se atribuie un sens nou, pe baza unei legături stabilite cu un termen străin polisemantic, cu care are un sens în comun.

Calcul gramatical se subdivide, la rândul lui, în două tipuri, în funcție de acea parte a gramaticii în care se produce inovația. Calcurile gramaticale pot fi, așadar, *morfologice* și *sintactice*.

Întrucât indică exact ramura lingvistică în care se produce o imitație, criteriul lingvistic poate fi considerat cel mai important în clasificarea calcului. Inovațiile sau formele calchiate care se încadrează în tipurile de calc astfel stabilite pot diferi însă chiar atunci când este vorba despre același gen de imitație. La nivelul structurii morfematice, aceste diferențe rezultă fie din felul în care limba alege să transpună elementele constitutive ale formației străine supuse imitației, fie din incapacitatea unui idiom de a imita modelul în coordonatele stabilite de limba de origine. Au rezultat astfel două subcriterii, pe care le-am numit, în funcție de aspectul pe care îl reflectă fiecare, *traducerea totală sau parțială a elementelor care intră în alcătuirea modelului și gradul de fidelitate a copiei în raport cu modelul*. În funcție de primul subcriteriu, calcurile care presupun imitarea unei structuri morfematice, respectiv calcurile lexicale, frazeologice sau cele care rezultă din combinarea acestora, pot fi *totale*, atunci când elementele modelului sunt traduse în totalitate, și *parțiale*, când o parte din cuvântul sau frazeologismul străin este împrumutată.

În funcție de *gradul de fidelitate a copiei față de model* pot apărea *calcuri perfecte*, atunci când limba reușește să transpună fidel structura modelului, sau *calcuri imperfecte*, dacă între model și copie există unele diferențe. Când aceste deosebiri sunt mai mari, se poate vorbi despre *calcuri aproximative*.

Aceste ultime criterii sunt, așadar, secundare întrucât nu aduc în discuție noi tipuri de calc, ci arată cum se realizează cele deja identificate pe baza criteriului lingvistic. De pildă un calc lexical de structură morfematică poate fi, în același

timp, perfect și parțial (ex.: *prevedea*), perfect și total (ex.: *simțământ*), imperfect și total (ex.: *anotimp*), aproximativ și total (ex.: *însărcina*).

Există și alte aspecte de care trebuie să se țină seama în clasificarea calcului lingvistic. În funcție de criteriul pe care l-am numit *sociocultural*, calcurile identificate la nivel lingvistic pot fi *populare* sau *savante*. Calcurile populare sunt un produs al maselor de vorbitori și apar, mai ales, în vorbirea comunităților bilingve. Calcurile savante reprezintă apanajul oamenilor cultivați și se produc, în special, prin traduceri.

În sfârșit, în funcție de *originea modelului*, tipurile principale de calc se împart în *calcuri cu model unic*, *calcuri multiple* și *calcuri internaționale*.

Întrucât producerea unui calc presupune în mod necesar o traducere și un împrumut, între aceste fenomene lingvistice s-au înregistrat unele confuzii. Orice calc reprezintă în același timp un împrumut (de sens și de structură) și o traducere, de unde diversele denumiri pe care fenomenul le-a primit în literatura de specialitate, dar nu orice împrumut sau traducere reprezintă un calc. Pentru a fi considerat calc, un împrumut trebuie să preia numai forma internă a unui cuvânt, procedeu gramatical sau frazeologism străin. Materialul lingvistic care „umple” această formă trebuie să fie românesc, în totalitate sau cel puțin parțial, iar sensul rezultat din alăturarea morfemelor trebuie să fie identic cu acela al modelului imitat. Totodată, pentru a fi considerată în același timp calc, o traducere trebuie să respecte modul de organizare a formației străine: dacă aceasta este un derivat sau un compus, ceea ce rezultă în urma traducerii trebuie să fie tot o unitate lexicală, nu o îmbinare de cuvinte. În ceea ce privește calcul frazeologic, acesta trebuie să aibă, în urma traducerii, nu numai o formă internă identică cu aceea a modelului, ci și același sens, altminteri nu se poate vorbi și despre calc.

Dat fiind faptul că reprezintă o consecință directă a traducerii înțeleasă ca act de cultură, primele calcuri sunt atestate în limba română odată cu primele texte traduse în veacul al XVI-lea și au la bază, mai ales, modele slavone. Acestea nu au trecut însă, de regulă, testul timpului și reprezintă, din punctul de vedere al limbii române contemporane, arhaisme. Calcurile mai vechi, care au reușit totuși să străbată veacurile, sunt calcurile populare, apărute, probabil, încă din perioada bilingvismului româno-slav. Ne referim la calcuri semantice precum *lume* „mundus” sau *viță* „animal”. În schimb, cele mai multe calcuri livrești, produse după slavonă, ca *întuneric* „zece mii”, *limbă* „popor”, au rămas ancorate în limba textelor în care au apărut în urma traducerii. În aceeași situație se află și calcurile lexicale de structură morfematică, în legătură cu care studiile de specialitate au demonstrat că reprezintă apanajul oamenilor cultivați. Forme ca: *argint-tăietoriu*, *de-viață-dătătoriu*, *duhul-sfânt-luptător*, întâlnite în limba textelor vechi, se află astăzi la periferia vocabularului.

Nu au rezistat nici calcurile produse ceva mai târziu, după modele grecești sau latine. Ne referim la acei termeni creați în scopul constituirii unui limbaj de specialitate. Ilustrative, în acest sens, sunt calcurile întâlnite în limba scrierilor lui Dimitrie Cantemir (ex.: *îndreptătoriu*, *neșezare*, *nemutător*, *substare*) sau, ceva mai târziu, în cadrul textelor nonbeletristice de la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când începe să se contureze un stil științific modern

(ex.: *grăunțos, mumesc, soresc, stoarcere*). În momentul apariției lor, aceste calcuri au reprezentat o soluție pentru numirea și popularizarea unor noțiuni noi. Este adevărat că, deși părea românesc, termenul va fi rămas pentru vorbitorii mai puțin instruiți la fel de abscons ca un neologism, dat fiind faptul că sensul, specific modelului, era altul decât acela al morfemelor din care acesta era format. Există însă avantajul că, măcar sub aspect fonetic, noul termen părea familiar, putând fi în felul acesta mai ușor de însușit. Să se compare: *aburos* cu *vaporos*, *muma smerită* cu *pia mater*, *pătrunzibil* cu *permeabil*, *greomesor* cu *barometru*, *piciorat* cu *pedunculat*.

Problema acceptării și impunerii unor asemenea inovații ține nu numai de limbă în sine și implicit de vorbitorii ei, în acest caz de specialiștii în al căror domeniu termenii puteau fi folosiți, ci și de modul în care aleg celelalte idiomuri să-și construiască limbajele terminologice. Faptul că unele dintre aceste creații lingvistice nu au rezistat se explică, prin urmare, nu numai prin caracterul lor artificial, ci și prin tendința de internaționalizare a limbajului științific. Nu înseamnă însă că toate calcurile de acest gen au avut aceeași soartă. Termeni ca: *dreptunghi*, *dreptunghiular*, *patrulater*, *pătrat*, *triunghi*, *triunghiular* reprezintă calcuri viabile. Nu este exclus ca frecvența cu care acestea au fost folosite și, mai ales, difuzarea lor prin școală, să explice menținerea lor în limbă.

Spre deosebire de stilul științific, cel beletristic se caracterizează prin eterogenitate. Pot fi întâlniți în scrierile literar-artistice termeni din oricare alt limbaj, datorită multitudinii subiectelor care pot fi abordate, originalității stilistice și diversității personajelor reprezentate, care pot proveni din orice mediu social. Spre deosebire de limbajele terminologice, în care calcurile au apărut și ca o consecință a sărăciei limbii, care nu avea termenii necesari pentru noțiunile necunoscute până atunci, calcurile întâlnite în limbajul literar-artistice reflectă, mai degrabă, o imagine a evoluției limbii în general, decât a unui tip de discurs în special. Prezența lor în scrierile originale dovedește, într-o oarecare măsură, o victorie, fie și temporară, câștigată în lupta cu termenii care exprimau aceeași noțiune. Pe de altă parte, dacă în traduceri formele calchiate se justifică și prin servilismul traducătorului față de textul pe care-l are în față, în scrierile de autor acestea pot să apară, în condițiile în care nu există un termen pentru aceeași noțiune, și ca urmare a atitudinii ostile, manifestate de un autor, față de împrumuturi.

În același timp, romanele, nuvelele, piesele de teatru, adresându-se unui public cititor cu nivel mediu de cultură, sunt scrise într-un limbaj cât mai accesibil. Aceasta înseamnă că acele calcuri care pătrund aici sunt deja consacrate sau prezintă semne că ar putea ajunge în acest stadiu. Ele reflectă, desigur, tendințele lingvistice ale unei epoci și orice schimbare în acest sens are repercusiuni și în privința viabilității calcurilor.

Numărul mare de traduceri literare din prima jumătate a secolului al XIX-lea a condus la cristalizarea unui limbaj artistic în care imitațiile sunt destul de numeroase. Termenii românești privitori la afectul uman, la descrierea ambientului, la faptele de viață, la noțiuni abstracte, în general, erau prea puțini sau nu păreau destul de expresivi, așa încât golurile au fost umplute fie prin calc, fie prin

împrumut, în funcție de orientările din epocă sau de preferințele stilistice ale autorilor.

Așa se explică, într-o primă fază, o serie de echivalări semantice cu termeni din fondul vechi al limbii pentru formații lexicale întâlnite de scriitori în operele pe care le traduceau și care au trecut și în scrierile originale. Acestea par astăzi stângace sau chiar ridicole, ceea ce și explică de ce au fost abandonate în timp. Alături de aceste echivalări semantice, apărute pentru termenii străini care nu aveau formă internă sau nu erau suficient de transparente sub acest aspect, apar calcuri lingvistice la cuvinte motivate din punct de vedere formal. Uneori, același termen a fost atât calchiat, cât și împrumutat, ceea ce a condus la apariția unor dublete sinonimice, alcătuite din calcuri și împrumuturi. Cât privește dubletele formate numai din calcuri, ele au apărut ca urmare a faptului că același model putea fi calchiat diferit, de la un vorbitor bilingv la altul, în funcție de preferința manifestată de aceștia față de sinonimele din limbă. (A se vedea, în acest sens cele două reflexe pe care fr. *forêt vierge* le-a avut în română, respectiv *codru virgin* și *pădure virgină*.) Alteori diferența este dată de acceptarea sau nu, în interiorul frazeologismului, a unui împrumut, alternativa fiind traducerea totală a elementelor unității frazeologice calchiate. De pildă, *scoarța pământului* și *scoarța terestră*, calchiază, deopotrivă, fr. *écorce terrestre*, o dată total și a doua oară parțial. În aceeași situație se află *a atrage băgarea de seamă*, expresie apărută pentru a exprima, în românește, ceea ce se redă în franceză prin *attirer l'attention*, cu evitarea împrumutului, produs însă în expresia *a atrage atenți(une)a*.

Dublete frazeologice avem și în cazul expresiilor *șef de familie* și *cap de familie*, apărute prin calchierea fr. *chef de famille*. Ultima dintre acestea, de bună seamă mai frecvent întâlnită în limbă, reprezintă un calc mixt, lexico-frazeologic.

Problema viabilității calcurilor ține însă și de limba care oferă modelele. Traducerile din limba veche erau făcute după limbi cu care româna nu avea afinități ori legături genealogice. Orientarea spre romanitatea occidentală, înregistrată începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, a fost hotărâtoare pentru soarta pe care urmau să o aibă calcurile apărute după această dată. Pe de o parte, modelele latino-romanice au întărit poziția unor calcuri apărute în epoca veche după model slavon. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că originea îndepărtată a unor tipare calchiate este grecească. Din greacă, aceste tipare au fost împrumutate în slavonă, în latină sau în limbile romanice, de unde au putut pătrunde, prin filieră, și în română, în perioade diferite de timp. În această situație se află termeni ca *binecuvânta*, *binefacere*, *binefăcător*, înregistrați încă din veacul al XVI-lea, când se explică prin model slavon, și întăriți în epoca modernă prin modele francez și/sau latin.

Pe de altă parte, calcurile apărute în epoca modernă constituie mai ales „românizări” ale unor rădăcini sau teme latino-romanice sub influența unor cuvinte moștenite din latină, recunoscute în structura acestora. Se poate spune așadar că limbile latino-romanice au oferit românei tipare care conțineau morfeme ce puteau fi ușor românizate, dat fiind faptul că răspundeau tendințelor interne de dezvoltare a acesteia. Așa se explică succesul reputat de unele calcuri, care reprezintă astăzi

termeni indispensabili în limba română literară. Ne referim la exemple ca: *descrie, înscrie; semnal, semnătură; ședință, președinte, vicepreședinte* etc.

Româna a reușit astfel să recupereze atât prin calc, cât și prin împrumut, ceea ce unele dintre limbile-surori, precum franceza sau italiana, au moștenit ori au împrumutat de la limba-mamă întrucât au păstrat în permanență legătura cu latinitatea. Preluarea unor tipare sau modele latinești constituie, în consecință, un alt aspect al acțiunii de relatinizare a limbii române.

Uneori, succesul unui calc a depins de acceptarea în interiorul acestuia a unui morfem împrumutat. De pildă compusele în a căror structură au intrat, ca prime elemente, adverbele *împreună* și *înainte* au fost concurate și învinse în cele din urmă de unitățile lexicale sinonime, apărute tot prin imitație, dar care erau derivate cu prefixele *con-* și, respectiv *pre-*.

Nu în ultimul rând, viabilitatea multor calcuri apărute în epoca modernă se explică prin șansa pe care acestea au avut-o de a fi făcute publice prin tipar și, în cadrul textelor tipărite, în primul rând prin scrieri beletristice foarte frecvent citite.

Anumite calcuri polisemantice au pierdut, în timp, unele sensuri. De pildă *a conține* era folosit de Ion Ghica și cu sensul „a stăpâni, a domina”, arhaic astăzi.

Pe lângă o influență directă a calcului în configurarea aspectului limbii la diverse niveluri, se poate vorbi și despre o înrâurire indirectă a acestui procedeu. Astfel, unele compuse românești, apărute prin calchiere, au putut servi ca model intern unor formații apărute după același tipar, nefiind, totuși exclusă o influență externă. De pildă, un compus ca *răuvoitor* ar fi putut apărea prin analogie cu *binevoitor*, sau prin calchiere, după lat. *maleuolens*. La fel, *rea-credință* ori *rea-voință* puteau să se formeze prin analogie cu *bunăcredință* și *bunăvoință*, nefiind exclusă calchiera lor după fr. *mauvaise foi*, respectiv fr. *mauvaise volonté*.

Și unele expresii frazeologice se explică prin analogie cu altele calchiate. *Birou de așteptare* a apărut, probabil, prin analogie cu *sală de așteptare*, ca și *bună venire*, creat după modelul calcului *bun venit*.

Mai rezistent la inflențele modelelor străine a fost compartimentul gramatical al limbii. Puține sunt inovațiile de acest tip care au reușit să se impună în limbă. Printre acestea se numără schimbarea regimului unor verbe, care au devenit reflexive ca urmare a unor modele slavone, în epoca veche (*a se ruga, a se teme*), și latino-romanice, în epoca modernă (*a se întreba*). Un oarecare succes l-au avut calcurile lexico-gramaticale prin care unele gerunzii sau unele participii au devenit adjective ori substantive ca urmare a unei influențe străine.

*

Comparativ cu mijloacele interne de formare a cuvintelor sau cu împrumutul propriu-zis, contribuția calcului la îmbogățirea vocabularului, deși nu este una majoră, nu poate fi neglijată în studiile de lingvistică. O cercetare privind rolul avut de acest prodeu de inovație lingvistică în configurarea stilurilor funcționale oferă informații utile privind dinamica limbii. Studiarea calcului în stilul beletristic ne-a permis să evidențiem importanța pe care au avut-o scrierile literar-artistice în difuzarea și popularizarea formelor calchiate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- AHMANOVA, O. S., *Очерки по общей и русской лексикологии*, Moscova, 1957.
- ANDRIESCU, Al., *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979.
- ANDRIEVSKA, A., *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958.
- APREOTESEI, Cezar, *Observații asupra tipurilor și clasificării calcurilor lingvistice*, în AUT, seria Științe filologice, IV, 1966, p. 145–151.
- ASCOLI, Graziado Isaia, *Saggio di morfologia e lessicologia soprasilvana*, cap. *Materia romana e spirito tedesco*, în „Arch. Glott. Ital.”, 7, 1880/83, p. 556–562.
- AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, ediția a treia, București, 2001, p. 272–273.
- BALLY, Charles, *Précis de stylistique française*, Geneva, 1905.
- BALLY, Charles, *Linguistique générale et linguistique française*, Berne, 1950.
- BALLY, Charles, *Traité de stylistique française*. Troisième édition. Nouveau tirage, vol. I, Geneva–Paris, 1951.
- BALÁZS, L., *Câteva tipuri de calc*, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, *Philologia*. XXIII, 1978, nr. 1, p. 31–33.
- BETZ, W., *Der Einfluß des Lateinischen auf den althochdeutschen Sprachschatz*, *Der Abrogans*, Heildelberg, 1936.
- BETZ, W., *Deutsch and Lateinsch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregei*, Bonn, 1949.
- BETZ, W., *Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich*, în „Beiträge zur Geisichte der deutschen Sprache und Literatur”, 67, 1945, p. 275–302.
- BLOOMFIELD, Leonard, *Language*, Londra, [1935], capitolul *Intimate borrowing*.
- BOROIANU, Ioana, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unități frazeologice*, I–II, în LL, 1974, nr. 1, p. 25–34; nr. 2, p. 242–247.
- BOURCIEZ, Ed., *Éléments de linguistique romane*, ediția a treia, Paris, 1930.
- BUDAGOV, R., *Introducere în știința limbii*. Traducere și note de G. Mihăilă, București, 1961.
- BULAHOVSKI, L. A., *Введение в языкознание*, Moscova, 1953.
- BULGĂR, Gh., *Particularități de limbă și stil în opera lui C. Bolliac*, în CILR I, p. 89–111.
- CANDREA, I.-A., *Psaltirea Scheiană, comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*. Edițiune critică, vol. II, București, 1916.
- CAPIDAN, Theodor, *Calques linguistiques*, în „Dacoromania”, I, 1920–1921, p. 331–336.
- CARABULEA, Elena, *Prefixele inter-, între-*, în SMFC, III, București, p. 27–39.
- CARAGIU, Matilda, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 86 ș.u.
- CARTOJAN, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, *Epoca influenței sud-slave*, vol. al II-lea, *Epoca influenței grecești*, București, 1929, 1938.
- CHIVU, Gheorghe, *Un dicționar puțin cunoscut: Lexicon compendiarium latino-valachicum*, în SCL, XXXIX, 1988, nr. 6, p. 475.
- CHIVU, Gheorghe, BUZĂ, Emanuela, ROMAN MORARU, Alexandra, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)*, București, 1992.
- CHIVU, Gh., *Influența italiană în limba română veche*, în SCL, XLV, 1994, nr. 1–2, p. 19–30.
- CHIVU, Gheorghe, GEORGESCU, Magdalena, GHEȚIE, Ion, MORARU, Alexandra, SUCIU, Emil, VÎRBAN, Floarea, ZGRAON, Florentina, *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688–1780)*. Coordonatori: Ion Gheție și Gheorghe Chivu, Cluj, 2000.
- CHIVU, Gheorghe, *«Cei doi excessuri a amerii» – o «istoriolă» romantică într-un calendar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în LL, XLVII, vol. I–II, 2002, p. 84–98.

- CHIVU, Gheorghe, *Un experiment literar și lingvistic la sfârșitul secolului al XVIII-lea, Comunicările «Hyperion». Filologie*, 11, volum coordonat de Dim. Păcurariu, București, 2002, p. 149–158.
- CIOBANU Fulvia, *Formații cărturărești în compunerea românească*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 161–167.
- CIOBANU Fulvia, HASAN, Finuța, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, București, 1970.
- COLLART, P., *Glossaire latin-grec inédit sur un papyrus d'Oxyrrhinchus*, în *Melanges Alfred Ernout*, Klincksieck, 1940, p. 61–74.
- COTEANU, Ion, FORĂSCU, Narcisa, BIDU-VRĂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană. Vocabularul*, ediție revizuită și adăugită, București, 1985.
- COTEANU, Ion, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982.
- DAVID, Doina, *Limbă și cultură (Româna literară între 1880 și 1920. Cu privire specială la Transilvania și Banat)*, Timișoara, 1980.
- DE PONTBRIANT, Raoul, *Dicționar româno-frances*, București–Göttingen–Paris, 1862.
- DEANOVIČ, Mirko, *Osservazioni sulle origini dei calchi linguistici*, în „Archivum Romanicum”, XVII, 1934, p. 129–142.
- DEBRUNNER, A., *Griechische Bedeutungslehnwörter im Latein*, în «Festschrift F. C. Andreas», Lepizig, 1916, p. 16–32.
- DEROY, Louis, *L'emprunt linguistique*, Paris, 1956.
- DIMITRESCU, Florica, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958.
- DRĂGANU, N., *Elemente de sintaxă a limbii române*, București, 1945.
- DRINCU, SERGIU, *Prefixele neologice în- în româna literară a secolului al XIX-lea*, în LR, XLIX, 2000, nr. 2, p. 261–264.
- DUVAU, Louis, *Expressions hybrides*, în „Mémoires de la Société de Linguistique de Paris”, 8, 1892, p. 191 ș.u.
- ERNOU, A., *Aspects du vocabulaire latin*, Klincksieck, Paris, 1954.
- FARCAȘ, L., *Некоторые наблюдения над кальками в румынском языке с русского*, în „Culegere de studii”, București, 1958, p. 9–21.
- FERGUSON, A. Charles, *Diglossia*, în „Word”, vol. 15, nr. 2, 1959, p. 325–340.
- FRÂNCU, C., *Morfologia*, în ILRLEV, p. 113–146, 319–346.
- FRÂNCU, C., *Sintaxa frazei*, în ILRLEV, p. 147–174, 347–376.
- GAFTON, Alexandru, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași, 2001, p. 259–295.
- GÁLDI, L., *Слова романского происхождения в русском языке*, IV, în *Международный съезд славистов*, Moscova, 1955, p. 66–76.
- GIOSU, Ștefan, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, 1973.
- GNEUSS, H., *Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1955.
- GODDARD, A. Keith, *Le bilinguisme et la diglossie. Leur importance pour l'étude des mots d'emprunt dans les langues romanes*, în „XIV Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza”, Napoli, 1974, vol. II, p. 401–406.
- GOLDIȘ, Ana, *Éléments de relation d'origine française dans la syntaxe roumaine du XIXe siècle*, în Acte XII, vol. al II-lea, p. 933–939.
- GOLDIȘ POALELUNGI, Ana, *Despre istoricul pătrunderii cuvântului „sentiment” și a derivatelor sale în limba română*, în LL, XXVI, 1970, p. 71–83.
- GOLDIȘ POALELUNGI, Ana, *L'influence du français sur le roumain (Vocabulaire et syntaxe)*, Paris, 1973.
- GOLDIȘ, Ana, *«Calque linguistique» dans le cadre du contact entre deux langues apparentées, le française et le roumaine*, în „Cahiers de lexicologie”, vol. XXVIII, 1976-I, p. 99–119.
- * * * *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a II-a, București, 1966.
- GRAUR, Al., *Sur quelques types de calques*, în BL, IV, 1936, p. 193–194.
- GRAUR, Al., *Les verbes «réfléchis» en roumain*, în BL, VI, 1938, p. 47.
- GRAUR, Al., *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, în LR, II, 1953, nr. 6, p. 23–28.
- GRAUR, Al., *Încercarea asupra fondului principal lexical al limbii române*, București, 1954.

- GRAUR, Al., *Studii de lingvistică generală (variantă nouă)*, București, 1960.
- GROZA, Liviu, *Arhaisme frazeologice de origine franceză*, în LL, vol. III, 1982, p. 312–317.
- GROZA, Liviu, *Unități frazeologice de proveniență romanică în limba română literară*, în LL, vol. III, 1986, p. 292–296.
- GROZA, Liviu, *Despre locuțiuni și expresii*, în LL, vol. II, 1990, p. 139–145.
- GROZA, Liviu, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, 2005.
- GUIRAUD, Pierre, *Les locutions françaises*, Paris, 1966.
- GUSMANI, Roberto, *Aspetti del prestito linguistico*, Napoli, 1973.
- GUSMANI, Roberto, *Per una tipologia del calco linguistico*, I & II, în „Incontri linguistici”, Università degli studi di Trieste, Udine, 1, 1974, p. 21–50 și 3/1, 1976–1977, p. 7–18.
- GUSMANI, Roberto, *Aspetti semantici dell'interferenza*, în „Atti del Convegno della Società Italiana di glottologia”, Perugia, 24–25 aprilie 1977, p. 11–25.
- GUSMANI, Roberto, *Saggi sull'interferenza linguistica*, vol. II, Florența, 1983, p. 3–76.
- HANEȘ, Petre, *Desvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1927.
- HAUGEN, E., *The Analysis of Linguistic Borrowing*, în „Language”, 26, Baltimore, Waverly Press, 1950, p. 210–231.
- HAUGEN, Einar, *Problems of Bilingualism*, în „Lingua”, II, 1950, p. 271–290.
- HAUGEN, Einar, *Language Contact*, în „Actes du Huitième Congrès des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, Oslo, 1958, p. 771–785.
- HERCZEG, J., *Syntaxe de l'infinifit dans „L'Histoire des Roumains” de N. Bălcescu*, în „Etudes slaves et roumaines”, vol. II, fasc. I, 1944, p. 106 ș.u.
- HOPE, T. E., *The analysis of Semantic Borrowing*, „Essays presented to C. M. Girdlestone”, Newcastle, King's College, 1960, p. 125–141.
- HOPE, T. E., *Lexical Borrowing in the Romance Languages. A critical Study of Italianisms in French and Gallicisms in Italian from 1100 to 1900*, vol. al II-lea, Oxford, 1971.
- HRISTEA, Theodor, *Probleme de etimologie în „Dicționarul limbii române moderne”*, în SCL, XI, 1960, nr. 2, p. 235–257.
- HRISTEA, Theodor, *Contribuții la studiul influenței ruse moderne asupra limbii române actuale (calcuri lingvistice)*, în „Romanoslavica”, XII (1965), p. 315–326.
- HRISTEA, Theodor, *Le calque de structure dans la langue roumaine*, în RRL, tom. XII, 1967, nr. 4, p. 279–289.
- HRISTEA, Theodor, *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 5, p. 507–527.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic*, în Hristea, PE, p. 143–202.
- HRISTEA, Theodor, *Un calc lexical de structură: floarea-soarelui*, în SCL, 24, nr. 5, 1973, p. 565–567.
- HRISTEA, Theodor, *Criterii de diferențiere a formațiilor interne de împrumuturi*, AUB, 1973, nr. 1, p. 143–155.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, nr. 5, 1975, p. 499–504.
- HRISTEA, Theodor, *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești moderne*, în LR, XXVI, 1977, nr. 6, p. 587–598.
- HRISTEA, Theodor, *Calc, traducere și împrumut lexical*, în „România literară”, nr. 33 din 18 august 1977, p. 8.
- HRISTEA, Theodor, *Romanian Vocabulary and Etymology*, în vol. colectiv *Current Trends in Romanian Linguistics*. Edited by Al. Rosetti and Sanda Golopenția Eretescu. București, 1978, p. 203–254.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic ca sursă a sinonimiei*, în „România literară”, 13, nr. 32 din 7 august 1980, p. 9.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului*, în Hristea, *Sinteze*, p. 100–121.
- HRISTEA, Theodor, *Introducere în studiul frazeologiei*, în Hristea, *Sinteze*, p. 134–160.
- HRISTEA, Theodor, *Frazeologia și importanța ei pentru studiul limbii române*, în LL, 1984, nr. 1, p. 5–13.
- HRISTEA, Theodor, *Calcul lingvistic și cultivarea limbii române*, în „România literară”, 17, nr. 11 din 15 martie 1984, p. 5.

- HRISTEA, Theodor, *Din problemele etimologiei frazeologice românești*, în LR, 36, nr. 2, 1987, p. 123–135.
- HRISTEA, Theodor, *Probleme de cultivare și de studiere a limbii române contemporane*, București, Academia Universitară „Athenaeum”, 1994, p. 87–94.
- HRISTEA, Theodor, *Contribution à l'étude de l'influence française sur le roumain*, în *Analele Universității București*, seria *Limba și literatura română*, XLIV, 1995, p. 7–23.
- HRISTEA, Theodor, *Types de calques en roumain*, în „Balkan-Archiv”, Band 11. Südosteuropaschriften Band 14, coord. Maria Iliescu și Sanda Șora, *Rumänisch. Typologie. Klassifikation. Sprachcharakteristik*, Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München, Tutzing, 30.03.–2.04.1993, Herausgegeben im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München, 1996, p. 219–231.
- HRISTEA, Theodor, *Tipuri de calc în limba română*, în LL, 1997, nr. 3–4, p. 10–29.
- HRISTEA, Valentina, *Adjectivarea gerunziului*, în SMFC, IV, p. 252–276.
- HUMBLEY, J., *Vers une typologie de l'emprunt lexical*, în „Cahiers de lexicologie”, 25, 1974, p. 46–70.
- ILIESCU, Maria, *Concurența dintre pronumele care și ce*, în SG I, p. 25–26.
- • • *Introducere în lingvistică*, ediția a III-a revizuită și adăugită, București, 1972.
- IORDAN, Iorgu, *Influența rusească asupra limbii române*, în „Analele Academiei Republicii Populare Române”, seria C, tomul I, memoriul 4. Comunicare prezentată în ședința din 29 iunie 1949, p. 51–172.
- IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală*, în LR, 4, 1954, p. 31–44.
- IORDAN, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, București, 1947.
- IVĂNESCU, G., *Ortografia și limba lui Iancu Văcărescu din „Poezii alese”*, [București], 1830, în CILRL, II, p. 55–74.
- LAUFFER, H., *Der Lehnwortschatz der altochdeutschen und altsächsischen Prudentiusglossen*, München, 1973.
- LEHISTE, Ilse, *Lectures on language contact*, Londra, 1988.
- MAIORESCU, Titu, *Limba românească în jurnalele din Austria. 1868*, în *Maiorescu, C*, I, p. 83–116.
- MANCAȘ, Mihaela, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (secolul al XIX-lea)*, București, 1974.
- MAROUZEAU, J., *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1951.
- MAROUZEAU, J., *Quelques aspects de la formation du latin littéraire*, Paris, Klincksieck, 1949.
- MARTINET, André, *Éléments de linguistique générale*, seconde édition, Paris, 1961.
- MEILLET, A., *Esquisse d'une histoire de la langue latine*, Paris, Klincksieck, 1966.
- MEYER-LÜBKE, W., *Grammatik der Romanischen Sprachen*, vol. II (Syntax), 1899.
- MICUȘAN, Cristina, *Types d'interférences lexicales dans un cas de bilinguisme romano-germanique*, în *Acte XII*, vol. II, p. 1219–1225.
- MIGLORINI, Bruno, *Calco e irradiazione sinonimica*, în *Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, Bogota, 4, 1948, p. 14–28.
- MIHĂILĂ, G., *Observații asupra influenței ruse în vocabularul limbii române contemporane*, în LR, III, 1954, nr. 1, p. 27–35.
- MIHĂILĂ, G., *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960.
- MIHĂILĂ, G., *Contribuții la studiul calcului lingvistic (pe baza textelor bilingve siavo-române din sec. al XVI-lea)*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 5, p. 529–539.
- MIRSKA, Halina, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC, I, p. 165–168.
- MOCANU, Z. Marin, *Periodizarea împrumuturilor italiene pătrunse în limba română*, I–II, în SCL, XXIX, 1978, nr. 6, p. 641–651; XXX, 1979, nr. 1, p. 23–30.
- MOLNÁR, N., *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Slavic Gospel Texts*, în „Studia slavica”, tom. X, Budapesta, 1964, p. 99–146.
- MOROIANU, Cristian, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, 2005.
- MUNTEANU, Eugen, *Studii de lexicologie biblică*, Iași, 1995.
- NICOLAS, Christian, *Le procédé de calque sémantique*, în „Cahiers de lexicologie”, LXV, 1994–II, p. 75–101.

- NICOLAS, Christian, *Utraque lingua. Le calque sémantique: domaine gréco-latin*, Édition Peeters, Louvain–Paris, 1996.
- NICOLESCU, Aurel, *Observații asupra neologismelor din „Însemnare a călătoriei mele” a lui Dinicu Golescu*, în CILR, II, p. 5–53.
- OCHEȘANU, Rodica, *Prefixul supra- în limba română*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 639–644.
- OJEGOV, S. I., *Словарь русского языка*, Moscova, 1989.
- OLTEANU, Pandelescu (coordonator), *Slava veche și slavona românească*, București, 1975.
- OPREA, Ioan, NÁGY, Rodica, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Suceava, 2002.
- ORIOLES, Vincenzo, *Rassegna critica*, în „Incontri linguistici”, nr. 4/2, 1978, p. 255–256.
- PALII, Alexei, *Calchierea ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Chișinău, 1991.
- PAUL, Herman, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Halle, 1886.
- PAUL, Radu, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932.
- PISANI, Vittore, *L'etimologia. Storia – Questioni – Metodo*, Paideia – Brescia, 1967.
- POALELUNGI, Gheorghe, *Observații asupra unor raporturi lingvistice franco-române*, în Acte XII, vol. II, p. 923–926.
- PRUDENT, Lambert-Felix, *Diglossie et interlecte*, în „Languages”, nr. 61, 1981, p. 13–37.
- PUȘCARIU, Sextil, *Limba română, I (Privire generală)*, București, 1940, cap. *Influențe culturale*, p. 364–409.
- RIZESCU, Ion, *Contribuții la studiul calculului lingvistic*, București, 1955.
- RIZESCU, Ion, *Supraprefixarea sau cumulumul de prefixe*, în FCLR, II, p. 257–261.
- ROMAN MORARU, Alexandra, *Lexicul. Elementul cult*, în ILRLEV, p. 191–208.
- SALA, Marius (coordonator), *Enciclopedia limbii române*, București, 2001.
- SANDBELD JENSEN, Kr., *Notes sur les calques linguistiques*, în „Festschrift V. Thomsen”, Leipzig, 1912, p. 166–173.
- SANDBELD JENSEN, Kr. *Die Sprachwissenschaft*, Leipzig and Berlin, 1915.
- SANDBELD, Kr., *Linguistique balkanique*, Paris, 1930.
- SAUVAGEOT, A., *Problème de la structure interne (innere Sprachform) et du bilinguisme*, în *Rapports du Vme Congrès International des Linguistes*, Bruxelles, 1939.
- SCHUMANN, Kurt, *Die grieschischen Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altbulgarischen*, Berlin–Wiesbaden, 1958.
- SCHUMANN, Kurt, *Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen*, în «Zeitschrift für slavische Philologie», 32, 1965, p. 61–90.
- SECHE, Luiza și Mircea, *Despre adaptarea neologismelor în limba română literară (unele considerații generale)*, în LR, XIV, 1965, nr. 6, p. 677–687.
- SEIDEL, E., *Elemente sintactice slave în limba română*, București, 1958, capitolul *Teoria calculului lingvistic*, p. 125–140.
- SEREBRENNIKOV, B. A., *О взаимодействии языков*, în *Вопросы языкознания*. Moscova, 1955, nr. 1, p. 10 ș.u.
- SINGER, M., *Beträge zur vergleichenden Bedeutungslehre* în „Zeitschrift für deutsche Wortforschung” III, 1902, p. 220–237, IV, p. 125–132.
- SINGER, S., *Aufsätze und Vorträge*, Tübingen, 1912.
- SINGER, S., *Zeitschrift für deutsche Wortforschung*, 3, 1902, p. 220 și 4, 1903, p. 125.
- SKOK, P., *Décalques linguistiques*, în „Archiv für slavische Philologie”, vol. 37, 1918, p. 85–86.
- SLAVE, Elena, *Locutions figurées et expressions*, în Acte XII, vol. II, p. 535–538.
- SMIRNIŢKI, A. I., *Лексикология английского языка*, Moscova, 1956.
- SOLOVIOV, V. P., *Calchierea frazeologismelor figurate în dicționarele bilingve romanico-slavice*, în Acte XII, vol. II, București, 1970, p. 1076.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Calcuri populare și calcuri savante în limba română*, în LR, XLIX, 2000, nr. 1, p. 139–145.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Românizarea neologismelor și calculul lingvistic*, în LR, XLIX, 2000, nr. 3, p. 581–598.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Unele aspecte ale calculului lingvistic în limba română*, în *Lucrările Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului: Suceava, 1999. Limbaje și comunicare*, vol. al IV-lea, Suceava, 2000, p. 110–118.

- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Cuvinte mai puţin cunoscute dintr-un vechi manuscris românesc*, în LR, LII, 2003, nr. 5–6, p. 547–554.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Interferenţe româno-slave într-un manuscris românesc din prima jumătate a veacului al XVII-lea*, în LR, LIV, 2005, nr. 1–4, p. 8–17.
- STANCIU-ISTRATE, Maria, *Calcul lingvistic şi îmbogăţirea limbii române literare*, în „Conferinţele Academiei Române”, ciclul *Limba Română şi relaţiile ei cu istoria şi cultura românilor*, Bucureşti, 2006.
- STĂNCIULESCU CUZA, Mariana, *Italianism şi italianisme în perioada de formare a limbii române literare*, Bucureşti, 1992.
- * * *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. I–II, Bucureşti, 1969. Redactori responsabili: Al. Rosetti şi B. Cazacu.
- ŞANSKI, N. M., *Лексические и фразеологические калки*, în „Русский язык в школе”, nr. 3 (1955), p. 28–35.
- ŞANSKII, N. M., *Russian lexicology*. Translated by B. S. Johnson. Oxford–London–Edinburgh–New York–Totonto–Sydney–Paris–Braunschweig, 1966.
- ŞĂINEANU, Lazăr, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre tranziţiunea sensurilor*, Bucureşti, 1887.
- ŞTEFAN, Ion, *Calcul lingvistic*, în LR, XII, 1963, nr. 4, p. 335–346.
- TALLGREN-TUULIO, O. J., *Locution figurées calquées et non calquées. Essai de classification pour une serie de langues littéraires*, în *Mémoires de la Société neo-philologique de Heisingfors*, IX (1932), p. 279–324.
- TEODORESCU, Vasile, *Despre construirea terminologiei sportive româneşti (secolul al XIX-lea)*, în *Acte XII*, vol. II, p. 1031–1036.
- TEODORESCU, Mirela, *Formarea cuvintelor*, în ILRLEV, p. 209–227, 421–440.
- THOMAS, George, *The Calque – An International Trend in the Lexical Development of the Literary Languages of Eighteenth-Century Europe*, în „Germano-Slavica. A Canadian Journal of Germanic and Slavic comparatives Studies”, 1975, nr. 6, p. 21–41.
- TIKTIN, H., *Gramatica română*, ediţia a III-a, Bucureşti, 1945.
- TODORAN, Romulus, *Contribuţii la studiul terminologiei juridico-administrative româneşti din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în CILR, III, p. 103–136.
- ULLMANN, S., *Précis de sémantique française*, Berna, 1952.
- UNBEGAUN, Boris, *Le calque dans les langues slaves littéraires*, în „Revue des Études slaves”, XII, 1932, p. 19–48.
- URSU, Despina, *Glosare de neologisme din perioada 1830–1860*, în LR, XIII, 1964, nr. 3, p. 259–260.
- URSU, Despina, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760–1860*, în LR XIV, 1965, 3, p. 371–379.
- URSU, N. A., *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962.
- URSU, N. A., *Un calendar istorico-popular publicat de Paul Iorgovici*, în LR, XII, 1963, nr. 3, p. 283–291.
- URSU, N. A., URSU, Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760–1860)*, Iaşi, 2004.
- VAIDA, Petru, *Calcul lingvistic, procedeu de creare a terminologiei filozofice la Dimitrie Cantemir*, în LR, XV, nr. 1, 1966, p. 3–12.
- VAIMBERG, S., *Calcuri româneşti după adjectivele compuse din limba rusă*, în „Culegere de studii”, Bucureşti, 1961, p. 64–72.
- VAIMBERG, S., *About the Definition of Linguistic Calque*, în RRL, XX/1, 1975, p. 63–69.
- VAIMBERG, S., *Consideraţii asupra tipologiei calcului lingvistic*, în AUB, (limbi slave), 1971, p. 91–100.
- VASCENCO, V., *Calcuri savante formate în limba română după modele ruseşti (secolele al XVIII-lea – al XIX-lea)*, în *Culegere de studii. Limbă – literatură – metodică*, Bucureşti, 1962, p. 59–70.
- VASCENCO, V., *Calcul lingvistic radial*, în *Studii de lingvistică teoretică şi aplicată*, Bucureşti, 1996, p. 57 ş.u.
- VASCENCO, V., *Восточнославянские заимствования в румынском языке (автореферат диссертации)*, Leningrad, 1958.
- VENDRYES, J., *Le Langage*, Paris, 1921.

- VENDRYES, J., *Une catégorie verbale: le mode de participation du sujet*, în BSL, XLIV, 1948, p. 1 ş.u.
- VIANU, Tudor, *Din problemele limbii literare române a secolului al XIX-lea*, în LR, III, 1954, nr. 4, p. 45–58.
- VIDOS, E., *Le bilinguisme et le mécanisme de l'emprunt*, în „Revue de Linguistique Romane”, XXIV, 1960, nr. 93–94, p. 1–19.
- VINOGRADOV, V. V., *Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины*, în *Труды юбилейной сессии МГУ*, Leningrad, 1946, p. 45 ş.u.
- VINOGRADOV, V. V., *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*, în vol. *A. A. Шахматов*, Moscova, 1947.
- WEINREICH, Uriel, *Languages in Contact. Findings and Problems*, New York, 1953.
- WEINREICH, Uriel, *Reserch Frontiers in Bilingualism Studies*, în „Actes du Huitième Congrès des Linguistes / Proceedings of the Eight International of Linguists”, Oslo, 1958, p. 786–797.

SIGLE

A. Izvoare

- Acterian, J   Jeni Acterian, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit. 1932–1949*, București, 1991.
- Alecsandri, P II, III   Vasile Alecsandri, *Opere complete. Poesii*, vol. II, *Mărgăritărele*, vol. III, *Pasteluri și legende*, București, 1875.
- Alecsandri, S   Vasile Alecsandri, *Cele mai frumoase scrisori*, București, 1972.
- Alexandrescu, O, I   Gr. Alexandrescu, *Opere*, I, *Poezii*, București, 1972.
- Agârbiceanu, D   Ion Agârbiceanu, *Domnișoara Ana*, în *Opere*, vol. V, București, 1985, p. 5–249.
- Asachi, O I   Gheorghe Asachi, *Opere*, vol. I, *Versuri și teatru*, București, 1973.
- Bălcescu, S   N. Bălcescu, *Scrieri alese*, București, 1955.
- Bolintineanu, L   D. Bolintineanu, *Legende istorice*, București, 1980.
- Bolintineanu, ME   Dimitrie Bolintineanu, *Manoil – Elena*, București, 1971.
- Bolliac, O I, II   Cezar Bolliac, *Opere*, vol. I–II, București, 1956.
- Camil Petrescu, P P   Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, București, 1970.
- Camil Petrescu, ST   Camil Petrescu, *Suflete tari. Jocul ielelor*, București, 1987.
- Cantemir, D   Dimitrie Cantemir, *Divanul*, București, 1969.
- Cantemir, I   Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, București, vol. I, 1965.
- Caragiale, O II   Ion Luca Caragiale, *Opere*, vol. II, *Momente, schițe, note critice*, București, 1960.
- Călinescu, BI   George Călinescu, *Bietul Ioanide*, București, 1980.
- Cărtărescu, O   Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Aripa stângă*, București, 1996.
- Cezar Petrescu, Î I–II   Cezar Petrescu, *Întunecare*, vol. I–II, București, 1966.
- Cezar Petrescu, PG   Cezar Petrescu, *La Paradis general. Miss România*, București, 1970.
- Delavrancea, N   Barbu Delavrancea, *Nușele și povestiri*, București, 1975.
- Eftimiu, N   Victor Eftimiu, *Negușătorul de idei. Nușele și povestiri*, București, 1971.
- Eftimiu, O XVI   Victor Eftimiu, *Opere*, 16, *Romane. Pe umbrele zimbrului*, București, 1987.
- Eminescu, P I, II   Mihai Eminescu, *Poezii. Proză literară*, vol. I, II, București, 1978.
- Filimon, C   N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*, București, 1984.
- Ghica, O I, III   Ion Ghica, *Opere*, București, vol. I, 1967, vol. III, [1973].
- Golescu, Î   Constantin (Dinicu) Golescu, *Însemnare a călătoriei mele, făcută în anul 1824, 1825, 1826*, București, 1910.
- Gorjan, H IV   Gherasim Gorjan, *Halima sau povestiri mitologicești arabești, pline de băgări de seamă, și de întâmplări foarte frumoase și de mirare*. [București], tom. IV, 1838.
- Hasdeu, P a   B. P. Hasdeu, *Pagini alese*, București, 1953.
- Heliade, O II, III   I. Heliade-Rădulescu, *Opere*, vol. II–III, București, 1967, 1975.
- Holban, O II   Anton Holban, *Opere*, vol. II, București, 1972.
- Ibrăileanu, A   Garabet Ibrăileanu, *Privind viața. Adela. Amintiri*, București, 1987.
- Istrati, C   Panait Istrati, *Chira Chiralina*, București, 1982.
- Lovinescu, M   Eugen Lovinescu, *Memorii*, București, 1976.
- M. Caragiale, C   Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*, în vol. *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, București, 1988, p. 44–137.

- M. Caragiale, R Mateiu Caragiale, *Remember*, în vol. *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, București, 1988, p. 26–43.
- Maiorescu, D I–IV Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare, cu priviri asupra dezvoltării politice a României...* Vol. I: (1866–1876); vol. II: (1876–1881); vol. III: (1881–1888), vol. IV: (1888–1895), București, 1897, 1899, 1904.
- Mumuleanu, C B. P. Mumuleanu, *Scrieri*, București, 1972.
- Negruzzi, P Costache Negruzzi, *Pagini alese*, București, 1982.
- Odobescu, O I Alexandru Odobescu, *Opere*, vol. I, *Scrieri din anii 1848–1860. Antume. Postume. Variante. Note. Anexe* [București], 1965.
- Odobescu, P Al. I. Odobescu, *Mincinoasă carte de vânătorie. Pseudo-kynegetikos*, București, 1908.
- Papadat-Bengescu, D Hortensia Papadat-Bengescu, *Drumul ascuns*, în vol. *Fecioarele despletite. Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns*, Cluj-Napoca, 1986, p. 289–491.
- Papadat-Bengescu, FD Hortensia Papadat-Bengescu, *Fecioarele despletite*, în vol. *Fecioarele despletite. Concert din muzică de Bach. Drumul ascuns*, Cluj-Napoca, 1986, p. 5–132.
- Preda, I Marin Preda, *Intrusul*, București, 1974.
- Rebreanu, AE Liviu Rebreanu, *Adam și Eva*, Iași, 1985.
- Russo, P Alecu Russo, *Piatra teiului. Scrieri alese*, București, 1967.
- Tudoran FR Radu Tudoran, *Fiul risipitor*, București, 1974.
- Vlahuță, R P A. Vlahuță, *România pitorească*. Ed. VI, [București], 1908.
- Vlahuță, S II A. Vlahuță, *Scrieri alese*, vol. II, Nuvele, schițe, povestiri, amintiri, cugetări, [București], 1963.
- Voiculescu, Z Vasile Voiculescu, *Zahei orbul*, Cluj-Napoca, 1986.

B. Lucrări de referință

- Acte XII, vol. I, vol. II *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, vol. I, 1970, vol. II, 1971.
- AUT „Analele Universității din Timișoara”, Seria *Științe filologice*, Timișoara, I, 1963 ș.u.
- BL *Bulletin linguistique*. Publié par A. Rosetti, București – Paris – Copenhague, I–XVI (1933–1948).
- BSL *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, 1871 ș.u.
- CADE I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească”*, București, [1931].
- CILRL, I – III, *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, București, vol. I, 1956; vol. II, 1958; vol. III, 1962.
- DA *Dicționarul limbii române*. tomul I (părțile I–III), II (părțile I–III), București, 1913–1949.
- Densusianu, HLR, II Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine. Tome II. Le seizième siècle*, Paris, 1938.
- DEX₂ *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, 1996.
- DFE Elena Gorunescu, *Dicționar frazeologic francez-român, român-francez*, București, 1993.
- DGS *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*. Redactori Angela Bidu Vrănceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, București, 1997.
- DIR Mariana Stănculescu-Cuza, Haritina Gherman, George Lăzărescu, *Dicționar italian-român. Dizionario italiano-romeno*. București, 1983.
- DFR Iulia Giroveanu, Sanda Mihăiescu-Boroianu, Micaela Slăvescu, *Dicționar*

- DLR *francez-român, București, 1992.*
Dicționarul limbii române (DLR), serie nouă, VI–XIII, București, 1965–2005.
- DRF *Dictionnaire roumain-français.* Direction Teodora Cristea, Alexandra Cuniță, Viorel Vișan, București – Paris, 1992.
- DN,
ELR Florin Marcu și Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, 1978.
- FCLR I, II *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, București, 2001.
Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, București, 1970; Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, vol. II, *Prefixele*, București, 1978.
- Gheție, ILRL Ion Gheție, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, 1978.
- Hristea, PE Theodor Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, 1968.
- Hristea, *Sinteze* Theodor Hristea (coordonator), *Sinteze de limba română*, ediția a treia, revăzută și din nou îmbogățită, București, 1984.
- ILRLEV Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, coordonator Ion Gheție, București, 1997.
- Iorgu Iordan, LRC Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ediția a II-a, București, 1956.
- LEXIS *Dictionnaire de la langue française. Lexis.* Direction de Jean Dubois, Paris, Librairie Larousse, 1994.
- LM A. T. Laurian și I.C. Massim, *Dicționarul limbei romane*, București. Tomu I (A–H), 1871; tomul II (I–Z), 1876; Tom. III: *Glossariu care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine îndouioasă*, 1871.
- LR „Limba română”, București, I (1952), ș.u.
- Maiorescu, C, I Titu Maiorescu, *Critice*, vol. I, București, 1967.
- MDA *Micul dicționar academic (MDA)*, vol. I – IV, București, 2001 – 2003.
- Miklosich, *Lexikon* Fr. Miklosich, *Lexicon Palaeslovenico-graeco-latinum. Emendatum auctum*, Viena, 1862–1865.
- Munteanu, Țăra, ILRL, Ștefan Munteanu, Vasile D. Țăra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*. Ediție revizuită și adăugită, București, [1983].
- NDN Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, București, 1997.
- Rizescu, *Contribuții* Ion Rizescu, *Contribuții la studiul calcului lingvistic*, București, 1955.
- ROBERT *Le nouveau petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, Dictionnaires les Robert, 1995.
- Rosetti, Cazacu, Onu, ILRL Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a doua, revăzută și adăugită, București, 1971.
- Rosetti, ILR Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I, De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*. Ediție definitivă, București, 1986.
- SG I, II *Studii de gramatică*, vol. I, 1956, vol. II, 1957, [București].
- SCL „Studii și cercetări lingvistice”, București, I (1950), ș.u.
- SMFC, I – V *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I 1959; vol. al II-lea 1961; vol. al III-lea 1962, vol al VI-lea 1967; vol. al V-lea 1969, [București].
- TDRG H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, București, 1903–1925.
- Webster *Merriam-Webster's Comprehensive Dictionary of The English Language. Delux Encyclopedic Edition*, Chicago, 1996.

ABREVIERI

adj. = adjectiv	magh. = maghiar(ă)
ceh. = ceh(ă)	part. = participiu
cf. = confer	part. prez. = participiu prezent
cr. = croat(ă)	pol. = polonă, polonez
dan. = danez(ă)	port. = portughez(ă)
dr. = dacoromână, dacoromânesc	pl. = plural
engl. = engleză, englezesc	prep. = prepoziție
engl. am. = engleză americană	rom. = română, românesc
fam. = familiar	rus. = rusă, rusesc
fin. = finlandez(ă)	s. = substantiv
fr. = franceză, franțuzesc	s.a. = sublinierea autorului
germ. = german(ă)	scr. = sârbo-croat(ă)
got. = gotic(ă)	s.n. = sublinierea noastră
inf. = infinitiv	sl. = slavon(ă)
it. = italian(ă)	slov. = sloven(ă)
(neo)gr. = (neo)greacă, (neo)grecesc	sp. = spaniol(ă)
lat. = latină, latinesc	ucr. = ucrainean(ă)
lat. med. = latină medievală	var. = variantă
lat. pop. = latină populară	v. bg. = vechi bulgăresc
livr. = livresc	v. engl. = vechi englezesc
loc. adv. = locuțiune adverbială	

INDICE DE AUTORI*

- Ahmanova, O. S. 112, 315
Andriescu, Al. 286, 315
Andrievska, A. 112, 115, 315
Apreotesei, C. 62, 68, 102
Ascoli, G. I. 13, , 315
Avram, Mioara 173, 207, 315, 325
- Bally, Ch. 7, 13, 14, 31, 112, 114
Betz, W. 14, 19, 20, 21, 49, 50, 73, 74, 75, , 315
Bidu-Vrânceanu, Angela 169, 316, 324
Bloomfield, L. 71, 315
Boroianu, Ioana 113, 114, 315
Bourciez, Ed. 106, 107, 315
Budagov, R. 12, 52, 67, 68, 86, 113, 114, 115, 116, 118, 315
Bulahovski, L. A. 21, 74, 315
Bulgăr, Gh. 207, 229, 315
Buză, Emanuela 287
- Candrea, I.-A. 183, 289, 315, 324
Capidan, Th. 14, 315
Carabulea, Elena 136, 151, 315, 325
Caragiu, Matilda 128, 315
Cartoian, N. 282, 315
Cazacu, B. 35, 154, 192, 201, 205, 281, 283, 325
Chivu, Gh. 281, 287, 288, 290, 291, 315, 316, 325
Ciobanu, Fulvia 193, 194, 316, 325
Collart, P. 91, 316
Coteanu, I. 114, 169, 316
- David, Doina 136, 291, 316
Deanović, M. 14, 45, 46, 316
Debrunner, A. 14, 316
Densusianu, Ov. 54, 106, 110, 282, 324
Deroy, L. 31, 43, 45, 46, 48, 56, 86, 92, 111, 132, 133, 286, 316
Dimitrescu, Florica, 113, 114, 121, 316
Drăganu, N. 128, 316
Drincu, S. 308, 316
Duvau, L. 12, 15, 316
- Ernout, A. 86, 95, 316
- Farcaș, L. 79, 111, 291, 292, 316
Ferguson, A. Ch. 52, 316
Forăscu, Narcisa 59
Frâncu, C. 109, 316, 325
- Gafton, Al. 282, 316
Gáldi, L. 19, 111, 316
Gherman, Cristina 142, 325
Gheție, I. 108, 281, 282, 285, 286, 289, 290, 291, 325
Giosu, Șt. 283, 316
Gneuss, H. 14, 49, 316
Goddard, A. K. 52, 316
Goldiș Poalelungi, Ana, 103, 105, 108, 109, 110, 120, 173, 287, 316
Graur, Al. 14, 21, 39, 67, 106, 120, 291, 316, 317
Groza, L. 113, 114, 116, 287, 288, 317
Guiraud, P. 114, 317
Gusmani, R. 14, 35, 36, 37, 44, 45, 46, 50, 70, 73, 75, 76, 77, 78, 87, 96, 97, 317
- Haneș, P. 55, 289, 317
Hasan, Finuța 142, 189, 192, 295, 325
Haugen, E. 16, 17, 18, 19, 21, 48, 52, 70, 74, 87, 88, 89, 92, 93, 97, 317
Herczeg, J. 108, 317
Hope, T. E. 87, 89, 92, 93, 96, 97, 317
Hristea, Th. 14, 24, 34, 25, 26, 27, 33, 36, 37, 47, 48, 57, 58, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 94, 99, 100, 101, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 169, 171, 182, 183, 198, 199, 202, 206, 207, 211, 237, 242, 243, 251, 254, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 304, 317, 318, 325
Hristea, Valentina 128, 251, 318
Humbley, J. 87, 89, 90, 91, 92, 318
- Iliescu, Maria 109, 318

---

* Nu au fost incluși aici autorii textelor beletristice din care a fost extras materialul analizat.

- Jordan, Iorgu, 116, 117, 128, 153, 190, 250, 252, 253, 288, 291, 292, 318, 325
Ivănescu, G. 41, 42, 43, 318
- Lauffer, H. 76, 318
Lehiste, Ilse 36, 318
- Maiorescu, T. 208, 290, 291, 318
Mancuş, Mihaela 82, 286, 289, 318, 324
Marouzeau, J. 86, 87, 95, 13, 287, 318
Martinet, A. 81, 36, 120, 173, 318
Meillet, A. 86, 87, 95, 318
Meyer-Lübke, W. 106, 318
Micuşan, Cristina, 93, 292, 318
Miglorini, B. 14, 318
Mihăilă, G. 23, 34, 101, 102, 116, 200, 282, 292, 292, 318
Miklosich, F. 11, 55, 325
Mirska, Halina 54, 79, 137, 183, 283, 318
Mocanu, Z. M. 289, 318
Molnár, N. 11, 77, 202, 318
Moroianu, C. 304, 318
Munteanu, E. 13, 319
Munteanu, Şt. 7, 281, 287, 288, 290, 319, 325
- Nicolas, Ch. 47, 86, 87, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 319
Nicolescu, A. 34, 319
Nágy, Rodica 282, 286, 319
- Ojegov, S. I. 172, 253, 319
Olteanu, P. 55, 319
Onu, L. 35, 154, 192, 201, 205, 281, 283, 325
Oprea, I. 282, 286, 319
Orioles, V. 74, 75, 76, 319
- Palii, A. 14, 68, 69, 79, 80, 100, 102, 110, 127, 319
Paul, H. 16, 319
Paul, R. 109, 319
Pisani, V. 31, 51, 319
Poalelungi, Gh. 104, 319
De Pontbriant, R. 157
Popescu-Marin, Magdalena 147, 325
Prudent, L.-F. 52, 319
Puşcariu, S. 12, 34, 57, 84, 134, 172, 287, 288, 290, 291, 319
- Rădulescu, Marina 150, 325
Rizescu, I. 14, 22, 23, 32, 34, 44, 47, 53, 79, 94, 99, 100, 101, 102, 106, 110, 108, 116, 118, 132, 133, 257, 319, 325
- Roman Moraru, Alexandra 282, 287, 319, 325
Rosetti, Al. 35, 53, 105, 106, 108, 110, 134, 154, 192, 201, 205, 281, 282, 283, 325
- Sala, M. 63, 319
Sandfeld Jensen, Kr. 11, 14, 15, 16, 18, 31, 49, 70, 72, 73, 75, 82, 85, 107, 117, 319
Sauvageot, A. 52, 53, 54, 100, 319
Schumann, K. 14, 19, 20, 73, 75, 78, 319
Seche, Luiza 79, 319
Seche, M. 79, 319
Seidel, E. 14, 23, 45, 53, 64, 79, 100, 101, 319
Serebrennikov, B. A. 52, 53, 319
Singer, M. 15, 16, 70, 319
Slave, Elena 114, 319
Smirniţki, A. I. 112, 320
Soloviov, V. P. 116, 117, 118, 122, 123, 320
Stanciu-Istrate, Maria 40, 51, 55, 107, 131, 134, 194, 283, 289, 304, 320
- Şanski, N. M. 69, 111, 320
Şăineanu, L. 133, 134, 320
Ştefan, I. 23, 32, 33, 42, 48, 51, 95, 135, 136, 185, 188, 198, 205, 320
- Tallgren-Tuulio, O. J. 13, 117, 120, 121, 320
Teodorescu, Mirela 283, 320, 325
Teodorescu, Vasile 286, 320
Thomas, G. 13, 32, 56, 58, 320
Tiktin, H. 128, 320, 325
Todoran, R. 286, 320
- Țăra, D. V. 7, 281, 287, 288, 290, 319, 325
- Ullmann, S. 22, 31, 47, 69, 320
Unbegaun, B. 14, 31, 85, 111, 131, 132, 133, 135, 320
Ursu, Despina 79, 173, 195, 282, 288, 320
Ursu, N. A. 23, 33, 55, 56, 79, 173, 195, 282, 286, 287, 288, 308, 320
- Vaida, P. 284, 320
Vaimberg, S. 68, 69, 75, 291, 320
Vascenco, V. 70, 111, 138, 320
Vasiliu, Angela 21, 25
Vendryes, J. 12, 53, 99, 138, 320
Vianu, T. 43, 286, 321
Vidos, E. 52, 321
Vinogradov, V. V. 112, 113, 114, 116, 321
- Weinreich, U. 49, 50, 52, 74, 93, 321

INDICE DE CUVINTE*

BULGARĂ

аце 20
грижаса 53
ДАТИ ДОУШЖ СВОИЖ ИЗБАВЛЕНИЕ 20
ДОВОРОВЪИНЪ 20
ДОУМАМСА 54,105
крив 134, 204
младини 107
падаса 54
старини 107
СТРАНА
студена война 138
сврѣхчловек 138
шьствие творити 20

СЕНĂ

mezi čtyřma očma 118
nadčlověk 138
studena válka 138
zamek 16

DANEZĂ

blæk 72
halvø 72
Medlidenhed 19
skærsild 72

ENGLEZĂ

animated cartoons 293
appoint 92
black box 292
black hole 292
blæk 72, 77
bloodshed 40
brainwashing 77
breakfast 72
Cape of Good Hope 210, 292
cold war 138
control 91
count down 292
diameter 56
EFTA 85
electronic brain 292
European Free Trade Association 85
face to face 118
fall 198, 277
flatfoot 35, 77
flying saucer 292
Green Beret 292
green card 292
green light 292
grocery 88, 92, 97
hawk 89
high society 124, 137, 213
hobby 93
hobby-horse 92
humorous 18
in a word 240, 278

---

* Indicele de față cuprinde atât calcuri, cât și împrumuturi sau simple traduceri, discutate pe parcursul lucrării, precum și modelele străine care au condus la apariția lor. Unitățile frazeologice și perifrazele rezultate din traducerea unor compuse sau derivate străine au fost ordonate în funcție de primul termen care exprimă o noțiune.

introduce 97
 iron curtain 293

 library 88, 92
 living-room 81
 lower class 211, 273, 292

 meeting 50
 middle class 211, 292

 native speaker 292

 paper 90
 pipeline 50
 plum pie 17

 railway 75, 186, 292
 realise 147

 self-control 292
 self-esteem 187, 292
 self-government 194, 292
 self-satisfaction 292
 sibling 49
 sky 83
 skyscraper 18, 81, 83, 184, 268, 277
 slowly by slowly 240
 struggle for life 215, 272
 superman 138, 291
 sympathy

 from time to time 239

 U.F.O. 84
 Unidentified Flying Object 84
 upper class 211, 273, 292

 valuable 93

 wing 20
 WMO 85
 World Health Organisation 85
 word 97

FINLANDEZĂ

antaa miehelle 117

 puolisaari 72

 menen miehelle 117

FRANCEZĂ

(l')an de grâce 208
 (l')art du salon 208
 à aucun prix 123
 abaisser (s') 288
 abattre 98, 196
 abattu 196
 absorber 142, 275, 289
 abstenir (s') 142, 275
 abstraire 83, 142, 275, 289
 accorder: ~ son pardon à qqn. 226,
 273; ~ la parole à qqn. 226
 adresser à qqn. 207
 affaire 44, 142
 affairisme 175, 259
 affront 182, 300
 affronter 57, 179, 182
 aigrir (s') 106
 aile 20, 126, 244; ~ droite 126, 244;
 ~ gauche 126, 244 .
 aimer 201
 air 97, 130, 196, 227, 253;
 ~ comprimé 208.
 airs 130, 251
 amiable 170, 298
 amour-propre 124, 194, 214, 273,
 296
 ange gardien 214
 angulaire 168, 277, 303
 anoblir 179, 275
 antédiluvien 194, 295
 antichambre 125, 137, 143
 appartenir 142
 appointer 92
 apporter: ~ son appoint 223, 271;
 ~ des satisfactions 223.
 apprécier 142, 298
 approprier 288
 ardent, -e 128, 248
 argent-vif 183
 asseoir 196
 assiette 118
 assurer 46, 176
 atemporel 157, 301
 attirer 142; ~ l'attention 123, 124,
 235, 243, 278, 312.
 audible 170, 275
 auster 43
 avancer 167
 avantage 288
 avion 71
 avoir: ~ à son actif 121; ~ affaire à
 qqn. 223; ~ l'air de 121, 130,

- 246; ~ besoin de 224; ~ du bon sens 223, 260, 271; ~ confiance 224; ~ connaissance de 223, 272; ~ le droit de 224, 246; ~ une influence sur qqn. 179; ~ l'occasion 224; ~ l'œil (sur qqch.) 224, 278; ~ la parole 223; ~ des prétentions 224, 271; ~ raison 123, 124, 224; ~ recours à qqn. 224; ~ le sentiment que 224; ~ des traits fins, réguliers, délicats 175; ~ la vocation 224, 271; ~ en vue 224.
- bagage scientifique** 218
baïonnette 30
bas-relief 40
battre en retraite 244
le beau monde 215
beaux-arts 208, 278
bien 67, 71, 81, 136, 190, 254; (le) ~ public 209
bien-aimée 288
bien élevé 188
bien entendu 188
bienfaisance 185
bienfaisant, -e 67, 137, 188
bienfaiteur, -trice 67, 188, 193, 295
bien mérité 190, 191
bien reçue 188
bienséance 81, 183, 267
bienveillance 81, 135, 137, 183, 267, 298
bienveillant 189
bienvenu 188, 209
de bienvenue 222
blanc 65, 196
bonne foi 183
de bonne foi 124, 222
bon-goût 84, 184
de bon goût 124, 222
de bon gré 125, 239
bonhomie 84, 192, 298
bonhomme 84, 190, 298
bonne humeur 209
bonne volonté 81, 137, 183, 298
bon-sens 84, 184, 296
bon ton 192, 195, 296, 298
bon-vouloir 81, 137, 183, 298
borne kilométrique 217
bourgeois 171
bourgeoisie 171, 276, 302
- brèche** 44
brillant, -e 249
- cadre** 251, 252
cage de l'ascenseur 210
caisse des dépôts 210
camarade 175, 298
canard 93, 97
carte 198
cas de conscience 242
cavalier, -ère 170
cavalièrement 170
celeste 170, 298
centre d'attraction 124, 210, 273
centre de gravité 211
cercle 198, 277; ~ vicieux 245
chaîne 71
chaîner 82
chambre 197; ~ à coucher 209, 216, 271.
champ de bataille 123, 124, 209
Champs Elisées 210
changer 206; ~ d'adresse 207; ~ d'air 219; ~ d'avis 207, 238, 273; ~ de direction 207; ~ de logement 207; ~ de sujet 238, 273.
chanson de table 210
chant 84
chargé 180, 254, 268; ~ d'affaires 253; ~ d'années 242.
charger 254, 268
chef 198; le ~ de l'État 245; ~ de famille 219, 312.
chef-d'œuvre 186, 275, 298
chemin de fer 186, 292
à cheval donné on ne regarde point à la dent (à la bouche) 122
christianisme 172
ciel 198
circonscire 143, 273, 289, 298
circumvoisin, -e 143
clair-obscur 187
clairvoyance 184, 288
clairvoyant, -e 189, 288
classe dirigeante 211
cœur 246
collaborateur 176, 296, 299
collaboration 144, 185, 296, 298
collaborer 33, 144, 191, 195, 296, 298
collection 204
combattre 143, 296
combler la mesure 236
commensal, -e, -aux 143

compagnie d'assurance 211, 272
compatir 143
compétiteur 176, 275, 298
complainte 143
complaire 144
composer (de) (se) 144, 206
composition 144, 298
en ce qui concerne 241
concernant la 241
concitoyen 176
conclure 288
concourir 144, 275, 289, 299
concours de circonstances 211
condisciple 136, 145, 299
à condition 238
confiance en soi 213
confondre 137, 145, 258, 291, 299;
se ~ en excuses 288.
confrère 144
confrontation 144, 259
confronter 176
confusion 44
connaissance 199, 223
en connaissance de cause 239, 272
connue 247
consacrer 145, 299
consanguin 145, 176, 256, 275, 299
conscience 176, 213; ~ chargé 243;
~ collective 211; ~ de soi-même
124, 211, 273.
conscientieux 176
conscient 176, 259, 295
conseil de guerre 211, 219
consentement 176, 299
consentir 145
en conséquence 239, 240
consigne 137, 145, 290
consigner 137, 145, 290
consoner 145
contemporain 177, 299
contenir 145, 275
contentement de soi 216
contenu 65, 85, 247
contradiction 146, 275, 299
contradictoire 177, 299
contraindre 145, 275
contredire 146
contrefaire 146
contresigner 146
à contretemps 244
contrevenant 137, 177
contrôler 91
corne d'abondance 211

corps 204, 246; ~ d'armée 212, 246;
~ étranger 212 ; ~ de lois 246,
274.
couche 203; ~ sociale 221, 245.
coup 201; ~ d'État 75, 215, 278; ~ de
théâtre 245.
couper 80; ~ le nœud gordien 124,
238.
cour 125, 199, 277; la ~ d'appel 126,
245; ~ d'assises 126; ~ de
cassation 126, 212; la ~ de
comptes 126.
courage 274
courant 170, 299
courir 37, 38
cours 126, 199
au cours de 126
dans le cours de 126, 241, 278
en cours de 126, 241, 278
court-circuit 135, 184, 288
courtisane 175, 299
craindre 205
croire à 207
croisé 169
croiseur 82, 179, 268, 299
croissant, -e 128, 248
croupir (se) 106
crucifié 169
crucifier 169
cuisine 98
curiosité 43

dada 92
dame d'honneur 212
dansantes 174
débarquer 149, 299
débattre₁ 149
débattre₂ (se) 149
déboucher 48, 119
déchaîner 65, 177
décharger 177
décharner 177
déchiffrer 148
déchoir 146, 275
décomposer 148
déconcerter 148, 299
découler 146
découverte 199
décroître 148
dédire 149
déduire 146, 199
dégoût 83, 149
dégoûter (se) 83, 149
dégrader 149, 275, 299

déjeuner 72
délouer 146
demander (se) 65, 106, 206;
~ l'assentiment de qqn. 225;
~ excuse 226; ~ une explication
225; ~ en mariage 225; ~ pardon
225; ~ la parole 225; ~ la
permission 226, 271; ~ réparation
225; ~ satisfaction 225; ~ ven-
geance 225.
démarche 147
démentir 83, 149
demi-cercle 84, 187
demi-dieu 84, 187
demi-sang 194
dénommer 147
dénouement 57, 83, 178, 288
dent de lait 212
département 177, 299
dépendance 98
dépendant 98, 197
dépendre 98, 208
dépeupler 148, 275, 299
déplorer 46
déposer 147; ~ les armes 236.
dépouiller un scrutin 244
déprécier 148, 299
dérision 147, 299
le dernier mot 221
descendant 169, 298
désespoir 148
désigner 148, 275, 299
désordre 149, 275
dessin 147, 148, 177, 299
dessinateur 177, 299
dessiner 147, 148, 177, 299
dessins animés 293
destituer 148, 299
détendre 149
dévoiler 178
dévouement 46, 177
diamètre 56
difficultés matérielles 213
disparaître 119, 149
disposer 46, 149, 150, 275, 299
distraire 150
divin 42
divisibilité 83
dominant, -e 248
domination 174, 299, 312
dominer 91, 174
donnée 130
les données du problème 130
donner 130, 205; se ~ de l'air 126,
246; se ~ des airs 130, 274;
~ assaut à 226; ~ son avis sur
qqch. 227; ~ confiance 226;
~ créance 226; ~ le coup décisif
227; ~ un coup de téléphone
227, 273; ~ sa démission 226;
~ à entendre 120, 226, 272, 278;
~ gain de cause à qqn. 119;
~ une gifle à qqn. 124, 226, 271;
~ lieu à 226; ~ la mesure 227;
~ des nouvelles 288; ~ l'occasion
227, 271, 278; ~ son opinion
227; ~ un ordre 227; ~ sa parole
226; ~ sa parole d'honneur 227,
273; ~ la permission 124, 228,
271; ~ à penser 120, 288;
~ raison à qqn. 226; ~ satisfaction
227; ~ des signes de fatigue
120, 227; ~ des signes
d'impatience 227; (ne pas)
~ signe de vie 120, 124, 227,
271, 273; se ~ en spectacle 120,
226, 288; ~ la vie 120, 288; ~ sa
vie 228;
dormant, -e 128, 248, 250
douche froide 213
sans doute 240
droit 199; ~ de vie ou de mort 212;
~ divin 212; ~ naturel 212.
les droits de l'homme 212
eaux 129, 206; ~ courantes 65, 129,
253; ~ minérales 129; ~ souter-
raines 129, 130, 253; ~ thermales
129.
écervelé 83, 177
échange de vues 219
échapper au contrôle 110
échelle 203
échelon 204
éclairer la caboche à qqn. 119
école élémentaire 219; ~ militaire
219; ~ normale 219; ~ primaire
219; l' ~ publique 219
écorce 203; ~ terrestre 219, 272, 312
écrire 147, 161
écrit 248
par écrit 222, 240
éducateur, -trice 170, 299
éducation 51, 294
éduquer 170
l'égalité des droits 245

à l'égard de 241
 égarer (s') 203
 embranchement 179
 émouvant 174, 268
 émouvoir 202
 empailler 288
 énamouré, -e 151
 enamourer (s') 151
 encadrer 152
 enchaîner 57, 71, 82, 175, 179, 267, 300
 enchanté 152
 enchantement 83, 178
 enchanter 152
 enchanteur, -eresse 178, 288
 endolori 288
 en effet 239
 enfin 240, 271
 engraissement 179
 ennoblir 179, 275
 enseignement 181; ~ primaire 243; ~ secondaire 126, 243; ~ supérieur 243.
 ensemer 179
 ensoleillé 288
 j'entend 42
 entendre 201
 entêté 57
 entêter (s') 83, 178, 180
 entêtement 84
 entonner 180
 entre- 61, 80
 entrechoquer 288
 entrecouper 80, 153
 entre-dévoiler 153
 entreprenant, -e 180
 entreprendre 61, 152
 entrepreneur 180, 300
 entretenir: ~ 153, 248; correspondance avec qq. 244
 entretenir, -e 248
 entretien 153
 entretenir 153, 288
 entretenir 153
 entrevoir 153
 entrevue 153
 entrouvrir 152
 envahir 277
 envoyé, -e 248
 envoyer 248
 épervier 89
 épreuve 201
 éprouver le besoin 239
 équilatéral 34, 295
 esprit 200, 204 ; ~ d'observation 124, 220, 273, 278; ~ de contradiction 220; ~ entreprenant 220; l' ~ de la loi 212; ~ lucide 220
 d'esprit 222
 essai 201
 établissement 173
 étant donné que 105, 120
 état: ~ d'âme 221, 273; ~ de choses 220, 272; ~ civil 221; ~ de guerre 221.
 état-major 183
 éteindre 204
 étoilé 180
 étoiler 180, 268
 être: ~ aux anges 119; ~ d'avis que 230; ~ à bout de forces 230; ~ le bras droit de qq. 230; ~ au courant 230, 272; ~ en danger 230; ~ égal à qq. 230; ~ en état de 230; ~ dans l'impossibilité de faire qqch. 230; ~ lié à 230; ~ dans une mauvaise passe 121; ~ en mesure de 121; ~ a l'ordre du jour 121; ~ ravi au septième 119 ; ~ dans le ravissement 119.
 être de raison 213
 à l'évidence 240
 expliquer une chose à qq. 119
 extorsion d'argent 221
 extraire une racine carrée 247
 façade 83, 167
 face à 241
 faculté de droit 213
 faire: ~ acte de présence 228; ~ allusion 228; ~ antichambre 125; ~ appel à 228; ~ attention 228; ne ~ aucun doute 124; ~ carrière 228; ~ son autocritique 228; ~ de compliments à qq. 228; ~ comprendre une chose à qq. 119 ; ~ confiance à qq. 236, 272; ~ connaissance avec qq. 228; ~ la connaissance de qq. 228; ~ couler beaucoup d'encre 288; ~ une demande à qq. 229, 271; ~ dresser les cheveux sur la tête 237; ~ l'éducation 229, 271; ~ entrer qq. dans la faute 121-122; ~ de l'esprit 229, 271; ~ face 229; ~ fureur 229, 271; ~ à qq. l'honneur de 229; ~ impression 126, 244; se ~ une idée de 229;

~ une incursion dans un lieu 229; se ~ du mauvais sang 229, 272; ~ la navette 121, 288; ~ une observation 229; ~ plaisir à qqn. 229; ~ preuve de 226, 227, 273; ~ une scène 229; ~ un service 230; ~ signe à qqn. 229; ~ du ski 229, 271; ~ triste figure 229; ~ une visite 229.

faisant 67
fermeté de caractère 221
férocity 173, 299
feuille 200; ~ volante 213.
fil d'Ariane 213
fleur 61, 200
 à la fleur de l'âge 242
forêt vierge 217, 312
fortune immobilière 209
fournir l'occasion 227, 271
foyer 83, 168
frontière 175, 300
fruit 25
fruitière 171
fuir 200, 252
fuyant, -e 250

garder 262, 288; ~ le silence 236, 237, 262, 272, 278.
gauche 204
 des gens bien 254
goût 200
goûter le bonheur 236
gouvernement provisoire 213
gouverner 213
grâce à 208
grande tenue 254
grand-maman 183, 267
gratte-ciel 18, 81, 83
guerre froide 138

habiter 57, 107
haut 251
la haute société 124, 213
hémorragie 37
l'heure H 217
histoire naturelle 214
homme: ~ d'affaires 243; ~ de bien 216; ~ de cœur 216; ~ de confiance 209; ~ d'esprit 209, 216, 272; ~ d'État 209, 217; ~ de goût 209; ~ du monde 216, 272; ~ de science 217.
sans honte 240
huissier 171

idée préconçue 158
imaginer 43
immaculé 276
immatériel 156, 301
immobilier 156, 301
immobilité 156
immoralité 156, 301
impardonnable 155, 301
imposer 151, 275, 300; ~ silence 236.
impossible 157
imprescriptible 156
impression 31, 152, 244, 276, 300
imprévu 156
imprimer 244
inaccessible 154, 276, 300
inadmissible 154, 300
incapable 154, 300
incapacité 154, 300
incarner 178, 275
incertitude 154, 300
inclination 196, 277
incliner à 203
incompatible 154, 300
incomplet, -ète 154, 300, 306
inconfortable 154, 301
inconscient 150, 155, 301
inconscience 150, 155, 256, 267, 300
inculture 150, 301
indéchiffrable 150, 301
indélicatesse 150, 301
indépendance 154, 257, 300
indépendant, -e 154, 300
indescriptible 155, 301
indispensable 155, 301
indisposer 150
induire en erreur 26
inestinguible 157, 301
inexpérience 155, 301
inexplicable 155, 256, 276, 301
inexpressif 155, 301
à l'infini 288
infini 156, 276, 301
infinité 156, 276, 301
influence 179, 257, 300
influencer 179, 276, 300
influer 276, 300
inhumain, -e 156, 158, 276, 301
inintelligible 155
initial, -e 170, 275, 300
inné, -e 152
innocente 288
inoffensif 156, 276, 301
inombrable 156, 276, 301

inopportun 156, 276, 301
insalubre 157, 276
insatiable 181, 276, 300
inscrire (s') 152
insensible 44, 157
insigne 152, 276, 300
insignifiant 155, 181, 301
insinuant 84, 179, 300
insomnie 157, 267, 301
instabilité 157, 301
instinct de défense 214
insuffisant 154, 267, 276, 300
insuffler 152
interdire 136, 151
interposer 150, 153, 276
interroger (s') 106
interrompre 153
interrupteur 180
introduire 97, 137, 151, 300
inviolabilité 158, 302
inviolable 158, 302, 307
irréalisable 157, 301
irrégularité 157, 301
irréparable 157, 276, 301
irrésistible 157, 276, 301
irresponsable 157, 301
irrévocable 157, 276, 301
isoscèle 34

jardin: ~ d'été 213; ~ publique 213.
jeter: ~ un cri 288 ; ~ les fondements 288; ~ une lumière 223; ~ un regard 223.
jeu: ~ de cartes 214, 272; ~ de lumière 214, 271; ~ de mots 214, 262, 273.
jeunesse 171
jouer 48, 201, 277; ~ aux cartes 124, 230, 273; ~ un rôle 230.
journal 83, 135, 168, 277, 303
journaliste 83, 168, 277, 303
jugé 80
juge d'instruction 214
juges de camp 214
jugement 288; ~ préconçu 158.

laissez faire, laissez passer 236
lancer un regard 223
langage 46, 167, 276, 300
légitime défense 214
lettre de recommandation 219
lever la séance 237
liberté: ~ de conscience 243 ; ~ d'esprit 215;

librairie 171, 298
libre-échange 80
libre-échangiste 80, 189
licence en droit 215
lier connaissance avec qqn. 236
lieutenant 187, 276, 288
ligne de chemin de fer 215, 273
limite d'âge 215
linéament 173
linguistique 172, 300
lit superposé 65, 243
livre 71
loin de 104, 105
de loin 104
les lois de la gravitation 214
longueur d'onde 215
lutte des classes 137, 215

magnanime 190, 196, 300
magnanimité 196, 296, 300
main de fer dans un gant de velours 216
maintenir 57, 196, 300
maison: ~ de rendez-vous 210, 272; ~ de repos 210.
maître de soi 220, 272
maîtrise de soi 220
mal de mer 218
mal éduqué 189
mal élevé 189
malfaisant 194, 295
malfauteur 189, 276
maltraiter 57, 191
manquant, -e 128, 249
manquer l'occasion 235
manuscrit 46, 187, 276
à marche forcée 239
marier (se) 117
en matière de 241
matière grise 288–289
le matin de la vie 242
mauvaise foi 184, 314
de mauvaise foi 222
mauvaise volonté 137, 184, 314
médiocrité 288
mener le train 120
mesure 202
mètre carré 243
mettre: ~ en application 233; ~ qqn. au courant 234; ~ en danger 234; ~ en évidence 233; ~ qqn. devant le fait accompli 233; ~ fin à qqch. 233; ~ sur ses gardes (se) 271 ; ~ à l'index

- 234; ~ en mouvement 234; ~ en œuvre 234; ~ au point 121; ~ les points sur les «i» 234, 271; ~ en pratique 234; ~ en règle (se) 236; ~ sur scène 234.
- milieu 50, 73
- Ministère de la Guerre 216, 272
- Ministre des Affaires Étrangères 216
- Misanthrope 296
- mobile 43
- mode de vie 124, 216, 273
- le moi 251
- à un moment donné 240, 244
- le monde matériel 215
- mot: ~ d'esprit 212, 222; ~ à mot 238; ~ d'ordre 212, 278.
- en un mot 240, 278
- les moyens de production 215
- mourant, -e 249, 250
- la moutarde lui monte au nez 237, 273
- de mauvais goût 124, 222, 243, 272
- de mauvaise foi 222
- mouvement 25
- moyen 202, 245; ~ d'existence 245.
- moyens: ~ de communication publique 245; ~ matériels 245.
- par le moyen de 241
- naissant, -e 249
- naître 205
- nécessités 44
- non avenu 154
- non-sens 157, 301
- nouveau venu 189
- nouveau-né 189
- nouveauté 173, 276, 290, 302
- nouvelle 46, 173
- O.M.S. 85
- Objet volant non-identifié 84
- obtenir 158, 276
- OIJ 85
- olfactif 44
- ombre de doute 221
- le onze 127
- l'opinion publique 217
- ordre de bataille 217
- l'ordre du jour 121, 217, 240, 272, 289
- à l'ordre du jour 240
- ordre public 217, 273
- orfèvre 182
- Organisation Internationale
- de Journalistes 85
- Organisation Mondiale de la Santé 85
- oubli de soi 221
- par oui-dire 241
- OVNI 84
- paix 32
- papier 90
- parcourir 158
- par-dessus tout 240, 273
- pardonner 201
- parler par sous-entendus 244
- parole d'honneur 212
- passer: ~ la parole à qqn. 226; ~ en revue 235; ~ par la tête 235, 273; ~ qqch. sous silence 235, 272.
- pavaner (se) 288
- pêcher en eau trouble 237
- penchant 196, 277
- perdre: ~ son âme 233 ; ~ confiance (en soi) 233, 271; ~ courage 232, 246, 271, 272, 274; ~ espoir 233, 271; ~ la notion du temps 233; ~ la raison 233, 271; ~ du/son temps 233, 273; ~ la tête 232; ~ la vie 233; ~ de vue 232, 235, 278.
- philanthrope 39, 194
- piano à queue 217
- pierre tombale 217, 243, 272
- pleureur, -euse 174
- plonger dans ses pensées 225, 272
- plus-value 195, 296
- point: ~ d'appui 218; ~ de départ 218; ~ de vue 125, 218, 262, 278.
- du point de vue 125, 241
- jusqu'à un certain point 240, 273
- ponctuel 168
- porter à la connaissance 223
- possibilités 44, 294
- pur-sang 195, 296
- pourvoir 161
- pouvoir: le ~ exécutif 218; le ~ judiciaire 218; ~ de persuasion 218.
- précédent 84, 185, 275
- préciosité 173
- préconçu 158, 276
- précurseur 159, 185, 195, 296, 302
- prédire 160
- prédisposer 158
- prédominant, -e 181, 302

prédominer 158, 302
 préétablir 160
 préface 159
 préjugé 80, 159
 préjuger 159, 276
 sans préméditation 245
 premier-ministre 137, 192
 le premier venu 193
 première ligne 215, 272
 de première nécessité 222
 à première vue 240
 prendre 61; ~ acte de qqch. 230; ~ un air 232; ~ une attitude 231, 271; ~ l'avis de qqn. 225; ~ un bain 231; ~ congé 232; ~ connaissance de qqch. 232, 344; ~ en considération 231; ~ courage 232; ~ la décision 232; ~ une décision 236; ~ la défense de qqn. 230; ~ à l'entreprise 231; ~ son essor 231; ~ des gants avec qqn. 238, 277; ~ goût à 233, 271; ~ de grands airs 253; ~ l'habitude 231, 271; ~ intérêt 231; ~ la liberté de 231; ~ des mesures 231, 245, 273; ~ la parole 232; ~ part à 232; ~ place 233; ~ des précautions 231, 245, 273; ~ des proportions 232; ~ rendez-vous 231, 272; ~ la responsabilité 232; ~ au sérieux 231; ~ au tragique 231.
 préséance 160
 prescrire 137, 159
 présence d'esprit 217, 289
 présidence 171, 181, 268, 302
 président 46, 268
 presque île 18, 36, 72
 pressentiment 181, 302
 pressentir 160
 présupposer 160
 prétendre 160
 sous prétexte que 242
 prévoir 160, 276
 prévoyant, -e 181
 primaire 201
 primauté 171, 267, 300
 en principe 240
 procès de conscience 217
 profession de foi 218
 progrès 43, 46
 projet de loi 218
 promenade 99, 203
 proposer 161, 276
 proprement dit 189
 proscrire 161, 276
 proscrire 161
 proverbe 161, 276, 302
 prudence 43
 pur-sang 296
 quadrilatère 187, 276, 302
 que 109
 qui 109
 le quinze 127
 raison 43
 rappeler à l'ordre 236
 réaliser 47, 48
 réapparaître 161
 réclamer 161, 302
 reconnaissance 181
 reconnaissant 181
 reconnaître 161
 recourir 37, 38, 161
 rectangle 184, 251, 275
 rectangulaire 190, 299
 recueillir (se) 37, 38, 161, 276
 redire 163
 redonner 161
 réduire 161
 réfugié 162, 302
 regarder 203
 remémorer 38
 remords 57, 67, 162
 remplacer 57, 288
 renaître 162
 rendre compte 226
 renom 162
 renommé 162
 renouveler 57
 rénover 38
 reprendre connaissance 237, 278
 reproduire (se) 162
 résidence 47, 163, 302
 résignation 46
 résigner 46, 163, 302
 respect de soi 218
 ressentiment 182
 ressentir 163; ~ le besoin 239
 ressortir 162
 rester: ~ lettre morte 235; ~ maître de la situation 235, 271.
 restreindre (se) 163
 résultat 43
 rétablir 163, 277
 retenir (se) 163
 retirer (se) 38, 47, 163, 296, 302

retourner 162
 retrouver 162
 révéler 16
 revenir à soi 238
 rêverie 169, 303
 revivre 162, 163
 revoir 163
 à revoir 241
 au revoir 242
 riant, -e 249
 riche d'enseignements 243
 rire 203
 risquer sa vie 237
 rompre: ~ les relations 237; ~ le silence 124, 237.
 rouge 203
 roulade 201

 salle: ~ d'attente 219; ~ à manger 210, 219.
 sang-froid 193
 de sang-froid 125, 126, 244
 sanglant, -e 250
 satisfaire 137, 191
 sauver les apparences 238
 les sciences naturelles 221
 scientifique 175
 sculpter 41
 sentir en sécurité (se) 239
 séance 47, 172
 séant 172
 sécurité 173, 278, 302
 au sein de la famille 240
 sels 129; ~ acides 129; ~ alcalins 129; ~ biliaires 129; ~ calciques 129; ~ médicinaux 129; ~ minéraux 129; ~ naturels 129; ~ de potassium 129.
 sens 84, 204; le ~ du devoir 219; le ~ moral 220; ~ pratique 220; le ~ de la réalité 220.
 sensibilité 46
 sensible 46, 170, 303
 sensitif 46
 sensoriel, -le, 175, 303
 sensualisme 172, 303
 sensualiste 172, 303
 sensuel 46, 168, 278, 302
 sentiment 44, 173, 302; ~ de solidarité 221.
 sentimental 168, 302
 sentir le besoin 239, 279
 seoir 172
 sérénité 169, 277

 service 204
 servir 204
 sexe: le ~ faible 219; le ~ fort 219.
 le siècle d'or 222
 signal 72, 83, 168, 278, 302; ~ d'alarme 220; le ~ de départ 219
 signaler 175, 302
 signalisation 174
 signaler 174
 signalement 173, 302
 signataire 168, 302
 signature 170, 302
 signe de vie 220
 significatif 173, 278, 290, 302
 signification 171, 278, 302
 silence de mort 222, 274
 société de bienfaisance 220
 soi-disant 188, 268
 sommeil «profond» 120
 somnabule 33
 souffrant, -e 85, 250
 ne souffrir aucun retard 124, 237, 273
 souligner 164, 303
 souriante 250
 sourire 165, 205
 sous-commissaire 186
 sous-commission 164
 souscrire 164, 165, 278, 303
 sous-entendu 164
 sous-lieutenant 164
 sous-marin 164
 sous-préfet 164
 soussigné 185, 186, 303
 soussigner 164, 165, 185, 303
 soustraire 165
 soutenir 165
 souterrain 164, 182
 subconscient 164
 subdiviser (se) 164, 303
 suggérer une idée 227, 274
 suicide 184, 303
 suicidé 127, 249, 296
 suicider 127, 191, 195, 249
 superposer 165, 166, 278, 303
 sur- 80
 sûr 173
 sûr de soi 223
 sur une grande échelle 223
 surajouter 165
 suralimentation 165
 surcharger 166, 269
 sûreté 173
 surevaluer 165

surface 166, 303
 surhomme 58, 138, 166, 278, 291
 surhumain, -e 166, 290
 surnaturel 166
 surnom 166, 303
 surnommer 166, 278
 surprendre 22, 80, 166, 288, 303
 surterrestre 166
 surveiller 80, 166, 167, 303
 survivant 166
 survivre 166, 303
 susmentionné 189
 susnommé 189

 témoin muet 124, 216, 274
 tenir: ~ compte de 61; se ~ au
     courant 26; ~ sa parole
     272; ~ qqn. en respect 237.
 tenue 249, 255; ~ élégante 255; ~
     légère 255; ~ militaire 255; ~
     de soirée 255; ~ de sport 255; ~
     de voyage 255.
 tête de liste 210
 tête-à-tête 118
 tiraillement de conscience 213, 216,
     273
 tirer 205; ~ avantage, parti, profit
     236; ~ sur sa cigarette 236, 274;
     ~ une conclusion 236; ~ des
     enseignements 245.
 toile 169, 203
 toilerie 169
 tombal, -e 83, 167
 tomber 198, 278; ~ dans l'abattement
     225, 272; ~ d'accord 123, 225,
     288; ~ dans l'apathie 123, 225;
     ~ malade 288; ~ dans le
     malheur 225, 226, 272, 279; ~
     aux pieds de qqn. 225; ~ dans
     un piège 225, 272.
 tondeur 170
 tondre 170
 touchant, -e 197
 toucher (se) 197; ~ qqn. jusqu'aux
     larmes 237, 289.
 à tous (les) égards 240
 tout 136
 à tout prix 123, 124, 125, 238
 tout-puissant 188, 298
 traduire 167
 train 120
 traîne 120
 trait 175, 269
 traité de paix 222

transcrire 167
 transparent 167
 transposer 167, 278
 tremblant, -e 250
 tressaillir 167
 triangle 84, 187, 278
 triangulaire 190, 278
 trop-plein 189
 trouver (se) 98, 196, 201
 trouver bon 237, 274
 tuer le temps 101, 239

 va-et-vient 288
 vapeur 174
 vapoureux 174, 298
 veiller 80
 velouté 57, 168
 venir: ~ à (un sujet, une question)
     239; ~ au fait 272
 verser 205
 en vertu de 241, 271
 vice-président 47
 vie: (la) ~ de famille 222; ~ matérielle
     222; ~ politique 222; ~ publique
     222; ~ sociale 222
 vif-argent 183
 (la) Ville lumière 182
 vivoir 81
 voie ferrée 210, 243
 vouloir (se) 106, 206
 voûte: (la) ~ céleste 209, 261; (la)
     ~ du ciel 123, 124, 209, 261

wagon-lit 182, 303

GERMANĂ

abhängen 98, 197
 absagen 34, 290
 all 136
 allmächtig 188, 298
 Allwissenheit 137, 186
 angemessen 176
 anreden 186
 ausbrechen 290
 ausgeschnitten 34
 Autobahn 21

 Bahn 21
 Bajonett 31
 Barmherzigkeit 72
 beeinflussen 179, 276, 321
 Blitzkrieg 36
 Blutvergießen 40

Bürger 171
Bürgertum 171, 276, 302

Dampfmaschine 75
drilich 72
Durchmesser 56

Eilzug 35
Eindruck 31, 36
eintönig 192
Eisenbahn 76
entdecken 16
Ente 97
entfallen 290
entheben 290
Entschleiren 16
erfordern 132

Fegefeuer 72
Flügel 20
fortsetzen 132, 290
Freischütz 39

gemäss 34, 290
Geschwister 49
Gewissen 133
das Gut 128

Halbinsel 18, 20, 72, 73
Halsbinde 291
hochgestellt 190
Hof 199, 277
den Hof machen 16, 20

das Ich 251
inscenieren 152, 276
ins Leben treten 290

Jahr 33, 81
Jahres 33, 81
Jahreszeit 33, 36, 39, 58, 81, 182,
195, 267, 291, 296

kalter Krieg 138
Kindergarten 36
Klage 84
klagen 84
Kontravenient 137, 177
Kraftwagen 50, 73
kurzsichtig 34, 296
Kurzsichtigkeit 195, 296
Kurzstämmig 39, 195, 296

Landstrasse 34
Lungenentzündung 34, 295

Meerbusen 35
mit etwas einverstanden sie 290
Mitleid 19
Mitschüler 136, 145, 299
Mittagmahl 72

Naturalienkabinett 35, 194
Neigung 196, 277
Netz 78
Netzhaut 78

Plattfuß 37
Polytechnikum 35, 296
pränumerieren 159
Präsident 46, 302

Quadrat 169, 276, 291
Quecksilber 35

in Rechnung, in Anschlag bringen
290
Rezidenz 47

schleifen 203
Schloss 16
die Schule besuchen 290
signalisieren 174
sogenannt 137
Staatsstreich 75
Stand 14
Strauss 134

Tatsache 171
tatsächlich 171, 275

übereinstimmen 144
Übermensch 58, 138, 166, 277, 291
Umstand 20
Umwelt 50, 73
unter 132
unterlassen 132, 291
unterreden 146, 153
Unterredung 146, 153, 291, 299
untersagen 136, 151

Vaterland 20, 73, 76, 78
verarbeiten 137, 159
Vergißmeinnicht 137, 159
verhandeln 132
verleht 290
versetzt 291

unter vier Augen 118
Vorkämpfer 34, 290
vorschreiben 159
einen Vortrag halten 236, 272

widerspiegeln 291
Wohl 13
Wohlstand 13, 14, 183
Wohlwollen 81, 137, 183, 298
Wolkenkratzer 18, 83, 184, 277

Zeit 33, 77, 81
die Zeit totschiagen 101
Zeitschrift 77
Zirkel 198, 277
Zorfen-stil 39
zusammenleben 137, 145, 258, 291
zusammenschmelzen 137, 145, 258,
291, 299
Zweikampf 76, 78
zwilich 72

GREACĂ ȘI NEOGREACĂ

agathós 128
άγνοια 284
αθανασία 284
αθάνατος 284
αιτία 86
ακίνητος 284
ανοησία 284
anthropos 30
ασυλλογισιά 284
ασταθής 284
άταξία 284
autokrátor 194, 295

γραμματεύς 20

δαέα 76
δασύτης 76
δουναι τήν ψυχὴν αὐτου λύτρὸν 20

εἶ 20
eikonoklastês 296
ενποιία 185
ἐπηρώτα αὐτόν, εἶ τι βλέπει 20
ἐτυμολογία 82
εὐλαβής 20
εὐδοκεῖν 191
εὐλογεῖν 190

υπόστασι 284

κυνικός 283

λογικο 284
λογικός 284
λογος 86

ονωτατος
ὀρθογραφία 82

megalopsihie 196, 296, 300, 308
misanthrôpos 296

παράπτωμα 78
πορείαν ποιεῖν 20
προδρομος 185, 296, 302
πρωτος 77
πρωτότοκος 77

σοφια 86
sympátheia 19

τὰ γεράματα 107
τὰ νειᾶτα 107
ταμίας 50
τεοστυγής 20
τέχνη 86
τοπος 86

philanthrôpos 296
philos 39

ITALIANĂ

accusa 84
amore proprio 124, 214, 273
anticamera 137, 143
argento vivo 183
assicurare 46
avere 205; ~ bisogno 224; ~ d'occhio
a 278, 224.

bassoreliefo 41
battaglia 210
belle arti 123, 208, 213, 278,
benefattore 188
borghesia 171, 276, 302

campo di battaglia 210
capi d'opera 39, 186
capo 39
capo-d'opera 186, 275, 298
cassa di risparmio 210
cavalleria leggera 209
centro 268

chiaroscuro 137, 187
 comizio 50
 concludere 144, 275, 289, 298
 concorrere 289, 144, 275, 289, 298
 condiscépolo 136
 consegna 137, 145, 290
 consegnare 137, 290
 contrattempo 244

decadere 146, 275
 deperire 147
 depopolare 148, 275, 299
 diario 51, 83, 135, 168, 266, 277,
 303
 diarista 83, 168, 277, 303
 disegnare 147, 148
 disgusto 83, 149
 disordine 149, 275
 dispiacere₁ 150
 dispiacere₂ 150
 dominabile 170
 dominato 169, 299

essere 205

ferrovia 35, 76
 in fine 239, 278
 fondale 167

gettare grida 288
 giocare 201, 277
 giornale 83, 168, 277, 303

immensurabile 156
 impugnare 83, 178, 290

incassare 152
 incentrare 152, 268
 inconscio 155
 inesplicabile 155, 256, 276, 301
 inoffensivo 156, 276, 301
 insalubre 157, 276
 inscenare 152, 276
 insufficiente 154, 267, 276, 301
 innumerabile 156, 276, 301

lavaggio del cervello 77
 linguaggio 46, 167, 276, 301
 luogotenente 187, 276

maleficio 194
 ministero: ~ degli (affari) esteri 124,
 216, 273; ~ dell'interno 273.
 ministro degli Esteri 273, 216

nemicus 154, 276, 300
 novella 46
 novità 173, 276, 290, 302

oleodotto 50
 onni 136
 opponere 158

pettirosso 35
 piedipiatti 35, 77
 politica estera 217
 primo ministro 137, 192
 provvedere 161
 pugnale 168
 pugno 168

quadrato 169, 276, 291

residenza 47
 rimorso 57
 riuscire 162, 302

segnale 83, 168, 277
 significativo 173, 277, 290, 302
 smisurato 178, 290
 soprannominare 166, 277
 soprumano 166, 290
 sotto mano 240
 spargimento di sangue 40
 superuomo 138, 166, 277, 291

testadura 35
 trattare una persona coi giganti 277

usciere 171
 uscire 162

nel vero senso della parola 239

LATINĂ

a(d)spiratio 76
 absorbere 142, 275, 289
 abstinere 142, 275
 abstraho, -ere 83, 142, 275, 289
 aequalateralis 34, 295
 affermare 180, 300
 agricoltura 195, 296
 alter ego 190, 268, 298
 amicabilis 170
 amicus 154, 170
 angularis 168, 277
 appretiare 142
 aquaeductus 46

ardens 128, 248, 298
ardere 248
argentum vivum 35, 183
ars 86
aspiratae 76
astronomia 82
atramentum 72, 73, 77
attentus 51

audibilis 170, 275

bene 136
benedico,-ere 191, 298
benefacio, -ere 135, 193, 295
beneficentia 185
benevolentia 137, 183, 298
bilix 72

cantare 84
canticum 84
cantus 84
causa 86
charta 198
circumscribere 143, 275, 289, 298
circumcisio 39, 195, 296
circumstantia 33, 37, 84, 185, 284, 296
cohors, -tis 125
collaborare 195, 296
colligere 37
colloquor 146
compassio 19
competitor 176, 275, 298
componere 144
concludere 144, 275, 289, 298
concreescere 83, 144
concurro, -ere 144, 275, 289, 297
condiscipulus 136, 145, 299
consanguineus, -a, -um 145, 176, 256, 267, 275
conscholaris 136
consciens 150
conscientia 133, 176
conscire 150
constringere 145, 275
constudens 136
contemporaneus 177, 299
contenire 145, 275
contradictio 146, 275, 299
contrahere 145
convincere 146
convivere 137, 145, 258, 291
credo 84
*curtis 125

dedere 146
deducere 146, 199
degradare 149, 275, 299
dependeo, -ere 98, 197, 204, 208
deponere 147
depopulare 148, 275, 299
designare 145, 148, 275
destituere 148, 299
disponere 149, 150, 275, 299
divinus 42
duellum 76, 78

etymologia 82
exponere 150
extraordinarius 194, 295

fera 173
feritas, -atis 173
firmus 180
haemorrhagia 37
homicidium 182

immaculatus 156, 276, 301
immaterialis 156, 276, 301
imponere 156, 276, 300
impresio, -onis 276, 300
imprimere 244
in fine 239, 278
inaccessibilis 154, 276, 300
incarnare 178, 275
incarnatio 76
inexplicabilis 155, 256, 276, 301
infanticidium 84, 182
infinitas, -atis 155, 276, 301
infinitus 156, 276, 301
influentia 179
influere 179
inhumanus, -a 156, 158, 276, 301
inimicus 154, 276, 300
initialis 170, 275, 300
inopportunos 156, 276
insaluber 157, 276
insatiabilis 181, 276, 300
inscribere 152
insegna 152, 276, 300
insensibilis 44
insufficiens, -tis 157, 276, 301
interdico, -ere 136, 151
interponere 150, 153, 276
introducere 137, 151, 300
invadere 277
inviolabilis 158, 302, 307
irreparabilis 157, 276, 301
irresistibilis 157, 276, 301

irrevocabilis 157, 276, 301
isoscelus 34, 295

de jure 239

locus 86

magnanimitas 84, 184, 192, 196,
267, 296, 300

magnanimus 192, 300

maiestas, -atis 200

malefactor 194, 295

maleficus 189, 276

maleuolens 137, 189, 313

manuscriptum 46, 187, 276

*manutenire 57

materia 72

medianus 202

mediator 174, 300

misericordia 72

mobilis 43

novitas, -atem 46, 173, 276, 290, 302

nutrire 201

obtinere 158, 276

omni 136

omnipotens 188, 268, 298

omnipotentia 191, 268, 298

omnisciens 188, 268

omniscientia 137, 186, 268

opponere 158

orthographia 82

pænisula 18, 20, 72, 73

patria 20, 73, 76, 78

petere 176

praecedens 84, 185, 275

praeconceptus 158, 276

praejudicare 159, 276

praejudicium 159, 302

praescribere 159

praesidens, -tis 46, 302

praesidere 46

praevidere 160

premere 244

progredior 161, 302

progresus 46

pronomem 133

proponere 161, 276

proscribere 161, 276

proverbium 161, 276, 302

purgatorium 283

quadratus 169, 276, 291

quadrilaterus 187, 276, 302

quaestor 50

quattor 169

ratio 86

recolligere 37, 38, 161, 276

rectangulus 184, 275

reducere 161

rememorare 38

restabilire 163, 277

retina 78

sapientia 86

satisfacere 137, 191

scientificus 175, 256, 277

scio, -ire 155

scribere 152, 159

securitas, -atis 173, 277, 303

securus 173

sedere 172

seducere 13

sensibilis 46

sensibilitas 46

sensitivus 46

sensualis 46, 168, 277, 302

sensus 203

serenitas 169, 277

significatio, -onis 171, 277, 302

signum 47, 147, 148, 174

sinus 84, 179

sinus maritimus 35

subscribere 164, 277, 303

supponere

superponere 166, 277, 303

surmanar 13

tenere 158

tractus 175

trahere 145, 175

transponere 167, 277

triangularis 84, 190, 277

triangulus 84, 187, 277

trilix 72

univers(itas) 77

verbum 86

vincere 146

vita 134

MAGHIARÁ

anyag 72

ellen 72
ellenőr 72

félsziget 72
ferjhez adni 117
ferjhez menni 117

láb 82, 178
lábadni 82, 178, 269
lábadozni 82, 178, 269

őr 72

tolvajság 172, 285

POLONEZĂ

pójsć za mąż 117

wydawać za mąż 117

zamek 16
zimna wojna 138

PORTUGHEZĂ

biblioteca 88

guerra fria 138
grosseria 88, 92, 97

humoroso 18

livraria 92, 88

pêso 88

ROMÂNĂ

abate 98, 196
abătut 196
absorbi 142, 258, 266, 276, 289
abstrage 83, 142, 258, 266, 276, 289
abține (a se ~) 142, 266, 276
aburos 174, 256, 266, 298, 303, 305,
311
abzice 34, 290
acid 55
acorda încredere 237, 261, 273
acrițe 51, 55

actual 93
acuză 84, 256
în adevărata sa însemnare 239, 261,
269

adormind, -ă 128, 249, 275
adresa la (a se ~) 207
aduce: ~ un concurs 223, 261, 272;
~ la cunoștință 223, 261, 270;
~ satisfacții 223, 262, 270
AELS 85
aer 97, 130, 196, 228, 254, 275;
~ comprimat 209, 263, 270
aere 252
afacere 142, 258, 259, 266
afară din fire 194, 294, 295, 297
afirma 300, 306
afla (a se ~) 98, 196
afront 182, 306
aftocrotor 39, 194, 295
agrăi 34
agrea la/cu 292
agricultură 34, 296
ajuta 100, 110
alb 65, 196
ait eu-însumi 190, 257, 269, 298, 305
alter ego 298, 305
amăsurat 34, 176, 260, 266, 290
amejeală 44
amiabil 298, 305
amicabil 170, 260, 266, 298, 305
angular 303, 307
anotimp 33, 36, 39, 58, 81, 182, 257,
268, 291, 296, 310
anteluptător 34, 290
antîcameră 125, 137, 258, 266
antreprenor 180, 300, 306
asul grației 209, 263, 270
aparține 142, 252, 266, 253
apăra 110
apăsător 298, 305
ape: ~ atmosferice 254; ~ curgătoare
65, 129, 254; minerale 129; ~
subterane 129, 130; ~ termale
129
apeduct 46
aplecare 196, 278
aprecia 289, 298, 305
aprețui 289, 305
aprinde de plămâni 34, 295, 297
apuca: ~ pe Dumnezeu de picior 119;
~ o hotărâre 237, 261, 270.
aquaduc 46
arătătoriu 283
arca lui Noe 116
arde de nerăbdare 237, 261, 270
ardent 305
argint-tăietoriu 310
argint-viu 183, 257, 266

aripa: ~ dreaptă 126, 245, 245;
 ~ stângă 126, 245, 246, 264, 275.
 arta salonului 209, 263, 270
 artă pentru artă 116
 artele frumoase 123, 209, 263, 270,
 279
 arunca: ~ fundamentele 289; ~ o
 lumină 223, 261, 270; ~ o
 privire 223, 261, 270; ~ un țipăt
 288.
 arzând, -ă 128, 249, 265, 275, 298,
 305
 asemenea lăturat 33, 34, 295
 asemenea piciorat 33, 34, 295
 asigura 46
 asigura (a se ~) 46, 176
 așa-numit 137, 188, 257, 304
 așa-zis 188, 257, 268, 304
 așăzământ 173, 256, 266
 așeza 196
 atârna 98, 197
 atârnam 47, 98, 197
 atârnat 47, 98, 197
 atemporal 301, 306
 atingător 197
 atinge₁ (a se ~) 197
 atinge₂ 197
 atotcuprinzător 187, 269
 atotputernic 188, 257, 269, 298, 303,
 305, 308
 atotputernicie 199, 257, 269, 305
 atotputinte 188, 257, 298
 atotstăpânitor 188, 257
 atotștiință 137, 186, 257, 269, 305
 atotștiutor 188, 298, 305
 atrage 142; ~ atenți(une)a 123, 124,
 244, 264, 270, 275, 279, 312; ~
 băgarea de seamă 244, 261, 264,
 279, 312; ~ luarea aminte 244.
 aurfaur 182, 257, 266
 autoapreciere 187, 257, 266, 292
 autocontrol 292
 autocrator 295
 autocritică 25
 automulțumire 257, 266, 292
 autostradă 21
 prin auz 241, 261, 270
 auzibil 170, 260, 266, 276
 avansa 306
 avea: ~ la activul său 121, 224;
 ~ aerul 121, 130; ~ bunul simț
 223, 260, 271; ~ ceva / pe
 cineva pe conștiință 223, 260,
 269; ~ conștiință de 223, 260,
 269; ~ cunoștință de 223;

~ cuvântul 223, 260, 269;
 ~ dreptate 123, 124, 224, 260,
 269; ~ dreptul 224, 246, 260,
 263, 269, 274; ~ (de-)a face cu
 223; ~ o influență 179; ~
 încredere 224, 260, 269; ~
 ocazia 224, 262, 269; ~ ochiu
 asupra 224, 260, 269, 278; ~
 pretenție 224, 262, 271; ~ recurs
 la 224, 262, 269; ~ sentimentul
 că 224, 262, 269; ~ simțul
 realității 220; ~ trăsături fine,
 regulatitate, delicate 175; ~
 trebuință 224, 260, 269; ~ în
 vedere 224, 260, 269; ~ o
 vocație 224, 262, 271.

avere nemișcătoare 209, 260, 269
 avorbi 34

barometru 34, 299, 306, 311

basorelief 41

bate în retragere 244, 263, 274

bazaconie 54, 299, 306, 307

băga: ~ în socotință 290; ~ în vină
 121.

băgare de seamă 51, 294

bărbat: ~ de gust 209, 260, 269; ~ de
 încredere 209, 260, 269; ~ de
 spirit 209, 262, 269; ~ de stat
 209, 262, 269.

bărbat-ucigătoriu 134, 283

bătrâneți 107

Beretele verzi 292

bezaconie 54

beznă 54

bine 295

bine-amată 288

binecrescut 70, 71, 188, 256, 265

binecuvânta 47, 64, 65, 100, 101,
 185, 190, 191, 256, 265, 298,
 305, 312

binecuvântare 185, 256, 265, 298,
 303, 305, 308

bineface 295

binefacere 135, 136, 185, 193, 226,
 256, 265, 294, 295, 296, 312

binefăcător 67, 137, 188, 256, 265,
 294, 295, 296, 313

bineînțeles 188, 256, 265

binele 128

binele obștească 209, 260, 269

binemerita 190

binepriimită 188, 256, 265

binescriință 82

binevenit 188, 256, 265
 binevoi 191, 295
 binevointă 81, 183, 298, 303, 305
 binevoitor 137, 189, 256, 265, 294, 295, 313
 binezice 191, 256, 265
 birou 197; ~ de așteptare 197, 314.
 blagoslovenie 185, 298, 303, 308
 blagoslovi 47, 298, 305
 blagoveștenie 47, 298, 303, 305
 bluză tăiată 34
 bolta: ~ cerească 209, 260, 261, 269;
 ~ cerului 209, 260, 261, 269.
 bonom 298, 305
 bonomie 298, 305
 bonton 298, 305
 brigadă 47, 292
 bucătărie 98
 bun 295
 bun-gust 84, 184, 256, 265
 de bun-gust 124, 222, 260, 269
 bun-simț 84, 184, 256, 265
 bun simț 192, 296
 bun ton 192, 259, 265, 298, 305
 bun-voitor 295
 buna credință 192
 buna-cuviință 81, 183, 256, 267
 bunavestire 47, 298, 305
 buna voință 192
 bună-credință 183, 184, 222, 256, 265
 de bună credință 124, 222, 260
 bună cuvântare 192
 bună dispoziție 209, 260, 269
 bună stare 192
 bunăstare 13, 14, 183, 256, 265
 bună venire 209, 260, 314
 de bună-venire 222, 260
 bună-vestire 183, 256, 265, 304
 bună-voie 183, 256, 265
 de bună voie 125, 239, 261, 269
 bunăvoință 81, 135, 137, 183, 184, 256, 265, 267, 298, 303, 305, 314
 de bunăv(r)oință 239, 261
 bună-vrere 283
 bunom 84, 190, 256, 265, 298, 305
 bunomie 84, 192, 256, 265, 298, 305
 burghenzie 302, 306
 cabinet firesc
 cade (se ~) 53, 105
 cadră 251
 cadre 251, 252
 cadru, 251, 252
 cadru₂ 251, 252
 căinesc 283
 caldomesor 34, 295
 cale ferată 209, 242, 263, 269, 274
 camarad 175, 298
 camarad 175, 259, 265, 298
 cameră 197; ~ de culcare 216; ~ de dormit 209, 216, 260, 271; ~ de mâncare 209, 218, 260, 269.
 cap 198; ~ de familie 219, 312; ~ de listă 210, 262, 269; ~ de masă 210, 260, 269.
 cap-d'operele 39, 186
 cap-d-operă 186, 265, 275, 298
 capete de operă 39, 295
 capodoperă 39, 298
 capodopere 39, 295
 Capul Bunei Speranțe 210, 262, 269, 292
 capul Statului 245, 264, 274
 carte 198
 carte 22, 71, 198; ~ de alegător 198; ~ de joc 198; ~ poștală 112, 198; ~ verde 292; ~ de vizită 198.
 casa liftului 210, 260, 269
 casă: ~ de cruțare 210, 260, 269; ~ de depuneri 210, 262, 269; ~ de economie 210, 262, 269; ~ de întâlnire 210, 260, 272; ~ de nașteri 22; ~ de odihnă 292.
 catifelat 57, 168, 255, 265
 cavalerie 298, 305
 caz de conștiință 242, 264, 274
 cădea 198, 277; ~ de acord 103, 123, 224, 263, 269, 288; ~ în apatie 123, 225, 263, 269; ~ în bolnăvire 288; ~ în cursă 225, 260, 271; ~ în descurajare 225, 260, 271; ~ în întristare 225, 260, 271, 278; ~ la picioarele cuiva 225, 260, 269; ~ la tristeță 225, 260, 271, 278; ~ pe gânduri 225, 260, 272.
 cădere 198
 călăresc 170, 255, 265
 călărește 170, 265
 călărime 298, 305
 călărimea ușoară 209, 260, 269
 călcăiul lui Ahile 116
 călcător de lege 193, 295
 cărturărie 171, 255, 265, 298, 305

căruță 41, 293
 câmp: ~ de batalie 210; ~ de bătaie 123, 124, 209, 260, 269; ~ de bătălie 210, 262, 269.
 Câmpii Elisei 210, 262, 269
 Câmpiile Elisee 210, 262, 269
 cântec: de lume 210, 262, 269; ~ de masă 210, 262, 269.
 celest 298, 305
 centru: ~ atractiv 124, 210, 262, 273; ~ de gravitate 211, 262
 cer 198
 cerc 198, 199, 277; ~ vicios 245, 264, 274
 cerceta școala 290
 cere: ~ asentimentul cuiva 225, 263, 269; ~ avizul 225; ~ cuvântul 225, 260, 269; ~ în căsătorie 225, 260, 269; ~ o explicație 225, 263, 269; ~ pardon 225, 263, 269; ~ răzbunare 225, 260; ~ reparație 225, 263, 269; ~ satisfacție 225, 263, 269; a-și ~ scuze 226, 263, 269; ~ voie 226, 260, 271
 ceresc 170, 298, 305
 cerneală 301, 306
 chema: ~ împreună 294, 295, 297; ~ la ordine 236, 263, 269
 chin 285
 cincisprezece(le) 127
 cincisutist 22, 291
 circonscrie 143, 257, 265, 275, 298
 circumscrie 289, 298
 circumstanță 296, 297, 306, 308
 circumvecin 143, 257, 258, 265
 ciudotvoreță 295, 297
 ciarobscur 137, 187, 265
 clarvăzător 189, 259, 265
 clar-vedeață 288
 clarvedere 288
 clarviziune 184, 259, 265, 288
 clasa: ~ conducătoare 211, 262, 269; ~ inferioară 211, 262, 269, 292; ~ de jos 211, 262, 273; ~ mijlocie 211, 262, 269, 292; ~ de sus 211, 262, 273; ~ superioară 211, 262, 269, 292.
 coabita 47
 coborător 169, 255, 265, 298, 305
 codism 292
 codru virgin 211, 217, 260, 261, 269, 278, 312
 colabura 33, 47, 296, 297, 298, 308
 colaborare 296, 298, 308
 colaborator 47, 296, 298, 299, 308; ~ științific 292.
 colectiv 250, 292
 colțul roșu 22, 112, 292
 combate 143, 257, 265, 288, 289, 296
 co(n)mesean 143, 255, 257, 265, 298
 companie: ~ de asigurări 211; ~ de siguranță 211, 262, 272-
 compătimi 143, 257, 265
 competitor 305
 competiitor 176, 259, 265, 275, 298, 305
 complângere 143, 257, 265
 complăcea (a se ~) 144, 265
 compune (de) (a se ~) 144, 206
 compunere 144, 257, 265, 298
 concetățean 176, 259, 265
 concheia 288
 conchide 144, 257, 265, 275, 289, 298, 304, 305
 concludere 298, 305
 concrește 83, 144, 257, 265
 concura 298, 303, 305
 concurge 144, 257, 258, 265, 275, 289, 298, 303, 305
 concurs de împrejurări 211, 262, 269
 condiscipol 299, 305
 cu condițiunea 238, 263, 269
 confrate 144, 257, 265
 confrunța 176, 259, 265
 confrunțațiune 144, 257, 259, 265
 confunda în scuze (a se ~) 288
 conglăsui 144
 conglăsuire 144, 255, 265
 conlocui 47
 conlucra 33, 47, 144, 255, 265, 294, 296, 297, 298, 304, 308, 309
 conlucrare 144, 296, 298, 305, 308, 309
 conlucrător 47, 176, 255, 265, 296, 298, 299, 305, 308, 309
 consangvin 299, 303, 305
 consacra 47, 145, 299, 305
 consânge 145, 256, 257, 267, 275, 299, 303
 consângean 145, 176, 256, 259, 265, 267, 275, 299, 303, 305
 în consecință 103, 239, 261, 269
 consemn 137, 145, 257, 265, 290
 consemna 137, 145, 257, 265, 290, 305

consentiment 299, 305
 conserva tăcerea 236, 260, 269, 278
 consfinți 47, 145, 257, 258, 265, 299, 305
 consigna 305
 consiliu de război 211, 262, 269
 consimțământ 176, 259, 265, 289, 299, 304, 305, 307
 consimți 145, 257, 265
 consimțământ 176, 259, 265, 299
 constrânge 145, 257, 265, 275, 289
 consuna 145, 257, 265
 conșcolar 136, 145, 257, 258, 259, 265, 299, 305
 conștient 176, 259, 265, 295, 297
 conștiincios 176, 259, 265
 conștiință 133, 176, 259, 265, 289; ~ încărcată 243, 263, 274; ~ obștească 211, 260, 269; ~ de sine 124, 211, 260, 273.
 în conștiință de lucru 239, 261, 272
 contemporan 299, 303
 conteni 110
 contimporan 177, 259, 265, 299, 303
 contimpuran 177, 259, 299, 303
 contopi (a se ~) 137, 145, 255, 257, 258, 265, 291, 299, 305
 contradictoriu 299, 305
 contradicție 305
 contraface 146, 257, 265
 contrage 145, 257, 265, 289
 contrasemna 146, 257, 265
 în contratimp 244, 263, 274
 contravenient 137, 177, 259, 265
 contrazicător 177, 259, 265, 299, 305
 contrazice 146, 257, 265, 275
 contrazicere 146, 257, 265, 275, 299, 305
 conține 85, 145, 257, 265, 275, 289, 313
 conținut 65, 85, 247
 conviețui 137, 145, 255, 257, 258, 265, 289, 291
 convinge 146, 257, 265
 convoca 295, 297
 convorbi 146, 153, 255, 265
 convorbire 146, 291, 299, 305
 cornul abundenței 211, 262, 269
 corp: ~ de armie 212, 262, 269; ~ de legi 274; ~ de oaste 212, 262, 269; ~ străin 212, 262, 269.
 cortină de fier 293
 crede 110, 207
 creier electronic 292
 crescând, -ă 128, 248, 249, 264, 274
 crescător 170, 255, 265, 305
 creștere 51, 294
 creștinism 172, 259, 265
 crez 84, 255
 cruciat 169, 255, 265
 crucificat 169, 255, 265
 crucișător 82, 179, 299, 305
 cu-bărbat-zăcătoriu 283
 cugeta 43
 cultul personalității 292
 cunoscută 247
 cunoștință 199, 223
 în cunoștință de cauză 239, 261, 269
 curățitoriu 283
 curent 55, 299, 305
 curgător 170, 255, 265, 299, 305
 curgere 55
 curgere de sânge 37
 curs 126, 199
 în curs(ul) (de) 126, 241, 261, 269, 278
 curte 125, 126, 175, 199, 274, 277; ~ cu juri 126; ~ de apel 126, 245, 264, 274; ~ de casație 126, 212, 262, 269; ~ de conturi 126
 curtezană 175, 259, 265, 289, 299
 curtizană 299
 cutie neagră 292
 cuvânt: într-un ~ 240, 261, 269, 278; ~ de cuvânt 238, 261, 269; ~ de onoare 212, 262, 269; ~ de ordin(e) 212, 262, 269, 278; ~ de spirit 212, 222, 262, 269
 sub cuvânt (că) 241, 261, 270
 cuvântologie 299, 305
 da (a se ~) 119, 205; ~ un aer 227, 261; a-și ~ aere 65, 130, 253, 264, 274; a-și ~ aer(ul) 126, 263, 264, 274; ~ asalt 226, 260, 269; ~ după bărbat 117; ~ câștig de cauză cuiva 119; ~ compt 226, 263, 269, ~ crezământ 226, 269; ~ cuiva palme 124, 226, 260; a-și ~ cuvântul 226, 260; ~ cuvântul cuiva 226, 260, 269; a-și ~ demisia 226, 262, 269; ~ dovadă de 226, 260; ~ dreptate 226, 260; ~ de gândit 120, 288; ~ o idee 227, 263; ~ iertăciune 226, 260; ~ încredere 226, 260, 269; ~ a înțalege 226, 260, 269; ~ a înțelege 278; ~ de înțeles

120, 226, 272; ~ loc la 226, 260, 269; ~ lovitura decisivă 227, 260, 269; ~ măsura 227, 260, 269; ~ nuvele 288; ~ ocaziune 227, 263, 271, 278; a-și ~ opinia 227, 262, 269; ~ (un) ordin 227, 263, 269; ~ parola de onoare 227, 263; a-și ~ da părerea 227, 260, 269; ~ prilej 227, 260, 271, 278; ~ probă de 227, 263; ~ satisfacțiune 227, 263, 269; (a nu) ~ (nici) (un) semn(e) de viață 120, 124, 227, 260, 273; ~ semne de nerăbdare 227, 261, 269; ~ semne de oboseală 120, 227, 261, 269; a se ~ în spectacol 120, 226, 263, 269, 288; ~ telefon 227, 263; 227, 261; a-și ~ viața 228, 260, 269; ~ viață 120, 288; ~ voie 124, 228, 261, 271.

dansant 299, 305
 dat fiind că 105, 120
 datele problemei 130, 264, 274
 dănuitor 174, 255, 265, 299, 305
 debarca 299
 de-bine-facere 295
 de(-)bine(-)făcător 294, 295
 de-bine-voitor 295
 decădea 146, 257, 265, 275
 decimal 307
 deconcerta 200
 decurge 146, 257, 265
 ceda (a se ~) 146, 257, 258, 265
 deduce 146, 199, 257, 265
 degât:legău 291
 degrada 299
 dejuca 146, 257, 265
 demers 147, 257, 265
 de-minuni-făcătoare 295
 denami 147, 257, 265
 de-oameni-iubire 283
 de-oameni-iubitor 296
 de-omenire-iubitor 296
 departament 299, 305
 departe de 104, 105
 de departe 104
 de drept 239, 261, 262, 269
 dependent 47, 98
 dependență 47, 98
 depica 290
 depieri 147, 257, 265
 depinde (de la) 98, 208
 deplânge 46, 147, 257, 265, 299, 303
 deplora 46, 299, 303
 depopula 299, 305, 148
 deprecia 299, 305
 depreția 148, 257, 265, 299, 305
 deprinde 289
 depune 247, 257, 265; ~ armele 236, 263, 269.
 de(-)rău(-)făcător 294, 295
 derădere 147, 257, 265, 299, 305
 deriziune 257, 299, 305
 desărcina 177, 258, 259, 265
 descărna 177, 255, 265
 descendent 298, 305
 deschide cuiva capul 119
 descifra 148, 258, 265
 descompune 148, 257, 258, 265
 desconcerta 148, 299
 descoperire 199
 descrescând, -ă 249
 descreierat 83, 177, 255, 265
 descrește 148, 255, 265
 descrie 147, 255, 265, 289
 desemn 147, 257, 265, 289, 299, 305
 desemna₁ 148, 257, 258, 265, 275, 289, 299, 303, 304, 305
 desemna₂ 148, 257, 265, 299
 desemnator 177, 259, 265, 299, 305
 desen 289, 299, 305
 desena 299, 305
 desenator 299, 305
 desene animate 293
 designa 299, 303
 desnodemânt 288
 despărțământ 177, 255, 265, 299, 305
 desperață 148, 257, 265
 despopula 148, 258, 265, 275, 299, 305
 despuia un scrutin 244, 264, 274
 despune 149, 255, 265, 275, 299
 desputernici 148, 299, 306
 desrădica 290
 destinde 149, 255, 265
 destitui 306
 deține 148, 257, 265, 289
 de-viață-dătătoriu 134, 283, 310
 de-viață-făcător(iu) 294, 295
 devotament 46, 177, 259, 265
 devument 46
 dezbarca 149, 258, 265, 299
 dezbate₁ 149, 255, 265, 289
 dezbate₂ (a se ~) 149, 255, 265
 dezgrada 149, 258, 265, 275, 299
 dezgust 83, 149, 255, 265
 dezgusta (a se ~) 83, 149, 255, 265

dezice 149, 257, 265
dezlănțui (a se ~) 65, 177, 255, 265
dezmăsurat 178, 255, 265, 290
dezminți 83, 149, 255, 265
deznodământ 57, 83, 178, 255, 265
dezordin(e) 149, 257, 265, 275
dezvălui 178, 255, 265
dimineața vieții 242, 260, 269
din sineș împărat 194, 294, 296
dinaintea potopului 194, 294, 295
dinte de lapte 212, 260, 269
dispărea 149, 257, 265, 289
displăcea 150, 257, 265
displăcere 150, 265
dispoza 46
dispune 46, 149, 150, 257, 265, 275, 299
distrage 150, 257, 265
doamnă de onoare 212, 262, 269
doauă 285
domeniu 299
dominabil 306
dominație 256, 299, 306
dominând, -ă 248
domni (a se ~) 54
domniat 169, 259, 265, 299
domnibil 170, 259, 265, 306
domnire 174, 255, 256, 265, 300, 306
dori (a se ~) 206
dormind, -ă 250, 264, 274
dragoste de sine 124, 214, 260, 273
dreaptă 199
drept 199; ~ divin 212; ~ drept natural 212; ~ de viață și de moarte 212, 260, 269.
dreptunghie 251
dreptunghi 184, 256, 265, 275, 311
dreptunghiular 190, 256, 265, 299, 303, 306, 311
drepturile omului 212, 260, 269
drum-de-fier 186, 265, 292
drum de țară 34
duce după bărbat (a se ~) 117
duh 199
duhul legii 212, 260, 269
duhul-sfânt-luptător(iu), 283, 310
dulce-miroseală 283
dulce-vestire 283
duș rece 213, 262, 269
du-te-vino 288

echilateral 33, 295
educator 305

educația marxist-leninistă 23, 102
egalitate de drepturi 245, 264, 274
enemic 154, 301
eul 251
până la evidență 240, 263, 270
expune 150, 257, 265
extinctor 307
extrage o rădăcină pătrată 247, 263, 274
extraordinar 295, 297

face: ~ act de prezență 228, 263, 269;
~ aluzie 228, 263, 269; ~ anticameră 125; ~ apel la 228; ~ atenție 228, 263, 269; a-și ~ autocritica 228, 263, 269; ~ carieră 228, 263, 269; ~ complimente 228, 263, 269; ~ cunoștința cuiva 228, 261, 269; ~ cunoștință cu cineva 228, 261, 269; ~ să curgă multă cerneală 288; ~ curte cuiva 126, 228, 246, 274; ~ educație 229, 263, 271; ~ față 229, 261, 269; ~ furori 229, 263, 271; a-și ~ o idee de(spre) 229, 262, 269; ~ impresie 126; ~ (o) incursiune 229, 263, 269; ~ întipărire 126, 244, 263, 274; ~ întrebare 229, 261, 271; ~ naveta 121, 229, 263, 269, 289; ~ o observare 229, 261, 269; ~ (o) onoare(a) 229, 263, 269; ~ o scenă 229, 263, 269; ~ picioare 119; ~ plăcere 229, 261, 269; a-și ~ sânge rău 229, 261; ~ schi 229, 263, 271; ~ semn 229, 261, 269; ~ un serviciu 230, 263, 269; ~ spirit(e) 229, 263, 271; ~ tristă figură 229, 263, 269; ~ o vizită 229, 263, 269.
facere de bine 193, 295, 297
facultate de drept 213, 262, 269
în fapt(ă) 239, 261, 269
faptic 171, 255, 265, 275
prin faptul că 103
fărfurie zburătoare 65, 292
fațadă 83, 167, 259, 265
față 133
față cu 241, 261, 269
făcătoare de minuni 193, 294, 295, 297
făcător(iu): ~ de bine 193, 294, 296, 297; ~ de rele 194, 295, 297; ~ de viață 41, 294, 296.

fără(de)lege 54, 64, 100, 101, 186,
256, 283, 299, 306, 307
fără-(de)-omeni(r)e 54, 134
fără-fund 54, 134
fărălegi 283
fără-minte 54, 134
fără-rău 54
felicita 289
fericita 289
ferocitate 300, 306
fi: ~ la capătul puterilor 230, 261,
269; ~ în curent 230, 263, 272;
~ la curent 230; ~ cuiva egal
230, 263, 269; ~ în
imposibilitatea de 230, 263,
269; a nu ~ îndoială 124; ~
înțeles cu ceva 290; ~ legat de
230, 261, 269; ~ mâna dreaptă a
cuiva 230, 261, 269; ~ în
măsură 121; ~ la ordinea zilei
121; ~ într-o pasă rea 121; ~ de
părere 230, 261, 269; ~ în
primejdie 230, 261, 269; ~ în
stare să 230, 261, 269.
fieritate 173, 259, 265
fierozitate 173, 259, 265, 299
ființa adevărului 213, 260, 269
ființă 284
în fine 239, 263, 269
într-o fire 41
firul Ariadnei 116, 213, 260, 269
fiucidere 84, 182, 256, 265, 302,
304, 308
floare 61, 200
în floarea vârstei 242, 260, 269
foaie 200; ~ zburătoare 213, 260,
269.
focar 83, 168, 255, 265
fraternitate 57
frământare de conștiință 213
frățietate 57
frontieră 299, 306
fruct 25
fructieră 171, 259, 265
frumoasele arte 213, 262, 269
fruntarie 299, 306
fugi 200, 252
fugind, -ă 250, 264, 274
fundal 167, 259, 265
furtișag 172, 255, 265, 285

gaură neagră 292
gazeta de perete 10, 23, 34,
găsi (a se ~) 200; ~ de bun 236, 261,
273.

gândi (a se ~) 54, 105, 108
ghete tăiate 34
grafic orar 23
granulos 55
grație 208
grădină: ~ de vară 213, 260, 269;
~ publică 213, 262, 269
grăunțos 55, 311
greomesor 34, 299, 306, 311
greutăți materiale 213, 262, 269
gust 200
de gust prost 124, 222, 260, 272
de prost-gust 124, 243, 263, 274
gusta fericirea 236, 269
guvern vremelnic 213, 262, 269
guvernul prin sine însuși 194, 292

homicid 302, 306
hrâni 201

iconoclast, -ști 296
ierta 201
ieșit 43, 294
imaculat 301, 306
imaterial 156, 301, 306
imediat 306
imobiliar 301, 306
imobilitate 306
imoralitate 306
impardonabil 306
imposibil 306
imprescriptibil 301, 306
impresi(un)e 152, 257, 300, 306
impune 151, 257, 265, 275, 300;
~ tăcere 236, 261, 269.
inaccesibil 300, 306
inadmisibil 300, 306
inamic 306
incapabil 300, 306
incapacitate 300, 306
incertitudine 300, 306
incompatibil 300, 306
incomplet 300, 306
inconfortabil 301, 306
inconștient 150, 155, 256, 257, 265,
300, 301, 304, 305
inconștiență 150, 155, 257, 265, 301,
305
incultură 301, 306
independent 57, 300, 306
independență 57, 154, 301, 306
indescifrabil 301, 306
indescriptibil 301, 306
indispensabil 301, 306

indis pune 150, 257, 265
 inexperiență 301, 306
 inexplicabil 301, 306
 inexpressiv 301, 306
 inextingibil 301, 306
 infanticid 308
 infinit 301, 308
 infinitate 301, 306
 influența 47, 300, 306
 influență 300, 308
 inimic 154, 301
 ininteligibil 301, 306
 inițial 300, 306
 inofensiv 156, 301, 306
 inombrabil 301, 306
 inoportun 301, 306
 insalubru 306
 insațiabil 300, 306
 insensibil 306
 insignă 300, 306
 insignifiant 301, 306
 insinua (a se ~) 300, 303, 306
 insinuant 300, 306
 insomnie 301, 306
 instabilitate 301, 306
 instinct de apărare 214, 260, 269
 insuficient 300, 301, 306
 insufla 152, 300
 interpune 150, 153, 257, 265, 276,
 305
 interzice 136, 151, 257, 265
 intona 180
 introduce 137, 151, 256, 257, 265,
 300, 304
 inuman, -ă 301, 302, 306
 inviolabil 302, 306
 inviolabilitate 302, 306
 irealizabil 301, 306
 iregularitate 301, 306
 ireparabil 301, 306
 iresponsabil 301, 306
 irevocabil 301, 306
 irezistibil 301, 306
 iscodire 43
 isoscel 33, 295
 istoria firească 214, 262, 269
 iubi 201
 iubire de argint 194, 294
 iubire de sine 124, 194, 214, 260,
 273, 296
 iubito(a)r(e) oameni 41, 294, 296
 iubitor de omenire 39, 194, 296
 iubitoriu de avuție 41
 împăia 288
 împărțibilitate 83
 împăuna (a se ~) 288
 împiciora (a se ~) 82, 178, 255, 268
 împiciorongi 178, 255, 268
 împregiur stare 284
 împrejur 297
 împrejur-stanție 308
 împrejur-stare 84, 185, 256, 265,
 296, 297, 306, 308, 309
 împreună 297, 308
 împreună-lucra 191, 256, 265, 296,
 297, 298, 304, 305, 308
 împreună-lucrare 185, 256, 265, 296,
 298, 305, 308
 împreună-lucrător 256, 265, 296, 299
 împreună-știință 285
 împumna 83, 178, 255, 265, 290
 împune 151, 300
 înainta 167, 255, 265, 306
 înaintare 43, 294
 înainte-alergător 296, 302, 308
 înainte-curător 283, 296, 302, 308
 înainte-cuvânt(are) 185, 256, 265,
 267, 306
 înainte-gândire 285
 înainte-mergător 84, 185, 256, 265,
 296, 302, 306, 308
 înalt conținut de idei 34
 înalta societate 124, 137, 213, 262,
 269
 înamora (a se ~) 151, 247, 258, 265
 înamorat 151, 247, 258, 264, 265,
 274
 încadra 152
 încarna 178, 255, 265, 275
 încasa 152, 258, 265
 încâlca 277
 încăpățâna (a se ~) 83, 178, 180, 181,
 255, 265, 300, 304
 încăpățânat 57, 180
 încărcat de ani 242, 260, 269
 încânta 152, 255, 265, 178
 încântat 152, 255, 265
 încântământ 83, 178, 255, 265
 încântăreață 288
 încântător 178, 255, 265
 încentraliza 152, 268
 începător 170, 201, 255, 265, 275,
 300, 306
 încercare 201
 încet câte încet 240, 261, 269
 înconștient 150, 256
 încredere în sine 213, 260, 269

încrângătură 179, 255, 265
încrucșător 82, 179, 255, 268, 299,
305
îndelung-răbdătoriu 134
îndestularea pântecelui 194
fără îndoială 239, 261, 269
îndreptătoriu 284, 310
îndumnezeit 42
îndurerat 288
înfrunt 182, 255, 265, 300, 306
înfrunta 57, 179, 182, 255, 265
înger păzitor 214, 260, 269
îngrășământ 179, 255, 265
înjosi (a se ~) 288
înlănțui 51, 71, 83, 179, 255, 265,
267, 300, 305
înlocui 57, 288
înnăscut, -ă 152, 255, 265
înnobila 179, 258, 265, 275
înrauri 47, 276, 300, 306
înraurintă 179, 255, 265, 300, 308
înraurire 179, 255, 257, 265, 300,
308
însămânța 179, 255, 265
însărcina 82, 180, 254, 255, 268, 310
însărcinat 180, 254, 255, 268; ~ cu
afaceri 253, 264, 274
însânui 265, 300, 303, 306
însănuitor 84, 179, 255, 265, 300,
306
încena 152, 258, 265, 276
înscrie (a se ~) 152, 255, 265
însemn 152, 255, 265, 276, 300, 304,
306
însorit 288
înstela 180
înstelat 180, 255, 268
însufla 152, 255, 265, 300
însuși 288
întăime 171, 255, 267, 300, 304
întări 180, 255, 265, 300, 306
întâietate 171, 300, 304
întipărire 152, 255, 257, 265, 276,
300, 306
întona 180, 258, 265
întorsătură 201, 268
întreba (a se ~) 65, 106, 206, 314
întrece măsura 236, 261, 269
întrecere socialistă 23, 102
întreciocni 288
întredeschide 152, 255, 265
întrelăsa 132, 291
întreprinde 61, 152, 180, 255, 265

întreprinzător 180, 255, 265, 300,
306
întrepune 150, 153, 255, 265, 305
între(ru)mpe 153, 255, 265
întrerupător 180, 255, 265
întresfășia 153, 255, 265
întretăia 80, 153, 255, 265
întrețese 153, 265, 288
întreține 153, 248, 255, 265;
~ corespondență 244, 264, 274
întreținut, -ă 247, 264, 274
întrevedea 153, 255, 265
întrevedere 153, 255, 265
întrevorbi 153
întrevorbire 153, 255, 265, 299, 305
întuneric 133, 285, 310
înțelege 28, 42, 201
înțesta (a se ~) 180, 181, 255, 265,
300, 304
înțestământ 84, 181, 255, 265
învăța (a se ~) 54
învățământ 181, 255, 265; ~ primar
243, 264, 274; ~ secundar 126,
243, 264, 274; ~ superior 243,
264, 274.
învățătura credinței 34, 294, 296
învederat 42
învinge 110, 146
joc: ~ul cărților 214, 262, 272; ~ul de
cărți 214, 262, 269; ~ de cuvinte
262; ~ de lumini 214, 260, 271.
jos-însemnat 185, 256, 265, 303, 305
juca 277; ~ cărți 124, 263, 273; ~ un
rol 263, 269.
jucărie de vorbe 214, 260, 262, 273
judeca 110
judecământ 288
judecător de instrucție 214, 262, 269
judecătorii câmpului 214, 260, 269
jumătate sânge 194
juneție 171, 255, 265
jura (a se ~) 54, 105
jurnal 303, 307
jurnalist 303, 303, 307
langagiu 46
lasă să se facă, lasă să se treacă 236,
261, 270
lănțui 82, 175, 255, 267, 300, 305
lega cunoștința 236, 261, 270
lege-dătător 283
legile gravitațiunii 214, 262, 270
legitate 79, 82

legitimă apărare 214, 262, 270
lespede mormântală 243, 263, 274
lexicologie 305
liber-schimbism 80, 184, 256, 265
liber-schimbist 189, 256, 265
libertate: ~ de conștiință 243, 264, 274; ~ de spirit 215, 262, 270.
liberul vânător 39
librărie 298, 305
licență în drept 215, 262, 270
limbăgiu 46, 167, 259, 265, 276, 300, 303
limbaj 46, 259, 265, 300, 303
limbă 133, 310
limbistic 306
limită de vârstă 215, 262, 270
lingvistic 306
linia întâi 215, 260, 272
liniament 173, 259, 265
linie de fier 215, 260, 273
lipsind, -ă 128, 249, 264, 274
locotenent 47, 187, 259, 265, 276, 305, 308
locțiitor 47, 305, 308
locui 57, 107
locul-țineț 288, 308
lovire de stat 215, 262, 270, 278,
lovitură 201; ~ de stat 215, 262, 270;
~ de teatru 245, 264, 274.
lua: ~ act de 230, 263, 270; ~ un aer 232, 227, 261, 270; a-și ~ aere 130; a-și ~ aere aristocratice 253, 264, 274; ~ apărarea cuiva 230, 261, 270; ~ atitudine 231, 263, 271; a-și ~ avânt 231, 261, 270; ~ o baie 231, 263, 270; ~ concediu 232, 263, 270; ~ în considerare 231, 263, 270; ~ cunoștință de 232, 244, 261, 263, 270, 274; ~ curaj 232; ~ curs 292; ~ cuvântul 232, 261, 270; ~ (o) hotărâre(a) 232, 261, 270; ~ interes 231, 263, 270; ~ întâlnire 231, 261, 272; ~ în întreprindere 231, 261, 270; ~ libertatea de 231, 263, 270; ~ loc 292; a se ~ măsuri 231, 261, 270; ~ măsuri de precauție(un)e 231, 245, 264, 273, 274; ~ măsuri de prudență 231, 261, 273; ~ obicei 231, 263, 271; ~ parte la 232, 261, 270; ~ proporțiuni 232, 263, 270; a-și ~ responsabilitatea 232, 263, 270; a(-i) ~ seama 42, 293; ~ în serios 231, 263, 270; ~ în tragic 231, 263, 270.
luător-aminte 51, 294
lucind, -ă 249, 264, 274
lucra împreună 33, 195, 294, 296, 297
lucrare 42, 294
lucrarea pământului 34, 195, 299
lume 134, 285, 310; ~ bună 215, 260, 270; ~ materială 215, 262, 270; ~ spirituală 215.
luminator 174, 259, 267
lungime de undă 215, 262, 270
lung-rabda 283
lupta pentru viață 215, 260
luptă de clasă 137, 215, 260, 270
luptătorii icoanelor 41, 294, 296

maestru al artei 292
magnanim 296, 297, 300, 308
magnanimitate 296, 300, 308
mai presus decât toate 240, 261, 273
maltrata 57, 191, 259, 265
mam' mare 183, 256, 267
manține 191, 300, 304
manuscris 46, 187, 259, 265, 276
mare: ~ suflet 195, 294, 296, 297; ~ ținută 254, 264, 274.
în marș forcé 239, 263, 269
martor tăcut 124, 215, 260, 273
în materie de 241, 263, 269
materie cenușie 288
matern 55
măiestrie artistică 26
mărie 202
mărime(a): ~ a sufletului 195, 294, 296; ~ de suflet 195, 296; ~ inimii 195, 296.
mărinim 190, 196, 256, 265, 296, 300, 305, 308
mărinimă 184, 256, 267, 304, 300, 305, 308
mărinimie 84, 192, 195, 256, 265, 267, 294, 296, 300, 304, 305, 308
mărinimos 192, 195, 256, 265, 294, 296, 297, 300, 305, 308
mărire a sufletului 195
mărul discordiei 116
măsură 202
pe măsură ce 103
pe sub mână 241, 262, 271
mână de fier 215, 260
mediator 174, 300, 306

megalopsihie 296, 300
 menține 57, 61, 191, 259, 265, 289, 300, 304
 mergător înainte 185, 195, 296, 297
 mestecare de sânge 41, 296, 297
 metru pătrat 243, 264, 274
 mijloace: ~ de comunicare publică 245, 264, 274; ~ de producțiune 215, 262, 270; ~ materiale 245, 264, 274.
 mijloc 174, 202, 245; ~ de existență 245, 264, 274.
 prin mijlocirea 241, 261, 270
 mijlocitor 174, 259, 265, 300, 306
 mijlocritate 288
 ministerul: ~ de război 216; ~ trebilor din afară 124, 216, 262, 273; ~ trebilor dinlăun-tru 273.
 ministrul: ~ afacerilor străine 216, 262; ~ trebilor din afară 216, 262, 273.
 de mirosire 44
 mișca 202; ~ până la lacrimi 237, 261, 270, 289
 mișcare 25, 202
 mișcător 43, 174, 255, 267
 mizantrop 296
 mod de viață 124, 216, 262, 273
 din moment ce 103
 la un moment dat 240, 244, 263, 264, 270, 274
 mormântal, -ă 83, 167, 259, 265
 în multe priviri 240, 261
 mulțumire de sine 216, 260, 270
 mumesc 55, 311
 muncă: ~ în acord 21; ~ în asalt 34; ~ de răspundere 26.
 murind, -ă 249, 250, 264, 274
 mustrare de conștiință 213, 216
 mustrare(a) (de) cuget(ului) 216, 260, 270
 nainte 288
 naștergău 291
 naște 205
 nășaturabil 181, 276, 300
 născând, -ă 249, 264, 274
 neaccesibil 154, 258, 265, 276, 300, 306
 neadmisibil 154, 258, 265, 300, 306, 307
 neajuns 154, 255, 267, 276, 300, 306
 neamic 154, 255, 265, 276, 300, 306
 neașezare 284, 310
 neatârnat 57, 154, 255, 257, 265, 300, 306
 neatârnat 57, 154, 255, 265, 300, 306
 neavenit 154
 necapabil 154, 258, 266, 300, 306, 307
 necapacitate 154, 258, 266, 300, 306, 307
 necertitudine 154, 258, 266, 300, 306, 307
 neclător 284
 necompatibil 154, 258, 266, 300, 306, 307
 necomple(c)t 154, 258, 266, 300, 306, 307
 neconfortabil 154, 258, 266, 301, 306, 307
 neconștiință 155, 257, 258, 266, 301, 305, 307
 neconștiu 155, 257, 258
 neconștiut 155, 257, 258, 267, 300, 301, 305, 307
 necultură 155, 258, 266, 301, 306, 307
 necunoștință 284
 nedelicatețe 155, 301, 307
 nedescifrabil 155, 258, 266, 301, 306, 307
 nedescriptibil 155, 258, 266, 301, 306, 307
 nedispensabil 155, 258, 266, 301, 306
 neexplicabil 155, 256, 258, 266, 276, 301, 307
 neexperiență 155, 258, 266, 301, 306
 neexplicabil 155, 256, 258, 266, 276, 301, 306
 neexpresiv 155, 258, 266, 301, 306
 nefățarnic 283
 nefinire 155, 258, 259, 266, 276, 301, 306
 negândire 284
 negreală 170, 255, 266, 301, 306
 neiertabil 155, 259, 266, 301, 306
 neinteligibil 155, 258, 266, 301, 306
 neînsemnător 181, 255, 266, 301, 306
 nemaculat 156, 258, 266, 276, 301, 306
 nematerial 156, 258, 266, 276, 301, 306
 nemărginit 156, 255, 266, 276, 301, 307, 308
 nemensurabil 156, 258, 266

nemijlocit 306
nemișcare 156, 255, 266, 306
nemișcător 156, 255, 266, 301, 306
nemoarte 284
nemoralitate 156, 258, 266, 301, 306,
307
nemuritoriu 284
nemutător 284, 310
nenocăță 288
nenumărabil 306
neofensiv 156, 258, 266, 276, 301,
306
neomenos 156, 255, 266, 276, 301,
306
neoportun 156, 258, 266, 276, 301,
306
nepărăsit 284
neprescriptibil 156, 258, 266, 301,
306
neprestano 284
neprevăzut 156, 255, 266
neputincios 157, 255, 266, 306
nerealizabil 157, 258, 266, 301, 306
neregularitate 157, 258, 266, 301,
306, 307
nereparabil 157, 258, 266, 301, 306
neresponsabil 157, 258, 266, 301,
306
nerevocabil 157, 258, 266, 276, 301,
306
nerezistibil 157, 258, 266, 276, 301,
306
nesalubru 157, 258, 266, 276, 306
nesămăluire 284
nesăturabil 306
nesens 157, 258, 266, 301, 306
nesfârșit 301, 308
la nesfârșit 288
nesimțitor 44, 157, 255, 266, 306
nesomn 157, 255, 267, 301, 306
nesperat 157, 258, 266
nestabilitate 157, 258, 266, 301, 306
nestătător 284
nestingibil 157, 258, 266, 301, 306,
307
nesuficient 157, 258, 266, 276, 301,
306
netimporal 157, 258, 266, 301, 306
nețărnut 301, 308
neuman, -ă 158, 258, 266, 276, 301,
306
neviolabil 158, 258, 266, 302, 306,
307

neviolabilitate 158, 258, 266, 302,
306, 307
nonsens 301, 306
nou-născut 189, 256, 266
noutate 46, 173, 255, 266, 276, 290,
302, 306
nou-venit 192, 189, 256, 266
novelă 46
novitate 302, 306
numărătoare inversă 292
nu-mă-uita 21, 81, 187, 256, 267

O.Z.N. 84

observa (a-/a o ~) 42
obține 158, 257, 266, 276, 289
odaia de culcare 216, 260, 270
odihneală 55
ogodirea pântecelui 41, 194, 294
OIZ 85
olfactic 44
om: ~ de afaceri 243, 274; ~ de bine
216, 260, 270; ~ cu duh 216,
260, 272; ~ de inimă 216, 260,
270; ~ de lume 216, 260, 272; ~
de spirit 216, 262, 270; ~ de stat
217, 262, 270; ~ de știință 217,
260, 270.

om-iubire 282, 283

omnipotent 298, 303, 308

omnipotență 298, 305

omniscient 298, 305

omnisciență 305

omori: a se ~ pe sine 195, 296; a se ~
singur 195, 296; a-și ~ timpul
238.

OMS 85

omucidere 182, 256, 266, 302, 306

opresor 298, 305

ora H 217, 262, 270

oraș-lumină 182, 256, 266

orașenie 171, 259, 266, 276, 302,
306

orânduială publică 217, 262, 273

ordin: ~ de bătaie 217, 262, 270; ~ de
zi 217, 262, 270.

ordinea: ~ de zi 217, 262, 270; ~ zilei
289.

la ordinea zilei 121, 240, 263, 270

organizație de partid 217, 262, 270

origine sănătoasă 217, 260, 270

pace-făcătoriu 283

parcurge 158, 257, 266

parloar 307

parolă d-ordine 212, 263, 270, 279
 parte 134
 partinitate 34, 79, 296
 pat suprapus 65, 244, 264, 275
 patrat 169, 267, 277, 291, 311
 patrulater 187, 260, 267, 277, 302, 311
 pădure virgină 211, 218, 261, 262, 271, 279, 312
 părere publică 218, 263, 271
 păstra tăcerea 238, 262, 271, 279
 pătrat 169, 244, 248, 260, 291, 311
 pătură 203; ~ conducătoare 245; ~ socială 221, 245, 265, 275; ~ țărănească 245
 păzi 288; ~ tăcerea 237, 238, 262, 263, 273, 279
 pânză 202
 pânzărie 169, 255, 266
 pericola viața (a-și) 238, 262, 271
 persoane bine 255, 265, 275
 pertracta 132
 pescui în apă tulbure 238, 261, 271
 pian cu coadă 218, 263, 271
 piatră: ~ kilometrică 218, 263, 271; ~ de mormânt 218, 261, 273.
 picior plat 37
 pierde: ~ capul 233, 262, 271; ~ curajul 233, 262, 272, 273, 279; ~ inima 246, 261, 272, 274, 278; ~ încrederea (în sine) 233; a-și ~ mințile 233; ~ nădejdea 234; ~ noțiunea timpului 234; a-și ~ sufletul 234; a-și ~ timpul 234; ~ din vedere 233; a-și ~ viața 234; ~ vremea 234.
 plăți respect 292
 plângeroasă 174, 255, 266
 pleca (a se ~) 203
 plecarea 203
 plin de învățăminte 243, 263, 274
 pneumonie 295, 297
 ponegri 158
 posti (a se ~) 54
 preaplin 189, 256, 266
 preceda 110
 preconceput 158, 257, 266, 276
 fără precugetare 244, 263, 274
 precursor 296, 302, 306, 308
 precuvântare 158, 255, 266, 306
 predispuie 158, 257, 266
 predomina 302, 306
 predominant 302, 306
 predomni 306
 predominant 181, 259, 266, 302, 306
 predoslovie 306
 preface 159, 257, 258, 266
 prefață 159, 257, 266
 prejudeca 80, 159, 257, 266, 276
 prejudecată 80, 159, 257, 266, 276
 prejudeț 159, 257, 266, 302, 306
 prejudiciu 302, 306
 prelucra 32, 137, 159, 255, 266
 premergător 159, 258, 259, 266, 296, 297, 302, 308
 prenumăra 159, 257, 266
 preobrajenie 296, 297
 prescrie 258, 266, 289
 presentiment 181, 307
 presimțement 302, 307
 presentiment 181, 302, 306
 presimțământ 181, 259, 266, 302, 306, 307
 presimți 160, 257, 266
 presimțământ 181, 266, 302, 307
 presimțiment 181, 259, 266, 302
 prestabilit 160, 257, 266
 presupune 160, 257, 266
 președea 46, 268
 președinte 46, 171, 268, 289, 302, 304, 306, 313
 președință 181, 257, 266, 268, 302, 306, 308
 președinție 171, 257, 268, 302, 308
 preștiință 160, 257, 266
 sub pretextul că 103
 pretinde 160, 257, 266
 cu niciun preț 123
 cu orice preț 123, 124, 125, 238, 261, 269
 prețiozitate 173, 257, 266
 prevăzător 181, 259, 266
 prevânzătoriu 55
 prevedea 160, 257, 266, 276, 310
 prezent 93
 prezență de spirit 217, 262, 270, 289
 prezice 160, 257, 266
 prezida 46
 prezident 46, 302, 306
 prezidență 306
 prezidenție 308
 prezidui 46
 pricepere 43
 prim ministru 192
 de primă necesitate 222, 262, 269
 primblare 99, 203
 primul venit 193
 în principiu 240, 263, 269

prinde: ~ gustul 233, 261, 271; ~ loc
 233, 261, 270
 prisos de valoare 195, 296
 în cât privește 241, 261, 269
 în ceea ce privește 241
 privi 203
 în privirea 241, 261, 269
 privitor la 241, 261, 270
 proces de conștiință 217, 262, 270
 profesiune de credință 218, 262, 270
 progres 43, 46, 161, 302
 proiect de lege 218, 262, 270
 pronume 133
 propășire 46, 161, 257, 258, 266
 propriu-zis 189, 256, 266
 propune 161, 257, 266, 276
 prorupe 290
 proscrie 161, 266, 276
 proscris 161, 257, 266
 prost-crescut 189
 protagonist 34
 prourma 133
 prevedere 161, 255, 266
 proverb 306
 povorbă 161, 257, 266, 276, 302,
 306
 pruncucidere 84, 182, 302, 304, 308
 pumnal 168, 259, 266
 punct: ~ de plecare 218, 260, 270; ~
 de privire 218, 260, 261, 270,
 278; ~ de sprijin 218, 260, 270;
 ~ de vedere 218, 260, 261, 270,
 278.
 până la un punct 240, 261, 273
 din punctul de vedere 125, 241, 261,
 269
 punctual 168, 259, 266
 pune: ~ în aplicare 233, 263, 270; ~
 capăt 233, 261, 270; ~ la/în
 curent 234, 263, 270; ~ în
 evidență 233, 263, 270; ~ în fața
 faptului împlinit 233, 261, 270;
 ~ la indice 234, 263, 270; ~ în
 lucrare 234, 261, 270; ~ în
 mișcare 234, 261, 270; ~ în
 practică 234, 263, 270; a se ~ în
 primejdie 234, 261, 270; ~ la
 punct 121, 234, 261, 270; ~
 punctul pe *i* 234, 261, 271; a se
 ~ în regulă 234, 263, 270; ~ pe
 scenă 234, 263, 270; a se ~ în
 viață 290
 pursânge 294, 296
 purta cu mânuși cu cineva (a se ~)
 238, 260, 269, 277

putere: ~ de convingere 218, 260,
 270; ~ executivă 218, 262;
 ~ judecătorească 218, 260, 270.
 în puterea 241, 271
 puțințe 44, 294
 puțină-credință 283
 rămâne literă moartă 234, 263, 270
 rămâne stăpân pe situație 234, 263,
 271
 răătăcire 303
 rău de mare 218, 260, 270
 rău-crescut 189
 răufăcător 189, 194, 256, 266, 276,
 294, 295
 răul secolului 116
 răuvoitor 137, 189, 256, 266, 313
 război rece 112, 138
 război-fulger 36
 râde 203
 răsând, -ă 249, 264, 274
 rea-credință 184, 256, 266, 313
 de rea-credință 222, 260, 269
 realiza 47, 48
 reapărea 161, 257, 266
 rea-voință 137, 184, 256, 266, 313
 recăpăta cunoștința (a-și ~) 237, 261,
 270, 278
 recere 132
 rechema 161, 257, 266, 302, 306
 reclama 306
 rectangular 299, 303, 306
 recuceri cunoștința (a-și ~) 237, 261,
 270, 278
 reculege (a se ~) 37, 38, 161, 257,
 266, 276
 recunoaște 161, 257, 266, 288
 recunoscător 181, 259, 266
 recunoștință 181, 259, 266
 recurge 37, 38, 161, 257, 266
 reda 161, 257, 266
 reduce 161, 257, 266, 288
 refugi 162, 302, 306
 refugia 162, 302, 306
 refugiat 302
 refugii 162
 refugit 162, 257, 266, 302
 regăsi 162, 257, 258, 266
 reieși₁ 162, 257, 258, 266
 reieși₂ 162, 257, 266, 302
 reinnoi 57
 reîntoarce 162, 257, 266
 reînvia 162, 257, 266
 rememora 38
 remuşcare 57, 57, 162, 257, 266

renaște 162, 257, 266
 renova 38
 renume 162, 257, 266
 renumit 162, 257, 266
 reoglindi 342
 reproduce (a se ~) 162, 266
 resemna (a se ~) 163, 266, 302, 306
 resemnare 46, 163, 257, 266, 288
 resentiment 306
 resigna (a se ~) 302, 306
 resignațiune 46
 resimțământ 259, 266, 306
 resimțământ 182
 resimți 163, 257, 266
 respect de sine 218, 262, 270
 restabili 163, 257, 266, 277
 restrânge (a se ~) 163, 266
 reședință 47, 163, 257, 266, 289,
 302, 304, 306
 retina (a se ~) 47, 296, 302, 306
 retras 47
 retrage (a se ~) 163, 257, 266, 288,
 296, 302, 306
 retrăi 163, 257, 258, 266
 reține (a se ~) 163, 266
 reuși 110, 302
 revedea 163, 257, 266
 a revedere 242, 262, 270
 la revedere 242, 261, 270
 reverie 169, 303, 307
 sub rezerva că 103
 rezice 163, 257, 266
 rezidență 47, 302, 306
 rezignație 46
 ridica: ~ dreptul la cuvânt cuiva 237,
 261, 273; ~ părul pe cap cuiva
 237, 260, 270; ~ ședința 237,
 261, 270.
 la rigoare 103
 roade (a se ~) 203
 roșu 203
 ruga (a se ~) 54, 64, 99, 105, 106,
 111, 314
 rupe: ~ relațiunile 237, 263, 270;
 ~ tăcerea 124, 237, 261, 270.
 fără rușine 239, 261, 269
 .
 sac științific 218, 260, 270
 sală: ~ de așteptare 209, 218, 262,
 270, 314; ~ de mâncare 218,
 262, 270.
 salva aparențele 237, 263, 270
 satelit artificial 292
 satisface 137, 191, 259, 266
 sămânță 285
 săpat 41, 293
 sări cuiva muștarul 237, 260, 273
 săruri: ~ acide 129; ~ alcaline 129;
 ~ biliare 129; ~ calcice 129;
 ~ medicinale 129; ~ minerale
 129; ~ naturale 129; ~ de
 potasiu 129
 sânge pur 195, 294, 296
 sânge-mestecătoriu 134, 283
 săngerând, -ă 249, 264, 274
 sânge-rece 193, 256, 266
 cu sânge-rece 126, 244, 263, 274
 în sânul familiei 240, 263, 269
 scară 203
 pe o scară mare 223, 261, 271
 scăpa 110; ~ ocazia 235, 263, 270; ~
 din vedere 235, 261, 270, 278.
 schimb de vederi 219, 260, 270
 schimba: a se ~ de 206; ~ aerul 219,
 260, 270; ~ părerea 238, 261,
 273; ~ vorba 238, 261, 273.
 schimbare la față 195, 296, 297
 scoarța 203; ~ pământului 219, 260,
 272, 312; ~ terestră 219, 262,
 270, 312.
 scobit 41
 scos 41
 scriemânt 82
 scris 248
 în scris 222, 240, 260, 261, 269
 scrisoare de recomandare 219, 262,
 270
 sculptat 293
 scurt: ~ de vedere 34, 296, 297; ~ la
 statură 39, 195, 296 .
 scurtă vedere 195, 206, 207
 scurt-circuit 135, 259, 288
 seansă 47
 seanță 47, 303, 307
 secreție 55
 securitate 302, 306
 semicerc 84, 187, 256, 266
 semizeu 84, 187, 256, 266
 semn de viață 219, 260, 270
 semna 306
 semnal 72, 83, 168, 259, 266, 277,
 289, 302, 304, 306; ~ de alarmă
 219, 262, 270; ~ de plecare 219,
 260, 270.
 semnala 175, 255, 266, 289, 302, 306
 semnaliza 174, 289
 semnalizare 174, 255, 266
 semnalment 173, 259, 266, 289, 302,
 304, 306

semnatar 168, 255, 266, 302, 304, 306
 semnătură 170, 255, 266, 302, 304, 306
 semnifica 306
 semnificativ 173, 259, 266, 277, 289, 290, 302, 304, 306
 semnificație 171, 259, 266, 277, 302, 304, 306
 seninătate 169, 255, 266, 277
 sensibil 46, 289, 302, 306
 sensibilitate 46
 sensul datoriei 219, 262, 270
 sentiment 302, 306
 sentimental 302, 306
 sentimentalism 289
 senșual 168, 259, 266, 277, 302, 307
 senșualism 307
 senșualist 306
 senzitiv 46, 289
 senzorial 303, 307
 senzual 46, 302, 307
 senzualism 303, 307
 senzualist 303, 306
 senzualitate 303, 307
 servi 110
 sexul: ~ slab 219, 262, 270; ~ tare 219, 262, 270.
 sfat: ~ popular 220, 260, 270; ~ de război 219, 260, 270.
 în sfârșit 240, 261, 269, 278
 signa 306
 signal 302, 306
 signala 302, 306
 signalment 302, 306
 signatar 302, 306
 semnătură 302, 306
 semnifica 306
 semnificativ 302, 306
 semnificație 302, 306
 sigur de sine 223, 260, 270
 siguritate 173, 259, 266, 277, 302, 306
 simțimânt 173, 255, 266, 303, 307
 simțimântal 168, 259, 266, 302, 306
 simțiment 173, 259, 266, 302, 307
 simț 84; ~ bun 195, 296; ~ moral 220, 262, 270; ~ practic 220, 262, 270
 simțământ 173, 255, 266, 302, 304, 306, 310
 simțământ 173, 255, 266, 302, 307
 simți: a se ~ în siguranță 238, 261, 270; ~ nevoia 238, 261, 270, 278; ~ trebuința 238, 261, 270, 278.
 simțibil 46, 170, 259, 266, 289, 302, 306
 simțibilitate 46
 simțimânt 173, 255, 266, 302, 307
 simțimântal 302
 simțimântalism 289
 simțiment 173, 259, 266, 303
 simțire 44, 294
 simțitiv 46, 289
 simțitor 175, 255, 266, 303, 307
 simțual 46, 307
 simțualism 172, 259, 266, 303, 307
 simțualist 172, 259, 266, 303
 simțualitate 303, 307
 simțul realității 220, 262, 270
 singuratec 284
 sinucide 184, 256, 266, 303, 307
 sinucide (a se ~) 127, 191, 256, 266, 296
 sinucigaș 296
 sinucisă 127, 248, 264, 274
 sirume 166, 257, 258, 266, 303, 305
 sledi 110
 slujbă 204
 sluji (a se ~) 110, 204
 slujirea idoloilor 41, 296, 297
 societate: ~ de binefacere 220, 262, 270; ~ făcătoare de bine 220, 262.
 socoteală 43
 socotitoriu 284
 solar 55
 soresc 55, 311
 spăla putina 114, 118
 spărtură 44, 294
 spânzura 98, 204
 spirit 200, 204; ~ de contradicție 220, 262, 270; ~ de observare 220, 262, 270, 278; ~ de observație 124, 220, 262, 270, 278; ~ de partid 34, 296, 297; ~ de solidaritate 220; ~ întreprinzător 220, 262, 270; ~ lucid 220, 262, 270; ~ observator 220, 262, 273, 278.
 de spirit 222, 260, 269
 spune drept 238, 261, 270
 spunere 204
 stare 42, 293; ~ civilă 221, 262, 270; ~ împrejur 33, 37, 296, 297; ~ a lucrurilor 220, 260, 272; ~ de lucruri 260, 270; ~ de război

221, 260, 270; ~ de suflet 221, 260, 270; ~ sufletească 221, 260, 273.
stat-major 183, 256, 266
stăpân pe sine 220, 260, 272
stăpânire de sine 220, 260, 272
stângă 204
stelământ 82
stihie mic-burgheză 25
stingător 307
stinge 204
stoarcere 55, 311
stoarcere de bani 221, 260, 270
strașnic 42
strat social 221, 262, 270
străpus 290
strâmb 134, 204
strânsoare 204, 293
struț 134
subcomisar 186, 258, 266
subcomisie 164, 258, 266
subconștient 164
subdiviza 307
sub(t)impărți (a se ~) 164, 266, 303, 307
subînțeleș 164, 255, 266
sub(t)linia 303, 304
sublocotenent 164, 255, 266
su(b)marin 47, 164, 258, 266
subpământean 182, 255
subprefect 164, 258, 266
su(b)semna 164, 165, 255, 257, 266, 303, 304
subsemnat 185, 186, 255, 256, 266, 303, 305
substare 285, 310
subteran, -ă 130, 164, 182, 258, 266
su(b)(t)scrie 164, 165, 255, 266, 257, 277, 303, 304
suferi întârziere (a nu ~) 124, 237, 260, 273
suferind, -ă 85, 249, 264, 274
suicid 303, 307
superpune 165, 257, 266, 303, 304, 305
supprime 288
supraadăuga 165, 255, 266
supraalimentație 165, 258, 266
supraevalua 165
suprafață 166, 255, 266, 303, 304, 305
supraîncărca 166, 255, 268
supranatural 166, 258, 266
supranume 166, 255, 266, 303, 305

supranumi 166, 255, 266, 277
supraom 58, 138, 166, 255, 266, 277, 291
supraomenesc 166, 255, 266, 290, 305
suprapământesc 166, 255
supraprinde 80, 166, 255, 266, 303, 305
suprapune 166, 255, 266, 277, 303, 304, 305
suprauman, -ă 166, 258, 266, 305
supraveghea 80, 166, 255, 266, 303, 304, 305
supraviețui 166, 255, 266, 303, 304, 305
supraviețuitor 166, 255, 266
suptământ 285
supt-pământ-fugire 285
supune 164, 257, 266
surâde 165, 257, 266
surâș 165, 257, 266
surâzător 182, 255, 266
surfață 166, 257, 266, 303, 304, 305
surpături 42
surprinde 22, 80, 166, 257, 266, 289, 303, 305
surveghea 80, 167, 257, 266, 303, 305
surviețui 257, 266, 303, 304, 305
sus-arătat 189, 256, 266, 303, 304
susă 251
sus-numit 189, 256, 266
sus-pomenit 189, 256, 266, 303, 304
sus-pus 190
sustrage 165, 257, 266
susține 165, 257, 266, 289
sutamiist 292

școală: ~ elementară 219, 262, 270;
~ de învățatura meșteșugurilor 35, 296; ~ a multora meșteșuguri 35, 296; ~ militară 219, 262, 270; ~ normală 219, 262, 270; ~ primară 219, 262, 270; ~ publică 219, 262, 270.
ședință 47, 172, 255, 266, 289, 303, 307, 313
șef de familie 219, 262, 270, 312
științific 175, 256, 259, 266, 277, 303
cu știință 295, 297
cu știință de cauze 238, 261, 272
științe naturale 221, 262, 270
științific 175, 256, 259, 266, 277, 303, 304

tăcea 252
tăcere: ~ mormântală 221, 273; ~ mortală 221, 273.
tăia nodul gordian 124, 238, 263, 270
tăiere împrejur 39, 195, 296
târie de caracter 221, 262, 270
teme (a se ~) 205, 314
teologie 34, 296
termometru 34, 295
 timp(ul) (al) anului 33, 39, 81, 195, 296
tinerețe 107
în toate privirile 240, 261, 269
tobă de carte 118
ton bun 195, 296
traduce 167, 257, 266
trage 204; ~ băgarea de seamă 235, 261, 270; ~ beneficiuri 235; ~ ceasul 290; ~ o concluzie 235, 263, 270; ~ folos 235; a se ~ îndărăt 38, 296; ~ învățăminte 244, 263, 274; ~ luarea aminte 235; ~ profit 235, 263, 270; ~ la tutun 235, 261, 273.
transcrie 167, 257, 266
transpărea 167, 257, 266
transpune 167, 257, 266, 277
tratat de pace 221, 262, 270
trăsătură 175, 255, 268
trăsură 175, 268
treabă 44
treaptă 204
trebuiețe 44
trece: ~ prin gând 235, 261, 273; ~ în revistă 235, 263, 270; ~ sub/cu tăcere 235, 261, 270, 272.
tremurând, -ă 249, 264, 274
tresălta 289
tresări 167, 257, 266, 289
trianglu 307
trimis 248
triunghi 84, 187, 259, 266, 277, 307, 311
triunghiular 84, 190, 259, 266, 277, 311
trup 204, 246; ~ de armie 246, 264, 274; ~ de legi 246, 263, 274; ~ legilor 246, 263, 274; ~ de oaste 246, 260, 263, 270, 274; ~ ostășesc 246, 263, 274.
tundător 170, 255, 266
turn de fildeș 116

țap 99, 205
ține: ~ o conferință 236, 261; ~ cont de 61; a se ~ la curent 26; a se ~ de cuvânt 260, 271; ~ în respect 236, 263, 270.
ținută 83, 248, 254, 264, 274; ~ elegantă 254, 264, 274; ~ lejeră 254, 264; ~ militară 254, 264, 274; ~ de seară 254, 264, 274; ~ sport 254, 264, 274; ~ de voiaj 254, 264, 274.
țircumstanție 284
ucide timpul (a-și ~) 238, 261, 270
ucigaș de sine 195, 296
uitare de sine 221, 260, 270
ultimul cuvânt 221, 260, 270
umblător în somn 33
umbră de îndoială 221, 260, 270
unăciune 285
undă verde 292
unghiular 168, 259, 266, 277, 303, 307
unirea 42, 294
unsprezece(le) 127
unsunător 192, 256, 266
untdelemn 138
unul născut 297
urătorii de oameni 296
urma 110
în urmăre 240, 261, 269
ușier 171, 259, 266
uzina automată 23
vagon 41, 284, 293
vagon-pat 182, 259, 266, 303, 307
valabil 93
vârsa 205; a-și ~ sânge(le) 40
vărsare(a) (de) sânge(lui) 40, 294
vărsătură de sânge 40
veacul cel de aur 222, 260
la cea întâi vedere 240, 261, 270
veni: ~ la fapte 238, 261, 271; ~ în sine 238, 261, 270.
viață 205; ~ de familie 222, 262, 270; ~ materială 222, 262, 270; ~ politică 222, 262, 270; ~ publică 222, 262, 270; ~ socială 222, 262, 270.
viață-făcătoriu 295
vicepreședinte 47, 289, 313
viceprezident 47
viitorime 172, 255
visărie 169, 255, 266, 303, 307

viță 134, 285, 310
vorbă: ~ de ordin 212, 278; ~ de spirit 222, 262, 270.
vorbământ 82
vorbi cu subînțele 244, 263, 274
vorbitor 307; ~ nativ 292.
vrea (a se ~) 106, 107, 206
vremea anului 195
din vreme în vreme 239, 261, 269

wagon-lit 303, 307

zâmbi 205
zâmbind. -ă 249, 264, 274
zecimal 72. 307
zgârie-nori 83, 184, 256, 268, 277
zi cu zi 102
de zi cu zi 102, 103
ziar 83, 135, 136, 168, 255, 266, 277, 303, 307
ziarist 168, 259, 266, 277, 303, 307

RUSĂ

автократ 194
акордная работа 21

будущность 172
будущий 172
бюро 197

верить 110
впечатление 31
время года 195
vudavatī zamuž 117
высокоидейность 34
vuchoditī zamuž 117

с глазу на глаз 118

дареному коню в зубы не
смотрят 122
движение 25
детский сад 36

железная дорога 35

завод автомат 23
закономерность 79, 82
здоровое происхождение 217

иллюминатор 174, 268

кадры 251

классовая борьба 137, 215
красный угол 22, 292
кружок 199, 277
крыло 20

лишить кого-нибудь слова 237, 273

марксистско-ленинское
воспитание 23, 102
мелкобуржуазная стихия 25
местоимение 133

народный совет 220
небоскрёб 83

он (она) не в своей тарелке 118

паровая машина 75
партийная организация 217
партийность 34, 79, 296
переработать 32, 137, 159
повседневно 102
повседневный 102
помогать 110
потом 172
потомство 172
предшествовать 110
пятисотник 22, 292

родильный дом 22

самокритика 25
сверхчеловек 138
сказание 204
служить 110
соболежнование 19
совесть 133
согласить 144
социалистическое соревнование
23, 102
стенгазета 23, 34, 102
стол начальник 210

так называемый 137, 188
тарелка 118

убить время 101
удаться 110

фактический 171, 275

холодная война 138
художественное мастерство 26

часовый график 23
человек 32

штурмовщина 34

SÂRBĂ, SÂRBO-CROATĂ

вого-стигъ 20
brzi voz 35
brzovoz 35

kriv 134, 204

prepisati 137, 159

mladēnici 77

sve 77
sveučilište 77

učilište 77

vse- 136

SLAVĀ VEČE, SLAVONĀ

безаконик 54, 64, 283, 299
безаконовати 283
вездънь 54
безлобик 54
безоумик 54
безъчловѣчик 54
благо- 136
благоволеник 183, 283
благоволити 191
благовонникъ 283
благобластик 183, 283
благовѣщенник 298
благодѣлник 135, 185, 193, 295
благодѣтель 137, 188, 193, 295
благодѣти 193
благословеник 185, 192, 298
благословити 64, 190, 298
благотвореник 185
благооуханик 282, 283

всевластитель 188
въсевластьць 188, 298
въседръжителъ 187, 268
въцарити сѧ 54

grēchŭ 78
grēchŭpadanije 78

дѧлготръпѣти 283
дрѣвѣномасло 138
доумам сѧ 54, 105
доухъ 199
дѧхворецъ 283

единороднын 41, 297
единосѣщна 41

животъ 134, 285
животворѣщїи 41, 296
жизниподатель 283

законодавецъ 283
законопрѣстѣпникъ 193, 295
зло 194
злодѣлатель 194, 295

играти 201
идолослуженїе 41, 296
иконоворъци 41, 296

кашти сѧ 53
клѣти сѧ 54, 105
книга 22, 198
колѣно 285
крѣвомѣсьць 283
крѣвомѣсицѣ 283
крѣвомѣшеник 41, 296
крѣвопролитник 40

маловѣръ 283
миротворецъ 283
мирскыя пѣсни 210
митарство 55
молити сѧ 54, 64, 99, 105, 106, 111
моужеложникъ 283

мелицемѣрьнын 283
непрѣстанно 284

padanije 78
padati 78
пада сѧ 54, 105
поконце 55
poluostrov 72
постити сѧ 54
почрънати 158
преображеник 195
преписати 137, 159
прозрѣти 160, 276
прѣвъ 77

прѣвѣнць 77
прѣдатель 55
прѣдитеча 185, 283, 296, 302
прѣдословиѣ 158, 267
прѣтворити 159
putěníci 77

разволѣти сѧ 53

свѣтъ 134, 285
срѣвролюбець 41
срѣвролювик 194
страсть 285

takoždere 72
типаръ 244
тъма 285

человѣколюбець 296
человѣколюбіе 41, 283
человѣколюбѣство 283
человѣконенавистници 41, 296

čas 77
časnik 77
časopis 77

jug 72
južina 72

hladna vojna 138

чрѣнило 170
чрѣвоугодник 194, 41
чрѣдотворецъ, -ица 193, 295

кзъикъ 134

SLOVENĀ

brzi vlak 35
brzovlak 35
SLOVACĀ

studenā vojna 138

SPANIOLĀ

camara 175
camarada 175

guerra fria 138

peso 88

rascacielos 18

superhombre 138

UCRAINEANĀ

cholodna vijna 138

CUPRINS

Argument	5
Cuvânt-înainte	6
INTRODUCERE	11
I. Conceptul de calc lingvistic	12
1. Calc lingvistic. Definiție, caracteristici, probleme de terminologie	12
II. Opinii asupra calcului lingvistic	15
1. Calc în lingvistica generală	15
2. Calc lingvistic în lucrările cercetătorilor români	21

Partea I

RELAȚIA DINTRE CALC ȘI FENOMENE LINGVISTICE SIMILARE

I. CALCUL, TRADUCEREA ȘI ÎMPRUMUTUL	31
1. Calc, traducere, împrumut – caracteristici comune: p. 31 ♦ 2. Raportul dintre calc și traducere: p. 32 ♦ 3. Raportul dintre calc și împrumut: p. 44	
II. CALCUL LINGVISTIC ȘI ECHIVALĂRILE SEMANTICE	49
III. CAUZELE PRODUCERII CALCULUI	51
1. Desemnarea unui obiect sau a unui concept nou: p. 51 ♦ 2. Bilingvismul: p. 52 ♦	
3. Respectul față de tradiție: p. 54 ♦ 4. Dorința de popularizare a noilor noțiuni: p. 55 ♦	
5. Purismul: p. 55 ♦ 6. Încercarea deliberată de îmbogățire a limbii literare prin modele străine: p. 56 ♦ 7. Preferința limbii pentru mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului: p. 57	

Partea a II-a

PROBLEME DE TAXONOMIE

I. CLASIFICAREA CALCURILOR LINGVISTICE	61
1. Considerații generale: p. 61 ♦ 2. Criterii de clasificare a calcurilor: p. 63	
II. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI LINGVISTIC	66
1. Calc lexical: p. 66 ♦ 2. Calc gramatical: p. 99 ♦ 3. Calc frazeologic: p. 111 ♦	
4. Tipuri mixte de calc: p. 125	
III. TIPURI DE CALC, STABILITE PE BAZA CRITERIULUI SOCIOCULTURAL	131
1. Calcuri populare, calcuri savante: p. 131	
IV. TIPURI DE CALC STABILITE PE BAZA CRITERIULUI ETIMOLOGIC	135
1. Calcuri multiple: p. 135 ♦ 2. Calcuri internaționale: p. 138	

Partea a III-a

CALCURI ÎNREGISTRATE ÎN SCRIERI BELETRISTICE

I. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL LINGVISTIC	141
1. Precizări preliminare: p. 141 ♦ 2. Calcuri lexicale: p. 142 ♦ 3. Calcuri gramaticale: p. 205 ♦ 4. Calcuri frazeologice: p. 208 ♦ 5. Calcuri lexico-frazeologice: p. 242 ♦ 6. Calcuri lexico-gramaticale: p. 247 ♦ 7. Calcuri frazeologico-gramaticale: p. 253 ♦ 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale: p. 253	

II. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE TRADUCEREA TOTALĂ SAU PARȚIALĂ A ELEMENTELOR CARE INTRĂ ÎN ALCĂȚUIREA MODELULUI	254
1. Calcuri lexicale de structură morfematică totale: p. 255 ♦ 2. Calcuri lexicale de structură morfematică parțiale: p. 257 ♦ 3. Calcuri frazeologice totale: p. 260 ♦ 4. Calcuri frazeologice parțiale: p. 262 ♦ 5. Calcuri lexico-frazeologice totale: p. 263 ♦ 6. Calcuri lexico-frazeologice parțiale: p. 264 ♦ 7. Calcuri lexico-gramaticale totale: p. 264 ♦ 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale totale: p. 264 ♦ 9. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale parțiale: p. 264	
III. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE GRADUL DE FIDELITATE A COPIEI FAȚĂ DE MODEL	264
1. Calcuri lexicale de structură morfematică perfecte: p. 265 ♦ 2. Calcuri lexicale de structură morfematică imperfecte: p. 266 ♦ 3. Calcuri frazeologice perfecte: p. 269 ♦ 4. Calcuri frazeologice imperfecte: p. 270 ♦ 5. Calcuri lexico-frazeologice perfecte: p. 274. ♦ 6. Calcuri lexico-frazeologice imperfecte: p. 274 ♦ 7. Calcuri lexico-gramaticale perfecte: p. 274 ♦ 8. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale perfecte: p. 274 ♦ 9. Calcuri lexico-frazeologico-gramaticale imperfecte: p. 274	
IV. CALCURI CLASIFICATE ÎN FUNCȚIE DE CRITERIUL ETIMOLOGIC.....	275
1. Calcuri lexicale de structură morfematică cu etimologie multiplă: p. 275 ♦ 2. Calcuri lexicale de structură semantică cu etimologie multiplă: p. 277 ♦ 3. Calcuri frazeologice cu etimologie multiplă: p. 277 ♦ 4. Modele calchiate în mai multe variante: p. 278	
Partea a IV-a	
CALCUL LINGVISTIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ	
I. CALCUL LINGVISTIC ÎN SCRISUL ROMÂNESC	281
1. Epoca veche: p. 281 ♦ 2. Epoca modernă: p. 285	
II. VIABILITATEA CALCURILOR	293
1. Concurența dintre calc, traducere și împrumut: p. 293 ♦ 2. Dublete și triplete sinonimice alcătuite din calcuri și împrumuturi: p. 304	
CONSIDERAȚII FINALE	309
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	315
SIGLE.....	323
A. Izvoare	323
B. Lucrări de referință	324
ABREVIERI.....	326
INDICE DE AUTORI.....	327
INDICE DE CUVINTE.....	329

3.1244

**EDITAT CU SPRIJINUL
AUTORITĂȚII NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ**